ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא
אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם
וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן
רַגְלֵיהֶם וְלֹא יֶהְגּוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח
בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה
הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ביאור למזמור קטו נדפס לקמן עמוד רמג

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז, קיז ..... ג

ג) מאמר ד״ה החודש הזה לכם ראש חודשים וגו׳
שבת פ׳ ויקרא, פ׳ החודש, ר״ח ניסן, (מאמר א) ה׳תשכ״ד ..... ה

ד) משיחות שבת פרשת ויקרא,
פ׳ החודש, ר״ח ניסן ה׳תנש״א ..... יד

ה) לקוטי שיחות פרשת ויקרא כרך יז ..... כה

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לג

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויקרא ..... לה

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויקרא ..... לו

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויקרא ..... סז

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויקרא ..... סח

יא) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... עז

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויקרא ..... פ

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פג

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויקרא ..... פו

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויקרא ..... קסז

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויקרא ..... קפח

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מ, איוב פרק כ-כא ..... קצג

יח) משניות – מסכת שבת
ביאור קהתי ..... קצה

יט) עין יעקב מסכת ראש השנה ..... רא

כ) מסכת בבא בתרא עם ביאורים
מדף סג עד דף סט ..... רב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רל

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רל

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רלג

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רלז

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלח

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלט

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמ

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמא

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמב

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רמד

לב) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רנג

לג) לוח זמנים לשבת פרשת ויקרא ..... רנד

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת ויקרא, פרשת החודש, ראש־חודש ניסן (מאמר א), ה׳תשכ״ד

(הנחה בלתי מוגה)

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וְגוֹ׳[1], וּמַמְשִׁיךְ בַּפָּתוּב[2] בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְגוֹ׳, וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ וְגוֹ׳, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ[3]. וְכָל זֶה מַתְחִיל בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ (״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״), שֶׁבּוֹ כְּלוּל[4] כָּל הֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה עַד לְהָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם.

ב) **וְהִנֵּה** כְּלָלוּת הַמַּעֲלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא עִנְיָן גִּלּוּי שֶׁם הַוָּיָ״ו[5], שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[6] (בְּתִחִלַּת סִפּוּר הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם) ״וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גוֹ׳ וּשְׁמִי הַוָּיָ״ו לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם גו׳ לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַוָּיָ״ו וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם״ וְגוֹ׳, וַהֲיִנוּ, שֶׁהַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם עִנְיָנָהּ שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ״ו[7]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם כְּתִיב[8] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, שֶׁבְּרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָם הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם, וְלָכֵן הוֹצְרַךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ״ו, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מֵהַגִּלּוּי דְּ״אֵל שַׁדַּ־י״ שֶׁהוּא גִּלּוּי הָאוֹר הָאֱלוֹקִי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גוֹ׳ בְּאֵ־ל שַׁדָּ־י, וּשְׁמִי הַוָּיָ״ו לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם״. וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּשֵׁם שַׁ־דַּ־י גּוּפָא עִצְמוֹ, הַשֵּׁם שֶׁלְּמַטָּה בְּמַדְרֵיגָה מִשֵּׁם הַוי׳, יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם הַמּוּגְבָּל, וְיֶשְׁנוֹ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּשֵׁם ש־ד־י עִצְמוֹ שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת כְּמוּבָא לְעֵיל מֵהַכָּתוּב בְּתוֹרָה, כִּפְי שֶׁמְּמְשִׁיךְ וּמְפָרֵט. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּשֵׁם שַׁדַּ־י יֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

אודות חודש ניסן נאמר בתורה:

החודש הראשון לחדשי השנה **וּמַמְשִׁיךְ בַּפָּתוּב[2] בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה** ביום העשירי בחודש ניסן **וְיִקְחוּ לָהֶם** בני ישראל בהיותם במצרים **אִישׁ שֶׂה** כבש לקרבן **וְגוֹ׳, וְהָיָה לָכֶם** הכבש **לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה** יום י״ד בניסן **וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ וְגוֹ׳, וּלְאַחֲרֵי־זֶה** לאחר לקיחת השה לקרבן ביום העשירי לחודש ושחיטתו **בָּא** ביום הארבעה עשר בחודש **הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ[3]. וְכָל** גם הדברים הקשורים בעשירי **זֶה** בחודש, בארבעה עשר בחודש ובחמישה עשר בחודש, **מַתְחִיל בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ** היום הראשון של החודש שהוא ה׳ראש׳ של כל החודש **(״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״), שֶׁבּוֹ** בהיותו ה׳ראש׳ **כָּלוּל[4] כָּל הֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** בימים הבאים בהמשך החודש **עַד לְהָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** שהוא הענין העיקרי של החודש.

ב) וְהִנֵּה כְּלָלוּת הַמַּעֲלָה החשיבות והיתרון **דִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא עִנְיָן גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ״ו[5]**, התגלות והארת **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[6] (בְּתִחִלַּת סִפּוּר הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם) ״וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גוֹ׳ וּשְׁמִי הַוָּיָ״ו לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם גו׳ לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַוָּיָ״ו וְהוֹצֵאתִי** התגלות נעלית שמקורה בשם הוי׳ **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[6] (בְּתִחִלַּת סִפּוּר הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם) ״וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גוֹ׳ וּשְׁמִי הַוָּיָ״ו לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** הקדוש־ברוך־הוא אומר למשה רבינו שהוא נראה והתגלה אל האבות, אברהם יצחק ויעקב, בהתגלות שמקורה בשמות ׳א־ל׳, ׳ש־ד־י׳ שהם בדרגה יותר נמוכה משם הוי׳, אבל לא בהתגלות משם הוי׳ **לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַוָּיָ״ו וְהוֹצֵאתִי**

ביאור בדרך אפשר

אֶתְכֶם״ וְגוֹ׳, וַהֲיִנוּ, שֶׁהַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם עִנְיָנָהּ והתוכן הפנימי שלה הוא **שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ״ו[7].**

וממשיך ומבאר את המעלה והיתרון של יציאת מצרים לגבי בריאת העולם שדווקא ביציאת מצרים היתה התגלות משם הוי׳:

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם כְּתִיב[8] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, שֶׁבְּרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָם הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם, וְלָכֵן הוֹצְרַךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי שֵׁם הַוָּיָ״ו, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מֵהַגִּלּוּי דְּ״אֵל שַׁדַּ־י״ שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גוֹ׳ בְּאֵ־ל שַׁדָּ־י, וּשְׁמִי הַוָּיָ״ו לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם״. וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּשֵׁם שַׁדַּ־י יֵשׁ

---

1) בא יב, ב. 2) שם, ג; ו. 3) שם, יז; מא. 4) ראה לקו״ת ר״ה נח, סע״א. עטרת ראש שער ר״ה ספ״ב. 5) בהבא לקמן - ראה ד״ה וידבר גו׳ זאת חוקת התורה תרכ״ט, עטר״ת, תרפ״א (סה״מ תרכ״ט ע׳ צד ואילך. עטר״ת ע׳ שטו ואילך. תרפ״א ס״ע רב ואילך). וראה גם ד״ה הנ״ל דש״פ ויק״פ פ״ה (לעיל ע׳ 197 ואילך). 6) וארא ו, ג. 7) ראה גם אוה״ת וארא ע׳ קיט ואילך. 8) בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

החסידות **שֶׁבְּשֵׁם שַׁדַּ־י יֵשׁ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים**[9] שונים, **פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן,** כדברי חכמינו ז״ל בגמרא, הקדוש־ברוך־הוא אומר על עצמו, **״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״**[10], **לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הָעוֹלָם, הָיָה** העולם **מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כו׳ עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהֶעֱמִידוֹ**[11] עצר אותו שלא יוסיף ויתרחב ויתפשט יותר (ובלשון הגמרא: ״ואמר רב יהודה אמר רב: בשעה שברא הקדוש־ברוך־הוא את העולם, היה מרחיב והולך כשתי פקעיות [חוטים] של שתי, עד שגער בו הקדוש־ברוך־הוא והעמידו, שנאמר ׳עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו׳, והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ׳אני אל שדי׳, אני הוא שאמרתי לעולם די. אמר ריש לקיש: בשעה שברא הקדוש־ברוך־הוא את הים, היה מרחיב והולך עד שגער בו הקדוש־ברוך־הוא ויבשו, שנאמר ׳גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב׳), **וְהַיְנוּ,** המשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם** והגבלה, **מִכָּל־מָקוֹם הָיָה** העולם בתחילת בריאתו **מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כו׳, וְלָכֵן הוּצְרַךְ** הקדוש־ברוך־הוא **לִפְעוֹל** בשטחו **בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּלָה שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם שַׁדַּ־י, ״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״.**

וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי במשמעות השם ש־ד־י, **״שַׁדַּי״** יש די ומספיק **בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״**[12], **שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ** נתינת לשון הכתוב לגבי צדקה לעני **״דֵּי מַחְסוֹרוֹ״**[13], במידה שתספיק לו, **שֶׁבְּזֶה נִכְלָל** לתת לעני, אם הוא היה רגיל בכך בעבר והדבר חסר לו **אֲפִילּוּ סוּס לִרְכּוֹב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו**[14], **וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ** המושג ״די״ מתפרש כאן **מַה שֶּׁחָסוּר**[15] בנבואת מלאכי **וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דַי, וְהוּא עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים,** הגבלות וצמצומים בהתגלות האור בלי סוף, **עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׁפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דַּי**[16], **וְהַיְנוּ, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּרִבּוּי** גדול מאד, **עַד** כדי כך **שֶׁהַכֹּל יֹאמְרוּ שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא דַּי וְהוֹתֵר,** במידה מספקת ואפילו יותר מהדרוש והנחוץ **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן** שהדברים שבני ישראל התנדבו למלאכת המשכן היו בשפע וברִיבוי **״וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם וְהוֹתָר״**[17] במידה מספקת ואפילו נשאר.

וְהַיְנוּ, משני הפירושים האמורים במשמעות השם ש־ד־י מובן **שֶׁעִנְיַן הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם שַׁדַּ־י, ״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״,** ענין הצמצום וההגבלה, **הָיָה בְּתִחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם** ובאותה שעה היה צורך להגביל את העולם. **וְעִנְיַן הַשֵּׁנִי בְּשֵׁם שַׁדַּ־י, ״שַׁדַּי בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״,** היינו השפעה וגילוי אלקות במידה מרובה, **נִתְגַּלָּה לְאַבְרָהָם עַל־יְדֵי הַמִּילָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[18] לאברהם אבינו בהקשר לציווי על המילה **אֲנִי אֵ־ל שַׁדַּ־י, הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים.**

אָמְנָם, גַּם אפילו **שֵׁם שַׁדַּ־י שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת (״שַׁדַּי בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״)** ועניינו הוא כאמור התגלות והשפעה רבה **הוּא גִּלּוּי שֶׁבִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה** ואינו גילוי ללא גבול. **וּלְמַעְלָה מִזֶּה** גילוי אלוקות בדרגה גבוהה יותר **הוּא גִּלּוּי שֵׁם הָוָי׳** הגילוי האלוקי בעולם **שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל יְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים,** התעלות מעל כל סוגי ההגבלות **כַּיָּדוּעַ שֶׁשֵּׁשׁ ׳מְצָרַיִם׳** במובן של מיצרים והגבלות **בִּ׳לְעוּמַת־זֶה׳,** בצד של היפך הקדושה (ככתוב בקהלת ׳את זה לעומת זה עשה האלקים׳) **כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ ׳מְצָרַיִם׳** הגבלות **בַּקְּדוּשָׁה, וְהוּא עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים,**

ביאור בדרך אפשר

שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[9], פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, ״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״[10], לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הָעוֹלָם הָיָה מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כו׳ עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהֶעֱמִידוֹ[11], וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כו׳, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִפְעוֹל בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם שַׁדַּ־י, ״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״. וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, ״שַׁדַּי בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״[12], שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ ״דֵּי מַחְסוֹרוֹ״[13], שֶׁבְּזֶה נִכְלָל לְפָנָיו[14], וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁחָסוּר[15] וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דַי, עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׁפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דַּי[16], וְהַיְנוּ, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּרִבּוּי, עַד שֶׁהַכֹּל יֹאמְרוּ שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא דַּי וְהוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן ״וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם גו׳ וְהוֹתֵר״[17]. וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם שַׁדַּ־י, ״שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי״, הָיָה בִּתְחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וְעִנְיַן הַשֵּׁנִי בְּשֵׁם שַׁדַּ־י, ״שַׁדַּי בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״, נִתְגַּלָּה לְאַבְרָהָם עַל־יְדֵי הַמִּילָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[18] אֲנִי אֵ־ל שַׁדַּ־י, הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים. אָמְנָם, גַּם שֵׁם שַׁדַּ־י שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת (״שַׁדַּי בְּאַלְקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה״) הוּא גִּלּוּי שֶׁבִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הוּא גִּלּוּי שֵׁם הָוָי׳, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל יְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, כַּיָּדוּעַ שֶׁשֵּׁשׁ ׳מְצָרַיִם׳ בִּ׳לְעוּמַת־זֶה׳, כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ

9) ראה גם אוה״ת וארא ע׳ קלד ואילך. ע׳ קנד ואילך. סה״מ תר״ל ע׳ סא ואילך. תרל״ה ח״א ע׳ מג ואילך. ד״ה וארא תשל״ה (תו״מ סה״מ טבת ע׳ רמב ואילך). 10) ב״ר פמ״ו, ג. חגיגה יב, א. 11) חגיגה שם. וראה ב״ר שם. 12) ב״ר שם. פירש״י לך־לך יז, א. 13) פ׳ ראה טו, ח. 14) כתובות סז, ב. פירש״י עה״פ. 15) מלאכי ג, יו״ד. 16) שבת לב, ב. 17) ויקהל לו, ז. 18) לך־לך שם. וראה פירש״י סנהדרין קיא, א - ד״ה א־ל שדי.

ביאור בדרך אפשר

האלוקי **שֶׁמִּזֶּה נַעֲשֶׂה** לאחר ירידה והשתלשלות הדברים מדרגה לדרגה **נִתְּנַת מָקוֹם** אפשרות להגבלות שמסתירות על האלקות **עַד לְהָעָנָן דְּ'מְצָרִים' כְּפְשׁוּטוֹ**, העלם והסתר על האלקות מהצד של היפך הקדושה **וּשְׁלֵמוּת הָעָנָן דְּיִצִיאַת מִצְרַיִם הוּא שֶׁנַּעֲשֵׂית הַיְצִיאָה** המלאה והמוחלטת **מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים** מכל הסוגים וכל הדרגות של הגבלות.

ג) וּבְאוּר הָעָנָן, דְּהִנֵּה מִצַּד עִנְיַן הַהַגְבָּלָה וְהַצְמְצוּם (מְצָרִים וּגְבוּלִים) נַעֲשֵׂית הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר על האור האלוקי והוא איננו נראה וניכר בהם בגלוי, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ לָהֶם שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לְמַעְלָה באלקות שהוא המהווה ומקיים ומחיה אותם, ואם כן החיות האלוקית היתה צריכה להיות ניכרת בו בגלוי, מִכָּל־מָקוֹם למעשה, בגלל ההעלם וההסתר על האור האלוקי, הַנִּבְרָא שֶׁלְּמַטָּה הוּא רַק כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי[19] וכשם שברעיון שכלי, המשל אמנם מסייע בהבנת הנמשל והוא אמצעי להתגלות הרעיון, אך מצד שני תוכן המשל הוא מהות שונה לחלוטין מתוכן מהות הנמשל ובמהותו המשל רחוק ביותר מהנמשל ולמעשה הוא גם העלם והסתר על עומק הרעיון, כך מציאות הנברא לגבי האור האלוקי היא כמשל בלבד ולמעשה היא העלם והסתר על האור האלוקי המחייה אותה. **וּכְמוֹ** לדוגמה **בְּבְרִיאַת הָאוֹר, כְּמוֹ** שֶׁכָּתוּב[20] "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר גו' וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה", **שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ'אוֹר וְחֹשֶׁךְ'** בעולם הזה, **הֲרֵי זֶה רַק מָשָׁל לְעִנְיַן הָ'אוֹר וְחֹשֶׁךְ' לְמַעְלָה,** אבל מובן שמדובר במהות שונה לחלוטין של 'אור' ו'חושך' מזו של 'אור' ו'חושך' כפי שהם למעלה ברוחניות, **וּכְמוֹ** למשל **עִנְיַן הָ'אוֹר וְחֹשֶׁךְ' שֶׁבַּנֶּפֶשׁ,** שגם הוא נקרא בשמות אלו, אבל מובן שמדובר במהות אחרת, שונה לחלוטין, ממהות האור והחושך הגשמי, **כַּיָּדוּעַ שֶׁהַחָכְמָה נִקְרֵאת 'אוֹר', וְהַפֶּךְ הַחָכְמָה נִקְרָא 'חֹשֶׁךְ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] בספר קהלת **הַכְּסִיל** שהוא חסר חכמה **בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ'חֹשֶׁךְ' בַּשֵּׂכֶל** עצמו **שֶׁהוּא הֶעְדֵּר הַהַשָּׂגָה,** חוסר הבנה והשגה נמשל לחושך, והדבר נכון בכל חוסר הבנה **אִם מִצַּד קוֹצֶר הַמַּשִּׂיג** בגלל היכולת המצומצמת והמוגבלת של האדם להבין, **אוֹ מִצַּד עוֹמֶק הַמּוּשָׂג** משום שהרעיון עמוק מידי, **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַמּוּשָׂג** הרעיון **שַׁיָּךְ אֵלָיו** אל האדם המנסה להבין אותו **אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ** ולכן למעשה האדם לא מבין ומשיג את הרעיון העמוק, **וְלָכֵן נִקְרָא אֱלוֹ** אצל האדם שלמעשה לא משיג את הרעיון **בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כשם שהמושגים הללו קיימים בעולם הזה וכן לגבי הבנת השכל, **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הָ'אוֹר וְהַחֹשֶׁךְ'** כפי שהוא **בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי,** למעלה באלוקות, **שֶׁ'אוֹר' הוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, וְ'חֹשֶׁךְ' הוּא הֶעְדֵּר** חוסר **הַגִּלּוּי,** והסיבה ל'חושך' רוחני, העדר גילוי האלוקות, היא **לְפִי שֶׁהַנִּבְרָא אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הָאוֹר וְהַגִּלּוּי** כי הנברא הוא חסר יכולת לקלוט ולהכיל את ההתגלות הנעלית (בדוגמת אי קליטת רעיון שכלי בגלל 'קוצר המשיג'), **אוֹ** שהאור אינו מתגלה לנבראים **מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ אוֹר שֶׁמּוּפְלָא** נעלה ומרומם מֵהֶעוֹלָמוֹת (בדוגמת אי קליטת רעיון שכלי בגלל 'עומק המושג'), **אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת** למרות שלמעשה האור אינו מאיר לנבראים ובעולמות התחתונים **יֵשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת** מסוימת

1 'מְצָרִים' בְּקִדּוּשָׁה, וְהוּא עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים,
2 שֶׁמִּזֶּה נַעֲשֶׂה נִתְּנַת מָקוֹם עַד לְהָעָנָן דְּ'מְצָרִים'
3 כְּפְשׁוּטוֹ, וּשְׁלֵמוּת הָעָנָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא
4 שֶׁנַּעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים.
5 ג) וּבְאוּר הָעָנָן, דְּהִנֵּה מִצַּד עִנְיַן הַהַגְבָּלָה
6 וְהַצְמְצוּם (מְצָרִים וּגְבוּלִים) נַעֲשֵׂית
7 הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,
8 דְּעִם הֱיוֹת שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ לָהֶם שֹׁרֶשׁ
9 וּמָקוֹר לְמַעְלָה, מִכָּל־מָקוֹם הַנִּבְרָא שֶׁלְּמַטָּה הוּא
10 רַק כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ בָּעוֹלָם
11 הָרוּחָנִי[19]. וּכְמוֹ בִּבְרִיאַת הָאוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20]
12 "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר גו' וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין
13 הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם
14 וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה", שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ'אוֹר
15 וְחֹשֶׁךְ' לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת, הֲרֵי זֶה רַק מָשָׁל לְעִנְיַן
16 הָ'אוֹר וְחֹשֶׁךְ' לְמַעְלָה, וּכְמוֹ עִנְיַן הָ'אוֹר וְחֹשֶׁךְ'
17 שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, כַּיָּדוּעַ שֶׁהַחָכְמָה נִקְרֵאת 'אוֹר', וְהֶפֶךְ
18 הַחָכְמָה נִקְרָא 'חֹשֶׁךְ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] הַכְּסִיל
19 בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ'חֹשֶׁךְ' בַּשֵּׂכֶל
20 שֶׁהוּא הֶעְדֵּר הַהַשָּׂגָה, אִם מִצַּד קוֹצֶר הַמַּשִּׂיג, אוֹ
21 מִצַּד עוֹמֶק הַמּוּשָׂג. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הֶעְדֵּר
22 הַהַשָּׂגָה הִיא מִצַּד עוֹמֶק הַמּוּשָׂג, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן
23 שֶׁהַמּוּשָׂג שַׂיָּךְ אֵלָיו אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ,
24 וְלָכֵן נִקְרָא אֱלוֹ בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֶשְׁנוֹ
25 עִנְיַן הָ'אוֹר וְהַחֹשֶׁךְ' בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי, שֶׁ'אוֹר' הוּא
26 עִנְיַן הַגִּלּוּי, וְ'חֹשֶׁךְ' הוּא הֶעְדֵּר הַגִּלּוּי, לְפִי
27 שֶׁהַנִּבְרָא אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, אוֹ
28 מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ אוֹר שֶׁמּוּפְלָא מֵהָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא
29 שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת אֶל הָעוֹלָמוֹת,

19) ראה גם סה"מ תרכ"ז ע' צח ואילך. וראה סה"מ תרכ"ט ע' קנז ואילך. תרצ"ו ס"ע 222 ואילך. 20) בראשית א, ג־ה.
21) קהלת ב, יד.

ביאור בדרך אפשר

אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְלָכֵן נִקְרָא לְגַבָּם בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳, היינו אור נעלם ונסתר. וַהֲרֵי מוּבָן גּוֹדֶל הָאֵין־עֲרוֹךְ עד כמה הוא העדר היחס וההשוואה דְּעִנְיַן הָאוֹר כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה מושג הָאוֹר הַגַּשְׁמִי, אֲפִילוּ לְגַבֵּי הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁהִבְדִּילוּ הקדוש־ברוך־הוא וגנז אוֹתוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד־לָבֹא[22] לימות המשיח, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שאין שום יחס והשוואה ויש פער עצום בין מושג האור והחושך כפי שהוא בגשמיות לְגַבֵּי עִנְיַן הָאוֹר כפי שהוא בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי למעלה באלקות, וכמבואר לעיל שאמנם לנבראים התחתונים יש שורש ומקור למעלה, אבל בגלל ריחוק הערך והעדר היחס וההשוואה ביניהם, הנבראים אינם אלא משל לשורשם הרוחני למעלה באלקות.

וממשיך ומוסיף ביאור בענין ריחוק הערך בין המושגים אור וחושך בגשמיות, למושגים אור וחושך כפי שהם למעלה ברוחניות:

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה הִתְהַוּוּת הָאוֹר כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי הִיא לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת עִנְיַן הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה וּבְיִשְׂרָאֵל (הַיְנוּ, בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל), שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ רַז״ל[23] עַל פָּסוּק ״בְּרֵאשִׁית בָּרָא״ גו׳, שֶׁכְּלָלוּת הַבְּרִיאָה הִיא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ ״רֵאשִׁית״ וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת ״רֵאשִׁית״, וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם יֶשְׁנָם תְּחִלָּה בַּתּוֹרָה (וּכְמַאֲמַר[24] אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְתָא וּבָרָא עָלְמָא), וְכֵן בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[25] בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁהָיָה בָּהָר, מְנַיִן יָדַע אֵימָתַי יוֹם וָלַיְלָה, שֶׁאַשֶּׁר לָמְדוּ אֹתוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב יָדַע שֶׁהוּא יוֹם, וּכְשֶׁלָּמְדוּ אֹתוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה יָדַע שֶׁהוּא לַיְלָה, וְהַיְנוּ, שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן ״יוֹם׳ וָ׳לַיְלָה׳ בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב שהיא בבחינת ״יום׳ וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה שהיא בבחינת ׳לילה׳, שֶׁזֶּהוּ גַּם המשמעות הפנימית של מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל[26] בגמרא עַל פָּסוּק[27] האמור במגילת אסתר ״בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי״ זֶה תַּלְמוּד בַּבְלִי (ופירש רש״י שהגמרא אומרת כך על תלמידי חכמים שבבבל כיון ״שאין נוחין זה עם זה ותלמודם ספק בידם״, ובמקומות אחרים מבואר שזהו משום שבתלמוד בבלי יש ריבוי שקלא־וטריא, קושיות ותירוצים והמסקנה לא נראית בגלוי), שֶׁתַּלְמוּד בַּבְלִי נִקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳, שֶׁהוּא עִנְיַן ׳לַיְלָה׳ (וְעַד שֶׁמְּזֶה מענין ה׳חושך׳ כפי שהוא בתורה נִשְׁתַּלְשֵׁל גַּם לאחר ירידה של מדריגות רבות זו למטה מזו חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת כו׳).

וְעוֹד אָמְרוּ חֲז״ל[25] במענה לשאלה מהיכן ידע משה רבינו בהר מתי יום ומתי לילה שֶׁכְּשֶׁאָמְרוּ המלאכים למעלה ״קָדוֹשׁ״ (״קדוש, קדוש, קדוש ה׳ צבאות״) יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁהוּא יוֹם, וּכְשֶׁאָמְרוּ המלאכים למעלה ״בָּרוּךְ״ (״ברוך כבוד ה׳ ממקומו״) יָדַע שֶׁהוּא לַיְלָה, וְהַחְלוּק ההבדל שֶׁבֵּין אֲמִירַת ״קָדוֹשׁ״ לַאֲמִירַת ״בָּרוּךְ״ הוּא

ביאור בדרך אפשר

בנין שהבנאי מביט בה ובונה, ומזה מובן שהנבראים שבעולם קיימים תחילה, לפני בריאתם כנבראים גשמיים, כפי שהם בתורה), וְכֵן הנבראים שבעולם קיימים תחילה בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[25] במדרש בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁהָיָה ארבעים יום וארבעים לילה בָּהָר, מְנַיִן יָדַע אֵימָתַי יוֹם וָלַיְלָה אף שהיה במרום, למעלה מהעולם הגשמי, שֶׁכַּאֲשֶׁר לָמְדוּ אֹתוֹ למעלה תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב יָדַע שֶׁהוּא יוֹם, וּכְשֶׁלָּמְדוּ אֹתוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה יָדַע שֶׁהוּא לַיְלָה, וְהַיְנוּ, שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן ״יוֹם׳ וָ׳לַיְלָה׳ בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב שהיא בבחינת ״יום׳ וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה שהיא בבחינת ׳לילה׳, שֶׁזֶּהוּ גַּם המשמעות הפנימית של מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל[26] האמור בגמרא עַל פָּסוּק[27] איכה ״בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי״ זֶה תַּלְמוּד בַּבְלִי (ופירש רש״י שהגמרא אומרת כך על תלמידי חכמים שבבבל כיון ״שאין נוחין זה עם זה ותלמודם ספק בידם״, ובמקומות אחרים מבואר שזהו משום שבתלמוד בבלי יש ריבוי שקלא־וטריא, קושיות ותירוצים והמסקנה לא נראית בגלוי), שֶׁתַּלְמוּד בַּבְלִי נִקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳, שֶׁהוּא עִנְיַן ׳לַיְלָה׳ (וְעַד שֶׁמְּזֶה נִשְׁתַּלְשֵׁל גַּם חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת כו׳). וְעוֹד אָמְרוּ חֲז״ל[25] שֶׁכְּשֶׁאָמְרוּ ״קָדוֹשׁ״ יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁהוּא יוֹם, וּכְשֶׁאָמְרוּ ״בָּרוּךְ״ יָדַע שֶׁהוּא לַיְלָה, וְהַחְלוּק ההבדל שֶׁבֵּין אֲמִירַת ״קָדוֹשׁ״ לַאֲמִירַת ״בָּרוּךְ״ הוּא הַחְלוּק ההבדל שֶׁבֵּין שְׁרָפִים וְאוֹפַנִּים שהם שני סוגים שונים של

בְּאוֹר זֶה נוּכָל לְהָבִין גַּם אֶת הַמְשָׁכָה שֶׁל עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ בְּתוֹךְ הָאוֹר, שֶׁהֲרֵי אַף שֶׁהָאוֹר הוּא בְּעַצְמוּתוֹ בְּלִי גְּבוּל, הֲרֵי בְּהַמְשָׁכָתוֹ לְתוֹךְ הַנִּבְרָאִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְלֵי הַקַּבָּלָה שֶׁלָּהֶם, וְכָל כְּלִי מַגְבִּיל אֶת הָאוֹר בְּהַתְאֵם לְמַהוּתוֹ, וְיֵשׁ כְּלִים שֶׁמְּקַבְּלִים אֶת הָאוֹר בְּצוּרָה שֶׁל חֹשֶׁךְ, וְכַנַּ״ל שֶׁהַחֹשֶׁךְ הוּא בְּעַצְמוּתוֹ אוֹר, אֶלָּא שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִים שֶׁמְּקַבְּלִים אֶת הָאוֹר בְּצוּרָה שֶׁל חֹשֶׁךְ.

וְזֶהוּ הַפֵּרוּשׁ בְּמַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל[28] עַל הַפָּסוּק[29] ״וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ״ שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל אוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִבְדִּיל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, שֶׁהֲרֵי הַחֹשֶׁךְ הוּא בְּעַצְמוּתוֹ אוֹר, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁהִבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל אוֹר, שֶׁהֲרֵי אוֹר שֶׁמְּקַבְּלִים בִּכְלִים שֶׁל חֹשֶׁךְ הוּא אוֹר שֶׁמְּקַבְּלִים בִּכְלִים שֶׁל אוֹר, וְהַיְנוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִבְדִּיל בֵּין אוֹר שֶׁמְּקַבְּלִים בִּכְלִים שֶׁל אוֹר לְאוֹר שֶׁמְּקַבְּלִים בִּכְלִים שֶׁל חֹשֶׁךְ.

---

22) חגיגה יב, א. פירש״י בראשית א, ד. 23) הובא בפירש״י ורמב״ן ר״פ בראשית. 24) זח״ב קסא, סע״א ואילך. 25) ילקוט שמעוני תשא רמז תו. מדרש תהלים יט, ג. 26) סנהדרין כד, א. 27) איכה ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

מלאכים שכל אחד מהם עובד את ה' בדרך שונה ובהתאם לזה אמירתם שונה, שֶׁהַשְּׂרָפִים שֶׁאוֹמְרִים "קָדוֹשׁ"[28] מַשִּׂיגִים הַפְלָאַת הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁהוּא קָדוֹשׁ ומוּבְדָל מֵהָעוֹלָמוֹת[29], וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה מֵאִיר בְּגִלּוּי בַּהַשָּׂגָה שֶׁלָּהֶם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "יוֹם" המסמל גילוי, אַף הָאוֹפַנִּים שֶׁאוֹמְרִים "בָּרוּךְ"[30] הֵם מלאכים שעבודתם היא בְּרַעַשׁ גָּדוֹל[29], שֶׁהָרַעַשׁ מְהָעִדֵּר ההשגה הוּא נובע לא מעוצמת הגילוי אלא להיפך מֵהֶעְדֵּר הַהַשָּׂגָה, שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם, וּמִזֶּה הוּא הָרַעַשׁ וּמִזֶּה מהעדר ההשגה הוּא הָרַעַשׁ וההתפעלות וההתרגשות שֶׁלָּהֶם, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהָעִנְיָן אֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם כי הוא נעלה מהשגתם, בכל זאת חֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ אֲלֵיהֶם (כמבואר לעיל לגבי העדר ההשגה השכלית באדם בגלל עומק המושג), שֶׁלָּכֶן בגלל שלמרות העדר ההשגה יש להם שייכות לענין יוֹדְעִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם, וְהוּא אֶצְלָם בִּבְחִינַת 'חֹשֶׁךְ' וְ'לַיְלָה' היינו בהעדר הגילוי.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה למה שמצינו בעבודת המלאכים יֵשׁ גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שעבודתם האמורים לעיל דִּשְׂרָפִים היא בבחינת אור ויום וְאוֹפַנִּים שעבודתם היא בבחינת חושך ולילה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁתִּקְּנוּ חֲזַ"ל בְּרָכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁבָּהֶם באמירת ברכות קריאת שמע כהכנה והקדמה לקריאת שמע צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְבּוֹנְנוּת של האדם המתפלל בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂרָפִים וְהָאוֹפַנִּים בַּאֲמִירַת "קָדוֹשׁ" ו"בָּרוּךְ", שעניינה נתבאר לעיל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דּוּגְמָתָם גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם וגם בעבודת האדם תהיה גם עבודה של הרגשת הרוממות וההפלאה של אלקות וגם רעש והתפעלות מהעדר ההשגה. וְזֶהוּ עִנְיַן 'יוֹם' וְ'לַיְלָה' ('אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ') שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָדָם.

וּמֵהָעִנְיָן דְּ'אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ' כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם (בְּיִשְׂרָאֵל) נִשְׁתַּלְשֵׁל על ידי ירידה ממדרגה למדרגה גַּם הָעִנְיָן דְּ'אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ' כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם לְמַטָּה אור וחושך גשמי כפשוטם.

וּכְמוֹ־כֵן כשם שעניין האור והחושך כפי שהוא למטה בגשמיות הוא מהות אחרת לגמרי מעניין האור והחושך כפי שהוא בדרגות יותר עליונות (בשכל האדם, בעבודת המלאכים ועד כפי שהוא למעלה באלקות) ואינו אלא משל להם, כך הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁהֵם כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה. וּכְמוֹ[31] לדוגמא הָאַרְיֵה שֶׁלְּמַטָּה האריה הגשמי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ המקור של החיות האלקית המחייה אותו הוא מִבְּחִינַת 'פְּנֵי אַרְיֵה' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה[32] העליונה המתוארת במרכבת יחזקאל, וַהֲרֵי אֵין־עָרוֹךְ אין כל יחס והשוואה בין הָאַרְיֵה הגשמי שֶׁלְּמַטָּה בעולם הזה שֶׁהוּא חַיָּה טְמֵאָה ולכן הוא נברא תחתון ונחות ביותר (כמבואר בספר התניא שבעלי החיים הטמאים מקבלים חיות מה'קליפות' וה'סטרא אחרא' שאינו צד הקדושה) לְגַבֵּי הָאַרְיֵה שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה העליונה שֶׁהוּא מֵהַחַיּוֹת מלאכים עליונים הנקראים 'חיות הקודש' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה העליונה שֶׁ"מִּתְנַשְּׂאִים בְּרַעַשׁ גָּדוֹל לְעוּמַת הַשָּׂרָפִים" שֶׁאוֹמְרִים "קָדוֹשׁ" כוּ', כמבואר לעיל אופן העבודה הנעלית של מלאכים עליונים אלה וַהֲרֵי זֶה האריה שלמטה כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד ל'פני אריה' שלמעלה שהרי יש ביניהם ריחוק הערך, ובמהותם אין ביניהם שום יחס והשוואה.

ביאור בדרך אפשר

1 חֲחלוּק שֶׁבֵּין שָׂרָפִים וְאוֹפַנִּים, שֶׁהַשָּׂרָפִים
2 שֶׁאוֹמְרִים "קָדוֹשׁ"[28] מַשִּׂיגִים הַפְלָאַת הָאוֹר־
3 אֵין־סוֹף שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָל מֵהָעוֹלָמוֹת[29],
4 וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה מֵאִיר בְּגִלּוּי בַּהַשָּׂגָה שֶׁלָּהֶם,
5 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "יוֹם", אַף הָאוֹפַנִּים שֶׁאוֹמְרִים
6 "בָּרוּךְ"[30] הֵם בְּרַעַשׁ גָּדוֹל[29], שֶׁהָרַעַשׁ הוּא
7 מֵהֶעְדֵּר הַהַשָּׂגָה, שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה
8 מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם, וּמִזֶּה הוּא הָרַעַשׁ
9 שֶׁלָּהֶם, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהָעִנְיָן אֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם,
10 חֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ אֲלֵיהֶם, שֶׁלָּכֶן יוֹדְעִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיָן
11 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג לָהֶם, וְהוּא
12 אֶצְלָם בִּבְחִינַת 'חֹשֶׁךְ' וְ'לַיְלָה'. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ
13 גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה דִּשְׂרָפִים
14 וְאוֹפַנִּים, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁתִּקְּנוּ חֲזַ"ל בְּרָכוֹת
15 קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁבָּהֶם צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְבּוֹנְנוּת
16 בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂרָפִים וְהָאוֹפַנִּים בַּאֲמִירַת "קָדוֹשׁ"
17 ו"בָּרוּךְ", כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דּוּגְמָתָם גַּם בַּעֲבוֹדַת
18 הָאָדָם. וְזֶהוּ עִנְיַן 'יוֹם' וְ'לַיְלָה' ('אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ')
19 שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָדָם. וּמֵהָעִנְיָן דְּ'אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ' כְּפִי
20 שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם (בְּיִשְׂרָאֵל)
21 נִשְׁתַּלְשֵׁל גַּם הָעִנְיָן דְּ'אוֹר' וְ'חֹשֶׁךְ' כְּפִי שֶׁהוּא
22 בָּעוֹלָם לְמַטָּה.
23 וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁהֵם
24 כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשָׁם
25 לְמַעְלָה. וּכְמוֹ[31] הָאַרְיֵה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁשָּׁרְשׁוֹ
26 מִבְּחִינַת 'פְּנֵי אַרְיֵה' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה[32], וַהֲרֵי אֵין־
27 עָרוֹךְ הָאַרְיֵה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא חַיָּה טְמֵאָה לְגַבֵּי
28 הָאַרְיֵה שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה שֶׁהוּא מֵהַחַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה
29 שֶׁ"מִּתְנַשְּׂאִים בְּרַעַשׁ גָּדוֹל לְעוּמַת הַשָּׂרָפִים"
30 שֶׁאוֹמְרִים "קָדוֹשׁ" כוּ', וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ מָשָׁל

---

28) ישעי' ו, ג. חולין צא, סע"ב ואילך. 29) ראה לקו"ת נשא כח, ג. שלח מז, א. שה"ש ה, ב. ועוד. 30) יחזקאל ג, יב. חולין שם. 31) ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' קס ואילך. תרצ"ו ע' 224 ואילך. 32) ראה טעמי המצוות להרח"ו פ' ויקרא (ד"ה מצות קרבנות).

ביאור בדרך אפשר

וְעוֹד זֹאת, לא זו בלבד שהאריה הגשמי אינו אלא משל ל׳פני אריה׳ שבמרכבה ובאמת אינו דומה לו כלל, אלא יתירה מזו **שֶׁגַּם** אפילו **בְּחִינַת** ׳פְּנֵי אַרְיֵה׳ **שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** העולם הרוחני השני מבין ארבעת העולמות הכלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה **חֲרֵי זֶה רַק מָשָׁל** ולא באמת דומה **לְגַבֵּי בְּחִינַת חֶסֶד דַּאֲצִילוּת,** המיקום של ׳פני אריה׳ במרכבה הוא ׳אל הימין׳ וכידוע הימין קשור במידת החסד (כפי שנאמר ב׳פתח אליהו׳, ׳חסד דרועא ימינא׳) ואמנם יש קשר מסויים בין ספירת החסד כפי שהיא בעולם הבריאה לספירת החסד כפי שהיא בעולם האצילות, אבל מכל־מקום חסד דבריאה אינו אלא משל לחסד דאצילות, מפני ריחוק הערך שישנו בין עולם האצילות לעולם הבריאה **וְכֵן** הוא גם בדרגות ובספירות השונות של עולם האצילות עצמו, **חֶסֶד דַּאֲצִילוּת חֲרֵי זֶה מָשָׁל לְגַבֵּי חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָא** ענין החכמה **גַּם־כֵּן בְּשֵׁם אַרְיֵה, דְּ׳אַרְיֵה׳ אוֹתִיּוֹת ׳רְאֵיהּ׳**[33], כמבואר **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת חָכְמָה,** בחסידות שבחכמה מאירה עצם נקודת ההשכלה ולכן היא בחינת ראיה שבאמצעותה קולטים את עצם הדבר (ואילו ׳בינה׳, ההסעפות של נקודת החכמה לפרטים היא בבחינת שמיעה בה יש התייחסות לכל פרט בפני עצמו) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[34] **״וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ״,** והחכמה היא ראשית הספירות (כלשון הכתוב ׳ראשית חכמה׳) **וַחֲרֵי הַחִלּוּק** וריחוק הערך **שֶׁבֵּין חָכְמָה לְחֶסֶד הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק** וריחוק הערך **שֶׁבֵּין ׳אֲצִילוּת׳ לִ׳בְּרִיאָה׳ בַּ׳אֲצִילוּת׳ גּוּפָא** עצמו **(׳אֲצִילוּת שֶׁבַּאֲצִילוּת׳,** בחינת החסד), **וְאִם־כֵּן חֲרֵי זֶה כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד** ולא כשני דברים שדומים זה לזה באמת במהותם. **וְכֵן חָכְמָה דַּאֲצִילוּת הִיא בְּחִינַת מָשָׁל** בלבד, ללא דמיון והשוואה באמת **לְגַבֵּי בְּחִינַת ׳אַרְיֵה׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מהחכמה (כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש) **שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן ׳אַרְיֵה׳**[35], כמבואר בספרי קבלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[36] **אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא, ה׳ אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא** ובחינת ׳אריה׳ האמורה בפסוק זה רומזת לבחינת ה׳כתר׳.

ביאור בדרך אפשר

בְּלִבַּד. וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם בְּחִינַת ׳פְּנֵי אַרְיֵה׳ שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה חֲרֵי זֶה רַק מָשָׁל לְגַבֵּי בְּחִינַת חֶסֶד דַּאֲצִילוּת, וְכֵן חֶסֶד דַּאֲצִילוּת חֲרֵי זֶה מָשָׁל לְגַבֵּי חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן בְּשֵׁם ׳אַרְיֵה׳ אוֹתִיּוֹת ׳רְאֵיהּ׳, וּ׳בְרִיאָה׳ שֶׁבַּאֲצִילוּת גּוּפָא (׳אֲצִילוּת שֶׁבַּאֲצִילוּת׳), וְאִם־כֵּן חֲרֵי זֶה כְּמוֹ מָשָׁל לְגַבֵּי בְּחִינַת ׳אַרְיֵה׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן ׳אַרְיֵה׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא, ה׳ אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא.

ד) **אָמְנָם** כָּל זֶה הוּא מִצַּד עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַגְבָּלָה, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּבְרָא הוּא רַק מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי. אַךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת[37], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[38], דְּ״אָנֹכִי״ הוּא הָעַצְמוּת, כְּמַאֲמַר רַז״ל[39] שֶׁ״אָנֹכִי״ רָאשֵׁי־תֵבוֹת אָנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית, וְ״אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה

באמת **לְגַבֵּי בְּחִינַת ׳אַרְיֵה׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מהחכמה (כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש) **שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן ׳אַרְיֵה׳**[35], כמבואר בספרי קבלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[36] **אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא, ה׳ אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא** ובחינת ׳אריה׳ האמורה בפסוק זה רומזת לבחינת ה׳כתר׳.

ד) **אָמְנָם** כָּל זֶה הוּא מִצַּד עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַגְבָּלָה, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּבְרָא הוּא רַק מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי. אַךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַגְבָּלָה, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּבְרָא הוּא רַק מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי. אַךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַגְבָּלָה שֶׁבְּאוֹר הָאלוֹקי לְצורך בריאת עולם מוגבל, **שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת** של הנבראים **לְמַטָּה** בעולם הזה **בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּבְרָא** הגשמי **הוּא רַק מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ** באלקות **בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי.**

אַךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, וכל ההגבלות והצמצומים התבטלו **שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות האלקית **מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת**[37], עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**[38], הרי שיציאת מצרים קשורה בעצמיות האלוקות שאין בה שום צמצומים והגבלות **דְּ״אָנֹכִי״ הוּא הָעַצְמוּת** של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **כְּמַאֲמַר רַז״ל**[39] **שֶׁ״אָנֹכִי״ רָאשֵׁי־תֵבוֹת אָנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית,** אני את עצמי כתבתי ונתתי (הקדוש־ברוך־הוא נתן ו׳הכניס׳ את עצמו, כביכול, בתורה) **וְ״אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** בו האור האלוקי בא ונמשך מדרגה לדרגה באופן הדרגתי מסודר (וכל דרגה קשורה בחברתה כחוליות של ירידת והתגלות אודות ריחוק הערך בין הנבראים התחתונים לשורשם ומקורם הרוחני העליון **הוּא מִצַּד עִנְיַן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים** שבהם נברא העולם, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַגְבָּלָה** שבאור האלוקי לצורך בריאת עולם מוגבל, **שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת** של הנבראים **לְמַטָּה** בעולם הזה **בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּבְרָא** הגשמי **הוּא רַק מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ** באלקות **בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי.**

אַךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, וכל ההגבלות והצמצומים התבטלו **שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות האלקית **מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת**[37], עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**[38], הרי שיציאת מצרים קשורה בעצמיות האלוקות שאין בה שום צמצומים והגבלות **דְּ״אָנֹכִי״ הוּא הָעַצְמוּת** של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **כְּמַאֲמַר רַז״ל**[39] **שֶׁ״אָנֹכִי״ רָאשֵׁי־תֵבוֹת אָנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית,** אני את עצמי כתבתי ונתתי (הקדוש־ברוך־הוא נתן ו׳הכניס׳ את עצמו, כביכול, בתורה) **וְ״אָנֹכִי הֲוָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** בו האור האלוקי בא ונמשך מדרגה לדרגה באופן הדרגתי מסודר (וכל דרגה קשורה בחברתה כחוליות של

---

33) תקו״ז תיקון ע (קכב, א). 34) ברכה לג, כא. 35) ראה מאורי אור א, קא. אוה״ת במדבר (שבועות) ע׳ רכא. נ״ך ח״א ע׳ תמז. 36) עמוס ג, ח. 37) ראה ד״ה החודש הזה לכם עטר״ת (סה״מ עטר״ת ע׳ שכט). ובכ״מ. 38) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 39) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב). וראה לקו״ת שלח מח, סע״ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שלשלת האחוזות זו בזו) **עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ** ה'עצמות' עצמו **לְמַטָּה בַּנִּבְרָאִים שֶׁנִּתְהַוּוּ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְעַל־יְדֵי־זֶה** שבנבראים אלו שבריאתם הייתה על ידי צמצום והעלם האור האלוקי מאיר אור ה'עצמות' שלמעלה מכל הצמצומים, **נַעֲשֵׂית אֶצְלָם** אצל כל הנבראים **הַיְצִיאָה מִכָּל הַמַּצָּרִים וּגְבוּלִים, וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתָם כְּמוֹ מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשָׁם בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי, מִכָּל־מָקוֹם יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה** ויאיר **בָּהֶם שָׁרְשָׁם, וּכְמוֹ** למשל **בָּאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה,** כמו שהוא מציאות גשמית, **שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ שָׁרְשׁוֹ** ומקורו העליון **מִבְּחִינַת 'פְּנֵי אֲרִיֵּה' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** העליונה, **וְעַד לַשֹּׁרֶשׁ דְּ'אֲרִיֵּה' כְּפִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַ"כֶּתֶר" שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן 'אֲרִיֵּה'** שגם הוא יאיר באריה הגשמי למטה כאשר יתבטלו ההעלמות והצמצומים. **וְעִנְיָן זֶה** של הארת והתגלות השורש והמקור הרוחני של הנבראים בתוך מציאותם הגשמית, **יִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה אָז** בימות המשיח **הַנְהָגַת הָאֲרִיֵּה** הגשמי **שֶׁלְּמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֲרִיֵּה" כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן"**[40] בניגוד לטבעו לטרוף ולאכול בשר, כי טבעו הוא מפני הגדרים וההגבלות של מציאותו, וכאשר יהיה ביטול של ההגבלות כתוצאה מיציאה מכל ה'מיצרים', הטבע הזה ישתנה וגם האריה יאכל תבן כמו הבקר.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ קְשׁוּר הָעִנְיָנִים בַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר[41] של הרבי מהר"ש (משנת תרכ"ט) בו מבואר ענין גילוי שם הוי' ביציאת מצרים **שֶׁבְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן** (כמו בחינת החכמה) **'אֲרִיֵּה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲרִיֵּה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא, ה' אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא", זֶהוּ הַדִּבּוּר שֶׁבְּחִינַת 'כֶּתֶר', דְּ"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ"**[42] **שֶׁהוּא בְּחִינַת 'כֶּתֶר', דְּהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לֹא רַק בְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף וַעֲטָרָה, אֶלָּא גַּם כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁתִיקָה, מִלְּשׁוֹן "כַּתַּר לִי זְעִיר"**[43]**, שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת מַקִּיף וַעֲטָרָה, וְעַד לְ'עַצְמִיּוּת הַכֶּתֶר'**[44]**. וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַגִּלּוּי דְּ"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מֵצַר וּגְבוּל, אֲזַי נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בָּאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת 'אֲרִיֵּה' שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת הַ'כֶּתֶר'.**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם הַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] **כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מָשָׁל הַקַּדְמוֹנִי, דְּקָאֵי** והכוונה **עַל הַתּוֹרָה**[46]. **וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה** שהתורה נקראת 'משל' **בִּשְׁנֵי אוֹפָנִים.**

אוֹפֶן הָרִאשׁוֹן, דְּקָאֵי שהכוונה **עַל תּוֹרָה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים,** כפי שחכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא מלובשת בהלכות המדברות בענינים גשמיים בעולם הזה **וְכָל עִנְיָן שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מָשָׁל לְגַבֵּי עִנְיָן זֶה כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר**

ביאור בדרך אפשר

1 בַּנִּבְרָאִים שֶׁנִּתְהַוּוּ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם
2 דְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית אֶצְלָם הַיְצִיאָה
3 מִכָּל הַמַּצָּרִים וּגְבוּלִים, וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתָם כְּמוֹ
4 מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשָׁם בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי, מִכָּל־
5 מָקוֹם יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה בָּהֶם שָׁרְשָׁם, וּכְמוֹ בָּאֲרִיֵּה
6 שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ שָׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת 'פְּנֵי אֲרִיֵּה'
7 שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, וְעַד לַשֹּׁרֶשׁ דְּ'אֲרִיֵּה' כְּפִי שֶׁהוּא
8 בִּבְחִינַת הַ'כֶּתֶר' שֶׁנִּקְרָא גַּם־כֵּן 'אֲרִיֵּה'. וְעִנְיָן זֶה
9 יִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה אָז הַנְהָגַת
10 הָאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֲרִיֵּה כַּבָּקָר יֹאכַל
11 תֶּבֶן"[40].
12 **וְיֵשׁ** לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ קְשׁוּר הָעִנְיָנִים
13 בַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר[41] שֶׁבְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' שֶׁנִּקְרָא
14 גַּם־כֵּן 'אֲרִיֵּה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲרִיֵּה שָׁאַג מִי לֹא
15 יִירָא, ה' אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא", זֶהוּ הַדִּבּוּר
16 דְּ"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ"[42] שֶׁהוּא בְּחִינַת 'כֶּתֶר',
17 דְּהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לֹא רַק בְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' כְּפִי
18 שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף וַעֲטָרָה, אֶלָּא גַּם כְּפִי
19 שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁתִיקָה, מִלְּשׁוֹן "כַּתַּר לִי
20 זְעִיר"[43], שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת מַקִּיף וַעֲטָרָה,
21 וְעַד לְ'עַצְמִיּוּת הַכֶּתֶר'[44]. וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַגִּלּוּי
22 דְּ"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה,
23 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מֵצַר וּגְבוּל, אֲזַי נִמְשָׁךְ
24 וּמִתְגַּלֶּה בָּאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת 'אֲרִיֵּה'
25 שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת הַ'כֶּתֶר'.
26 **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם הַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם
27 מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מָשָׁל
28 הַקַּדְמוֹנִי, דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה[46]. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה
29 בִּשְׁנֵי אוֹפָנִים. אוֹפֶן הָרִאשׁוֹן, דְּקָאֵי עַל תּוֹרָה
30 שֶׁלְּמַטָּה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים, וְכָל עִנְיָן
31 שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מָשָׁל לְגַבֵּי עִנְיָן זֶה כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְעַל־דֶּרֶךְ

42 "אֲרִיֵּה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא, ה'

43 אֱלֹקִים דִּבֶּר, מִי לֹא יִנָּבֵא", זֶהוּ הַדִּבּוּר הראשון מעשרת הדברות
44 דְּ"אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ"[42] שֶׁהוּא בְּחִינַת 'כֶּתֶר', דְּהַכַּוָּנָה בָּזֶה
45 הִיא לֹא רַק בְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף
46 שמעל מלמעלה (כי הוא נעלה מכדי להתלבש בפנימיות למטה) **וַעֲטָרָה**
47 לראש, **אֶלָּא גַּם כְּפִי שֶׁהוּא** ענין
48 הכתר **בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁתִיקָה,**
49 **מִלְּשׁוֹן** הכתוב בספר איוב **"כַּתַּר**
50 **לִי זְעִיר"**[43]**,** מילולית: המתן לי
51 מעט, וכאן הכוונה 'המתן' במובן של
52 העדר תנועה ודיבור, עניין נעלה
53 ב'כתר' **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת**
54 **מַקִּיף וַעֲטָרָה, וְעַד לְ'עַצְמִיּוּת**
55 **הַכֶּתֶר'**[44] הנקודה העצמית והפנימית
56 ב'כתר' עצמו המתגלית באמירה 'אנכי
57 ה' אלקיך' בתחילת עשרת הדברות.
58 **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַגִּלּוּי דְּ"אָנֹכִי**
59 **הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּמַתַּן־**
60 **תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ** גילוי מדרגה גבוהה
61 ביותר, עצמיות הכתר, **עִנְיָן**
62 **שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מֵצַר וּגְבוּל,**
63 **אֲזַי נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בָּאֲרִיֵּה**
64 הגשמי **שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת**
65 **'אֲרִיֵּה' שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת**
66 **הַ'כֶּתֶר'.**
67 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם**
68 **הַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מָשָׁל,**
69 **כְּמוֹ** שֶׁכָּתוּב[45] **כַּאֲשֶׁר יֹאמַר**
70 **מָשָׁל הַקַּדְמוֹנִי, דְּקָאֵי** והכוונה
71 **עַל הַתּוֹרָה**[46]. **וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה**
72 שהתורה נקראת 'משל' **בִּשְׁנֵי**
73 **אוֹפָנִים.**
74 **אוֹפֶן הָרִאשׁוֹן, דְּקָאֵי** שהכוונה
75 **עַל תּוֹרָה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה**
76 **בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים,** כפי שחכמתו
77 ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא מלובשת
78 בהלכות המדברות בענינים גשמיים
79 בעולם הזה **וְכָל עִנְיָן שֶׁבַּתּוֹרָה**
80 **הוּא מָשָׁל לְגַבֵּי עִנְיָן זֶה כְּפִי**
81 **שֶׁהוּא בָּעוֹלָם שֶׁלְּמַעְלָה**
82 **הֵימֶנּוּ, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר**

---

40) ישעי' יא, ז. שם סה, כה. 41) סה"מ תרכ"ט ע' צה. עטר"ת ס"ע שטז. תרפ"א ע' רו. וראה גם סה"מ שבהערה 31. אוה"ת שבהערה 35. 42) ראה שמו"ר פכ"ט, ט. 43) איוב לו, ב. 44) ראה המשך תער"ב ח"א פקכ"ו. 45) שמואל־א כד, יד. 46) ראה רש"י משפטים כא, יג. רש"י מכות יו"ד, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּשִׁלְמֹה ״וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל״[47], דְּהַיְנוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת שֶׁעַל־יָדָן נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת (דְּרָגָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה) לִשְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁכָּל עוֹלָם כּוֹלֵל אֶלֶף מַדְרֵגוֹת ובסך הכול שלושת אלפים דרגות שונות.

וְאוֹפֶן הַשֵּׁנִי לפרש ענין זה שהתורה היא משל, בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁגַּם תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא מָשָׁל בלבד לְגַבֵּי אֵין־סוֹף קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם ולאמיתו של דבר גם התורה למעלה היא ירידה לגבי האין־סוף עצמו. וְלָכֵן הָיָה דָּוִד המלך לומד תורה באופן כזה שהלימוד היה מְחַבֵּר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[48], וגורם שהתורה תתעלה אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כֵּיוָן שֶׁגַּם הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא מָשָׁל בִּלְבַד. אָמְנָם, הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה היא משל אֵינוֹ כְּמוֹ הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם (שֶׁכָּל נִבְרָא הוּא מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה), כִּי הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מַמָּשׁ, שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּשָׁל לא יוֹדְעִים אֶת הַנִּמְשָׁל, וּכְמוֹ בָּאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁמִּמֶּנּוּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים וְאֵין לָנוּ הַשָּׂגָה כְּלָל בְּשָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת ׳פְּנֵי אֲרִיֵּה׳ שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּשָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת חֶסֶד דַּאֲצִילוּת כוּ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּהַמָּשָׁל יוֹדְעִים אֶת הַנִּמְשָׁל, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה מִתְחַבְּרִים עִם הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבַּתּוֹרָה. וְטַעַם חִלּוּק הַנַּ״ל בֵּין הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם לַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְצִיאוּת נִבְרָא שֶׁנִּתְהַוָּה עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהַגְבָּלָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ גִּלּוּי ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מַצַּר וּגְבוּל כוּ׳. אָמְנָם, עַל־יְדֵי הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְעָל בסופו של דבר בַּמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁגַּם בָּהֶם יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה שָׁרְשָׁם שֶׁלְּמַעְלָה, וגם בהם תהיה ״יציאת מצרים׳ שתבטל את כל ההעלם ואת כל ההגבלות, לְפִי שַׁבַּתּוֹרָה יֶשְׁנוֹ כֹּחַ הָעַצְמוּת, עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הנקרא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁעַל־יָדוֹ בכוח עצמותו יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי ״שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל״ בריבוי מדריגות זו למטה מזו עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִתְגַּלֶּה ויאיר בגילוי גַּם בָּאֲרִיֵּה הגשמי שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ ומקורו הרוחני בִּבְחִינַת ׳אֲרִיֵּה׳ שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת הַ׳כֶּתֶר׳, שֶׁבַּמָּשָׁל יִהְיֶה נִכָּר וְנִרְגָּשׁ (עֶס וועט זיך העֶרן) הַנִּמְשָׁל.

ביאור בדרך אפשר

מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה ״וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל״[47], דְּהַיְנוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת שֶׁעַל־יָדָן נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת (דְּרָגָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה) לִשְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁכָּל עוֹלָם כּוֹלֵל אֶלֶף מַדְרֵגוֹת. וְאוֹפֶן הַשֵּׁנִי, בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁגַּם תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא מָשָׁל לְגַבֵּי אֵין־סוֹף קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְלָכֵן הָיָה דָּוִד מְחַבֵּר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[48], כֵּיוָן שֶׁגַּם הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא מָשָׁל בִּלְבַד. אָמְנָם, הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה אֵינוֹ כְּמוֹ הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם (שֶׁכָּל נִבְרָא הוּא מָשָׁל בִּלְבַד לְגַבֵּי שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה), כִּי הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מַמָּשׁ, שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּשָׁל יוֹדְעִים אֶת הַנִּמְשָׁל, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה מִתְחַבְּרִים עִם הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבַּתּוֹרָה. וְטַעַם חִלּוּק הַנַּ״ל בֵּין הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם לַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְצִיאוּת נִבְרָא שֶׁנִּתְהַוָּה עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהַגְבָּלָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ גִּלּוּי ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מַצַּר וּגְבוּל כוּ׳. אָמְנָם, עַל־יְדֵי הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְעָל בַּמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁגַּם בָּהֶם יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה שָׁרְשָׁם שֶׁלְּמַעְלָה, לְפִי שַׁבַּתּוֹרָה יֶשְׁנוֹ כֹּחַ הָעַצְמוּת, קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁעַל־יָדוֹ יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי ״שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל״ עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִתְגַּלֶּה גַּם בָּאֲרִיֵּה שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ ׳אֲרִיֵּה׳ שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת הַ׳כֶּתֶר׳, שֶׁבַּמָּשָׁל יִהְיֶה נִכָּר וְנִרְגָּשׁ (עֶס וועט זיך העֶרן) הַנִּמְשָׁל.

ומקבלים קשר ושייכות לענייני רוחניות ואלוקות, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה מִתְחַבְּרִים לומדי התורה עִם הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבַּתּוֹרָה. וְטַעַם חִלּוּק הַנַּ״ל בֵּין הַמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם שאמנם הנבראים הם משל על שורשם הרוחני, אבל מציאותם לא מגלה את שורשם לַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה שלימוד התורה מגלה אלקות ומחבר את הלומד עם האלקות, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְצִיאוּת נִבְרָא שֶׁנִּתְהַוָּה עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהַגְבָּלָה ומציאות כזו מסתירה על האלקות, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ גִּלּוּי ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מֵצַר וּגְבוּל כוּ׳ ועל גילוי זה אין העולם מסתיר כלל. אָמְנָם, עַל־יְדֵי הַמָּשָׁל שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְעָל בסופו של דבר בַּמְּשָׁלִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁגַּם בָּהֶם יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה שָׁרְשָׁם שֶׁלְּמַעְלָה, וגם בהם תהיה ״יציאת מצרים׳ שתבטל את כל ההעלם ואת כל ההגבלות, לְפִי שַׁבַּתּוֹרָה יֶשְׁנוֹ כֹּחַ הָעַצְמוּת, עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הנקרא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁעַל־יָדוֹ בכוח עצמותו יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי ״שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל״ בריבוי מדריגות זו למטה מזו עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִתְגַּלֶּה ויאיר בגילוי גַּם בָּאֲרִיֵּה הגשמי שֶׁלְּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ ומקורו הרוחני בִּבְחִינַת ׳אֲרִיֵּה׳ שֶׁלְּמַעְלָה עַד לִבְחִינַת הַ׳כֶּתֶר׳, שֶׁבַּמָּשָׁל יִהְיֶה נִכָּר וְנִרְגָּשׁ (עֶס וועט זיך העֶרן) הַנִּמְשָׁל.

47) מלכים־א ה, יב. וראה תו״א מקץ מב, ב. 48) ראה זח״ג רכב, ב ברע״מ. ס׳ הבהיר (סנ״ח) סקצ״ו ובאור הבהיר. לקו״ת שלח מז, ג. נא, א.

ביאור בדרך אפשר

ה) **וְזֶהוּ** כְּלָלוּת **הַמַּעֲלָה** היתרון הכללי **דִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁל צְמְצוּם וְהֶעְלֵם** האור האלוקי שבו נבראו העולמות **עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים** מידת הדין והגבורה שממנה נובע הצמצום **("בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים"), וּבְאוֹפֶן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה עַל־יְדֵי שֵׁם שַׁדַּ־י**, לפי שני הפירושים בשם זה המבוארים לעיל, הפירוש הראשון **"שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי"** ולפי זה מובן שגם זה מגביל, **וְ"דַי בֶּאֱלקוֹתִי לְכָל בְּרִיָּה"** (שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה אף שלכאורה תוכנו השפעה רבה, באופן די ומספיק, **הוּא בְּמִדָּה וְהַגְבָּלָה**, ואין הכוונה להשפעה ללא גבול, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ב), וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים**, והסרת כל הצמצומים וכל ההגבלות **עַל־יְדֵי גִּלּוּי שֵׁם חַיָּ"ו, וּבְאוֹפֶן** השם שעניינו בלי גבול, **שֶׁ"אָנֹכִי חַיָּ"ו אֱלֹקֶיךָ"**, היינו שהבלי־גבול מתגלה ומאיר בתוך המציאות והגדרים של הנבראים המוגבלים **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרוּכָה. וְעִנְיָן זֶה** של יציאת מצרים המבואר לעיל באריכות, **מַתְחִיל** כבר **מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן, "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ מְדוּבָּר** בתורה **אוֹדוֹת עִנְיַן** קרבן **הַפֶּסַח, וְעִנְיָן זֶה** של יציאת מצרים המתחיל ב׳פרשת החודש׳ **בָּא לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה שֶׁל ׳פָּרָשַׁת פָּרָה׳** העוסקת בעניין הטהרה מטומאת מת על ידי פרה אדומה (כהכנה להקרבת קרבן פסח ועליה לרגל בחודש ניסן), **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[49] המדבר אודות פרשת פרה ופרשת הפסח **הַמָּשָׁל לִשְׁתֵּי מַטְרוֹנוֹת דּוֹמוֹת כּוּ׳ מִי גְּדוֹלָה מִזּוֹ כּוּ׳,**

ביאור בדרך אפשר

1 ה) **וְזֶהוּ כְּלָלוּת הַמַּעֲלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְגַבֵּי**
2 **בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה**
3 **בְּאוֹפֶן שֶׁל צִמְצוּם וְהֶעְלֵם עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים**
4 **("בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים"), וּבְאוֹפֶן שֶׁל מְדִידָה**
5 **וְהַגְבָּלָה עַל־יְדֵי שֵׁם שַׁדַּ־י, "שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי**
6 **דַּי", וְ"דַי בֶּאֱלקוֹתִי לְכָל בְּרִיָּה" (שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה**
7 **הוּא בְּמִדָּה וְהַגְבָּלָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ב),**
8 **וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם נַעֲשֵׂית הַיְצִיאָה מִכָּל הַמְּצָרִים**
9 **וּגְבוּלִים, עַל־יְדֵי גִּלּוּי שֵׁם חַיָּ"ו, וּבְאוֹפֶן שֶׁ"אָנֹכִי**
10 **חַיָּ"ו אֱלֹקֶיךָ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרוּכָה. וְעִנְיָן זֶה**
11 **מַתְחִיל מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן, "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם",**
12 **שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ לָזֶה מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הַפֶּסַח, וְעִנְיָן**
13 **זֶה בָּא לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה שֶׁל ׳פָּרָשַׁת פָּרָה׳,**
14 **וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[49] הַמָּשָׁל לִשְׁתֵּי מַטְרוֹנוֹת**
15 **דּוֹמוֹת כּוּ׳ מִי גְּדוֹלָה מִזּוֹ כּוּ׳, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת,**
16 **וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁעַל־יָדָן נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "גָּדוֹל**
17 **חַיָּ"ו"[50], אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא יֵשׁ חִלּוּק בֵּין**
18 **הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים (׳פֶּסַח׳)**
19 **לַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, וְיֵשׁ**
20 **עִלּוּי בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, הָעִלּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים**
21 **שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ[51] בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל**
22 **צַדִּיקִים, לְפִי שֶׁעַל־יָדָן נַעֲשֶׂה הִגּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה**
23 **לְמַטָּה, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא עֲדַיִן בִּמְדִידָה**
24 **וְהַגְבָּלָה, וְהֶעְלֵם שֶׁבַּעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה**
25 **זֶה אָמְרוּ[52] "מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים,**
26 **צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד שָׁם", שֶׁהוּא**
27 **עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת חִבּוּר שְׁנֵי**
28 **אוֹפַנֵי הָעֲבוֹדָה, עַל־יְדֵי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה**
29 **מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה גַּם לְמַטָּה**

זאת חוקת התורה ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה מזו, משל לשתי מטרונות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה מזו אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה, כך בפסח נאמר בו חוקה ובפרה נאמר בה חוקה, ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה שנאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת הוי כל בן נכר לא יאכל בו"),
שֶׁשְּׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת, וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁעַל־יָדָן הן על ידי עניין הפרה והן על ידי עניין הפסח **נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "גָּדוֹל חַיָּ"ו"[50], אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ חִלּוּק בֵּין הַהַמְשָׁכָה** והגילוי האלוקי **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים (׳פֶּסַח׳) לַהַמְשָׁכָה** והגילוי האלוקי **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, וְיֵשׁ עִלּוּי** יתרון **בְּכָל אֶחָד מֵהֶם** לעומת השני, **הָעִלּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ[51] בְּמִי נִמְלַךְ** הקדוש־ברוך־הוא האם לברוא את העולם **בִּנְשָׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים,** כי הם המטרה והתכלית של הבריאה **לְפִי שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשֶׂה הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי **לְמַטָּה, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא עֲדַיִן בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה,** כי מידת האור והגילוי תלוייה במידת העבודה של הצדיקים **וְהָעִלּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ[52] "מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים, צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד שָׁם", שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה** בהתאם לכך שבעלי התשובה עצמם יצאו מגדרי המציאות הקודמת שלהם. **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת** כדי להביא לידי גילוי אור אלוקי שיש בו את שתי המעלות גם יחד **חִבּוּר שְׁנֵי אוֹפַנֵי הָעֲבוֹדָה,** והחיבור של עבודת הצדיקים ועבודת בעלי־תשובה נוצר **עַל־יְדֵי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה גַּם לְמַטָּה בְּחִינַת בְּלִי־גְּבוּל. וְזֶהוּ** הארת הבלי־גבול בתוך

המשך בעמוד פה

41 וזה לשון המדרש: "יהי לבי תמים בחוקיך, זה חוקת הפסח וחוקת פרה
42 אדומה, למה ששניהן דומין זה לזה, בזה נאמר זאת חוקת הפסח ובזה נאמר
43 זאת חוקת התורה ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה מזו, משל לשתי מטרונות
44 דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה מזו אותה
45 שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה, כך בפסח נאמר בו חוקה
46 ובפרה נאמר בה חוקה, ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה
47 שנאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת
48 החטאת הוי כל בן נכר לא יאכל בו"),
49 **שֶׁשְּׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת, וְהֵינוּ, לְפִי**
50 **שֶׁעַל־יָדָן** הן על ידי עניין הפרה והן
51 על ידי עניין הפסח **נִמְשָׁךְ בְּחִינַת**
52 **"גָּדוֹל חַיָּ"ו"[50], אֶלָּא שֶׁבָּזֶה**
53 **גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ חִלּוּק בֵּין**
54 **הַהַמְשָׁכָה** והגילוי האלוקי **שֶׁעַל־**
55 **יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים (׳פֶּסַח׳)**
56 **לַהַמְשָׁכָה** והגילוי האלוקי **שֶׁעַל־**
57 **יְדֵי עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה,**
58 **וְיֵשׁ עִלּוּי** יתרון **בְּכָל אֶחָד מֵהֶם**
59 לעומת השני, **הָעִלּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדַת**
60 **הַצַּדִּיקִים שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ[51]**
61 **בְּמִי נִמְלַךְ** הקדוש־ברוך־הוא האם
62 לברוא את העולם **בִּנְשָׁמוֹתֵיהֶם**
63 **שֶׁל צַדִּיקִים,** כי הם המטרה
64 והתכלית של הבריאה **לְפִי שֶׁעַל־**
65 **יָדָם נַעֲשֶׂה הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה**
66 של האור האלוקי **לְמַטָּה, אֶלָּא**
67 **שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא עֲדַיִן בִּמְדִידָה**
68 **וְהַגְבָּלָה,** כי מידת האור והגילוי
69 תלוייה במידת העבודה של הצדיקים
70 **וְהָעִלּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־**
71 **תְּשׁוּבָה שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ[52]**
72 **"מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה**
73 **עוֹמְדִים, צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין**
74 **יְכוֹלִים לַעֲמוֹד שָׁם", שֶׁהוּא**
75 **עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה**
76 בהתאם לכך שבעלי התשובה עצמם
77 יצאו מגדרי המציאות הקודמת שלהם.
78 **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת** כדי להביא לידי
79 גילוי אור אלוקי שיש בו את שתי
80 המעלות גם יחד **חִבּוּר שְׁנֵי אוֹפַנֵי**
81 **הָעֲבוֹדָה,** והחיבור של עבודת
82 הצדיקים ועבודת בעלי־תשובה נוצר
83 **עַל־יְדֵי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּמְשַׁךְ**
84 **וְיִתְגַּלֶּה גַּם לְמַטָּה בְּחִינַת בְּלִי־גְּבוּל. וְזֶהוּ** הארת הבלי־גבול בתוך

---

49) שמו"ר פי"ט, ב. 50) תהלים קמה, ג. ועוד. וראה ד"ה וידבר גו' זאת חוקת שבהערה 5. 51) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. 52) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

בס"ד. משיחות ש"פ ויקרא, פ' החודש, ר"ח ניסן ה'תנש"א.

א. ביום הש"ק זה ישנו חידוש מיוחד — שמוציאין שלשה ספרי תורה[1] "ראש חודש ניסן שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים, קורין סדר היום (פרשת השבוע) בראשון, וענין ראש חודש בשני, והחודש הזה בשלישי"[2].

ובהקדמה — שהוצאת שלשה ספרים לקרוא בהם הו"ע של חידוש, שהרי, בדרך כלל מוציאין וקורין בס"ת אחד, ו"אם יצטרכו לקרות שני ענינים מוציאין שני ספרי תורה"[3], כמו בשבת ר"ח, ובכל יום טוב, ורק לעתים נדירות (כשצריכים לקרות שלשה ענינים) מוציאין שלשה ספרים:

הפעם היחידה בכל שנה ("אחת בשנה") שמוציאין שלשה ספרים היא בשמחת תורה[4]: "מוציאין שלשה ספרים, וקורין באחד וזאת הברכה עד סוף התורה, ובשני' בראשית עד אשר ברא אלקים לעשות, ובשלישית קורא המפטיר"[5].

ובכמה שנים שקביעותם באופן מיוחד מוציאין שלשה ספרים פעם נוספת — כבקביעות שנה זו שר"ח ניסן חל בשבת[6] (ועד"ז בשנים שחל ר"ח טבת[7] או ר"ח אדר בשבת[8]).

ועילוי נוסף בשנה זו (גם לגבי כמה שנים שבהם חל ר"ח ניסן בשבת) מצד הקריאה ד"סדר היום" בפרשת ויקרא[9] — שנוסף על השייכות דפרשת החודש[10] להקריאה דר"ח (בכל ר"ח ניסן שחל בשבת), כיון שמצות קידוש חדשים נאמרה בפסוק "החודש הזה לכם"[11], שייכת פרשת החודש (שבה מדובר אודות ר"ח ניסן) גם לפרשת ויקרא —

---

1) ולהעיר, שחידוש זה נראה בגלוי לכאו"א מבנ"י שבאים לבית־הכנסת, כולל גם קטני קטנים, שעוד לפני שמגיעים לכלל הבנה, רואים שמוציאין שלשה ספרים, ולא עוד אלא שמנשקים כל שלשת הספרים, וב' פעמים, הן בעת הוצאתן מארון הקודש (והולכתן להבימה שבבית הכנסת לקרוא בהם), והן בעת הכנסתן לארון הקודש, כמנהג ישראל.

2) רמב"ם הל' תפלה פי"ג הכ"ג. — וראה בכס"מ, שדין זה נלמד מהמימרא דר' יצחק נפחא (מגילה כט, ב) בנוגע לר"ח טבת ור"ח אדר. ולהעיר, שגם בטושו"ע נתפרש ע"ד הוצאת ג' ס"ת רק בר"ח טבת שחל בשבת (או"ח סו"ס תרפד), ובר"ח אדר שחל בשבת (שם ר"ס תרפה), ולא נתפרש בנוגע לר"ח ניסן שחל בשבת*, כבמגילה שם. וראה לקמן הערה 6.

3) שם פי"ב הכ"ג.

4) נוסף על הוצאת כל ספרי התורה שבארון הקודש בעת ההקפות דשמע"צ ודשמח"ת.

5) (טו)שו"ע או"ח (סו"ס תרסח ו)ר"ס תרסט. — ולהעיר, שברמב"ם לא הובא ע"ד הוצאת ג' ס"ת בשמח"ת, אלא רק ב' ס"ת, פרשת וזאת הברכה, וקרבנות היום (שם פי"ג הי"ב־יד), וטעם הדבר — כי הקריאה דהתחלת פרשת בראשית אינה מעיקר הדין, אלא ש"רגילין להתחיל מיד בראשית, כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד" (טור שם). וראה הערה הבאה.

*) ובאור שמח לרמב"ם שם: "ובשר"ע נשמט".

6) ויש לומר, שיש מעלה בהקריאה בג' ס"ת בשבת ר"ח ניסן לגבי שבת ר"ח טבת ואדר — כי, הטעם שבמימרא דר"י נפחא נתפרש ר"ח טבת ואדר (ולא ניסן), הוא, משום ש"צריכא, דאי איתמר בהא וכו'" (מגילה שם. וראה תוד"ה חדא), משא"כ ר"ח ניסן שאין צורך לפרשו, כי "כש"כ הוא מהנך, דתמן (בר"ח טבת ואדר) המפטיר קורא ההפטרה מענינו של המפטיר (חנוכה ושקלים) אף שאינו שייך לשבת ר"ח .. אבל כאן (בר"ח ניסן) .. גם בהפטרה של פרשת החודש כתיב ובשבתות ובחדשים יבוא כו' להשתחוות לפני ה'", כבהפטרה דשבת ר"ח שאין שם רק פסוק "והי' מידי חודש בחדשו ושבת בשבתו כו' להשתחוות לפני" (אור שמח לרמב"ם).

ועד"ז י"ל גם בנוגע להקריאה בג' ס"ת בשמח"ת — שכיון שאינה מעיקר הדין (כנ"ל בהערה שלפנ"ז), אלא כתוצאה מהמנהג לשמוח ב"גמרה של תורה" (שלא יוכל להתפרש באופן בלתי־רצוי ח"ו), י"ל, שהטעם שלא נתפרש בספרו של הרמב"ם הוא מצד גודל העילוי שאינו יכול להתפרש בתושבע"פ, ע"ד המבואר בנוגע למנהג ד"הקפות" בהשמחה לגמרה של תורה בשמח"ת** (ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ).

7) ובשנת העיבור — כשר"ח טבת חל בשבת חל גם ר"ח ניסן בשבת (כבהקביעות דשנה הבעל"ט).

8) "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים, הראשון קורא בו סדר היום, והשני קורא בו ענין ראש חודש, והשלישי קורא בו כי תשא". וכן "ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים, הראשון קורא בו סדר היום, והשני קורא בו ענין ראש חודש, והשלישי קורא בו ענין חנוכה" (רמב"ם שם הכ"ג־ד).

9) משא"כ בשנת העיבור, שבר"ח ניסן שחל בשבת קורין פרשת תזריע.

10) בספר השלישי — סיום וחותם הקריאה דכל השלשה ספרים ("הכל הולך אחר החיתום"), ומפטירין בהפטרת פרשת החודש דוקא.

11) בא יב, ב. וראה רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.

**) משא"כ בשו"ע — שהובא בו גם המנהג דהקפות (רמ"א או"ח שם).

שנאמרה בר"ח ניסן[12], היינו, שבשנה זו מודגש בגלוי הצד השוה דהקריאה בכל השלשה ספרים, שכולם שייכים לפרשת החודש, ר"ח ניסן[13].

ב. ויש לבאר תוכן הלימוד והוראה בעבודת האדם לקונו מהענין דהוצאת שלשה ספרי תורה ביום הש"ק זה – ע"פ הידוע שבכל ענין[14] יש לימוד והוראה בעבודת ה', ועאכו"כ בענין עיקרי וחשוב כהוצאת שלשה ספרי תורה.

ובפרטיות יותר:

כדי להבין תוכן הענין דהוצאת שלשה ספרי תורה בר"ח ניסן שחל בשבת בשנים מיוחדות, יש להקדים תחילה תוכן הענין דהוצאת שלשה ספרי תורה בכל השנים (בשמחת תורה), ולאח"ז יש לבאר ההוספה בשנים מיוחדות שבהם מוציאים שלשה ספרי תורה גם בר"ח ניסן (כשחל בשבת).

ובהקדם המדובר כמ"פ שגם הענינים שהם "אחת בשנה" מהווים לימוד והוראה ונתינת־כח בכל השנה כולה[15], ועד"ז בנדו"ד, שהוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת שייכת ופועלת בכל השנה כולה[16], וכן הוצאת שלשה ספרי תורה בר"ח ניסן[17] שחל בשבת שייכת ופועלת בכל השנה כולה[18], ולא עוד אלא שפועלת גם בשאר השנים שקביעותם שונה, שגם בהם ישנו הלימוד והוראה ונתינת־כח מהוצאת שלשה ספרי תורה בר"ח ניסן שחל בשבת, נוסף על הלימוד והוראה ונתינת־כח מהוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת שבכל שנה, כדלקמן.

ג. תוכן הענין דהוצאת ספר תורה (ועאכו"כ שלשה ספרי תורה) מובן מהתפלות שאומרים בעת פתיחת הארון, שהתחלתם בפסוק[19] "ויהי בנסוע הארון גו'", ש"ספר (תורה) חשוב הוא בפני עצמו", אחד מ"שבעה ספרי תורה"[20]:

הוצאת ספר תורה היא כמו נסיעת הארון, שאז "ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך".

וענינו בעבודת כאו"א מישראל (גם בזמן הזה כשהארון גנוז[21]) – שבחי' משה שישנו בכאו"א מישראל[22] אומר (ממשיך ומגלה) ופועל שיהי' הענין ד"קומה ה'", הוספה (קימה) בכל עניני קדושה, "עשה טוב", וכן הענין ד"יפוצו אויבך וינוסו משנאיך", ביטול ושלילת כל הענינים הבלתי־רצויים, "סור מרע"[23], היינו, שהוצאת ספר

---

12) כפשטות הכתובים "ויהי בחודש הראשון גו' באחד לחודש (ר"ח ניסן) הוקם המשכן" (פקודי מ, יז), "ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" (שם, לה), ובהמשך לזה "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד" (ראה גם תנחומא ריש פרשתנו. ספרי זוטא נשא ז, יא. לקו"ת ריש פרשתנו), וכן המשך הפרשה בפרטי דיני הקרבנות, והמשכם בפרשת צו, עד לפרשת שמיני*, שמיני למילואים, הוא ר"ח ניסן (וראה גם לקו"ש חי"ז ע' 11. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 9־508. וש"נ).

13) ועד"ז בהפטורה דפרשת החודש – שנוסף לכך שנתפרש בה גם ענינו של ר"ח (כמ"ש (יחזקאל מו, א־ג) "וביום החודש יפתח גו'", "והשתחוו עם הארץ גו' בשבתות ובחדשים וגו'", "וביום החודש פר בן בקר גו'")**, מדובר בה אודות קרבנות הנשיא***, ובזה מרומז הקשר והשייכות לפרשת השבוע, שקרוב לסיומה מדובר גם אודות קרבן דנשיא****.

14) אפילו בעניני העולם, ועאכו"כ בעניני תומ"צ, כמ"ש (ואתחנן ו, כד) "ויצוונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' גו'".

15) ומרומז גם בהלשון "אחת בשנה" – שה"אחת" נמשך וחודר "ב(כל ה)שנה".

16) ובפרט ע"פ הידוע שמועדי חודש תשרי, אותיות רשית, הם מועדים כלליים שנמשכים ופועלים בכל השנה כולה (סה"מ תש"ב ע' 49. ועוד).

17) ובפרט שר"ח ניסן הוא "ראשון גו' לחדשי השנה", "ראש השנה לרגלים" (ריש מס' ר"ה. שם ד, א), כמו שמח"ת, שהוא הסיום וחותם דראש השנה.

18) ויש לומר – גם על החדשים שלפנ"ז, מהתחלת השנה, כיון שיודעים כבר (ע"פ הלוח) שר"ח ניסן חל בשבת.

19) בהעלותך יו"ד, לה.

20) שבת קטז, רע"א.

21) יומא נב, ב. וש"נ. רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד.

22) ראה תניא רפמ"ב. לקו"ת פרשתנו ב, א. ובכ"מ.

23) כולל גם – ובעיקר – הפיכתם לקדושה, שעפ"ז יומתק שהענין דסו"מ ("ויפוצו אויבך") בא לאחרי הענין דע"ט (אף שהסדר הרגיל הוא סו"מ וע"ט), כיון שהכוונה היא גם ובעיקר להפיכת הרע לקדושה, שענין זה בא לאחרי שלימות העבודה דע"ט. וראה לקמן ס"ז.

---

*) להעיר מהשייכות ל"**שמיני** עצרת", שבו מוציאים ג' ס"ת (בא"י – בר ביום שהוא גם שמח"ת, ובחו"ל – למחרתו, ביו"ט שני של גלויות (טוש"ע שבהערה 5)).

**) גם לולי הוספת פסוק ראשון ואחרון מהפטורת שבת ר"ח.

***) ובכמה ק"ק (כמנהג האשכנזים) מוסיפים **בהתחלת וסיום** ההפטורה בפסוקים (שלפני ולאחרי פרטי הענינים ד"בראשון באחד לחודש גו'") שבהם מדובר אודות **הנשיא**. – ולהעיר שכ"ה מנהג רבותינו נשיאינו לאחרי קבלת הנשיאות.

****) ולהעיר, שבנוגע לקרבנות הנשיא שבהפטורה מביא רש"י (מה, יז) ב' דעות: "הנשיא הזה בכהן גדול מדבר .. במלך מדבר", ובפרשת השבוע מדובר אודות שניהם – קרבן ד"כהן המשיח" (ד, ג), וקרבן ד"נשיא" (מלך) (ד, כב).

תורה ("ויהי בנסוע הארון") מהוה נתינת־כח[24] לכללות העבודה[25].

ומזה מובן גודל העילוי שבהוצאת שלשה ספרי תורה — שהנתינת־כח לכללות העבודה שבהוצאת ספר תורה ("ויהי בנסוע הארון") היא באופן של חזקה ("בתלת זימני הוי חזקה"[26]), תוספת כח וחיזוק בכללות העבודה[27].

ד. ובהוצאת שלשה ספרי תורה גופא ישנם ב' אופנים (בכללות): (א) חזקה שצריכה להיות וישנה בעבודה התמידית שבכל שנה ושנה ("תמידים כסדרם") — הוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת, (ב) חזקה שבאה באופן של הוספה ("מוספים כהלכתם") בשנים שיש בהם קביעות מיוחדת[28] — (ובנדו"ד) הוצאת שלשה ספרי תורה בר"ח ניסן שחל בשבת.

והחילוק ביניהם הוא בהתאם לתוכן הקריאה בהשלשה ספרי תורה:

תוכן הקריאה בשלשה ספרים בר"ח ניסן שחל בשבת, מודגש בהקריאה בספר השלישי[29] שבו קורין פרשת החודש ע"ד ענינו המיוחד דר"ח ניסן[30] — "החודש הזה לכם ראש חדשים וגו'".

ותוכן הקריאה בשלשה ספרים בשמח"ת, מודגש בהקריאה (בספר השני) בהתחלת התורה [שהרי הטעם שקורין בשלשה ספרים (אף שהקריאה מעיקר הדין היא בפרשת וזאת הברכה, וקרבנות היום[31], ב' ספרים בלבד) הוא מפני ש"מתכיפין התחלה להשלמה"[32]] — "בראשית ברא אלקים גו'".

ובלשון חז"ל (שהובא בהתחלת פירוש רש"י על התורה) "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית וכו'", היינו, שהקריאה דשמח"ת היא באופן ד"פתח בבראשית", והקריאה דשבת ר"ח ניסן היא "מהחודש הזה לכם .. מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל".

ויש לומר שהחילוק בין הקריאה דפרשת החודש להקריאה דשמח"ת הוא ע"ד ובדוגמת החילוק שבין ניסן לתשרי (שהמועדים שבו מסתיימים בשמח"ת), כידוע[33] שתשרי ענינו הנהגה טבעית ("פתח בבראשית"), וניסן ענינו הנהגה נסית[34] — סדר ההנהגה דישראל שבשבילם (ובשביל התורה) נברא העולם[35] (ועד שנשאלת השאלה "מה טעם פתח בבראשית", הרי "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל"), שההנהגה שלהם

---

24) ויש לומר, שבנתינת־כח ד"בנסוע הארון" נכללת גם הברכה בעניני פרנסה (שעי"ז יוכל לעסוק בעבודת ה' מתוך מנוחה, ללא דאגות וטרדות הפרנסה) – דכיון שכשנגנז הארון נגנזה עמו צנצנת המן (יומא ורמב"ם שם), מובן, שהנתינת־כח ד"בנסוע הארון" (ברוחניות, גם לאחרי שנגנז) קשורה גם עם צנצנת המן, שממנה ועל ידה נמשכת הברכה בפרנסה*, כמ"ש (בשלח טז, לב־לג ובפרש"י) "קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' (לפני הארון**) למשמרת לדורותיכם", "ראו בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו", ולכן אין צורך ואין תועלת בטירחא יתירה, כמו במן ש"לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר" מ"עומר לגלגלת" (שם, יז), ובו נכללו "כל מעדני עולם"*** (במדב"ר פ"ז, ד).

25) וכמודגש גם בהמשך התפלות לאחרי "ויהי בנסוע הארון" – "אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמי' כו'", "אב הרחמים כו' ויגער ביצר הרע מן הנשואים כו'".

26) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

27) ויש לקשר זה עם הטעם הפשוט דהוצאת שלשה ספרי תורה "מפני טורח הציבור, שלא יטריח עליהם להיות עומדים עד שיגלול ספר תורה" (רמב"ם שבהערה 3) – שהתוספת כח וחיזוק ("חזקה") בכללות העבודה שוללת טירחא בעבודה בענין פשוט ("להיות עומדים עד שיגלול ס"ת"), כדי שתהי' הטירחא והיגיעה בענינים נעלים יותר.

28) ולהעיר, שבקביעות שנה זו מודגש ביותר התוקף ד"חזקה" בהמשכת הקדושה – שהתחלת השנה בג' ימים רצופים ("חזקה") דקדושת יו"ט ושבת, ב' ימים דר"ה (ביום חמישי ויום ששי) ויום השבת, ובחו"ל גם בימים ראשונים דסוכות, ובשמע"צ ושמח"ת – ג"פ ג' ימים רצופים דקדושת יו"ט ושבת.

---

*) ולהעיר מפתגם אדמו"ר מהר"ש שפרנסה בזמן הזה הוא בדוגמת ה"מן", "לחם מן השמים" (ראה סה"מ תרנ"א ע' קצו. וערד).

**) להעיר ש"לא נאמר מקרא זה עד שנבנה אוהל מועד" (פרש"י שם) — בר"ח ניסן.

***) ונפ"ז יש לבאר השייכות דצנצנת המן **להארון** — כיון שבארון הי' גילוי אלקות שלמעלה ממדידה והגבלה, עד שמקום הארון אינו מן המדה (יומא כא, סע"א, וש"נ), ודוגמתו במן, שה"עומר לגלגלת" הי' למעלה ממדידה והגבלה, הן בכמות, שהושוו בו ה"מרבה" וה"ממעיט", והן באיכות, שנכללו בו כל מעדני עולם.

29) סיום וחותם (מפטיר) הקריאה בכל השלשה ספרים, כנ"ל הערה 10.

30) ששייך גם ל(שבת)ר"ח – מצות קידוש חדשים, ולפרשת ויקרא – שנאמרה בר"ח ניסן (כנ"ל ס"א).

31) רמב"ם הל' תפלה פי"ג הי"ב־יד (וראה לעיל הערות 5־6).

32) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

33) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קצד. וש"נ.

34) כמרומז בשמו של החודש – "ניסן, שבו נעשו נסים לישראל" (פס"ז ולקח טוב בא יב, ב), ולא רק "נסים" סתם, אלא גם "נסי נסים" ("נס בתוך נס"), כמרומז בב' הנוני"ן ד"ניסן" (ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם).

35) פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ.

הוא הנהגה נסית, כמארז"ל[36] בפירוש "החודש הזה לכם", "כשבחר ביעקב ובניו קבע להם ראש חודש של גאולה" (גאולה גם מהנהגה טבעית להנהגה נסית).

ועפ"ז יש לבאר החילוק דב' האופנים בהוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת ובשבת ר"ח ניסן – שבהוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת נעשית ה"חזקה" על כללות העבודה ע"פ סדר הרגיל ("תמידים כסדרם"), עבודה באופן של הנהגה טבעית, ובהוצאת שלשה ספרי תורה בשבת[37] ר"ח ניסן נעשית "חזקה" על כללות העבודה באופן של הוספה על הסדר הרגיל ("מוספים כהלכתם"), עבודה באופן של הנהגה נסית.

ה. ויש לבאר זה בפרטיות יותר – ע"פ הדיוק בלשון מארז"ל ש"החודש הזה לכם" היא "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", "מצוה" דייקא, ולא "תורה"[38]:

ידוע החילוק בין תורה למצוה – שתורה היא למעלה מהעולם, משא"כ מצוה ענינה ציווי להאדם איך להתנהג בעולם כדי שיהי' החיבור (מצוה מלשון צוותא) דהאדם והעולם עם הקב"ה.

ומזה מובן בנוגע ל"החודש הזה לכם .. מצוה ראשונה" – שהכוונה ב"הנהגה נסית" שבעבודה דחודש ניסן (שעל זה נעשית ה"חזקה" בהוצאת שלשה ספרי תורה בשבת ר"ח ניסן), אינה (רק) לעבודה בענינים שלמעלה מהעולם, כמו לימוד התורה שלמעלה מהעולם (שהרי ענין התורה מודגש בגלוי ב"שמחת תורה"[39] יותר מאשר בשבת ר"ח ניסן[40]), כי אם, שה"הנהגה נסית" נמשכת וחודרת (גם) בעבודה בעניני העולם במעשה בפועל – כמודגש בזה ש"החודש הזה לכם" היא "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", היינו, לא ענין של תורה שלמעלה מהעולם[41], כי אם "מצוה" דוקא, מעשה בפועל בעניני העולם; אלא שהעבודה במעשה בפועל בעניני העולם אינה ע"ד הרגיל, כמו הנהגה טבעית, כי אם כמו הנהגה נסית, באופן של הרמה (נס מלשון הרמה[42]) למעלה מטבעו ורגילותו[43].

וענין זה הוא בהדגשה יתירה בשבת ר"ח ניסן דשנת "אראנו נפלאות" (ובהוספה על "שנת נסים" שלפנ"ז) – כי, בשנה זו הסדר הרגיל ("תמידים כסדרם") הוא באופן של "נפלאות" (שלמעלה מ"נסים" סתם), ומזה מובן שבשבת ר"ח ניסן ישנה נתינת־כח (ובאופן של "חזקה" ע"י הוצאת שלשה ספרי תורה) לעבודה באופן של הנהגה נסית נעלית יותר, ועד לעילוי שבאין ערוך, גם ביחס להנהגה נסית דחודש ניסן בכל השנים.

ו. ויש לומר, שההוספה (בהוצאת שלשה ספרי תורה בשבת ר"ח ניסן לפעול "חזקה") בעבודה באופן דהנהגה נסית מודגשת גם בהקריאה בשלשת הספרים[44].

---

36) שמו"ר פט"ו, יא.

37) להעיר, שהעבודה דיום השבת היא באופן של הנהגה נסית לגבי ששת ימי המעשה, כי, העבודה דששת ימי המעשה היא בל"ט מלאכות דעובדין דחול, הנהגה טבעית, משא"כ ביום השבת העבודה היא בעניני קדושה, ולא עוד אלא ש"כל מלאכתך עשוי", שגם עניני העולם ("מלאכתך") מתעלים לקדושה, ל"מלאכת הארבעים" ("ארבעים מלאכות (חסר אחת)"), "מלאכת הצדיקים" (ראה סה"מ עת"ר ע' רב. ובכ"מ), שזהו"ע דהנהגה נסית.
וי"ל שענין זה נעשה ביום השבת באופן של "חזקה"* – בג' הדרגות שביום השבת, מעלי שבתא, יומא דשבתא ורעוא דרעוין.

38) כהלשון בהתחלת המאמר "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם", שבהתאם לזה יכולים להמשיך "שהיא התחלת התורה לישראל", וכיו"ב.

39) שמחה הקשורה עם גמר ושלימות קבלת התורה ביוהכ"פ, "יום חתונתו", "שניתנו בו לוחות אחרונות" (תענית כו, ב ובפרש"י. שם ל, ב).
ועפ"ז י"ל, שהוצאת שלשה ספרי תורה בשמח"ת ענינה נתינת־כח באופן של "חזקה" על לימוד התורה.
ובפרטיות יותר: ג' הספרים הם כנגד ג' ענינים־מצבים בלימוד התורה: נצחיות התורה, ההתחדשות שבתורה – "בכל יום יהיו בעיניך חדשים" (פרש"י תבוא כו, טז. ועוד), וההוספה והחידוש בתורה – "תלמיד ותיק עתיד לחדש" (ראה מגילה יט, ב. ועוד).
ובסגנון אחר: תושב"כ, תושבע"פ וחידושו של תלמיד ותיק.

40) דאף שגם חג הפסח (ענינו העיקרי דר"ח ניסן) קשור עם קבלת התורה כמ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב ובפרש"י – משמו"ר פ"ג, ד), ה"ז לאחרי יצי"מ.

41) וגם לא תורה כפי שהיא א' מהמצוות – מצות תלמוד תורה, שהיא "כנגד כולם" (פאה ספ"א).

42) ראה פרש"י יתרו כ, יז. הנסמן במכתב כ"ה אדר שנה זו הערה ד"ה נס כו'.

43) כולל גם שלאחרי שהורגל בזה נעשה טבע שני (ראה תניא ספי"ד. פט"ו).

44) נוסף על האמור לעיל (ס"א) שגם הקריאה דר"ח ודפרשת ויקרא שייכים לר"ח ניסן.

---

*) כולל גם התחזקות בהשמירה והזהירות מכל פרטי הענינים הקשורים לל"ט מלאכות האסורות בשבת, שיש בהם ריבוי הלכות, "הלכתא רבתא לשבתא" (ראה גם תניא (אגה"ק) בסופו).

הקריאה בספר הג' – "החודש הזה לכם":

על הפסוק "החודש הזה לכם" דרשו חז"ל "משבחר ביעקב ובניו קבע להם ראש חודש של גאולה" (כנ"ל ס"ד), וענינו בעבודה – יציאה (גאולה) מהמדידה והגבלה דהעבודה הרגילה לעבודה באופן של הנהגה נסית.

והמשך הפרשה בענין קרבן פסח, "על שם הדילוג והפסיחה"[45] – עבודה באופן של פסיחה ודילוג, למעלה ממדידה והגבלה, הנהגה נסית.

הקריאה בספר הב' – "ענין ראש חודש":

ענינו של "(ראש) חודש" הוא – חידוש והוספה על העבודה שע"פ סדר הרגיל, כידוע שימי השבוע התלויים במהלך החמה ("ויהי ערב ויהי בוקר") שמאירה תמיד ללא שינויים, שייכים לעבודה הרגילה באופן ד"תמידים כסדרם", הנהגה טבעית שהיא באופן ד"לא ישבותו"[46], וימי החודש התלויים במהלך הלבנה שמתחדשת מידי חודש בחדשו והולכת וגדלה עד למעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא"[47], שייכים לעבודה באופן ד"מוספים כהלכתם", הנהגה נסית באופן של חידוש.

והחידוש דשבת ר"ח הוא בחיבור ב' אופני העבודה ד"תמידים כסדרם" (שבת, העלי' והשלימות ("ויכולו"[48]) דימי השבוע) ו"מוספים כהלכתם" (ראש חודש) – שהעבודה באופן של הליכה והוספה (מוספים כהלכתם) נמשכת ופועלת גם בעבודה באופן של סדר תמידי.

והקריאה בספר הא' – "סדר היום" בפרשת ויקרא:

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד" – "פי'[49] ענין קריאה זו היינו הארה והשפעה למשה כדי שעי"ז יוכל לעלות ולבוא אל אוהל מועד". וענינו בעבודת כאו"א מישראל (שהרי "התורה היא נצחית ושייך בחינות אלו גם עכשיו"[50]) – "שיש בכל אדם מבחי' משה .. בחי' דעת שהוא הממשיך בחי' יחוד אור א"ס ב"ה למטה שיהא שורה ומתגלה בנפש האדם שיהא בבחי' אוהל מועד, מלשון ונועדתי .. אותיות ונודעתי, דהיינו לידע את ה' שהוא חיי החיים ואין עוד מלבדו, ע"ד מ"ש[51] ראו עתה כי אני אני הוא, דהגם שמקרא זה נאמר על לעתיד[52], מ"מ, כח זה יש בכל נפש מישראל לקשר מחשבתו בה' בקשר אמיץ וחזק כמו .. שרואה בעיני בשר", מעין ודוגמת השלימות דלעתיד לבוא[53].

וכמודגש בהמשך הפרשיות, בפרשת שמיני, שמיני למילואים הוא ר"ח ניסן (שבו הי' הענין ד"ויקרא אל משה גו'", כנ"ל ס"א) – "ותצא אש מלפני ה' גו' וירא כל העם וירונו גו'"[54], השראת וגילוי השכינה[55], ובהמשך לזה שלימות העבודה ד"בני אהרן נדב ואביהוא"[56] באופן דכלות הנפש ("וימותו לפני ה'")[57], ודוגמתו בעבודת כל בנ"י –

45) פרש"י בא יב, יא.
46) נח ח, כב.
47) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.
48) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.
49) לקו"ת ריש פרשתנו (א, ב ואילך).
50) לקו"ת שם, ג.
51) האזינו לב, לט.
52) כמ"ש לפנ"ז (א, ד) שזהו מ"ש "אני ראשון ואני אחרון". – ולהעיר, שהפסוק "אני ראשון ואני אחרון" (ישעי' מד, ו) הוא בהפטורת פרשת ויקרא.
53) ובהמשך הענין שם: "וכדי שיבוא ויתגלה בחי' משה שבכל אדם (לבוא לבחי' אוהל מועד) .. צריך לזה המשכת אתעדל"ע מלמעלה ע"י המצוות .. להעלות הנפש ולקשרה בה', וזהו ענין ויקרא אל משה, אני הוא הקורא, שהמצוות נק' מצוות המלך .. היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו". ועפ"ז יומתק הקשר והשייכות ד"ויקרא אל משה" (דקאי על המצוות) ל"החודש הזה לכם", "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל" (ולא תורה שלמעלה מהעולם*, כנ"ל ס"ה).
54) שמיני ט, כד.
55) לאחרי ש"ויברכו את העם", "אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו**, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם" (שם, כג ובפרש"י).
56) עליהם נאמר "בקרובי אקדש" (שמיני יו"ד, ג), וכדברי משה לאהרן "הייתי סבור או בי או בך, עכשיו אני רואה שהם (נדב ואביהוא) גדולים ממני וממך" (פרש"י עה"פ).
57) שם יו"ד, ב. וראה בארוכה אוה"ח ר"פ אחרי.

*) ולהעיר מלקו"ת שם, שהצורך בקיום המצוות כדי שיוכל להיות הענין ד"ויקרא אל משה", "אני הוא הקורא אני הוא המדבר", ע"י לימוד התורה, הוא, "מחמת הסתר נה"ב" – בירידתה בעולם דוקא (וראה לקמן הערה 119).

**) סיום וחותם מזמור צ' בתהלים, שהתחלת אמירתו (ע"פ המנהג לומר המזמור המתאים למספר השנים) בי"א ניסן שנה זו, התחלת שנת התשעים. – ולהעיר, שקביעותו בשנה זו (שר"ח ניסן חל בשבת) ביום השלישי דפ' שמיני, שבשיעור חומש היומי מדובר אודות השראת השכינה בפועל ("ותצא אש גו' וירא כל העם גו'") ע"י התפלה ד"ויהי נועם גו'".

שנקראים "בני אהרן"[58] להיותם "מתלמידיו של אהרן (ואמרו חז"ל[59] "כל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו") אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"[60] — שעבודתם היא בתכלית השלימות דכלות הנפש בהיותם נשמות בגופים דוקא[61].

וזהו תוכן ההוספה והחידוש בעבודה באופן ד"הנהגה נסית" ("החדש[62] הזה לכם") — שבעבודת כאו"א מישראל נעשה הענין ד"ויקרא[62] אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד", ועד לשלימות העבודה באופן של כלות הנפש. ועוד ועיקר — שההוספה והחידוש בעבודה באופן דהנהגה נסית נעשה באופן של קביעות ונצחיות, כמ"ש בהמשך הפרשה[63] "ולא תשבית מלח ברית אלקיך", "ברית כרותה למלח"[64], כברית שקיימת לעד ולעולמי עולמים.

ויש לומר, שהקריאה בג' הספרים היא לא רק "חזקה" על העבודה באופן של הנהגה נסית, אלא גם ג' אופנים־דרגות בעבודה דהנהגה נסית: (א) הקריאה דפרשת החודש — כללות הענין דהנהגה נסית, (ב) הקריאה דשבת ר"ח — הפעולה דהנהגה נסית (ר"ח) על ההנהגה הרגילה (שבת), (ג) הקריאה דפרשת ויקרא — שההנהגה נסית נעשית דבר רגיל וקבוע באופן נצחי.

וענין זה מרומז גם בהפטורה (סיום וחותם הקריאה בכל השלשה ספרים) — שבהתחלתה וסיומה[65] מדובר אודות הקשר והשייכות דהנשיא עם כל בנ"י, ויש לומר הרמז בזה, שעבודת כל בנ"י היא באופן של "נשיאות"[66], למעלה מסדר העבודה ע"ד הרגיל, באופן של הנהגה נסית. ולא עוד אלא שהעבודה באופן של "נשיאות" נמשכת ופועלת גם בעבודה ע"ד הרגיל, ועד שנעשית באופן של קביעות ונצחיות[67] — "חקות עולם תמיד"[68], "עולת[69] תמיד"[70].

---

58) ועפ"ז יש לבאר (בפנימיות הענינים) השייכות דברכת כהנים לכאו"א מישראל, כמודגש באמירתה ע"י כאו"א מישראל בהתחלת כל יום בסמיכות לברכת התורה – דלכאורה, בשביל קיום מצות תלמוד תורה (לאחרי ברכת התורה) מתאים לכאורה יותר אמירת ענין כללי השייך לכל בנ"י בכל זמן, כמו "שמע ישראל", וכיו"ב, משא"כ ברכת כהנים שנתחייבו בה אהרן ובניו ("דבר אל אהרן ואל בניו") – כי, כל בנ"י הם "בני אהרן", ואמירתם "ברכת כהנים" בכל יום כוללת כל הברכות וההשפעות שבכל היום, החל מהברכה העיקרית ד"ויהי נועם גו'", "שתשרה שכינה במעשה ידיכם" – כביום השמיני למילואים, שלאחרי ש"וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", "ברכת כהנים*, יברכך יאר ישא" (שם, כב ובפרש"י), באה הברכה ד"ויברכו את העם", "אמרו ויהי נועם גו', יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם".

59) סנהדרין יט, ב. פרש"י במדבר ג, א.

60) אבות פ"א מי"ב.

61) בהתאם להציווי שנאמר מיד לאחרי הכלות הנפש דנדב ואביהוא – "יין ושכר אל תשת" ("שתויי יין נכנסו למקדש") "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" ("בקרבתם לפני ה'"), שנאמרו בו ביום – שלא תהי' כלות הנפש באופן דפירוד הנשמה מן הגוף ח"ו (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 116 ואילך. וש"נ).

62) להעיר שהגימטריא ד"ויקרא" ו"החדש" (חסר וא"ו, כמ"ש בתושב"כ) שוה, מספר שי"ז**. – ואולי י"ל שמספר זה (שי"ז) רומז על ש"ר*** עולמות – השכר דקיום התומ"צ בעולם, שנמשכים ומתגלים בז' ימי בראשית**** – הקשורים עם דרגת התורה השייכת לעולם, כדרשת חז"ל ש"חצבה עמודי' שבעה" קאי על שבעה ספרי תורה ושבעת ימי בראשית (שבת שם. סנהדרין לח, סע"א (הובא בפרש"י משלי ט, א)) – ע"ד "מצוה ראשונה כו'" (ולא תורה שלמעלה מהעולם, כנ"ל ס"ה).

63) ב, יג.

64) פרש"י עה"פ.

65) ראה שוה"ג הב' להערה 13.

66) להעיר ש"נוהגין מר"ח (ניסן) ואילך לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו ביום" (שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט סט"ו), וע"פ מארז"ל (מנחות בסופה) "כל העוסק בתורת כו' מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כו'", מובן, שמר"ח ניסן ואילך מקריב כאו"א מישראל קרבן הנשיא.

67) וי"ל גם באופן של "חזקה" – כיון שענין הנשיאות בהפטורה דפרשת החודש (הפרשה הרביעית מד' הפרשיות) הוא גם בהמשך להענין ד"כי תשא את ראש בני ישראל" בפרשת שקלים (הפרשה הראשונה דד' הפרשיות), ובפרשת תשא (כשקורין אותה ב"סדר היום"), שעי"ז ישנו ענין הנשיאות ג"פ.

68) יחזקאל מו, יד.

69) שם, טו.

70) ויש לומר, שהמעמד ומצב של נשיאות באופן תמידי מרומז גם ב"ארבעה ראשי שנים", "ראש" (שהוא באופן של "נשיאות" לגבי כל הגוף) בזמן – כי, לדעת ר' אלעזר ור' שמעון שא' הזמנים דמעשר בהמה הוא כ"ט אלול, "אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי (אף שס"ל שאחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה) מפני שהוא יו"ט ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול", נקבע כ"ט אלול לזמן מעשר בהמה

---

*) להעיר שר"ח ניסן הוא "ראשון לברכת כהנים" (שבת פז, ב. במדב"ר פי"ג, ו).

) ראה לך יד, יד: "וירק גו' שמונה עשר ושלש מאות" ("מנין גימטריא כר"" (פרש"י עה"פ)) — די"ל הרמז ש"וירק**" עם הכולל הוא "**ויקרא**" (בגימטריא שי"ז), ו"ויקרא" עם הכולל בגימטריא שי"ח ("שמונה עשר ושלש מאות"). ושייך גם לפסח ("**החדש**") — כמ"ש (שם, טו) "ויחלק עליהם לילה", "שנחלק הלילה ובחצות הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשאר ובא לו **לחצות לילה של מצרים**" (פרש"י עה"פ).

ואולי י"ל, שהנסים ("החדש") בשייכות לביטול ושלילת **הלעו"ז** [בחצות הראשון — "וירדוף עד דן גו' עד חובה", "נ"ש עבודת כוכבים" (שם ובפרש"י), ובחצות השני — "ונעברתי בארץ מצרים בלילה הזה גו' ובכל אלהי מצרים אנשה שפטים" (בפרשת החודש — בא יב, יב)] הם באופן ד"**וירק**", אותיות "**ויקר**" — לא באופן ד"ויקרא", "לשון חיבה", אלא באופן ד"ויקר", "לשון עראי" (פרש"י ר"פ ויקרא).

***) "יקר" ד"**ויקר**א" — בגימטריא ש"י (ראה לקר"ת נשא כג, ג).

****) שנחלקים לששת ימי המעשה ויום השבת (ראה תוד"ה חצבה סנהדרין שם) — ו' ואי' שבתיבת "**ו**(יקר)**א**".

ז. ויש להוסיף, שה"חזקה" בעבודה באופן של הנהגה נסית בהוצאת שלשה ספרי תורה בשבת ר"ח ניסן, היא, גם בנוגע לביטול ושלילת הענינים הבלתי־רצויים [כמרומז באמירת "ויהי בנסוע הארון גו' ויפוצו אויבך גו'" בהוצאת ספר תורה, ועאכו"כ ג' ספרי תורה (כנ"ל ס"ג)] — שמתהפכים לטוב, אתהפכא חשוכא לנהורא.

וענין זה מרומז בהקריאה בכל השלשה ספרים, וגם (בסיומם וחותמם) בהפטורה:

בהקריאה דפרשת החודש, "החודש הזה לכם ראש חדשים" ("ראש חודש של גאולה") — שב"שמות החדשים שעלו עמהם מבבל"[71] נקרא בשם "ניסן", שיש בו ב' נוני"ן, שרומז על "נסי נסים"[72], ויש לומר, שרומז גם על הפיכת הנפילה (ר"ת נו"ן)[73] דגלות (כמ"ש[74] "נפלה גו'") ל"נסי נסים"[75] דגאולה[76].

ולהעיר, שסיום וחותם פרשת החודש בפסוק[77] "בכל מושבותיכם תאכלו מצות", שבזה מרומז הביטול והשלילה בתכלית דכל הענינים הבלתי־רצויים שמצד היצה"ר שנקרא "חמץ"[78], עד ש"בכל מושבותיכם" (לא רק בירושלים[79], שלימות היראה[80]) לא נשאר אלא "מצות", כמ"ש[81] "את רוח הטומאה (יצה"ר[82]) אעביר מן הארץ"[83].

בהקריאה דראש חודש — כמארז"ל[84] בנוגע לקרבנו של ראש חודש (הקריאה דר"ח) "הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח", שבזה נכללת גם הכפרה על כל הענינים הבלתי־רצויים שנעשו כתוצאה ממיעוט הירח[85], ועד לשלימות הכפרה באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות"[86], ועד לזכיות ממש[87] — ע"ד ובדוגמת התיקון דמיעוט הירח לעתיד לבוא, כמ"ש[88] "והי' אור הלבנה כאור החמה".

ולהעיר, שבחיבור דשבת (השלימות דימי השבוע התלויים במהלך החמה) ור"ח (שתלוי במהלך הלבנה) מרומז מ"ש "והי' אור הלבנה כאור החמה".

ובהקריאה דפרשת השבוע, פרשת ויקרא — שבה מדובר גם אודות קרבנות שמכפרים על ענינים בלתי־רצויים, ועד שסיום וחותם הפרשה הוא "לאשמה בה"[89], שרומז על השלימות דאתהפכא חשוכא (אשמה) לנהורא[90], ומרומז גם

בגלל שייכותו לר"ה למעשר בהמה (משא"כ שאר הזמנים דמעשר בהמה, הן לדעת ר"א ור"ש והן לשאר הדעות, שנקבעו בגלל טעמים אחרים (ראה בכורות נז, ב ואילך)), ונמצא, שהתחלת השנה (אחד בתשרי) הוא ראש השנה, וגם סיום השנה (כ"א באלול) שייך לר"ה, ועי"ז נעשה מעמד ומצב ד"ראש" (נשיאות) בכל השנה כולה.

71) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ועוד. — ולהעיר שגם בזה מרומז הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא, שמבבל (גלות) עלו עמהם שמות החדשים (החל משמו של ראש חדשים, חודש של גאולה).

72) ראה לעיל הערה 34.

73) להעיר, שה"ספר (תורה) .. בפני עצמו" ד"ויהי בנסוע* הארון" (כנ"ל ס"ג) נעשה ע"י "סימניות מלמעלה ולמטה" שהם "כמין נו"ן הפוכין", "כי הנו"ן .. מורה על הנפילה, וע"כ הם הפוכים שיתהפך הנפילה לטוב" (חדא"ג מהרש"א שבת שם). וראה הערה 75.

74) עמוס ה, ב.

75) ויומתק יותר ש"ניסן" מתחיל בנו"ן כפופה ומסיים בנו"ן פשוטה — ע"ד המבואר בשל"ה (מס' תענית רו, א־ב) בענין י"א פסוקים שמתחילים בנו"ן כפופה ומסיימים בנו"ן פשוטה, שנו"ן כפופה הו"ע הנפילה, ונו"ן פשוטה הו"ע הקימה (ע"ד מ"ש סומך נופלים**), ע"י נו"ן שערי בינה (וראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך אותיות ע' תתנד־נט). ויש לומר, שב' הנוני"ן (כפופה ופשוטה, כב"ניסן") בי"א פסוקים, רומז לבחי' "אחד עשר" שלמעלה מעשר ספירות, "אנת הוא חד ולא בחושבן" (ראה בארוכה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 389. וש"נ), שעל ידו נעשית ההפיכה מנפילה (גלות) לקימה (גאולה).

76) להעיר ממארז"ל (יל"ש ר"פ לך לך — מפדר"א פמ"ח) "חמש אותיות נכפלו (וביניהם נו"ן, כפופה ופשוטה) וכולן לשון גאולה" (ראה ספר הליקוטים שם ע' תתנה).

*) להעיר שבתיבת "בנסוע" יש אותיות "נס" (ראה שוה"ג להערה 57).

**) להעיר ש"נס הוא ב' אותיות נ' ס', נ' מורה על נפילה וס' מורה על סמיכה ועזר מהנפילה" (לקוטי לוי"צ לזח"א ע' קפא. וראה תורת מנחם — תפארת לוי"צ בראשית אות סו).

77) בא יב, כ.

78) ראה ברכות יז, א ובפרש"י. ר"ה ג, סע"ב ובפרש"י. לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ.

79) שמזה למדו "פרט למעשר שני וחלות תודה" שאינם ראויים ליאכל בכל מושבותיכם, אלא בירושלים (מכילתא ופרש"י עה"פ).

80) לקו"ת פ' ראה כט, ד. ובכ"מ.

81) זכרי' יג, ב.

82) פרש"י עה"פ.

83) ולהעיר מ"סדר קרבן פסח" (שאומרים במקום הקרבת הפסח שדיניו נתבארו בפרשת החודש) שסיומו וחותמו בענין שהוא היפך הטוב ("ואם הפסח נמצא טריפה כו'") — דיש לומר שבזה מרומזת השלימות אתהפכא חשוכא לנהורא (וראה בארוכה לקו"ש ערב פסח תשמ"ט).

84) חולין ס, ב.

85) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קצב, א ואילך. ועוד.

86) יומא פו, ב.

87) ראה תניא פ"ז. ובכ"מ.

88) ישעי' ל, כו.

89) ולהעיר ממ"ש בהפטורה דפרשת ויקרא — "מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך" (ישעי' מד, כב).

90) ראה לקו"ש ח"ז ע' 24 ואילך.

במ"ש[63] "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח גו'", כידוע ש"מלח" "ממרק ומבשם מרירו לאטעמא"[91], שזהו"ע אתהפכא חשוכא לנהורא.

וכן בהפטורה דפרשת החודש (סיום וחותם הקריאה בכל השלשה ספרים) – שנוסף לכך שבאה לאחרי ההפטורה דפרשת פרה (אף שפרשת החודש, ר"ח ניסן, קודמת לשריפת הפרה (בשני בניסן)) כדי "להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסחיהן בטהרה"[92], מדובר בהפטורה עצמה אודות ענין הכפרה, "הוא (הנשיא) יעשה את החטאת גו' לכפר בעד בית ישראל"[93], "וחטאת את המקדש .. וכפרתם את הבית"[94].

ולאחרי ההפטורה דפרשת החודש מוסיפים (בשבת ר"ח ניסן) פסוק (ראשון ו)אחרון מהפטורת שבת ר"ח, הפסוק האחרון בספר ישעי', שבו מדובר בענין בלתי־רצוי ("והיו דראון לכל בשר"), אלא שלהיותו סיום וחותם ("הכל הולך אחר החיתום"[95]) ספר ישעי' (מלשון ישועה[96]) ש"כולו נחמתא"[97], עכצ"ל, שרומז על השלימות דאתהפכא חשוכא לנהורא, ומודגש בגילוי בהסיום בדבר טוב הנראה והנגלה עי"ז שחוזרים וכופלים הפסוק שלפניו[98], "והי' מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'".

ח. ע"פ האמור לעיל שבהוצאת ג' ספרי תורה בשבת ר"ח ניסן נעשית "חזקה" על כללות העבודה באופן של הנהגה נסית (למעלה מהטבע והרגילות) – יש לבאר ב' הדעות בלימוד הלכות הפסח קודם הפסח, "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, ר' שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות"[99].

ובהקדמה:

אף שההלכה היא ש"שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום"[100], דלא כדעת רשב"ג, מ"מ, נוסף לכך שבנוגע לכל הפלוגתות אמרו חז"ל ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[101] (גם הדעה שאין הלכה כמותה), ובפרט בנוגע לעבודה הרוחנית בנפש האדם שיכולים וצריכים ללמוד ולקיים ההוראה גם מהדעות שבמעשה בפועל אין הלכה כמותם[102], יש לומר שבנדו"ד יכולים לקיים ב' הדעות גם במעשה בפועל.

ובפשטות – שהתחלת הלימוד בהלכות החג היא שלושים יום לפני החג, וכשמתקרבים יותר לחג, "שתי שבתות" לפני החג, צריכים להוסיף בלימוד הלכות החג באופן נעלה יותר, הן בכמות הזמן והן באיכות הלימוד.

ויש לומר הביאור בזה ע"פ המבואר בהמשך דברי הגמרא[99] "טעמא דרשב"ג .. משה רבינו עומד בראש החודש ומזהיר על הפסח, שנאמר החודש הזה לכם ראש חדשים"[103] – שבזה מרומז שהענין ד"החודש הזה לכם ראש חדשים" (הנהגה נסית) מהוה נתינת־כח להוספה בלימוד הלכות הפסח[104] מר"ח ניסן ("שתי שבתות") באופן נעלה יותר[105] מהתחלת הלימוד שלושים יום לפני החג, ע"ד ובדוגמת ההוספה דהנהגה נסית בר"ח ניסן לגבי הנהגה טבעית שלפנ"ז[106].

ט. וכשם שהדברים אמורים בנוגע ללימוד הלכות הפסח, כן הוא גם בנוגע לנתינת חטים לפסח וכל צרכי הפסח להנצרכים[107] – שהתחלת ההתעסקות בנתינת צרכי החג היא שלושים יום לפני החג, ו"שתי שבתות" לפני החג (מר"ח ניסן) צריכים להוסיף בזה עוד יותר, ובהתאם להנתינת כח דר"ח ניסן – באופן של הנהגה נסית, יותר מטבעו ורגילותו.

---

91) זח"א רמא, ב. וראה בארוכה לקו"ת פרשתנו ג, סע"ד ואילך.
92) פרש"י מגילה כט, א (ד"ה פרה אדומה).
93) יחזקאל מה, יז.
94) שם, יח־כ.
95) ברכות יב, א.
96) פרש"י ומצו"ד ישעי' מט, א. זח"ב קעט, סע"ב.
97) ב"ב יד, ב.
98) ראה פרש"י סוף איכה.
99) פסחים ו, סע"א ואילך. וש"נ.
100) טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס תכט.
101) עירובין יג, ב. וש"נ.
102) ראה (לדוגמא) לקו"ת נצבים מה, סע"א (בענין שופר יעל פשוט). לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שה (בענין שמינית שבשמינית). ועוד.
103) ולהעיר, שענין זה מודגש ביותר בקריאת פרשת החודש בשבת שבו חל ר"ח ניסן.
104) והוספה זו היא בב' הקוין שבכללות העבודה: לידע את המעשה אשר יעשון – "עשה טוב", ואלה אשר לא תעשינה – "סור מרע".
105) "מזוהיר על הפסח" – גם מלשון זוהר ואור.
106) כולל גם בפורים – ש"מפורים ואילך ידרשו הלכות פסח" (שו"ע אדה"ז שם) – שאפילו הנס שבו מלובש בטבע.
107) שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

ובפרטיות יותר:

גם לאחרי ההתעסקות משך זמן בנתינת צרכי החג, צריך כאו"א לחזור ולהתבונן ולעשות חשבון־צדק האם נתינת צרכי החג היתה באופן המתאים, "כדבעי לי' למהוי"[108], או שיש מקום וצורך להוסיף בזה עוד יותר.

ונוסף לזה, גם לאחרי נתינת צרכי החג "כדבעי לי' למהוי", מעשר, ועד לחומש (מצוה מן המובחר[109]) — צריך לעשות חשבון שלפי־ערך ההוספה בברכתו של הקב"ה בימים שבינתיים, גדל גם הסכום דמעשר או חומש, ובמילא, צריך להוסיף יותר בנתינת צרכי החג. ויתירה מזה: ע"פ מארז"ל[110] "עשר בשביל שתתעשר" — יכול וצריך להוסיף בנתינת צרכי החג (נוסף על המעשר והחומש) עוד לפני ההוספה בברכתו של הקב"ה, וככל שירבה להוסיף בנתינת צרכי החג, תגדל יותר ברכתו של הקב"ה בעשירות מופלגה (כמדובר בארוכה לפנ"ז[111]).

וכל זה — גם בימים שלפנ"ז ר"ח ניסן; ועאכו"כ מר"ח ניסן[112], שאז נעשה החידוש בעבודה באופן של הנהגה נסית — צריך להוסיף בנתינת צרכי החג יותר מטבעו ורגילותו[113] (כולל גם טבע ורגילות דקדושה)[114], כלומר, ליתן יותר ממעשר ויותר מחומש, ועד — בלי גבול[115].

ויש להוסיף, שע"פ האמור לעיל (ס"ה) שב"החודש הזה לכם" מודגשת "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", ה"ז קשור במיוחד עם מצות הצדקה (נתינת צרכי החג להזקוקים), ש"שקולה כנגד (וכוללת) כל המצוות"[116], ו"בכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה"[117] — ע"ד ובדוגמת "החודש הזה לכם", "מצוה ראשונה (גם מלשון "ראש", שכולל כל האברים, מצוות, "איברין דמלכא"[118]) שנצטוו בה ישראל", ולא עוד אלא שעל ידה ניתוסף גם בלימוד התורה[119] (ובפרט לימוד שהזמ"ג — הלכות הפסח), כיון שע"י הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה[120].

י. ויש לומר, שההוספה בכללות העבודה באופן של הנהגה נסית בר"ח ניסן קשורה גם עם הנשיא שהקריב בו ביום — "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה"[121]:

הטעם שבקרבנו של נחשון נאמר "למטה יהודה", ולא "נשיא (לבני) יהודה", כבשאר השבטים, הוא, כדי להדגיש שהקריב ראשון לא רק בגלל היותו נשיא דשבט יהודה, אלא מפני מעלת עצמו[122], כמודגש בשמו — "למה נקרא שמו נחשון, על שם שירד תחילה לנחשול שבים"[123], מעלת המסירת־נפש[124], שזוהי העבודה ד"בכל מאדך"[125], למעלה ממדידה והגבלה, הנהגה נסית.

וענין זה מודגש במיוחד בנתינת הצדקה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כדרשת חז"ל[126] "בכל מאדך, בכל ממונך" — כמרומז בשם "(נחשון בן)

---

108) ראה כתובות סז, רע"א.

109) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. טושו"ע יו"ד ר"ס רמט.

110) שבת קיט, א. וש"נ.

111) שיחת יום ג', כ"ו אדר – למשתתפים בקרן לטובת "מחנה ישראל".

112) ובהדגשה יתירה בר"ח ניסן שחל בשבת, החיבור דשבת ור"ח, חמה ולבנה (כנ"ל ס"ו) – שנוסף לכך שעבודת כאו"א מישראל היא בבחינת מקבל, "לבנה", מודגשת גם עבודתו בבחינת משפיע, "חמה", ובנדו"ד, ע"י השתדלותו בנתינת צרכי החג.

113) והוספה זו היא בב' הקוין שבכללות העבודה: קיום מצות הצדקה – עשה טוב, והאתכפיא לשנות טבעו ורגילותו – (ע"ד) סור מרע (וראה הערה הבאה).

114) ועד שגם יד שמאל (גבורה וצמצום), יד כהה (כמ"ש בתפילין "ידכה" בכ"ף כפופה), נותנת צדקה באופן של הרחבה, כמו יד ימין ("ידך" בכ"ף פשוטה, שמורה על גודל ההמשכה והשפעה למטה, שמהפכת הכ"ף כפופה*).

115) ראה תניא אגה"ת פ"ג (צג, א). אגה"ק סוס"י (קטו, סע"ב ואילך). נת' בארוכה בלקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך.

*) ע"ד הפיכת הנו"ן כפופה ע"י הנו"ן פשוטה שב"ניסן", כנ"ל הערה 75.

116) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

117) תניא פל"ז (קמח, ב).

118) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. ועוד.

119) וע"ד מ"ש (ישעי' סג, א) "אני מדבר בצדקה", ש"ע"י צדקה וגמ"ח שהאדם עושה נמשך להיות בעסק תורתו בחי' אני מדבר", שזהו"ע ד"ויקרא אל משה", "אני הוא הקורא אני הוא המדבר" (לקו"ת פרשתנו ב, ב).

120) תו"א בראשית א, ב. וראה אוה"ת בראשית (כרך ו) תתרכו, ב.

121) נשא ז, יב.

122) ראה אוה"ח עה"פ.

123) במדב"ר פי"ג, ז.

124) ושייך גם למטה יהודה – ענין ההודאה והביטול.

125) ואתחנן ו, ה.

126) ברכות רפ"ט. ספרי ופרש"י עה"פ.

עמינדב", מלשון נדיבות, "נדבה רוחו"[127], "ידבנו לבו"[128], "כל נדיב לבו יביאה"[129] (שהנדיבות נמשכת ובאה במעשה בפועל), ועד לנדיבות שאין למעלה ממנה (שהרי אם יש נדיבות למעלה ממנה, אינה נדיבות בשלימותה), למעלה ממדידה והגבלה — באופן של הנהגה נסית.

[ולהעיר גם משלימות העבודה בר"ח ניסן (הנהגה נסית) אצל "נדב[130] ואביהוא" (כנ"ל ס"ו). ויש לומר (בהפירוש ד"נדב ואביהוא" בעבודת כאו"א מישראל), ש"הוא" ד"אבי־הוא" קאי על "נדב" שלפניו, היינו, ש"נדב" (ענין הנדיבות) הוא ה"אב" ("אבי") שממנו באים כל עניני העבודה באופן של הנהגה נסית].

ויש להוסיף, שההנהגה נסית ד"המקריב ביום הראשון .. נחשון בן עמינדב למטה יהודה" היא גם בביטול והפיכת הענינים הבלתי־רצויים[131] — שע"י המסירת־נפש "שירד תחילה לנחשול שבים", נתבטל ה"נחשול שבים", ועד שנקרע הים, היינו, שנתבטל ההעלם וההסתר ד"ים" (שלא יתגלה הכח האלקי שבנבראים, אלא יהי' באופן ד"טובעו בים סוף"), ולא עוד אלא שמתהפך לקדושה, ים שלמעלה מיבשה, הגילוי דבחי' עלמא דאתכסיא (ים) שלמעלה מעלמא דאתגלייא (יבשה)[132], שע"ז נשלם הענין דיציאת מצרים[133], יציאה מכל המיצרים והגבולים.

ועד"ז בנוגע לענין הצדקה (ענינו של "נדב", נדיבות לב) — "כפר לצדקה"[134], מלשון כפרה[135], שע"ז מתבטלים כל הענינים הבלתי־רצויים, ועד שמתהפכים לטוב, ועוד ועיקר — "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[136], ביטול הגלות, ועד להפיכתו לגאולה, שים הגלות שנמשל לים סוער[137], "נחשול שבים"[138] ("און וויפל איז אַ שיעור דערצו"?!...), מתהפך לים הגאולה — "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[139].

יא. ויה"ר שההחלטה טובה שקיבל ויקבל כאו"א בשבת ר"ח ניסן להוסיף בכל עניני העבודה, כולל ובמיוחד בעניני חג הפסח (שתי שבתות לפני הפסח), בלימוד הלכות הפסח ונתינת צרכי הפסח לכל הזקוקים, באופן של הנהגה נסית — תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את השכר דהנהגה הנסית ע"י הקב"ה, החל מהנס העיקרי דגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקיימו כל בנ"י הלכות הפסח בשלימותן[140], החל מהקרבת קרבן פסח בי"ד בניסן, ואכילתו בליל ט"ו ניסן, באופן ד"כולנו מסובין", שכל בנ"י מסובין (דרך חירות[141]) על שולחנו של אביהם המלך[142], מלך מלכי המלכים הקב"ה, בעיר הבירה, ירושלים עיר הקודש, ובהיכל המלך, ביהמ"ק השלישי.

ועוד והוא העיקר — שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו באה תיכף ומיד, ביום הש"ק פרשת ויקרא, ר"ח ניסן, שנת ה'תנש"א, הי' תהא שנת אראנו נפלאות:

יום הש"ק — מעין ודוגמא והכנה ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[143] (כמ"ש בברכת המזון דסעודות יום השבת),

---

127) ויקהל לה, כא. וראה רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.
128) תרומה כה, ב.
129) ויקהל לה, ה.
130) להעיר ש"נפשו (של נדב) היתה משרש זקנו, עמינדב אבי אלישבע אמו, ולקח ממנו שלשה אותיותיו האחרונות, והם נדב" (שער הגלגולים הקדמה ל"ג).
131) ראה לעיל ס"ז.
132) ראה תו"א בשלח סב, א ואילך. ובכ"מ.
133) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 34. וש"נ.
134) פרש"י ב"ב יו"ד, ב (ד"ה א"ל בכי תשא).
135) ועד לשלימות הכפרה – כמ"ש בפרשתנו (א, ד) "ונרצה לו לכפר עליו", ש"אין זו כפרת נפשו, אלא לכפר לפני ה', להיות נחת רוח לקונו" (תניא אגה"ת פ"ב).
136) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
137) ראה תו"א ר"פ נח. סה"מ מלוקט ח"א ע' רעג ואילך. וש"נ.
138) וההגנה מזה (בזמן הגלות) נעשית ע"י התומ"צ (ראה אבות פ"ד מי"א. סוטה כא, א), ובמיוחד ע"י הצדקה (כללות כל המצוות) – כמרומז ב"כפר לצדקה", ש"כפר" בגימטריא שלש מאות, שרומז על "שלש מאות אמה* אורך התיבה**" (נח ו, טו), שעל ידה היתה ההגנה דנח מפני מי המבול.
139) ישעי' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספרו "משנה תורה".
140) ועפ"ז י"ל שהגאולה אינה בתורת "שכר" על עבודת בנ"י בהכנות לחג הפסח (לימוד ההלכות ונתינת צרכי החג), אלא דבר המוכרח לקיום ציווי הקב"ה בתורה להקריב הפסח.
141) רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ז.
142) ראה ברכות ג, סע"א.
143) תמיד בסופה.

*) ר"ת "אלקינו מלך העולם" (לקו"ש ח"א ע' 10. וערד), שרומז על המשכת וגילוי האל"ף, אלופו של עולם, שני"ז נעשה מ"גולה" "גאולה" (ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ).

**) ושאר מדותי', "חמישים אמה רחבה ושלושים אמה קומתה" — יש לומר, ש"חמישים" רומז על הנו"ן דניסן (נו"ן ארוכה שמהפכת הנו"ן כפופה, כנ"ל הערה 57), ו"שלושים" רומז על ההכנה ד"שלושים יום לפני הפסח" — ענין הגאולה, ועצ"ע.

פרשת ויקרא, "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד" — **ששלימותו תהי' בבית המקדש השלישי, שהוא גם משולש ("חזקה") כיון שכולל גם בית ראשון ובית שני**[144],

ר"ח ניסן — "ראש חודש", **שענינו חידוש הלבנה, ודוגמתו בישראל (שדומין וללבנה ומונין ללבנה**[145]) "שהם עתידים להתחדש כמותה"[146], **ו(ר"ח) "ניסן", "(ראש) חודש של גאולה", "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל"**[147],

שנת ה'תנש"א — "תנשא" בה"א הידיעה, "**תנשא מלכותו**"[148] **ד"דוד עבדי נשיא להם לעולם"**[149], **דוד מלכא משיחא**[150],

הי' תהא שנת אראנו נפלאות — "**כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות**"[151], **ובאופן ש"בהווייתה תהא"**[152], **בכל התוקף והנצחיות, גאולה שאין אחרי' גלות**[153].

ובכל זה נעשה התוקף ד"חזקה" ע"י הוצאת שלשה **ספרי תורה והקריאה** בשלשת **הספרים וההפטורה על** שלשתם **בענינים הקשורים עם הגאולה — שנעשה התוקף ד"חזקה" ע"י פס"ד התורה (ג' ס"ת), שבסמיכות זמן להוצאת** השלשה **ספרי תורה (לפני הוצאת הספר תורה בזמן המנחה**[154]) **מתגלה הארון ("ויהי בנסוע הארון") והס"ת בביהמ"ק** השלישי (**ש"בנוי**[155] **ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים, שנאמר**[156] **מקדש אדנ-י כוננו ידיך"**[157]), **בגאולה** השלישית, **עלי' נאמר**[158] **"ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו".**

ובלשון הכתוב בסיום וחותם ההפטורה: "והי' מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו (החל משבת ר"ח זה[159]) **יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'", בבית המקדש השלישי (השלימות ד"אוהל מועד"), שחנוכתו תהי' בר"ח ניסן, כמ"ש בהפטורה "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר וחטאת את המקדש", וממשיך לבאר פרטי הענינים ד"חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי"**[160].

ובדרך ממילא, בבוא י"ד ניסן, נהי' כולנו (בתוככי כל בנ"י, וכל בנ"י שבכל הדורות) בביהמ"ק השלישי, "שמחים[161] **בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך**[162] **לרצון, ונודה לך שיר חדש**[163] **על גאולתנו ועל פדות נפשנו, ברוך אתה ה' גאל ישראל"**[164].

144) ראה זח"ג רכא, א.

145) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

146) נוסח ברכת "קידוש לבנה" (סנהדרין מב, א).

147) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

148) בלק כד, ז ובפרש"י.

149) יחזקאל לז, כה.

150) משבט יהודה, שהנשיא שלו (נחשון בן עמינדב) הקריב קרבנו בר"ח ניסן "על שלשלת המלוכה", החל מהמלכות דיהודה (שהמליכו אביו על אחיו), והמשכה ע"י מלכי בית דוד שעמדו ממנו, עד למלך המשיח (ראה במדב"ר פי"ג, יד).

151) מיכה ז, טו.

152) ראה ברכות יג, א. מגילה ט, א. שם יז, רע"ב. בכורות ד, ב. ובכ"מ.

153) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

154) וכמרומז גם בהפרשה שמתחילין לקרוא בזמן המנחה — פרשת צו — "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות" (פרש"י ר"פ צו).

155) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

156) בשלח טו, יז.

157) ועד"ז בנוגע לפעולתם של ישראל (גם) בבנין ביהמ"ק השלישי — "מעשה ידינו (בשתי ידים) כוננהו".

158) הושע ו, ב.

159) ראה יל"ש ישעי' בסופו (רמז תקג): "הרי שחל ר"ח להיות בשבת . . באים שני פעמים, אחד של שבת ואחד של ר"ח".

160) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ד.

161) נוסח ברכת "אשר גאלנו" בהגש"פ (מפסחים שם).

162) כלשון הכתוב בפרשתנו (א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח".

163) ראה של"ה שבהערה 75: "נו"ן כפופה . . שירה חדשה הנקבה, ונו"ן פשוטה שיר חדש".

164) לשון עבר דייקא, כיון שהברכה היא על הגאולה ממצרים ("אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים"). — ויש לומר, שכיון שחתימת הברכה באה לאחרי ובסמיכות ממש להבקשה על הגאולה העתידה, ה"ה כוללת גם הגאולה העתידה כפי שנעשית (לא בלשון עתיד, ולא רק בלשון הוה, "גואל ישראל", אלא גם) בלשון עבר, "גאל ישראל"*, כיון שהיתה כבר ברגע שלפנ"ז.

*) ואולי י"ל שמרומז גם בפתיחת הברכה (שהיא מעין החתימה) "אשר גאלנו" — שרומז גם להגאולה העתידה (שבהמשך הברכה) כפי שהיא בלשון עבר. ועפ"ז יומתק הקדימה ד"אשר גאלנו" לפני "וגאל את אבותינו" — שהקירבה אלינו ("גאלנו" היא (לא רק בגלל שאנו מרגישים ש"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו כו' משועבדים היינו", אלא גם ו)בעיקר מפני שקאי (גם) על גאולה העתידה (כפי שהיא בלשון עבר) שתהי' **לנו** ("גאלנו"), **ולאח"ז** (ועי"ז) גם "לאבותינו".

לקוטי־שיחות פרשת ויקרא כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

קרבן עצים בשותפות או לאו

מן הפסוק[1] "ונפש כי תקריב קרבן מנחה..." (ולא "כי תקריב מנחה"[2]) לומדים ב"תורת כהנים" שיחיד יכול לנדב גם לבונה, יין ושמן הבאים עם הקרבן, ואף עצים: "היחיד מתנדב עצים"[3].

בהמשך הדברים נאמר שם[4]: "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים".

וצריך להבין: הרי מוצאים קרבן עצים שהובא בשותופות – קרבן העצים של תשע המשפחות, כנאמר במשנה במסכת תענית[5] "זמן עצי הכהנים והעם תשעה..." והגמרא[6] מסבירה "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן, שנאמר[7] והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלקינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלקינו ככתוב בתורה". וכמובן בפשטות מהמשך הסיפור והפסוק והמשנה, הרי הובא קרבן העצים בשותפות של כל בני המשפחה כקרבן המשפחה[8].

ב.

השאלה אם מדובר בשני ענינים שונים

בפשטות ניתן היה לענות, שב"תורת כהנים" מדובר על סוג קרבן אחר מאשר "קרבן העצים" המוזכר בענין "זמן עצי הכהנים והעם":

ב"תורת כהנים" מדובר על קרבן עצים (של יחיד, כנאמר "היחיד מתנדב..."), המוקרב כקרבן על המזבח, ועל־כך נאמרה ההלכה שאין להביאו בשותפות. אבל "זמן עצי הכהנים והעם..." של תשע המשפחות מדבר אודות עצים למערכה, כנאמר בברייתא, כדלעיל, כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה... ככתוב בתורה – כלומר: עצים לצורך המערכה והאש להקריב עליה קרבנות – ועצים אלה אפשר להביא גם בשותפות, במיוחד כאשר בין כך ובין כך היה צריך למוסרם לרשות ציבור לפני הקרבת קרבנות ציבור, כנאמר בתוספתא[9].

אך עדיין נדרש הסבר, כי לגבי "מתנדבין עצים" מובאת בגמרא[10] מחלוקת: "קרבן[11] מלמד שמתנדבין עצים.. וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העצים. רבי אומר: עצים קרבן הם, טעונין מלח וטעונין הגשה, אמר רבא: ולדברי רבי עצים טעונין קמיצה, אמר רב פפא: לדברי רבי עצים צריכין עצים".

וממה־נפשך: אם ענין "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" זהה לענין של "מתנדבין עצים"[12], כמובן מלשון התוספתא[13] "מה ראו זמן עצי הכהנים והעם לימנות" (והשאלה היא[14]: אם נדבת העצים אפשרית על־ידי כל יחיד, מדוע חלקו את קרבן העצים של תשע המשפחות באופן מיוחד? שמכך מובן, לכאורה, שמדובר באותו ענין) – כיצד הוא מובא בשותפות?

ואם לדעת רבנן מדובר בשני ענינים נפרדים, כיצד מובאת הוכחה מ"והגורלות הפלנו על קרבן העצים" לגבי ענין הקרבת עצים כקרבן על־ידי יחיד?

גם דרוש הסבר לסיבת המחלוקת בין רבי לרבנן. בפשטות גם רבנן וגם רבי לומדים זאת מ"קרבן מנחה" וגם רבי מסתמך על הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן

---

1) פרשתנו ב, א.

2) ראה פי' הראב"ד ור"ש משאנץ בתו"כ עה"כ (פרשתא ח, ג).

3) שם, ז.

4) פ"י, ו.

5) כו, א.

6) שם כח, א. תוספתא תענית פ"ג, ה.

7) נחמי' י, לה.

8) וכן משמע מתענית (יב, א) "יו"ט שלנו הוא".

9) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ד ה"א. וש"נ. בבבלי תענית לא הובא זה שמסרו לציבור אבל מובן הוא, מזה שכ' "לא מצאו עצים בלשכה כו' אפילו לשכה מלאה עצים". ראה משנה למלך הל' כלי המקדש פ"ו ה"ט. חסדי דוד לתוספתא שם.

10) מנחות כ, ב. קו, ב.

11) בפרש"י (מנחות) "קרבן – נפש כי תקריב קרבן מנחה וגו'". וכ"ה בתוד"ה לדברי (כ, ב). אבל ברבינו גרשום ובפיה"מ שם (קו, ב) הביאו הכתוב דתחילת פרשתנו "אדם כי יקריב מכם קרבן". ובדפוסים שלפנינו הובא בפנים הגמרא (כ, ב) קרבן (מנחה). וראה לקמן הערה 24.

12) ראה אוצה"ג – תשובות לתענית ע' 34. המגי' במל"מ פ"ד הל' שקלים ה"ו.

13) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים שם. תענית פ"ד ה"ד. מגילה פ"א ה"ד. ובבבלי הל' "למה הוצרכו לומר זמן עצי כו'".

14) כן פי' בקה"ע לירושלמי שם.

העצים", שדוקא ממנו לומדים שעצים נקראים קרבן[15], ולכן אפשר להסיק מקרבן מנחה גם על עצים[16].

ג.

דברי המפרשים, והקושי עליהם

לפי האמור לעיל מובן, שאי אפשר לענות לשאלה שהובאה בסעיף א', כדברי המפרשים[17] האמורים, שההלכה שנדבת העצים אינה מובאת בשותפות היא רק לפי הדיעה הסוברת שהדין של "מתנדבים לבונה יין שמן ועצים" נלמד מן המילה "קרבן" הכתובה בענין "מנחה"[18] ("כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים"), אבל לפי הדיעה הלומדת[19] שאפשר לנדב "יין ושמן" מן הפסוק "אזרח"[20] הנאמר בענין נסכים, אין קרבן העצים דומה למנחה, ואפשר להביאו בשותפות[21].

לפי הסבר זה אינה מתורצת השאלה דלעיל. ההסבר טוב רק לגבי יין ושמן, אבל א) "והגורלות הפלנו על קרבן העצים..." הוא פסוק הצריך להתאים לכל הדיעות, וגם לדיעה הסוברת שעצים אינם באים בשותפות. ב) הדיעה המובאת בגמרא[19], שהדין של "מתנדבין שמן" נלמד מ"אזרח" הנאמר בענין נסכים, היא רק לפי דעת רבי, שהרי לדעת רבנן ברור לכל הדיעות, שהדין נלמד מ"קרבן מנחה"[19] – ולדעת רבי[22] אי־אפשר להביא קרבן עצים בשותפות, כי הוא כקרבן מנחה[23], אשר על־כן הוא טעון מלח, הגשה וקמיצה בדיוק כקרבן מנחה[24].

ד.

דעות רמב"ם וריטב"א על קרבן העצים

לגבי משמעות קרבן העצים במסכת תענית, ישנן מספר דיעות.

בפירוש המשניות[25] אומר הרמב"ם, שביום שבו הביאו המשפחות "עצים לאש המערכה", "היו מקריבין קרבנות נדבה, וזהו קרבן העצים והעתים המזומנים הכתובים בעזרא. וביתר פירוט אומר הרמב"ם, בספר "היד החזקה"[26]: "ומהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים, היו מקריבין עולות נדבה, וזהו קרבן העצים, והיה להם כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד

15) ראה חידושי הרשב"א (מנחות כ, ב) לדעת רבי "ולכך מרבינן נמי עצים שנקראו קרבן במקום אחר לדין מנחה". ועד"ז בראב"ד וק"א כאן. וראה ר"ש משאנץ שם (ג) "והתם קאמר רבי אפי' עצים נקראו קרבן והוצרך להביא מנא לן שנקראו קרבן כו'". וכן מוכח מפרש"י מנחות כ, א ד"ה עצים, שהביא הכתוב "שנאמר והגורלות הפלנו גו'" אף שבמסקנא בגמרא (ע"ב) מפרש דהברייתא אזיל לדעת רבי.

16) ראה ראב"ד וקרבן אהרן לתו"כ כאן. וחידושי הרשב"א שם.

17) ראה פי' ר"ש משאנץ לתו"כ פ"י, ו. מלבי"ם שם (אבל לא בתירוץ קושיא הנ"ל).

18) כבתו"כ שם (פרשתא ח, ג ואילך).

19) מנחות קז, א.

20) שלח טו, יג.

21) במנחות שם הובא רק לענין יין ושמן. ובר"ש משאנץ "אמאי אין מתנדבין שנים יין ושמן ולבונה ועצים", וכנראה כוונתו ע"ד מ"ש במלבי"ם דלפי"ז יש ללמוד לבונה ועצים במ"מ מן יין.

22) נוסף לזה גם בהנוגע לשמן מסיים שם "והתניא קרבן מלמד שמתנדבין שמן כו' מאן שמעת לי' כו' רבי כו' א"ל אי תניא תניא", שגם ר"פ הודה לזה – ראה תוד"ה אי תניא שם.

23) ולכן גם את"ל שהדרשה בתו"כ "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין כו' עצים" אינו אליבא דרבי*, הרי דעת רבי מפורש (מנחות קד, ב. תו"כ שם לפנ"ז פרק ח, ב) "לא סילק הכתוב אלא מנחה שנאמר נפש" (ובתוד"ה נפש זבחים ה, סע"ב) דסמך על מה שכתב "קרבנו") שבזה נכלל עצים. וראה תוד"ה לדברי רבי (מנחות כ, סע"ב) לדעת רבי. חידושי הרשב"א שם.

ועוד שינויים בר"ג שם: א) "ור' לא אמר ב' גזירין כו' ולא קא יהיב בהו שיעורא כמה לייתי". ולא כברש"י שם כ, ב (שטמ"ק אות ט). דגם לרבי ב' גיזרין. ב) "ושירי אותן עצים לכהנים". ולא כבתוד"ה לדברי (שם כ, ב) דהשריים קרבין לעצמן. ואכ"מ.

24) אבל י"ל שע"פ פי' רבינו גרשום ופיה"מ במנחות (קו, ב) דלא הביאו הכתוב דקרבן מנחה כ"א "אדם כי יקריב מכם קרבן", באים עצים בשותפות [ראה דרשת התו"כ רפ"ג (הובא בפרש"י) עה"פ בהמשך הכתוב "תקריבו" מלמד שהיא באה נדבת שנים]. וכן בדעת רבי כ' ברבנו גרשום שם "וטעונה הגשה ומלח כשאר קרבנות**", ולא כפרש"י שם, כמנחה. ובגמרא לפנינו (כ, ב) בדברי רבי "עצים קרבן מנחה הן". וראה שטמ"ק שם על הגליון. וצ"ע מדוע חידשו דרשה חדשה ולא כבתו"כ שמפורש הלימוד מ"קרבן" שנאמר במנחה, וע"פ המבואר לקמן בפנים יש ליישב, ראה הערה 52. וראה חידושי הרשב"א למנחות כ, ב.

25) תענית פ"ד מ"ה.

26) פ"ו מהלכות כלי המקדש ה"ט. וכ"כ במאירי תענית שם מ"ד. בפי' ר"י מלוניל לתענית שם "וקרבן העצים י"ל שאותן המתנדבים להביא עצים למערכה היו רגילין להביא קרבן בהמה בו ביום כו'".

*) ראה מלבי"ם. ושם "וכ"מ (דהשותפין מביאין יין ושמן עצים כו'), לדברי רבי שלמד מן כל נדריהם וכל נדבותם אשר יקריבו הכל באים בשותפות". אבל ראה ברבנו הלל לתו"כ שם על מה שכ' "באה בנדבת שנים" הביא הדרשה דרבי "לכל נדריהם ולכל נדבותם כו'", וראה שם בהקטע שלאח"ז "וכולהו מקרבן מנחה אתרבו כו' וכי היכא דמנחה אינה בשותפות כו'". ומשמע שזהו גם לדעת רבי. וגם בהר"ש משאנץ שם כ' "אלא לסוגי' דמנחות כו' תימא אמאי אין מתנדבין כו'". ואולי כוונתו (דהמלבי"ם) רק ע"פ דברי רבי.

**) ולפ"ז לכאורה י"ל דזה שצריך קמיצה לדעתו הוא מכיון שאין שייך בהם שחיטה כבקרבנות בכלל, וקמיצה במקום שחיטה (זבחים יג, ב) ולא לפי שהיא כקרבן מנחה. אבל צ"ע דהרי לדעת רבי עצים טעונין הגשה, שזהו רק במנחה, ואולי למד זה ממנחה ס, א. במשנה). אבל ברבינו גרשום למעילה (יט, ב): הואיל ומקיש להו למנחה כו' צריך נמי קמיצה.

ותענית ובעשיית מלאכה, ודבר זה מנהג". כלומר, "קרבן העצים" איננו קרבן של עצים, אלא בזמן שהביאו עצים "למערכה" הביאו גם "עולות נדבה", שנקראו "קרבן העצים" – הקרבן שהובא עקב העצים.

הריטב"א[27] מסביר: "שהיו מבערים במזבח בפני עצמו מן העצים שהתרבו (שהתנדבו)[28] וזה היה קרבן העצים, וכן אמרו... ששני גיזרין היו קרבין עם תמיד של בין הערביים וזהו מוכיח כי קרבן עצים ממש הוא" – שהעצים עצמם הוקרבו כקרבן[29].

רש"י מפרש במשנה[30], שביום שבו "כהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו ט' זמנים". מפירוש רש"י נראה, לכאורה, כדעת הרמב"ם, שלא העצים הוקרבו כקרבן, אלא הוקרב קרבן אחר, וכמפורש במקום אחר[31] "משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן". אבל רש"י אינו מפרש איזה קרבן הובא.

וצריך להבין: א) לדעת הרמב"ם (ורש"י) – מנין יודעים ש"קרבן העצים" אינו כפשוטו, אלא קרבן עקב נדבת העצים, והרי רואים שהעצים למערכה נקראים קרבן, כדבריו המפורשים של הרמב"ם עצמו[32]?

ב) מצד שני, לדעת הריטב"א, שהעצים היו קרבן[33] על המזבח צריך להבין: נאמר במפורש שהעצים הובאו כי "לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן...", כלומר, הסיבה לנדבת העצים היתה מחסור בעצים למערכה, ונראה, אפוא, שלכך הם היו "מתנדבים משלהם".

ג) לדעת רש"י – איזה קרבן הקריבו על המזבח[34]?

ה.

ההסבר למחלוקת בין רבי לחכמים

ההסבר לכך הוא: לדעת חכמים, הלומדים מ"קרבן" – מלמד שמתנדבין עצים", ישנן, באופן כללי, שתי שיטות לגבי דין העצים. רבינו גרשום[35] אומר: "וקסבר תנא־קמא דאותן גזירין קריבין להכשר הקרבנות על המערכה"[36]. וכך נראה גם מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות[35]: "לפי שהכרחי להביא בכל יום שני גזרין נוספים על המזבח לא פחות מכך..."[37]. לעומת זאת סובר הראב"ד[38], שלדעת חכמים הוקרבו העצים בפני עצמם. אבל גם לשיטת הראב"ד הכרחי לומר, שהעצים לא היו, לדעת חכמים, קרבן גמור[39] (כדעת רבי)[40].

ויש־לומר, שבמחלוקת שבין רבי לחכמים, נוקט כל צד בשיטתו, כמצוי במספר מחלוקות בין רבי לבר־פלוגתיה, ובמיוחד עם רבנן: אם ביטוי בתורה או בדברי תורה (ובדומה לכך גם בלשון בני־אדם, כדלהלן) צריך לפרשו: א) דוקא כפשוטו ממש ב) לכל פרטיו, או שאפשר לפרש רק בחלק ממשמעויותיו או פרט אחד בלבד.

ובענייננו: לדעת רבי, כיוון שלומדים מן הביטוי "קרבן מנחה" שעצים "מקרי קרבן" וש"מתנדבים עצים", ובמיוחד כאשר מצוי בתורה הביטוי "קרבן העצים"[41], צריך לפרש כפשוטו, שהעצים עצמם הם

---

27) במשנה תענית שם (כו, א) בשם י"א. וראה פי' ר"י מלוניל שם (כהובא במלאכ"ש תענית שם) "וי"ל שלא היו מקריבין כו'".

28) בריטב"א נדפס "שהתרבו" ובהגהות כ. ל. שם הגי' "שהתנדבו".

29) ובאוצה"ג תענית – תשובות (ע' 34) "קרבן עצים חכמים תקנוהו כמה שנינו חכמ' הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירים ותניא קרבן מלמד שמתנדבין עצים וכמה שני גזירים וכו' והגורלות הפלנו על קרבן העצים". וראה פני משה לירושלמי שקלים שם בפי' דברי הירושלמי מתניתא פליגא על ר"י. לקמן הערה 48.

30) תענית כו, א. ד"ה תשעה.

31) מגילה ה, א. ובשינוי ל' קצת ברש"י על הרי"ף מגילה שם.

32) רפי"ד מהלכות מעה"ק, ובכס"מ שם מציין "בסיפרא פ"ט".

33) וראה גבורת ארי תענית במשנה ד"ה "קרבן עצים" דהקשה עמ"ש הריטב"א "וכן אמרינן כו' ששני גזרין היו קריבין עם תמיד של בין הערביים" דהא ב' גזרי עצים חוב הם לתמידים ולא נדבה כו'.

34) גם צלה"ב האריכות בפרש"י תענית יב, א ד"ה שיו"ט דמסיים "במס' מנחות אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונין הגשה כו'" דלכאורה א) למאי נפק"מ שם. ב) זהו לפי דעת רבי ולא כהלכתא – דעת רבנן. ג) את"ל שנוגע להפי' דקרבן העצים הו"ל לפרש במשנה תענית (כו, א) בפירוש ענין קרבן העצים ולא בדף יב, א ששם הוא דרך אגב לענין התענינו בו ולא השלמנוהו (ת"ב שחל בשבת) מפני שיו"ט שלנו – בהלכות ודיני תענית.

35) למנחות קו, ב.

36) וראה ירושלמי שקלים (ובתענית ומגילה) שם "במכשירי קרבן" ובמפרשים שם.

37) כ"ה בהוצאת קאפאח. ובדפוסים לפנינו בשינוי לשון.

38) בפירושו לתו"כ הנ"ל "מנין שהיחיד מתנדב עצים". וראה קרבן אהרן שם. ולהעיר מלשון רש"י נחמי' שם קרבן העצים – "תקרובת של עצי המערכה למזבח".

39) ראה תוד"ה מלמד מנחות כ, סע"ב.

40) בראב"ד שם "לדעת רבנן הבאין בפ"ע ילפינן להן מעצים הבאים עם הזבח כו' אבל עצים דאינהו גופייהו איקרי קרבן כיון דכתיב במנחה קרבן מנחה לעצים כו'". וראה ק"א שם.

ובשטמ"ק מנחות עה"ג שם (אות א' גליון) "רבי כו' ויש לה קדושת הגוף דאילו רבנן אין לה קדושת הגוף ויכול לפדותה, אבל לרבי הוי קדושת הגוף ממש כמו מנחה". ובתוד"ה יצאו (שם כא, א) דלרבי יש בעצים משום נותר ופיגול.

41) ראה לעיל הערה 15.

קרבן, ובכל הפרטים. לפיכך סובר רבי שהעצים חייבים במלח, הגשה וכדומה, בכל הפרטים כקרבן מנחה[42], כפשוטו.

לעומת זאת לפי חכמים, למרות שלומדים ש"קרבן מלמד שמתנדבים עצים", ובתורה מכונים העצים "קרבן העצים", בכל זאת אין זה מחייב חידוש גדול כל־כך, שהעצים הם קרבן לכל פרטיו, ומסתפקים בחידוש שחל בהם פרט אחד של קרבן – שהם נשרפים על המזבח, כקרבן, או, לדעת הראב"ד, שמקריבים אותם בפני עצמם על המזבח[43].

ו.

הסבר דברי הרמב"ם

לפי־זה מובן גם בענינו: הרמב"ם פוסק כחכמים, ולכן אף אם נאמר שהעצים עצמם מובאים על המזבח, כדעת הראב"ד[44], בכל זאת, אין הם קרבן גמור, ואין מסתבר שעקב זאת יהיה היום הזה כיום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית[45] –

ובמיוחד כאשר, כמשתמע, סובר הרמב"ם, ש"מתנדבים עצים" רק למערכה, וגם בזה די כדי לכנותם "קרבן"[46], הרי ודאי קשה לומר שנדבת העצים הזו למערכה היתה "קרבן העצים" של תשע המשפחות, ושבעקבותיה היה יום זה "כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית...": העצים היו רק הכשר קרבן ונדבו אותם לציבור[47], וכיצד אפשר אפוא לומר שבגללם יהי "כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית" במשפחה זו[48]. לפיכך סובר הרמב"ם ש"יום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם (מסיבה זו) כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה" עקב עולות הנדבה[49] שהן קרבן גמור[50].

---

42) אבל ראה לעיל הערה 24 לדעת ר"ג.

43) ועפ"ז יומתקו דברי הגמרא (שם כ, ב): מאן שמעת לי' דאמר עצים אקרי קרבן רבי, וראה תוד"ה מלמד בסופו.

44) ראה מל"מ הל' כלי המקדש שם: דע"כ לא בענין שיהיו משל ציבור אלא במה שהוא צורך למזבח אבל כל שיש צורך במערכה יכול להתנדב להביא עצים כמו כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו מהל' מעה"ק דין ג. ועיי"ש. ובמנ"ח מצוה רפה בסופו דפלוגתת רבי ורבנן אם עצים הם קרבן, היינו במתנדב עצים למזבח לא עצי המערכה רק להקריבם כו'. וכ"פ הרמב"ם בהל' מעה"ק. וכוונתו בפשטות למ"ש שם פט"ז הי"ג. וראה הערה 46. 47.

45) משא"כ להמל"מ הנ"ל. וראה פני משה לירושלמי שקלים שם. לקמן הערה 48.

46) ראה רמב"ם פי"ד מהל' מעה"ק סה"א "או עצים למערכה מפני שהן כקרבן" ובכס"מ שם "בסיפרא פ"ט". ובפ"ט מהלכות ביאת המקדש ה"ה "והמסדר שני גזרי עצים על המערכה ה"ה כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרבן הוא", ומשנה מל' הגמרא (יומא כד, ב. צויין בכס"מ (וראה שם כז, ב) – דעת ר"י) דהוי עבודה תמה. אבל לא כתבו לגבי עצי המערכה בכלל. וראה מ"ש בפיה"מ מנחות שם. וראה מכתבי תורה מכתב קמו.

47) שהרי עצי המערכה לקרבנות (גם של יחיד) צ"ל של צבור כמ"ש במל"מ וחסדי דוד (דלעיל הערה 9) בהט' משפחות. וראה מנחות (בקרבן יחיד) כא, ב ואילך, הביא עצים כו' משל צבור. תו"כ ויקרא א, ח (פ"ו, ה), ב, יג (פי"ד, ה). רמב"ם הל' איסו"מ ספ"ה (וראה שם רפ"ד דשקלים). לח"מ שם פ"ו ה"ב. ולפי התוספתא שקלים פ"ג, ג שהובא בתוד"ה מלמד (מנחות כ, ב) יחיד המנדב עצים לדעת רבנן מוסרו לצבור, ראה מפרשים לתוספתא שם. וכן תפס הרב המגי' במל"מ (פ"ד מהל' שקלים ה"ו) בזה שמתנדבים עצים. ולפ"ז י"ל שזהו גם כוונת הרמב"ם ברפי"ד ובפט"ז מהל' מעה"ק שם. ועפ"ז מובן בפשטות מש"כ בפט"ז הי"ג שם "ואם רצה להביא דמי עצים יביא". ראה ברכת הזבח למנחות ק, ב. חסדי דוד לתוספתא שקלים שם (נדפס בפ"ע). וראה מכתבי תורה שם. ושם "דגדר קרבן עצים הרמב"ם לא ס"ל כלל". עיי"ש.

ולפ"ז צ"ל שהחידוש דרבנן מלמד שמתנדבים עצים הוא: א) דמהני מסירה לציבור, וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות כלי המקדש ה"ז*. ב) הרי"ז נקרא שהוא התנדב קרבן (ולא רק נדבה לבדה"ב וכיו"ב). שלכן כתבו הרמב"ם ברפי"ד מהל' מעה"ק, נוסף על דין הנ"ל בהלכות כלי המקדש, ונוגע להדין דאבל אינו משלח קרבנות כל שבעה אפי' עצים (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ב הי"א). אף שלפ"ז צע"ק דברפי"ד מהלכות מעה"ק כתבו ביחד דמתנדב או נודר יין בפ"ע או לבונה בפ"ע או שמן בפ"ע או עצים למערכה. וכן כללם יחד לענין הדין דאבל בהלכות ביאת המקדש שם. ובאחרונים הביאו ראי' מזה (ממ"ש הרמב"ם אבל אינו משלח עצים. ועוד) שס"ל שהוא דין קרבן בפ"ע על המערכה. אבל להעיר דמצינו שייכות היחיד גם בקרבנות צבור ממש, וכבמחצית השקל דאף דנעשית לגמרי ממון צבור בכ"ז בקש משה (קרח טז, טו. במדב"ר פי"ח, י. פרש"י שם) "אל תפן אל מנחתם" שיש להם חלק כו' (ראה סה"מ תשי"א ע' 31 בהערה). וא"כ לא יפלא בנדו"ד. ולהעיר מתוס' רפ"ד דפסחים מירושלמי "א"כ קרבן תמיד שהוא לכל ישראל כו' יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד כו'" (וראה מפענצ"פ ס"ב וס"ד, וש"נ). ועצ"ע בכ"ד. ואכ"מ.

48) אבל להפני משה בירושלמי שקלים שם מביא הירושלמי ראי' לדעת א' דהעצים למערכה לא הוי מכשירי קרבן כ"א גופו של קרבן ולכן אסור בהספד ותענית ודוחה ת"ב. ואולי כוונתו דהעצים הם קרבן יחיד ולכן הוי כגופו של קרבן וכפי' הראב"ד לתו"כ ופשטות דברי הריטב"א הנ"ל. אבל דוחק הוא, דהרי מדובר בעצים (שבאו במקום עצים שבלשכה, היינו) למערכה. וכ"כ בשע"מ הל' שקלים שם בסופו דלר' אחא לרבנן בירושלמי שם באים עצים משל יחיד והיינו קרא דנחמי'. ולפי' הק"ע דאף לקרבנות צבור התנדבו אלו ולכן נשאר היו"ט לדורות. וראה תק"ח שם. וכמה גי' ופירושים בירושלמי. וראה שי"ק שם. מפרשי הירושלמי במגילה פ"א ה"ד. ועוד.

49) וכ"כ במל"מ הל' כלי המקדש שם, דהיו"ט שלהם ואיסור הספד ותענית לא הי' מצד עצי המערכה כ"א מצד העולות נדבה.

50) במל"מ שם כתב דמ"ש הרמב"ם בה"י "אפילו יחיד שהתנדב עצים או גזרים במערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהגו" – "לא מיירי בדמסר לציבור אלא הכוונה היא שהתנדב עצים משלו כו' (כנ"ל הערה 44) יכול להתנדב עצים עמו כמו כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו מהל' מעה"ק דין י"ג עיי"ש". אבל (נוסף על הנ"ל בהערה 47, שי"ל לדעת הרמב"ם שמוסרו לציבור) לפי"ז א"מ: א) לשון הרמב"ם "אפילו יחיד שהתנדב כו'" שמשמע שהחידוש הוא רק בזה שיחיד התנדב. ולא חידוש בעצם הענין. ב) הו"ל להביא כאן ראי' דעצים איקרי קרבן כברפי"ד דמעה"ק.

*) ראה ירושלמי שקלים תענית ומגילה הנ"ל ובמפרשים שם. מל"מ ושענה"מ הלכות שקלים שם. גבו"א תענית כח, א. ד"ה שאפילו ואילך.

ואין זה קושי מדוע נקרא קרבן כזה "קרבן העצים" על־אף שהעצים עצם אינם הקרבן, כי הרמב"ם פוסק כחכמים, כדלעיל, שאפשר לפרש גם לא ממש כפשוטו, ולפיכך גם משמעות "קרבן העצים" איננה כפשוטה, אלא עולות נדבה הבאות ביחד ובגלל העצים[51].

[ולדעת הרמב"ם גם לא קשה מדוע תשע המשפחות הביאו את העצים בשותפות, כי העצים היו רק למערכה ולא לקרבן, ולכן אפשר להביאם גם בשותפות[52], וגם עולות נדבה הרי באות בשותפות[53]].

ז.

הסבר דברי רש"י והריטב"א

ואילו רש"י, שהוא פשטן גם בפירושו על הגמרא, ואיננו פוסק[54], מפרש כפשוטו את המקרא והגמרא: "קרבן עצים" איננו עצים למערכה, כי הם אינם קרבן בכל הפרטים. ולכן אין הוא מפרש שהקריבו עולות נדבה וכדומה, כי אין זה מתאים לפשט הביטוי "קרבן עצים".

לפיכך הוא אומר בפירוש[55] "באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום, ואפילו היו הרבה עצים למערכה, היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשע זמנים", או כפי שהוא אומר במשנה אחרת[31]: "שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן" – שמכך, שהוא אומר שהקריבו קרבן, ואינו מפרש איזה קרבן, ניתן להבין, שלדעתו, בהתאם לפשט הפסוק בדברי חז"ל, היה הקרבן מן העצים עצמם[56]: חלק מן העצים שנודבו היו למערכה, וחלק הוקרבו כקרבן ממש[57].

לפי־זה מובנים דברי הריטב"א: "שהיו מבערים במזבח בפני עצמו מן העצים שהתרבו (שהתנדבו) וזה היה קרבן העצים.. וזה מוכיח כי קרבן עצים ממש הוא ולא שאר קרבנות שהיו מביאין באותו יום" – גם לדעתו הביאו את העצים למערכה, כמשתמע מן הפשט, אך הוא בא לשלול את האפשרות שהיה זה קרבן נפרד, מסוגי הקרבנות הרגילים, אלא שהקרבן היה "מן העצים שהתרבו (שהתנדבו)"[58] – חלק מן העצים שנודבו למזבח[59] הוקרבו[60] כ"קרבן

ואולי י"ל דגם ביחיד שהתנדב עצים כוונתו שהביא עמו עולת נדבה*, ואי"צ לכתוב זה בפירוש כיון שבא בהמשך להלכה שלפנ"ז. ועפ"ז מובן מש"כ "עצים או גזרים במערכה, ולא כל' הירושלמי (פסחים פ"ד ה"א, חגיגה פ"ב ה"ד – צויין בכס"מ) "עצים למזבח וגיזרים למערכה": בירושלמי העצים הם (קרבן) למזבח. וברמב"ם גם העצים הם למערכה. ולפ"ז מה שכ' עוה"פ "ודבר זה מנהג" (אף שלכאורה זהו אותו הדין דה"ט. ולהמל"מ מובן בפשטות) היינו בנוגע ליחיד. ולהעיר שבכמה דפוסים ליתא הסיום בה"י "ודבר זה מנהג". וראה מעשה רוקח לרמב"ם שם ה"ט וה"י.

51) וי"ל שלכן הביא ברפי"ד דמעה"ק (וכן בפי' המשניות (מנחות שם**)) הכ' "ולקרבן העצים" ולא הכ' "והגורלות הפלנו גו'" שהובא בגמרא, כי הכתוב "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" הקרבן שם הוא עולות נדבה לדעתו (הל' כלי המקדש שם ה"ט ויו"ד) והוצרך להביא ראי' שהעצים עצמם למערכה נק' קרבן.

52) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהשמיט הרמב"ם בפי"ד דמעה"ק ה"ב הדין דאין שנים מביאין עצים.

וי"ל שלכן הביא הרמב"ם בפיה"מ מנחות (וכן רבינו גרשום שם) הכתוב "אדם כי יקריב מכם קרבן" ולא הכ' "קרבן" שנאמר אצל "מנחה" כפרש"י, וכמפורש בתו"כ, כי הרמב"ם מפרש הסתם משנה אליבא דהלכתא – כת"ק, וא"כ מביאין עצים בשותפות (כדלעיל הערה 24). משא"כ התו"כ דלמד מקרבן מנחה (מפרש הרמב"ם ש)הוא לדעת רבי ולדעתו "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין עצים" (ודלא כנ"ל (הערה 23) דלרבי א"צ לזה).

53) מנחות קד, ב. תו"כ (הנ"ל הערה 24. ועוד). רמב"ם שם רפ"ג. פי"ג ה"ב.

54) יד מלאכי כללי רש"י כו' אות א' וב'.

55) במשנה תענית דמפרש גם הענין. משא"כ בפרש"י לנחמי' (הנ"ל בהערה 38) דמפרש רק התיבות.

56) ראה גבורת ארי תענית שם סד"ה קרבן עצים כו' "כדפרש"י עיקר כו' או שמא אפילו עצים הביאו כו'".

57) אבל אינו מפרט דיני קרבן עצים זה, משא"כ בפרש"י תענית יב, א מסיים "במס' מנחות אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טענינן הגשה כו'", כי עפ"ז (שהוא קרבן גמור) יובן ביותר מה ש"לא השלמנוהו (ת"ב) מפני שיו"ט שלנו הוא". וראה לעיל הערה 48 בפי' דברי הירושלמי שם. מל"מ הל' כלי המקדש שם. גבורת ארי למס' תענית שם (יב, א ד"ה דאמר ר"א כו').

עפ"ז מובן מש"כ המאירי בתענית במשנה קרבן עצים "וגדולי הרבנים פירשו קרבן עצים בדרך אחרת כו'".

58) עפ"י המבואר בפנים אולי יש לקיים הגירסא שבדפוס "שהתרבו".

59) וי"ל (בדוחק) שזהו שהביא הריטב"א "וכן אמרו כו' ששני גזירין היו קרבין עם תמיד כו'" לדוגמא נקט***, שמצינו הבאת קרבן ביחד עם עצים. וי"ל שלכן הביא שני גזירין עם תמיד של בין הערביים ולא עם תמיד של שחר, כי ב' גזירין בבוקר באים בהמשך לסידור המערכת (ראה יומא כד, ב. ובפרש"י שם ד"ה בהאי פליגי. ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור המערכה וסדור שני גזרי עצים (שם כז, ב. וש"נ)) משא"כ דתמיד של בין הערביים.

60) ולפ"ז הרי זה כדוגמת עצים דיחיד שבירושלמי הנ"ל (בהערה 50), שבפשטות "עצים למזבח וגיזרים למערכה" הוא שמביא שניהם, העצים מביא למזבח כקרבן, וגיזרים למערכה – לציבור (משא"כ דעת

---

*) ראה רש"י לענין אבל אינו משלח עצים (זבחים צט, סע"ב) "המתנדב עצים מביא קרבן עמהן".

**) בפיה"מ הוצאת קאפאח "קרבן העצים". ולפי"ז י"ל שכוונתו להכ' "והגורלות הפלנו גו'".

***) דמזה שדייק וכתב שני גיזרין היו קרבין עם תמיד כו' ולא "דמצינו הקרבן שני גיזרין (וכיו"ב)" – ע"ד מ"ש בפיה"מ מנחות קו, ב. פרש"י שם כ, ב. ושטמ"ק שם אות ז. ראב"ד בפי' לתו"כ שם – משמע, דאין כוונתו להביא ראי' דמצינו הקרבה מיוחדת של עצים לבד ממערכה, אלא כבפנים.

עצים"[61].

ולפי־זה מובן, לדעת רש"י והריטב"א, שבתשעת הזמנים אכן נידבו המשפחות את העצים באופן של שותפות משפחתית, והדבר היה אפשרי מפני שזה נעשה רק לגבי העצים למערכה, ואילו לקיחת העצים להקרבת "קרבן עצים" על המזבח לא נעשתה בשותפות, אלא עבור כל יחיד בנפרד[62].

ח.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר זרעים

ויש־לומר, שבמחלוקת שבין רבי לבין חכמים לגבי קרבן העצים נוקט כל אחד כשיטתו במספר מקומות בש"ס, ומהם:

בסדר זרעים, במסכת ברכות[63], נאמר: "קריאת שמע ככתבה – דברי רבי, וחכמים אומרים: בכל לשון" – רבי סובר שחובת קריאת שמע צריכה להתבצע עם כל הפרטים, כפי שהפרשיות כתובות בתורה, כולל הפרט של "ככתבה".

ואילו חכמים סוברים, שאפשר "בכל לשון", ודי בכך שתוכן הענין הוא קריאת שמע.

אמנם הגמרא מסבירה את טעמיהם של רבי וחכמים: "מאי טעמא דרבי? אמר קרא: והיו בהוויתן יהו (=טעמו של רבי הוא, שנאמר בפסוק "והיו" – יהיו בדיוק כפי שהם כתובים) ורבנן מאי טעמייהו? אמר קרא: שמע, בכל לשון שאתה שומע", אבל שיטותיהם השונות הן הגורם לכך שרבי בוחר דוקא בדרש של "והיו", וחכמים – את הדרש של "שמע בכל לשון...".

וכך מובן מהמשך דברי הגמרא "למימרא דסבר רבי (= האם לומר שרבי סובר) דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך (=כי אם יעלה על דעתך ש)בלשון הקודש נאמרה, "והיו" דכתב רחמנא למה לי? (=לשם מה נאמר בפסוק "והיו"?). איצטריך, משום דכתיב שמע (=יש בכך צורך משום שנאמר "שמע"). למימרא דסברי רבנן (=האם לומר שרבנן סוברים) דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, דאי סלקא דעתך (=כי אם תחשוב ש)בכל לשון נאמרה, שמע דכתב רחמנא למה לי (=לשם מה נאמר בפסוק "שמע")?. איצטריך (=יש בכך צורך) משום דכתיב והיו". כלומר, עצם הסברא מחייבת, לפי רבי, שקריאת שמע תהיה "ככתבה", ולפי רבנן – "בכל לשון". ודרישת הפסוקים היא רק כדי למנוע ולשלול את המשמעות ההפוכה של הפסוק האחר.

ט.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר מועד

בסדר מועד, במסכת סוכה[64], נאמר: "רבי אומר: כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, וחכמים אומרים: אפילו אינה מחזקת ראשו ורובו כשרה":

בתורה[65] נאמר "בסוכות תשבו שבעת ימים", ונאמר בגמרא[66] שצריך להיות "תשבו כעין תדורו". רבי סובר ש"תשבו כעין תדורו" צריך להתבצע כפשוטו ובכל הפרטים[67], ולכן צריכה הסוכה להיות בגודל של ארבע אמות על ארבע אמות לפחות, כעין תדורו, כבית ממש. חכמים סוברים, שלא צריך להיות "כעין תדורו" כפשוטו בכל הפרטים, אלא מספיק "כעין תדורו" בפרט שהסוכה מחזקת ראשו ורובו – דירת ארעי שאפשר לשבת בה – תשבו[68], אבל אין צורך שגם מבנה הסוכה יהיה "כעין תדורו".

י.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נשים

כך אנו מוצאים לגבי לשון בני־אדם בסדר נשים: "אמר רבי: כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי,

---

הרמב"ם (הנ"ל שם) "עצים או גזרים"), ולכן "אסור בהספד ותענית ומלעשות בו מלאכה בו ביום". וראה קרבן העדה פסחים שם "תנא והדר מפרש כו'", ועפ"ז הרי"ז כדעת רבי (לר"פ) במנחות ד"עצים צריכין עצים" (ראה פרש"י שם (כ, ב) "יביא עצים אחרים להסיקן", ושם (קו, ב) "בעצי הקדש כשאר קרבנות"). וראה מכתבי תורה מכ' קמח מתחלתו. אבל להעיר דבירושלמי הל' "הרי עלי עצים כו'". ובתוד"ה מלמד מנחות (כ, ב) "הא דפליג הכא כו' היינו כשאמר הרי עלי כו' עצים אלו למזבח כדתניא בתוספתא כו'".

61) אבל צ"ע אם יש לפרש כן באוצה"ג (הובא לעיל הערה 29) דשם משמע שהי' רק קרבן בפ"ע. [אבל י"ל דכ' רק מה שצריך להשמיענו בקרבן העצים משא"כ עצים למערכה פשיטא היא]. וכן לאידך לפי' השני דר"י מלוניל (הנ"ל הערה 27) משמע שהי' רק עצי המערכה.

62) ראה פרש"י להרי"ף מגילה שם "יצא זה דנדבה היא ושל יחידים". ובריטב"א הנ"ל "שאין קרבן עצים יו"ט (אלא) לכל א' וא' ביומו". אבל בפשטות כוונתו "כל א'" – כל משפחה.

63) יג, א.

64) ג, א. וש"נ.

65) אמור כג, מב. ולהעיר מבעל העיטור הל' סוכה (הובא בהגהות חשק שלמה סוכה שם) דשלשתן ב"ש וב"ה ורבי מקרא אחד דרשו בסוכות תשבו כר'.

66) שם כח, ב. ובמשנה שם "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו ארעי".

67) וראה שם ז, ב דדעת רבי דדירת קבע בעינן.

68) ראה שם ג, רע"ב לימא רבי היא ולא רבנן כו' אפילו רבנן מודו כר'.

ופליגי רבנן עליה (=וחכמים חולקים עליו)[69], שאם אדם אומר, למשל, "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז", הרי לפי רבי היא "מגורשת מעכשיו"[70], ולפי חכמים היא מגורשת רק לאחר נתינת מאתים זוז —

שיטת רבי היא, שכאשר ישנו דיבור או מעשה הנעשה עכשיו, גם אם הוא נעשה "על מנת" תנאי מאוחר יותר, מתקבל הדיבור או המעשה כפשוטו ובכל הפרטים. ולכן הוא אומר, ש"כל האומר על מנת" הוא בדיוק כמו שאמר "מעכשיו".

חכמים סוברים, שאי אפשר לחדש שהענין הוא "מעכשיו", גם אם בלי זה לא יהיו המעשה או הדיבור כפשוטם, ולפיכך הם סוברים, שהגט חל רק מאוחר יותר[71], כאשר התנאי מתממש[72].

יא.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נזיקין

את שיטותיהם הללו של רבי וחכמים מוצאים גם לגבי למידת ענין מתוך ענין בגזירה־שוה. בסדר נזיקין, במסכת סנהדרין[73], נאמר: "הזיד במעילה, רבי אומר: במיתה, וחכמים אומרים: באזהרה. מאי טעמא דרבי? אמר רב אבהו: גמר חטא חטא מתרומה (=הענין נלמד מתרומה בגזירה־שוה, לפי המילה "חטא" המשותפת לשניהם) מה להלן במיתה אף כאן במיתה. ורבנן אמרי: אמר קרא "בו" (=נאמר בפסוק "בו") בו, ולא במעילה".

לפי רבי, כיון שכל הדין של מעילה בהקדש נלמד בגזירה־שוה מענין התרומה, הרי שהתורה מתכוונת ללימוד כל הפרטים בפשטות, וגם לגבי מיתה. ואילו לדעת חכמים, גם אם לומדים את כל הענין בגזירה־שוה לפי המילה "חטא" מתרומה[74], ולפיכך ישנה אזהרה כאשר "הזיד במעילה", בכל זאת, לפי שיטתם, הלימוד איננו בכל הפרטים כפשוטם, ולפיכך הם סוברים, שאם נכתבה מילת המיעוט "בו", היא באה למעט את "הזיד במעילה", ולומר שאיננו חייב מיתה[75].

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר קדשים

לפי־זה יש לומר שהשיטתיות הזאת בין רבי לחכמים קיימת גם במחלוקת שבין רבי לבין יחיד החולק עליו, והסובר כשיטת חכמים:

בסדר קדשים, במסכת מנחות[76], נאמר: "כלי שרת שעשאן של עץ, רבי פוסל, ורבי יוסף ברבי יהודא מכשיר, במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים)? רבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסף ברבי יהודא דריש ריבויי ומיעוטי, רבי דריש כללי ופרטי: ועשית מנורת – כלל, זהב טהור – פרט, מקשה תיעשה המנורה – חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי (=אין) אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת. רבי יוסף ברבי יהודה דריש ריבויי ומיעוטי: ועשית מנורת – ריבה, זהב טהור – מיעט, מקשה תיעשה המנורה – חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל, ומאי ריבה? כל מילי (=כל דבר) ומאי מיעט? מיעט של חרס": לדעת רבי, לימוד וריבוי צריכים להיות קרובים ככל האפשר אל הפשט, ובפרטים לענין שממנו מרבים או לומדים, ולכן הוא דורש לפי כלל ופרט[77], ומרבה רק "כענין הפרט" – דומים לפרט[78].

רבי יוסי ברבי יהודה סובר כאן כשיטת חכמים, שגם כאשר יש דמיון רק בפרט אחד וכדומה, יש קשר

---

69) גיטין עד, א. וש"נ.

70) "דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי" – פרש"י שם ד"ה כאומר.

71) וכן יש לפרש (בדוחק עכ"פ) גם לדעת ר"י "דהכל מודים באומר על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה", דלרבי הוי מעשה נתינת הגט נגמר מיד משא"כ לרבנן אין מעשה נגמר מיד – ראה תוד"ה אדמיפלגי (שם, ע"ב).

72) וברמב"ם שפסק בקרבן העצים (ובהשאר הנ"ל) כרבנן, וכתב ד"כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי" (הלכות אישות פ"ו הי"ד) בפשטות י"ל כי ס"ל כר"י דלא נחלקו בזה, ורק בהיום ולאחר מיתה ובזה הרי פסק (הלכות גירושין פ"ט הי"ד) "הרי זו ספק מגורשת".

73) פד, א. וש"נ. ואף שהובא בכ"מ לא בסדר נזיקין ההסברה בדברי תנא קמא ורבי היא בסנהדרין.

74) ראה פרש"י שם ד"ה בו.

75) בזבחים צא, ב. מנחות קז, א (לפי' התוס' ד"ה אי תניא תניא), ס"ל לר"פ דלדעת רבי דון מינה ואוקי באתרה ולרבנן דון מינה ומינה, ולכאורה זהו היפך הנ"ל. אבל י"ל: א) דשם יש "באתרא" דינין משלו דמפרש דיני שמן לנסכים (ועד"ז י"ל בתנופה בזבחי שלמי צבור (מנחות סב, סע"א) דלרב המנונא פליגי בדון מינה). משא"כ כאן דכל דין מעילה בקדשים למדין מתרומה. ב) בשמן הלימוד הוא מיתור תיבה (או בנין את כבזבחי שלמי צבור), משא"כ במעילה הוא גז"ש, שהרי"ז כאילו נכתב הלמד אצל המלמד (ראה שטמ"ק ב"ק (כה, ב) מהרא"ש ד"ה אלא – בשם הר"מ). אבל ראה מפרשי מנחות קז, ב (ברה"ד. צ"ק. חק נתן). אנציק' תלמודית בערכו. ועצ"ע.

76) כח, ב. וש"נ.

77) וראה שבועות ד, ב. ושם (ה, רע"א) "בעלמא כללי ופרטי דריש (רבי) והכא כו'".

78) ראה פרש"י סוכה נ, סע"ב "כלל שני כו' בא להוסיף עליו ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לפרט כו' והדורש בריבוי ומיעוט כו' אהני לרבויי כל מילי דאלו דברים שהן כעין הפרט לא איצטריך כו'".

בין הענינים, ולכן הוא דורש[79] לפי ריבוי ומיעוט, ש"ריבה כל מילי"[80], גם את מה שאינו דומה לפרט[78], ומיעט רק "של חרס"[81], שהוא "פחות מכל הכלים ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם"[82].

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר טהרות

ענין דומה בסדר טהרות: "הנכנס לארץ העצים בשידה תיבה ומגדל, רבי מטמא ורבי יוסי ברבי יהודה מטהר. במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים?) מר סבר (=האחד סובר) אהל זרוק – לאו שמיה אהל (=אינו נקרא אהל), ומר סבר אהל זרוק – שמיה אהל"[83].

לדעת רבי, כדי שאהל יחצוץ בפני טומאה, הוא צריך להיות כאהל בכל הפרטים, וגם בפרט שאין הוא מיטלטל[84], ורק אז חל עליו דין של אהל החוצץ בפני טומאה. לעומת זאת, לפי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, הרי גם אם אין הדבר דומה בדיוק לאהל בכל הפרטים, בכל זאת, כיון שהוא דומה לו בכך שהוא מקום לעצמו, חל עליו דין של אהל והוא חוצץ בפני הטומאה, וטהור.

(משיחת כ' מנחם־אב תשל"ב)

79) וכן י"ל בברייתא קמייתא דר"פ שם "מר (ריב"י) סבר מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת, ומר (רבי) סבר מה הפרט מפורש דבר חשוב אף כל דבר חשוב (דוקא)".

80) וראה גם המשך הגמרא שם (הראי' לברייתא אחריתי) בצד ההיפך – "ושל שבעה לא יעשה ואפי' משאר מיני מתכות (ובפרש"י שם "משום דדומה לשל מקדש") ר"י בר"י אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי" (ובפרש"י שם: "שהרי הוא כדרך כו").

81) וברמב"ם (הל' ביה"ח פ"א הי"ח) "המנורה וכו' אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום כו'", ובכס"מ שם"ופסק רבינו כר"י ב"ר יהודה". אף שבפשטות י"ל דפסק כרבי ע"פ ברייתא אחריתי דר"י שם. ראה חק נתן מנחות שם. פר"ח יו"ד סי' פד סק"ז. הר המוריה שם. וראה נו"ב (מהדו"ת) יו"ד סי' רג בהגה"ה.

82) פרש"י מנחות שם ד"ה של חרס. וראה סוטה יד, ב.

83) עירובין ל, סע"ב. וש"נ.

84) ולדעת כמה ראשונים (ר"ח עירובין לא, א. רשב"א בשם הר"ח שם. ועוד) פי' אהל זרוק היינו שראוי להיזרק ממקום למקום, אף שעכשיו מונח הוא. ומ"מ דעת רבי שאינו אהל כיון שאינו קבוע במקום אחד כל הזמן כאהל גמור. וראה אנציק' תלמודית בערכו כמה פירושים.

המשך ביאור במסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

נחלקו אם מוכר בעין יפה מוכר או בעין רעה אף כאשר אין סברת קפידה: אֶלָּא יש להוכיח כן מִמַּיְפֵּא של המשנה לקמן (עא.), ששנינו, מְכָרָן לְאַחֵר – אם מכר את הבור או הגת או השובך שבשדהו לאדם אחר, ואת השדה שייר לעצמו, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הלוקח אֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מהמוכר כדי להגיע אליהם, כיון שבכלל הבור והגת קנה גם את הדרך אליהם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הלוקח צָרִיךְ לקנות דרך מן המוכר על מנת להגיע אליהם. ומעתה אם כוונת המשנה להשמיענו שלרבי עקיבא הולכים אחר דעתו וקפידתו של הלוקח, ולרבנן הולכים אחר קפידתו של המוכר, הָא תּוּ לָמָּה לִי – לשם מה הוצרכה המשנה לחזור ולשנות מחלוקת זו, הַיְינוּ הַךְ, הרי כבר בסיפא של משנתינו נחלקו בזה, וכמו שביארה הגמרא לעיל. אֶלָּא לַאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן – וכי לא כפל התנא דין זה כדי להשמיענו, שאף במקום שאין את סברת הקפידות האמורות, עדיין מחלוקתם קיימת, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, ולכך כחו של הלוקח עדיף, וְרַבָּנָן סָבְרֵי מוֹכֵר בְּעֵין רָעָה מוֹכֵר, וכחו של המוכר עדיף. מסיימת הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מהסיפא של המשנה לקמן מוכח שבכל מקום סבר רבי עקיבא שסתם מוכר בעין יפה הוא מוכר, ורבנן סוברים שסתם מוכר בעין רעה הוא מוכר.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים להלכה: אִיתְּמַר, רַב הוּנָא אָמַר בשם רַב,

המשך ביאור במסכת בבא בתרא ליום שלישי עמ' א

כלולים במכירה, לפיכך מָכַר עם הבית אֶת הַדֶּלֶת הקבועה בו, אֲבָל לֹא אֶת הַמַּפְתֵּחַ המשמש לפתיחת מנעול הדלת, מאחר והוא מיטלטל. וכן מָכַר עמו אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת הקְבוּעָה בקרקע, אֲבָל לֹא אֶת המכתשת הַמְּטַלְטֶלֶת. וכן מָכַר עמו אֶת הָאִיצְטְרוֹבִיל – עיגול של עץ שעליו מונחים אבני הריחיים, שקבוע במקומו ואינו מיטלטל, אֲבָל לֹא אֶת הַקֻּלְתָּא – כלי קיבול המצוי בחלק העליון של הריחיים, שבו נותנים את החטים וממנו הם יורדים אל הריחיים, כיון שהוא מיטלטל ואינו קבוע במקומו. וכן לא כלל במכירה לֹא אֶת הַתַּנּוּר וְלֹא אֶת הַכִּירַיִם שבבית, משום שאינם מחוברים לקרקע אלא מיטלטלין. מוסיפה המשנה: וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוא [–הבית] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מכורין לך',

המשך ביאור במסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' ב

ונמכרים עם השדה ככל שאר אילנות המכורים עם השדה. אֲבָל לֹא מָכַר עם השדה, לֹא אֶת הָאֲבָנִים שבתוכה שֶׁאֵינָן מיוחדים לְצָרְכָּהּ – לצורך תשמיש השדה. וְלֹא אֶת הַקָּנִים שֶׁבְּכָרֶם שֶׁאֵינָן לְצָרְכָּן – לצורך תשמיש הכרם. וְלֹא אֶת הַתְּבוּאָה שֶׁהִיא תְּלוּשָׁה מִן הַקַּרְקַע. והטעם בכל אלו, כיון שהם מטלטלין שאינם קבועים לתשמיש השדה, ואינם צריכים לשדה, לכך אינם נחשבים כחלק ממנה. מוסיפה המשנה: אולם בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר 'הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ מכורין לך', הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין – אף הדברים המטלטלין השנויים לעיל מכורין, שהרי פירש שמוכר לו את כל מה שבתוכה. אמנם בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין באופן שאמר 'היא וכל מה שבתוכה מכורין' ובין כשלא אמר כן, לֹא מָכַר עמה, לֹא אֶת חִיצַּת הַקָּנִים הגדלים בקרקע שֶׁהִיא בֵּית רוֹבַע – שאפשר לזרוע בה רובע קב תבואה. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֵרָה – סוכת השומרים שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה בְּטִיט – שטחו אותה בטיט, וְלֹא אֶת הֶחָרוּב הַמּוּרְכָּב – שהזקין והרכיבו בו ענף מעץ אחר, וְלֹא אֶת סַדַּן הַשַּׁקְמָה – עץ שקמה שהזקין וגדל הרבה, וקצצו את ענפיו ויצאו ענפים חדשים, משום שכל אלו חשובים ויש להם שם בפני עצמם, ולכך הרי הם נחשבים כשדה אחרת, ואינם כלולים במה שאמר 'היא וכל מה שבתוכה'.

בראשית לג, ג־ד: וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו: וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ:

סז

ביאור, דעי״י שהשתחווה יעקב שבע פעמים, אז ויחבקהו וכו׳, ומרמז זה בהגמ׳ (סנהדרין ז.) ״שב בירי לשלמנא״

ההוא[1] דהוה קאמר ואזיל, שב בירי לשלמנא, וחדא לעביד ביש, א״ל שמואל לר״י קרא כתיב (משלי כד, טז) כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה.

סנהדרין ז, א

שב בירי לשלמנא, שבע בורות כרויות לרגלי איש שלום ומכולם יציל.
וחד בירא לעביד ביש, לעושה רשעה.
יפול, בתקלה ראשונה הבאה לו.

רש״י

כללות הענין מה שאמרו קרא כתיב, הוא להורות ולהראות דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא[2], וכל מה שאומרים בעולם הכל רמוז בתורה, יען כי חיות כל העולם כולו הוא מתורה, כמאמר[3] בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, ובעשרה מאמרות שבתורה נברא העולם[4], ולכן ליכא מידי דלא רמוז באורייתא.

ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש כו׳. מדבר במדת[5] התפארת מדתו של[6] יעקב, כי יעקב הוא שלם כמ״ש[7] ויעקב איש תם ותרגומו גבר שלים, ומקרא מלא כתיב[8] ויבא יעקב שלם.

ועיין במהרש״א בסנהדרין שם[9], שפירש שלמנא, שלם ולא שלום ע״ש. ואפילו להגירסא דידן שברש״י שלום, ג״כ שייך לתפארת כי תפארת הוא מדת שלום, ועיין באגה״ק פי״ב בד״ה והי׳ מעשה הצדקה שלום ע״ש[10]. ויעקב אמר[11] ושבתי בשלום וכו׳.

הנה שב בירי לשלמנא הוא, מה שיעקב השתחוה ז׳ פעמים לפני עשו כמ״ש וישתחו ארצה שבע פעמים, שיעקב מספרו ז׳ פעמים הוי׳[12], ועי״ז הוציא מעשו ז׳ פעמים[13] טמא, ונשאר מעשו מספר שם הוי׳ אז רץ עשו לקראתו ויחבקהו וישקהו, הנה הי׳ ליעקב שב בירי, שהשתחוה ז׳ פעמים, ועכ״ז קם ונשאר שלם כמ״ש

1) [תרגום ללה״ק] אדם אחד הי׳ רגיל לומר — אפילו שבעה בורות כרויים לרגליו של איש שלום — (פירוש: בורות שנחפרו שבדרך כלל נופלים בהם, וניזקין בהם, הנה אם האיש הוא איש ״שלום״, הוא) ניצל מכולם, אבל עושה רעה, אפילו בור אחד הוא נכשל בו שיפול בתקלה הראשונה המזדמנת לו — מקרא מפורש הוא (משלי כו, כה) כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה.

2) תענית ט.

3) ויקרא רבה פרשה לו, ד. בראשית א, א ברש״י.

4) אבות פרק ה משנה א.

5) ראה בפנים בתורת לוי יצחק, דיש שם בגמרא ז׳ מאמרי חז״ל ״ההוא דהוה קאמר״, והם כנגד ז׳ ספירות ע״ש. ומאחז״ל דהזה הוא השלישי כנגד מדת התפארת.

6) ראה זהר חלק א׳ דף קנז, ב. חלק ג׳ דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. לעיל סימן טז הערה 6.

7) בראשית כה, כז.

8) שם לג, יח.

9) וז״ל: לשלמא וכו׳, נראה שהוא מלשון שלם ולא מלשון שלום בוי״ו וכצ״ל בפירש״י לאיש שלם דהיינו איש שלם ותמים במעשיו שנאמר כי שבע יפול צדיק וגו׳, ור״ל דמצד מערכת השמים שהם שבעה כוכבי לכת יפול שבעה פעמים שכולם מנגדים לו אבל הוא קם בכולם מצד זכותו שהקב״ה משנה מזלו בכולם לטובה וכמ״ש באברהם ויוצא אותו החוצה וגו׳, אבל הרשע באחת יפול שאף המזלות כולם הם לטובה לו הוא יפול באחת דהיינו ברשעו ואין מזלו יכול להצילו.

10) תניא אגרת הקדש פרק יב וז״ל: מה שארז״ל ע״פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק׳ בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי׳ ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים, ובחי׳ אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי׳ הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי׳ מדות לבדן.
אך הקב״ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע״י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א״ס ב״ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי׳ מדה ח״ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי׳ חב״ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי׳ גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע״י בחי׳ ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק׳ בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב׳ גוונין לובן ואודם המרמזים לחו״ג ולכן סתם שם הוי׳ ב״ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ״ש בזוה״ק לפי שכאן הוא בחי׳ גילוי אור א״ס ב״ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך.

11) בראשית כח, כא.

12) ז׳ פעמים הוי׳ (7 × 26) = 182, כמספר יעקב״. ראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תשמ״ז חלק ב׳ עמוד 100. תשמ״ח חלק ג׳ עמוד 210.

13) פירוש: ״עשו״ בגי׳ 376, וכן ז׳ פעמים ״טמא״ (7 × 50 = 350), + פעם א׳ הוי׳ (26) = 376, וע״י שהשתחווה יעקב ז׳ פעמים, וכנ״ל יעקב הוא ז׳ פעמים הוי׳, הנה כל פעם השתחוואה בירר יעקב פעם אחת ״טמא״ של עשו, ואחר ז׳ פעמים השתחוואה של יעקב, בירור כל הז׳ פעמים ״טמא״ בעשו, ואז נתגלה הפעם א׳ הוי׳ שהי׳ טמון בעשו (שהי׳ נבלע בתוך הז׳ פעמים טמא), ואז נתעורר הצד הטוב של עשו ולכן ״ויחבקהו וישקהו״. (ראה לעיל סימן סו, דביחד הז׳ פעמים ״הוי׳״ דיעקב, ופעם א׳ ״הוי׳״ שנשאר בעשו, זהו השמונה פעמים ״הוי׳״ שיָרשו מ״יצחק״ שהוא בגי׳ ח׳ פעמים הוי׳).

ויבא יעקב שלם, והוא כמ״ש כי שבע יפול צדיק[14] וקם וכמ״ש בילקוט[15] פרשת וישלח בפסוק וישתחו ארצה שבע פעמים, למה שבע ע״ש כי שבע יפול צדיק וקם וכו׳.

וחדא לעביד ביש, הוא הבור שחופר הרשע במעשיו הרעים כמ״ש[16] בור כרה ויחפרהו ויפול כו׳. והוא מ״ש בסיפא דקרא כי שבע יפול כו׳ ורשעים יכשלו ברעה הוא הבור דקליפה, מלכות דקליפה הנק׳[17] רעה.

א״ל שמואל לר״י קרא כתיב כי שבע יפול צדיק וקם. שמואל[18] דוקא אמר זה, כי בשמו שמואל נרמז ששב בירי לשלמנא.

כי, שמואל הוא תיבות א״ו של״ם.

א״ו הוא מספר ז׳, היינו השב בירי.

שלם הוא לשלמנא.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש״ס עמוד קעג

14) ראה גם לעיל סימן יג. לקמן סימן ע.

15) רמז קלג. (וראה מגלה עמוקות ואתחנן אופן קצ״ב בסופו, מובא לקמן סימן ע, הערה 55).

16) תהלים ז, טז.

17) ראה מאורי אור מערכת רי״ש סעיף כ״א וז״ל: רעה נקרא נוקבא דסמאל, ורע נק׳ דכורא דקליפה בלי שיתוף נוקבא עמו ע״ש.

18) מקשר המאמר חז״ל לבעל המאמר עפ״י מארז״ל ״שמא מילתא היא״. ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א׳ דף ו׳ סע״א. חלק ב׳ דף קעט סע״ב. ועוד.

אגרות קודש

ב״ה, י״א ניסן, ה׳תשכ״ב

ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מנחם שי׳ בגין

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתביו, ומה שנעם לי עוד יותר פ״ש אישית על ידי מר יעקב שי׳ מרידור, אשר בודאי החזיר פ״ש גם ממני אם כבר נמצא באה״ק ת״ו, וכן תוכן שיחתנו בענין הפרטי ובעניני הכלל.

ובודאי למותר להוסיף כי נעמה לי ההיכרות עם מר מרידור, ות״ח לכ׳ שסיבב לכך.

לבי כואב לרגלי התעמולה המתנהלת לאחרונה נגד הדת והדתיים, ובצורה ובממדים (שתקותי) אשר איש איש לא שיער שתהי׳ כזאת בישראל, תרתי משמע במובן עם בני ישראל ובמובן ארצנו הק׳ ת״ו. וכנראה שתקופתנו מסוגלת לכל ענינים של חידוש ותגליות ועד להפתעה. ועל פי הודעת חכמינו ז״ל אשר מרובה מדה טובה ממדה פורעניות יהי רצון שבקרוב ממש נזכה לחדשות מפתיעות בעניני טוב וקדושה, ערכים הנצחיים של עמנו בני ישראל מאז ומקדם. ועל פי סיסמת תורת החסידות, מתחיל ממיסדה הבעש״ט, אין לשער האוצרות הכמוסים בנפש כל אחד ואחת מבני ישראל, ואשרי חלקו של כל אחד המגלה אותם ומפעילם.

ובעמדנו לפני חג המצות, זמן חירותנו, יהי רצון שתהי׳ החירות בכל השטחים והענינים, חירות הגוף והנפש גם יחד, והרי לאמתו של דבר אי אפשר לזו בלא זו, וכאמור לעיל, אשרי חלקו של כל אחד שזוכה ומצליח לתרום חלקו הראוי לו לחירות אמתית, לא רק לחירות הפרט אלא גם לחירות הכלל, ואם תמצא לומר, הרי גם בזה באמת אי אפשר לזו בלא זו.

בכבוד ובברכה לחג הפסח כשר ושמח.

ד, יג – ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו

זוהר דף כג, א. בתר[1] דמית משה מה כתיב וגו' כך ווי לעלמא כד יסתלק מני' רבי שמעון דמבועי דחכמתא יסתתמו מעלמא וכו' על ההוא זמנא כתיב ואם כל עדת ישראל ישגו, ואם ישגו באורייתא ולא ינדעון ארחהא וכו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא, ווי לאינון דרין דמשתכחי כדין בעלמא. אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא בגין (ישעי' יא, ט) דמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים וכתיב (ירמי' לא, לג) ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו', ע"כ.

יש לפרש, עדת אותיות דעת, וישגו באורייתא הוא תורה שבעל פה, כי תורה היא בחי' דעת כמאמר למדע תורתך, וסימנך כ"ל עד"ת גי' תקכ"ד מספר תלמו"ד בבל"י, ועיין במאורי אור מע' תלמוד בבלי ע"ש.

ולא ינדעון ארחהא, ולא ינדעון היפך דדעת, והסיבה לזה מה שישגו באורייתא ולא ינדעון ארחהא, הוא בגין ונעלם כו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא. אמר זה על רשב"י שכשיסתלק אז ונעלם דבר מעיני הקהל שלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא. כי ר' שמעון בחינתו הוא דעת (כמ"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות ע"ש).

הנה ר' שמעון ידע לגלות עמיקתא דאורייתא ואורחהא, שלא נעלם ממנו דבר, ואין שגיאה בכל עדת ישראל ח"ו, משא"כ כשיסתלק רשב"י שאז אין מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא וארחהא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידע לגלאה.

הנה כשרשב"י נמצא בעולם שבחינתו הוא דעת אז טוב לעלמא שדעת הוא קיום וחיות המצות, משא"כ כשיסתלק ר"ש אז ווי לעלמא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל (עולם הוא ג"כ מלשון נעלם, והיינו כשנעלם דבר מעיני הקהל, אז ווי לעלמא).

אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה כו'. ר' יהודה שבחינתו הוא חסד (כמ"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות שם) הוא המנחם, שאם כשיסתלק רבי שמעון מבועי דחכמתא יסתתמו כו', ואז כל עדת ישראל ישגו מפני כי ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידעי לגלאה כו'. לא יהי' כך לעולם ח"ו, אלא יהי' חסד ה' שקב"ה יגלה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא. והיינו שהקב"ה עצמו יגלה, לא כמו שהי' מקודם שמשה גילה, ורשב"י גילה, הנה הם נסתלקו ונסתתמו מעיינות החכמה.

משא"כ בזמנא דמלכא משיחא יגלה הקב"ה בעצמו והוא חי וקיים לעולם, אם כן לא יופסקו ויסתתמו עוד.

ומה יגלה רזין עמיקין דאורייתא, רזין עמיקין הוא בחי' התורה שעלי' איתמר אלפיים שנה קדמה תורה לעולם שהוא בחי' אאלפך חכמה אאלפך בינה, השעשועים יום יום דתורה.

ואיך יכולים לקבל זה הוא בגין דמלאה הארץ דעה את ה', דעה את ה' הוא בחי' דעת עליון.

ועוד זאת יהי' בזמנא דמלכא משיחא הוא ולא ילמדו איש את אחיו כו' כי כולם ידעו אותי כו'. היינו לא כמו עתה שהיודעים היו עיני הקהל וכל עדת ישראל מקבלים מהם, והוא מפני שהידיעה דעתה הוא בחי' דעת תחתון, שהוא דעת המתפשט, הנה עיני הקהל הי' בהם בחי' דעת תחתון, והם השפיעו לכל עדת ישראל, וסדר ההשפעה הוא מתחילה איש את אחיו ואחר כך ואיש את רעהו, וכל זה שייך בדעת תחתון שהוא בחי' דעת המתפשט.

משא"כ בדעת עליון הבלתי מתפשט, הנה כשמלאה הארץ דעה את ה', דעת עליון, לא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו אלא כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, שהקטנים לא יקבלו מהגדולים, אלא יקבלו מפי הקב"ה בעצמו. ואם כן לא שייך שיהי' כל עדת ישראל ישגו, שזה יתכן כשמקבלים מעיני הקהל, הנה כשונעלם דבר מעיני הקהל אז כל עדת ישראל ישגו.

אבל לעתיד יקבלו גם הקטנים מהקב"ה בעצמו, ואדרבה קדים בפסוק קטנם לגדולם, כי נעוץ סופן דוקא בתחלתן, וכמובן.

ועוד למעלה יותר הרזין עמיקין שיגלה הקב"ה בזמנא דמלכא משיחא, הוא הטעמי תורה שעתה לא נתגלו, ולימות המשיח יתגלו כמ"ש (שיר השירים א, ב) ישקני מנשיקות פיהו וכפרש"י שם. ולכן כולם ידעו אותי.

ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, מלכ"א משיח"א גי' ה' פעמים מים, כמי"ם לי"ם מכסי"ם גי' ה' פעמים חס"ד, והוא בחי' מים, כי מים הם חסדים. וזהו שאמר זה ר' יהודה דוקא שבחינתו הוא חסד.

לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר[2] ויקרא דף רה ואילך – פניני לוי יצחק על התורה

1) אחר שמת משה מה כתוב "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ". כמו כן אוי לעולם כשרבי שמעון יסתלק ממנו, שמקורות החכמה יסתמו מן העולם, ויבקש אדם דבר חכמה ולא ימצא מי שיגיד לו, ויטעו כל בני העולם בהבנת התורה, לפי שלא ימצא ביניהם מי שיתעורר בחכמה.

על הזמן ההוא נאמר "ואם כל עדת ישראל ישגו" דהיינו אם ישגו בהבנת התורה ולא ידעו דרכי', מה היא סיבתה, ואמר "בגין ונעלם דבר מעיני הקהל" כלומר שלא יהי' נמצא מי שידע לגלות עומקה של התורה ודרכי', אוי לדורות ההם שימצאו אז בעולם.

אמר רבי יהודה, עתיד הקב"ה לגלות סודות עמוקים שבתורה בזמן של מלך המשיח, לפי שאז יקוים מש"כ מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ועוד כתיב "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו" פירוש לא יצטרכו ללמוד עוד אחד את השני, כי כולם מעצמם ידעו אותי למקטנם ועד גדולים, פירוש מן הקטנים עד הגדולים. אמן כן יהי רצון במהרה בימינו אמן.

2) עיין בפנים הספר להביאור על פי קבלה.

◆ יום ראשון כ"ח אדר ◆

א (א) **וַיִּקְרָ֣א** אֶל־מֹשֶׁ֗ה וַיְדַבֵּ֨ר יְהוָ֤ה אֵלָיו֙ מֵאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד לֵאמֹֽר׃

א וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלִּיל יְיָ עִמֵּהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימָר׃

רש"י ◂ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.** לְכָל דִּבְּרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִם, קָדְמָה קְרִיאָה, לָשׁוֹן חִבָּה, לָשׁוֹן שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה", אֲבָל לִנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן בִּלְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם". **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.** הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמַגִּיעַ לְאָזְנָיו, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת הָיְתָה קְרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר", לְדִבּוּר הָיְתָה קְרִיאָה וְלֹא לְהַפְסָקוֹת. וּמֶה הָיוּ הַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, קַל־וָחֹמֶר לְהֶדְיוֹט הַלּוֹמֵד מִן הַהֶדְיוֹט. **אֵלָיו.** לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: י"ג דִּבְּרוֹת נֶאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וּכְנֶגְדָּם נֶאֶמְרוּ י"ג מְעוּטִין, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן נֶאֶמְרוּ, אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן; וְאֵלּוּ הֵן י"ג מְעוּטִין: "לְדַבֵּר אִתּוֹ", "מִדַּבֵּר אֵלָיו", "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ" — כֻּלָּן בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳. יָכוֹל שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קוֹל לוֹ", "קוֹל אֵלָיו". מֹשֶׁה שָׁמַע, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ.

(מ"כ בְּשֵׁם הַר"ן שֶׁדִּיּוּקוֹ דִּרַשִׁ"י מִמַּה שֶׁהַתֵּבָה הַמְיֻחֶדֶת הַדִּבּוּר מַרְגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא יוֹתֵר מֵאִלּוּ הָיָה כָּתוּב 'לוֹ' שֶׁגַּם־כֵּן תּוֹרָה עַל יְחוּד הַדִּבּוּר, אֲבָל אֵינָהּ מַרְגֶּשֶׁת. וְכָתַב 'אֵלָיו' שֶׁגַּם־כֵּן הִיא תֵּבָה הַמְיֻחֶדֶת הַדִּבּוּר, וְאָמְנָם מַרְגֶּשֶׁת

כלי יקר – עוז והדר

א (א) **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וגו'.** אל"ף של **וַיִּקְרָא** קְטַנָּה, כְּאִלּוּ נֶאֱמַר 'וַיִּקַּר' (ראה בעל הטורים), וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, לְהַשְׁוֹוֹת נְבוּאַת מֹשֶׁה אֶל נְבוּאַת בִּלְעָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְשׁוֹן "וַיִּקַּר" (במדבר כג ד), וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ספרי ברכה שנז) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד י) 'אֲבָל בָּאֻמּוֹת קָם, וּמַנּוּ בִּלְעָם'. וְאֵין הַפֵּרוּשׁ שֶׁהָיָה בִּלְעָם שָׁוֶה לְמֹשֶׁה בִּנְבוּאָה חָלִילָה, אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁמֹּשֶׁה הִשִּׂיג יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה רָאוּי לְהַשִּׂיג עַל פִּי הֲכָנָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה'", 'אֲשֶׁר יְדַע אֶת ה' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שֶׁהוּא מִצַּד הֲכָנָתוֹ לֹא יָדַע אֶת ה' עַל זֶה הָאֹפֶן, כִּי אִם 'ה' יְדָעוֹ' וְנָתַן לוֹ תּוֹסְפוֹת שֶׁפַע, 'בְּיִשְׂרָאֵל' רָצָה לוֹמַר בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל, וְכָל שְׁאָר נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֶחָד לֹא הִשִּׂיג יוֹתֵר מִכְּדֵי הֲכָנָתוֹ, אֲבָל בָּאֻמּוֹת הָעוֹלָם קָם אַחַר לִכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשִּׂיג יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה רָאוּי לְהַשִּׂיג עַל פִּי הֲכָנָתוֹ:

וְהִנֵּה מֵהַיְדּוּעַ שֶׁכָּל מַה שֶׁהִנְבִּיא מַשִּׂיג אֶת הָרָאוּי לוֹ עַל פִּי הֲכָנָתוֹ, אוֹתָהּ נְבוּאָה דְּבוּקָה בּוֹ בְּעֶצֶם, וְהֶעֱצֻמוֹת קְנָיָן דָּבוּק לֹא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ, אֲבָל כָּל מַה שֶּׁמַּשִּׂיג יוֹתֵר מִכְּדֵי הֲכָנָתוֹ, זֶהוּ אָצְלוֹ בְּמִקְרֶה וְלֹא בְּעֶצֶם, וְרַק "מַתַּת אֱלֹהִים הִוא" (ע"פ קהלת ג יג). עַל כֵּן נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'וַיִּקַּר' בְּמֹשֶׁה וּבִבְלָעָם, לְהוֹרוֹת שֶׁהָיוּ שָׁוִים בָּזֶה בְּמַה שֶׁהָיְתָה בִּשְׂנֵיהֶם הַשָּׂגָה מִקְרִית נוֹסָף עַל הָרָאוּי לָהֶם מִצַּד עַצְמוּתָם:

וְכָזֶה מְיֻשָּׁב מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י (במדבר שם) "'וַיִּקַּר' לְשׁוֹן אַרְעִי וּלְשׁוֹן טֻמְאָה', וְהָיָה דַּי בְּאֶחָד מֵהֶם לְתֵת הֶבְדֵּל בֵּין 'וַיִּקַּר' לְ'וַיִּקְרָא'. אֶלָּא לְפִי שֶׁרַשִׁ"י סוֹבֵר גַּם כֵּן שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה הָיְתָה בְּמִקְרֶה וְלֹא בְּעֶצֶם מִצַּד הֲכָנָתוֹ, וּלְפִי זֶה קָשָׁה לוֹ לָמָּה לֹא נִכְתַּב 'וַיִּקַּר' בְּלֹא אָלֶ"ף כְּלָל. עַל כֵּן בָּא כְּמִתְרֵץ וְלוֹמַר, לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן 'וַיִּקַּר' מַשְׁמָע לְשׁוֹן אַרְעִי דְּהַיְנוּ הַמִּקְרֶה, וּמַשְׁמָע גַּם לְשׁוֹן טֻמְאָה וְזֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל כְּלַפֵּי מֹשֶׁה חָלִילָה, לְכָךְ נִכְתְּבָה הָאָלֶ"ף אֵצֶל מֹשֶׁה לְהוֹצִיאוֹ מִן לְשׁוֹן מִקְרֶה שֶׁל טֻמְאָה, וּמִכָּל מָקוֹם נִכְתְּבָה הָאָלֶ"ף וְעִירָא לְקְרוֹת 'וַיִּקַּר' לְהוֹרוֹת שֶׁגַּם נְבוּאַת מֹשֶׁה הָיְתָה אַרְעִי וּבְמִקְרֶה מִצַּד הֲיוֹתָהּ נוֹסָף עַל הֲכָנָתוֹ כָּאָמוּר, וְאִיפְכָּא לֵיכָּא לְמֵימַר כְּלָל:

וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁזֹּהוּ דַּעַת הַמִּדְרָשׁ כְּדַמְסִיק בִּילְקוּט בְּפָסוּק זֶה (רמז תלא) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: 'יָכוֹל לְצָרְכְּךָ עֲצָמוֹ דִּבֵּר ה' עִם מֹשֶׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**, לְצָרְכְּךָ יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר עִמּוֹ וְלֹא לְצָרְכְּךָ עַצְמוֹ'. וּמִדְּרָשׁ זֶה מְחֻסָּר בֵּאוּר, כִּי אֵיךְ יֵעָלֶה עַל הַדַּעַת לוֹמַר שֶׁדִּבּוּר שֶׁל כָּל הַמִּצְוֹת יִהְיֶה לְצָרְכְּךָ מֹשֶׁה בִּלְבַד, וְכִי הוּא בִּלְבַד שָׁמַע "אָנֹכִי וּלֹא יִהְיֶה לְךָ". אֶלָּא וַדַּאי שֶׁבְּמַעֲלוֹת הַנְּבוּאָה הוּא מְדַבֵּר, שֶׁזָּכָה מֹשֶׁה לְ'וַיִּקַּר', וְהֵינוּ לִנְבוּאָה מִקְרִית שֶׁנִּתְוַסְּפָה לוֹ יֶתֶר מִכִּדֵי הֲכָנָתוֹ שֶׁדִּבֵּר ה' אִתּוֹ "פָּנִים" (דברים שם) בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בַּעֲבוּר עַצְמוּתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר 'לְצָרְכָּךְ יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר עִמּוֹ', לְצָרְכָּם זָכָה לְהוֹסָפָה זוֹ וְלֹא לְצָרְכָּךְ עַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא קָם נָבִיא **בְּ**יִשְׂרָאֵל', בֵּי"ת מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן בַּעֲבוּר. וּלְפִיכָךְ כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה (שמות יט כד) "לֶךְ רֵד" 'מִגְּדֻלָּתְךָ' (ברכות לב.), וְהֵינוּ מִתּוֹסָפָת שֶׁפַע זֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל. וְאַחַר הַמְּחִילָה הָצְרַךְ לְפָרֵשׁ שֶׁחָזַר מֹשֶׁה לְקַדְּמוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג יא) "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים". וּפֵרוּשׁ זֶה דָּבָר יָקָר:

וּבִילְקוּט מַסִּיק (רמז תעט), 'לָמָּה מַתְחִילִין הַתִּינוֹקוֹת לִלְמֹד מִן פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, מָה הַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִים אַף הַתִּינוֹקוֹת כֵּן'. וְזֶה מְבֹאָר עַל דֶּרֶךְ שֶׁמַּסִּיק בַּיִּלְקוּט פָּרָשַׁת פִּנְחָס (רמז תשעו), "כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה" (במדבר כח ג), 'שֶׁמְּכַבְּסִים עֲוֹנוֹת הָאָדָם וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּתִינוֹק בֶּן שָׁנָה'. בַּעֲבוּר זֶה הָאָלֶ"ף קְטַנָּה, רֶמֶז שֶׁהַקְּטַנִּים יַתְחִילוּ כָּאן, וְלִמּוּד זֶה הוּא בָּרֹאשׁ, כְּאָלֶ"ף רֹאשׁ לְאוֹתִיּוֹת:

בְּמִבְטָא, לְהוֹרוֹת יְחִיד יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ, וְדו"ק.

מְצָאתִי). **מֵאֹהֶל מוֹעֵד** • מִלְּמֵד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַקּוֹל". מַהוּ ה"קּוֹל"? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בְּתוֹכָהּ: "קוֹל ה' בַּכֹּחַ, קוֹל ה' בֶּהָדָר, קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד"? מִלְּמֵד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "עַד־הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה"? שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעַ שָׁם, הָיָה נִפְסָק. **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר** • יָכוֹל מִכָּל הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּרֶת כֻּלָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים". **לֵאמֹר** • צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין: 'בִּשְׁבִילְכֶם הוּא נִדְבָּר עִמִּי', שֶׁכֵּן מָצִינוּ, שֶׁכָּל שִׁלּוּשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר כִּמְנֻדִּים, מִן הַמְרַגְּלִים וְאֵילָךְ, לֹא נִתְיַחֵד הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת... וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר" אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר: צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן דְּבָרַי, וַהֲשִׁיבֻנִי אִם יְקַבְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ'":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ה'תשי"ז כרך יט, עמ' 128–126)

הִגָּלוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר – בִּהְיוֹתוֹ לְאַחַר הֶהָעְלֵם

מִפָּרָשַׁת פְּקוּדֵי נִכְנָסִים לְפָרָשַׁת וַיִּקְרָא. שַׁיָּכוּת ב' הַפָּרָשִׁיוֹת הִיא:

בְּסוֹף פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, מְדֻבָּר אוֹדוֹת הֶעָנָן שֶׁהָיָה עַל הַמִּשְׁכָּן. "עָנָן" הוּא **הָעֶלֶם**, שֶׁמָּנַע מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ לְהִכָּנֵס לְאֹהֶל מוֹעֵד, "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה גוֹ'". וְאַחַר־כָּךְ "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" - קְרִיאָה הִיא עִנְיָן שֶׁל גִּלּוּי, הַגִּלּוּי שֶׁלְּאַחַר הֶהָעְלֵם. וְהַגִּילּוּי שֶׁלְּאַחַר הֶהָעְלֵם הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִגִּילּוּי כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ, כַּיָּדוּעַ.

עִנְיַן הַגִּילּוּי שֶׁלְּאַחַר הֶהָעְלֵם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה בָּאָה לְאַחַר שֶׁהָאָדָם הִתְרַחֵק מֵאֱלֹקוּת - הֶעְלֵם. וּתְשׁוּבָה פֵּירוּשָׁהּ הֶשָּׁבָה לִמְקוֹמוֹ - גִּילּוּי.

גַּם בִּתְשׁוּבָה - כְּמוֹ בַּגִּילּוּי שֶׁלְּאַחַר הֶהָעְלֵם - נַעֲשֶׂה "כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה", עַד לְתַכְלִית הַתְּשׁוּבָה - "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזְכֻיּוֹת", "אִתְהַפְּכָא חֶשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא".

[...] וְזֶהוּ עִנְיַן תַּכְלִית הַקְּרִיאָה שֶׁבָּאָה לְאַחַר הֶהָעְלֵם - לֹא לִדְחוֹת וּלְהַסְתִּיר אֶת הֶהָעְלֵם, אֶלָּא שֶׁ"לַּיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר". וְזוֹהִי הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁבְּכָל מַצָּב שֶׁבּוֹ נִמְצָא, אָסוּר לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְרַבָּה - עַל־יְדֵי הֶהָעְלֵם אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְגִילּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר.

וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לַדּוֹרוֹת בִּכְלָל, שֶׁמְּקֻשָּׁרִים קוּשְׁיָא: הֲרֵי הָיוּ דּוֹרוֹת טוֹבִים בְּהַרְבֵּה מִדּוֹרֵנוּ ("אַ סאַך שֶׁעְנֶערע ווי הַיינְט"), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ עֲדַיִן רְחוֹקִים מֵהַגְּאֻלָּה, וְאִם־כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָבִין שֶׁדַּוְקָא בְּדוֹר זֶה, שֶׁ"אַכְשׁוּר דָּרָא בְּתִמְיהָה", תִּבָּא הַגְּאֻלָּה?

וְהַמַּעֲנֶה לָזֶה - אַדְרַבָּה, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, כַּנַּ"ל. לִפְנוֹת בֹּקֶר הַשֵּׁינָה חֲזָקָה יוֹתֵר, וְאָז צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בְּיוֹתֵר לֹא לְהֵרָדֵם חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא לְהִתְעוֹרֵר לְאוֹר הַבֹּקֶר, עַד שֶׁנִּזְכֶּה לְ"לַּיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדות שבת־קדש פרשת ויקרא תשל"ב)

חוּמָשׁ וַיִּקְרָא הוּא חוּמָשׁ כְּלָלִי, שֶׁכֵּן בִּהְיוֹתוֹ הַסֵּפֶר הָאֶמְצָעִי, הוּא מַכִּיל אֶת שְׁאָר הַחוּמָשִׁים (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַקּו הָאֶמְצָעִי כּוֹלֵל מִקּו הַיָּמִין וּמִקּו הַשְּׂמֹאל). וְכֵן בַּשֵּׁם 'וַיִּקְרָא' נִרְמָזֶת מַעֲלָתָהּ שֶׁל כְּלָלוּת הַתּוֹרָה:

בְּ"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" לֹא נֶאֱמַר מִי הַקּוֹרֵא, שֶׁכֵּן הַקְּרִיאָה בָּאָה מִמְּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל תֹּאַר וְשֵׁם. וְכָאן נִרְמָזֶת מַעֲלַת הַתּוֹרָה - שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ נִיתָּן לְהִתְקַשֵּׁר עִם עַצְמוּת הַבּוֹרֵא. וְכִמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא (פרק מז), שֶׁהַקָּבָ"ה הִלְבִּישׁ בַּתּוֹרָה אֶת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ, הַמְאֻחָדִים בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, "הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ נָתַן לָנוּ אֶת עַצְמוֹ כְּבָיְכוֹל".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדות שבת־קדש פרשת ויקרא תשמ"ב. התוועדויות תשמ"ב כרך ב, עמ' 1107)

בְּשֵׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - **וַיִּקְרָא** - טְמוּנָה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה 'קוֹרְאִים' לְכָל יְהוּדִי מִן הַשָּׁמַיִם, וְדוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ: הִתְעַלֵּה! לֵךְ מֵחַיִל אֶל חַיִל בַּעֲבוֹדָתְךָ! שְׁנֵי פָּנִים לִקְרִיאָה זוֹ: לְבַעַל מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, זוֹ קְרִיאַת אָתְגַּר - אָסוּר לְךָ לְהִסְתַּפֵּק בְּהֵישֵׂגֶיךָ עַד עַכְשָׁיו, אֶלָּא עָלֶיךָ

כְּלִי יָקָר – עוֹז וְהָדָר

דָּבָר אַחֵר, אָלֶ"ף לְשׁוֹן לִמּוּד, כְּמוֹ "וְאַאַלֶּפְךָ חָכְמָה" (איוב לג לג), רָמָז שֶׁאֵין הַלִּמּוּד מִתְקַיֵּם כִּי אִם בְּמִי שֶׁמַּקְטִין אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן רָמַז שְׁמוּשָׁה וְכָה לְקְרִיאָה זוֹ לְפִי שֶׁהִקְטִין אֶת עַצְמוֹ וּבָרַח מִן הַשְּׂרָרָה וְאָמַר (שמות ד י) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", כְּדִמַּסִּיק בְּיַלְקוּט (רמז תכז): תורה ב

לַחְתּוֹר לְהֶישְׁגִים נַעֲלִים יוֹתֵר. וְאִילּוּ לְמִי שֶׁמְּצוּי בְּשִׁפַּל הַמַּדְרֵגָה, זוֹ קְרִיאַת עִדּוּד - אַל־לְךָ לְהִתְיָאֵשׁ, שֶׁכֵּן עַל־אַף הַכֹּל, תָּמִיד בְּכֹחַךְ לְהִתְעַלּוֹת מִמַּצָּבְךָ הַיָּרוּד וְלָצֵאת מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לט עמוד 209)

בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, לָמַדְנוּ עַל גִּילּוּי אוֹר גָּדוֹל שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן - "וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד גו'", שֶׁזֶּה גִּילּוּי שֶׁבָּא מִלְּמַעְלָה; וְאִילּוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְדֻבָּר בְּגִילּוּי מוּעָט, הַנִּרְמָז בָּאָל"ף הַזְּעִירָה שֶׁל 'וַיִּקְרָא', וְהֵינוּ אוֹר שֶׁבָּא מִלְּמַטָּה, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - צֹאן וּבָקָר גַּשְׁמִיִּים.

אַף, עַל אַף הַיְרִידָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ לְגַבֵּי פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, הֲרֵי לְפִי סֵדֶר הַתּוֹרָה, עוֹלִים וּבָאִים מִפָּרָשַׁת פְּקוּדֵי לְפָרָשָׁתֵנוּ. שֶׁכֵּן תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא לֹא בְּגִילּוּי הָאוֹר שֶׁבַּמִּשְׁכָּן, אֶלָּא בְּגִילּוּי שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָם, וְהַגִּילּוּי הַנַּעֲלֶה שֶׁל פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי אֵינוֹ אֶלָּא הֵכָנָה וְהַקְדָּמָה לַגִּילּוּי בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 1)

מִפְּנֵי מַה מַּתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'?... אֶלָּא: שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין, וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהוֹרִין (ויקרא רבה פרשה ז)

כְּשֶׁאָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל חֵטְא שֶׁחָטָא, הוּא מְבַטֵּא בְּכָךְ אֶת הַקָּרְבָּה וְהַהִתְקַשְּׁרוּת הָעַצְמִיִּים שֶׁלּוֹ לַה' יִתְבָּרַךְ, קָרְבָּה וְהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם הַחֵטְא; וּבְכֹחַהּ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת זוֹ לְתַקֵּן אֶת הַפְּגָם שֶׁנִּגְרַם עַל־יְדֵי הַחֵטְא.

[וְכִמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁבְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ לָאֱלֹקוּת - שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: א) הִתְקַשְּׁרוּת עֶשְׂוִיָּה - הַנּוֹצֶרֶת עַל־יְדֵי קִיּוּם רְצוֹן ה' (מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צַוּוֹתָא וְחִבּוּר), וְהִיא עֲלוּלָה לְהִפָּגֵם וּלְהֶחְלֵשׁ עַל־יְדֵי אִי־צִיּוּת, חֲלִילָה, לִרְצוֹנוֹ; ב) הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית - שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּמִילּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן; הִיא אֵינָהּ נוֹצֶרֶת עַל־יָדוֹ, וְלָכֵן גַּם לֹא נֶחְלֶשֶׁת בְּהֵעָדְרוֹ].

וְזוֹהִי כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ: **"יָבֹאוּ טְהוֹרִין"** - תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא מֵעוֹלָם, **"וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהוֹרִין"** - בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת, הַמְגַלִּים וּמְעוֹרְרִים אֶת אוֹתָהּ בְּחִינָה בַּנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִפְּגַם הַחֵטְא, אֶלָּא הִיא תָּמִיד נְקִיָּה וּטְהוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 11)

וְלֹא נֶאֱמַר כִּי תַקְרִיב מִנְחָה, מְלַמֵּד שֶׁמַּקְרִיבִים קָרְבַּן עֲצִים (תורת כהנים)

בְּאוּר תּוֹכָן 'קָרְבַּן עֲצִים' בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית:

הַקָּרְבָּנוֹת לְסוּגֵיהֶם (עוֹלָה, שְׁלָמִים וְכוּ') מוֹרִים עַל הַקָּרְבָּה חֶלְקִית, שֶׁל כּוֹחוֹת מְסָיְמִים בַּנֶּפֶשׁ; כָּל קָרְבָּן לְפִי עִנְיָנוֹ. וְאִילּוּ 'קָרְבַּן עֲצִים' מְסַמֵּל הַקִּרְבָה כְּלִלִית, שֶׁל עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ - הָאָדָם מוֹסֵר אֶת עַצְמוֹ, כָּל־כָּלּוֹ לַקָּבָּ"ה.

הַקִּרְבָה זוֹ נִרְמֶזֶת בְּ'קָרְבַּן עֲצִים' דַּוְקָא, מִשְּׁתֵּי סִיבּוֹת:

א) הָאָדָם נִמְשָׁל לְעֵץ, כַּנֶּאֱמָר (שׁוֹפְטִים כ) "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה".

ב) עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה הֵם בְּגָדֶר 'הֶכְשֵׁר מִצְוָה', שֶׁהֲרֵי אֵין הֵם בָּאִים אֶלָּא כְּדֵי לְאַפְשֵׁר אֶת הַקְרָבָתוֹ וְהַעֲלָאָתוֹ שֶׁל דָּבָר אַחֵר, הֵינוּ בְּשַׂר הַקָּרְבָּן שֶׁנִּקְרָב עַל גַּבֵּיהֶם. וְדוּגְמָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם: מִי שֶׁמִּקְרֵב יְהוּדִי **שֵׁנִי** לַקָּבָּ"ה. הַנְּכוֹנוּת לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדָה כָּזוֹ, הִיא אוֹת וְסִימָן לְבִיטוּל מֻחְלָט וּמֻשְׁלָם לַקָּבָּ"ה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

וַיִּקְרָא (א, א) הָאוֹת א' הִיא זְעִירָא, וְאִלּוּ הָאוֹת א' שֶׁבַּמִּלָּה "אָדָם" בְּתְחִלַּת 'דִּבְרֵי הַיָּמִים' הִיא רַבָּתִי. וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז: כָּאן מְדֻבָּר בִּקְרִיאָתוֹ שֶׁל **הַקָּבָּ"ה** אֶל מֹשֶׁה, וּבְיַחַס לְהַקָּבָּ"ה – עַל הָאָדָם לְהַקְטִין אֶת עַצְמוֹ וְלִהְיוֹת 'זְעִירָא'. אַךְ בְּ'דִּבְרֵי הַיָּמִים' מְדֻבָּר בְּתוֹלְדוֹת הָעוֹלָם, וּבְיַחַס לָעוֹלָם – עַל הָאָדָם לִהְיוֹת 'רַבָּתִי', לִמְשֹׁל וּלְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבָתוֹ.

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם:**

ב **מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵב מִנְּכוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן יָת קָרְבַּנְכוֹן:**

רש"י ◂ **אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם** • כְּשֶׁיַּקְרִיב, בְּקָרְבָּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן. **אָדָם** • לָמָּה נֶאֱמַר? מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל, שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל. **הַבְּהֵמָה** • יָכוֹל אַף חַיָּה

כלי יקר – עוז והדר

(ב) **אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'.** הִתְחִיל בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וְסִיֵּם בִּלְשׁוֹן רַבִּים **'תַּקְרִיבוּ קָרְבַּנְכֶם'.** וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'מִלְּמֵד שֶׁשָּׁנִים מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת', אֵינוֹ מַסְפִּיק לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא לַחֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁוֹ לְסוֹפוֹ, כִּי לֹא יָדַעְנוּ הֵיכָן הַפְּסִיק הָעִנְיָן: **וְנִרְאֶה** לְפָרֵשׁ, שֶׁרָצָה לְהַזְהִיר כָּל מַקְרִיבֵי קָרְבָּן לַה' שֶׁלֹּא יִבְּשְׁלוּ

בַּכְּלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּקָר וָצֹאן". **מִן הַבְּהֵמָה** • **וְלֹא כֻלָּהּ, לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע.** **מִן־הַבָּקָר** • **לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. מִן־הַצֹּאן** • **לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה. וּמִן־הַצֹּאן** • **לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ שֶׁהֵמִית. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה מִן הָעִנְיָן "מִן־הַבָּקָר",**

שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. תַּקְרִיבוּ • **מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֶׁתָּפוּת. קָרְבַּנְכֶם** • **מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמְּזֻבַּחַ, הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת.**

כלי יקר – עוז והדר

בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְשְׁלוּ קַיִן וְהֶבֶל שֶׁהָיוּ רִאשׁוֹנִים בְּהַקְרָבַת קָרְבָּן. כִּי קַיִן נִכְשַׁל בְּמֶה שֶׁהֵבִיא מִן הַפְּחוּת וְהַגְּרוּעַ וְהוּא זֶרַע פִּשְׁתָּן (תנחומא בראשית ט), "וְהַחַטָּאִים בְּנַפְשָׁתָם" צְרִיכִין לְהָבִיא נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה תְּמִימָה נַפְשָׁם, וּבְדֹחַק הִתִּיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעָנִי לְהָבִיא מִנְחָה שֶׁאֵין בָּהּ נֶפֶשׁ וּמַעֲלָה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשְׁ"י עַל פָּסוּק "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב מִנְחָה" (להלן ב א). וְהֶבֶל אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא "מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ" (בראשית ד ד), מִכָּל מָקוֹם לֹא טוֹב עָשָׂה שֶׁלֹּא נִתְעוֹרֵר אֶל הַקָּרְבָּן מַעֲצָמוֹ וְלֹא נִזְדָּרֵז לְמִצְוָה זוֹ מֵעַצְמוֹ, רַק אַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהִקְרִיב קַיִן קָרְבָּן אָז נִתְקַנֵּא בּוֹ, "וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא" (שם) לְהַשָּׁווֹת עַצְמוֹ אֵלָיו, כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (שם פסוק ג):

עַל כֵּן אָמַר **אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם** לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר לְךָ שֶׁהַמַּקְרִיב יִהְיֶה כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁהָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם, וּכְשֵׁם שֶׁמִּזֶּה הַצַּד הָיָה נִצּוֹל מִן הַגֶּזֶל שֶׁהָיָה יְחִידִי וְהָיָה הַכֹּל שֶׁלּוֹ (ראה רש"י), כָּךְ מִזֶּה הַצַּד הָיָה נִצּוֹל מִן הַדָּבָר שֶׁנִּכְשַׁל בּוֹ הֶבֶל, כִּי מִצַּד שֶׁהָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם וַדַּאי נִתְעוֹרֵר אֶל הַקָּרְבָּן מַעֲצָמוֹ וְלֹא מִצַּד שֶׁרָאָה אֲחֵרִים עוֹשִׂין. וְעַל זֶה אָמַר **אָדָם**, כְּשֶׁיִּהְיֶה כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, **כִּי יַקְרִיב מִכֶּם**, שֶׁתִּהְיֶה הַהַקְרָבָה 'מִכֶּם' וְלֹא מִזּוּלָתְכֶם, כִּי מִכֶּם וּבָכֶם יָבוֹא הַהִתְעוֹרְרוּת אֶל הַמַּקְרִיב, וְזֶהוּ **קָרְבַּן לַה'**, כִּי וַדַּאי אֵין בַּוָּתְנוֹ כִּי אִם לְשֵׁם ה', לַאֲפוּקֵי מִי שֶׁאֵינוֹ נִתְעוֹרֵר מַעֲצָמוֹ וְזֶהוּ אֵינוֹ 'מִכֶּם' וְאֵינוֹ 'קָרְבַּן לַה'', אֵינוֹ 'מִכֶּם' שֶׁהֲרֵי הַהִתְעוֹרְרוּת בָּא לוֹ מֵאֲחֵרִים וְלֹא 'מִכֶּם' מִמַּקְרִיב הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ 'קָרְבַּן לַה'' כִּי כָּל מַה שֶּׁהוּא "קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ" אֵינוֹ עוֹשֶׂה כִּי אִם לְהִתְהַדֵּר עַצְמוֹ בִּפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן לְשֵׁם ה' כִּי אִם לְשֵׁם הַבְּרִיּוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (שבת כח:) 'שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קָרָן אַחַת הָיָה לוֹ בְּמִצְחוֹ', לְכָךְ נִזְדַּמֵּן לוֹ שׁוֹר בַּעַל קֶרֶן אַחַת, כִּי הָיָה דּוֹמֶה אֶל הָאָדָם שֶׁהָיָה קֶרֶן אֶחָד, רָצָה לוֹמַר שֶׁהָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם וְלֹא גָּזַל מִשּׁוּם אָדָם, וְלֹא נִתְעוֹרֵר מִשּׁוּם אָדָם כִּי אִם מֵעַצְמוֹ דְּהַיְנוּ 'מִכֶּם', עַל כֵּן עָלָה קָרְבָּנוֹ לְרָצוֹן. וְנִמְצָא שֶׁקָּרְבַּן **לַה'** הִפְסִיק הָעִנְיָן:

וְאַחַר כָּךְ אָמַר **מִן הַבְּהֵמָה וּגוֹ'**, לְהוֹצִיא זֶרַע פִּשְׁתָּן, אֶלָּא יֵעָשֶׂה כְּהֶבֶל שֶׁהֵבִיא 'מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ'. וּמַה שֶּׁאָמַר **תַּקְרִיבוּ קָרְבַּנְכֶם**, הֵינוּ מֵחֶלְבֵיהֶן הַחֵלֶק הַמֻּבְחָר שֶׁאָדָם בּוֹחֵר לְעַצְמוֹ הַנִּקְרָא 'קָרְבַּנְכֶם', אוֹתוֹ תַּקְרִיב לְגָבוֹהַּ. וְנָקַט **קָרְבַּנְכֶם** לְשׁוֹן רַבִּים, כְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י לוֹמַר "שְׁשְׁנַיִם מַקְרִיבִין בְּהֵמָה":

וְיֵשׁ אוֹמְרִים, **אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם**, מִגּוּפוֹ מַמָּשׁ עַל יְדֵי צוֹמוֹת "וְרוּחַ נִשְׁבָּרָה", וְזֶהוּ **קָרְבַּן לַה'** וְחֵלֶק גָּבוֹהַּ לְבַד, אָמְנָם מַה שֶּׁאַתֶּם מַקְרִיבִים **מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר** וְהוּא **קָרְבַּנְכֶם**, כִּי אַתֶּם הָאוֹכְלִים מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם הַכֹּהֲנִים וְהַבְּעָלִים, לְכָךְ נָקַט 'קָרְבַּנְכֶם' לְשׁוֹן רַבִּים כִּי אֵינוֹ חֵלֶק אֱלוֹהַּ לְבַד:

אָדָם כִּי יַקְרִיב. פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י 'בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן, **אָדָם** לְמָה נֶאֱמַר, מָה אָדָם לֹא הִקְרִיב מִן הַגֵּזֶל' כוּ'. עָשָׂה רַשְׁ"י תְּחִלָּה פֵּרוּשׁ עַל **כִּי יַקְרִיב** וְאַחַר כָּךְ עַל מִלַּת **אָדָם**, לְפִי שֶׁמִּתְחִלָּה לֹא קָשָׁה 'אָדָם לָמָּה נֶאֱמַר', שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט הָאֻמּוֹת שֶׁאֵינָן קְרוּיִין אָדָם (יבמות סא.) שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם קָרְבָּן חוֹבָה. אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנֶּאֱמַר **כִּי יַקְרִיב** הַמּוֹרֶה עַל שֶׁבְּקָרְבָּן נְדָבָה הוּא מְדַבֵּר, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נזיר סב.) "אִישׁ אִישׁ" (להלן כב יח) 'לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל', אִם כֵּן 'אָדָם לָמָּה נֶאֱמַר', אֶלָּא 'מָה אָדָם לֹא הִקְרִיב מִן הַגֵּזֶל' **וּלְשׁוֹן** 'מִן הַגֵּזֶל' צָרִיךְ פֵּרוּשׁ, כִּי הָיָה לוֹ לוֹמַר לֹא הִקְרִיב דָּבָר גָּזוּל. וְנִרְאֶה שֶׁדַּעַת רַשְׁ"י הוּא, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁיֵּלֵךְ וְיִגְזֹל בְּהֵמָה וְיַקְרִיב אוֹתָהּ לְגָבוֹהַּ, כִּי 'אִטּוּ בְּשׁוּפְטָנֵי עָסְקִינַן' (ע"פ ב"מ מז.), "וּמִי פָּתֵי יָסוּר" לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מִצְוָה כְּשֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה מִן הָעֲבֵרָה. אָמְנָם וְזֶהוּ בַּנִּמְצָא שֶׁיִּגְזֹל הָאָדָם מָמוֹן הַרְבֵּה אוֹ יַעֲשֶׂה עָוֶל בְּהַרְבֵּה מָמוֹן, וְיֵלֵךְ וְיִתֵּן קְצָת מִן אוֹתוֹ מָמוֹן הַגָּזוּל לְצְדָקָה אוֹ לְקָרְבָּן, בְּמִזְמוֹת זוּ אֲשֶׁר חָשַׁב שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה לוֹ כֹּפֶר עַל הַמּוֹתָר שֶׁבְּיָדוֹ. וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'מִן הַגֵּזֶל' וְלֹא כֻּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרְשׁוּ (תמורה כח:) **מִן הַבְּהֵמָה** וְלֹא כֻּלָּהּ:

וּמְצִינוּ שֶׁפָּרְשָׁה זוֹ תְּחִלָּתָהּ וְאֶמְצָעִיתָהּ וְסוֹפָהּ אַזְהָרָה עַל הַגֵּזֶל, תְּחִלָּתָהּ **אָדָם כִּי יַקְרִיב**, אֶמְצָעִיתָהּ "וְהֵסִיר אֶת מְרָאתוֹ בְּנִצָּתָהּ" (פסוק טז) לְפִי שֶׁהַנּוֹתֵן נִזּוֹן מִן הַגֵּזֶל (ויק"ר ג ד), וְסוֹפָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן ה כג) "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה". לְפִי שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַגֵּזֶל הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים, כִּי הַקָּרְבָּן מְקָרֵב הַשְׁכִינָה וְהַגֵּזֶל מַרְחִיקָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב ו) "מִשֹּׁד עֲנִיִּים וְגוֹ' עַתָּה אָקוּם יֹאמַר ה'" וְגוֹ' (ראה סנהדרין ז.):

וְעוֹד שֶׁהַמַּקְרִיב בְּהֶמְתּוֹ כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ, כִּי מְמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם כְּנַפְשׁוֹ דְּמֵי, כִּי 'בְּנַפְשׁוֹ יָבִיא לַחְמוֹ', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד ו) "כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל", וּכְתִיב (משלי כב כג) "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ", וּמִקְצָת נֶפֶשׁ כֻּלּוֹ. אֲבָל הַמַּקְרִיב בְּהֵמָה גְּזוּלָה שֶׁלֹּא עָמַל בָּהּ וְלֹא חָלָה יָדוֹ בָּהּ, אֵיךְ תִּהְיֶה תְּמוּרָה לְנַפְשׁוֹ:

מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן.

"הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי לְמִצְא דִּבְרֵי חֻפָּץ" וְטַעַם עַל כָּל חִלּוּקֵי הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאִים לְכַפָּרָה, כִּי כֹּהֵן מְשׁוּחַ וְסִנְהֶדְרִין קָרְבָּנָם פַּר, וְקָרְבַּן יָחִיד כֶּשֶׂב אוֹ עֵז (להלן פרק ד), וּבְעוֹלָה וְיוֹרֵד הַדַּל מֵבִיא "שְׁתֵּי תֹרִים" (להלן ה ז), וּבְדַלִּי דַלּוּת "עֶשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת" (שם פסוק יא). לְפִי שֶׁכָּל חוֹטֵא וְרַב מָרִי דּוֹמֶה כְּאִלּוּ

אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּמוֹשֵׁל בַּבְּהֵמָה

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם

אָדָם – לָמָּה נֶאֱמַר, מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל | שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל (א, ב. ובפירוש רש"י)

כלי יקר – עוז והדר

הָיָה לוֹ קָרְנַיִם לִנְגֹּחַ בָּהֶם אוֹ כְּלַפֵּי מַעְלָה אוֹ לַצְּדָדִין, כִּי כָּל הָעֲבֵרוֹת הֵם אוֹ בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא אוֹ בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. וְעַל יְדֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ נִמְשַׁל הָאָדָם לְאַיִל בַּעַל קַרְנַיִם מְנֻגָּח צָפוּנָה וְנֶגְבָּה לְהַזִּיק לַחֲבֵרוֹ אוֹ בְּאֹרֶךְ יָמִים שֶׁבְּיָמִין אוֹ בְּעֹשֶׁר וְכָבוֹד שֶׁבִּשְׂמֹאל (ע"פ משלי ג טז), עַל כֵּן הוּא מֵבִיא אַיִל תְּמוּרָתוֹ אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב יג) "וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו", רָצָה לוֹמַר אַיִל זֶה 'אַחַר' מִן הָרִאשׁוֹן, כִּי זֶה הָאָדָם "קַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם יְנַגַּח עַמִּים", וּמִן הַדִּין הָיָה הַחוֹטֵא רָאוּי לִדּוֹן בְּהָפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לְאִשִּׁים, "וּבְחֶמְלַת ה' עָלָיו" הוֹצִיאוֹ "מִתּוֹךְ הַהֶפֵכָה" וְלוֹקֵחַ אַיִל אַחֵר תְּמוּרָתוֹ, וּמִשֶּׁעַם זֶה נֶאֱחַז הָאַיִל "בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו" דָּוְקָא (בראשית שם), כִּי כָּךְ הָאָדָם רָאוּי לִהְיוֹת נֶאֱחָז לְמִיתָה בִּשְׂבִיל קַרְנָיו, וְנִפְדֶּה מִשֶּׁחַת עַל יְדֵי אַיִל זֶה בְּרַחֲמֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְיִהְיֶה הַתְּמוּרָה אַיִל תַּחַת אַיִל:

אָמְנָם הַחוֹטֵא לַשָּׁמַיִם, דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הָיָה לוֹ "קֶרֶן חָזוּת בֵּין עֵינָיו" (ע"פ דניאל ח ה) הָעוֹלָה בְּשִׁוּוּי כְּלַפֵּי מַעְלָה, כְּאִלּוּ הוּא רוֹצֶה לִנְגֹּחַ כְּלַפֵּי מַעְלָה בְּבִיכּוֹל, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ (בראשית יד ב) עַל שְׁמֵאבֶר. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שבת כח:) 'שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קֶרֶן אֶחָד הָיָה לוֹ בְּמִצְחוֹ', מִנָּא לָהֶם לְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל לוֹמַר כֵּן, אִם מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט לב) "מַקְרַן" חָסֵר, שֶׁמָּא הַקֶּרֶן הָיָה בְּאֶחָד מִן הַצְּדָדִים, וּבִמְצִחוֹ מִנָּא לָן. אֶלָּא וַדַּאי לְפִי שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם וְלֹא חָטָא לְשׁוּם בְּרִיָּה "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ", עַל כֵּן הָיָה אָדָם דּוֹמֶה לְצוּרַת פַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֶרֶן אַחַת בְּמִצְחוֹ כִּי מִשָּׁם הוּא הָעוֹלֶה כְּלַפֵּי מַעְלָה, כִּי כָּךְ עָשָׂה הוּא מֵעֲשֵׂה בְּהֵמָה וְחָשַׁב לִהְיוֹת "כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע" (ע"פ בראשית ג ה), וְהֵינוּ נְגִיחָה כְּלַפֵּי מַעְלָה, עַל כֵּן הָצְרַךְ לְהָבִיא תְּמוּרָתוֹ פַּר בֵּעַל קֶרֶן אֶחָד, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ כָּךְ לְפִי שָׁעָה כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה דּוֹמָה מִכָּל צַד אֶל צוּרַת הַחוֹטֵא וְרַב מָרִי:

וְאוּלַי שֶׁמִּטַּעַם זֶה נִזְדַּמֵּן לוֹ פַּר שֶׁקַּרְנוֹתָיו קוֹדְמִים לְפַרְסוֹתָיו (חולין ס.), כִּי הַפַּרְסוֹת סְמוּכוֹת לָאָרֶץ, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַזִּיק גַּם בְּרַגְלָ וּלְקַלְקֵל הָאֲדָמָה, כָּךְ אָדָם גָּרַם בְּחֶטְאוֹ קִלְקוּל הָאֲדָמָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית שם יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ", אָמְנָם קִלְקוּל הָאֲדָמָה נִמְשָׁךְ מִן חֵטְא הַקֶּרֶן שֶׁקָּדֶם לוֹ, עַל כֵּן נִזְדַּמֵּן לוֹ פַּר שֶׁקַּרְנוֹ קָדֶם לְפַרְסוֹתָיו, "וּלְהוֹרֹת נָתַן בִּלְבּוֹ" שֶׁכָּל הַדִּינִין הַלָּלוּ הָיוּ רְאוּיִין אֶל הַחוֹטֵא, וְעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי "רוּחַ נִשְׁבָּרָה" כִּי זֶהוּ הַתַּכְלִית הַנִּרְצֶה מִן "זִבְחֵי אֱלֹהִים" (ע"פ תהלים נא יט), וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' טו כב) "הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב", שֶׁפֵּרְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים שֶׁעִקַּר הַטּוֹב הַנִּמְשָׁךְ מִן הַזֶּבַח הוּא שְׁמוֹעַ בְּקוֹל ה', כִּי "לֹא צִוָּה ה' עַל דִּבְרֵי עוֹלָה וְזָבַח" בְּעֶצֶם וְרִאשׁוֹנָה, כִּי אִם בַּעֲבוּר הַנִּמְשָׁךְ מֵהֶם וְהוּא לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל ה':

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תהלים עה ה-ו) "אָמַרְתִּי לְהוֹלְלִים אַל תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן, אַל תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם", מִתְּחִלָּה 'קֶרֶן' וְאַחַר כָּךְ 'קַרְנְכֶם' שָׁנִים בְּמַשְׁמָע, לְפִי שֶׁמִּתְּחִלָּה מַזְהִירָם עַל הַחֵטְא הֶחָמוּר בְּיוֹתֵר הַמְּרִים קֶרֶן אֶחָד כְּלַפֵּי מַעְלָה לְמָרֹד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ מַזְהִירָם שֶׁלֹּא יֶחֶטְאוּ אִישׁ לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁנֵי קַרְנַיִם הַפּוֹנִין לְיָמִין וּלְשְׂמֹאל, לָכָךְ אָמַר 'תָּרִימוּ לַמָּרוֹם', כֻּלָּם וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן הֶרְמָה, כִּי כָּךְ דֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהָרִים קְצָת קַרְנֶיהָ בִּשְׁעַת נְגִיחָה:

וְאַף עַל פִּי שֶׁלְּדוֹרוֹת בָּא הַצִּוּוּי שֶׁאֶפְלּוּ עַל הַחֵטְא שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם מֵבִיא בְּהֵמָה בַּעֲלַת שְׁתֵּי קַרְנַיִם, הֵינוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה שֶׁנַּעֲשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בְּעַד זֶה, וְהַחוֹטֵא לְשָׁמַיִם גּוֹרֵם הַשְׁחָתַת זוּלָתוֹ כְּמוֹ עָכָן שֶׁחָטָא לְבַדּוֹ וְגָרַם נְפִילָה לְכָל יִשְׂרָאֵל (יהושע פרק יז), וְיוֹתֵר שַׁיָּכָה נְגִיחָה בַּבְּרִיּוֹת וְעוֹשֶׂה בָּהֶם רֹשֶׁם מִמַּה שֶּׁיַּעֲשֶׂה כְּלַפֵּי מַעְלָה, כִּי אִם "רַבּוּ פְשָׁעָיו מַה יֵּעָשֶׂה לּוֹ" יִתְבָּרַךְ (ע"פ איוב לה ו), אֲבָל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה יְחִידִי "וְאָדָם" אַחֵר "אַיִן" לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ נֵזֶק, עַל כֵּן הָצְרַךְ לְהָבִיא בַּעֲלַת קֶרֶן אַחַת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נְגִיחָה שַׁיָּכָה כְּלַפֵּי מַעְלָה:

וּלְפִי שֶׁכָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, בְּיוֹתֵר נְגִיחָתוֹ עוֹשָׂה רֹשֶׁם וְקָשֶׁה לִמְצֹא תְּרוּפָה לְמַכָּתוֹ "כִּי רַבָּה הִיא", עַל כֵּן בָּאוּ חֲלוּקִים אֵלּוּ בְּמַקְרְיבֵי קָרְבָּן. כִּי הַכֹּהֵן הַמָּשׁוּחַ וְהַסְּנְהֶדְרִין נְגִיחָתָם עוֹשָׂה רוֹשֶׁם גָּדוֹל הֵן בָּאֻמּוֹנוֹת אֱלֹהִיּוֹת הֵן בְּזוּלָתָם, עַל כֵּן קָרְבָּנָם פַּר שְׁנִגְיחָתוֹ גְּדוֹלָה וּמְסֻכֶּנֶת יוֹתֵר מִן נְגִיחַת כֶּשֶׂב אוֹ עֵז:

אֲבָל שְׂאָר יָחִיד אֵין נְגִיחָתוֹ כָּל כָּךְ גְּדוֹלָה, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז אוֹ אַיִל, וְדָוְקָא "בְּעָשִׁיר" אֲשֶׁר "יַעֲנֶה עָוֹות" (משלי יח כג), וְסוֹמֵךְ עַל "כִּי כַבִּיר מָצְאָה יָדוֹ וְכִי רַב חֵילוֹ" (ע"פ איוב לא כה), "מְנֻגַּחַ צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה לֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי כֹל" (ע"פ דניאל ח ד, משלי ל ל). אֲבָל הָעָנִי "כִּי אָוְלַת" יָד כֹּחוֹ עַל כֵּן אֵין נְגִיחָתוֹ כָּל כָּךְ גְּדוֹלָה, וְדוֹמֶה לְעוֹף הַמַּכֶּה בִּכְנָפָיו לְיָמִין וּלְשְׂמֹאל עַל דֶּרֶךְ "שָׁמְאֵבֶר" שָׁם אֵבֶר לְעוֹף וּלְקִפּוֹץ וּלְמָרֹד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא', עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, כִּי הוּא בְּעַצְמוֹ מִן הַנִּדְרָפִים כְּמוֹ הַתּוֹרִים וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא מַכֶּה בְּזוּלָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כו לו) "וְרָדַף אֶתְכֶם קוֹל עָלֶה נִדָּף", כִּי הָעָלֶה עַצְמוֹ נִדָּף מִן הָרוּחַ הַמַּכָּה בּוֹ וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא רוֹדֵף וּמַכֶּה בְּזוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ, וּלְפִי שֶׁהַכְּנָפַיִם מְקוֹם הַחֵטְא, עַל כֵּן נֶאֱמַר (פסוק יז) **וְשָׂפַע אוֹתוֹ בִּכְנָפָיו**:

וּבְדַלֵּי דְּלוּת הֶחְשׁוּב כְּמֵת כְּאִלּוּ אֵין בּוֹ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִי, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ "עֶשְׂירַת הָאֵפָה סֹלֶת" מִן הַצְּמָחִים שֶׁאֵין בָּהֶם רוּחַ חִיּוּנִי כְּלָל: תורה ג

צָרִיךְ־עִיּוּן אֵיךְ "הַכֹּל הָיָה שָׁלוֹ" דְּלִכְאוֹרָה לֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה אָדָם הָרִאשׁוֹן קִנְיָן הַמּוֹעִיל בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם. וְאִם כֵּן, אֵיךְ נִקְנָה לוֹ "הַכֹּל"?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם (הלכות מלכים פרק ד הלכה י) בְּנוֹגֵעַ לְמֶלֶךְ שֶׁ"כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ, וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה". דְּמִבֹּאָר מִזֶּה דְּעַל־יְדֵי כִּיבּוּשׁ נִקְנֵית הַמְּדִינָה כּוּלָהּ לְמִי שֶׁכָּבַשׁ אוֹתָהּ, וְלֹא בָּעֵי אֶחָד מִשְּׁאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָנִים. וְהִנֵּה זֶה שֶׁמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְכִבּוּשׁ מִלְחָמָה כְּדֵי לְקִנּוֹת, הוּא מִכֵּיוָן שֶׁהַמְּדִינָה הָאַחֶרֶת הִיא בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר הַנִּלְחָם נֶגְדּוֹ. וְעַל כֵּן בַּמִּלְחָמָה, כְּשֶׁרוֹצֶה לְהוֹצִיא הַמְּדִינָה מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַכְנִיסָהּ תַּחַת בַּעֲלוּתוֹ וּשְׁלִיטָתוֹ - צָרִיךְ כִּיבּוּשׁ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין מִלְכוּת וּשְׁלִיטָה הַמְנֻגָּדֶת, לֹא בָּעֵי כִּיבּוּשׁ כְּדֵי לְקִנּוֹת, וְהַמְּדִינָה נִקְנֵית לַמֶּלֶךְ, בְּזֶה גּוּפָא שֶׁנִּמְצֵאת תַּחַת שְׁלִיטָתוֹ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּמִכֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁנִּבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, הָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם, וְשׁוֹלֵט עַל הַכֹּל, בָּזֶה נִכְבַּשׁ כָּל הָעוֹלָם תַּחְתָּיו וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 9 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם דְּלֹא נִתְפָּרְשׁוּ קָרְבְּנוֹת חוֹבָה בָּרִאשׁוֹנָה

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם

בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן (א, ב. ובפירוש רש"י)

וְקָשֶׁה, לָמָּה הִתְחִיל דִּינֵי קָרְבְּנוֹת בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה, דְּלִכְאוֹרָה הָוָה־לֵיהּ לְהִתְחִיל בְּקָרְבְּנוֹת שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן הָאָדָם, כְּחַטָּאת וְאָשָׁם וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וְעַד שֶׁקָּרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן כָּל יִשְׂרָאֵל, לֹא נֶאֱמְרוּ כָּאן כְּלָל?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבֶאֱמֶת עִקָּרוֹ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ אֵינוֹ הִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת, דְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת בְּעִקָּרוֹ הִיא לְהַלָּן (אַחֲרֵי, אֱמוֹר, פִּנְחָס וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה) וְלָכֵן לֹא נֶאֱמְרוּ כָּאן דִּינֵי קָרְבְּנוֹת צִבּוּר, דְּאֵין כָּאן מְקוֹמָן.

אֶלָּא שֶׁמּוֹכִיחַ שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל זְמַן מוּעָט לִפְנֵי הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, הָיוּ צְרִיכִים לָדַעַת דִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן בִּשְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, וְלָכֵן נִתְפָּרְשׁוּ כָּאן דִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לָדַעַת דִּינֵיהֶם מִיָּד.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן לָמָּה נִתְפָּרְשׁוּ תְּחִילָּה דִּינֵי קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, כִּי אֵינוֹ מִסְתַּבֵּר כְּלָל שֶׁמִּיָּד בִּשְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, יוֹם בּוֹ שָׁרְתָה שְׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן, יַחְטְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְחַיְּבוּ מִיָּד בְּקָרְבְּנוֹת חוֹבָה, וְנִתְחַיְּבוּ בָּהֶן רַק אַחֲרֵי זְמַן.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁנָּדְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן בִּנְדִיבוּת גְּדוֹלָה, כְּמוֹ כֵן מִסְתַּבֵּר שֶׁהִקְרִיבוּ מִיָּד בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, וְלָכֵן בִּתְחִלָּה נִתְפָּרְשׁוּ דִּינֵיהֶם, כִּי הִקְרִיבוּ אוֹתָן לִפְנֵי קָרְבְּנוֹת חוֹבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 205 – מתוך 'לקראת שבת')

הַקְרָבַת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לַה'

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה וגו'

(א, ב)

וְיֵשׁ לְבָאֵר פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּן בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

קָרְבָּן עִנְיָנוֹ הוּא קֵרוּב הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים דְּהָאָדָם לַה', "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם". כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת, צָרִיךְ לָקַחַת בְּהֵמָה וּלְהַקְרִיבָהּ לַה'. כְּלוֹמַר, הָאָדָם צָרִיךְ לָקַחַת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁלּוֹ וּלְהַקְרִיבָהּ לַה', הַיְנוּ שֶׁגַּם נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית תִּסְיַע לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה וַעֲבוֹדַת ה'.

וּכְשֵׁם שֶׁאֶת הַבְּהֵמָה יֵשׁ לִבְדּוֹק מִכָּל מוּם, כָּךְ הָאָדָם צָרִיךְ לִבְדּוֹק כּוֹחוֹת נַפְשׁוֹ וּמַחְשְׁבוֹתָיו דִּבּוּרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁיִּהְיוּ כִּדְבָעֵי, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם חִסָּרוֹן – מוּם.

וְאַחַר־כָּךְ לוֹקְחִים הַקָּרְבָּן וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ, דְּכְשֵׁם שֶׁבִּשְׁחִיטָה מוֹצִיאִים אֶת הַדָּם וְהָ'רוּחַ חַיִּים' מֵהַבְּהֵמָה, וּלְאַחַר הַשְּׁחִיטָה נִשְׁאָר הַגּוּף שָׁלֵם אַף לְלֹא הַחַיּוּת שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ כֵן בָּאָדָם: מוֹצִיאִים הָ'רוּחַ חַיִּים' שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית – הַחַיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת מֵעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְנִשְׁאָר רַק גּוּף הַבְּהֵמָה – הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ נִשְׁאָר, אַף לְלֹא הַחֵשֶׁק וְהִתְעַנּוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ אַף וְרַק לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה.

וְהַמַּטָּרָה הִיא לְבוֹא לְמַצָּב שֶׁל "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, בְּשָׁנֵי יְצָרֶיךָ" שֶׁאַף בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית תִּתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַיְּהוּדִי לַהקָּבָ"ה. וְזֶה נִרְמָז בְּהַקְרֵבַת הַקָּרְבָּן בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהַבְּהֵמָה – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבּוֹ, תִּתְכַּלֶּה בְּאֵשׁ הָאַהֲבָה לַה'.

(ג) אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

ג אִם עֹלָתוֹ קָרְבָּנֵהּ מִן תּוֹרֵי דְכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יְקָרֵב יָתֵהּ לְרַעֲוָא לֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◄ **זָכָר** • וְלֹא נְקֵבָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "זָכָר" לְמַטָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר", וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. **תָּמִים** • בְּלֹא מוּם. **אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • מְטַפֵּל בַּהֲבָאָתוֹ עַד הָעֲזָרָה. מַהוּ אוֹמֵר: יַקְרִיב יַקְרִיב? אֲפִלּוּ

כלי יקר – עוז והדר

(ג) **אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ.** טַעַם לַדָּבָר שֶׁהָעוֹלָה בָּאָה זָכָר, וְהַחַטָּאת נְקֵבָה (להלן ד כח), וּשְׁלָמִים בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה (שם ג א, ו), לְפִי "שֶׁהָעֹלָה עַל רוֹחֲכֶם" הִיא בָּאָה (יחזקאל כ לב), דְּהַיְנוּ עַל חֵטְא

נִתְעָרְבָה עוֹלַת רְאוּבֵן בְּעוֹלַת שִׁמְעוֹן, יַקְרִיב כָּל אֶחָד לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. וְכֵן עוֹלָה בְּחֻלִּין, יִמָּכְרוּ הַחֻלִּין לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וַהֲרֵי הֵן כֻּלָּן עוֹלוֹת וְתִקָּרֵב כָּל אַחַת לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בִּפְסוּלִין אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְרִיבֶנּוּ". **יַקְרִיב אֹתוֹ** • מְלַמֵּד, שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל־כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצֹנוֹ". הָא כֵיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר 'רוֹצֶה אֲנִי'. **לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ** • אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה.

(ד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:**

ד וְיִסְמוֹךְ יָדוֹ עַל רֵישׁ עֲלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי:

רס"י◄ **עַל רֹאשׁ הָעֹלָה** • לְהָבִיא עוֹלַת חוֹבָה לִסְמִיכָה, וּלְהָבִיא עוֹלַת הַצֹּאן. **הָעֹלָה** • פְּרָט לְעוֹלַת הָעוֹף. **וְנִרְצָה לוֹ** • עַל מָה הוּא מְרֻצֶּה לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל כְּרֻתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אוֹ מַלְקוּת - הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר. הָא אֵינוֹ מְרֻצֶּה אֶלָּא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים א, עמוד 376)

הַ'סְמִיכָה' בִּכְלָל - כְּגוֹן סְמִיכַת יָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל בְּנֵי יוֹסֵף, אוֹ סְמִיכַת יְהוֹשֻׁעַ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה - עִנְיָנָהּ הַמָּשְׁכָה מִבְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁרַאשִׁיתָן הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה. וְכֵידוּעַ, שֶׁעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹת הַיָּדַיִם הֵן כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת.

אַף לְגַבֵּי סְמִיכַת הַקָּרְבָּן כָּךְ: הָאָדָם (בְּגִימַטְרִיָּא מ"ה) מַמְשִׁיךְ אוֹר עֶלְיוֹן מִשָּׁם מ"ה עַל הַבְּהֵמָה (בְּגִימַטְרִיָּא ב"ן), הַשָּׁם שֶׁהוּא מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת), וּבְכָךְ מְאַפְשֵׁר לָהּ לְהִתְעַלּוֹת עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן.

כלי יקר – עוז והדר

הַהַרְהוּר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א ה) "וְהָעֲלָה עֹלוֹת מִסְפָּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם" (ירושלמי שבועות פ"א ה"ו), וְהַחַטָּאת בָּא עַל הַחֲטָא הַמַּעֲשֶׂה, נִמְצָא שֶׁהַמְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה וְלֹא יָצְתָה מַחְשַׁבְתּוֹ אֶל הַפֹּעַל וַדַּאי "גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה" (ע"פ תהלים קיב ב), "כִּי כְאִישׁ גְּבוּרָתוֹ" לְכִבּשׁ אֶת יִצְרוֹ (ע"פ שופטים ח כא), כִּי לֹא יָצְאָה הַמַּחְשָׁבָה אֶל הַחוּץ "לַעֲשׂוֹת זָר מַעֲשֵׂהוּ" (ע"פ ישעיה כח כא), עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ זָכָר. אֶבָל הַחוֹטֵא גַּם בְּמַעֲשֶׂה תָּשֹׁשׁ כֹּחוֹ כְּנֶקְבָה, כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד יִצְרוֹ, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ נְקֵבָה בְּבַיּוֹצֵא בּוֹ. וּלְפִי שֶׁבֵּין כָּךְ הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת בָּאִים עַל הַחֲטָא אֲשֶׁר מְקוֹרוֹ מִן הַלֵּב כִּי "לֵב הוֹתֵל הַשָּׁהוּ" (ישעיה מד כ), וְהָרְשָׁעִים בִּרְשׁוּת לִבָּם (ב"ר לד י) אֲשֶׁר מְקוֹמוֹ בְּצַד שְׂמֹאל, עַל כֵּן שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. אֶבָל הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר "בְּלִבּוֹ עָוֶן יְרוּצוּן" (ע"פ תהלים נט ה) שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְאֵין חִלּוּק אֶצְלָם בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה:

וְעוֹד שֶׁהָעוֹלָה בָּאָה עַל חֲטָא הַהַרְהוּר, הִנֵּתְלָה בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם הַנִּמְשָׁל לְזָכָר, כִּי הַשֵּׂכֶל עִקַּר הַבַּיִת וּגְבִירוֹ, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ זָכָר. וְעוֹלָה כֻּלָּהּ לְגָבוֹהַּ, כְּנֶגֶד "רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה" (קהלת ג כא), כָּךְ "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ" (להלן ו ב), כִּי טָבַע הָאֵשׁ גַּם כֵּן לַעֲלוֹת לְמַעְלָה:

אֲבָל הַחַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה, הַנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה הַתְּלוּיִים בַּחֹמֶר הַמִּתְפַּעֵל כִּנְקֵבָה, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ נְקֵבָה. וְעִקַּר הַחֵטְא תָּלוּי בְּאֵבָרִים מְיֻחָדִים וּבְרֹאשָׁם הַחֵלֶב וְהַדָּם "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע", כִּי עַל יְדֵי רְתִיחַת הַדָּמִים כָּל הַיּוֹם יִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כ) "כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ" וּכְתִיב (שם פסוק כג) "כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ", וְכֵן כְּשֶׁ"יִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן" (ע"פ דברים לב טו) וְ"יָצָא מֵחֵלֶב עֵינָמוֹ" (תהלים עג ז) וְ"חָלְבָּמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ" (שם יז י) אָז הוּא מְעָתָּד בְּיוֹתֵר אֶל הַחֵטְא, עַל כֵּן מַקְרִיבִין מִן הַחַטָּאת הַחֵלֶב וְהַדָּם. וְהַבָּשָׂר יֹאכֵל לַכֹּהֲנִים דָּרֶךְ צְדָקָה לְהַאֲכִיל לָעֲנִיִּים "מִשְׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ", כִּי "בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן" (משלי טז ו):

וְהַשְּׁלָמִים עוֹשִׂים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם (תו"כ ג א), כִּי מִקְצָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וּמִקְצָתוֹ לַכֹּהֲנִים וּמִקְצָתוֹ לַבְּעָלִים (ראה רש"י להלן ג א), וְכֻלָּם אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וְזֶה מוֹרֶה עַל הַשָּׁלוֹם שֶׁבֵּין כֻּלָּם, כִּי אֵין בּוֹ צַד חֵטְא הַגּוֹרֵם "רִיב לַה' עִם עַמּוֹ" (ע"פ מיכה ו ב):

וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה, כִּי הַחַטָּאת אֵינוֹ בָּא כִּי אִם עַל הַשּׁוֹגֵג, דְּהַיְנוּ מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּלֹא רָצוֹן, וְהָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הַהַרְהוּר הַמְּזִידִי דְּהַיְנוּ בְּרָצוֹן, דֶּרֶךְ מָשָׁל הַמְהַרְהֵר בְּאִשָּׁה וְיוֹדֵעַ שֶׁאָסוּר לְהַרְהֵר בָּהּ אַף שֶׁלִּבּוֹ אֲנִסִיָּה. עַל כֵּן נֶאֱמַר **יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי ה'**, שֶׁמְּכֹפֵּר אֲפִלּוּ עַל הָרָצוֹן כָּאָמוּר, וּמִן יִתּוּר **'אוֹתוֹ'** יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁמַּעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב אֶת עַצְמוֹ **לִפְנֵי ה'**: תורה ד

(ד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה.** 'יָדוֹ' אַחַת בְּמַשְׁמָע, וּבְשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ כְּתִיב (להלן טז כא) "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו". וְהָרַמְבַּ"ן פֵּרֵשׁ שֶׁגַּם סְמִיכוּת הָעוֹלָה הָיְתָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וּמָה אֲעֲשֶׂה כִּי 'יָדוֹ' אַחַת בְּמַשְׁמָע:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בָּזֶה, לְפִי שֶׁכָּל חֵטְא הַהַרְהוּר הוּא בְּלֹא מַעֲשֶׂה, אֲבָל כָּל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ בְּלֹא הִרְהוּר הַקְּדוּם לְמַעֲשֶׂה, כִּי זוֹלֶת זֶה אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לַעֲבֵרָה כְּלָל וְאַגַּ הוּא וְלֹא שׁוֹגֵג. עַל כֵּן בְּעוֹלָה הַבָּאָה עַל הַהַרְהוּר לְבַד דַּי בִּסְמִיכַת יָד אַחַת לְתֵת שֶׁמֶץ וְדִפֵּי שֶׁל חֵטְא הַהַרְהוּר שֶׁלּוֹ עַל הַבְּהֵמָה, אֲבָל שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֲשֶׁר נָשָׂא עָלָיו כָּל "עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" חֵטְא הַהַרְהוּר וְהַמַּעֲשֶׂה, סָמַךְ אַהֲרֹן שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו, לִתֵּן עָלָיו שֶׁמֶץ וְדִפֵּי שֶׁל שְׁנֵי מִינֵי עָוֹן אֵלּוּ:

וְכֵן מָצִינוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (במדבר כז יח) בִּיהוֹשֻׁעַ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ

(ה) וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָּבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִכּוֹס יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ וְיִקְרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רס"י ◂ **וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים** • מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוֹת כְּהֻנָּה. לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה, שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **לִפְנֵי ה'** • בָּעֲזָרָה. **וְהִקְרִיבוּ** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן "הוֹלָכָה". לָמַדְנוּ, שְׁתֵּיהֶן (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁשְּׁתֵּיהֶן) **בִּבְנֵי אַהֲרֹן. בְּנֵי אַהֲרֹן** • יָכוֹל חֻלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכֹּהֲנִים". **אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אַף בְּפְסוּלִים, אוֹ בַּחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוֹ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁאֲלוּ לְמַעְלָה וְהֵיא לְמַטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם

כלי יקר – עוז והדר

עָלָיו", אַחַת בְּמַשְׁמָע, וּבְמַעֲשֶׂה נֶאֱמַר (שם פסוק כג) "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו", שְׁתַּיִם בְּמַשְׁמָע, וְכֵן כָּאן נֶאֱמַר בְּצִוּוּי **וְסָמַךְ יָדוֹ**, וּבְמַעֲשֶׂה כְּתִיב 'וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו'. וְכֵן בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס נִסְמְכָה פָּרָשַׁת עוֹלַת תָּמִיד אֶל סְמִיכוּת יְהוֹשֻׁעַ:

אֲלָא לוֹמַר לְךָ כְּמוֹ שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת תְּמִידִין נוֹשְׁאִים עֲלֵיהֶם אַשְׁמַת הָעָם, כִּי תָּמִיד שֶׁל שַׁחֲרִית מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת שֶׁל הַלַּיְלָה, וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת שֶׁל כָּל הַיּוֹם (במדב"ר כא כא), וְזֶהוּ טַעַם הִסְמִיכָה לְתֵת שֶׁמֶץ וְדִפְי שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל עַל הַקָּרְבָּן. כָּךְ רָאשֵׁי יִשְׂרָאֵל הֵם קָרְבַּן אָשָׁם עַל הָעָם, כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ספרי דברים יג) מִן פָּסוּק "וַאֲשַׁמֵּם בְּרֹאשֵׁיכֶם" (דברים א יג) שֶׁאַשְׁמַת הָעָם תְּלוּיִי בְּרֹאשֵׁיהֶם, וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכוּת יָד עַל יְהוֹשֻׁעַ, לוֹמַר הֲרֵי אַשְׁמַת הָעָם תְּלוּיִי בָּכֶם, בֵּין חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה בֵּין חֵטְא הַהַרְהוּר. וְזֶה דָּוְקָא לְ'אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ' כִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַלֵּךְ נֶגֶד רוּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד' (רש"י במדבר שם), כִּי בְּיָדוֹ לִרְאוֹת בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלָיו אֶת כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וּבִזְמַן שֶׁרוֹאֶה בּוֹ שֶׁנִּמְשַׁךְ "בְּקִרְבּוֹ רוּחַ עִוְעִים, לֹא בְּרוּחַ ה'" (ע"פ ישעיה יט יד, מלבים א' יט יא), אָז עָלָיו מָטָל לְהַשִּׁיבוֹ מִדַּרְכּוֹ וּלְהוֹכִיחוֹ וּלְיַסְּרוֹ, וְאִם אֵינוֹ מוֹכִיחוֹ אָז הֶעָוֹן תָּלוּי בּוֹ. אֲבָל אִישׁ אֲשֶׁר אֵין רוּחַ בּוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵינוֹ נִתְפָּס עַל חֵטְא הַהַרְהוּר שֶׁל חֲבֵרוֹ, כִּי "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" (דברים כט כח) וְאֵין "אַתָּנוּ יֹדֵעַ עַד מָה" יַגִּיעַ רוּחוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ:

לְךָ נֶאֱמַר 'קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ', שֶׁיּוּכַל לְהַלֵּךְ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלָיו כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְיוֹדֵעַ גַּם מַטְמוֹנִיּוֹת שֶׁלָּהֶם, לְפִיכָךְ דִּין הוּא שֶׁיִּשָּׂא עָלָיו עָוֹן הָעָם גַּם הָעוֹלָה עַל רוּחָם, וְעַל זֶה קָאֵי מַה שֶּׁאָמַר 'וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו', דְּאִם לֹא כֵּן מָה עִנְיַן 'אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ' אֶל 'וְסָמַכְתָּ יָדְךָ', אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהָא בְּהָא תָּלְיָא. וְלֹא הֻצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְצַוּוֹת לוֹ שֶׁיִּסְמֹךְ עָלָיו גַּם יָד שְׁנִיָּה כְּדֵי לִתֵּן עָלָיו גַּם שֶׁמֶץ וְדִפְי חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הָעָם, כִּי פְּשׁוּט הוּא שֶׁאִם בְּיָדוֹ לְהָשִׁיב רַבִּים מֵעָוֹן חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּשִׁיטָא שֶׁהוּא "חֵטְא רַבִּים יִשָּׂא", וּמִזֶּה לָמַד מֹשֶׁה שֶׁבִּשְׁעַת סְמִיכָה סָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו, לְהַסְמִיךְ עָלָיו אַשְׁמַת הָעָם בֵּין שֶׁיֵּחָטְאוּ בְּהַרְהוּר בֵּין שֶׁיֵּחָטְאוּ בְּמַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא מַמָּשׁ דְּגִמַּת הַקָּרְבָּן הַנִּסְמָךְ הַנּוֹשֵׂא עָלָיו אַשְׁמַת הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים. וְזֶה פְּרוּשׁ יָקָר. וּמַה שֶּׁאָמַר **וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו**, פְּשׁוּטוֹ שֶׁסְּמִיכָה זוֹ עִקַּר הַכַּפָּרָה עַל יְדֵי שֶׁנּוֹתֵן אַשְׁמָתוֹ עַל הַבְּהֵמָה:

וְעַל צַד הָרָמָז נוֹכַל לוֹמַר, **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה** כּוֹלֵל אֶת כָּל הָעוֹלָה, הֵן הַבְּהֵמָה "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ" (ע"פ להלן ו ב), הֵן הָאָדָם הַנִּסְמָךְ הָעוֹלָה לְאֵיזוֹ מַעֲלָה מִן הַטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר, אַף לְפִי גֹּדֶל הָעֹנֶשׁ שֶׁמְּטִילִין עַל הַנִּסְמָךְ, "מִי פֶתִי יָסֹר הֵנָּה" לְקַבֵּל הַסְּמִיכָה כִּי אֵינָהּ "שָׁוְא בְּנַזָּק", עַל כֵּן אָמַר **וְנִרְצָה לוֹ**, שֶׁמִּסְתָּמָא יִהְיֶה מְרֻצֶּה לְקַבְּלָהּ כְּדֵי לְכַפֵּר עָלָיו, כִּדְמַסִּיק בְּסַנְהֶדְרִין (יד.) 'רַב זֵירָא חֲזוֹ מִיטְמַר לְמִסְמְכֵיהּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם יֵהֵוי קבל וְקִים, כִּי שָׁמַע לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין הָאָדָם עוֹלֶה לְגַדֵּלָה אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אַמְצִי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ. וְזֶה דָּרַשׁ יָקָר:

לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ. פֵּרַשׁ רַשִׁ"י 'אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה'. כִּי 'בָּמָה' לְשׁוֹן גְּבוֹהַּ, וְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ (סוטה ד:) 'כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב כב) "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא", אַל תִּקְרֵי "בַּמֶּה" אֶלָּא "בָּמָה"'. כִּי כָּל הַבּוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ רוּחוֹ גְּבוֹהָה וְגַסָּה עָלָיו, כִּי כֵן מָצִינוּ בִּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חגיגה כב.) "שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ', עַל כֵּן אֵינוֹ **לִפְנֵי ה'** מְשֻׁנֵּי צְדָדִים, הֵן מִצַּד שֶׁאֵין הַשְׁכִּינָה שְׁרוּיָה כִּי אִם בְּמָקוֹם שֶׁהָעֲנָוָה מְצוּיָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז טו) "אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה סוֹף פָּרָשַׁת יִתְרוֹ (שמות כ יט) וּבְפָרָשַׁת מִקֵּץ (בראשית מט א) שָׁשָׁם הַגְּדוֹל מוֹרֶה עַל עֶצֶם הָעֲנָוָה, וְיִתְבָּאֵר בְּעֶזְרַת ה' עִנְיַן הַבָּמָה לְקַמָּן פָּרָשַׁת מַטּוֹת (במדבר ל ג) עַל אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נדרים כב.) 'כָּל הַנּוֹדֵר כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה', הֵן מִצַּד שֶׁאֵין הַשְׁכִּינָה שְׁרוּיָה כִּי אִם בְּמָקוֹם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בַּאֲגֻדָּה אַחַת וְכֻלָּם מִתְקַבְּצִים אֶל מְקֻדָּשׁ אֶחָד, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁכָּל אֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ, כְּמָשָׁל שֶׁל שְׁנֵי הַסְּפִינוֹת שֶׁסָּמְכוּ אֶל פָּסוּק (עמוס ט ו) "הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ" (במדב"ר טו יח), וּלְפִיכָךְ אֵין הַקָּרְבָּן שֶׁל הַבָּמָה מֵסִיר הָעָוֹן מִכֹּל וְכֹל, וְעַל כֵּן אֵין בּוֹ סְמִיכָה: תורה ה

אַחֵר: "אֶת־דָּמוֹ". **וְזָרְקוּ** • עוֹמֵד לְמַטָּה וְזוֹרֵק מִן הַכְּלִי לְכֹתֶל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, לְךָ נֶאֱמַר: "סָבִיב", שֶׁיְּהֵא הַדָּם נִתָּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוֹ יָכוֹל יַקִּיפֶנּוּ כְּחוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר:

"וְזָרְקוּ", וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַקִּיף בְּזָרִיקָה. אִי "וְזָרְקוּ", יָכוֹל בְּזָרִיקָה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "סָבִיב", הָא כֵּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. **אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְפֹרָק.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1294)

אֵין וְשָׁחַט אֶלָּא וּמָשַׁךְ (חולין ל)

הַשְׁחִיטָה "מוֹשֶׁכֶת" וּמַעֲלָה אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הָעוֹף מִמְּצָבָם הַנּוֹכְחִי, וּמַכְשִׁירָה אוֹתָם לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְעַלּוֹת מִדְּרֵגַת 'חַי' לְדַרְגַּת 'מְדַבֵּר', כַּאֲשֶׁר הֵם נַעֲשִׂים דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם הָאוֹכְלָם.

אַף בִּשְׁחִיטַת הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית כָּךְ: יֵשׁ 'לִמְשׁוֹךְ' וּלְהַעֲלוֹת אוֹתָהּ עַד שֶׁתּוּכַל לְהִכָּלֵל בְּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית.

(ו) **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ:**

ו וְיַשְׁלַח יָת עֲלָתָא וְיפַלֵּג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא:

רש"י ◂ **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָעֹלָה"? לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. **אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ** • וְלֹא נְתָחֶיהָ לְנִתּוּחִים.

(ז) **וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:**

ז וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֶשָּׁתָא עַל מַדְבְּחָא וְיסַדְּרוּן אָעָיָא עַל אֶשָּׁתָא:

רש"י ◂ **וְנָתְנוּ אֵשׁ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הֶהָדְיוֹט. **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן** • כְּשֶׁהוּא בְּכִהוּנָתוֹ, הָא אִם עָבַד בְּבִגְדֵי כֹהֵן הֶדְיוֹט, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

(ח) **וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:**

ח וְיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת אֶבְרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעָיָא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

רש"י ◂ **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים** • כְּשֶׁהֵם בְּכִהוּנָם. הָא כֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. **אֶת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ** • לְפִי שֶׁאֵין הָרֹאשׁ בִּכְלַל הֶפְשֵׁט, שֶׁכְּבָר הֻתַּז בַּשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ הֻצְרַךְ לִמְנוֹתוֹ לְעַצְמוֹ. **וְאֶת־הַפָּדֶר** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמַּעֲלֵהוּ עִם הָרֹאשׁ וּמְכַסֶּה בּוֹ אֶת בֵּית הַשְּׁחִיטָה. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. **אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ** • שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּזִירִין יוֹצְאִין חוּץ לַמַּעֲרָכָה.

(ט) **וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה:ס**

ט וְגַוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּל בְּמַיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת כֻּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **עֹלָה** • לְשֵׁם עוֹלָה יַקְטִירֵנוּ. **אִשֵּׁה** • כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ, יְהֵא שׁוֹחֲטוֹ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וְכָל "אִשֶּׁה", לְשׁוֹן אֵשׁ פושיי"ר בְּלַעַ"ז. **נִיחוֹחַ** • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שָׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חל"ב ע' 1)

רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה' (א, ט) **נַחַת רוּחַ לְפָנַי שָׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי** (רש"י) הַטַּעַם שֶׁדָּוְקָא בְּקָרְבָּנוֹת נֶאֱמַר הַבְּטוּי "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁאָדָם מְקַיֵּם יֵשׁ תּוֹעֶלֶת גַּם לְעַצְמוֹ, גַּם בְּסוּג הַמִּצְוֹות 'חֻקִּים' - שֶׁאֵין לָהֶם

כלי יקר – עוז והדר

(ז) **וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ.** 'אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם מִצְוָה לְהָבִיא מִן הֶהָדְיוֹט' (רש"י). כְּדֵי לְעָרֵב אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה, וְלִדְיוֹן אֶת הַחוֹטֵא בִּשְׁתֵּי בָּתֵּי דִּינִין, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הַהַרְהוּר בְּמִין הֶעָוֹן אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת נִדּוֹן בְּבֵית דִּין שֶׁלְּמַעְלָה, וְעַל הַהַרְהוּר בְּמִין הַחֵטְא אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת נִדּוֹן בְּבֵית דִּין שֶׁלְּמַטָּה. וְזֶהוּ טַעַם "סַמְכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת" (שה"ש ב ה), שְׁנֵי מִינֵי אִשּׁוּת, "כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי", הֵם הָעֲוֹנוֹת חֲלִי הַנֶּפֶשׁ הַנּוֹגֵעַ בְּאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְנִרְפָּא לוֹ עַל יְדֵי שְׁנֵי אִשּׁוּת אֵלּוּ: תורה ח

טַעַם וְהֶסְבֵּר - יֵשׁ תּוֹעֶלֶת לָאָדָם, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי מִצְווֹת אֵלּוּ הָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמְקַיֵּם אֶת גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ. לְעֻמַּת זֹאת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נוֹעֲדוּ כְּלַל לָאָדָם, אֶלָּא אַךְ וְרַק לְצָרְכּוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְכָל עִנְיָנָם הוּא שֶׁיִּתְקַיֵּם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה. לָכֵן יֵשׁ נַחַת רוּחַ, מֵעֶצֶם הָעֲבֹדָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה הִתְקַיֵּם לְלֹא כָּל תְּמוּרָה.

לָכֵן גַּם מָצִינוּ בְּטוּי זֶה - כְּמַעַט - רַק בְּקָרְבָּנוֹת עוֹלָה, מִנְחָה וּשְׁלָמִים, וְלֹא בְּקָרְבָּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה. כִּי בְּקָרְבָּנוֹת אֵלּוּ אֵין לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ כְּלָל, משא"כ בְּקָרְבָּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה יֵשׁ לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ. קָרְבָּנוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם נוֹעֲדוּ לְכַפֵּר עַל חֶטְאֵי הָאָדָם, וְקָרְבַּן תּוֹדָה מְשַׁמֵּשׁ כְּהוֹדָאָה לַה' עַל הַנֵּס שֶׁעָשָׂה לְאָדָם, שֶׁזּוֹהִי חוֹבָה טִבְעִית שֶׁל הָאָדָם לְהוֹדוֹת.

(י) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

י וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ מִן אִמְּרַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי עִזָּיָא לַעֲלָתָא דְּכַר שְׁלִים יְקָרִבִנֵּהּ:

רמ"י ◂ **וְאִם מִן הַצֹּאן** • וָ"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. וְלָמָּה הִפְסִיק? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. **מִן־הַצֹּאן מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים** • חֲרֵי אֵלּוּ ג' מְעוּטִין, פָּרָט לְזָקֵן, לְחוֹלֶה וְלִמְזֹהָם.

(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יא וְיִכּוֹס יָתֵהּ עַל צִדָּא דְּמַדְבְּחָא צִפּוּנָא קֳדָם יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רמ"י ◂ **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ** • עַל צַד הַמִּזְבֵּחַ. **צָפֹנָה לִפְנֵי ה'** • וְאֵין צָפוֹן בְּבָמָה.

(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יב וְיַפְלֵג יָתֵהּ לְאֶבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁהּ וְיָת תַּרְבֵּהּ וְיַסְדַּר כַּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אַעֲיָא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

(יג) וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

יג וְגַוָּא וּכְרָעַיָּא יְחַלֵּל בְּמַיָּא וְיַקְרֵב כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום שני כ"ט אדר ◆

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:

יד וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ וְיַקְרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת קָרְבָּנֵהּ:

רמ"י ◂ **מִן־הָעוֹף** • וְלֹא כָּל הָעוֹף, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים", תְּמוּת וְזִכְרוּת בַּבְּהֵמָה וְאֵין תְּמוּת וְזִכְרוּת בָּעוֹפוֹת; יָכוֹל אַף מְחֻסָּר אֵבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָעוֹף". **תֹּרִים** • גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. **בְּנֵי יוֹנָה** • קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. **מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה** • פָּרָט לְתְחִלַּת הַצִּהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁגָּדוֹל הוּא אֵצֶל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֵצֶל תּוֹרִים.

(טו) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:

טו וְיַקְרִבִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמְצֵי דְּמֵהּ עַל כְּתֶל מַדְבְּחָא:

רמ"י ◂ **וְהִקְרִיבוֹ** • אֲפִלּוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא. **הַכֹּהֵן וּמָלַק** • אֵין מְלִיקָה בִּכְלִי, אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּצִפָּרְנוֹ מִמּוּל הָעֹרֶף וְחוֹתֵךְ מַפְרֶקֶת עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסִּימָנִין וְקוֹצְצָן. **וְנִמְצָה דָמוֹ** • לְשׁוֹן "מִיץ אַפַּיִם",

(משלי ל) "כִּי־אָפֹס הַמֵּץ" (ישעיה טז). כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד. וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה • אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר, הוּא מוֹצֶה?! אֶלָּא, מַה הַקְּטָרָה - הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ וְכוּ', אַף מְלִיקָה כֵּן. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא: וּמָלַק וְהִקְטִיר, וְקֻדָּם הַקְּטָרָה, "וְנִמְצָה דָּמוֹ" כְּבָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק יז עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד

עַל הַפָּסוּק "וְנִמְצָה דָּמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ" (א, טו) אוֹמֵר רַשִׁ"י "כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְהַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד".

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחַסִידוּת:

יְדוּעִים דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ן (פרשתנו א, ט) שֶׁתּוֹכֶן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הוּא שֶׁיִּחָשֵׁב הָאָדָם "כִּי חָטָא לְאלקָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׁרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה כוּ' דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ כוּ'".

וּמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחַסִידוּת (ראה ספר המאמרים תש"ט, מאמר ד"ה טעמה כי טוב סחרה פרק ב. ועוד) דְּזֶה שֶׁמַּקְרִיבִין אֶת חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ שֶׁל הַקָּרְבָּן עַל הַמִּזְבֵּחַ, הוּא כִּי הַכַּפָּרָה עַל חֶטְאֵי הָאָדָם מִגִּיעָה עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם מַקְרִיב עַצְמוֹ לַהקָבָּ"ה, שֶׁבְּמָקוֹם לְהִתְעַנֵּג מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, יַקְרִיב אֶת "חֶלְבּוֹ" - הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ, לַעֲבוֹדַת הַקָּבָּ"ה, וּבְמָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, יַקְרִיב אֶת דָּמוֹ, וְהֵינוּ "רְתִיחַת הַדָּמִים", לוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַהִתְלַהֲבוּת שֶׁלּוֹ תִּהְיֶה רַק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכּוֹתֵב רַשִׁ"י כָּאן בְּסִיוּם עֲבוֹדוֹת קָרְבַּן עוֹלָה, שֶׁהַכַּפָּרָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּן הִיא עַל־יְדֵי שֶׁ'כּוֹבֵשׁ' אֶת הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ, וְ"הַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד", שֶׁכָּל הַהִתְלַהֲבוּת וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, הֲרֵי הוּא "סוֹחֲטוֹ" וּמוֹצִיאוֹ וּמַקְרִיבוֹ לוֹ יִתְבָּרַךְ.

(טז) וְהֵסִיר אֶת־מְרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֶדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן:

טז וְיָעֲדֵי יָת זְפְקַהּ בְּאֻכְלַהּ וְיִרְמֵי יָתַהּ לְסִטַר מַדְבְּחָא קִדּוּמָא לַאֲתַר דְּמוֹשְׁדִין קִטְמָא:

רס"י◄ **מַרְאָתוֹ** • מְקוֹם הָרַעַי, וְזֶה הַזְּפָק. **בְּנֹצָתָהּ** • עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְ"נוֹצָה" לְשׁוֹן דָּבָר הַמָּאוּס, כְּמוֹ: "כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּאוּכְלֵיהּ", וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, שֶׁאָמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקֻּרְקְבָּן עִמּוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה אָמְרוּ: קוֹדֶר סְבִיב הַזְּפָק בְּסַכִּין כְּמוֹ אֲרֻבָּה, וְנוֹטְלָהּ עִם הַנּוֹצָה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת אֶלָּא בְּאִבּוּס בְּעָלֶיהָ, נֶאֱמַר: "וְהַקֹּרֵב וְהַכֹּרָעִים יִרְחַץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר". בָּעוֹף, שֶׁנִּזּוֹן מִן הַגָּזֵל, נֶאֱמַר: "וְהִשְׁלִיךְ" אֶת הַמֵּעַיִם, שֶׁאָכְלוּ מִן הַגָּזֵל. **אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֶדְמָה** • בִּמְזָרְחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. **אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן** • מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין שָׁם תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכָל בֹּקֶר, וְדֹשִׁין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, וְכֻלָּם נִבְלָעִים שָׁם בִּמְקוֹמָן.

(יז) וְשִׁסַּע אֹתוֹ בְכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ס

יז וְיִפְרַר יָתֵהּ בְּגַדְפּוֹהִי לָא יַפְרֵשׁ וְיַסֵּק יָתֵהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל אָעָיָא דִּי עַל אֶשָּׁתָא עֲלָתָא הוּא קָרְבָּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רס"י◄ **וְשִׁסַּע** • אֵין שִׁסּוּעַ אֶלָּא בַּיָּד; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן: "וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי". **בִּכְנָפָיו** • עִם כְּנָפָיו; אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. **בִּכְנָפָיו** • נוֹצָה מַמָּשׁ. וַהֲלֹא אֵין לְךָ הֶדְיוֹט שֶׁמְּרִיחַ רֵיחַ רַע שֶׁל כְּנָפַיִם נִשְׂרָפִים וְאֵין נַפְשׁוֹ קָצָה עָלָיו. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב: "וְהִקְטִיר"? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ שָׁבֵעַ וּמְהֻדָּר בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי. **לֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מְפָרְקוֹ לְגַמְרֵי לִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֶלָּא קוֹרְעוֹ מִגַּבּוֹ. נֶאֱמַר בָּעוֹף: "רֵיחַ נִיחוֹחַ", וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה: "רֵיחַ נִיחוֹחַ". לוֹמַר לְךָ: 'אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ בשלח תשל"ו)

וְנָאֲמַר בָּעוֹף רֵיחַ נִיחוֹחַ, וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה רֵיחַ נִיחוֹחַ (רש"י א, יז) יֵשׁ לִשְׁאוֹל: כָּאן מַקְדִּים עוֹף, וְאִלּוּ בַּהֶמְשֵׁךְ מַקְדִּים בְּהֵמָה: "הַמַּרְבֶּה . . הַמַּמְעִיט". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעוֹף וּבְהֵמָה שָׁוִים **מַמָּשׁ**, לֹא רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה, כִּי בְּכָל אֶחָד יֵשׁ מַעֲלָה: **עוֹף** – מַקְרִיבִים גַּם הַנּוֹצָה (בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, הָעוֹר לֹא קָרֵב). **בְּהֵמָה** – מִצַּד גָּדְלָהּ. לָכֵן הִקְדִּים עוֹף, כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּבְּחִינָה מְסֻיֶּמֶת דַּוְקָא **הוּא** הַ'מַּרְבֶּה' (וְלָכֵן הִשְׁמִיט קָרְבַּן מִנְחָה, שֶׁשָּׁוֶה לָעוֹף וְלִבְהֵמָה רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה).

ב (א) **וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה:**

א וְאֵנֶשׁ אֲרֵי יְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחְתָא קֳדָם יְיָ סָלְתָא יְהֵי קָרְבָּנֵהּ וְיֵרֵיק עֲלַהּ מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָא:

רש"י◄ **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב** • לֹא נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ" בְּכָל קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, אֶלָּא בְּמִנְחָה; מִי דָּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה? עָנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ. **סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ** • הָאוֹמֵר: "חֲרֵי עָלַי מִנְחָה", סְתָם, מֵבִיא מִנְחַת סֹלֶת, שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבַּמְּנָחוֹת וְנִקְמֶצֶת כְּשֶׁהִיא סֹלֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. לְפִי שֶׁנֶּאֶמְרוּ כָּאן חֲמִשָּׁה מִינֵי מְנָחוֹת, וְכֻלָּן בְּאוֹת אֲפוּיוֹת קֹדֶם קְמִיצָה חוּץ מִזּוֹ, לְכָךְ קְרוּיָה "מִנְחַת סֹלֶת". **סֹלֶת** • אֵין "סֹלֶת" אֶלָּא מִן הַחִטִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "סֹלֶת חִטִּין", וְאֵין מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת . . לְמִנְחָה", עִשָּׂרוֹן לְכָל מִנְחָה. **וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן** • עַל כֻּלָּהּ. **וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה** • עַל מִקְצָתָהּ; מַנִּיחַ קֹמֶץ לְבוֹנָה עָלֶיהָ לְצַד אֶחָד. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר כֵּן? שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי בַּתּוֹרָה, אֶלָּא לְמַעֵט. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמֶן עַל כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָל עִמָּהּ וְנִקְמָץ עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִסָּלְתָהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", וּלְבוֹנָה עַל מִקְצָתָהּ שֶׁאֵינָהּ נִבְלֶלֶת עִמָּהּ וְלֹא נִקְמֶצֶת עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל לְבֹנָתָהּ", שֶׁלְּאַחַר שֶׁקָּמַץ, מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה כֻּלָּהּ וּמַעֲלֶיהָ וּמַקְטִירָהּ. **וְיָצָק. וְנָתַן. וֶהֱבִיאָהּ** • מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרִים בְּזָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 7)

וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה (ב, א) **קָרְבָּן, מִלַּמֵּד שֶׁהַנִּיחִיד מִתְנַדֵּב עֲצִים** (תורת כהנים) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֲצִים הֵם 'מַכְשִׁירֵי קָרְבָּן', וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּקָרְבָּן מַמָּשׁ חָשׁ הָאָדָם סִפּוּק מִכָּךְ שֶׁעָשָׂה פְּעֻלָּה חֲשׁוּבָה (רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'), וְלָכֵן אֵין בּוֹ הִתְבַּטְּלוּת מִלְּאָה. אַךְ קָרְבַּן עֲצִים, שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן מַמָּשׁ, אֵינוֹ גּוֹרֵם סִפּוּק לָאָדָם, וְהִתְבַּטְּלוּתוֹ הִיא מְלֵאָה. נִמְצָא, שֶׁהַ'קָּרְבָּן' שֶׁבָּעֲצִים נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַקָּרְבָּן עַצְמוֹ.

ב (ב) **וְהֵבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:**

ב וַיַיְתְנִנַּהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי קֻמְצֵהּ מִסָּלְתַּהּ וּמִמְשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֻנְתַּהּ וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת אַדְכָּרַתַּהּ לְמַדְבְּחָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ** • מִקְמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. **וְקָמַץ מִשָּׁם** • מִמָּקוֹם שֶׁרִגְלֵי הַזָּר עוֹמְדוֹת, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקְּמִיצָה כְּשֵׁרָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, אַף בְּאַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל מָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל. **מְלֹא**

כלי יקר – עוז והדר

ב (א) **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב מִנְחָה.** 'מִי דַּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה, עָנִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ' (מנחות קד:). וּמִסַּעַם זֶה נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת צַו (להלן ו ט) "מַצּוֹת תֵּאָכֵל", וְהֵינוּ לֶחֶם עֹנִי וְעָנִי, כִּי כָּל זֶה שַׁיָּךְ אֶל הֶעָנִי הַנִּכְנָע בְּטֶבַע בְּעִסַּת הַמַּצָּה שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה:

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר סֵדֶר כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, וְכָל הַקּוֹדֵם קוֹדֵם בַּפְּסוּק הוּא קוֹדֵם לְבֹא לִידֵי חֵטְא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב טו) "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט", וְכָל מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מֻחְבָּרוֹ בְּעֹשֶׁר אוֹ בְּכָבוֹד יִצְרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, וּרְאָיָה מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר (להלן ד כב) "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא", כִּי לְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' מוֹרֶה עַל הַוַּדַּאי, לְפִי שֶׁנִּשִּׂיאתוֹ מְבִיאוֹ לִידֵי חֵטְא, שֶׁיִּצְרוֹ גָּדוֹל מֻחְבָּרוֹ (ראה זוהר ח"ג כג:). עַל כֵּן הַזְּבִיר תְּחִלָּה הַבָּקָר (לעיל א ג), שֶׁמִּסְתָּמָא הַמַּקְרִיבוֹ עָשִׁיר הוּא. וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר צֹאן (שם פסוק י), שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל בֵּינוֹנִי לְהָבִיא צֹאן. וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר קָרְבַּן עוֹף (שם פסוק יד), שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי לְהָבִיא עוֹף. וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר הַמִּנְחָה הַמֵּבִיא מִי שֶׁהוּא בְּדַלֵּי דַּלּוּת:

וְעַל כֵּן נֶאֱמַר בַּבָּקָר (שם פסוק ט) "וְקָרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם", הֵינוּ קָרְבּוֹ שֶׁל קָרְבָּן, אֲבָל "קֶרֶב אִישׁ וְלֵב עִמָּק" לֹא רָחַץ "וְעוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ" (ע"פ תהלים סד ז, במדבר יט יג), כִּי עַל הָרֹב הָעֹשֶׁר גּוֹרֵם הַבְּעִוּט "וּמִצְּאָתוֹ לֹא רָחָץ" (משלי ל יב). אֲבָל הַבֵּינוֹנִי הוּא יוֹתֵר טָהוֹר הַמַּחְשָׁבוֹת, עַל כֵּן נֶאֱמַר בּוֹ (לעיל שם יג) "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם", לְכלל גַּם 'קֶרֶב אִישׁ' הַמַּקְרִיב, שֶׁעַל יְדֵי הַקָּרְבָּן יָשׁוּב "וְנִחַם עַל הָרָעָה", וְ"תּוֹכוֹ רָצוּף" מֵי טָהֳרָה. אֲבָל "הֶעָנִי" אֲשֶׁר "ה' מַחְסֵהוּ" (ע"פ תהלים יד ו) הוּא יוֹתֵר טָהוֹר הַמַּחְשָׁבוֹת מִכֻּלָּם, נֶאֱמַר בּוֹ (לעיל שם טז) "וְהִסִּיר אֶת מָרְאָתוֹ בְּנִצְתָּהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ", הֲסָרָה וְהַשְׁלָכָה זוֹ יוֹתֵר טוֹבָה מִן הָרְחִיצָה, רָמַז שֶׁיַּשְׁלִיךְ מִקִּרְבּוֹ כָּל אָוֶן, וְלֵב "נָכוֹן יִתְחַדֵּשׁ בְּקִרְבּוֹ", "וְרָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ" יוֹצִיא. וּבְדַלֵּי דַּלּוּת שֶׁהוּא נִכְנָע בִּיוֹתֵר וְתָמִיד עֵינָיו נְשׂוּאוֹת אֶל ה', נֶאֱמַר בּוֹ **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב**, כִּי לֹא זוֹ שֶׁמַּשְׁלִיךְ מִתּוֹכוֹ כָּל "תֹּךְ וּמֹרְמָה", אֶלָּא כָּל נַפְשׁוֹ הוּא מַקְרִיב כָּלִיל לַה', וְכֵלוֹ נַעֲשָׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּמִנְחָה זוֹ (פסוק ב) **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ה'**, רָצָה לוֹמַר יוֹתֵר מֵאִשֵּׁי ה' שֶׁנִּזְבְּרוּ לְמַעְלָה: תורה ב

קֶמְצוֹ • יָכוֹל מִבְּרָץ, וּמִבַּצְּבֵּץ וְיוֹצֵא לְכָל צַד? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: ״וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֶמְצוֹ״, לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַקֹּמֶץ. אִי ״בְּקֶמְצוֹ״, יָכוֹל חָסֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מְלֹא״. הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שְׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּי יָדוֹ, וְזֶהוּ ״קֹמֶץ״ בְּמַשְׁמַע לָשׁוֹן הָעִבְרִית. עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ • לְבַד כָּל הַלְּבוֹנָה, יְהֵא הַקֹּמֶץ מָלֵא. לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר • אַף הַלְּבוֹנָה בְּהַקְטָרָה. מְלֹא קֶמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ • הָא, אִם קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קֹרֶט לְבוֹנָה, פְּסוּלָה. אַזְכָּרָתָהּ • הַקֹּמֶץ הָעוֹלֶה לְגָבֵהַּ הוּא זִכָּרוֹן הַמְּנָחָה, שֶׁבּוֹ נִזְכָּר בְּעָלֶיהָ לְטוֹבָה וּלְנַחַת רוּחַ.

(ג) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס

ג וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחְתָּא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֻדְשׁ קוּדְשִׁין מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ:

רש״י ◄ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו • כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, וְהֶדְיוֹט בְּמַחֲלֹקֶת. קֹדֶשׁ קָדָשִׁים • הִיא לָהֶם. מֵאִשֵּׁי ה׳ • אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּהּ, אֶלָּא לְאַחַר מַתָּנוֹת הָאִשִּׁים.

(ד) וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס

ד וַאֲרֵי תְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחְתָּא מַאֲפֵה תַּנּוּרָא סֻלְתָּא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשַׁח וְאֻסְפּוּגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בְּמִשְׁחָ:

רש״י ◄ וְכִי תַקְרִיב וְגוֹ׳ • שֶׁאָמַר: ׳הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֶה תַּנּוּר׳; וְלִמֵּד הַכָּתוּב, שֶׁיָּבִיא אוֹ חַלּוֹת אוֹ רְקִיקִין. חַלּוֹת בְּלוּלוֹת וְהָרְקִיקִין מְשׁוּחִין. וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְשִׁיחָתָן: ׳יֵשׁ אוֹמְרִים: מוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג, שֶׁכָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת לֹג שֶׁמֶן׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מוֹשְׁחָן כְּמִין כ״ף יְוָנִית, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ לַכֹּהֲנִים׳. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״בַּשֶּׁמֶן״, ״בַּשֶּׁמֶן״, שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁמֶן רִאשׁוֹן אֶלָּא לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ״זָךְ״. וְשָׁנִינוּ בְּ׳מְנָחוֹת׳: כָּל הַמְּנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת לִפְנֵי קְמִיצָתָן וְנִקְמָצוֹת עַל־יְדֵי פְּתִיתָה, כֻּלָּן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְהָאָמוּר בָּהּ: ״רְקִיקִין״, בָּאָה עֶשֶׂר רְקִיקִין.

(ה) וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן מַצָּה תִּהְיֶה:

ה וְאִם מִנְחְתָּא עַל מַסְרְתָּא קָרְבָּנָךְ סֻלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח פַּטִּיר תְּהֵי:

רש״י ◄ וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת • שֶׁאָמַר: ״הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַחֲבַת״, וּכְלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁאוֹפִין בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בַּשָּׁמֶן, וְהַכְּלִי אֵינוֹ עָמֹק אֶלָּא צָף, וּמַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָשִׁין, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא צָפָה, הָאוּר שׁוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֻלָּן טְעוּנוֹת שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת שֶׁמֶן: יְצִיקָה וּבְלִילָה וּמַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן. סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן • מְלַמֵּד שֶׁבּוֹלְלָן בְּעוֹדָן סֹלֶת.

(ו) פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא: ס

ו בְּצַע יָתַהּ בְּצוּעִין וּתְרִיךְ עֲלַהּ מִשְׁחָא מִנְחְתָּא הִיא:

רש״י ◄ פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים • לְרַבּוֹת כָּל הַמְּנָחוֹת הַנֶּאֱפוֹת קֹדֶם קְמִיצָה, לִפְתִיתָה. וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא • לְרַבּוֹת כָּל הַמְּנָחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל אַף מִנְחַת מַאֲפֵה תַּנּוּר כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עָלֶיהָ״. אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: הִוא.

◆ יום שלישי א׳ ניסן ◆

(ז) וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה:

ז וְאִם מִנְחַת רִדְתָּא קָרְבָּנָךְ סֻלְתָּא בְּמִשַׁח תִּתְעֲבֵד:

רש״י ◄ מַרְחֶשֶׁת • כְּלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, עָמֹק, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא עֲמֻקָּה, שַׁמְנָהּ צָבוּר וְאֵין הָאוּר שׁוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂה מִנְחָה הָעֲשׂוּיִין לְתוֹכָהּ רוֹחֲשִׁין. כָּל דָּבָר רַךְ עַל־יְדֵי מַשְׁקֶה נִרְאֶה כְּרוֹחֵשׁ וּמְנַעְנֵעַ.

(ח) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃

ח וְתַיְתִי יָת מִנְחָתָא דִּי יִתְעֲבֵד מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ וְיִקָּרְבִינַהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיָקְרְבִנַהּ לְמַדְבְּחָא׃

רש"י ◂ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלָּלוּ. וְהִקְרִיבָהּ • בְּעָלֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן. וְהִגִּישָׁהּ • הַכֹּהֵן. אֶל־הַמִּזְבֵּחַ • מַגִּישָׁהּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(ט) וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

ט וְיָרִים כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרַתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא קׇרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◂ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ • הוּא הַקֹּמֶץ.

(י) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃

י וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קׇדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקׇּרְבָּנַיָּא דַיְיָ׃

(יא) כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

יא כׇּל מִנְחָתָא דִּי תְקָרְבוּן קׇדָם יְיָ לָא תִתְעֲבֵד חַמֵּיעַ אֲרֵי כָל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְּקוּן מִנֵּהּ קׇרְבָּנָא קׇדָם יְיָ׃

רש"י ◂ וְכָל־דְּבַשׁ • כָּל מְתִיקַת פֵּרִי, קְרוּי "דְּבַשׁ".

(יב) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃

יב קׇרְבַּן קׇדְמֵי תְקָרְבוּן יָתְהוֹן קׇדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתְסְקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא׃

רש"י ◂ קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ • מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא מִן הַשְּׂאוֹר וּמִן הַדְּבַשׁ? קָרְבַּן רֵאשִׁית, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת, הַבָּאִים מִן הַשְּׂאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "חָמֵץ תֵּאָפֶינָה", וּבְכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ, כְּמוֹ בִּכּוּרֵי תְאֵנִים וּתְמָרִים.

כלי יקר – עוז והדר

(יא־יב) **כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ וְגוֹ', קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אוֹתָם לַה' וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ.** פֵּרֵשׁ רַשׁ"י 'שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת בָּאִים מִן הַשְּׂאוֹר וּבְכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ'. בְּאוּר הַדְּבָרִים, כִּי כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ תַּאֲוָה לְכָל חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הַמְכְנִים בְּ**דְבַשׁ**, כִּי כְּמוֹ שֶׁהַדְּבַשׁ מָתוֹק לַחֵךְ וְרִבּוּיוֹ מַזִּיק, כָּךְ כָּל חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הֵם הֶכְרֵחִיִּים וְרִבּוּיָם מַזִּיק, וְזֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ הָאָדָם בַּמֻּכְרָחוֹת וְהַמּוּתָר יֵחָרִים. וְהַ**שְּׂאוֹר** הוּא דָּגְמָא אֶל הַיֵּצֶר הָרָע, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי בְּתִפְלָּתוֹ 'רְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ אֶלָּא שֶׁשְּׂאוֹר שֶׁבָּעִסָּה מְעַכֵּב' (ברכות יז.). וּשְׁנַיִם אֵלּוּ הֶכְרֵחִיִּים לְמְצִיאוּת הָאָדָם, כִּי אִם לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בִּצְרָכָיו הַהֶכְרֵחִיִּים הַמְכָנִים בִּדְבַשׁ יָמוּת וְלֹא יִחְיֶה וְלֹא יִהְיוּ אֵיבָרָיו חֲזָקִים אַף בְּרִיאִים לְהַטְרִיחַ בְּמִצְוֹת ה', וְאִלְמָלֵא הַיֵּצֶר הָרַע לֹא הָיָה הָאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלֹא בוֹנֶה בַּיִת וְנִמְצָא הָעוֹלָם חָרֵב: **וּשְׁנַיִם** אֵלּוּ קוֹדְמִים בַּזְּמַן אֶל עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, כִּי אִם לֹא יֹאכַל תְּחִלָּה קֶמַח אֵין תּוֹרָה, אֲבָל עֶסֶק הַתּוֹרָה רֵאשִׁית בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַעֲלָה, לְפִי שֶׁהַשְּׂאוֹר וְהַדְּבַשׁ שֶׁהִזְכִּירָנוּ אֵין בָּהֶם שְׁלֵמוּת מִצַּד עַצְמָם לַעֲלוֹת לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', אַף שֶׁהֵם רֵאשִׁית וְהַתְחָלָה אֶל הָאָדָם שֶׁעַל יָדָם הוּא יָכוֹל לָבֹא לִידֵי שְׁלֵמוּת הַנֶּפֶשׁ. עַל כֵּן נֶאֱמַר **כָּל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'**, כִּי מִצַּד עַצְמָם אֵין בָּהֶם שׁוּם צַד שְׁלֵמוּת אֲשֶׁר יַעֲלֶה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'. אַךְ **קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם**, כְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁהֵם רֵאשִׁית וְהַתְחָלָה אֶל הָאָדָם לְהָבִיאוֹ לִידֵי הַשְׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ בְּלְעָדָם: **וּמָזֶה** הַטַּעַם אֵין מַקְרִיבִין מֵהֶם כִּי אִם הַשְּׂאוֹר לְקָרְבַּן רֵאשִׁית בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה כְּמוֹ תַּבְלִין אֶל הַיֵּצֶר הָרַע (קידושין ל:). וְהָיוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת מִן הֶחָמֵץ, כִּי הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ "רִפְאוּת תְּהֵא לְשָׁרֶךָ" (ע"פ משלי ג ח). וְהַבִּכּוּרִים בָּאִים מִן הַדְּבַשׁ, כִּי בְּזְמַן שִׁיְּתֵן אֶל "ה' רֵאשִׁית פְּרִי" אַדְמָתוֹ "מִכֹּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל", אָז יֹאכַל כָּל יְמָיו חִלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, כִּי זֶה הוֹרָאָה שֶׁאֲכִילָתוֹ עַל כַּוָּנָה זוֹ שֶׁהִשְׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי הוּא רֵאשׁוֹן אֲצִלּוֹ בְּמַחְשָׁבָה, וְכֵן טַעַם הַבִּכּוּרִים הוּא לְשַׁבֵּר תַּאֲוָתוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֶזְרַת ה' בְּפָרָשַׁת כִּי תָבֹא (דברים כו א): תורה יג

(יג) וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ֖ בַּמֶּ֣לַח תִּמְלָ֑ח וְלֹ֤א תַשְׁבִּית֙ מֶ֣לַח בְּרִ֣ית אֱלֹהֶ֔יךָ מֵעַ֖ל מִנְחָתֶ֑ךָ עַ֚ל כָּל־קָרְבָּנְךָ֣ תַּקְרִ֔יב מֶ֖לַח׃ ס

יג וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִּמְלַח וְלָא תְבַטֵּל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קָרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא׃

רס"י ◂ **מֶלַח בְּרִית** • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשִּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֶבְטֵחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לְקָרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. **עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ** • עַל עוֹלוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף, וְאִמּוּרֵי כָּל הַקָּדָשִׁים כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 337)

וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ (ב, יג)

שְׁתֵּי תְּכוּנוֹת לַמֶּלַח. א. הוּא מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר הַנִּמְלָח. ב. הוּא מְכַלֶּה אֶת הָרַע, לְהִיוֹתוֹ מִבְּחִינַת גְּבוּרָה ("בְּרִית **אֱלֹקֶיךָ**"). וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָרְבָּן' הוּא לְשׁוֹן קָרוֹב. **קְיוּם** - הַקָּרוֹב לַה' נִפְעָל גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כְּדֵי שֶׁהָרַע שֶׁבָּהּ מִתְבַּטֵּל וְנֶהְפָּךְ לִקְדֻשָּׁה.

לַה' צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל קִיּוּם נִצְחִי, "בְּרִית", שֶׁהִיא "הִתְקַשְּׁרוּת וְאַהֲבָה רַבָּה וְנִפְלָאָה לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל". **כְּלִיוֹן** - הַקָּרוֹב לַה' נִפְעָל גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כְּדֵי שֶׁהָרַע שֶׁבָּהּ מִתְבַּטֵּל וְנֶהְפָּךְ לִקְדֻשָּׁה.

(יד) וְאִם־תַּקְרִ֥יב מִנְחַת־בִּכּוּרִ֖ים לַיהוָ֑ה אָבִ֤יב קָלִוי֙ בָּאֵ֣שׁ גֶּ֔רֶשׂ כַּרְמֶ֖ל תַּקְרִ֥יב אֵ֛ת מִנְחַ֥ת בִּכּוּרֶֽיךָ׃

יד וְאִם תְּקָרֵב מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלֵי בְנוּר פֵּרוֹךְ רַכִּיכָן תְּקָרֵב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ׃

רס"י ◂ **וְאִם־תַּקְרִיב** • חֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'כִּי', שֶׁחֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁחֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא חוֹבָה. וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגוֹ'". **מִנְחַת בִּכּוּרִים** • בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא בָּאָה אָבִיב בְּשָׁעַת בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה, וּמִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא בָּאָה. נֶאֱמַר כָּאן: "אָבִיב", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב". **קָלוּי בָּאֵשׁ** • שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ עַל הָאוּר בְּאַבּוּב שֶׁל קָלָיוֹת (פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּמִנָחוֹת, שֵׁם הִפְלִי שֶׁל מוֹכְרֵי קָלָיוֹת), שֶׁאלוּלֵי כֵּן אֵינָהּ נִטְחֶנֶת בָּרֵיחַיִם, לְפִי שֶׁהִיא לַחָה. **גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל** • גְּרוּשָׁה בְּעוֹדָהּ לַחָה. **גֶּרֶשׂ** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּטְחִינָה, גּוֹרְסָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁל גָּרוֹסוֹת, כְּמוֹ: "רַיְגְּרֵס בֶּחָצָץ". וְכֵן: "גָּרְסָה נַפְשִׁי". **כַּרְמֶל** • בְּעוֹד הַפֵּרוֹת מְלֵאִים, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחָה וּמְלֵאָה בְּקַשִּׁין שֶׁלָּהּ, וְעַל־כֵּן נִקְרָאִים הַמְּלִילוֹת: "כַּרְמֶל", וְכֵן: "וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 103)

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל (יתרו כ, כב) שֶׁכָּל "אִם" שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ מוּנָּה פָּסוּק זֶה בִּכְלָלָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי רש"י שָׁם אֲמוּרִים רַק כְּשֶׁתּוֹכֶן הַכָּתוּב הוּא בְּגֶדֶר רְשׁוּת וְחוֹבָה; וּבְיוֹבֵל, שֶׁבָּא מִמֵּילָא וְלֹא בִּפְעֻלַּת הָאָדָם, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁ"אִם" כּוֹנֶנְתּוֹ רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה. אֲבָל כָּאן מְפָרֵשׁ רש"י שֶׁם אֲמוּרִים **פְּרוּשָׁהּ** שֶׁל מִלַּת "אִם", וַהֲרֵי סוֹף סוֹף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשַׁמָּשֶׁת בִּלְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר".

(טו) וְנָתַתָּ֣ עָלֶ֔יהָ שֶׁ֖מֶן וְשַׂמְתָּ֣ עָלֶ֑יהָ לְבֹנָ֥ה מִנְחָ֖ה הִֽוא׃

טו וְתִתֵּן עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׁוֵּי עֲלַהּ לְבְנְתָּא מִנְחָתָא הִיא׃

(טז) וְהִקְטִ֣יר הַכֹּהֵ֗ן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ֙ מִגְּרִשָׂ֣הּ וּמִשַּׁמְנָ֔הּ עַ֖ל כָּל־לְבֹנָתָ֑הּ אִשֶּׁ֥ה לַיהוָ֖ה׃ פ

טז וְיַסֵּק כָּהֲנָא יָת אַדְכָּרְתַּהּ מִגְּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבְנְתַּהּ קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

כלי יקר – עוז והדר

(יג) **וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח.**

כְּדֵי לְהַמְלִיחַ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל הַהֶפְכִים הַנִּרְאִין בָּעוֹלָם, וְגָרְמוּ לְרַבִּים לָצֵאת לְמִינוּת לוֹמַר מֻהַתְחָלָה אַחַת לֹא יָצְאוּ שְׁנֵי הֶפְכִים (ראה דברי רבינו בראשית א ה), וְהִנֵּה הַמֶּלַח יֵשׁ בְּטִבְעוֹ דָּבָר וְהֶפְכּוֹ, כִּי יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הָאֵשׁ וְהַחֲמִימוּת וְתוֹלְדוֹת הַמַּיִם, עַד שֶׁאָמְרוּ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה שֶׁהוּא כְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת הָרַחֲמִים (ראה רבינו בחיי), עַל כֵּן נִקְרָא **בְּרִית אֱלֹהֶיךָ**, כִּי בְּהַקְרָבָה זוֹ כּוֹרְתִים בְּרִית עִם ה' לְהַשְׁלִיטוֹ עַל כָּל הַהֶפְכִים:

וְכָל הַמִּנְחוֹת חוּץ מִשֶּׁל כֹּהֵן הָיוּ נֶאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים, וְזֶה הוּא כְּמוֹ צְדָקָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לְמֶלַח הַמַּעֲמִיד וּמְקַיֵּם אֶת הַבָּשָׂר כְּךָ 'מֶלַח מָמוֹן חָסֵר' (כתובות סח), וְהַצְּדָקָה שֶׁבְּקָרְבָּן גְּדוֹלָה מִן הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא ג) "עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַה' מִזָּבַח", עַל זֶה אָמַר **עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח**, שֶׁהַמֶּלַח הוּא הָעוֹלֶה עַל כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנִבְחָר לַה' מִזָּבֵחַ. וּפְשׁוּטוֹ **עַל כָּל קָרְבָּנְךָ** קָאֵי גַּם עַל הַבָּשָׂר: תורה יד

ג (א) וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה:

א וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנֵהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נְקֵבָא שְׁלִים יְקָרְבִינֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◂ **שְׁלָמִים** • שֶׁמַּטִּילִים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: ״שְׁלָמִים״, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים.

(ב) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

ב וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכְסְנֵהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(ג) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ג וְיִקְרֵב מִנְכְּסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא׃

רש״י ◂ **וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב וְגוֹ׳** • ׳לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה׳, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: ׳לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ ויקרא תשכ״ח)

לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה . . שֶׁעַל הַדַּקִּין (רש״י ג, ג) רַשׁ״י הֵבִיא שְׁתֵּי דֵּעוֹת אֵלּוּ בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (כט, כב), אֲבָל שָׁם הִקְדִּים אֶת דֵּעַת רַבִּי עֲקִיבָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהָנָּה כָּאן נֶאֱמַר ״**כָּל** הַחֵלֶב״, וְלָכֵן מַקְדִּים דֵּעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַמַּרְחִיב אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב גַּם לְחֵלֶב הַקֵּבָה, שֶׁרְחוֹק יוֹתֵר מִן ה״חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב״ מֵאֲשֶׁר חֵלֶב הַדַּקִּין. אַף שָׁם נֶאֱמַר ״הַחֵלֶב״ סְתָם, וְלָכֵן נוֹטָה לְדֵעַת רַבִּי עֲקִיבָא, הַמְּצַמְצֵם אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב לְחֵלֶב הַדַּקִּין בִּלְבַד.

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

ד וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדִנַּהּ׃

רש״י ◂ **הַכְּסָלִים** • (פלנקי״ן בְּלַע״ז) שֶׁהַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, הוּא בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וְהֵם מִלְמַטָּה, וְזֶהוּ הַחֵלֶב שֶׁתַּחַת הַמָּתְנַיִם, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע״ז לונבילו״ש, לָבֶן הַנִּרְאֶה לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וּבְתַחְתִּיתוֹ, הַבָּשָׂר חוֹפֵהוּ. **הַיֹּתֶרֶת** • הוּא דֹּפֶן הַמָּסָךְ, שֶׁקּוֹרִין איברי״ש, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי: ״חִצְרָא דְּכַבְדָּא״. **עַל הַכָּבֵד** • שֶׁיִּטֹּל מִן הַכָּבֵד עִמּוֹ מְעַט, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: ״וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד״. **עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת** • לְבַד מִן הַכָּבֵד וּלְבַד מִן הַכְּלָיוֹת, יְסִירֶנָּה לְזוֹ.

(ה) וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

ה וְיַסְקוּן יָתֵהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דִּי עַל אָעֲיָא דִּי עַל אֶשָׁתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◂ **עַל־הָעֹלָה** • מִלְּבַד הָעוֹלָה. לְמַדְנוּ, שֶׁתַּקְדִּים עוֹלַת תָּמִיד לְכָל קָרְבָּן עַל הַמַּעֲרָכָה.

(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

ו וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ לִנְכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נְקֵבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ׃

(ז) אִם־כֻּשָּׁב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

ז אִם אִמַּר הוּא מְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ וְיִקְרֵב יָתֵהּ קֳדָם יְיָ:

רש"י◂ אִם־כֶּשֶׂב • לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּאֵמוּרֵי הַכֶּשֶׂב מַה שְּׁאֵין בְּאֵמוּרֵי הָעֵז, שֶׁהַכֶּשֶׂב אַלְיָתוֹ קְרֵבָה, לָכֵן נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת.

(ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

ח וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◂ וְזָרְקוּ • שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שָׁהֵן אַרְבַּע, וְעַל־יְדֵי הַכְּלִי הוּא זוֹרֵק, וְאֵינוֹ נוֹתֵן בָּאָצְבַּע אֶלָּא בְּחַטָּאת.

(ט) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ט וְיִקְרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשָׁיָא קֳדָם יְיָ תַּרְבָּנָא חֶלְבֵּהּ אַלְיָתָא שְׁלִמְתָּא לָקֳבֵל שְׁזַרְתָּא יֵעְדַּנַּהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש"י◂ חֶלְבּוֹ • הַמֻּבְחָר שֶׁבּוֹ, וּמַהוּ? זֶה הָאַלְיָה תְּמִימָה. לְעֻמַּת הֶעָצֶה • לְמַעְלָה מִן הַכְּלָיוֹת הַיּוֹעֲצוֹת.

(י) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

י וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָנָא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֵעְדַּנַּהּ:

(יא) וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

יא וְיַסְקִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֶם קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◂ לֶחֶם אִשֶּׁה לַה' • לַחְמוֹ שֶׁל אֵשׁ לְשֵׁם גְּבֹהַּ. לֶחֶם • לְשׁוֹן מַאֲכָל, וְכֵן: "נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ", "עֲבַד לְחֶם רַב", "לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם".

(יב) וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

יב וְאִם מִן בְּנֵי עִזָּיָא קָרְבָּנֵהּ וְיִקְרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ:

(יג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

יד וְיִקְרֵב מִנֵּהּ קָרְבָּנֵהּ קָרְבַּן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

טו וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָנָא וְיָת חִצְרָא דִּי עַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֵעְדַּנַּהּ:

(טז) וְהַקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה:

טז וְיַסְקִנוּן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא לְקֳדָם יְיָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 10)

כָּל חֵלֶב לה׳ (ג, טז)
הֵקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שְׁבְּנִכְסָיו . . כָּל חֵלֶב לַה׳ (רמב״ם)

בְּגְמָרָא (שבת קלג, ב) אִיתָא "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר: **זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ** – דִּין בְּ׳גַּבְרָא׳. עַל הָאָדָם לְהִתְנָאוֹת לִפְנֵי ה׳ עַל־יְדֵי הַשִּׁמּוּשׁ בְּחֻפְצֵי־מִצְוָה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים. **כָּל חֵלֶב לַה׳** – דִּין בְּ׳חֻפְצָא׳. כָּל חֵלֶב הַנִּמְסָר לְרִשּׁוּת גְּבוֹהַּ, מִן הָרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַטּוֹב וְהַנָּאֶה.

(יז) חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

יז קְיָם עָלָם לְדָרָתֵיכוֹן בְּכֹל מוֹשְׁבָנֵיכוֹן כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן:

רש״י◄ **חֻקַּת עוֹלָם** • יָפֶה מִפָּרָשׁ בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה.

◆ יום חמישי ג׳ ניסן ◆

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיַעְבֵּד מִן חַד מִנְּהוֹן:

רש״י◄ **מִכֹּל מִצְוֹת ה׳** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חַטָּאת בָּאָה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזִּדּוֹנוֹ לָאו וְכָרֵת, וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. **מֵאַחַת מֵהֵנָּה** • מִמְּקֻצָּת אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן: הַכּוֹתֵב בְּשַׁבָּת "שֵׁם" מִשְּׁמְעוֹן, "נֹחַ" מִנָּחוֹר, "דָּן" מִדָּנִיֵּאל.

כלי יקר – עוז והדר

ד (ב) **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא.** מְצִינוּ שִׁלְשָׁה לְשׁוֹנוֹת בְּחוֹטְאִים, 'כִּי', 'אִם', 'אֲשֶׁר'. בְּיָחִיד הַחוֹטֵא כְּתִיב **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא.** וּבְרַבִּים הַחוֹטְאִים נֶאֱמַר (פסוק יג) **וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ.** וּבְנָשִׂיא כְּתִיב (פסוק כב) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא:** **וְאָמְרוּ** הַמְפָרְשִׁים שֶׁלְּשׁוֹן 'כִּי' מוֹרֶה יוֹתֵר עַל וַדַּאוּת מִן לְשׁוֹן 'אִם', וּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' מוֹרֶה יוֹתֵר עַל וַדַּאוּת מִן לְשׁוֹן 'כִּי'. לְפִיכָךְ בְּחֵטְא הָרַבִּים שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי שֶׁרַבִּים יַסְכִּימוּ עַל הַחֵטְא, לְכָךְ נֶאֱמַר **'אִם' כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ**, שֶׁהוּא מוֹרֶה עַל הַסָּפֵק. וְכֵן בְּכֹהֵן מָשׁוּחַ נֶאֱמַר (פסוק ג) **אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא**, כִּי רָחוֹק הוּא וּבְלִבְּתִי שְׁכִיחִי שֶׁהַכֹּהֵן הַמָּשׁוּחַ אוֹ רַבִּים יֶחֱטְאוּ. אֲבָל סְתָם יָחִיד בְּנָקֵל יָבוֹא לִידֵי חֵטְא, עַל כֵּן נֶאֱמַר **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**, שֶׁלְּשׁוֹן 'כִּי' מוֹרֶה עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב לְוַדַּאי שֶׁיִּהְיֶה כֵּן. אֲבָל הַנְּשִׂיא "הַמִּתְנַשֵּׂא לִכְלֹ רֹאשׁ" וְנוֹהֵג נְשִׂיאָתוֹ בָּרָמָה, מִתּוֹךְ רוֹם לִבָּבוֹ וַדַּאי יָבוֹא לִידֵי חֵטְא, לְכָךְ נֶאֱמַר **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא**, כִּי לְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' מוֹרֶה עַל דָּבָר שֶׁוַּדַּאי יִהְיֶה וְאֵין בּוֹ סָפֵק. וְכֵן תִּמְצָא בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח״ג כג.), וּבְרַבֵּנוּ בַּחְיֵי (פסוק כב), וּבְתוֹלְדוֹת יִצְחָק (פסוק ג):

וְקָשָׁה לִי עַל זֶה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (פסוק כז) **וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא**, לָמָּה הִזְכִּיר אֵצֶל הַיָּחִיד פַּעַם לְשׁוֹן 'אִם' וּפַעַם לְשׁוֹן 'כִּי'. וְעוֹד קָשֶׁה לָמָּה אָמַר **נֶפֶשׁ אַחַת**, כִּי בְּאָמְרוֹ 'נֶפֶשׁ' יָדַעְנוּ שֶׁהִיא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם, וְאִם דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר 'נֶפֶשׁ אַחַת' אִם כֵּן לָמָּה אָמַר **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא** וְלֹא אָמַר 'אַחַת': **וְנִרְאֶה** לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹהֵג שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁכָּל יָחִיד הַחוֹטֵא בִּשְׁגָגָה, חוֹטֵא בִּדְבָרִים שֶׁהוּא רוֹאֶה רַבִּים נִכְשָׁלִים וְאֵינָן נִזְהָרִים בַּדָּבָר הַהוּא, עַל כֵּן הוּא טוֹעֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא יִקָּרֵהוּ עָוֹן בַּדָּבָר. וּמִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא הוּא שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֵיזוֹ יָחִיד חוֹטֵא אַף בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה רַבִּים נִכְשָׁלִים בַּדָּבָר הַהוּא וְהוּא יָחִיד בַּדָּבָר, וְזֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁכִיחַ וְדַעְתּוֹ חִיצוֹנִית. לְכָךְ נֶאֱמַר **וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא**, רָצָה לוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה הַחוֹטֵא 'נֶפֶשׁ אַחַת' לְבַד וְלֹא יִהְיֶה לוֹ דְּמְיוֹן וְחָבֵר בֵּין הַבְּרִיּוֹת זֶה דָּבָר בִּלְתִּי שָׁכִיחַ, עַל כֵּן נֶאֱמַר בּוֹ לְשׁוֹן 'אִם' הַמּוֹרֶה עַל הַסָּפֵק, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֹהֵן מָשׁוּחַ וּבַסַּנְהֶדְרִין. אֲבָל כְּשֶׁאָמַר **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא** לֹא הִזְכִּיר לְשׁוֹן אַחַת, לְפִי שֶׁזֶּה מְדַבֵּר בְּיָחִיד הַחוֹטֵא בְּדְבָרִים שֶׁרוֹאֶה שֶׁרַבִּים אֵינָן נִזְהָרִים בּוֹ, עַל כֵּן הַדָּבָר שָׁכִיחַ וְקָרוֹב לְוַדַּאי שֶׁגַּם הוּא יִכָּשֵׁל בּוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ לְשׁוֹן 'כִּי':

וְכִרְמוּת רְאָיָה לָזֶה, מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שם)

(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת:

ג אִם כַּהֲנָא רַבָּא יֵחוֹב לְחוֹבַת עַמָּא וְיַקְרֵב עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא:

רש״י ◂ אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם • מִדְרָשׁוֹ: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר עִם שְׁגִגַת מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְאַשְׁמַת הָעָם... וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ״. וּפְשׁוּטוֹ לְפִי אַגָּדָה: כְּשֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל חוֹטֵא, אַשְׁמַת הָעָם הוּא זֶה, שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְנַעֲשָׂה מְקֻלְקָל. פַּר • יָכוֹל זָקֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בֶּן״. אִי ״בֶּן״, יָכוֹל קָטָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״פַּר״. הָא כֵּיצַד? זֶה פַּר בֶּן שָׁלֹשׁ.

(ד) וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

ד וְיַיְתֵי יָת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳדָם יְיָ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִסַּב כָּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיָעֵל יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◂ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • לְמַשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים – לַהֵיכָל.

(ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ:

ו וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וְיִדֵּי מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פָּרְכְתָּא דְקוּדְשָׁא:

רש״י ◂ אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ • כְּנֶגֶד מְקוֹם קְדֻשָּׁתָהּ – מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בַּפָּרֹכֶת, וְאִם נָגְעוּ, נָגְעוּ.

(ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת ׀ כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז וְיִתֵּן כָּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא דְקְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא דְתוֹרָא יֵשׁוּד לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◂ וְאֵת כָּל־דַּם • שְׁיָרֵי הַדָּם.

כלי יקר – עוז והדר

וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ, רָצָה לוֹמַר שֶׁהוּא נִבְדָּל בְּחַטָּא זֶה מִן עַם הָאָרֶץ, שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֲחֵרִים עוֹשִׂים וְעוֹשֶׂה, אֲבָל אֵצֶל לְשׁוֹן ׳כִּי׳ לֹא נֶאֱמַר ׳מֵעַם הָאָרֶץ׳. וְעַל צַד הָרָמָז יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּכָךְ נֶאֱמַר **בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ**, לוֹמַר לְךָ דַּוְקָא אֵצֶל עַם הָאָרֶץ נֶחְשָׁב לִשְׁגָגָה, אֲבָל שִׁגְגַת תַּלְמִיד חָכָם עוֹלָה זָדוֹן (אבות פ״ד מ״ג). וְהוּא רָמַז נָכוֹן: **וּמַה** שֶׁנֶּאֱמַר (להלן ה יז) ״וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא״ הַזְכִּיר ׳אִם׳ וְ׳כִּי׳, לְפִי שֶׁזֶּה מְדַבֵּר בְּאָשָׁם תָּלוּי, וְהִזְכִּיר בּוֹ לְשׁוֹן ׳כִּי׳ לְפִי שֶׁמְּדַבֵּר בְּיָחִיד הַקָּרוֹב לְוַדַּאי שֶׁיָּבוֹא לִידֵי חֵטְא, אָמְנָם מִצַּד עֶצֶם הַחֵטְא הִזְכִּיר לְשׁוֹן ׳אִם׳, כִּי חֵטְא כָּזֶה אֵינוֹ שְׁכִיחַ שֶׁיִּהְיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת אַחַת שֶׁל שָׁמֶן וְכוּ׳ (ראה רש״י שם): **דָּבָר** אַחֵר לְכָךְ נֶאֱמַר **וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא**, לְפִי שֶׁמְּדַבֵּר בְּיָחִיד הַפּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מִן הַצִּבּוּר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **מֵעַם הָאָרֶץ**, שֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מֵעַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי הוּא יָרֵא פֶּן יִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְאֵינוֹ, בָּזֶה קָרוֹב לְוַדַּאי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חֵטְא, עַל כֵּן נֶאֱמַר לְשׁוֹן ׳אִם׳ הַמּוֹרֶה עַל הַסָּפֵק: תורה ג

(ח) וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ח וְיָת כָּל תְּרֵב תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא יַפְרֵישׁ מִנֵּהּ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא׃

רש״י ◂ וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר • חֶלְבּוֹ׳ הָיָה לוֹ לוֹמַר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״פַּר״? לְרַבּוֹת פָּר שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים לְכָלָיוֹת וְלַחֲלָבִים וּלְיוֹתֶרֶת. הַחַטָּאת • לְהָבִיא שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה־זָרָה - לְכָלָיוֹת, וְלַחֲלָבִים וּלְיוֹתֶרֶת. יָרִים מִמֶּנּוּ • מִן הַמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא יְנַתְּחֶנּוּ קֹדֶם הַסָּרַת חֶלְבּוֹ (ת״כ).

(ט) וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

ט וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גְּסָסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנִנַּהּ׃

(י) כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

י כְּמָא דִּי מִתַּפְרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסְּקִנּוּן כַּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא׃

רש״י ◂ כַּאֲשֶׁר יוּרָם • מֵאוֹתָן אֲמוּרִין הַמְפֹרָשִׁין בְּ׳שׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳. וְכִי מַה פָּרַשׁ בְּ׳זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳ שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ כָּאן? אֶלָּא לְהַקִּישׁוֹ לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים לִשְׁמָן, אַף זֶה לִשְׁמוֹ; וּמַה שְּׁלָמִים שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה שָׁלוֹם לָעוֹלָם. וּבִ׳שְׁחִיטַת קָדָשִׁים׳ מַצְרִיכוֹ לִלְמֹד הֵימֶנּוּ: שֶׁאֵין לָמֵד מִן הַלָּמֵד בְּקָדָשִׁים. בְּפֶרֶק ׳אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן׳. עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו • כֻּלָּן לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הֵן, כְּמוֹ ׳מִלְּבַד׳.

(יא) וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ:

יא וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְעַל כָּרְעוֹהִי וְגַוֵּהּ וְאָכְלֵהּ׃

(יב) וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ

יב וְיַפֵּק יָת כָּל תּוֹרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכֵי לַאֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא וְיוֹקִיד יָתֵהּ עַל אָעֵיָא בְּאֶשָּׁתָא עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקָד׃

רש״י ◂ אֶל־מָקוֹם טָהוֹר • לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִחוּץ לָעִיר מָקוֹם מוּכָן לְטֻמְאָה, לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת וּלְבֵית הַקְּבָרוֹת, הֵצְרִךְ לוֹמַר: ״מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, זֶה שֶׁהוּא חוּץ לָעִיר, שֶׁיֵּשׁ הַמָּקוֹם טָהוֹר. מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת; וּבְבֵית עוֹלָמִים, חוּץ לָעִיר, כְּמוֹ שֶׁפֻּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא וּבְ׳סַנְהֶדְרִין׳. אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן • מָקוֹם שֶׁשּׁוֹפְכִין בּוֹ הַדֶּשֶׁן הַמְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״. עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף • שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֲפִלּוּ אֵין שָׁם דֶּשֶׁן.

(יג) וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ:

יג וְאִם כָּל בְּנֵשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוֹן וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי קְהָלָא וְיַעְבְּדוּן חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ דִּי לָא יֶעְבְּדוּן לְאִתְעַבָּדָא וְיִחְוֹבוּן׃

רש״י ◂ עֲדַת יִשְׂרָאֵל • אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. וְנֶעְלַם דָּבָר • טָעוּ לְהוֹרוֹת בְּאַחַת מִכָּל כְּרֵתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא מֻתָּר. הַקָּהָל וְעָשׂוּ • שֶׁעָשׂוּ צִבּוּר עַל פִּיהֶם.

(יד) וְנוֹדְעָה֙ הַחַטָּ֣את אֲשֶׁר־חָטְאוּ֣ עָלֶ֔יהָ וְהִקְרִיבוּ֙ הַקָּהָ֔ל פַּ֥ר בֶּן־בָּקָ֖ר לְחַטָּ֑את וְהֵבִ֣יאוּ אֹתוֹ֙ לִפְנֵ֣י אֹ֔הֶל מוֹעֵֽד׃

יד וְתִתְיְדַע חוֹבְתָא דִּי חָבוּ עֲלַהּ וְיִקָּרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְיַיְתוּן יָתַהּ לָקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(טו) וְ֠סָמְכ֨וּ זִקְנֵ֤י הָעֵדָה֙ אֶת־יְדֵיהֶ֔ם עַל־רֹ֖אשׁ הַפָּ֑ר לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה וְשָׁחַ֥ט אֶת־הַפָּ֖ר לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

טו וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ׃

(טז) וְהֵבִ֥יא הַכֹּהֵ֛ן הַמָּשִׁ֖יחַ מִדַּ֣ם הַפָּ֑ר אֶל־אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃

טז וְיָעֵל כַּהֲנָא רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(יז) וְטָבַ֤ל הַכֹּהֵן֙ אֶצְבָּע֔וֹ מִן־הַדָּ֖ם וְהִזָּ֣ה שֶׁ֑בַע פְּעָמִ֖ים לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה אֵ֥ת פְּנֵ֥י הַפָּרֹֽכֶת׃

יז וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אֶצְבְּעֵהּ מִן דְּמָא וְיַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ (יָת) קֳדָם פָּרְכְּתָא׃

רש״י ◂ **אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת** • וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: ״אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ״. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מְעוּטָה סָרְחוּ, פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כֻּלָּם סָרְחוּ, אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. אַף כָּאן, כְּשֶׁחָטָא כֹּהֵן מָשִׁיחַ, עֲדַיִן שֵׁם קְדֻשַּׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשֶּׁחָטְאוּ כֻּלָּם, חַס־וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְּקָה הַקְּדֻשָּׁה.

(יח) וּמִן־הַדָּ֗ם יִתֵּן֙ עַל־קַרְנֹ֣ת הַמִּזְבֵּ֔חַ אֲשֶׁ֖ר לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה אֲשֶׁ֣ר בְּאֹ֔הֶל מוֹעֵ֖ד וְאֵ֣ת כָּל־הַדָּ֗ם יִשְׁפֹּךְ֙ אֶל־יְסוֹד֙ מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֔ה אֲשֶׁר־פֶּ֥תַח אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃

יח וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש״י ◂ **יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח.

(יט) וְאֵ֥ת כָּל־חֶלְבּ֖וֹ יָרִ֣ים מִמֶּ֑נּוּ וְהִקְטִ֖יר הַמִּזְבֵּֽחָה׃

יט וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא׃

רש״י ◂ **וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים** • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת, לְמֵדִין הֵם מִ״וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה״. וּמִפְּנֵי־מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזִּעֲזַע עַל אוֹהֲבוֹ וּמִיעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 16)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזִּעֲזַע עַל אוֹהֲבוֹ וּמִיעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ (רש״י ד, יט) לְרַשִׁ״י הֶקְשֵׁה: לְכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת" וְתוּ לֹא, וּמַדּוּעַ נָאֱמַר "וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה". וּמְתָרֵץ, שְׁכָּנְגַד הַכָּתוּב הִיא לְמַעֵט בְּסַרְחוֹן הַחֹטֶא, שְׁאֵינוֹ הַחֹטֶא עַצְמוֹ, אֶלָּא הֶרְהֵר הַנּוֹדֵף מִמֶּנּוּ, פִּרְסוּמוֹ כְּלַפֵּי חוּץ. וְאַף כָּאן, חַטֹּאת זוֹ **נִרְאֵית** פְּחוּתָה בְּחֻמְרָתָהּ, כְּאִלּוּ יֵשׁ לְהַקְטִיר אֶת הַחֵלֶב בִּלְבַד (וְלֹא אֶת הַיּוֹתֶרֶת וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כז, עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִיעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ

וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת, לְמֵדִין הֵם מִ־וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ'. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזִּעֲזַע עַל אוֹהֲבוֹ וּמִיעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ (ד, יט. ובפירוש רש״י)

בְּהֶמְשֵׁךְ פָּרָשַׁת פַּר הָעֶלֶם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, כָּתוּב "וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים . . אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת" (שם, יז), וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י "וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקּוֹדֶשׁ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם מְעוּטָה סָרְחָה פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כּוּלָּהּ סָרְחָה אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה גַּם הַמָּשָׁל הָרִאשׁוֹן הַנַּ״ל הוּא מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל (זבחים מא, ב), וְלֹא הֵבִיא רַשִׁ״י שְׁמוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא בְּדָרְכּוֹ־כְּלָל שְׁמוֹת בַּעֲלֵי הַמַּאֲמָרִים, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ הֵבִיא אֶת שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּמָּשָׁל הַשֵּׁנִי?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּבָזֶה שֶׁמֵּבִיא שָׁם בַּעַל הַמַּאֲמָר בְּמָשָׁל הַשֵּׁנִי, מְתֻרָּץ קְשָׁיָא הַמִּתְעוֹרֶרֶת כָּאן. דְּהִנֵּה אַף שֶׁמּוּבָן הַדָּבָר דְּמִצַּד חִיבָּתוֹ יְמַעֵט הַמָּלְךְ בְּ"סַרְחוֹן" אוֹהֲבוֹ, אַף כָּל זֶה הוּא בַּחֲטָאִים רְגִילִים, אֲבָל כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּ"סַרְחוֹן" כָּזֶה שֶׁ"אֵין פְּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת" אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן מְחַבְּבוֹ הַמֶּלֶךְ עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיְּמַעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ?

וְעַל זֶה מְתֻרָּץ רַשְׁ"י שֶׁמַּאֲמָר זֶה אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהוּא זֶה שֶׁאָמַר (נגעים ריש פרק ב) "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כַּפָּרָתָן". דְּאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁכְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יְתְכַּפְּרוּ, דְּאִם־כֵּן אֵין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כַּפָּרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם הַמְכַפְּרִים עַל עַצְמָם. אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כָּל־כָּךְ קָשׁוּר וּמְאֻחָד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהֶחְשִׁיב אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא עַצְמוֹ הָיָה זֶה שֶׁחָטָא (חַס־וְשָׁלוֹם), וּמִמֵּילָא הֲרֵי הוּא כַּפָּרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וּכְמוֹ כֵן אֶצֶל הַקָּבָ"ה, הָאַהֲבָה וְהַקֶּשֶׁר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הֵם קְשׁוּרִים וּמְאוּחָדִים לְעוֹלָם, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ "סַרְחוֹן" אֶצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲדַיִן חִיבָּתָן עוֹלָה לִפְנֵי הַקָּבָ"ה וּ"מִיעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִיבָּתוֹ".

(כ) וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כ וְיַעְבֵּד לְתוֹרָא כְּמָא דִי עָבֵד לְתוֹרָא דְּחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֵּד לֵהּ וְיכַפַּר עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן׃

כ"ו◄ וְעָשָׂה לַפָּר • זֶה. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת • כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לְהָבִיא יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת, שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם מַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן, וְלִכְפֹּל בְּמִצְוֹת הָעֲבוֹדוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת — פָּסוּל, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנְּתִינִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתְּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת — כְּפֹר, הֶצֶרֶךְ לוֹמַר כָּאן, שֶׁמַּתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת.

(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הִוא:

כא וְיַפֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרְיְתָא וְאוֹקִיד יָתֵהּ כְּמָא דִי אוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת קְהָלָא הוּא׃

כלי יקר – עוז והדר

(כ) **וְנִסְלַח לָהֶם.** מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לְשׁוֹן סְלִיחָה בְּכֹהֵן הַמָּשִׁיחַ כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן סְלִיחָה בְּקָהָל וְנָשִׂיא (פסוק בו) וְיָחִיד (פסוק לא), פֵּרֵשׁ הָרַמְבַּ"ן (פסוק ב) שֶׁלְּרֹב מַעֲלַת הַכֹּהֵן לֹא יִתְכַּפֵּר לְגַמְרֵי, "כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא" (ע"פ מלאכי ב יז), וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשֹׂא עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לְאֱלֹהָיו. וּמַהֲרַ"י אַבְרְבָּנֵאל כָּתַב, שֶׁמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּחַטַּאת הַקָּהָל **וְנִסְלַח לָהֶם** קָאֵי עַל הַכֹּהֵן וְעַל הַקָּהָל, וְכוֹלְלָם יַחַד לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם חָטְאוּ בִּדְבַר הוֹרָאָה שֶׁהִתִּירוּ הָאָסוּר: **וְלִי** נִרְאֶה שֶׁלְּכָךְ לֹא נֶאֱמַר סְלִיחָה בְּכֹהֵן מָשׁוּחַ, לְפִי שֶׁכָּל הַמַּחְטִיא הָרַבִּים חֵטְא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ (אבות פ"ה מ"ח), וּבְכֹהֵן מָשׁוּחַ נֶאֱמַר (פסוק ג) **אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם,** פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י שֶׁחֲטְאוֹ אָשַׁמְתְּ הָעָם הוּא, שֶׁהֵם תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וְנַעֲשָׂה מְקֻלְקָל, וְיוֹתֵר נָכוֹן לְפָרֵשׁ **לְאַשְׁמַת הָעָם** שֶׁהוּא בִּכְלָל מַחְטִיא הָרַבִּים, כִּי מִמֶּנּוּ יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּקַל וָחֹמֶר, עַל כֵּן לֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'וְנִסְלַח לוֹ', כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן יַכְפִּיק לְהָסִיר מֵעָלָיו חֶטְאוֹ וְטָר עֲוֹנוֹ, מִכָּל מָקוֹם נִשְׁאַר עֲדַיִן רֹשֶׁם חֵטְא הָרַבִּים הַתְּלוּיִי בּוֹ וְלָזֶה אֵין סְלִיחָה:

וְאַל תְּשִׁיבֵנִי מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר לְשׁוֹן סְלִיחָה בַּנָּשִׂיא הַחוֹטֵא, הַיְנוּ לְפִי שֶׁאֵין לְמַדִּין מִמָּנּוּ אֲחֵרִים כְּלָל, וְאַדְרַבָּה תּוֹלִין חֵטְא בִּנְשִׂיאָתוֹ לוֹמַר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ שֶׁנֶּהֱג נְשִׂיאָתוֹ בָּרָמָה עַל כֵּן בָּא לִידֵי חֵטְא, כִּי הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁגִּסּוּת הָרוּחַ שֶׁבָּאָדָם מַעֲבִירוֹ עַל דַּעַת קוֹנוֹ (ראה דברי רבינו פסוק ב), וְאִם כֵּן אֵין לְמַדִּין מִמָּנּוּ הַחֵטְא, וְאַדְרַבָּה שֶׁלְּמַדִּין מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כב) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא,** פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י 'אַשְׁרֵי הַדּוֹר' כוּ':

וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְשׁוֹן סְלִיחָה בְּפָרָשַׁת **וְאִם בְּכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ** (פסוק יג), מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִם הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּעֵדָה שֶׁלְּמָה שָׁחֲטְאוּ כֻּלָּם מַמָּשׁ, אֲז אֵין כָּאן מַחְטִיאֵי הָרַבִּים שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם חָטְאוּ כְּאֶחָד. וְאִם הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּסַנְהֶדְרִין כְּמוֹ שֶׁלְּמִדּוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה דְּ'עֵדָה עֵדָה' (תו"כ שם), אִם כֵּן הָעֵדָה לֹא חָטְאוּ כֻּלּוּם כִּי כְּבָר צִוָּה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁישְׁמְעוּ בְּקוֹל מוֹרֵיהֶם, וְאִם הֵמָּה חָטְאוּ 'וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים' בַּטָּעוּת, "אֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ" (ע"פ שמואל ב' יא כד, כד יז), וְאִם כֵּן אֵין כָּאן מַחְטִיאֵי הָרַבִּים. וְאִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה נִקְרָא מַחְטִיאֵי הָרַבִּים, נוּבַל לוֹמַר שֶׁלְּכָךְ מְסַיֵּם וְאָמַר (פסוק כא) **חַטַּאת הַקָּהָל הוּא,** לוֹמַר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר **וְנִסְלַח לָהֶם,** מִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה סְלִיחָה, שֶׁהֲרֵי **חַטַּאת הַקָּהָל הוּא** וְאוֹתוֹ רֹשֶׁם נִשְׁאַר קַיָּם, וּכְאִלּוּ אָמַר שֶׁהַכֹּל נִסְלַח לָהֶם חוּץ מִמַּה שֶּׁחַטַּאת הַקָּהָל הוּא אוֹתוֹ חֵטְא נִשְׁאַר קַיָּם. וְכָל זֶה אַזְהָרָה גְּדוֹלָה לְמוֹרֵי הוֹרָאוֹת וְלִגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזָּהֲרוּ וְיִזָּהֲרוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם בְּיוֹתֵר, כִּי 'שִׁגְגַת תַּלְמִיד עוֹלָה זָדוֹן' (אבות פ"ד מ"ג), כִּי מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשׁוֹגֵג גּוֹרֵם שֶׁמִּמֶּנּוּ יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּמֵזִיד, כִּי לֹא יָדְעוּ שֶׁשִּׁגְגָה הוּא לָהֶם: תורה כא

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם:

כב אִם רַבָּא יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵהּ דִּי לָא כָּשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא בְּשָׁלוּ וְיֵחוֹב:

רש"י ◂ אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא • לְשׁוֹן ׳אַשְׁרֵי׳; אַשְׁרֵי הַדּוֹר, שֶׁהַנָּשִׂיא שָׁלוּ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ! כָּל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז ע' 36)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא - לְשׁוֹן אַשְׁרֵי: אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, כָּל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו** (רש"י) יֵשׁ לְתְמֹהַּ, מַדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחַטַּאת הַנָּשִׂיא, וְלֹא בְּיַחַס לְחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: הַהֶבְדֵּל בֵּין תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לַנָּשִׂיא, שֶׁכֹּהֵן מַחְדִּיר בָּעָם אַהֲבַת ה' - שֶׁהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְמִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא תַּפְקִידוֹ לְהַחְדִּיר יִרְאַת ה' - שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. לָכֵן עִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה - וּבִינְיָנָן הֶבְאַת קָרְבָּן לְמִי שֶׁחָטָא. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא עִנְיָנוֹ לְמָנֵעַ מִלְּכְתְּחִלָּה הִכָּשְׁלוּת בַּעֲבֵרוֹת. לָכֵן מוֹפִיעַ הַלָּשׁוֹן "אֲשֶׁר" דַּוְקָא אֵצֶל הַנָּשִׂיא, הֱיוֹת שֶׁהַבְּטוּי "אֲשֶׁר" מַתְאִים בְּעִקָּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא מִלְּכַתְּחִלָּה, וְכַאֲשֶׁר חוֹטֵא אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ לְהוֹדוֹת וּלְהָבִיא כַּפָּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 40)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ** (רש"י) הַ'נָּשִׂיא' וְהַ'מָּלְךְ' בְּאָדָם הוּא - הַמֹּחַ, הַשַּׁלִּיט עַל הַגּוּף (רֶמֶז לַדָּבָר: 'מֶלֶךְ' רָאשֵׁי תֵּבוֹת **מֹחַ**, **לֵב**, **כָּבֵד**). זֶהוּ **אַשְׁרֵי הַדּוֹר** – הִתְנַהֲגוּת הָאָדָם הִיא כְּרָאוּי, כַּאֲשֶׁר **הַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב** – הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל תַּאֲוֹוֹת הַלֵּב. וְכַמְּבֹאָר בַּ'תַּנְיָא', שֶׁ"כָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ לְהִתְאַפֵּק . . שֶׁלֹּא לְמַלֹּאוֹת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ".

(כג) אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתּוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

כג אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חַב בַּהּ וְיֵיתֵי יָת קֻרְבָּנֵהּ צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים:

רש"י ◂ אוֹ־הוֹדַע • כְּמוֹ ׳אִם הוֹדַע הַדָּבָר׳; הַרְבֵּה "אוֹ" יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן "אִם", וְ"אִם" בִּמְקוֹם "אוֹ"; וְכֵן: "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא". הוֹדַע אֵלָיו • כְּשֶׁחָטָא הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא הֶתֵּר, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹדַע לוֹ שֶׁאָסוּר הָיָה.

(כד) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא:

כד וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דִּצְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵהּ בַּאֲתַר דְּיַיכֵס יָת עֲלָתָא לָקֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא:

רש"י ◂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה • בַּצָּפוֹן, שֶׁהוּא מִפְרָשׁ בָּעוֹלָה. חַטָּאת הוּא • לִשְׁמוֹ – כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – פָּסוּל.

(כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:

כה וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת דְּמֵהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא:

רש"י ◂ וְאֶת דָּמוֹ • שִׁיְרֵי הַדָּם.

(כו) וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ

כו וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּתַרְבָּ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש"י ◂ כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים • כְּאוֹתָן אֲמוּרִין הַמְפֹרָשִׁים בָּעֵז הָאָמוּר אֵצֶל שְׁלָמִים.

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם:

כז וְאִם אֱנָשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְאַרְעָא בְּמֶעְבְּדַהּ חַד מִפִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וְיֵחוֹב:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י 'לקוטי שיחות' כרך לב עמוד 13 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁנֵי סוּגֵי הִתְבּוֹנְנוּת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה גו' וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ גו' וְנִקְבָה" (ד, כז ואילך). בְּקֶשֶׁר לָזֶה, אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ם "אֵין הָאָשָׁם אֶלָּא מִזְּכְרֵי כְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה" (הלכות פסולי המוקדשין פרק ו הלכה טז). בְּטַעַם הַדָּבָר שֶׁקָּרְבָּן מְכַפֵּר עַל חֵטְא, מָצִינוּ בַּמָּה בֵּיאוּרִים. וּבָרַמְבַּ"ן בֵּאֵר "שֶׁיַּחְשֹׁב הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לָאלֹקָיו בְּגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכֹפֶר הַקָּרְבָּן הַזֶּה" (פרשתנו א, ט). וְנִמְצָא, שֶׁבְּטַעַם זֶה מְדֻגָּשׁ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל וּלְיַסֵּר אֶת עַצְמוֹ בִּדְבָרִים קָשִׁים, עַד כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁ"רָאוּי לוֹ שֶׁיִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף", וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ הֶעָוֹן.

אַף מָצִינוּ גַּם־כֵּן שֶׁקָּרְבָּן הוּא מִלְּשׁוֹן קֵרוּב. וְהַיְנוּ, שֶׁתֹּכֶן הַקָּרְבָּן הוּא שֶׁהָאָדָם מְקָרֵב אֶת עַצְמוֹ לַהקב"ה (ראה ספר הבהיר סי' מו. בחיי פרשתנו א, ט. ועוד). וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁזֶּה שֶׁחָטָא וּפָגַם הוּא רַק מִצַּד יִצְרוֹ הָרַע, אַף רְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לִהְיוֹת בְּקֵרוּב לַהקב"ה וּלְקַיֵּם רְצוֹנוֹ,

וְעַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ הֲרֵי הוּא מִתְקָרֵב לַהקב"ה וְשָׁב מֵחֶטְאוֹ, וַעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר לוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן אָשָׁם, וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן חַטָּאת. דְּהִנֵּה, הַחַטָּאת בָּא רַק עַל הַשּׁוֹגֵג, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָשָׁם חָמוּר מֵחַטָּאת, עַד שֶׁכַּמָּה אֲשָׁמוֹת בָּאִים גַּם עַל הַמֵּזִיד (ראה אריכות בזה ברמב"ן סוף פרשתנו).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעַל הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁרְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לַעֲשׂוֹת טוֹב, שֶׁאֵין זֶה הִתְבּוֹנְנוּת הַמַּקְשֶׁה וּמַכְבִּידָה עַל הָאָדָם, וְלָכֵן "אֵין לְךָ חַטָּאת כו' אֶלָּא נְקֵבָה", כִּי לְכַפֶּרֶת הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק גַּם הִתְבּוֹנְנוּת "רַכָּה" - כִּנְקֵבָה שֶׁ"תֹּאמַר לָהֶן בְּלָשׁוֹן רַכָּה" (רש"י יתרו יט, ג).

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל הַמֵּזִיד, מִכֵּיוָן שֶׁיֵּצֶר הָאָדָם הוּא בְּהִתְגַּבְּרוּת, לֹא דַּי בְּהִתְבּוֹנְנוּת רַכָּה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר יֵשׁ לְהַקְרִיב זָכָר, שֶׁלַּ"זְכָרִים" יֵשׁ לְהַגִּיד "דְּבָרִים הַקָּשִׁים כְּגִידִין" (רש"י שם), וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה יַכְנִיעַ אֶת יִצְרוֹ.

(כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:

כח אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיַיְתִי קָרְבָּנֵהּ צְפִירַת עִזִּין שְׁלֵמְתָּא נְקוּבְתָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב:

(כט) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה:

כט וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר דַּעֲלָתָא:

(ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

ל וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמַהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

(לא) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ

לא וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַעְדֵּי כְּמָא דִּי מְתַעְדָּא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רס"י ◄ **בַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים** • כְּאֲמוּרִי עֵז הָאֲמוּרִים בִּשְׁלָמִים.

לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה' (ד, לא)
בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא אֵ־ל וְלֹא אֱלֹקִים אֶלָּא ה', שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל־דִּין לְחַלֵּק (לְאוֹמְרִים רָשׁוּיוֹת הַרְבֵּה הֵן . . לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכָלָם רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', רש"י) (מנחות קי, א)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַלָּשׁוֹן "לְבַעַל **דִּין**" עַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁקָּרְבָּן הוּא לְשֵׁם הֲוָיָ', מִדַּת הָרַחֲמִים, לֹא לְשֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַדִּין - "זוֹבֵחַ לָאֱלֹקִים יָחֳרָם" (וּמַה שֶּׁנִּזְכַּר גַּם שֵׁם אֵל – ראה זח"ג לא, א: אִי לָא זַכָּאן, הָא אֵל קַיָּמָא וְאִקְרֵי גִּבּוֹר).

(לב) וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה:

לב וְאִם אִמַּר יַיְתִי קָרְבָּנֵהּ לְחַטָּאתָא נְקֵבָא שְׁלֵמְתָּא יַיְתִנַּהּ:

(לג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:

לג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְּחַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יִכּוֹס יָת עֲלָתָא:

רש"י ◂ וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת • שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

לד וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאִצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

(לה) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ

לה וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדֵּא תַּרְבָּ אִמְּרָא מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבְּנַיָּא דַּייָ וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש"י ◂ כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב • שֶׁנִּתְרַבּוּ אֲמוּרִים בָּאַלְיָה. אַף חַטָּאת, כְּשֶׁהִיא בָּאָה כִּשְׂבָּה, טְעוּנָה אַלְיָה עִם הָאֲמוּרִין. עַל אִשֵּׁי ה' • עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ הָעֲשׂוּיוֹת לַשֵּׁם. פּוּאיילי"ש בְּלַעַ"ז.

ה (א) וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹוא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:

א וְאֱנָשׁ אֲרֵי יֶחוֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יָדַע אִם לָא יְחַוִּי וְיִקַּבֵּל חוֹבֵהּ:

רש"י ◂ וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה • בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בּוֹ, שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שֶׁאִם יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת שֶׁיָּעִיד לוֹ.

(ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בִנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֶלֶת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם:

ב אוֹ אֱנָשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם מְסָאַב אוֹ בִּנְבֵלַת חַיְתָא מְסָאֲבָא אוֹ בִּנְבֵלַת בְּעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בִּנְבֵלַת רְחֵשָׁא מְסָאֲב וְיֶהֱי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא מְסָאֲב וְחָב:

רש"י ◂ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגוֹ' • וּלְאַחַר הַטֻּמְאָה הַזּוֹ יֹאכַל קָדָשִׁים אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת. בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת נִדְרַשׁ כֵּן. וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ • הַטֻּמְאָה. וְאָשֵׁם • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ג) אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:

ג אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵהּ דִּי יִסְתָּאַב בַּהּ וְיֶהֱי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב:

רס"י **בְּטֻמְאַת אָדָם** • זוֹ טֻמְאַת מֵת. **לְכֹל טֻמְאָתוֹ** • לְרַבּוֹת טֻמְאַת מַגַּע זָבִין וְזָבוֹת. **אֲשֶׁר יִטְמָא** • לְרַבּוֹת הַנּוֹגֵעַ בְּבוֹעֵל נִדָּה. **בָּהּ** • לְרַבּוֹת בּוֹעֵל נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. **וְנֶעְלַם וְהוּא יָדַע** • שֶׁשָּׁכַח הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ד) **אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע ׀ אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:**

ד אוֹ אֲנַשׁ אֲרֵי יְקַיֵּם לְפָרָשָׁא בְּסִפְוָן לְאַבָּאָשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל דִּי יְפָרֵשׁ אֱנָשָׁא בְּקִיּוּם וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין:

רס"י **בִּשְׂפָתַיִם** • וְלֹא בַּלֵּב. **לְהָרַע** • לְעַצְמוֹ. **אוֹ לְהֵיטִיב** • לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן: אֹכַל וְלֹא אֹכַל, אִישַׁן וְלֹא אִישַׁן. **לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא** • לְרַבּוֹת לְשֶׁעָבַר. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה בְּ׳קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד׳ כַּמְפֹרָשׁ בָּאן, אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן, אֵינָהּ בְּקָרְבָּן זוֹ אֶלָּא בְּאָשָׁם.

(ה) **וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ:**

ה וִיהֵי אֲרֵי יֵחוֹב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וְיִתְּדֵי דִּי חָב עֲלַהּ:

(ו) **וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ:**

ו וְיַיתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב נְקוּבְתָא מִן עָנָא אִמְּרְתָא אוֹ צְפִירַת עִזֵּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ:

(ז) **וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:**

ז וְאִם לָא תִּמְטֵי יְדֵהּ כְּמִסַּת שֵׂיתָא וְיַיתֵי יָת חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תְּרִין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא:

(ח) **וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל:**

ח וְיַיתֵי יָתְהוֹן לְוָת כָּהֲנָא וְיִקְרֵב יָת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ מִלָּקֳבֵל קְדָלֵהּ וְלָא יַפְרֵשׁ:

רס"י **וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה** • חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (זבחים ד) לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְפַרְקְלִיט שֶׁנִּכְנַס לְרַצּוֹת, רָצָה פְּרַקְלִיט, נִכְנַס דּוֹרוֹן אַחֲרָיו. **וְלֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מוֹלֵק אֶלָּא סִימָן אֶחָד. **עֹרֶף** • הוּא גֹּבַהּ הָרֹאשׁ הַמְשֻׁפָּע לְצַד הַצַּוָּאר. מוּל עֹרֶף, מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעֹרֶף, וְהוּא אֹרֶךְ כָּל אֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר.

(ט) **וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הִוא:**

ט וְיִדֵּי מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא עַל כְּתֶל מַדְבְּחָא וּדְאִשְׁתָּאַר בִּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הוּא:

רס"י **וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת** • בְּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי. וּבְחַטָּאת, הַזָּאָה וּמִצּוּי: אוֹחֵז בָּעֹרֶף וּמַתִּיז, **וְהַדָּם נִתַּז וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. חַטָּאת הוּא** • לִשְׁמָהּ — כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — פְּסוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 17)

בְּעוֹלָה לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי, וּבְחַטָּאת הַזָּאָה וּמִצּוּי (רש"י ה, ט) אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁבְּעוֹלָה אֵין כְּלָל הָעִנְיָן שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם, אֶלָּא שֶׁבְּחַטָּאת הֻצְרְכוּ לִהְיוֹת שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. אֲבָל גַּם מִצּוּי שֶׁל עוֹלָה ("וְנִמְצָה דָמוֹ") תָּכְנוֹ עִנְיַן הַזְּרִיקָה. וְכֵן מוּכָח מֵרַשִׁ"י זֶה גּוּפָא, שֶׁמַּשְׁוֶה הַזָּאָה וּמִצּוּי זֶה לָזֶה. וּבְרַשִׁ"י מְעִילָה (ט, א): "דְּמִצּוּי עוֹלַת הָעוֹף - בְּמָקוֹם זְרִיקָה דִּבְהֵמָה, וְהַזָּאָה בְּחַטַּאת הָעוֹף".

(י) וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ס

י וְיָת תִּנְיָנָא יַעְבֵּד עֲלָתָא כְּדְחָזֵי וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רמ"י ◂ **כַּמִּשְׁפָּט** • כְּדַת הָאָמוּר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נְדָבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

◆ שבת קודש ה' ניסן ◆

(יא) וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂרֹנֶת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא:

יא וְאִם לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ לְתֹרִין שַׁפְנִינִין אוֹ לְתַרְיָן בְּנֵי יוֹנָה וְיַיְתֵי יָת קָרְבָּנֵהּ דִּי חָב חַד מִן עַסָרָא בְּתַלַת סְאִין סֻלְתָּא לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוֵּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלַהּ לְבָנְתָּא אֲרֵי חַטָּאתָא הִיא׃

רמ"י ◂ **כִּי חַטָּאת הִוא** • וְאֵין בַּדִּין שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנָהּ מְהֻדָּר.

(יב) וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן ׀ מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא:

יב וְיַיְתֵנַהּ לְוָת כָּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כָּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי קֻמְצֵהּ יָת אַדְכָּרָתַהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבָּנַיָּא דַּיְיָ חַטָּאתָא הִיא׃

רמ"י ◂ **חַטָּאת הִוא** • נִקְמֶצֶת וְנִקְטֶרֶת לִשְׁמָהּ – כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ – פְּסוּלָה.

(יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה:

יג וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב מֵחָדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ וּתְהֵי לְכָהֲנָא כְּמִנְחָתָא׃

רמ"י ◂ **עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא** • כָּאן שְׁנָה הַכָּתוּב, שֶׁהָרֵי בַּעֲשִׂירוּת וּבְדַלוּת נֶאֱמַר: "מֵחַטָּאתוֹ", וְכָאן בְּדַלֵּי דַּלוּת, נֶאֱמַר: "עַל־חַטָּאתוֹ", דִּקְדְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ (כריתות כז) מִכָּאן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עָשִׁיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן שְׁתֵּי תוֹרִים; הִפְרִישׁ מָעוֹת לִשְׁתֵּי תוֹרִים וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה (לְפִי נֶאֱמַר: "מֵחַטָּאתוֹ"); הִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר, יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: "עַל־חַטָּאתוֹ". **מֵאַחַת מֵאֵלֶּה** • מֵאַחַת מִשָּׁלֹשׁ כַּפָּרוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן: אוֹ בַּעֲשִׂירוּת, אוֹ בְּדַלוּת, אוֹ בְּדַלֵּי דַּלוּת (ת"כ); וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יְהִיוּ בְּכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וְהַקַּלִּין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקַּלִּין שֶׁבַּקַּלִּין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה", לְהַשָּׁווֹת קַלִּין לַחֲמוּרִין לְכִשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ, וְאֶת הַחֲמוּרִים לְקַלִּין לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּדַלֵּי דַּלוּת. **וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה** • לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁיְּהִיוּ שִׁיָּרֶיהָ נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ): "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן", וְאִם חוֹטֵא זֶה כֹּהֵן הוּא, תְּהֵא לוֹ כִּשְׁאָר מִנְחַת נְדָבַת כֹּהֵן, שֶׁהִיא בְּ"כָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (לקמן ו טז).

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(טו) נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם:

טו אֱנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִקּוּדְשַׁיָּא דַּיְיָ וְיַיְתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא׃

רס"ו◂ **כִּי־תִמְעֹל מַעַל** • (ת"כ) אֵין "מְעִילָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁנּוּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כה): "וַיִּמְעֲלוּ בֵּאלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוֹטָה (במדבר ה): "וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל". **וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'** • שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ. וְהֵיכָן הֻזְהַר? נֶאֱמַר כָּאן: "חֵטְא" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "חֵטְא" בִּתְרוּמָה (לקמן כב): "וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא". מַה לְּהַלָּן הֻזְהַר, אַף כָּאן הֻזְהַר. אִי, מַה לְּהַלָּן לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל, אַף כָּאן לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּמְעֹל מַעַל", רַבָּה. **מִקָּדְשֵׁי ה'** • הַמְיֻחָדִים לַשֵּׁם, יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. **אַיִל** • לְשׁוֹן קָשֶׁה, כְּמוֹ (יחזקאל יז יג): "וְאֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח", אַף כָּאן קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. **בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים** • שֶׁיְּהֵא שָׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים.

(טז) **וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ**

טז וְיָת דִּי חָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלֵּם וְיָת חֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן יָתֵהּ לְכָהֲנָא וְכָהֲנָא יְכַפַּר עֲלוֹהִי בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רס"ו◂ **וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם** • (כריתות, כו) קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לַהֶקְדֵּשׁ.

(יז) **וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:**

יז וְאִם־נַפְשָׁא אֲרֵי יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חֲדָא מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְלָא יָדַע וְיֵחוֹב וְיִקַּבֵּל חוֹבֵהּ:

רס"ו◂ **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם. וְהֵבִיא** • הָעִנְיָן הַזֶּה מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁבָּא סָפֵק כָּרֵת לְיָדוֹ, וְלֹא יָדַע אִם עָבַר עָלָיו אִם לָאו, כְּגוֹן: חֵלֶב וְשֻׁמָּן לְפָנָיו, וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵּיהֶן הֶתֵּר, וְאָכַל אֶת הָאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב הָיְתָה, וְלֹא יָדַע אִם זוֹ שֶׁל חֵלֶב אָכַל, חָרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי וּמֻגָּן עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁוַּדַּאי חָטָא, וְאִם יִוָּדַע לוֹ לְאַחַר זְמַן, יָבִיא חַטָּאת. **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** • (ת"כ) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: חָרֵי הַכָּתוּב עָנַשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדָע, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיְּעַנְיֵשׁ אֶת שֶׁיָּדַע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם נַפְשְׁךָ לֵידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, צֵא וּלְמַד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל מִצְוַת "לֹא תַעֲשֶׂה" וְעָבַר עָלֶיהָ, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וּלְדוֹרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פֻּרְעָנוּת? חֲוֵי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת הַמְעוֹטָה, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה הַמְרֻבָּה, הֵיאוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפְּגוּלִין וְהַנּוֹתָרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם כִּפּוּרִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יז ו): "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגוֹ'". אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהָבִיא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כְּיוֹצֵא בְּאִלּוּ לְעִנְיַן עִנּוּי וְהַזָּמָה. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה". חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כד): "לְמַעַן יְבָרֶכְךָ וגו'" — קַבֵּל הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל־יָדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יָדָע. אֱמֹר מֵעַתָּה: הָיְתָה סְלַע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה הֵימֶנּוּ, וּמְצָאָהּ הֶעָנִי וְנִתְפָּרְנֵס בָּהּ, חֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה.

כלי יקר – עוז והדר

ה (יז) **וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ.**
'רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע קַל וָחֹמֶר אֶת מִי שֶׁיָּדַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אִם נַפְשְׁךָ לֵידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת צֵא וּלְמַד מִן אָדָם הָרִאשׁוֹן כוּ', הֵיאוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפְּגוּלִין וְהַנּוֹתָרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם כִּפּוּרִים' כוּ' (תו"ט). יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן לָמָּה נָקַט דְּוָקָא שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה:

וְנִרְאֶה לְפִי שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה נִכְשָׁל בַּאֲכִילָה שֶׁל אִסּוּר, עַל כֵּן אָמַר בְּהֶפְכּוֹ הַנְּזוֹהַר בַּאֲכִילָה שֶׁל אִסּוּר יֵשׁ שְׁלֹשָׁה מַדְרֵגוֹת. כִּי הֵיאוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפְּגוּלִין הוּא שֵׁם כּוֹלֵל לְכָל אֲכִילָה שֶׁל אִסּוּר, כִּי "הַצַּדִּיק" אֵינוֹ "אוֹכֵל" כִּי אִם "לְשׂבַע נַפְשׁוֹ" (להלן יט ז). וְלֹא זוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אֲכִילָה שֶׁל אִסּוּר כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַמֻּתָּר בְּפִיו אֵינוֹ אוֹכֵל כִּי אִם הַמֻּכְרָחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן הַנּוֹתָר וְאֵינוֹ אוֹכֵל שׁוּם מוֹתָרוֹת יֶתֶר עַל הַמֻּכְרָחוֹת, כִּי "הַצַּדִּיק" אֵינוֹ "אוֹכֵל" כִּי אִם "לְשׂבַע

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 944)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז) **כְּגוֹן חֵלֶב וְשָׁמַן לְפָנָיו וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר וְאָכַל אֶת הָאַחַת** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ בְּחֵרוּ רַז"ל בְּדֻגְמָה זוֹ דַּוְקָא – חֵלֶב וְשָׁמָן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּשׁוֹגֵג, סִימָן הוּא שֶׁתַּעֲנוּגוֹ מָצוּי בִּדְבָרִים רָעִים, שֶׁכֵּן דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בִּלְי כַּוָּנָה מוֹרֶה עַל הַמַּהוּת, בַּמָּה הָאָדָם שָׁקוּעַ וּבַמָּה הוּא מִתְעַנֵּג. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁתְּכוּנוֹ שֶׁל **כָּל** סְפֵק אִסּוּר הוּא - הֵיכָן מָצוּי הַתַּעֲנוּג; וְהֵן חֵלֶב וְהֵן שָׁמָן בָּאִים מִתַּעֲנוּג.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 942)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז)

עֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם תָּלוּי (שְׁתֵּי סְלָעִים) הוּא יוֹתֵר מֵעֶרְכּוֹ שֶׁל חַטָּאת. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בְּשׁוֹגֵג אַף הוּא מַבְחִין בְּכָךְ וְיוֹדֵעַ שֶׁנִּכְשַׁל – סִימָן הוּא שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵינֶנּוּ מוּכָן לְהִשָּׁלִים עִם מַצָּב שֶׁל חֵטְא. אַךְ כְּשֶׁנִּכְשַׁל בְּחֵטְא מִבְּלִי לָשִׂים לֵב לְכָךְ – הֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵין מִדָּה מַסְפֶּקֶת שֶׁל רְתִיעָה מִפְּנֵי חֵטְא. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאָשָׁם תָּלוּי בָּא לְכַפֵּר עַל פְּגָם נַפְשִׁי עָמֹק יוֹתֵר.

(יח) **וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:**

יח **וְיַיתֵי דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפֻרְקָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לָוֹת כַּהֲנָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל שָׁלוּתֵהּ דְּאִשְׁתְּלִי וְהוּא לָא יָדַע וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:**

רמ"ו◄ **בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם** • בְּעֶרְכְּךָ הָאָמוּר לְמַעְלָה. **אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדָע** • (ת"כ) הָא אִם יָדַע לְאַחַר זְמַן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאת. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה? לְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁנִּתְעָרְפָה וְאַחַר־כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, חֲבֵרֵי זֶה יֵהָרֵג.

(יט) **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ**

יט **אַשְׁמָא הוּא עַל חוֹבְתֵּהּ דְּהוּא חָב אַשְׁמָא יְקָרֵב קֳדָם יְיָ:**

רמ"ו◄ **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשָׁם** • הָרִאשׁוֹן כֻּלּוֹ קָמַץ, שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר. וְהָאַחֲרוֹן חָצְיוֹ קָמַץ וְחָצְיוֹ פָּתַח, שֶׁהוּא לְשׁוֹן פָּעַל. וְאִם תֹּאמַר: מִקְרָא שֶׁלֹּא לְצָרְכּוֹ הוּא, כְּבָר נִדְרַשׁ הוּא בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אָשֹׁם אָשָׁם** • לְהָבִיא אֲשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, שֶׁיִּהֶא אַיִל (בן שתי שנים). יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֲשָׁם נָזִיר וַאֲשָׁם מְצֹרָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא".

(כ) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

כ **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(כא) **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ:**

כא **אֱנָשׁ אֲרֵי יֶחוֹב וְיִשְׁתַּקַּר שְׁקַר קֳדָם יְיָ וְיִכַּדַּב בְּחַבְרֵהּ בְּפִקָּדוֹנָא אוֹ בְשֻׁתָּפוּת יָדָא אוֹ בִגְזֵלָא אוֹ אַנִּיס יָת חַבְרֵהּ:**

רמ"ו◄ **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא,** (ת"כ פכ"ב) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'"? לְפִי שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה וְהַלּוֹוֶה וְהַנּוֹשֶׁא וְהַנּוֹתֵן, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר, לְפִיכָךְ, בִּזְמַן שֶׁהוּא מְכַחֵשׁ – מְכַחֵשׁ בָּעֵדִים וּבַשְּׁטָר. אֲבָל הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתֵּדַע בּוֹ נְשָׁמָה אֶלָּא שְׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְכַחֵשׁ, מְכַחֵשׁ בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם. **בִּתְשׂוּמֶת יָד** • שֶׁשָּׂם בְּיָדוֹ מָמוֹן לְהִתְעַסֵּק, אוֹ בְּמִלְוָה. **אוֹ בְגָזֵל** • שֶׁגָּזַל מִיָּדוֹ כְּלוּם. **אוֹ עָשַׁק** • הוּא שְׂכַר שָׂכִיר.

כלי יקר – עוז והדר

נַפְשׁוֹ" (משלי יג כה) לְקִיּוּם הַגּוּף לְבַד. וְאַחַר כָּךְ אָמַר לֹא זוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל מוֹתָרוֹת, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַמֻּכְרָחוֹת הוּא מִתְרַחֵק לְפָעָמִים, וְהוּא הַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם כִּפּוּרִים כְּדֵי לְמָרֵק חֲמָרוֹ "בְּכוּר עֲנִי" עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמִן הָאֲכִילָה תַּקִּישׁ גַּם אֶל שְׁאָר תַּשְׁמִישֵׁי הָאָדָם וּצְרָכָיו:

וּמַה שֶּׁסָּמַךְ רַבִּי יוֹסֵי דִּבְרָיו לְפָרָשָׁה זוֹ, נוֹכַל לוֹמַר שֶׁבָּא לְתָרֵץ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (פסוק יט) **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַה'**, שֶׁלִּשָּׁה אֲשָׁמוֹת אֵלּוּ מַה טִּיבָם, אֶלָּא שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאִם נֶאֱשַׁם בְּמַה שֶּׁאָכַל פִּגּוּל, קַל וָחֹמֶר שֶׁיֶּאֱשַׁם לֶאֱכֹל מוֹתָרוֹת מִן הַמּוּתָר בְּפִיו, וְקַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִתְעַנֶּה, וּמִכְּלָל זֶה אַתָּה לָמֵד "לְהַנְזָהֵר" בְּשִׁלְשָׁתָן מַה שְּׁכָרוֹ: תורה יח (כא) **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'.** כָּאן הִקְדִּים חֵטְא לְמַעִילָה, וּבְגָזֵל הֶקְדֵּישׁ (פסוק טו) הִקְדִּים מַעִילָה לְחֵטְא. לְפִי שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ מְדַבֶּרֶת בְּכוֹפֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבָּע

(ככ) **אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֶנָּה:**

כב אוֹ אַשְׁפַּח אֲבֵדְתָּא וְיכַדֵּב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חֲדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן:

רס"ו **וְכִחֵשׁ בָּהּ** • שֶׁכָּפַר עַל אַחַת מִכָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא וּלְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר לְכְפִירַת מָמוֹן.

(כג) **וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:**

כג וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וְיֵחוֹב וְיָתֵב יָת גְּזֵלָא דִּי גְזַל אוֹ יָת עֲשָׁקָא דִּי עַשַׁק אוֹ יָת פִּקְדוֹנָא דִּי אִתְפַּקַד לְוָתֵהּ אוֹ יָת אֲבֵדְתָּא דִּי אַשְׁכַּח:

רס"ו **כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם** • (שבועות כד) כְּשֶׁמַּכִּיר בְּעַצְמוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וְלַדַּעַת וּלְהִתְוַדּוֹת כִּי יֶחֱטָא (גירסת ספרים אחרים: וּבִדְעָתוֹ לְהִתְוַדּוֹת כִּי חָטָא) **וְאָשֵׁם.**

(כד) **אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:**

כד אוֹ מִכָּל דִּי יִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וְיִשַׁלֵּם יָתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לְדִי הוּא דִילֵהּ יִתְּנִנֵּהּ בְּיוֹמָא דְּחוֹבְתֵהּ:

רס"ו **בְּרֹאשׁוֹ** • הוּא הַקֶּרֶן, רֹאשׁ הַמָּמוֹן. **וַחֲמִשְׁתָּיו** • (ב"ק קח א) **רְבָתָּה תּוֹרָה חֲמִשִּׁיּוֹת הָרִבָּה לְקֶרֶן אַחַת, שֶׁאִם כָּפַר בַּחֹמֶשׁ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חוֹזֵר וּמֵבִיא חֹמֶשׁ עַל אוֹתוֹ חֹמֶשׁ. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** • (לְאַפּוּקֵי בְּנוֹ וּשְׁלוּחוֹ. ת"כ) לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (ב"ק קג).

כלי יקר – עוז והדר

לַשֶּׁקֶר, וַהֲרֵי חָטָא לַחֲבֵרוֹ חֵטְא אַחַת, וְלִשְׁמַיִם חָטְאוֹ כָּפוּל, כִּי מִצַּד הַגְּזֵלָה עָבַר עַל מִצְוַת ה', וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**, הֵינוּ בַּעֲמִירָתוֹ, **וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'**, שְׁנֵי מְעִילוֹת כָּאָמוּר. וּלְשׁוֹן מְעִילָה שַׁיָּךְ בְּיוֹתֵר בִּכְלֵפֵי מַעֲלָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשְׁ"י (שם) 'אֵין מְעִילָה אֶלָּא שִׁנּוּי כו', כִּי "טוֹב ה' לַכֹּל" (תהלים קמה ט), וְהוּא לֹא כִּגְמוּל יָדוֹ הֵשִׁיב לוֹ, וְהוּא מְשַׁנֶּה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ, אֲבָל אֵצֶל בָּשָׂר וָדָם אֵין שַׁיָּךְ לְשׁוֹן מְעִילָה, כִּי מַה טּוֹבָה הֵטִיב לוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְּגֵזֶל:

אֲבָל בְּגֵזֶל הֶקְדֵּשׁ הִקְדִּים מְעִילָה, כִּי מִיָּד כְּשֶׁאָכַל וְנֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ מָעַל בַּה', כִּי שָׁלַח יָדוֹ בְּשֶׁלְחָן גְּבוֹהַּ, וְכָפַל הַמְּעִילָה לְרַבּוֹת הַנֶּהֱנֶה בְּלֹא אֲכִילָה כְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י, וְאַחַר כָּךְ אָמַר **וְחָטְאָה**, כִּי חָטָא גַּם לְאָדָם כִּי גְּזֵל חֵלֶק הַכֹּהֲנִים, כִּי מִן הַקָּדָשִׁים "הַמָּה יִקְחוּ חֶלְקָם":

וְעַל צַד הָרָמָז אָמַר **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקָדוֹן**, כִּי בְּכָל לֵילָה הָאָדָם מַפְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנְּשָׁמָה חֲיֵבֶת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּי עַל יְדֵי הָעֲוֹנוֹת הִיא נִרְדֶּפֶת "עַד חוֹבָה", מִכָּל מָקוֹם אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעַכֵּב פִּקָּדוֹנוֹ וּמַחֲזִירוֹ לוֹ כְּעֵין שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ. וְזֶה הַמְכַחֵשׁ בִּפְקָדוֹן חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ, לֹא כִּגְמוֹל יָדוֹ הֵשִׁיב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּלְפִי זֶה הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת בִּפְקִדּוֹן חֲבֵרוֹ מוֹעֵל בַּשְּׁלִישִׁי, דְּהַיְנוּ בַּה' אֲשֶׁר צִוָּה לוֹ לְהַחֲזִיר פִּקָּדוֹנוֹ: תורה כב

(כג) **וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם.** פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י 'כְּשֶׁיִּכִּיר בְּעַצְמוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה' כו'. כִּי כָּל חוֹטֵא לְעוֹלָם לֹא "יָשִׁים אָשָׁם נַפְשׁוֹ" (ע"פ ישעיה נג י), "וְדֶרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו" (משלי כא ב), כִּי הוּא מוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בְּכָל דְּרָכָיו לוֹמַר שֶׁזֶּה חַיָּב לוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר לְפִי דִּמְיוֹנוֹ, אוֹ נִדְמֶה לוֹ כִּי עָשָׂה לוֹ אֵיזוֹ עָוֶל, עַל כֵּן הוּא מְעַכֵּב פִּקָּדוֹנוֹ. לְפִיכָךְ בְּיוֹם שֶׁיְּשִׁים אָשָׁם בְּנַפְשׁוֹ וְיַכִּיר טָעוּתוֹ וְכִי לֹא טוֹב עָשָׂה בְּעַמּוֹ, וְהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וְאָשֵׁם**, שֶׁיְּאַשִּׁים אֶת עַצְמוֹ "וּמוֹרֶה גַּם הוּא יוֹרֶה" אִסּוּר לְעַצְמוֹ עַל יְדֵי שֶׁיַּכִּיר בַּחֲטָאָיו, וְאָז וַדַּאי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, **וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל**, לֹא שֶׁיְּשַׁלֵּם דְּמֵי הַגְּזֵלָה, אֶלָּא אֶת אֲשֶׁר גָּזַל בְּעֵינוֹ. **וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְגוֹ'** (פסוק כד), כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְוַתֵּר עַל שֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ מַקְפִּיד אִם יְאַחֵר זְמַן הֲבָאַת אֵיל אֲשָׁמוֹ לֵה', עַל כֵּן צִוָּה לוֹ לְהַקְדִּים תַּשְׁלוּמִין לָאָדָם לִתֵּן לוֹ בְּרֹאשׁ אֶת כָּל שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָבִיא אֲשָׁמוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה. **וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו**, עַל שֶׁהָיוּ מְעוֹתָיו בְּטֵלִים אֶצְלוֹ:

וְעָנַן הַחֹמֶשׁ הוּא, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן אֶל הָאָדָם "זָהָב וְרֶב פְּנִינִים" כְּדֵי שֶׁיְּבַזְבְּזוּ וְיִתֵּן מִשֶּׁלּוֹ לְשֵׁם ה' לַעֲנִיֵּי עִמּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (כתובות נ) 'הָרוֹצֶה לְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח כב) "עֹשֶׁר אַעֲשִׁרְנוּ לָךְ" וְעִשּׁוּרָא בַּתְרָא כְּעִשּׁוּרָא קַמָּא', וְזֶה הָאִישׁ לֹא זוֹ שֶׁלֹּא בִּזְבֵּז לִתֵּן מִמָּמוֹנוֹ חֹמֶשׁ לִצְרֹךְ הֶקְדֵּשׁ אוֹ לְפַרְנָסַת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אַדְּרַבָּה גְּזֵל מֹשֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ מֹשֶׁל חֲבֵרוֹ, עַל כֵּן הַדִּין נוֹתֵן לְהַעֲנִישׁוֹ בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, כִּי גְּזֵלַת הַקֶּרֶן יְכַפֵּר בַּהַשָּׁבַת הַגְּזֵלָה, וּמַה שֶּׁלֹּא נָתַן הַחֹמֶשׁ יְכַפֵּר לוֹ בְּמַה שֶּׁיּוֹסִיף חֹמֶשׁ: תורה כד

חַמֵּשׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא

טַעַם קָנֶס הַחוֹמֶשׁ

וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו (ה, כד)
בְּ'כְלִי יָקָר' כָּאן כָּתַב דְּוֶזה שֶׁקּוֹנְסִים אֶת הַמַּכְחִישׁ לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מַהַקֶּרֶן הוּא "עַל שָׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִים אֶצְלוֹ" [שֶׁיָּכֹל לִסְחוֹר בָּהֶם וּלְהַרְוִיחַ]. וְ"עִנְיַן הַחוֹמֶשׁ [הַטַּעַם שֶׁמְּשַׁלְּמִים חוֹמֶשׁ דַּוְקָא] הוּא לְפִי . . זֶה הָאִישׁ לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא בִּזְבֵּז לִיתֵּן מִמָּמוֹנוֹ חוֹמֶשׁ [הַשִּׁעוּר הַגָּבוֹהַּ בִּנְתִינַת צְדָקָה] לְצוֹרְךְ הֶקְדֵּשׁ אוֹ לְפַרְנָסַת חֲבֵירוֹ אֶלָּא אַדְרַבָּא גָּזַל".
וְלִכְאוֹרָה לֹא מוּבָן הַקֶּשֶׁר בֵּין טַעַם הַקֶּנֶס – "שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִים", לְטַעַם שִׁיעוּר הַחוֹמֶשׁ – הָעִדֵּר נְתִינַת הַצְּדָקָה.
וְיֵשׁ לוֹמַר בְּאוֹפֶן אֶחָד וּלְחִידּוּדִי, וּבְהַקְדִּים דְּעַל־פִּי רוֹב, הַזְּמַן שֶׁ"הָיוּ מָעוֹתָיו" שֶׁל הַמַּפְקִיד "בְּטֵלִין", שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹתָיו אֵצֶל הַנִּפְקָד, הוּא ל' יוֹם, דַּהֲרֵי זְמַן הָרְחָבַת בֵּית־דִּין (לְאַחֲרֵי שֶׁהִכְחִישׁ, וְהַ'פְּסַק דִּין') הוּא ל' יוֹם (ראה שולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן ק וב'נושאי־כלים').
וְהִנֵּה אִיתָא בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פרק ח משנה ט) "מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל", וּפֵרְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים שָׁם, כִּי כְּשֶׁמִּתְעַסֵּק עִם חֲמִשִּׁים זוּז, יַרְוִיחַ לְבַסּוֹף מָאתַיִם זוּז. וְ"קִים לְהוּ לְרַבָּנָן, שֶׁאֵלּוּ מַסְפִּיקִים לְשָׁנָה אַחַת לְכָסּוּת וְלִמְזוֹנוֹת" (לשון הרע"ב פאה שם משנה ח), וְעַל כֵּן "לֹא יִטּוֹל". וְנִמְצָא שֶׁעַל דֶּרֶךְ הָרוֹב, הָרֶוַח לְשָׁנָה אַחַת הוּא ג' פְּעָמִים מֵהַקֶּרֶן, שֶׁהֲרֵי לַחֲמִשִּׁים זוּז יַרְוִיחַ לְבַסּוֹף מָאתַיִם זוּז.
וְאִם כֵּן כְּשֶׁנִּתְחַלֵּק אֶת הָרֶוַח לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, יוֹצֵא שֶׁכָּל חוֹדֶשׁ מַרְוִיחִים רֶבַע הַקֶּרֶן, שֶׁאִם בְּסוֹף י"ב חוֹדֶשׁ מַרְוִיחִים אֶת כַּסְפֵּי הַקֶּרֶן ג' פְּעָמִים, הֲרֵי בְּד' חֳדָשִׁים מַרְוִיחִים אֶת זֶה פַּעַם אַחַת, וּבְחוֹדֶשׁ אֶחָד רֶבַע הַקֶּרֶן.
וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הָא דְּקַנְסִינַן חוֹמֶשׁ עַל "שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִין אֶצְלוֹ" כִּי הַחוֹמֶשׁ הוּא "אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן" (לשון הרמב"ם הלכות גזילה פרק ז הלכה ז), וְקָנְסוּ אֶת הַמַּכְחִישׁ לְשַׁלֵּם גַּם אֶת מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל הַנִּגְזָל לְהַרְוִיחַ בְּאוֹתוֹ חוֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז ע' 9)

וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ (ה, כד) **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ - לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שָׁלוֹ** (רש"י) לְכְאוֹרָה לְשֶׁם מַה צָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַחֹמֶשׁ יְשַׁלֵּם לַנִּגְזָל? וְיֵשׁ לוֹמַר, מַטָּרָתָהּ שֶׁל תּוֹסֶפֶת הַחֹמֶשׁ הִיא קְנָס לַנִּגְזָל, וְלֹא פִּצּוּי לַנִּגְזָל. לָכֵן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת מִי יְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, אוֹ שֶׁיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף לְהֶקְדֵּשׁ. לָכֵן מְחַדֵּשׁ הַפָּסוּק שֶׁאָמְנָם הַחֹמֶשׁ הוּא קְנָס לַנִּגְזָל, אַךְ יֵשׁ לְשַׁלְּמוֹ לַנִּגְזָל.

(כה) **וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן:**

כה **וְזֹת אַשְׁמֹה יַיְתִי לָקֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא:**

(כו) **וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ:**

כו **וִיכַפֶּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד לְמֵיחַב בַּהּ: פ פ פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 42)

יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּין תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה לְסִיּוּמָהּ.

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" - הֵינוּ קְרִיאָה שֶׁל חִבָּה שֶׁקְּדָמָה לְכָל צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה, כְּלוֹמַר: חִבָּתוֹ הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל, הַקַּיֶּמֶת אַף לִגְבֵי יְהוּדִי שֶׁעָבַר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה.

"וְנִסְלַח לוֹ" - אַהֲבָה זוֹ בָּאָה לִידֵי בִּיטּוּי בְּכָךְ שֶׁהַקָּבָ"ה נוֹתֵן יָד לַשָּׁבִים וְסוֹלֵחַ וּמוֹחֵל לָהֶם.

קי"א פסוקים, דעוא"ל סימן. ציו"ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנב

בטח יודע בעל־פה איזה פרקים משניות, ולכל הפחות פרק אחד תניא ושומר – בלי נדר – אמירת התהלים בכל יום אחר התפילה, והשם יתברך יצליחו לבשר טוב בכל הנ"ל.

ממכתב, ט' ניסן, תשט"ו

מהות ה"מצוות" היא, שבאמצעותן "מתחברים" ומתאחדים, כביכול, עם הקדוש־ברוך־הוא.

לקוטי שיחות פרשת צו כרך ז

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויקרא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח אדר מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - ב' ניסן** פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - כ"ט אדר מפרק קמ עד סוף פרק קנ	**יום חמישי - ג' ניסן** פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' ניסן פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום שישי - ד' ניסן** פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש -ה' ניסן פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ומ"ש רז"ל שת"ת... עד עמ' מט, כמ"ש לעיל.

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[10] שֶׁ"הַתַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם", - גם כנגד מצות צדקה. כיצד, איפוא, הדבר תואם למה שלמדנו זה עתה, שצדקה היא למעלה משאר כל המצות? – הֱיוֹת מִפְּנֵי שֶׁהַתַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּרִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֵם - דיבור ומחשבה, לְבוּשִׁים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית. - שלא כ"מעשה" שהוא לבוש חיצוני – ורק על־ידי לימוד התורה, מאיר אור התורה בלבושים הפנימיים, דבר שאינו יכול להיעשות על־ידי מצוות אחרות; וְגַם - מעלה נוספת במצות לימוד התורה: מָהוּתָן וְעֶצְמוּתָן שֶׁל בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת מְקֹלָּפֶת נַפְשׁ הַחַיּוּנִית - נִכְלָלוֹת בַּקְּדֻשָּׁה מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וְשֵׂכֶל. - כשלומדים תורה בעמקות השכל, נתון אז השכל של הנפש החיונית בענין הנלמד, ועל־ידי־זה נהפכות בחינות חכמה־בינה־דעת של קליפת נוגה (שבנפש החיונית), מהותן ועצמותן, לקדושה. שכן, כוח השכל המבין את הענין הנלמד, נעשה חלק מהמצוה של לימוד התורה. אף שבפרק י"ב למדנו, שה"בינוני" יכול להפוך לקדושה רק את הלבושים של הנפש הבהמית, ולא את עצמיות הנפש שהיא הכוחות, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן שגם מהותן ועצמותן של הכוחות נהפכות לקדושה? – ברם, אין בכך משום סתירה, כי בפרק י"ב מדובר אודות מדותיה של הנפש הבהמית, ואותן אין בידו של ה"בינוני" להפוך לקדושה. ואילו כאן מדובר אודות השכל, ואותו ביכולתו של ה"בינוני" להפוך לקדושה על־ידי לימוד תורה. להלן יסביר רבנו הזקן את הסיבה להבדל זה שבין המדות לשכל: וְאַף שֶׁמָּהוּתָן וְעֶצְמוּתָן שֶׁל הַמִּדּוֹת: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כו' - לֹא יָכְלוּ לָהֶם הַבֵּינוֹנִים לְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה, - כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמהות ועצמות שכל נפש הבהמית נכלל בקדושה? הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהָרַע - של הקליפה, חָזָק יוֹתֵר בַּמִּדּוֹת מִבְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, מִפְּנֵי יְנִיקָתָן - של המדות, שֶׁם מֵהַקְּדֻשָּׁה יוֹתֵר, - מאשר המוחין, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן: - לומדי תורת הקבלה (ח"ן – חכמה נסתרת). (כי עיקר ענין "שבירת הכלים" היה במדות. ולכן קשה יותר לברר ולהפוך לקדושה את הרע שבמדות). ואילו את הרע של המוחין והשכל, יכול ה"בינוני" להפוך לקדושה, על־ידי לימוד תורה מתוך עיון ושכל. ולכן, "תלמוד תורה כנגד כולם" – מפני שעל־ידי תורה מהפכים את השכל של הנפש הבהמית לקדושה. זֹאת - נוסף על המעלה האמורה, וְעוֹד אַחֶרֶת, - יש מעלה נוספת, וְהִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, בְּמַעֲלַת עֵסֶק הַתַּלְמוּד תּוֹרָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל - בפרק כ"ג, בְּשֵׁם הַ'תִּקּוּנִים', - "תיקוני זוהר", דְּרַמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא, - רמ"ח (248) מצוות־העשה הן רמ"ח אברי המלך. וכשם שכל אבר הוא כלי לכוח של הנפש, כך כל מצוה היא כלי להמשכת הרצון העליון. ברם, ביחס לתורה, כתוב ב"תיקוני זוהר", ש"אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד", תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש (ולא כמו "אברים"), ובכפי שיתבאר להלן ההבדל שבין מצוות לתורה. וּכְמוֹ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אֵין עֲרוֹךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הַחַיּוֹת שֶׁבְּרַמַ"ח אֵבָרָיו לְגַבֵּי הַחַיּוֹת שֶׁבַּמֹּחִין, שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְחַלֵּק לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת - שכן, אבר, שהוא חלק מגוף האדם, אמנם מאוחד עם הנפש המחיה את הגוף – אך עם זאת הם שני דברים שונים ונפרדים. שונה הדבר ביחס לשכל ונפש, כי השכל הוא התפשטות וחלק מן הנפש, והתאחדותו עם הנפש היא (שלא כמו שני דברים נפרדים המתאחדים, אלא) התאחדות של חלקים של דבר אחד. הבדל זה שבין האברים לשכל אצל האדם, משמש כמשל על ההבדל שבין מצוות לתורה. כָּכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, לְהַבְדִּיל בְּרִבְכוֹת הַבְּדָלוֹת לְאֵין קֵץ, - בין הדברים כפי שהם באדם לבין כמו שזה למעלה, ההבדל שישנו בְּהָאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבְּשׁוֹת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְגַבֵּי הָאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּבְחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ. - עד

ליקוטי אמרים

ומ"ש רז"ל שת"ת כנגד כולם היינו מפני שת"ת היא בדבור ומחשבה שהם לבושים הפנימי' של נפש החיונית וגם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל ואף שמהותן ועצמותן של המדות חג"ת כו' לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה היינו משום שהרע חזק יותר במדות מבחב"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר כידוע לי"ח: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה במעלת עסק ת"ת על כל המצו' ע"פ מ"ש לעיל בשם התיקוני' דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברי' דמלכא וככמו באדם התחתון ד"מ אין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח איבריו לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל המתחלק לג' בחי' חב"ד ככה ממש ד"מ להבדיל ברבבות הבדלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה המתלבשות במצות מעשיות לגבי הארת אור א"ס שבבחי' חב"ד שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו

---

10. פאה א, א.

כמה שהוא משיג ומבין בתורה – באותה מדה מתאחד שכלו עם הקב"ה, באופן היחוד של התאחדות השכל עם הנפש. בכך נעלה תורה משאר כל המצוות המעשיות, כולל מצות הצדקה, שהיחוד עם הקב"ה על ידי לימוד תורה, הוא התאחדות נעלה בהרבה מאשר היחוד שעל־ידי מצוות מעשיות. **וְאַף** **שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג** - את התורה, **אֶלָּא בַּנַּשְׁמִיּוּת** - הוא משיג את התורה רק כפי שהיא מלובשת בענינים גשמיים, כמו "שנים אוחזין בטלית" או "המחליף פרה בחמור", **חֲרֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם, שְׁיוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כו'**, - למקום נמוך. שגם בירידתם למטה הם נשארים אותם מים כמו שהיו במקום הגבוה; כך גם ביחס לתורה, שגם אחרי שירדה ונתלבשה בענינים גשמיים – מלובשת עצמיות חכמתו ורצונו של הקב"ה, באותם ענינים גשמיים בהם ירדה התורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** - בפרק ד'.

ליקוטי אמרים

והשגתו. ואף שאינו משיג אלא בנשמיות הרי התורה נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה כו' כמ"ש לעיל

יום שני כ"ט אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ואעפ"כ ארז"ל לא... עד עמ' 98, באריכות.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן - למרות מעלת לימוד התורה לגבי המצוות, שעל־ידי לימוד תורה ההתאחדות עם הקב"ה היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי מצוות מעשיות, בכל זאת, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[11]: **"לֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה"**, - קיומן של המצוות המעשיות, **וְ"הַיּוֹם** - בחיי העולם הזה, **לַעֲשׂוֹתָם"** כְּתִיב[12], - שהעיקר הוא קיום המצוות בפועל, **וּמְכַבְּדִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְקִיּוּם מִצְוָה מַעֲשִׂית כְּשֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, מִשּׁוּם "כִּי זֶה** - קיום מצוות מעשיות, **כָּל** - תכליתו של **הָאָדָם"** **וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ** - של הנשמה, **וִירִידָתוֹ לָעוֹלָם הָזֶה, לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** - בעולמות ובנבראים התחתונים, **לְאַהֲפְכָא חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא,** - להפוך את חושך העולם הזה לאור הקדושה, **"וְיַמְלֵא** - על־ידי־זה, **כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" הַגַּשְׁמִית** - דוקא, **דַּיְקָא,** **"וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו",** - את האור האלקי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק ל"ו. כלומר, התכלית של "דירה בתחתונים" מתבצעת בעיקר על־ידי מצוות מעשיות. ולכן, כשמדובר אודות מצוה מעשית שאיננה יכולה להיעשות על־ידי אחר – צריכים גם לבטל לימוד תורה, כדי שעל־ידי קיום המצוה תתבצע כוונת הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ברם, כשאותה מצוה יכולה להיעשות על־ידי אחר, הרי תתבצע כוונת הקב"ה ב"דירה בתחתונים", וכל ההבדל נוגע רק לשאלה אם **הוא** יקיים את המצוה ובנפשו **הוא** תאיר ההמשכה הנמשכת על־ידי אותה מצוה – הרי בקשר לכך, גוברת מעלת לימוד התורה. שכן, על ידי לימוד התורה מגיע האדם הלומד לדרגת המשכה נעלית יותר ולהתאחדות הנפש גדולה יותר עם אלקות. ולכן עליו אז **לא** לבטל מלימוד תורה בגלל קיום המצוה. ובלשון ה"תניא": **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ** - את המצוה, **עַל־יְדֵי אֲחֵרִים** - שאז **אֵין מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה,** - לשם קיום מצוה, **אַף שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** - ובכל זאת, אסור לבטל לימוד תורה כדי לקיים מצוה שיכולה להיעשות על־ידי אחר, **וְהַיְנוּ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא** - תורה, **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּבְעָסְקָן בָּהּ** - בתורה, **הוּא מַמְשִׁיךְ עָלָיו אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי פְּקוּדִין** - שהוא ממשיך על נפשו על־ידי מצוות, **שֶׁהֵן אֵבָרִין דְּמַלְכָּא.** - אברי המלך. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"פ הנ"ל במצוות – עיקר התועלת בירור הגוף והעולם, בת"ת יחוד **הנפש**, ועפ"ז יובן ז"ש". כלומר: לפי האמור, שעיקר התועלת במצוות הוא בירור הגוף והעולם, ועיקר התועלת בתלמוד תורה הוא יחוד הנפש – יובן מאמרו של רב ששת, כדלהלן: **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר רַב שֵׁשֶׁת**[13]: **"חֲדָאי נַפְשָׁאי, לָךְ קָרֵאי לָךְ תָּנָאי",** - שמחי נפשי, בשבילך אני לומד מקרא, בשבילך אני לומד משנה. שכן, בשביל הנפש, היחוד שעל־ידי תורה – מקרא ומשנה – הוא למעלה מהיחוד שעל־ידי מצוות, ולכן הוא אומר לנפשו, שבשבילה הוא לומד מקרא ומשנה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת**[14]: - מעלת יחוד הנפש הבאה על־ידי תורה.

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ ארז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה והיום לעשותם כתיב ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשיית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו וירידתו לעו"הז להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא וימלא כבוד ה' את כל הארץ הגשמית דייקא וראו כל בשר יחדיו כנ"ל משא"כ כשאפשר לעשותה ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת אף שכל התורה אינה אלא פירוש המצות מעשיות והיינו משום שהיא בחי' חב"ד של א"ס ב"ה ובעסקו בה ממשיך עליו אור א"ס ב"ה ביתר שאת והארה גדולה לאין קץ מהארה והמשכה ע"י פקודין שהן אברי' דמלכא וז"ש רב ששת חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי כמ"ש במ"א באריכות:

---

11. אבות א, יז. **12.** דברים ז, יא. **13.** פסחים סח, ב. **14.** "אולי הכוונה להדרוש שבתו"א ריש פ' משפטים" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

יום שלישי א' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג].

ליקוטי אמרים

והנה המשכה

והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל היא השכינ' כנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוות' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו הנביא ואין קורא בשמך כו' וכמ"ש במ"א. ומזה יתבונן

עד כאן הסביר רבנו הזקן **שהמשכת** אור אין־סוף ברוך־הוא על נפש האדם **עצמה**, הבאה על־ידי לימוד תורה, היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן (כלשון **כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה**) "ענין נעלה **בהרבה** יותר – שבת"ת לגבי מצות **שבהמשכת האוא"ס** שע"י ת"ת דוקא מצינו חידוש שנק' **קריאה** (משא"כ – במצות) – פי' שקורא כו' (שלמעלה מאור). ולא עוד – אלא שאפילו לגבי קריאה סתם – יש מעלה בת"ת, וז"ש **לכל** קוראיו גו' **באמת** כו' – היינו בנוגע **לפעולת** ההמשכות". כלומר: רבנו הזקן מסביר עתה ענין הרבה יותר נעלה שיש בלימוד תורה לגבי מצוות, והוא – **שבהמשכה** מאור אין־סוף הנמשכת על־ידי תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" (מה־שאין־כן במצוות), כמו שאדם קורא לחברו שיבוא אליו עם ה"עצם" שלו – כך גם על־ידי תורה **קוראים** וממשיכים **עצמות** אור אין־סוף ברוך־הוא (שלמעלה מהאור שממשיכים על־ידי מצוות); ולא זו בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה "קריאה" סתם – והיא נגרמת על־ידי תפילה; ולעומת זה, הקריאה שעל־ידי תורה היא נעלה יותר, בכך שהיא נקראת קריאה באמת. זוהי כוונת הפסוק: "קרוב ה' **לכל** קוראיו" המוסב על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל אשר יקראוהו **באמת**" מוסב על קריאה נעלה יותר, **באמת**, וזה בא על־ידי תורה – ומעלת הקריאה באמת (שעל־ידי תורה) לגבי קריאה סתם, היא בנוגע **לפעולה** – להמשכות הנמשכות על־ידי־זה. וכפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק ב"סידורו", שם מוסבר ההבדל, שעל־ידי קריאה סתם (תפלה) ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים, וכדומה, ואילו על־ידי קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא רוחנית ובפנימיות הנשמה.

ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, הַמְשָׁכָה וְהָאָרָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר מֵהָאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְׁכִינָה, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן** - בפרק מ', שעל־ידי תורה ממשיך אדם הארת אור אין־סוף ברוך־הוא, לא רק על נפשו הוא, אלא גם על נפשות כל ישראל, מכיוון שההמשכה היא במקור נשמות ישראל שהיא השכינה – והמשכה זו הנמשכת **עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה - נִקְרֵאת בִּלְשׁוֹן "קְרִיאָה"**, - ככתוב: **"קוֹרֵא בַּתּוֹרָה"**, - אדם הלומד תורה נקרא **"קורא** בתורה", שמשמעו, קריאת והמשכת **ה"עצם"** של הנקרא, **פְּרוּשׁ שֶׁעַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה קוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָבוֹא אֵלָיו, כְּבִיכוֹל, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו, וּכְבֵן קָטָן הַקּוֹרֵא לְאָבִיו לָבֹא אֵלָיו לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּצוּתָא חָדָא**, - ביחד אתו, **וְלֹא לִפְרֹד מִמֶּנּוּ וְלִשָּׁאֵר יְחִידִי חַס־וְשָׁלוֹם**. - כך גם על־ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה – וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא **לחברו**, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה – וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[15]**: "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת"**, - הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו – (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת[16], **"וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"**[17], - כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" – על־ידי תורה; **דְּהַיְנוּ שֶׁקּוֹרֵא** - וממשיך **לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, לְאַפּוּקֵי** - לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" שהיא הכוונה **מִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, אֶלָּא צוֹעֵק כָּךְ: אַבָּא אַבָּא!** - כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה – הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על־ידי הקריאה של תורה. **וּכְמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[18]**: "וְאֵין קוֹרֵא בְּשִׁמְךָ" כו'**, - **והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "דהול"ל 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'". כלומר: היה עליו לומר "ואין קוראך" או "קורא אותך" – שאין מי שקורא אותך; מהו, איפוא, הדיוק של "בשמך" (שזה מורה שכאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, "בשמך")[1]. אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על־ידי תורה,

---

15. תהלים קמה, יח. **16.** הסימון א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". **17.** תנא דבי אלי' זוטא, כא. **18.** ישעי' סד, ו.

שכן, כל התורה היא הרי שמותיו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר** **בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמַזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה** **גְּדוֹלָה** - מכאן יכול מי שמתבונן להשרות על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, **בְּשָׁעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה,** - מכיון שעל-ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו, למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר – הרי שזה צריך להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לומד תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פָּרָק כג][19]:**

ליקוטי אמרים

המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה כמש"ל [פ' כ"ג]:

יום רביעי ב' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, פרק לח והנה... עד עמ' ג, כל חי.

פֶּרֶק לח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות והמעשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.

שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו' הגשמיות, שעל-ידן באים דיבורי התורה והתפילה לידי ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא, לא בשביל הנשמה עצמה, אלא כדי לתקן ולהעלות את הנפש החיונית והגוף – הדבר מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות שבדיבור.

וְהַנָּה, עִם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, - אודות מעלת המצוות שבמעשה ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, **יֵשׁ** **הֵיטֵב פְּסַק הַהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּתַּלְמוּד וּפוֹסְקִים**[1] **דְּ"הֶרְהוּר** **לַאו כְּדִבּוּר דָּמֵי",** - ש"הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו דיבור, **וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבְלִבּוֹ לְבַד** - גם אם עשה זאת **בְּכָל כֹּחַ כַּוָּנָתוֹ** - **לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** - בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעניני קריאת שמע על כל כוונותיה, **וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹת,** - ולבטא את מלות קריאת שמע בפיו; **וְכֵן בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן**[2] **דְּאוֹרַיְתָא**[3]**,** - [אף שלא נאמר בה ודברת בם כמו בקריאת שמע][4] – אף שלגבי ברכת המזון לא נאמרה בתורה הלשון "ודברת", כמו שכתוב בקריאת שמע ; למרות זאת, הדין הוא, שאין יוצאים ידי חובת ברכת המזון בהרהור בלבד, אלא מן ההכרח לבטאה בדיבור דוקא, **וּבְשֶׁאָר בְּרָכוֹת**[5] - [אף שהם רק[14]] **דְּרַבָּנָן,** - וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדרבנן, **וּבִתְפִלָּה**[6]**;** - [אף שהיא "עבודה שבלב"[14]] – **עבודה** עם הלב ובתוך הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי ההרהור בלב בעניני התפילה[7]. **וְאִם** - ולעומת זה, אם **הוֹצִיא בְּשָׂפָתָיו** - את מלות קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, **וְלֹא כִוֵּן לִבּוֹ**

ליקוטי אמרים

פרק לח והנה עם כל הנ"ל יובן היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד ופוסקי' דהרהור **לאו כדבור דמי ואם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד בכל כה כוונתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקרות וכן בברכת המזון דאורייתא ובשאר ברכות דרבנן ובתפל' ואם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו יצא ידי חובתו**

---

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל - כי **אדרבה** - עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע **ואור** (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'כמש"ל פכ"ג - הוא להוכיח 1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיוצ"ו) - הפכים]. ועוד 2) ש'מזה (מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך כו' - וכמ"ש בספכ"ג: 1) **ויצוונו** ה' **את** וכו' ליראה. 2) שהתורה **תרעא** לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת **הרצון העליון ואור** נעלה על ידי תורה, מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: א) להוכיח ולהדגיש **שצריכה** להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיווץ, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה **בשעת** לימוד התורה. ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג. **1.** ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. **2.** רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. **3.** שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. **4.** **לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **5.** שו"ע שם, סימן רו, סעיף ג. **6.** שם, סימן קא, סעיף ב. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק **כלל** - כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) - למה במצוה ששייך בה ב'

יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעֲבַד, - אף שלכתחילה צריכים גם לכוון,
וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר, - כדי לומר אותן בכוונה, **לְבַד מִפְּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע**[9], **וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה**, - שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיעבד, **וּכְרִאשָׁה** [**בְּרֵישׁ פֶּרֶק כ הַבְּרָכוֹת**]:

ליקוטי אמרים

בדיעבד ואין צריך לחזור לבד מפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של תפלת שמונה עשרה וכדאי' [ברפ"ב דברכות] ע"כ מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה וכו'. והיינו משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החיונית והגוף ע"י אותיות הדבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף: אך אעפ"כ אמרו תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה פי' כי כמו שכל הברואים שבעו"הז שיש להם גוף ונשמה שהם נפש כל חי ורוח כל בשר איש ונשמת כל אשר רוח חיים באפיו מכל בעלי חיים וה' מחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד באור וחיות שמשפיע בהם שגם הגוף החומרי ואפי' אבנים ועפר הדומם ממש יש בו אור וחיות ממנו ית' שלא יחזור להיות אין ואפס כשהיה ואעפ"כ אין ערך ודמיון כלל בין בחי' אור וחיו' המאיר בגוף לגבי בחי' אור וחיות המאיר בנשמה שהיא נפש כל חי

- וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות[10]: **"עַד כָּאן מִצְוַת** - עד סוף פסוק **כָּנָה** ראשון של קריאת שמע, המצוה היא בעיקר הכוונה, **מִכָּאן וְאֵילַךְ** - בשאר פסוקי קריאת שמע, **מִצְוַת קְרִיאָה וְכוּ'"**. - ויוצאים בהם ידי חובה בדיבור, גם אם חסרה הכוונה. – לכאורה יש לשאול: מדוע לא תהיינה, כוונה ומחשבה (בלי דיבור), טובות כל כך כמו דיבור בלי כוונה? – אלא, לפי מה שלמדנו במעלת הדיבור, הדבר מוסבר. **וְהֵינוּ, מְשׁוּם שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן לְעַצְמָהּ בַּמִּצְוֹת**, רַק - ענין המצוות בא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר** - להביא לעולם הזה את האור האלקי ובכך **לְתַקֵּן נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית וְהַגּוּף**, - וזאת, **עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְדַבֶּרֶת בַּחֲמִשָּׁה מוֹצָאוֹת הַפֶּה**, - הגשמיות, **וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ עוֹשָׂה בְּשְׁאָר אֲבְרֵי הַגּוּף**: - מתעלים על ידי־זה הנפש החיונית והגוף. ומכיוון, כפי שהוסבר – שה"תכלית" היא בשביל הנפש החיונית והגוף, הרי בכל המצוות שבדיבור, אינן עוזרות הכוונה והמחשבה בהן בלבד, דבר שיש לו שייכות לנפש האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים ידי חובה בדיעבד בדיבור בלי כוונה ומחשבה. שכן, על ידי מעשה ודיבור דוקא, מעלים ומתקנים את הנפש החיונית והגוף. עד כאן (החל מפרק ל"ה) למדנו על המעלה הגדולה שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה במצוות מעשיות. שכן, כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים", שבעולם הזה הגשמי תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין־סוף ברוך־הוא – הרי זה בא על־ידי מצוות מעשיות דוקא, או מצוות שבדיבור הנחשב למעשה. כי, על־ידי־זה, מתבררת החיות של הנפש החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה לקדושה. ועל ידי העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלנה ממילא, הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אין־סוף בעולם הזה במדה יותר גדולה מאשר בעולמות העליונים. להלן תוסבר המעלה שבכוונת המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא מקיים, יתאחד עם הקב"ה מצוה המצוה – ובגלל כך הוא עושה את המצוה, שכן אנו מוצאים, מצד שני, יתרון גם לגבי הכוונה. **אַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ**[11]**: תְּפִלָּה אוֹ שְׁאָר בְּרָכָה** - הנאמרות **בְּלֹא כַוָּנָה הֵן כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה**, - מדוע מדמים את התפילה, או הברכה, ל"גוף", ואת הכוונה – ל"נשמה"? – **פֵּרוּשׁ, כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ לָהֶם גּוּף וּנְשָׁמָה, שֶׁהֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ", וְנִשְׁמַת "כָּל אֲשֶׁר רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו" מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים**, - לכל נברא בעולם יש גם גוף וגם נשמה, **וַה' מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד בְּאוֹר וְחִיּוּת שֶׁמַּשְׁפִּיעַ בָּהֶם**, - בגוף ובנשמה; **שֶׁגַּם הַגּוּף הַחָמְרִי**, - ולא רק הגוף, אלא גם **וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ** - בהם לא נראית אפילו התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, **יֵשׁ בּוֹ אוֹר וְחִיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ**, - ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – **שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וְאֶפֶס כְּשֶׁהָיָה**, - לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן, ב"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין השוואה ויחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין בְּחִינַת אוֹר וְחִיּוּת הַמֵּאִיר בְּגוּף לְנֶגֶד בְּחִינַת אוֹר וְחִיּוּת הַמֵּאִיר בְּנִשְׁמָה, שֶׁהִיא נֶפֶשׁ כָּל חָי.**

הענינים, דדבור וכוונה, דינם הפכי". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר **גם**, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, - דינם הפכי: בדיבור בלא כוונה - יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור - לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: **ואם הוציא בשפתיו...** **8.** שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. **9.** שם סימן קא, סעיף א. **10.** יג, ב. **11.** של"ה חלק א. רמט, ב.

- שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות. גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדול מזה". ומכיון שהגוף הוא מציאות גשמית, והנפש – מציאות רוחנית – הרי שאין יחס והשוואה ביניהם. וההבדל הוא, כמובן, בכך שהאור והחיות המאיר בגוף אינו דומה כלל לאור וחיות המאיר בנפש. ורבנו הזקן מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות, שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה הם שניהם שווים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש־מסתיר על החיות האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על־כל־פנים, נראית. ובלשון ה"תניא":

יום חמישי ג' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נ, ואף שבשניהם אור... עד עמ' 100, והתפשטות.

וְאַף שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם - בגוף ובנפש, **אוֹר אֶחָד שָׁוֶה,** - האור והחיות האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה אחידה של אור, כשהאחידות מתבטאת בכך: **בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים** - שפנימיות החיות מוסתרת, **וּלְבוּשִׁים שָׁוִים, שֶׁהָאוֹר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בּוֹ,** - ההסתתרות של האור והלבושים בהם הוא מסתתר – שווים בגוף ובנפש. **כִּי שְׁנֵיהֶם** - הגוף והנפש, **הֵם מֵעוֹלָם הַזֶּה,** - ומאחר ששניהם – גם הגוף וגם הנפש – הם מן העולם הזה הרי הם שוים מבחינת הסתרת האור האלקי, **שֶׁבִּכְלָלוּתוֹ** - בכל העולם הזה, על ענייני הגשמיים והרוחניים, **מִסְתַּתֵּר וְהַחַיּוּת שֶׁמְּרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִמַּדְרֵגָה** - עליונה, **לְמַדְרֵגָה** - תחתונה, **בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ** - האור והחיות, **בְּקִלְפַּת נֹגַהּ לְהַחֲיוֹת בְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי,** - כדי שהחיות האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת בהשתלשלות העולמות. (מ"בריאה" ל"יצירה", מ"יצירה" ל"עשיה"), ובכל המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה לעבור דרך צמצומים רבים, הממעטים ומצמצמים את האור. ברם, גם כל המדריגות והצמצומים הרבים האלה, לא היו מספיקים ליצירת דבר של "יש" ו"מציאות", כי לאחר כל הצמצומים הרבים האלה, היה האור נשאר במדריגה כזו, שמציאות גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כי־אם רק מציאות רוחנית, וכדי שיווצרו ממנו ענינים גשמיים של העולם הזה, היה על האור לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי מוחלט של מהות האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות שעובר האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: **דְּהַיְנוּ כָּל דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וְהַמֻּהָרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** - מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, **וּמֻמָּנָּה** - מקליפת נוגה, **וְעַל־יָדָהּ מֻשְׁפָּעִים דְּבָרִים הַטְּמֵאִים,** - כל הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. **כִּי הִיא** - קליפת נוגה, **בְּחִינָה מֻמְצַעַת** - בין הקדושה לבין שלש קליפות הטמאות לגמרי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** - הרי שהאור והחיות האלקי של **כל** עניני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. **אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֶאָרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת אֲשֶׁר ה' מֵאִיר וּמְחַיֶּה דֶּרֶךְ לְבוּשׁ זֶה, אֵינָהּ שָׁוָה בְּכֻלָּן** - במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה **בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת.** - אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. התלבש האור בקליפת נוגה, כדי שלא ייראה כלל שהחיות באה מאלקות, וכך לתת את האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, שיש בה טוב ורע, קיימת הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חס־ושלום של רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם מקבלים אז את חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעוברים האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: **דְּהַיְנוּ כָּל דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וְהַמֻּהָרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** - מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, **וּמֻמָּנָּה** - מקליפת נוגה, **וְעַל־יָדָהּ מֻשְׁפָּעִים דְּבָרִים הַטְּמֵאִים,** - כל הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. **כִּי הִיא** - קליפת נוגה, **בְּחִינָה מֻמְצַעַת** - בין הקדושה לבין שלש קליפות הטמאות לגמרי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** - הרי שהאור והחיות האלקי של **כל** עניני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. **אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֶאָרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת אֲשֶׁר ה' מֵאִיר וּמְחַיֶּה דֶּרֶךְ לְבוּשׁ זֶה, אֵינָהּ שָׁוָה בְּכֻלָּן** - במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה **בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת.** - אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו.

ליקוטי אמרים

ואף שבשניהם אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש בו כי שניהם הם מעו"הז שבכללותו מסתתר בשוה האור והחיות שמרוח פיו ית' בבחי' הסתר פנים וירידת המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה בצמצומים רבים ועצומים עד שנתלבש בקליפת נוגה להחיות כללות עו"הז החומרי דהיינו כל דברים המותרים והטהורים שבעולם הזה וממנה ועל ידה מושפעים דברים הטמאים כי היא בחי' ממוצעת כנ"ל אעפ"כ ההארה שהיא המשכת החיות אשר ה' מאיר ומחיה דרך לבוש זה אינה שוה בכולן בבחי' צמצום והתפשטות

את מה שלמדנו קודם אודות ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו ב"לבוש" ניתן להמשיל לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו אותו מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן להמשיל לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענייננו: ההארה האלקית הבאה על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבנו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

יום שישי ד' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, כי בגוף הגשמי... עד עמ' 100, בו ית'.

כִּי בְּגוּף הַגַּשְׁמִי - וב"עצם" חי, **וְהַדּוֹמֵם מַמָּשׁ כַּאֲבָנִים וְעָפָר** - שלא נראות בהם חיות ורוחניות, גם של צמיחה מקטן לגדול – הנה בהם **הַהֶארָה הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם גָּדוֹל אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ, וְהַחַיּוּת שָׁבּוֹ** - בגוף ובדומם, שגם בו ישנה חיות, היא **מוּעֶטֶת כָּל כָּךְ, עַד שֶׁאֵין בּוֹ אֶפְלּוּ כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ, וּבְצוֹמֵחַ** - **הַהֶארָה אֵינָהּ בְּצִמְצוּם גָּדוֹל כָּל כָּךְ.** - שכן, בצומח נראית על־כל־פנים תנועה מסויימת של חיות, בכך שהוא גדל מקטן לגדול, ואין הוא חומר סתמי כמו דומם. **וְדֶרֶךְ כְּלָל נֶחְלָקוֹת** - כל הנבראים של העולם הזה, **לְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר** - "דומם" ־דברים שאין בהם חיים ולא כוח לצמוח ולנבוט, "צומח" – כל דבר שצומח ונובט, "חי" – ברואים חיים, "מדבר" – המציין את האדם שיש בו שכל, והן: **כְּנֶגֶד ד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּמֶּנּוּ מֻשְׁפָּעִים.** - כל ארבעת סוגי הנבראים, מקבלים השפעתם וחיותם מארבע אותיות שם הוי' ברוך־הוא, כל סוג מאות אחרת. **וּכְמוֹ שֶׁאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן הַהֶארָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת שֶׁבְּדוֹמֵם וְצוֹמֵחַ, לְהַהֶארָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת הַמַּלְבּוּשׁ בְּחַי וּמְדַבֵּר,** - וכשם שאינה דומה ההארה שבכל אחד מן הסוגים האלה זו לזו, **אַף שֶׁבְּכֻלָּן** - בכל ארבעת הסוגים האמורים, **אוֹר אֶחָד שָׁוֶה** - וההשוואה מתבטאת, **בְּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים,** - שפנימיות האור מוסתרת בכולם, **וּמַלְבּוּשׁ בִּלְבּוּשׁ אֶחָד בְּכֻלָּן שֶׁהוּא לְבוּשׁ נֹגַהּ** - ובכל זאת, אין ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח שווה, להארה ולהמשכת האור שבחי ומדבר. שכן, בחי ובמדבר רואים במוחש שהם חיים, רק שלא ניכר שהחיות היא אלקות, כפי שלמדנו לעיל בפירוט, וכשם שהחיות וההארה האלקית שבדומם ובצומח אין להן ערך ודמיון כלל לחיות ולהארה האלקית שבחי ובמדבר – **כָּךְ אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הָאָרַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ כְּלִי הֶסְתֵּר פָּנִים וּלְבוּשׁ כְּלָל, הַמְאִירָה וּמַלְבֶּשֶׁת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַמָּשׁ, וְכֵן בְּמִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר וְכִטּוּי שְׂפָתַיִם כְּלִי כַּוָּנָה, שֶׁהוּא** - הדיבור, **נֶחְשָׁב כְּמַעֲשֶׂה מַמָּשׁ כַּנַּזְכָּר לְעֵיל,** - הארה והמשכה זו, מפנימיות רצון העליון, הנמשכת במצוות המעשיות ובמצוות שבדיבור, כשהן נעשות בלי כוונה, אין להן ערך ודמיון כלל, **לְגַבֵּי הַהֶארָה וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְאִירָה וּמַלְבֶּשֶׁת בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהָאָדָם מִתְכַּוֵּן בַּעֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ עַל־יְדֵי קִיּוּם רְצוֹנוֹ, שֶׁהוּא וּרְצוֹנוֹ אֶחָד. וְכֵן בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ וּשְׁאָר בְּרָכוֹת, שֶׁבְּכַוָּנָתוֹ בָּהֶן - מְדַבֵּק מַחֲשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ.** - שזו המשמעות של הרעיון שהמעשה (והדיבור) נחשב לגוף, ואילו הכוונה לנשמה – שההבדל הוא במדת ההארה שבהם.

ליקוטי אמרים

כי בגוף הגשמי והדומם ממש כאבנים ועפר ההארה היא בבחי' צמצום גדול אשר אין כמוהו והחיות שבו מועטת כל כך עד שאין בו אפי' כח הצומח ובצומח ההארה אינה בצמצום גדול כל כך. ודרך כלל נחלקות לארבע מדרגות דומם צומח חי מדבר כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה שממנו מושפעים וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת החיו' שבדומם וצומח להארה והמשכת החיות המלובש' בחי ומדבר אף שבכולן אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ומלובש בלבוש אחד בכולן שהוא לבוש נוגה כך אין ערך ודמיון כלל בין הארת והמשכת אור א"ס ב"ה שהוא פנימיות רצונו ית' בלי הסתר פנים ולבוש כלל המאירה ומלובשת במצות מעשיות ממש. וכן במצות התלויות בדבור וביטוי שפתים בלי כוונה שהוא נחשב כמעשה ממש כנ"ל לגבי ההארה והמשכת אור א"ס ב"ה המאירה ומלובשת בכוונת המצות מעשיות שהאדם מתכוין בעשייתן כדי לדבקה בו ית' ע"י קיום רצונו שהוא ורצונו אחד וכן בכוונת התפלה וק"ש וברכותיה ושאר ברכות שבכוונתו בהן מדבק מחשבתו ושכלו בו ית'

יום שבת קודש ה' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, ולא שדביקות המחשבה... עד עמ' נא, חי ומדבר.

ליקוטי אמרים

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו ית'
היא מצד עצמה למעלה מדביקו' קיום המצות מעשיו'
בפועל ממש כמ"ש לקמן אלא מפני שזהו ג"כ רצונו ית'
לדבקה בשכל ומחשבה וכוונת המצות מעשיו' ובכוונ'
ק"ש ותפלה ושאר ברכות והארת רצון העליון הזה
המאירה ומלובשת בכוונה זו היא גדולה לאין קץ
למעלה מעלה מהארת רצון העליון המאירה ומלובשת
בקיום המצות עצמן במעשה ובדבור בלי כוונה כגודל
מעלת אור הנשמה על הגוף שהוא כלי ומלבוש
הנשמה כמו גוף המצוה עצמה שהוא כלי ומלבוש
לכוונתה ואף שבשתיהן במצוה ובכוונתה מלובש
רצון אחד פשוט בתכלית הפשיטות בלי שום שינוי
וריבוי ח"ו ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית
היחוד אף על פי כן ההארה אינה שוה בבחינת
צמצום והתפשטות*
ונחלקת גם כן לארבע
מדרגות כי גוף המצות
עצמן ממש הן ב' מדרגות
שהן מצות מעשיות ממש
ומצות התלויות בדבור
ומחשבה כמו תלמוד תורה

הגה"ה

(וכמ"ש בע"ח שכוונת המצות ותלמוד תורה היא במדריגת אור וגוף המצות הן מדרגות ובח' כלים שהם בח' צמצום שע"י צמצום האור נתהוו הכלים כידוע לי"ח):

וְלֹא שֶׁדְּבֵקוּת הַמַּחֲשָׁבָה וְשֵׂכֶל הָאָדָם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ הִיא מִצַּד עַצְמָהּ לְמַעְלָה מִדְּבֵקוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשָׂיוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן, - שהדביקות בהקב"ה, בנפשו של יהודי, על ידי קיום מצוות מעשיות, היא דביקות כזו שאומרים עליה "קדשנו במצוותיו", שזה, למשל, כמו כשמקדשים אשה להתאחד אתה ביחוד גמור – כך הוא התאחדותו של יהודי עם הקב"ה על ידי קיום מצוות. אחדות זו אינה נעשית בכוחו ועבודתו של יהודי בלבד. שכן, בעבודתו העצמית בלבד, לא היה אף פעם מגיע לדביקות כזו בהקב"ה; אלא יש בכך משום צדקה וחסד מהקב"ה שציוונו לקיים מצוות, ובכך גופא נתן בנו הכוח להתייחד ולהתאחד אתו יתברך על ידי המצוה. הרי, מובן, שהעבודה של דביקות, במחשבה ושכל, בכוונת המצוות או בשאר ענינים הנזכרים, אי אפשר שתהיה לה מעלה עליונה יותר מהדביקות בקיום המצוות, הבאה, כאמור, בנתינת כוח מהקב"ה. אך העדיפות בכוונת המצוות לגבי קיומן בלי כוונה, מתבטאת (לא בעצם הדביקות, כי־אם) בהארת הרצון העליון (שכן, כמו **במעשה** המצוות, כך גם **בכוונה** המצוות, קיים רצונו של הקב"ה) – ההארה של הרצון העליון המאירה ב(דביקות של) **כוונה** המצוות, היא למעלה בהרבה מאשר הארת הרצון העליון המאירה **בקיום** המצוות כשלעצמו (בלי כוונה). עליונות זו דומה לעליונות הנשמה על הגוף. אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ גַּם־כֵּן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְדָבְקָה - עם הקב"ה, בְּשֵׂכֶל וּמַחֲשָׁבָה וְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וּבְכַוָּנַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וּשְׁאָר בְּרָכוֹת, - נמשכת, הרי, גם בכוונה זו, הארה מהרצון העליון – וְהָאֲרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן הַזֶּה הַמְּאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּכַוָּנָה זוֹ, הִיא גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ לְמַעְלָה מֵהָאֲרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְּאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַצְמָן - שהוא מקיים בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר בְּלִי כַּוָּנָה, - והעליונות שבהארת הרצון העליון שב"כוונה", לגבי ההארה שבמעשה בלבד, היא: כְּגֹדֶל מַעֲלַת אוֹר הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוּף, שֶׁהוּא כְּלִי וּמַלְבּוּשׁ הַנְּשָׁמָה, כְּמוֹ גּוּף הַמִּצְוָה עַצְמָהּ שֶׁהוּא כְּלִי וּמַלְבּוּשׁ לְכַוָּנָתָהּ. - לכן, מדמים את **מעשה** המצוה – ל"גוף", ואת **הכוונה** – ל"נשמה", ואומרים ש"מצוה בלא כוונה היא כגוף בלא נשמה". וְאַף שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן, בַּמִּצְוָה וּבְכַוָּנָתָהּ, מְלֻבָּשׁ רָצוֹן אֶחָד - הרצון העליון, פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשָׁשִׁיטוּת, בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי וְרִבּוּי חַס־וְשָׁלוֹם, - ואם כן, הרי לא שייך לומר שבכך ישנו יותר או פחות מהרצון העליון, וּמְיֻחָד - הרצון, בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד - אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֶאָרָה - והתגלות בנפש, אֵינָהּ שָׁוָה בְּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת. - שביחס לקיום המצוה, ההארה היא בצמצום, ואינה מתבטאת באופן גלוי בדביקות נפש האדם בהקב"ה. ואילו, בכוונת המצוות, ההארה היא בהתפשטות ובהתגלות יתר, בדביקות מחשבתו ושכלו אתו יתברך. הגהה (בהגדה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שבשורש, בספירות העליונות, **כוונת** המצוות היא במדריגת "אור", ואילו **גוף** המצוות – בבחינת "כלים". שכן, בספירות ישנם הרי אורות וכלים, האור הוא פשוט ובלי גבול לגבי הכלי, שהוא כבר מוגדר בגדר של חכמה או חסד וכדומה. כדי להיות בגדר חכמה וחסד וכו' – יש צורך בענין הצמצום. הרי, ש"אור" הוא בבחינת התפשטות, ו"כלי" בבחינת צמצום. כך גם ביחס ל**כוונת** המצוות ול**גוף** המצוות – וכך מוסבר בהגהה: *(וְכֵן הוּא בְּעֵץ חַיִּים, שֶׁכַּוָּנַת הַמִּצְוֹת וְתַלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּמַדְרֵגַת אוֹר, וְגוּף הַמִּצְוֹת הֵן מַדְרֵגוֹת וּבְחִינוֹת כֵּלִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת צִמְצוּם, שֶׁעַל־יְדֵי צִמְצוּם הָאוֹר נִתְהַוּוּ הַכֵּלִים, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי ח"ן): - חכמה נסתרה, כך גם ההבדל בין **כוונת** המצוות לבין **גוף** המצוות, ביחס לצמצום והתפשטות). על כל פנים, למדנו שכשם שאינה דומה החיות שבדומם וצומח לחיות שבחי ובמדבר, כך אינה דומה הארת הרצון העליון המאירה בגוף המצוה, להארת הרצון העליון המאירה ב**כוונת** המצוה. עתה נלמד שכשם שבמשל ישנם ארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר, וארבעה סוגים אלה מחולקים לשני חלקים כלליים: א) דומם וצומח ב) חי ומדבר – כך גם בנמשל של מצוות וכוונת המצוות – כדלהלן: וְנֶחְלֶקֶת - מצוות וכוונת המצוות, גַּם־כֵּן לְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת, כִּי גּוּף הַמִּצְוֹת עַצְמָן מַמָּשׁ - הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שֶׁהֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַמָּשׁ - שלא על ידי דיבור,

שהרי הדיבור רק **נחשב** במעשה, **וּמִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת** - בקיומן, **בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ תַּלְמוּד תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן** - שמן התורה, **וּשְׁאָר בְּרָכוֹת;** - שמדרבנן, שתי מדריגות אלו במצוות – מעשה מחד, ודיבור ומחשבה מאידך – הן שתיהן בסוג של **גּוּף** המצוות; **וְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת** לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, - על ידי קיום המצוות, **שֶׁהִיא** - הכוונה, **כְּנִשְׁמָה לַגּוּף,** - של המצוה, **נֶחְלֶקֶת גַּם־כֵּן לִשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, כְּמוֹ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת הַנְּשָׁמָה שֶׁהֵן בַּגּוּף הַחָמְרִי, שֶׁהֵן: חַי וּמְדַבֵּר.** - כך גם **בכוונת** המצוות, ישנה כוונה שהיא, למשל, בנשמה של בעל חי, וישנה כוונה עליונה יותר, שהיא בנשמה של מדבר שהוא בר־שכל – וכפי שיתבאר להלן:

ליקוטי אמרים

וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצות לדבקה בו ית' שהיא בנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

המשך ביאור במסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' א

הֵיינוּ **בַּר מַחֲווֹנֵיתָא,** שלדבריהם יתפרש המחלוקת במשנתינו כך, **אֲמַר תַּנָּא קַמָּא** שרק **בַּאגֵי** – השדות שקבועות במקומן מִיזְדַּבְּנֵי – מכורות בכלל העיר, אך **בַּר מַחֲווֹנֵיתָא** – העבד הממונה על השדות שאינו קבוע במקומו **לֹא** מִיזְדַּבַּן – אינו מכור בכלל העיר, **וְאָתָא** [–בא] **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר** – לחלוק על תנא קמא ולומר **שַׁאֲפִילּוּ בַּר מַחֲווֹנֵיתָא** – עבד זה שאינו קבוע נָמֵי מִיזְדַּבַּן – גם כלול במכירה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לשמעון בן אבטולמוס שפירש ש'סנטר' היינו **בַּאגֵי** – שדות, קשה מה בא רבן שמעון בן גמליאל להוסיף על תנא קמא, הרי **תַּנָּא קַמָּא** עצמו נָמֵי הָכֵי קָאָמַר – גם אמר כן ששדות כלולות במכירת העיר. ואם כן מוכח ש'סנטר' פירושו 'בר מחווניתא'.

דוחה הגמרא את הראיה ומיישבת: **מִי סָבְרַתְּ** – וכי סבור אתה **מַאי** הם **'שִׁלְחִין', בַּאגֵי** – שדות, **לֹא** – אין הפירוש כן, אלא **מַאי שִׁלְחִין, גִּינּוֹנְיֵיתָא** – גינות שסמוכות לעיר ושבתוך העיר, ונקראים 'שלחין' על שם האילנות שבהם שמשלחים פירות בכל שנה, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ד יג) **'שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים',** כלומר, גינותיך המגדלים פירות כל שנה הרי הם כפרדס רימונים, וביון שגינות אלו עשויות לטייל בהן כדוגמת בית, הרי הם שייכות לעיר יותר משדות הנקראות 'באגי', וסובר תנא קמא שהם כלולות במכירת העיר, **אֲבָל בַּאגֵי** – השדות שסביב העיר, **לֹא** מִיזְדַּבְּנֵי – אינם כלולות במכירת העיר. **וְאָתָא** [–בא] **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר** – לחלוק על תנא קמא ולומר **שַׁאֲפִילּוּ בַּאגֵי** – שדות שאינן שייכות לעיר כגינות נָמֵי מִזְדַּבְּנֵי – גם הן כלולות במכירת העיר.

הגמרא מביאה שמועה זו באופן אחר: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. **סָבְרוּהָ** בני הישיבה לפרש **מַאי שִׁלְחִין** – מה הם 'בית השלחין' שאמר תנא קמא שכלולין במכירת העיר, **גִּינּוֹנְיֵיתָא** – גינות הסמוכות לעיר. שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** – המחלוקת במשנתינו מובנת רק **לְמַאן דְּאָמַר** – לשמעון בן אבטולמוס שפירש ש'סנטר' היינו **בַּאגֵי** – שדות, שלפי דבריו תתבאר המחלוקת בדרך זו, **אָמַר תַּנָּא קַמָּא** שרק **גִּינּוֹנְיֵיתָא** – גינות השייכות לעיר מִיזְדַּבְּנֵי – נמכרות עם העיר, אך **בַּאגֵי** – שדות שפחות שייכות לעיר **לֹא** מִיזְדַּבְּנֵי – אינן נמכרות עמה, **וְאָתָא** [–בא] **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר** – לחלוק על דבריו ולומר **דַּאֲפִילּוּ בַּאגֵי** – שדות שאינן שייכות לעיר כגינות מִיזְדַּבְּנֵי – מכורות בכלל העיר.

המשך ביאור במסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

וסדן השקמה היו דקים וקטנים, מכל מקום כיון שהם חשובים ויש להם שם בפני עצמם, אינם מכורים עם השדה).

כיון ששנינו שיש חילוק בין שומירה העשויה בטיט לשאינה עשויה בטיט, מביאה הגמרא נידון לגבי מלבנות של פתחים, ומבארת שגם בזה יש חילוק אם מחוברת בטיט או ביתדות: **בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר,** המוכר בית ולא פירש מה כלל במכירה, **מַלְבְּנוֹת שֶׁל פְּתָחִים** – מסגרות העשויות סביב המשקוף והמזוזות שבפתח, **מַהוּ** – מה דינם, האם הם כלולות במכירת הבית. מבארת הגמרא את אופן הספק: **הֵיכָא דִּמְחַבְּרֵי בְּטִינָא** – כשהמסגרות מחוברות לבית בטיט, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק, **דְּהָא מְחַבֵּר** – שהרי מחוברות הם לבית ונמכרות עמו. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – באיזה אופן יש לך להסתפק, **דְּנָקִיטֵי בְּסִיכֵי** – כשהם מחוברות לבית ביתדות ונוח לפרקם, **מַאי,** האם ביון שאינם נצרכות כל כך לפתח אינם מכורות עם הבית, או כיון שסוף סוף הם מחוברות לבית הרי הם נמכרות עמו. **תֵּיקוּ** – יעמוד הנידון בספק.

מוסיפה הגמרא להסתפק: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא,** אף אם נאמר שמלבנות של פתחים המחוברות בסיכי נמכרות עם הבית, עדיין יש להסתפק **בְּמַלְבְּנוֹת שֶׁל חֻלּוֹנוֹת** – מסגרות העשויות סביב לחלונות הבית ומחוברות בסיכי, **מַהוּ, מִי אָמְרִינַן** שדווקא מלבנות הפתחים שנעשו לחזק את הבנין מכורות, אבל מלבנות החלונות שלא נעשו לחזק את הבנין, אלא **לְנוֹי בְּעָלְמָא הוּא דַּעֲבִידִי** – עשויות לנוי בלבד, אינם נחשבות כחלק מן הבית ואינם מכורות עמו, **אוֹ דִּילְמָא** – שמא, **כֵּיוָן דְּמִתַּחֲבֵּרִי** – שהם מחוברות ביתדות לבנין, **מִתַּחֲבֵּרִי** – הרי חבורם מחשיבם כחלק מהבנין ונמכרות עם הבית. ומסקנת הגמרא: **תֵּיקוּ.**

מוסיפה הגמרא להסתפק: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה,** אף אם נאמר שמלבנות הפתחים והחלונות נמכרות עם הבית, כיון שהם מחוברות לבנין, עדיין יש להסתפק **בְּמַלְבְּנוֹת שֶׁל כִּרְעֵי הַמִּטָּה** – חתיכות עץ שמניחים תחת רגלי המיטה כדי שלא ירקיבו מהקרקע, **מַהוּ,** האם הם נמכרות עם המיטה. מבארת הגמרא את אופן הספק: **כָּל הֵיכָא דְּמִיטַּלְטְלֵי בַּהֲדָהּ** – במקום שחתיכות אלו מחוברות למיטה במסמרים או ביתדות, ומיטלטלים עם המיטה, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק, שודאי מכורים הם, **דְּהָא מִיטַּלְטְלֵי** – שהרי הם מיטלטלים עם המיטה, ולכן הם חלק ממנה, **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – באיזה אופן יש לך להסתפק, **הֵיכָא דְּלָא מִיטַּלְטְלֵי** – כשאין המלבנות מחוברות למיטה, **מַאי,** האם כיון שאינם מחוברות אינם נמכרות עמה, או כיון שהם משמשות את המיטה הרי הם כחלק ממנה ונמכרות עמה. **תֵּיקוּ.**

שנינו במשנה: וְלֹא כלל במכירה **לֹא אֶת חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְלֹא סַדַּן הַשִּׁקְמָה** (וכו').

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר״ח ניסן עד י״ב בו דבר יום ביומו מי״ב נשיאים. וביום י״ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היחי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום שלישי, ר״ח ניסן

וַיְהִי בְיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטּוֹת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצַפָּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִיס וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפְּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מְשֻׁבָּט

ליום שלישי ר״ח ניסן

יְהוּדָה

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בְּקְדֻשַּׁת זֶה הַמְּשֻׁבָּט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום רביעי, ב׳ ניסן

בַּיּוֹם֙ הַשֵּׁנִ֔י הִקְרִ֖יב נְתַנְאֵ֣ל בֶּן־צוּעָ֑ר נְשִׂ֖יא יִשָּׂשכָֽר׃ הִקְרִ֣ב אֶת־קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֙סֶף֙ אַחַ֣ת שְׁלשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה מִזְרָ֥ק אֶחָ֖ד כֶּ֑סֶף שִׁבְעִ֗ים שֶׁ֚קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם ׀ מְלֵאִ֥ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֖ה בַּשָּׁ֑מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּף֙ אַחַ֣ת עֲשָׂרָ֔ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֗ד בֶּן־בָּקָר֙ אַ֣יִל אֶחָ֔ד כֶּ֖בֶשׂ־אֶחָ֣ד בֶּן־שְׁנָת֑וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים בָּקָ֙ר שְׁנַ֣יִם֮ אֵילִ֣ם חֲמִשָּׁה֒ עַתֻּדִ֤ים חֲמִשָּׁה֙ כְּבָשִׂ֣ים בְּנֵי־שָׁנָ֔ה חֲמִשָּׁ֖ה זֶ֣ה קָרְבַּ֑ן נְתַנְאֵ֖ל בֶּן־צוּעָֽר׃

יום חמישי ג׳ ניסן

בַּיּוֹם֙ הַשְּׁלִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י זְבוּלֻ֑ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֙סֶף֙ אַחַ֣ת שְׁלשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה מִזְרָ֥ק אֶחָ֖ד כֶּ֑סֶף שִׁבְעִ֗ים שֶׁ֚קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם ׀ מְלֵאִ֥ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֖ה בַּשָּׁ֑מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּף֙ אַחַ֣ת עֲשָׂרָ֔ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֗ד בֶּן־בָּקָר֙ אַ֣יִל אֶחָ֔ד כֶּ֖בֶשׂ־אֶחָ֣ד בֶּן־שְׁנָת֑וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים בָּקָ֙ר שְׁנַ֣יִם֮ אֵילִ֣ם חֲמִשָּׁה֒ עַתֻּדִ֤ים חֲמִשָּׁה֙ כְּבָשִׂ֣ים בְּנֵי־שָׁנָ֔ה חֲמִשָּׁ֖ה זֶ֣ה קָרְבַּ֑ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃

יום שישי, ד׳ ניסן

בַּיּוֹם֙ הָרְבִיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י רְאוּבֵ֑ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃ קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֙סֶף֙ אַחַ֣ת שְׁלשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה מִזְרָ֥ק אֶחָ֖ד כֶּ֑סֶף שִׁבְעִ֗ים שֶׁ֚קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם ׀ מְלֵאִ֥ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֖ה בַּשָּׁ֑מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּף֙ אַחַ֣ת עֲשָׂרָ֔ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֗ד בֶּן־בָּקָר֙ אַ֣יִל אֶחָ֔ד כֶּ֖בֶשׂ־אֶחָ֣ד בֶּן־שְׁנָת֑וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים בָּקָ֙ר שְׁנַ֣יִם֮ אֵילִ֣ם חֲמִשָּׁה֒ עַתֻּדִ֤ים חֲמִשָּׁה֙ כְּבָשִׂ֣ים בְּנֵי־שָׁנָ֔ה חֲמִשָּׁ֖ה זֶ֣ה קָרְבַּ֑ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נְשָׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפָּרִים וּמְצַפְצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפְּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִתְמָר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מְשֻׁבָּט

ליום רביעי ב׳ ניסן	ליום חמישי ג׳ ניסן	ליום שישי ד׳ ניסן
יִשָּׂשכָר	זְבוּלֻן	רְאוּבֵן

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בְּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן׃

יום שבת קודש, ה' ניסן

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נְשָׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפָּרִים וּמְצַפְצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמָר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁפְּאֹם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֶּׁבֶט

ליום שבת קודש ה' ניסן

שִׁמְעוֹן

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתְךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתְךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

אגרות קודש

ב"ה, ח"י ניסן, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מי"ב ניסן.

התקוה חזקה ע"פ תוכן מכתבה שלה, שמרגישה וגם רואה איך שנחוצה פעולתה ועזרתה לבני ביתה, ואדרבה עתה לאחרי פטירת בעלה ע"ה גדלה הנחיצות עוד יותר, וכמובן שתבליג על צערה ומצב רוחה ותעשה כל התלוי בה לעזר הקרובים, לא רק בני ביתה ממש, אלא הנמצאים בסביבתה בכלל, שהרי כל ישראל חברים ואפילו אם עד עתה לא הורגלה בזה, בודאי הרעיון אשר זהו נחת רוח אמיתי הכי נעלה שיכולה לגרום לנשמת הנפטר, תוסיף בה כח ועדוד לעשות בכל האמור, נוסף אשר זהו ציווי תורתנו הק' תורת חיים, והרי ציווי התורה הוא גם נתינת כח, ואף שמובן שכל התחלות קשות ובפרט במצבים כהנ"ל ובמצב רוח כהנ"ל, הרי כאמור ציווי השי"ת הוא גם נתינת כח **בערך** הקישוים, וכבר הודיעונו חכמנו ז"ל אשר הבא לטהר מסייעין אותו, וינעם לי להתבשר טוב בזה...

בברכה לבשו"ט.

יום ראשון

יום ששי — כח אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, ששי.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וגם המקורבים . . . דשבת.

בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵינִי מוֹחֵל", וְכֵן "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" – אֵין אוֹמְרִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, אֲבָל צָרִיךְ לוֹמַר בְּשָׁאָר יָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן. בְּסִיּוּם הַג' פָּרָשִׁיּוֹת אוֹמְרִים תֵּבַת "אֱמֶת". יַעֲלוּ חֲסִידִים – פַּעַם אַחַת, הִבָּה מַטָּתוֹ – ג' פְּעָמִים, יְבָרֶכְךָ – ג' פְּעָמִים. בְּתִקּוּן חֲצוֹת אֵין אוֹמְרִים "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" בַּיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן.

יום ראשון — כח אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ועולם . . . 104 אלקות ממש.

"הָרַחֲמָן" הִבְרִית מִילָה – אוֹמְרִים.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגים אצלנו, אז מען גיט דמי קדימה אז דער אינגעל זאָל לערנען – (ונתן כ"ק אדמו"ר שליט"א סכום מסוים באמרו): – דאָס איז פאר דער ישיבה.

(מִשִּׂיחָה בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה): בִּבְרִית מִילָה אוֹמְרִים, "כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים". וְנוֹהֲגִים אֶצְלֵנוּ, שֶׁנּוֹתְנִים דְּמֵי קְדִימָה שֶׁהַיֶּלֶד יִלְמַד (וְנָתַן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיי"צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן] סְכוּם מְסָיָם בְּאָמְרוֹ): זֶה עֲבוּר הַיְשִׁיבָה.

יום שני

שבת — כט אדר א, פרשת שקלים — ה'תש"ג

הַפְטָרָה: וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע גו', וּמוֹסִיפִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁל הַפְטָרַת פָּרָה חֻקַּת. מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ויקהל, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: פרק לג. עוד . . . באמונה זו.

באמירת לחיים יש שתי נוסחאות:

א) לחיים טובים ולשלום, וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – ויחל נח גו', ועץ הדעת – גפן הי', ולכן מברכים שיין זה יהי' לחיים טובים.

ב) הרב המגיד ממעזריטש הי' עונה לחיים ולברכה. פעם בהתועדות שהי' נוכח רבינו הזקן, ענה רבינו הזקן: לחיים ולברכה. אחרי ההתועדות שוחחו החסידים בטעם נוסח זה, ששמעוהו אז פעם הראשונה. אחד החסידים אמר, אשר להיות כי נכנס יין יצא סוד, ובעבודה הוא התגלות המדות, לכן זקוקים לברכה. והנוסח הוא "לחיים ולברכה" – אותיות לב–רכה. הצ"צ אמר ע"ז: דאָס קען זאָגען א חסיד, וואָס האָט געדאוועט און געטאָן אין עבודה דרייסיג יאָהר.

בַּאֲמִירַת "לְחַיִּים" יֵשׁ שְׁתֵּי נֻסְחָאוֹת: א) "לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם", וְטַעַם הַבְּרָכָה - לִהְיוֹת כִּי בִּשְׁתִיַּת הַיַּיִן הַנִּזְכֶּרֶת בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בַּתּוֹרָה הָיוּ תוֹצָאוֹת לֹא טוֹבִים - "וַיָּחֶל נֹחַ גו'", וְעֵץ הַדַּעַת גֶּפֶן הָיָה, וְלָכֵן מְבָרְכִים שֶׁיַּיִן זֶה יִהְיֶה לְחַיִּים טוֹבִים.

ב) הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ הָיָה עוֹנֶה "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". פַּעַם בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁהָיָה נוֹכֵחַ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, עָנָה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". אַחֲרֵי הַהִתְוַעֲדוּת שׂוֹחֲחוּ הַחֲסִידִים בְּטַעַם נָפְשׁ זֶה, שֶׁשָּׁמְעוּהוּ אָז פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד הַחֲסִידִים אָמַר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד, וּבָעֲבוֹדָה הוּא הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת, לָכֵן זְקוּקִים לִבְרָכָה. וְהַנָּפְשׁ הוּא "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה" – אוֹתִיּוֹת "לֵב־רַכָּה". הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר עַל זֶה: זֹאת יָכוֹל לוֹמַר חָסִיד, שֶׁהִתְפַּלֵּל וְעָסַק בַּעֲבוֹדַת ה' שִׁלשִׁים שָׁנָה.

יום שני — כט אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: והנה צמצום . . . נג עבודתם.

באחת ההתועדות אמר אאמו"ר: הקב"ה ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, און אידען דארפען מאַכען מיש לאין, פון די גשמיות מאַכען רוחניות. די עבודה מאַכען פון גשמיות רוחניות און דעם גשמי מאַכען א כלי פאר רוחניות, דאָס איז א חובת גברא, אין דעם איז מחויב כל אחד ואחד בפרט.

בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וִיהוּדִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִ"יֵשׁ" לְ"אַיִן", מֵהַגַּשְׁמִיּוּת לַעֲשׂוֹת רוּחָנִיּוּת. הָעֲבוֹדָה לַעֲשׂוֹת מִגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת וְאֶת הַגַּשְׁמִי לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְרוּחָנִיּוּת – זוֹהִי מַטָּלָה אִישִׁית. בָּזֶה מְחֻיָּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְרָט.

יום ראשון — ל אדר א, ר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן.

אאמו"ר אמר: א חסיד מאַכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאַפּ טאָן בא זיך אין פּעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאָס אליין וואָס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואָס טו איך אויף דער וועלט?

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] אָמַר: חָסִיד יוֹצֵר סְבִיבָה. אִם לֹא – עָלָיו לְפַשְׁפֵּשׁ בְּכֵלָיו, מַה מַּצָּבוֹ הָאִישִׁי. וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵר סְבִיבָה – צָרִיךְ לְשָׁבְרוֹ [=אֶת רוּחוֹ] כְּקֵיסָם. וְעָלָיו לִשְׁאֹל אֶת עַצְמוֹ: מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה?

יום שלישי

יום שלישי — א ניסן, ר"ח — ה'תש"ג

כָּל הַחֹדֶשׁ אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.
אַחַר אֲמִירַת הַנְּשִׁיא אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" הַנִּדְפָּס בְּסִדּוּר 'תּוֹרָה אוֹר', וְגַם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: אך מי . . . נג לי"ח.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] צִוָּה לְגִיסוֹ הָרַב מֹשֶׁה הוֹרֶנְשְׁטֵיין הַכֹּהֵן לֵאמֹר ה"יְהִי רָצוֹן" שֶׁאַחַר הַנְּשִׁיא, וְאָמַר לוֹ כִּי אֲפִלּוּ כֹּהֵן וְלֵוִי צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, כִּי זֶה שַׁיָּךְ לְעִבּוּר.

יום רביעי

יום רביעי — ב ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תזריע, רביעי עם פירש״י.
תהלים: י־יז.
תניא: והנה שכר . . . 106 קדם ה׳.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב]. נִסְתַּלֵּק אוֹר לְיוֹם א, ב נִיסָן שְׁנַת תר״ף בְּרוֹסְטוֹב, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ־כָּבוֹד.

מַאֲמָר הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר אָמְרוּ בְּרַבִּים, אַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּת אָבִיו: בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי דְּחַג הַסֻּכּוֹת תרמ״ג, וּמַתְחִיל ״כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ כוּ״. מַאֲמָר – בְּרַבִּים – הָאַחֲרוֹן בִּהְיוֹתוֹ בְּעָלְמָא דֵּין – בִּסְעוּדַת פּוּרִים תר״ף, וּמַתְחִיל ״רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק גו׳ קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ״.

יום חמישי

יום חמישי — ג ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תזריע, חמישי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והיינו אפילו . . . 106 כמ״ש לקמן.

מִשְׁעוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב]: בְּכָל יוֹם פָּרָשָׁה חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשׁ״י. אֲמִירַת תַּנַּ״ךְ בְּעַל־פֶּה: פֶּרֶק אֶחָד מִתּוֹרָה, וְכֵן מִנְּבִיאִים, וְכֵן מִכְּתוּבִים. פֶּרֶק אֶחָד מִשְׁנָיוֹת. שִׁעוּר גְּמָרָא לְעִיּוּנֵי – ב׳ דַּפִּים לְשָׁבוּעַ, שִׁעוּר לְמִגְרַס – ג׳ דַּפִּים לְיוֹם. שִׁעוּר בִּירוּשַׁלְמִי. גַּם שִׁעוּר – לֹא בְּכָל יוֹם – בְּפוֹסְקִים. בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה הָיָה מְסַיֵּם כָּל הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳: לִוָּה בַּסִּדְרוֹת הָאֲרֻכּוֹת וּפוֹרֵעַ בַּקְּצָרוֹת.

יום ששי

יום ששי — ד ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תזריע, ששי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: וכשעוסק . . . כמ״ש בזהר.

עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי עֲסָקִים מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁנֵי סְעִיפִים עִקָּרִים:

א) הֲעֲבוֹדָה עִם עֲצְמוֹ. בְּעֵת עִסְקוֹ מֵמָּשׁ בַּשָּׁעָה הַפְּנוּיָה, בְּיָשְׁבוֹ בַּחֲנוּת וְכַדּוֹמֶה, יִלְמֹד מִשְׁנָה מִשְׁנָיוֹת, פֶּרֶק תַּנָּיָא, וְיִהְיֶה לוֹ אֵיזֶה דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּמוֹ חֻמָּשׁ מִשְׁנָיוֹת תְּהִלִּים תַּנָּיָא, שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי בָּהֶם בְּעַל־פֶּה, לְמַעַן שֶׁיּוּכַל לַחֲזֹר עֲלֵיהֶם בְּהָלְכוֹ בָּרְחוֹב, בַּשּׁוּק וְכַדּוֹמֶה.

ב) הֲעֲבוֹדָה עִם זֻלָּתוֹ. בְּעֵת הַדִּבּוּר בְּעִנְיְנֵי עֵסֶק, יְסַבֵּב הַדִּבּוּר לְסַפֵּר אֵיזֶה סִפּוּר תָּכְנִי, וְלִמְצֹא עִלָּה וְסִבָּה לְעוֹרֵר עַל דָּבָר לִמּוּד וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

שבת קודש

שבת — ה ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תזריע, שביעי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: פרק מ. אך . . . נה באריכות.

בְּ׳רְצֵה׳ דִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן אוֹמְרִים "בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת" – בֵּית דִּגּוּשָׁה, "וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת" – בֵּית רְפוּיָה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] אָמַר בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה "לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֶלָּא אָדָם מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ", כְּבוֹד יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: לְשׁוֹן כֶּבְדָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה "כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה – נַעֲשָׂה לִבּוֹ כָּבֵד", וּלְשׁוֹן כָּבוֹד, גִּלּוּי אוֹר מַקִּיף נַעֲלֶה. וְזֶהוּ "לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ", כְּלוֹמַר מְקָרְרוֹ, אֶלָּא "אָדָם מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ", שֶׁנִּתָּן לוֹ כֹּחַ וְעֹז לְהָאִיר אֶת מְקוֹמוֹ בְּאוֹר תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה. כְּשֵׁם דִּבְיִרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף "מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ תְּהֵא צַדִּיק", דִּשְׁבוּעָה זוֹ הוּא עִנְיַן הַשֹּׂבַע בְּכֹחוֹת נַעֲלִים שֶׁתּוּכַל לְהַשְׁלִים כַּוָּנַת יְרִידָתָהּ, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּכָל אָדָם וְאָדָם בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא.

מתי מצוה לקדש ממי הכיור? יום ראשון כ"ח אדר ה'תשע"ז

הלכות ביאת המקדש פרק ה, הלכה יג: כַּמָּה מַיִם צְרִיכִין לְהֱיוֹת בַּכִּיּוֹר? אֵין פָּחוֹת מִבְּדֵי לְקַדֵּשׁ מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַהֲרֹן וּבָנָיו", וְהָיוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר וּפִינְחָס עִמָּהֶן, חֲרֵי אַרְבָּעָה.

בגמרא (זבחים יט, ב) הלימוד הוא מהפסוק "ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו" (שמות מ, לא), ואילו הרמב"ם הביא את הפסוק "ורחצו אהרן ובניו" (שם ל, יט), ולכן הוצרך לכלול בבני אהרן גם את פנחס כדי שיהיו ארבעה.

והקשה ה'כסף משנה':

בזמן שנאמרה פרשה זו (בימי המילואים) עדיין היו נדב ואביהוא בחיים ואם כן צריכים להיות מים בכיור בכמות שתספיק לקדש חמשה כוהנים (ללא פנחס או ששה עם פנחס)?

ותירץ ה'חתם סופר' (שו"ת או"ח סי' קעג):

לדעת הרמב"ם, בשמונת ימי המילואים לא היו הכוהנים צריכים לקדש ידיהם ורגליהם כיון שטבלו את כל גופם (ורק ביום הכפורים מצוה על הכהן הגדול לקדש ידיו ורגליו בין העבודות בנוסף לטבילות). ואם כן התחילו להשתמש בכיור רק לאחר שמונת ימי המילואים, אחרי מות נדב ואביהוא, ונשארו רק אהרן, אלעזר ואיתמר ופינחס - ארבעה.

לפי זה מבאר ה'כלי חמדה' (כי תבא אות ג) הלכה נוספת:

לדעת הרמב"ם (לעיל הל' י) "מצוה לקדש ממי הכיור" ולא במים אחרים, ואילו הרמב"ן (על הפסוק "ורחצו אהרן ובניו", שמות ל, יט) כתב "הרחיצה היא המצוה, אבל הכיור ציוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה". ומביא ראיה מכך שביום הכפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב (יומא מג, ב). ומה יענה הרמב"ם על הוכחה זו?

והביאור:

המצוה לקדש במי הכיור היא כאשר הקידוש מעכב, אך כאשר העבודה כשרה בדיעבד גם אם לא קידש – אכן אין מצוה לקדש דווקא במי הכיור. ולכן, ביום הכפורים שקידוש ידים ורגלים שבין עבודה לעבודה אינו מעכב (לעיל ה"ז), אין חובה לקדש ממי הכיור ואדרבה, עדיף לקדש מקיתון של זהב "משום כבודו של כהן גדול" (יומא מה, א), ורק הקידוש הראשון לפני העבודות שהוא מעכב, צריך להיות ממי הכיור (ראה רש"י יומא לא, ב ד"ה וקידש).

הטלת מום בקדשים בזמן הזה יום שני כ"ט אדר ה'תשע"ז

הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ז: הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים... לוֹקֶה... וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם - שֶׁהֲרֵי הָיָה רָאוּי לְקָרְבָּן, וּפָסְלוֹ; אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אֵינוֹ לוֹקֶה.

לדעת הרמב"ם, המטיל מום בקדשים בזמן הזה עובר בלא תעשה ("כל מום לא יהיה בו").

והקשו אחרונים (כסף משנה. לחם משנה): והרי אמר רבא (עבודה זרה יג, ב. וראה רש"י שם ד"ה בזמן), שבזמן הזה שאין בית המקדש והבהמה אינה ראויה להקרבה, אין איסור מן התורה להטיל מום בקדשים, ורק מדרבנן אסור "מפני שנראה כמטיל מום בקדשים"!

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה יח, רפז):

רבא האומר שאין איסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה סובר כהאומרים שקדושת ירושלים והמקדש בטלה לאחר החורבן (מגילה י, א), וממילא אין הבהמה ראויה להקרבה, ולכן אין איסור תורה להטיל בה מום, אבל הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו ט"ו) שנקט כדעה שקדושה ראשונה של המקדש שנתקדשה בימי שלמה קידשה גם לעתיד לבא, ו"מקריבין הקרבנות כולם אף על פי שאין שם בית בנוי", סובר שבהמת הקדש ראויה להקרבה גם בזמן הזה, ואם כן אסור מן התורה להטיל בה מום.

אלא שמכל־מקום סובר הרמב"ם שאין לוקים על זה, כי ההקרבה היא בגדר 'מחוסר מעשה' היות והמזבח אינו בנוי.

וה'חתם סופר' (שו"ת או"ח סי קלט יו"ד סי' שיח) מבאר:

האומר "הריני נזיר ביום שבן דוד בא" אסור לשתות יין בכל ימות החול שמא יבוא משיח באותו יום (עירובין מג, א) ומאותה סיבה סובר הרמב"ם שהמטיל מום בבהמת קדשים בזמן הזה עובר בלאו, שמא יבוא משיח באותו יום והבהמה תהא ראויה להקריבה. אך אינו לוקה כיון שהדבר ספק, ואף אם באמת יבוא משיח באותו יום הרי כשהתרו בו היתה זו 'התראת ספק' כי באותה שעה לא היתה וודאות שיבוא (ראה תוס' כתובות טו, א ד"ה וספק - שאם לא ידוע שוודאי יבוא לידי איסור, לכו"ע התראת ספק אינה התראה).

מדוע בהמת טריפה פסולה להקרבה? יום שלישי א' ניסן ה'תשע"ז

הלכות איסורי מזבח פרק ב, הלכה י: בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת הָאוֹסְרִין אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה, אֲסוּרָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ".

הקשה ה'כסף משנה':

בגמרא (תמורה כט, א) למדו דין איסור טריפה למזבח מן התורה מהכתוב "אם עולה קרבנו מן הבקר" – להוציא את הטריפה. וכן מהכתוב במעשר בהמה "כל אשר יעבור תחת השבט" – פרט לטריפה שאינה עוברת. ומדוע כתב הרמב"ם שטריפה פסולה למזבח משום "הקריבהו נא לפחתך"

שאיסורו מדרבנן?

ותירץ ה'כתב סופר' (או"ח סי' פח):

לשון הרמב"ם הוא 'בהמה שנולד לה אחת מן הטריפות האוסרין אותה באכילה'. ולכאורה התוספת 'האוסרין אותה באכילה' היא שפת יתר, כי פשיטא שטריפה אסורה באכילה? אלא כוונת הרמב"ם שאפילו אם נולד בה ספק טריפה המותר מן התורה (לפי שיטת הרמב"ם בספיקא דאורייתא) או נולדה בה טריפה דרבנן (ומותרת מדאורייתא) – אסורה למזבח. וזהו דיוק הלשון 'אחת מן הטריפות האוסרין אותה באכילה', שאיסור האכילה (אף מדרבנן) פוסלה מלהעלותה למזבח.

וכיון שמהלימוד מפסוקי התורה ('מן הבקר' ו'כל אשר יעבור תחת השבט') אפשר למעט רק טריפה האסורה מן התורה אבל לא טריפה מדרבנן, הביא הרמב"ם את הלימוד מ'הקריבהו נא לפחתך', כי טריפה זו שאינה ראויה לאכילה אין להקריבה ל'פחתך' (ולימוד זה הוא מ'דברי קבלה', החמורים כדברי תורה).

והגר"י ענגיל (לקח טוב כלל ו סק"ד) מיישב:

מדברי רש"י (זבחים עד, ב ד"ה נפולה) נראה שמפסוקי התורה אפשר למעט טריפה רק מהקרבה על גבי המזבח אבל שחיטתה אינה נכללת באיסור, ולכן בהמה שנפלה מן הגג ('נפולה') ואין וודאות שהיא טריפה ואפשר לבודקה לאחר השחיטה, מותר לשוחטה ואם תימצא טריפה לא יוכלו להקריבה, אך משום 'הקריבהו נא לפחתך' אסור אף להכניסה לעזרה כדי לשוחטה, כי הוא דבר של בזיון שלא עושים לפני ה'פחה'.

ולכן הביא הרמב"ם את הלימוד מ'הקריבהו נא לפחתך', כדי לאסור לא רק את ההקרבה של טריפה אלא אף את הכנסתה לעזרה לשוחטה.

הטוב ביותר לה'

יום רביעי ב' ניסן ה'תשע"ז

הלכות איסורי מזבח פרק ז, הלכה יא: שֶׁהֲרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹל יִצְרוֹ הָרַע, וְרַחֵיב יָדוֹ, וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה הַמְּשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְהֶבֵל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן...

מדיוק לשון הרמב"ם 'מן המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו', מובן שאין צורך לבחור את המין הטוב ביותר, אלא שמתוך אותו המין שממנו בחר להקריב, צריך להביא את המשובח ביותר.

ויש להבין: בסיום ההלכה מביא הרמב"ם את הפסוק 'כל חלב לה'', ולכאורה הרי זה כולל גם את המובחר ביותר בין המינים, ומניין להגביל זאת למשובח ביותר באותו המין?

ונראה שהרמב"ם לומד זאת מקרבנות קין והבל, אותם הביא כמקור לדין זה:

הבל הביא מהמובחר שבמין הצאן ('מבכורות צאנו'), אך לא הידר להביא מהמין החשוב שבבהמות שהוא הבקר, אלא בחר במין הצאן, 'השפל מכל בעלי חיים' (רבינו בחיי על הפסוק). מאידך, קין הביא פשתן שהוא מבין המובחרים שבגידולי הקרקע, ומזה שאף־על־פי־כן הקב"ה רצה במנחתו של הבל ולא בזו של קין, מוכח שהעיקר ב'כל חלב לה'' הוא להביא את היפה והמשובח שבאותו המין, אך לא מהמין המשובח ביותר.

וטעם הדבר:

ענין 'כל חלב לה'' הוא לבטא את הכרתו של האדם בכך שהארץ ומלואה שייכת לה', ולכן הוא מביא לקב"ה את הראשון והטוב ביותר.

ומאחר שהבעלות של ה' על הארץ היא על כל מה שבעולם, הן המינים המשובחים והן המינים הפשוטים, צריך לתת את היפה והמשובח מהמין שרוצה לתת – בין מהמין המשובח ובין מהמין הפשוט, ובכך להראות שהכל שייך לה'.

(לקוטי שיחות חלק טו בראשית ד)

זיקנה הפוסלת את הקרבן

יום חמישי ג' ניסן ה'תשע"ז

הלכות מעשה הקרבנות פרק א, הלכה יא: הַשְּׁלָמִים בָּאִים... וּמִן הַבָּקָר... עַד שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים... יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ.

לדעת הרמב"ם, פר מעל שלש שנים הוא זקן, וכתב ה'טורי אבן' (ראש השנה י, א ד"ה עגל), שאם כן הרי הוא פסול להקרבה גם בדיעבד, כי הגמרא (בכורות מ, א) לומדת דין זה מהפסוק "מן הצאן... פרט לזקן ולחולה", ומאותו פסוק ממעטים "פרט לרובע ונרבע ונעבד", הפסולים גם בדיעבד, ואם עלו על גבי המזבח - ירדו.

והקשה ה'טורי אבן':

הגמרא (עבודה זרה כד, ב) דנה במסופר (שמואל א ל, יד) באנשי בית שמש שהביאו את ארון ה' מארץ פלשתים על גבי שתי פרות, ולאחר שהגיע הארון לבית שמש הקריבו את הפרות עולה לה'. ובתחילה רוצה הגמרא להוכיח שהקרבת הפרות היתה על פי 'הוראת שעה' (הוראה שאינה מתאימה להלכה ונאמרה לשעתה בלבד), שהרי העולה אינה קריבה אלא מן הזכר ואיך הקריבו הפרות, ודוחה זאת, כי אפשר לומר שרק בבית המקדש צריכה העולה להיות מן הזכר אבל ב'בימת יחיד' אפשר להקריב עולה נקבה.

ולדעת הרמב"ם שפר זקן (מעל שלש שנים) פסול להקרבה, בלאו הכי צריך לומר שזו היתה 'הוראת שעה', כי הפרות שהעלו אנשי בית שמש היו מעל שלש שנים (כך מוכיחה הגמרא שם), ומזה שאין הגמרא אומרת כך יש להוכיח שמעל שלש שנים עדיין אינם 'זקנים' וכשרים להקרבה!

ומיישב ה'שפת אמת' (ראש השנה י, א, ד"ה שהיה) על פי דברי ה'משנה למלך' (הל' איסו"מ פ"ב ה"ו):

לכתחילה אין מקריבים פר מעל שלוש שנים (מדרבנן), כלשון המשנה (פרה פ"א מ"ב) "אין מביאים זקנים מפני

הכבוד", אבל אינו פסול להקרבה, ולכן יכלו אנשי בית שמש להקריב את הפרות. ומה שכתב הרמב"ם (הל' איסו"מ שם) שזקן פסול לקרבן, היינו זקן שתש כוחו, כתיאורו בהלכות ביאת המקדש (פ"ז הי"ב): "זקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד...".

חביבה מצוה בשעתה

יום שישי ד' ניסן ה'תשע"ז

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה ג: אַף עַל פִּי שֶׁמְּהָרָה לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵבָרִים בַּלַּיְלָה, אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מְשַׁהֲדְלִין לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם; חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי הָקְטַר אֵמוּרִין וְאֵבָרִים - אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה - דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בְּזִמְנָן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

בגמרא (פסחים ד, א) נאמר "כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימים למצוות, שנאמר וישכם אברהם בבוקר", הרי שדין זריזות בקיום מצוה נלמד מאברהם אבינו, ואילו כאן אומרים 'חביבה מצוה בשעתה' ולמדים זאת מזה שהקטרת האימורים ביום דוחה שבת ואין מאחרים אותם למוצאי שבת.

ומזה מבואר ש'זריזים מקדימים למצוות' ו'חביבה מצוה בשעתה' הם שני עניינים נפרדים. מצוות מילה זמנה כל היום אלא שיש הידור לאדם לקיים את המצוה בתחילת זמנה.

והידור זה של 'זריזים מקדימים למצוות' אין בכוחו לדחות שבת. ואם היה אפשר לקיים את המצוה מאוחר יותר, במוצאי שבת, לא היו דוחים שבת כדי לקיימה מוקדם.

ומזה שהקטרת האימורים ביום דוחה שבת, מוכיח הרמב"ם שעיקר זמן קיום המצוה הוא ביום, אע"פ שבדיעבד אפשר לקיימה גם בלילה, וזהו 'חביבה מצוה בשעתה', היינו בזמנה העיקרי.

וכן מצאנו (פסחים קה, א) ענין 'חביבה מצוה בשעתה' שאם יש לאדם רק כוס אחת של יין, יקדש עליה בליל שבת ולא ישמור אותה למחרת משום כבוד היום, כי חביבה מצוה בשעתה. וגם שם הטעם הוא כי עיקר זמן קידוש הוא בכניסת היום ולכן יקדש בעיקר הזמן שהוא בלילה, אף שכבוד יום עדיף.

(הדרת קודש)

אפשר לטהר בלי לקרוע?

שבת קודש ה' ניסן ה'תשע"ז

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח, הלכה כ: מְעִיל שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם חַטָּאת, וְיָצָא וְנִטְמָא בַּחוּץ, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַחֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ לוֹקֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ! מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בְּפָנִים.

בהלכה הקודמת מבואר שבגד רגיל (של חול או שאר בגדי כהונה מלבד המעיל) שניתז עליו דם חטאת ונטמא, מאחר וצריך להכניסו לעזרה כדי לקיים את מצות הכיבוס, ומאידך אסור להכניסו לשם בטומאה, יש לקורעו לטהרו ואחר כך להכניסו לעזרה ולכבסו.

ולכאורה, הרי אפשר להכניסו לעזרה פחות משלוש אצבעות כל פעם ולכבסו, וכך למנוע את הצורך בקריעה! ואף על פי שבשאר בגדים אין איסור קריעה כמו במעיל, מדוע לא לחסוך את השחתת הבגד?

והביאור:

ההיתר להכניס את המעיל פחות משלוש אצבעות הוא משום שאין בזה שיעור בגד, ולכן אינה נחשבת הכנסה גמורה, אך לפי דעה אחת גם הכנסה כזו אסורה ('ביאה במקצת שמה ביאה') אלא שאינה בה עונש כרת.

ולמה אם כן מותר להכניס את המעיל כך? משום שמצות־עשה של כיבוס הבגד בעזרה דוחה את איסור הכנסת בגד טמא כדין 'עשה דוחה לא־תעשה', ומכל־מקום אסור להכניסו כרגיל כי לאו שיש בו עונש כרת חמור יותר ואין בכוח מצות־עשה לדחותו, אבל בבגד רגיל לא התירו לעשות כן, כי בזה אין מצות הכיבוס בעזרה מתירה לעבור על איסור הכנסה בטומאה לעזרה, כיון שקיימת אפשרות לקיים את המצוה בלי לעבור על האיסור על ידי קריעת הבגד קודם הכנסתו, ורק במעיל שאין בו אפשרות זו כי אסור לקורעו, מותר לעבור על איסור ההכנסה בטומאה לעזרה.

(מרחשת ח"א סי' ב, ט"י)

המשך מעמוד יג

ביאור בדרך אפשר

1 העולם המוגבל **כְּלָלוּת עִנְיָן**
2 **הַגְּאוּלָה, בְּנֵיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנֵיסָן**
3 **עֲתִידִין לְהִגָּאֵל**[53], **שֶׁאָז** עם בוא
4 הגאולה **יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּ"יוֹם**
5 **שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה" כו'**[54]

בְּחִינַת בְּלִי־גְּבוּל. וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַגְּאוּלָה, בְּנֵיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנֵיסָן עֲתִידִין לְהִגָּאֵל[53]**, שֶׁאָז יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּ"יוֹם שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה" כו'**[54]**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[55] **וְנִשְׁגָּב יְהוָה לְבַדּוֹ גו'**[56].

ביאור בדרך אפשר

6 כי יתבטלו כל הדברים המונעים
7 ומגבילים, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[55]
8 **וְנִשְׁגָּב יְהוָה לְבַדּוֹ גו'**[56], תהיה
9 רק הארת שם הוי', מקור האור הבלי־
10 גבול.

53) ר"ה יא, א. שמו"ר פט"ו, יא. 54) מס' תמיד בסופה. 55) ישעי' ב, יא. שם, יז. 56) חסר סיום המאמר (המו"ל).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח אדר־ה' ניסן תשע"ז

יום ראשון כ"ח אדר ה'תשע"ז

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) תתבאר בו מצות קידוש ידים ורגלים לכהנים לפני עבודתם, ואם צריך לקדש בין עבודה לעבודה.

1 **א.** מִצְוַת עֲשֵׂה לְקַדֵּשׁ כֹּהֵן הָעוֹבֵד[2] יָדָיו וְרַגְלָיו[3]
2 וְאַחַר כָּךְ יַעֲבֹד; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
3 אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. וְכֹהֵן שֶׁעָבַד וְלֹא קִדֵּשׁ יָדָיו
4 וְרַגְלָיו שַׁחֲרִית[4] - חַיָּב מִיתָה[5] בִּידֵי שָׁמַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר:
5 יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ. וַעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. בֵּין כֹּהֵן
6 גָּדוֹל בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט[6].

2) דקדק רבינו וכתב כהן העובד, להורות לנו ששחיטה שכשירה בזר, אינה צריכה קידוש ידים ורגלים. 3) מן הכיור. 4) ובא למעט קידושי ידים ורגלים של כהן גדול ביום הכיפורים שבין בגדים לבגדים, ראה להלן הלכה ז, שאם לא קידש בין בגד לבגד - עבודתו כשירה. 5) ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג, שמלקות אין כאן. 6) שנאמר (שמות ל, כא) "והייתה להם חק עולם לו ולזרעו לדורותם".

7 **ב.** וּמִנַּיִן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה? שֶׁנֶּאֱמַר: חֻקַּת[7] עוֹלָם לוֹ
8 וּלְזַרְעוֹ, וּבְגִבְעוֹן הָיָה אוֹמֵר: חֻקַּת עוֹלָם; מַה
9 מְּחֻסַּר בְּגָדִים מְחֻלָּל עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, אַף מִי
10 שֶׁלֹּא רָחַץ יָדָיו וְרַגְלָיו מְחֻלָּל עֲבוֹדָה.

7) צריך להיות: חק.

11 **ג.** אֵין הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ בֵּין כָּל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה,
12 אֶלָּא פַּעַם אַחַת מְקֻדָּשׁ בַּבֹּקֶר וְעוֹבֵד וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם
13 כֻּלּוֹ וְכָל הַלַּיְלָה[8]. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ[9], וְלֹא
14 יִישַׁן, וְלֹא יָטִיל מַיִם, וְלֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ[10]. וְאִם עָשָׂה
15 אֶחָד מֵאֵרַבַּעְתָּן - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[11].

8) אבל למחר צריך לחזור ולקדש. 9) היינו יציאת כל גופו מן העזרה. והיא בעיא שלא נפשטה, שמא על ידי זה שיצא מן הקודש הסיח דעתו. 10) דין היסח הדעת מבואר בגמרא הנ"ל, ומזה למד רבינו גם לשינה שסתם ישן מסיח דעתו (כסף משנה). וביושלמי יומא פרק ג הלכה ב: "ישן טעון טבילה נתנמנם טעון קידוש ידים ורגלים". 11) ואם לא קידש ועבד עבודתו פסולה. חוץ מהיוצא מהמקדש שאינו צריך לחזור ולקדש אלא מספק. ולפיכך אם עבד - עבודתו כשרה.

16 **ד.** יָצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ וְחָזַר וְעָבַד וְלֹא קִדֵּשׁ, אִם לֹא
17 הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[12]. וְזֶה הַכְּלָל הָיָה
18 בַּמִּקְדָּשׁ[13]: אֵין אָדָם נִכְנָס לָעֲזָרָה לָעֲבוֹדָה[14], אַף עַל
19 פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר, עַד שֶׁהוּא טוֹבֵל[15].

12) ראה למעלה הלכה ג. שבעיא היא בזבחים שם ולא נפשטה, ולפיכך פסק רבינו שבדיעבד עבודתו כשרה (כסף משנה). 13) [ביומא כח. - ל. במשנה: "זה הכלל היה במקדש, כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים ואין (כן הוא בשינויי נוסחאות במשניות שם) אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול". ונראה מדברי רבינו שגם ואין אדם נכנס לעזרה וכו' הוא מאותו הכלל שהיה במקדש. ולפי זה נראה שהתחלת הלכה ה אינה מהמלים "וכל המסיך", אלא להלן מהמלים "יצא חוץ"]. 14) רש"י ותוספות שם כתבו שלעבודה לאו דווקא. וכן מוכח שם בגמרא. וכן הוא בירושלמי יומא פרק ג הלכה ג "לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה". 15) בגמרא שם: "ר' יהודה אומר סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש". וכן כתב רבינו בפרק ב מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ג.

20 **ה**[16]. וְכָל הַמֵּסִיחַ אֶת רַגְלָיו[17] - טָעוּן טְבִילָה[18]; וְכָל
21 הַמֵּטִיל מַיִם - טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[19]. יָצָא[20]
22 חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה[21]: אִם לִשְׁהוֹת בַּחוּץ יָצָא -
23 [כְּשֶׁחוֹזֵר טָעוּן טְבִילָה, וְאִם לַחֲזֹר מִיָּד יָצָא[22]] -
24 כְּשֶׁחוֹזֵר טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּלְבַד. וְאִם לֹא
25 טָבַל וְלֹא קִדֵּשׁ[23] וְעָבַד, הוֹאִיל וְלֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְלֹא
26 הִסִּיךְ רַגְלָיו וְלֹא הֵטִיל מַיִם - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[24].
27 הוֹצִיא יָדָיו חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר
28 וּלְקַדֵּשׁ.

16) [סימן ההלכה צריך להיות להלן לפני המלים יצא חוץ, ראה למעלה]. 17) יומא כח. הם נקבים גדולים, ולשון מיסך כמו אילן המיסך על הארץ (נזיר נד:), לפי שהצריך לנקבים גדולים, כורע על ברכיו ומכסה את גופו ואת רגליו, וכן בשאול נאמר (שמואל־א כד, ג) ויבוא שאול להסך את רגליו (רש"י שם). 18) [המדובר בבית כסא קבוע, שאין שם ניצוצות של מי רגלים על רגליו, שאם ישנם ניצוצות, צריך גם קידוש ידים ורגלים]. 19) משום ניצוצות מי רגלים שנפלו על גבי רגליו - צריך לקדש רגליו, ומשום ניצוצות שעל ידיו ששפשף בהן רגליו, צריך לקדש ידיו. 20) [כאן מתחילה הלכה ה]. 21) עזרת ישראל. 22) כל המוקף הוגה על פי הכסף משנה. 23) זה שיצא חוץ לחומת העזרה. 24) כבר כתבנו למעלה שבעיא היא ולא נפשטה, ולפיכך אין לפסול מספק, ראה בכסף משנה.

29 **ו.** נִטְמְאוּ יָדָיו[25] - מַטְבִּילָן[26] וְהֵן טְהוֹרוֹת, וְאֵינוֹ
30 צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ. נִטְמָא גּוּפוֹ בַּאֲכִילַת אֳכָלִין
31 טְמֵאִין אוֹ שְׁתִיַּת מַשְׁקִין טְמֵאִין[27] וְטָבַל, אַף עַל
32 פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[28] - חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ
33 אַחַר טְבִילָה[29]; שֶׁכָּל טוֹבֵל[30] מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו
34 וְאַחַר כָּךְ עוֹבֵד. וְאִם לֹא קִדֵּשׁ, הוֹאִיל וְלֹא הִסִּיחַ
35 דַּעְתּוֹ - לֹא חִלֵּל[31].

25) בטומאה דרבנן שאינה מטמאה אלא את הידים ולא את הגוף. 26) ראה בחגיגה כ: שבקודש החמירו להטביל. 27) בזבחים שם: "טומאה מהו שתועיל לקידוש ידים ורגלים, תיפוק ליה כיוון שצריך הערב שמש, מסיח דעתו, כגון שנטמא סמוך לשקיעת החמה". ומפני שהוא דבר שאינו שכיח, לכן כתב רבינו שנטמא גופו באוכלין טמאין, שאינו צריך הערב שמש (כסף משנה). ויתר על כן: הרי רבינו סובר ששיעור בין השמשות הוא שלושת רבעי מיל (פרק ה מהלכות שבת הלכה ד, וכן כתב הבית יוסף אורח חיים סימן רסא בדעת רבינו), אם כן יש כאן היסח הדעת, ולכן כתב רבינו באופן שאינו צריך הערב שמש כלל. 28) מפני שעיקר טומאות אלו - מדרבנן. 29) שמא הסיח דעתו, מאחר שעכשיו אינו ראוי לעבודה. 30) [כלומר, טבילה הצריכה הערב שמש שבזה ודאי צריך קידוש ידים ורגלים, ראה בלשון הגמרא בזבחים כ: ונראה שהמסיך רגליו אף על פי שצריך טבילה (למעלה בהלכה הקודמת) - אם לא היה חשש של ניצוצות על גבי רגליו (ראה למעלה הלכה ד־ה) אינו צריך קידוש ידים ורגלים, כיוון שטבילה זו אינה מחמת טומאה]. 31) בעיא ולא נפשטה היא בזבחים שם, ומספק אין פוסלין עבודתו (כסף משנה). [ונראה שזה מוסב גם על כל טובל (שצריך הערב שמש) הצריך קידוש ידים ורגלים, לפי שאין כאן היסח הדעת ממש, אלא דין של היסח דעת כיון שנפסל אז מעבודה].

1 **ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא טָבַל וְלֹא קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו בֵּין**
2 **בְּגָדִים לִבְגָדִים[32] וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה[33] בְּיוֹם**
3 **הַכִּפּוּרִים וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[34]. הוֹאִיל וְאוֹתָן**
4 **הַטְּבִילוֹת וְהַקִּדּוּשִׁין אֵינָן שָׁוִים בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו,**
5 **וְנֶאֱמַר: וְרָחַץ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ - דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּכָל**
6 **הַכֹּהֲנִים מְעַכֵּב, שֶׁהוּא קִדּוּשׁ רִאשׁוֹן.**

32) [הם חמשת הקידושים שמקדש כשפושט בגדי לבן ובגדי זהב]. 33) [הם חמשת הקידושים שמקדש בלבישת בגדי הזהב לעבודות חוץ, ובגדי הלבן לעבודות פנים]. 34) אבל עבר בעשה.

7 **ח. קִדֵּשׁ יָדָיו הַיּוֹם - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ לְמָחָר, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁלֹּא יָשַׁן כָּל הַלַּיְלָה; שֶׁהַיָּדַיִם נִפְסָלוֹת**
9 **בְּלִינָה. קִדֵּשׁ בַּלַּיְלָה וְהִקְטִיר הַחֲלָבִים כָּל הַלַּיְלָה -**
10 **צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[35] בַּיּוֹם לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם.**

35) כדעת רבי בשתי ברייתות בזבחים שם: "קידש ידיו ורגליו וכו' בלילה צריך לקדש ביום. היה עומד ומקריב על גבי מזבח כל הלילה, לאורה טעון קידוש ידים ורגלים".

11 **ט. קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו לְתָרוּמַת הַדֶּשֶׁן, אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ**
13 **לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ אַחַר שֶׁהֵאִיר הַיּוֹם[36]; שֶׁהֲרֵי בִּתְחִלַּת**
14 **עֲבוֹדָה קִדֵּשׁ[37].**

36) כלומר, אחר הנץ החמה. 37) שזו תחילת עבודת היום היא. זבחים שם דברי רבא על המימרא הנ"ל של ר' יוחנן. ומכאן שלולא הסברא הנ"ל היה הנץ החמה פוסל בלינה. [וראה להלן פרק ב מהלכת תמידין ומוספין הלכה יב, שהוכחנו מהסוגיא הנ"ל שתרומת הדשן הייתה אחרי עלות השחר].

15 **י. מִצְוָה לְקַדֵּשׁ מִמֵּי הַכִּיּוֹר. וְאִם קִדֵּשׁ מֵאֶחָד מִכְּלֵי**
16 **הַשָּׁרֵת - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[38]. אֲבָל כְּלֵי הַחֹל אֵינָם**
17 **מְקַדְּשִׁין[39]. קִדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּחוּץ[40] אוֹ בִּכְלֵי חֹל**
18 **בִּפְנִים וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְאֵין מְקַדְּשִׁין בְּתוֹךְ**
19 **הַכִּיּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ כְּלֵי הַשָּׁרֵת, אֶלָּא מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר:**
20 **וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ - וְלֹא בְּתוֹכוֹ[41]. וְאִם קִדֵּשׁ**
21 **בְּתוֹכוֹ וְעָבַד - לֹא חִלֵּל.**

38) בזבחים כב. אמרו: ירחצו לרבות כלי שרת. כלומר, נאמר בתורה (שמות מ, לב) "ובקרבתם אל המזבח ירחצו", ומיותר הוא שהרי כבר נאמר למעלה (שם, לא) "ורחצו ממנו", וסמוך לו "בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח" (רש"י שם). 39) "[ורחצו] ממנו, למעוטי כלי חול". 40) שצריך לקדש בפנים, שהרי הוקבע לו מקום, שנאמר "וישם את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה". 41) בזבחים כא. היא בעיא שלא נפשטה "ממנו אמר רחמנא ולא בתוכו, או דילמא אפילו מתוכו". ומכיוון שלא נפשטה, לא יקדש לכתחילה אלא ממנו, ואם קידש בתוכו ועבד מספק אינו מחלל עבודה מספק (כסף משנה וראה למעלה הלכה ה).

22 **יא. הִטְבִּיל יָדָיו וְרַגְלָיו בְּמֵי מִקְוֶה, אֲפִלּוּ בְּמַעְיָן[42]**
23 **- אֵין זֶה קִדּוּשׁ כְּלָל, עַד שֶׁיִּרְחַץ בִּכְלִי.** וּבְכָל כְּלֵי
24 **הַקֹּדֶשׁ מְקַדְּשִׁין[43], בֵּין שֵׁשׁ בָּהֶן רְבִיעִית בֵּין שֶׁאֵין**
25 **בָּהֶן רְבִיעִית.**

42) בזבחים כ: "טבל במי מערה (שהן כשרים לטבילה והוא הדין למים חיים, אלא שרוב טבילות, במים מכונסים - רש"י) ועבד עבודתו פסולה". 43) כן הוא שם כא: "בכל הכלים מקדשים בין שיש בהם רביעית בין שאין בהם רביעית" וביארו בגמרא שם שהמדובר בקודח מתוכו, היינו שנוטל מן הכיור שיש בו כדי לקדש ממנו ארבעה כהנים, ומקדש כיוון שבא מכלי גדול, שאם לא כן, אין מקדשים ממנו, שלא יהא כלי שרת אחר עדיף מהכיור עצמו.

26 **יב. כָּל הַמִּימוֹת כְּשֵׁרִים לְקִדּוּשׁ, בֵּין מַיִם חַיִּים בֵּין**
27 **מֵי מִקְוֶה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה מַרְאֵיהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ**
28 **כַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִים לְטָבִילָה. טִיט הַנָּרוֹק[44] שֶׁהַפָּרָה**
29 **שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ[45] - מַשְׁלִים לְמֵי כִּיּוֹר. זֶה**
30 **הַכְּלָל: כָּל הַמַּשְׁלִים לְמֵי מִקְוֶה - מַשְׁלִים לְמֵי כִּיּוֹר.**

44) שהוא דק שראוי להוריקו מכלי אל כלי. 45) שאינו עב. והפרה שותה ממנו וכשר להשלים למקוה.

31 **יג. כַּמָּה מַיִם צְרִיכִין לִהְיוֹת בַּכִּיּוֹר? אֵין פָּחוֹת מִכְּדֵי**
32 **לְקַדֵּשׁ מֶמֶנּוּ אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אַהֲרֹן וּבָנָיו.**
33 **וְהָיוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, וּפִינְחָס עִמָּהֶם - הֲרֵי אַרְבָּעָה[46].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כמה מים צריכין להיות בכיור, אין פחות מכדי לקדש ממנו ד' כהנים, שנאמר אהרן ובניו והיו אלעזר ואיתמר, ופנחס עמהם הרי ארבעה".

ומה שלא מנה גם את נדב ואביהוא, בפשטות הוא מפני שלא שימשו אלא בימי המילואים עד ליום שמיני למילואים ואח"כ נשארו רק אלעזר, איתמר ופנחס. אמנם כל זה הוא רק למאן־דאמר שפנחס היה כהן מתולדתו – "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" – אבל לדעה ש"לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי", הרי מעשה זמרי היה בשנת הארבעים, ונמצא שכל שלושים ותשע שנים היו רק שלושה כהנים, וא"כ מדוע היו צריכים מים כדי לרחוץ מהם ארבעה כהנים. ואין לומר שלמ"ד זה אין צריך אלא מים כדי לקדש שלושה כהנים, כי אז הוא פלוגתא במציאות שפליגי בגודלו של הכיור. על כן צריך לומר שגם למ"ד "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי" היו במקדש מים לקדש ארבעה כהנים, אלא שלמד זאת מפסוק אחר (עי' זבחים יט, ב. ובפירש"י שם).

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' כ"ט)

46) בגמרא שם הביאו הפסוק "ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו" שבשמות מ, לב, ורבינו הביא פסוק אחר בשמות ל, יט, שלא נאמר בו אלא אהרן ובניו, ולפיכך הוצרך לכלול את פינחס עמהם כדי שיהיו ארבעה. אבל הדבר קשה, שהרי בזמן שנאמרה פרשה זו (בשמות שם) עדיין היו נדב ואביהו בחיים, ואם כן למה לא יצטרכו מים כדי לקדש חמשה או ששה כהנים?

1 **יד. מֵי כִּיּוֹר נִפְסָלִין בְּלִינָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵיצַד הָיוּ**
2 **עוֹשִׂין? מְשַׁקְּעִים אוֹתוֹ בְּמֵי מִקְוֶה אוֹ בְּמַעְיָן וּלְמָחָר**
3 **מַעֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ מְמַלְּאִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם בַּבֹּקֶר.**

4 **טו. הַיָּם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה - כְּמִקְוֶה הָיָה**[47]**, מִפְּנֵי**
5 **שֶׁאַמָּה שֶׁל מַיִם הָיְתָה עוֹבֶרֶת בְּתוֹכוֹ מֵעֵין עֵיטָם,**
6 **לְפִיכָךְ לֹא הָיוּ מֵימָיו נִפְסָלִין בְּלִינָה כְּמֵי הַכִּיּוֹר,**
7 **וּמִמֶּנּוּ הָיוּ מְמַלְּאִין הַכִּיּוֹר.**

47) בירושלמי יומא פרק ג הלכה ח: "והים לרחצה לכהנים בו (דברי הימים־ב ד, ו) ולא כלי הוא? אמת המים מושכת לו מעיטם".

8 **טז. כֵּיצַד מִצְוַת קִדּוּשׁ? מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי**
9 **רַגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ**
10 **הַשְּׂמָאלִית, וְשׁוֹחֶה וּמְקַדֵּשׁ. וְכָל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה -**
11 **חוֹצֵץ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם**[48]**. וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב,**
12 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּעֲבוֹדָה**[49]**, וְאֵין עֲבוֹדָה אֶלָּא מֵעֹמֶד,**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לַעֲמֹד לְשָׁרֵת.**

48) בחולין קו: "דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנטילת ידים ובקידוש ידים ורגלים במקדש". 49) בזבחים שם: "אמר קרא לשרת (או בגשתם אל המזבח לשרת, הרי הוקש קידוש לשירות - רש"י).

14 **יז. וְכָל הָעוֹבֵד וְהוּא יוֹשֵׁב**[50] **- חִלֵּל, וַעֲבוֹדָתוֹ**
15 **פְּסוּלָה. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִכְּלָל**
16 **עֲשֵׂה הִיא. וְכֵן כָּל הָעוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ**
17 **- צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד עַל הָרִצְפָּה**[51]**. וְאִם הָיָה דָּבָר**
18 **חוֹצֵץ**[52] **בֵּינוֹ וּבֵין הַקַּרְקַע, כְּגוֹן שֶׁעָמַד עַל גַּבֵּי כֵּלִים**
19 **אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עַל רַגְלֵי חֲבֵרוֹ**[53] **- פְּסוּלָה. וְכֵן אִם הָיָה**
20 **דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין יָדוֹ וּבֵין הַכְּלִי**[54] **שֶׁעוֹבֵד בּוֹ - פָּסַל.**

50) שם כג: אמרו: "אמר קרא לעמוד לשרת - לעמידה בחרתי ולא לישיבה". 51) שצריך לעמוד, וגם על הרצפה שלא תהיה שום חציצה, בין רגליו לבין הרצפה. 52) שם כד. אמרו: "הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ כו' אף רצפה לא יהא דבר חוצץ". כי "העזרה תקדש הנכנס בתוכה כמו שמקדשין כלי שרת הדבר הנכנס בהן". 53) ואף על פי שמין במינו אינו חוצץ - בעמידה על גבי רגל חבירו, שאין דרכו בכך, גם מין במינו חוצץ. 54) שם "כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו (=בין הכהן) לבין כלי שרת", שנאמר (ויקרא ד, ה) "ולקח הכהן" - שתהא לקיחה בעצמו של כהן.

21 **יח. וְאֵין עֲבוֹדָה אֶלָּא בִּימִין**[55]**. וְאִם עָבַד בִּשְׂמֹאל -**
22 **פְּסוּלָה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה**[56]**. רַגְלוֹ אַחַת עַל הַכֶּלִי וְרַגְלוֹ**
23 **אַחַת עַל הָרִצְפָּה, רַגְלוֹ אַחַת עַל הָאֵבֶן וְרַגְלוֹ אַחַת**
24 **עַל הָרִצְפָּה**[57] **- רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הַכֶּלִי אוֹ הָאֶבֶן**
25 **יָכוֹל לַעֲמֹד עַל רַגְלוֹ אַחַת - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה**[58]**, וְאִם**
26 **לָאו - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. קִבֵּל בִּימִין וּשְׂמֹאל מְסַיַּעְתּוֹ**
27 **- עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהַמְסַיֵּעַ אֵין מַשְׁגִּיחִין עָלָיו.**

55) שם. למדו כן ממה שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", וכל מקום שנאמר אצבע אינו אלא בימין, שנאמר (שם יד, טז) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית" (שם כד:), מכאן שכל לקיחה וכל נתינה בימין דווקא. 56) כיוון שאין בזה אזהרה מפורשת בתורה. 57) נוסף על פי הכסף משנה. וכן הוא בברייתא שם. ואף על פי שהאבן הוא מין במינו עם הרצפה, כיוון שאינו מבטלו משום שנתקל בה, הרי הוא חוצץ. 58) שמסייע אין בו ממש.

28 **יט. נִתְנַדְּדָה אֶבֶן מֵאַבְנֵי הָעֲזָרָה**[59] **- לֹא יַעֲמֹד עָלֶיהָ**
29 **בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה עַד שֶׁתִּתְחַבֵּר בָּאָרֶץ. וְאִם עָבַד -**
30 **עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וּבִמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת.**

59) בזבחים שם "בעי רבי אמי נדלדלה האבן ועמד עליה מהו, היכא דאין דעתו לחברה לא תיבעי לך דוודאי חייצא, כי תיבעי לך דדעתו לחברה, מאי, כיוון דדעתו לחברה כמה דמחברה דמייא, או דילמא השתא מיהא הא תלישא"? ומסתימת דברי רבינו נראה שאפילו אם אין דעתו לחברה, אין זו חציצה בדיעבד, משום שלפי דעת רבה זוטי (שם) לא הסתפק רבי אמי בנדלדלה האבן, אלא בנעקרה האבן, ונראה מזה כי בנדלדלה לעולם אינה חציצה. אף על פי

שאין דעתו לחברה, ולא הכריע רבינו בין שתי הלשונות הללו, ולכן פסק שלכתחילה לא יעמוד, ואם עמד כשר, כדרכו בכל הספיקות.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יתבאר בו איסור עבודה בבית המקדש לכהן בעל מום, ומום הוא מום עובר. ומה הוא מום קבוע.

1 **א. כָּל כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם, בֵּין מוּם קָבוּעַ בֵּין מוּם**
2 **עוֹבֵר[2], לֹא יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ[3] וְלִפְנִים[4];**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ.**
4 **וְאִם עָבַר וְנִכְנַס[5] - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַד. וְאִם**
5 **עָבַד בַּמִּקְדָּשׁ - פָּסַל[6] וְחִלֵּל עֲבוֹדָה, וְלוֹקֶה אַף עַל**
6 **הָעֲבוֹדָה[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: אַשֶּׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב.**
7 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֲזָהָרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב**
8 **לָעֲבוֹדָה[8].**

≈ נקודות משיחות קודש ≈

"כל כהן שיש בו מום, בין קבוע בין עובר, לא יכנס למקדש... ואם עבר ונכנס לוקה כו'".

והיינו שכשם שהקרבנות צריכים להיות "תמימים ומובחרין", כך גם הכהן המקריב צריך להיות "תמים". עבודת הקרבנות שייכת גם בזמן הזה בעבודת התפילה, שהרי "תפילות כנגד תמידים תקנום", ו"עבודה שבלב זו תפילה", ונעשית על־ידי כל אחד ואחד מישראל, שהרי היא "מצות־עשה... שיהא אדם שואל צרכיו שהוא צריך להם כו'", ובוודאי שהקב"ה ממלא בקשתו של כל יהודי בכל המצטרך לו, ועאכו"כ כשתפילתו היא באופן של יגיעה. ומובן שגם הדין שכהן צריך להיות תמים, ישנו גם בזמן הזה שצריך המתפלל להיות במצב של "תמים" על־ידי קיום כל רמ"ח מצוות־עשה ושמירת שס"ה מצוות ל"ת.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' ל)

2) בכבורות מג. במשנה: "מומין אלו, בין קבועין בין עוברין, פוסלין באדם" (פוסלין כהן לעבודה – רש"י). ובספרא פ' אמור פרשה ג הלכה ה: "אין לי אלא בעל מום קבוע. בעל מום עובר, מניין? תלמוד־לומר כל איש אשר בו מום". פירוש: לפני כן (ויקרא כא, יז) נאמר "אשר יהיה בו מום לא יקרב", שמשמעו: יהיה בו מום לעולם, כלומר, מום קבוע. ולכן מביא הפסוק השני (שם, כא) "אשר בו מום", ולא נאמר "אשר יהיה" לרבות מום עובר (התורה והמצוה). 3) גם בספר המצוות שם, כתב רבינו "המזבח ובין האולם ולמזבח והאולם וההיכל", וכן מוכח מלשון הפסוק "ואל המזבח לא יגש". ואילו מפשטות לשון המשנה (כלים שם) נראה שאינם אסורים אלא בין האולם ולמזבח. וראה במשנה־למלך, ולמעלה פ"א הלכה א והלכה טו. ואף־על־פי שבדין זה של כניסה בלי עבודה, לא מצאנו לימוד מיוחד לרבות גם בעל מום עובר – סובר רבינו שאין לחלק בין איסור זה לאיסור עבודה. 4) בכלים פ"א משנה ט: "בין האולם ולמזבח וכו' שאין בעלי מומין וכו' נכנסים לשם". ודעת רבינו, שזהו איסור תורה. וכן הוא ביומא מד: שמעלות אלו של מסכת כלים הן מדאורייתא, וכן כתב רבינו בספר המצוות לא־תעשה סט. והרמב"ן שם הקשה על זה, ממה שהתירו (סוכה מד.) לכהנים בעלי מום להכנס בין האולם ולמזבח כדי לקיים מצות ערבה, הרי שאין איסורו אלא מדרבנן. וראה במגילת אסתר שם. 5) מן המזבח ולפנים, כנ"ל. אבל בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד (אות כח) נראה שאינו לוקה אלא אם נכנס להיכל, וצריך עיון (כסף משנה). וסתירה כזו ישנה גם בדין שתויי יין, שלמעלה פ"א הלכה א־טו כתב שאם נכנס מן המזבח ולפנים לוקה, ואילו בהלכות סנהדרין שם (אות כט) נראה שאינו לוקה אלא אם נכנס להיכל, ועיין במעשה רוקח. 6) זבחים טז: 7) נוסף למה שלוקה על הכניסה למזבח. 8) כלומר, אף־על־פי שבפסוק שם לא נאמר אלא "להקריב לחם אלקיו" דהיינו קרבן תמיד, שהוא קרוי לחם, שנאמר בו (במדבר כח, ב) "את קרבני לחמי לאשי" – למדו בספרא (שם הלכות ג־ד) מריבויי הפסוקים גם לכל יתר הקרבנות (כסף משנה).

9 **ב. וְכֵן בַּעַל מוּם עוֹבֵר שֶׁעָבַד - פָּסַל, וְלוֹקֶה[9].**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב. מִפִּי**
11 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְבַעַל מוּם עוֹבֵר. וְאֵין**
12 **בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁעָבְדוּ בְּמִיתָה, אֶלָּא בְּמַלְקוּת בִּלְבַד[10].**

9) בכורות שם, וספרא שם (הלכה ה). 10) כחכמים, ולא כרבי (סנהדרין פג. פד.).

13 **ג. כָּל הַמּוּמִין כֻּלָּן, אֶחָד שֶׁהָיוּ בּוֹ מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ**
14 **וְאֶחָד שֶׁנּוֹלְדוּ בּוֹ אַחַר כֵּן[11], בֵּין עוֹבְרִין בֵּין שֶׁאֵינָן**
15 **עוֹבְרִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל עַד שֶׁיַּעֲבֹרוּ[12].**

11) ספרא שם הלכה ג: "אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מניין, תלמוד־לומר אשר יהיה בו מום". 12) במומים עוברים.

16 **ד. מוּם קָבוּעַ - כְּגוֹן שֶׁכָּרַת רֶגֶל אוֹ שֶׁכָּרַת יָד[13];**
17 **וּמוּם עוֹבֵר[14] - כְּגוֹן גָּרָב[15] אוֹ יַלֶּפֶת, וְהִיא**
18 **הַחֲזָזִית[16]. וְלֹא הַמּוּמִין הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה בִּלְבַד[17] הֵן**
19 **שֶׁפּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים, אֶלָּא כָּל הַמּוּמִין הַנִּרְאִין**
20 **בַּגּוּף[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם - מִכָּל מָקוֹם.**
21 **וְאֵלּוּ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה דֻּגְמָא הֵן.**

13) מפורש בויקרא כא, יט. 14) מפורש בתורה שם, כ. 15) לח, ראה להלן פ"ז הלכה י, ופ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ז. 16) שאינה מצרית, ראה שם ושם. 17) ספרא שם פרק ג הלכה א: "אין לי אלא את אלו בלבד, מנין לרבות שאר המומים, תלמוד־לומר מום מום ריבה". 18) ראה להלן הלכה ז.

22 **ה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי מוּמִין הֵם: יֵשׁ מוּמִין[19] שֶׁהֵן פּוֹסְלִין**
23 **הַכֹּהֵן מִלַּעֲבֹד וְהַבְּהֵמָה מִלִּקָּרֵב. [וְיֵשׁ מוּמִין**
24 **שֶׁפּוֹסְלִין בְּאָדָם בִּלְבַד מִלַּעֲבֹד.][20] וְיֵשׁ מוּמִין שֶׁאֵין**
25 **פּוֹסְלִין, אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן אָמְרוּ: שֶׁכָּל כֹּהֵן**
26 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ עוֹבֵד.**

19) בכורות מג. 20) בכורות שם במשנה. ואף־על־פי שאינם מום גמור ואינם מחללים עבודתם, כדלהלן. ולמדו זאת בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא כא, כא) "כל איש אשר בו מום מזרע אהרן" – "איש ששוה בזרעו של אהרן (=שאינו משונה משאר בני אדם) אינו נפסל אלא במום, אבל מי שאינו שוה בזרעו של אהרן (כגון אלו שנמנו במשנה שם, ולהלן פ"ח), אף־על־פי שאין זה מום גמור – נפסלים הם לכתחילה, וראה להלן.

1 **ו. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם[21] שֶׁפּוֹסֵל בְּאָדָם וּבִבְהֵמָה**
2 **וְעָבַד, בֵּין בְּשׁוֹגֵג[22] בֵּין בְּמֵזִיד - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.**
3 **וְאִם הָיָה מֵזִיד - לוֹקֶה. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם מִן**
4 **הַמּוּמִין הַמְיֻחָדִין לְאָדָם וְעָבַד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
5 **לוֹקֶה[23] - לֹא חִלֵּל עֲבוֹדָתוֹ[24]. וְאִם הָיָה בּוֹ דָּבָר**
6 **מִדְּבָרִים שֶׁהֵם מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֵינוֹ לוֹקֶה,**
7 **וַעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

21) בכורות שם במשנה. 22) שלא ידע שהוא בעל מום, כן הוא בקידושין סו: 23) כן כתב בפירוש המשנה (בכורות פ"ז משנה ג). אבל צריך עיון, שהרי בבכורות מג: אמרו "מאי איכא בין שאינו שוה בזרעו של אהרן ומשום מראית העין, איכא בינייהו עשה", שמי שאינו שוה בזרעו של אהרן, עובר בעשה – שלאו הבא מכלל עשה – עשה (רש"י שם) ועיין במשנה־למלך. (ודברי הר המוריה שכתב לפרש "איכא בינייהו עשה", היינו שבמראית העין יש עשה, ואילו באינו שוה בזרעו של אהרן יש לא־תעשה – תמוהים מאד, שאלו שאסורים במראית העין אינם אסורים אלא מדרבנן, ואין בהם עשה). 24) בבכורות שם: "מאי איכא בין מומא (=מום) לשאינו שוה בזרעו של אהרן, איכא משום אחולי עבודה. מומא מחלל עבודה, דכתיב (ויקרא שם, כג) מום בו ולא יחלל. שאינו שוה בזרעו של אהרן – לא מיחיל (=מחלל) עבודה".

8 **ז. אֵין פּוֹסֵל בְּאָדָם אֶלָּא מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי[25]; אֲבָל**
9 **מוּמִין שֶׁבַּחֲלַל הַגּוּף, כְּגוֹן שֶׁנִּטַּל כָּלְיָתוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ**
10 **טְחוֹל שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁנִּקְבוּ מֵעָיו, אַף עַל פִּי שֶׁנִּעֲשָׂה**
11 **טְרֵפָה[26] - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ**
12 **שֶׁבֶר יָד - מָה אֵלּוּ בַּגָּלוּי, אַף כֹּל בַּגָּלוּי.**

25) תוספתא בכורות פ"ד: "מום בפנים אינו מום, שנאמר עור ופסח, מה עור ופסח המיוחדין, מום שבגלוי וכו'". 26) בכורות מה: במשנה.

13 **ח. הֶעָרֵל[27] - חֲרֵי הוּא כְּבֶן נֵכָר[28], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל בֶּן**
14 **נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר[29]. לְפִיכָךְ, עָרֵל שֶׁעָבַד - חִלֵּל**
15 **עֲבוֹדָתוֹ וְלוֹקֶה, כְּזָר שֶׁעָבַד; אֲבָל אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה[30].**

27) זבחים טו: במשנה. 28) "בן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר" (פ"ט מהלכות קרבן פסח הלכה ז). 29) שם כב: "מדברי יחזקאל בן בוזי (יחזקאל מד, ט) למדנו, כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני. ומנלן דמחלי עבודה, דכתיב (שם, ז) בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחללו את ביתי". ובביאור ערל, נחלקו רש"י ותוספות שם: לדעת רש"י (שם טו: במשנה) אפילו ערל שמתו אחיו מחמת מילה שאנוס הוא – מחלל עבודה, ולדעת רבינו־תם (תוספות שם כב: ד"ה ערל) אין הדברים אמורים אלא במומר לערלה, אבל מי שמתו אחיו מחמת מילה, שאנוס הוא, אינו מחלל עבודה. 30) כן הוא בסנהדרין פג. שערל אינו במיתה אלא באזהרה.

16 **ט. כֹּהֵן[31] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵרָה - אֵינוֹ עוֹבֵד, עַד**
17 **שֶׁיַּדִּירוּהוּ בֵּית דִּין עַל דַּעַת רַבִּים[32], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיֶה**
18 **לוֹ הֶפְרֵה, שֶׁלֹּא יוֹסִיף לַחֲטֹא; וְעוֹבֵד וְיוֹרֵד וּמְגָרֵשׁ[33].**
19 **וְכֵן אִם הָיָה מְטַמֵּא לְמֵתִים - פָּסוּל, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו**
20 **בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִטַּמָּא[34]. וְאִם עָבַר וְעָבַד קֹדֶם שֶׁיַּדִּיר**
21 **אוֹ שֶׁיְּקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָשׂוּי בַּעֲבֵרָה - לֹא חִלֵּל**
22 **עֲבוֹדָה[35].**

31) בכורות מה: במשנה. 32) שאין לו התרה (פ"ו מהלכות שבועות הלכה ח). שאם לא כן, יש חשש שילך לחכם ויתיר לו נדרו, שהרי רבינו לא הביא במפורש שצריך לפרט את הנדר, והסיבה שבשבילה נדר (ראה יורה־דעה סימן רכח סעיף יד), אלא כתב "שיאמר אני נשבעתי על כך וכך, ונחמתי" (שם הלכה ה) וכן דעת התוספות בערכין כג. ד"ה מר. ועיין רש"ש לבכורות שם. 33) ברייתא שם. 34) בנושא נשים בעבירה, מדירים אותו על דעת רבים, ולא הסתפקו בקבלה בלבד, משום שנושא נשים בעבירה יצרו תוקפו (גמרא שם מו.). 35) שאף חלל שעבד, עבודתו כשרה, כדלהלן הלכה י, וראה במאירי לגיטין לה:

23 **י. כֹּהֵן שֶׁעָבַד וְנִבְדַּק וְנִמְצָא חָלָל - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[36]**
24 **לְשֶׁעָבַר, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לְהַבָּא. וְאִם עָבַד - לֹא חִלֵּל[37];**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה - אַף חֲלִין[38]**
26 **שֶׁבּוֹ תִּרְצֶה[39].**

36) כרבי יהושע בתרומות פ"ח משנה א, והובאה בקידושין סו: 37) משמע שאף אם עבד לאחר שנודע, גם כן לא חילל, שכיון שאמרו "אף חולין (=חללים) שבו תרצה", אין לחלק בין לפני שנודע לבין לאחר שנודע (כסף משנה). וכן כתב המאירי בקידושין שם. ויסודו מהירושלמי (תרומות שם הלכה א) שאמרו, שאם נודע בשעה שקבל הדם מותר לגמור ולזרוק, וכן בנודע לו בשעת קמיצה, מותר לגמור ולהקטיר (יריעות שלמה). (וכן בדין: שרק אם נמצא חלל הוא כאילו מת, ואינו בטל למפרע (ראה מכות יא:) – אז יש מקום לחלק בין לפני הידיעה לבין לאחר הידיעה, אבל לפי מה שאמרו במסקנא (שם יג.) ש"בטלה כהונה", כלומר, נתגלה הדבר למפרע כי לא היה כהן (רש"י שם), וכן פסק רבינו בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יב – לפי זה, אין מקום לחלק בין לפני הידיעה לבין לאחריה. אבל דעת התוספות אינה כן, ראה בכתובות כג. ד"ה עדי, ובקידושין יב: ד"ה ועל, ועיין רש"ש שם). 38) כלומר, חללים (רש"י בקידושין שם). 39) קידושין שם.

יא. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[40] הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית[41], וְעֶקֶר מַעֲשֵׂיהֶם[42] הַתָּדִיר - שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין וְדָנִין אֶת הַכֹּהֲנָה, וּבוֹדְקִין הַכֹּהֲנִים בְּיוֹחֲסִין וּבְמוּמִין[43]. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּמְצָא פָּסוּל בְּיִחוּסוֹ - לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וְיוֹצֵא מִן הָעֲזָרָה; וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא שָׁלֵם וְכָשֵׁר - לוֹבֵשׁ לְבָנִים וְנִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים.

40) מדות פ"ה משנה ד. 41) בחצייה של חול, ראה למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. 42) נוסף לתפקידם בשטח ההוראה (סנהדרין פו: במשנה). 43) אותם שעוד לא התחילו בעבודה, או שהתחילו ומצאו בהם ריעותא. אבל אלו שהתחילו בעבודה ולא מצאו בהם ריעותא, אין בודקים אותם (פסחים ג: וראה בפ"כ מהלכות איסורי ביאה הלכה ב).

יב. מִי שֶׁנִּמְצָא כָּשֵׁר בְּיִחוּסוֹ וְנִמְצָא בּוֹ מוּם - יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הָעֵצִים[44] וּמְתַלֵּעַ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה[45]. וְחוֹלֵק בַּקָּדָשִׁים[46] עִם אַנְשֵׁי בֵּית אָב שֶׁלּוֹ וְאוֹכֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וּמִן הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל.

44) מדות פ"ב משנה ה. וראה בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ח. 45) ש"כל עץ שנמצא בו תולעת פסול" (הלכות בית הבחירה שם, ולהלן פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ב). 46) זבחים צח: במשנה, וראה להלן פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יפרש המומים הפוסלים באדם ובבהמה.

א. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִים בְּאָדָם וּבִבְהֵמָה - חֲמִשִּׁים[2]. וְזֶהוּ פָּרָטָן:

2) ראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"א. וראה להלן פ"ח, המומין המיוחדים רק באדם, ובהל' איסורי מזבח שם ה"ב, המומין המיוחדים רק בבהמה. ואף-על-פי שיבלת וחרוץ לא נכתבו בתורה אצל אדם, ודק ותבלול לא נכתבו בבהמה – למדו (בכורות מג.) זה מזה בגזירה-שוה.

ב. חֲמִשָּׁה בָּאָזֶן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּפְגַּם[3] סְחוֹס אָזְנוֹ[4] כְּדֵי שֶׁתַּחְגֹּר הַצִּפֹּרֶן בַּפֶּגֶם[5]. אֲבָל הָעוֹר הַמַּקִּף לְסְחוֹס הָאָזֶן - אֵין בּוֹ מוּם[6], בֵּין נִקַּב בֵּין נִסְדַּק[7].

3) פגימה היא כשיש שם חסרון (רש"י שם לז.). וראה להלן ה"ג. 4) שם לז, א - במשנה: "על אלו מומין שוחטין את הבכור, נפגמה אזנו מן החסחוס". ובמשנה שבמשניות הגירסא "הסחוס", וכן הוא ברא"ש, וראה ברש"י וב'תוספות' שם כי הוא תנוך האוזן. 5) שם לז, ב - בגמרא. והיינו "שתעכב בה ציפורן, אם בודקין אותו כבדיקת סכין" (רש"י שם). 6) שם במשנה "אבל לא העזר", ופירש רש"י "דהדר בריא ולא הוי מומא, והאי עור היינו אליה רכה של אוזן", אבל לדעת רבינו הכוונה לכל העור המקיף ולא רק לאליה הרכה של האוזן, וראה 'תוספות יום-טוב' כאן. (וראה להלן ה"ד והי"א בדין אין חרוץ אלא בעצם). 7) אף-על-פי שזה לא נשנה שם אלא בנפגם – טעם אחד הוא לכולם כיון שחוזר ומבריא, כנ"ל.

ג. מִי שֶׁנִּסְדַּק[8] סְחוֹס אָזְנוֹ בְּכָל שֶׁהוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסַר[9]. מִי שֶׁנִּקַּב[10] סְחוֹס אָזְנוֹ כְּכַרְשִׁינָה[11]. בֵּין נֶקֶב עָגֹל בֵּין נֶקֶב אָרֹךְ, אִם מִצְטָרֵף לְכַרְשִׁינָה - הֲרֵי זֶה מוּם[12]. מִי שֶׁיָּבְשָׁה אָזְנוֹ כְּדֵי שֶׁתִּנָּקֵב וְלֹא תּוֹצִיא דָּם[13]. מִי שֶׁהָיְתָה אָזְנוֹ[14] כְּפוּלָה לִשְׁתַּיִם[15]. אֲפִלּוּ הַגִּדִּי, שֶׁדַּרְכּוֹ אָזְנָיו לִהְיוֹתָן נוֹטוֹת וּכְפוּלוֹת[16]. וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ שְׁנֵי סְחוֹסִין[17]; אֲבָל אִם אֵין לָהּ אֶלָּא סְחוֹס אֶחָד וַהֲרֵי הוּא כְּגוּף אֶחָד שֶׁנִּכְפַּל - כָּשֵׁר[18].

8) סדק הוא בלי חסרון (רש"י שם). וראה להלן. 9) במשנה, שם: "נסדקה אע"פ שלא חסרה", ובגמרא (שם לז:) "תנו רבנן, הסדק כל שהוא". 10) (נקב זה הוא בלי חסרון, שאם יש בו חסרון, אין צורך בשיעור כרשינה, שהרי נפגם פסול אפילו בכדי שתחגור בה ציפורן (למעלה ה"ב), וראה להלן). 11) שם במשנה: "ניקבה מלא כרשינה". ובפירוש המשנה: "שיעור גרגר כרשינה". ובגמרא (שם) "מאי כרשינה, אמר רב: שרביא הינדא", "והוא צמח מן הקטניות, הדומה לעדשים והוא מאכל בהמה" (רש"י שם). וראה בפ"ג מהל' עבדים ה"ח, ובהוספה להערה מו שם. (ומה שבנפגם פסול בחגירת הציפורן, שהוא שיעור קטן, היינו משום שיש שם חסרון, אבל ניקב אין בו חסרון, כנ"ל. ומה שפסלו בנסדק בכל שהוא, אף-על-פי שאף הוא אין בו חסרון – מצאנו גם בדיני שופר, שניקב כשר (שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ז), ואילו בנסדק לארכו יש פוסלים אפילו בכל שהוא (שם ס"ח), לפי שהנקב אינו הולך ומרחיב. והסדק הולך ומרחיב (ראה במפרשי השו"ע שם), וכאן בנסדק הסחוס, היה ידוע להם שילך ויתרחב יותר ויותר). 12) בבכורות, שם: "בעא מיניה רב הושעיא מרב הונא רבה, כרשינה הנכנסת ויוצאה או כרשינה העומדת, אמר לו זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי, דתנן השדרה והגולגולת שחסרו כמה וכו' כמלא מקדח וכו'". ומפרש רבינו שזו היתה הבעיה, אם צריך הנקב להיות עגול, שהכרשינה תהיה נכנסת ויוצאת בו, או אפילו אם הוא ארוך הוא מצטרף, ופשט לו מגולגולת ששיעור החסר בו הוא כמלא מקדח, ושם אמרו (חולין מה.) שאם "יש בה נקב אחד ארוך, אפילו יש בה נקבים הרבה, מצטרפין למלא מקדח", ומזה למד גם בנידון שלפנינו ש"מלא כרשינה" הוא גם אם הנקב ארוך ('אור שמח'). 13) שם במשנה: "או שיבשה, איזהו יבשה, כל שתינקב ואינה מוציאה טיפת דם. ר"י בן המשולם אומר, יבשה שתהא נפרכת". ופסק רבינו כתנא-קמא, וראה גם בפירוש המשנה. 14) בכורות מ, ב - במשנה. 15) "שיש לו שתי אזנים מצד אחד, אוזן בתוך אוזן" (רש"י שם). 16) ראה שם במשנה: "אוזן הגדי היתה כפולה וכו'". ומפרש רבינו כי נקט התנא גדי לרבותא כי אפילו בגדי שדרך אזניו להיותן נוטות וכפולות, זה נחשב למום, באם היו לו שני סחוסין. 17) כלומר, שני תנוכים נפרדים. 18) ראה שם במשנה: "אוזן הגדי היתה כפולה, אמרו חכמים: בזמן שהוא עצם אחד מום, ואם אינה עצם אחד (כ"ה ברש"י ובמשנה שבמשניות) אינו מום". ומפרשה

רבינו: "בזמן שהוא עצם אחד", היינו שהאוזן הנוסף הוא עצם בפני עצמו – הרי זה מום. "בזמן שאינו עצם אחד", היינו שהאוזן הנוסף אינו עצם בפני עצמו – אין זה מום ('בית יוסף' יו"ד סי' שט). ונראה שהוא גורס בברייתא בגמרא (בכורות שם) להיפך מהנוסחא שלפנינו: "אזניו כפולות בחסחס אינו מום, בשתי חסחסיות הרי זה מום" ('בית יוסף' שם). וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 539 18): "אזניו מגופפות, בחסיסה אחת לא ישחט (= חוץ למקדש), בשתי חסיסות ישחט" (= שהוא מום). וראה בפירוש המשניות שם.

1 **ד. שְׁלֹשָׁה בָּרִיס[19] שֶׁל עַיִן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּקַּב רִיס**
2 **מֵרִיסֵי עֵינָיו בְּכָל שֶׁהוּא[20]. מִי שֶׁנִּסְדַּק רִיס מֵרִיסֵי**
3 **עֵינָיו בְּכָל שֶׁהוּא[21]. [מִי שֶׁנִּפְגַּם[22] רִיס מֵרִיסֵי עֵינָיו**
4 **בְּכָל שֶׁהוּא.] וּשְׁלֹשָׁה מוּמִין אֵלּוּ בְּכֹלַל חָרוּץ[23]**
5 **הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[24].**

19) משנה שם לח, א. ובגמרא (שם לח:) "מאי הריס, אמר רב פפא תורא ברע דעינא". ומפרש רבינו בפירוש המשנה "ריס העין, שם העפעף האחד משני עפעפי העין". 20) במשנה, שם: "הריס של עין שניקב". ומכיון שלא נאמר שיעור הנקב, קבע רבינו שהוא בכל שהוא. 21) שם, במשנה. ומה שכתב בכל שהוא, ראה שם לז, ב - לענין סחוס "הסדק בכל שהוא", ובלא חסרון, ראה שם לז, א - במשנה. 22) כלומר, נחסר. שם במשנה לח, א. וצריך עיון: אם ניקב ונסדק, שאין בהם חסרון, פסולים בכל שהוא – כל־שכן נפגם, שיש בו חסרון, שפסול בכל שהוא. וראה להלן. 23) 'ספרא' פ' אמור פ"ז הי"ב: "חרוץ ריס של עיניו שניקב שנפגם ושנסדק". 24) בויקרא כב, כב "עורת או שבור או חרוץ". ואף־על־פי שאין חרוץ בבשר, אלא בעצם (להלן הי"א) – נראה שריסי העינים אינם בבשר ('חזון איש').

6 **ה. שְׁמוֹנָה בָּעַיִן, וְאֵלּוּ הֵן: הָעִוֵּר[25], בֵּין בְּאַחַת**
7 **מֵעֵינָיו בֵּין מִשְׁתֵּיהֶן[26]. מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו**
8 **אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאֶה בָּהֶן שִׁנּוּי**
9 **כְּלָל[27], מֻחֲמַת שֶׁיָּרְדוּ מַיִם קְבוּעִים כְּנֶגֶד רְאוֹתָיו[28].**
10 **מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה בְּעֵינָיו אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן רְאִיָּה בְּרוּרָה**
11 **מֻחֲמַת שֶׁהָיָה בָּהּ סַנְוֵרִים קְבוּעִים[29]. מִי שֶׁבְּעֵינוֹ כְּמוֹ**
12 **עֶנָב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה[30]. מִי שֶׁיָּצָא בְּשֵׂר יָתֵר**
13 **בְּעֵינוֹ עַד שֶׁחִפָּה מְעַט מִן הַשְּׁחוֹר[31] שֶׁל עַיִן. מִי**
14 **שֶׁנִּמְשַׁךְ הַלֵּבֶן שֶׁל עַיִן וְנִכְנַס מִמֶּנּוּ מְעַט בַּשְּׁחוֹר, עַד**
15 **שֶׁנִּמְצָא הַשְּׁחוֹר מְעֹרָב בַּלֵּבֶן. וְהוּא תְּבֵלּוּל[32] הָאָמוּר**
16 **בַּתּוֹרָה[33]. אֲבָל אִם יָצָא מִן הַשְּׁחוֹר לְתוֹךְ הַלָּבָן -**
17 **אֵינוֹ מוּם; שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן[34]. מִי שֶׁהָיְתָה נְקֻדָּה**
18 **לְבָנָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחוֹר. וְזֶהוּ דַק[35] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[36].**
19 **וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה צָפָּה עַל גַּבֵּי הַשְּׁחוֹר; אֲבָל אִם לֹא**
20 **הָיְתָה צָפָּה אוֹ שֶׁהָיְתָה מְשֻׁקַּעַת בַּשְּׁחוֹר - אֵינוֹ מוּם.**
21 **וְכֵן אִם הָיְתָה נְקֻדָּה שְׁחוֹרָה בְּתוֹךְ הַלָּבָן, אַפִלּוּ צָפָּה**
22 **- אֵינוֹ מוּם; שֶׁאֵין מוּמִים בַּלָּבָן. הָיְתָה נְקֻדָּה שְׁחוֹרָה**
23 **שׁוֹקַעַת בְּתוֹךְ הַשְּׁחוֹר - אַף זֶה נִקְרָא דַק. אֲבָל אִם**
24 **הָיְתָה צָפָּה, הוֹאִיל וְהִיא שְׁחוֹרָה בַּשְּׁחוֹר - אֵינוֹ**
25 **מוּם.**

25) שנאמר (שם כא, יח) "כי כל איש אשר בו מום לא יקרב, איש עור וגו'", והיינו שנעקרו עיניו או עין אחת (ראה להלן). וכן מפורש בבכורות מד, א. 26) בבכורות שם: "תנו רבנן, עור בין סומא בשתי עיניו, בין סומא מאחת מעיניו". 27) שלא נעקרו, וישנן במקומן. 28) כלומר, בעיניו, ראה בבכורות לח, ב - במשנה: "חוורור והמים הקבועים", וראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח הי"ג "במה יודע שהמים קבועים". 29) זהו "חוורור שבמשנה שם "חורור והמים הקבועים", ומילת "הקבועים" שבמשנה הנ"ל סובבת גם על חוורור וגם על המים. וכן הוא ב'ספרא' שם פ"ג ה"ו "חרוור קבוע והמים קבועים". וראה בהל' איסורי מזבח שם הי"ב, איזהו סנוורים קבועים. 30) ראה במשנה שם לח, א. "הרי בעינו דק תבלול חלזון נחש עצב". ורבינו גרס "ענב" במקום "עצב", וכן הוא במשנה שבמשניות וברע"ב שם. וב'ספרא' שם הי"ב כת"י רומי (צלום הסמינר בניורק): "חלזון לחש עיניו". ובהגהה על הגליון, הוגה "נחש, ענב". וכן הוא גם ברש"י על התורה (ויקרא כא, כ). 31) שם במשנה "חלזון נחש", ובפירוש המשנה: "וחלזון נחש, שני שמות נגררים על ענין אחד, הוא שיצמח בעין בשר (מותר) (מיותר) וימשך עד שחופה קצת משחור העין, ושמו המפורסם אצל הרופאים בלשון ערב טפרא". 32) שם במשנה: "איזהו תבלול, לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור", ובפירוש המשנה: "ותבלול הוא הערבוב, ונגזר מן בלול, והוא שיתערב הלבן עם השחור וכו', והוא שאם נראה כאילו מן הלבן נכנס שום דבר בשחור העין הרי הוא מום, והוא מה שאמר לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור". 33) ויקרא כא, כ "או גבן או דק או תבלול בעינו". 34) משנה שם: "שחור נכנס בלבן אינו מום". ובגמרא (שם לח:) "מתניתין מני רבי יוסי היא, דתניא לבן ונכנס בשחור, שחור ונכנס בלבן, הרי זה מום, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, לבן ונכנס בשחור הרי זה מום, שחור ונכנס בלבן אינו מום, שאין מומין בלבן. אמר רב, מאי טעמא דרבי יוסי, דכתיב (תהלים עג, ז) יצא מחלב עינימו (= יצא רשע לתרבות רעה, מרוב שמן שבעינו, ושומן העין בלבן הוא – רש"י) תרבא דעינא (= חלב העין) איקרי (= הלובן), עינימו סתמא - לא איקרי". 35) במשנה שם: "הרי בעינו דק", וכל דברי רבינו מכאן ועד סוף ההלכה הוא בגמרא שם לח, ב. 36) שם כב, כ "או גבן או דק או תבלול".

26 **ו. שְׁלֹשָׁה בַּחֹטֶם[37], וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּקַּב חָטְמוֹ, אֲפִלּוּ**
27 **מִצַּד אֶחָד[38]. מִי שֶׁנִּסְדַּק חָטְמוֹ. מִי שֶׁנִּפְגַּם[39] חָטְמוֹ.**

37) משנה, שם לט, א. 38) כלומר, דופן אחד של נחיר אחד. שהרי נאמר במשנה "חוטם", ולא חוטמין כברייתא שם, ומכאן שאפילו אם ניקב חוטם אחד, הרי זה מום, וראה להלן ה"ז. ובברייתא שם: "ניקבו חוטמין זה לתוך זה, מבחוץ – הרי זה מום, מבפנים – אינו מום". והיינו "אם ניקב הבשר המפסיק באף לשני נקבים וכו', אם היה לו בחלק הנראה על פני האדמה – הרי הוא מום. ואם היה

תחת העור, רוצה לומר לצד העליון מן האף – אינו מום" (פירוש המשנה). והביאו רבינו להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ב במומים של בהמה, כי באדם לא נמצא כל־כך שהנקב שבדופן האמצעי יהיה ניכר מבחוץ ('הר המוריה'). 39) ראה למעלה הערה כא, מה שהעירונו. וכן יש להעיר גם כאן.

1 **ז. שִׂשָּׂה בַּפֶּה, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּקְּבָה שְׂפָתוֹ[40], אֲפִלּוּ**
2 **אַחַת מֵהֶן[41]. מִי שֶׁנִּפְגְּמָה שְׂפָתוֹ. מִי שֶׁנִּסְדְּקָה שְׂפָתוֹ.**
3 **וְהוּא שֶׁתִּסָּדֵק מִזֶּר[42] שֶׁלָּהּ עַד שֶׁתֶּחֱלֵק לִשְׁנֵי**
4 **רָאשִׁים[43]. מִי שֶׁעֶצֶם לֶחְיוֹ הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן**
5 **כָּל שֶׁהוּא[44]. מִי שֶׁפִּיו נִבְלָם[45] מֵחֲמַת גּוּפוֹ וּבְרִיָּתוֹ.**
6 **אֲבָל אִם נִבְלָם מֵחֲמַת הָרוּחַ - אֵינוֹ מוּם[46]. מִי שֶׁנְּטָלַת**
7 **רֹב הַמְדַבֵּר שֶׁל לְשׁוֹנוֹ[47].**

40) במשנה שם: "שפמו שנקבה שנפגמה שנסדקה", ובמשנה שבמשניות הגירסא "שפתו". 41) כן נראה מלשון המשנה הנ"ל: "שפתו", ולא "שפתותיו", וראה למעלה ה"ו. 42) אולי צ"ל "עור" במקום "מזר", ראה בגמרא שם "אמר רב פפא, תורה ברא דשיפתיה", ומפרש 'רבינו גרשום' "תורה ברא דשיפתיה = עור החיצון". (ויתכן כי צריך להיות "הזר שלה"). 43) אם פירש כן המלה "נסדקה", צריך־עיון למה לא כתב כן גם למעלה ה"ב באוזן, ה"ד בריס, וה"ו בחוטם. 44) שם מ, א - במשנה: "ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון, ושאל רבן גמליאל לחכמים, ואמרו הרי זה מום". ובגמרא (שם מ:) חילקו בין אם יש בה עצם שהוא מום בין באדם ובין בבהמה, לבין אם אין בו עצם שאינו מום אלא בבהמה. כלומר, אם השפה התחתונה בלבד עודפת על השפה העליונה, אבל הלחי התחתון אינה עודפת על העליונה – אין זה מום בבהמה, אלא באדם בלבד, ראה להלן פ"ח ה"ח. 45) ברייתא שם מ, ב. וראה שם ברש"י, שני פירושים: א) פיו קצר. ב) פיו נפוח. וכתב ה'בית יוסף' ביו"ד סי' שט, שרבינו מפרש כפירוש השני ברש"י, וכן הביא ב'כסף משנה' כאן רק הפירוש השני. וראה להלן ה"ט, ופ"ח ה"ז. 46) ראה שם בברייתא: "תנו רבנן, פיו בלום ורגליו מבולמות מחמת הרוח – אינו מום, מחמת העצם הרי זה מום". ובתוספתא בכורות (פ"ד) "מחמת הרוח – אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום". וזהו כפירושו של רבינו, ולא כפירוש רש"י (כסף־משנה). וראה להלן ה"ט לגבי רגלים מבולמות. 47) במשנה, שם מ, א: "ושניטל רוב המדבר של לשונו, בית־דין של אחריהם אמרו, הרי זה מום", ו"רוב המדבר, היינו אותו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו" (רש"י). והלכה כבית־דין של אחריהם (פירוש המשנה).

8 **ח. שְׁנַיִם עָשָׂר בְּאֵיבְרֵי הַזֶּרַע[48], וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁנִּמְעַךְ**
9 **הַגִּיד שֶׁלּוֹ, אוֹ נִכְתַּת[49], אוֹ נִתַּק[50], אוֹ נִכְרַת[51]. מִי**
10 **שֶׁנִּמְעֲכוּ הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ אוֹ אַחַת מֵהֶן[52], אוֹ נִכְתְּתוּ אוֹ**
11 **אַחַת מֵהֶן, אוֹ נִתְּקוּ[53] אוֹ אַחַת מֵהֶן, אוֹ נִכְרְתוּ[54] אוֹ**
12 **אַחַת מֵהֶן. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי כִּיסִין[55]. מִי שֶׁשִּׁתֵּי בֵּיצָיו בְּכִיס אֶחָד[56].**
14 **הַטָּמְטוּם. הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[57].**

48) בויקרא (כב, כד): "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו לה'". ובבכורות לט, ב - נחלקו בזה רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב ורבי יוסי: לדעת רבי יהודה מומין אלו כולם, הם גם בביצים וגם בגיד. לדעת רבי אליעזר בן יעקב, כולם רק בגיד. ולדעת רבי יוסי, מעוך וכתות הם גם בביצים וגם בגיד, ואילו נתוק וכרות אינם אלא בגיד ולא בביצים, ופסק רבינו כרבי יהודה, שכולן גם בביצים וגם בגיד. 49) כתוש יותר ממעוך (רש"י על התורה, שם) והיינו שנכתתו באבנים עד שנימוח (רש"י בכורות, שם). 50) היינו שניתק ביד לגמרי ולא נשאר מעורה (ראה רש"י שם). 51) בסכין ועדיין נשאר מעורה (רש"י שם). 52) נלמד מהא דלהלן שמי שאין לו אלא ביצה אחת, הרי זה מום. 53) תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויין בהם, אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש (רש"י בחומש ויקרא שם, וראה גם רש"י בכורות, שם). 54) בסכין ועדיין תלויין בכיס ומעורין קצת, שכרות הוא פחות מנתוק (רש"י בכורות שם, וראה רש"י בחומש שם) אבל ברש"י שם לג, ב - כתב שכרות הוא שכרתן לגמרי, רק הם תלויין בכיס, ואילו נתוק הוא שמשליכן גם מן הכיס, וראה ב'תוספות' שם ד"ה להביא. 55) שם מ, א – במשנה. ובגמרא שם שלש מחלוקות, תנא־קמא סובר כי הוא מום, ורבי ישמעאל סובר כיון שיש לו שני כיסין, בידוע שיש לו שני ביצים, ואינו מום. ורבי עקיבא סובר כי מושיבו על עכוזו ומועך, אם יש לו ביצה נוספת – סופה לצאת. ולהלן פ"ג מהל' בכורות ה"ה פסק כרבי עקיבא, וגם כאן כוונתו אם נתברר שאין לו אלא ביצה אחת. 56) שם במשנה ובגמרא, לדעת כולם. 57) כדעת רבי ישמעאל שם מא, א - במשנה. וראה להלן פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ג.

15 **ט. שִׁשָּׁה בַּיָּדַיִם וּבָרַגְלַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: הַפִּסֵּחַ[58]. וּמִי**
16 **שֶׁנִּשְׁמְטָה יֶרְכּוֹ[59]. הוּא שֶׁרוֹעַ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[60]. מִי**
17 **שֶׁאַחַת מִיַּרְכוֹתָיו גְּבוֹהָה מֵחֲבֶרְתָּהּ[61]. מִי שֶׁנִּשְׁבַּר**
18 **עֶצֶם יָדוֹ[62]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה נָקֹר[63]. מִי שֶׁנִּשְׁבַּר עֶצֶם**
19 **רַגְלוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה נָקֹר. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָקֹר**
20 **כְּשֶׁעוֹמֵד, אִם נָקֹר כְּשֶׁיְּהַלֵּךְ - הֲרֵי זֶה מוּם[64]. מִי**
21 **שֶׁרַגְלָיו מְבֻלָּמוֹת[65] מֵחֲמַת עַצְמָן וּבְרִיָּתָן[66]. אֲבָל אִם**
22 **הָיוּ מְבֻלָּמוֹת מֵחֲמַת הָרוּחַ - אֵינוֹ מוּם.**

58) הצולע. כמו שנאמר (ויקרא כא, יח) "כי כל איש אשר בו מום לא יקרב, איש עור או פסח וגו'". 59) שנשתרבבה יריכו. כלומר, ירך אחת גדולה יותר מירך חברתה. משנה שם מ, א: "איזהו שחול, שנשמטה יריכו". וראה להלן, בהערה הסמוכה. 60) ויקרא שם: "או חרום או שרוע". וכמו כן (שם כב, כג) "ושור ושה שרוע וקלוט". וראה בגמרא שם: "תנא וכו' שרוע שנשתרבב לו יריכו", ומפרש רש"י שאחת מירכותיו גדולה מחבירתה, וב'ספרא' אמור פ"ז ה"ו "שרוע שנשמטה יריכו", הרי כי נשתרבב ונשמט היינו הך. וראה ברש"י שם במשנה ו'תוספות' שם ד"ה שנשמטה. 61) שם במשנה: "וכסול שאחת מירכיים

גבוהות", כלומר, לא גדולה במידתה אלא גבוהה במקום חיבורה, שמקום "בוקא דאטמא" של ירך זה, עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה, ראה רש"י במשנה, שם. 62) שנאמר (שם כא, יט) "או איש אשר יהיה בו שבר רגל או שבר יד". 63) שם במשנה: "נשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר", ובגמרא שם: "אינו ניכר מי קא הוי מומא, אמר רב פפא: אינו ניכר מחמת עצמו, אבל ניכר מחמת מלאכה". 64) ראה שם בפירוש המשנה ובפירוש רש"י כי אינו ניכר מחמת עצמו כשהוא עומד, אבל ניכר בשעת הילוכו שצולע, והילוך הרגל זו מלאכה. 65) נפוחות, ראה למעלה ה"ז. 66) שם מ, ב - בברייתא: "תנו רבנן, פיו בלום ורגליו מבולמות, מחמת הרוח אינו מום, מחמת העצם הרי זה מום", ומפרש רבינו מחמת העצם, כלומר מחמת עצמן ובריית, וכדברי התוספתא (מובא ברש"י שם) "מחמת הרוח אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום", ראה למעלה שם.

1 **י. אַרְבָּעָה רְאוּיִין לִהְיוֹת בְּכָל הַגּוּף, וְאֵלּוּ הֵן: מִי**
2 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֶּרֶב[67] יָבֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[68]. וְזֶהוּ הַגֶּרֶב הָאָמוּר**
3 **בַּתּוֹרָה[69]. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַבֶּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם. וְזֶה הוּא**
4 **יַבֶּלֶת הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[70]. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲזָזִית מִצְרִית[71]**
5 **כָּל שֶׁהִיא, וְהִיא חֲזָזִית קָשָׁה וּכְעוּרָה. וְזוֹ הִיא יַלֶּפֶת**
6 **הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[72].**

67) מין שחין. 68) שאז הוא מום קבוע, אבל גרב לח אינו מום קבוע אלא מום עובר לפי שיכול להתרפא, ראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ז. ומבואר בכורות מא, א - שגרב לח שמתרפא הוא לח מבפנים ולח מבחוץ, וגרב יבש מבפנים ומבחוץ אינו מתרפא. וכמו כן יבש מבפנים ולח מבחוץ אינו מתרפא. ולדעת ה'כסף משנה' גם לח מבפנים ויבש מבחוץ אינו מתרפא, וראה ב'הר המוריה'. 69) ויקרא כא, יט. וכב, כב. דברים כח, כז. 70) ויקרא כב, כב "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת, לא תקריבו אלה לה'". וראה בבכורות מ, ב - כי "יבלת" שבקרא הוא שיש בה עצם, והרי הוא מום בין בגופו ובין בעינו. 71) שחין שהיתה בעשרת מכות שבמצרים (שם מא.). וראה להלן שם כי יש חזזית שאינה מצרית. 72) ויקרא כא, כ. וראה מס' בכורות, שם.

7 **יא. כָּל עֵצֶם שֶׁבַּגְּלוּי שֶׁנֶּחֱרַץ בּוֹ חָרִיץ - הֲרֵי זֶה**
8 **מוּם[73], וְהוּא בִּכְלַל חָרוּץ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[74]. וְאֵין**
9 **הַצְּלָעוֹת בִּכְלַל עֲצָמוֹת שֶׁבַּגָּלוּי[75].**

73) ראה משנה בכורות מ, ב: "ושנפגם עצם ידו ורגלו". 74) שם כב, כב "או שבור או חרוץ". ובגמרא שם מא, א: "אמר אביי וכו' חרוץ דומיא דשבור, מה שבור במקום עצם, אף חרוץ במקום עצם". וראה למעלה ה"ד. 75) ראה ב'ספרא' פ' אמור פ"ז הי"א לענין שבר, "לפי שנאמר שבר יד או שבר רגל. שיכול, אין לי אלא שנשברה ידו או נשברה רגלו וכו', יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד-לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדים שמומם גלוי ואינן חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומו בגלוי". והוא-הדין לענין חרוץ (וראה למעלה פ"ו ה"ז). וכן הוא גם בתוספתא בכורות פ"ד: "איזהו כסול, כל שהכסלים יוצאין. נשתברו רוב צלעותיו, או שהיה מום מבפנים אינו מום, שנאמר עור ופסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי ואין חוזר".

10 **יב. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם[76] שְׁלֹשָׁה מוּמִין אֲחֵרִים[77], וְאֵלּוּ**
11 **הֵן: הַזָּקֵן שֶׁהִגִּיעַ לְהְיוֹת רוֹתֵת וְרוֹעֵד כְּשֶׁהוּא**
12 **עוֹמֵד[78]. הַחוֹלֶה כְּשֶׁהוּא רוֹעֵד מִפְּנֵי חָלְיוֹ וְכִשְׁלוֹן**
13 **כֹּחוֹ. אֲבָל הַטָּרְפָּה - כָּשֵׁר בְּאָדָם[79] וּפָסוּל בִּבְהֵמָה[80].**
14 **וְכֵן יוֹצֵא דֹּפֶן[81] - כָּשֵׁר בְּאָדָם וּפָסוּל בִּבְהֵמָה[82].**

76) ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובהערה ד. 77) משנה בבכורות מא, א. וראה גם ב'ספרי' פ' שופטים דברים יז, א. ובגמרא שם: "מנהני מילי, דתנו רבנן, מן הצאן ומן הכבשים או מן העזים (ויקרא א, י), פרט לזקן ולחולה ולמזוהם". 78) בחולין כד, א: "תנו רבנן, כהן משביא שתי שערות עד שיזקין כשר לעבודה וכו', עד שיזקין עד כמה, אמר רבי אלעא אמר רבי חנינא, עד שירתת". וראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ו, וב'משנה למלך' שם. 79) משנה, בכורות מה, ב. לפי שאינו מום שבגלוי, ראה למעלה פ"ו ה"ז. 80) לא מטעם מום, אלא נתמעטה מן הפסוק "מן הבקר" (ויקרא א, ג) – להוציא את הטריפה ('ספרא' שם דיבורא דנדבה (פ"ב ה"י). 81) הוציאוהו על-ידי ניתוח מן הבטן. 82) שם במשנה. משום שנאמר (כב, כז) "שור או כשב או עז כי יולד", פרט ליוצא דופן, ראה להלן פ"ג שם ה"ד.

15 **יג. הַמְּזֹהָם[83]. וְכֹהֵן שֶׁהוּא מְזֹהָם בְּזֵעָתוֹ - רוֹחֵץ וְשָׁף**
16 **כָּל גּוּפוֹ בְּבֹשֶׂם וְעוֹבֵד[84]. הָיָה רֵיחַ פִּיו רַע - נוֹתֵן**
17 **בְּפִיו פִּלְפֵּל[85] אוֹ זַנְגְּבִיל[86] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְעוֹבֵד. וְאִם**
18 **עָבַד בְּזֹהוֹם זֵעָתוֹ אוֹ בִּזְהוֹם פִּיו - הֲרֵי חִלֵּל עֲבוֹדָתוֹ,**
19 **כִּשְׁאָר אֵלּוּ הַבַּעֲלֵי מוּמִין כֻּלָּם.**

83) "הוא שריחו רע" (רבינו בפירוש המשנה שם). 84) כתובות עה, א. 85) שם. 86) אינגעבר.

יום שני כ"ט אדר ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מפרש בו המומים המיוחדים באדם לבדו.

20 **א. כָּל הַמּוּמִין הַמְיֻחָדִין בְּאָדָם - תִּשְׁעִים. וְזֶהוּ**
21 **פָּרָטָן: שְׁמוֹנָה בָּרֹאשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֻמְצַע קָדְקָדוֹ**
22 **שׁוֹקֵעַ לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁדְּחָקוֹ בְּיָדוֹ. מִי שֶׁאֻמְצַע קָדְקָדוֹ**
23 **עוֹלֶה לְמַעְלָה כְּמוֹ בֵּיצָה. מִי שֶׁפֹּאַת רֹאשׁוֹ יוֹצֵא**
24 **כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּמוֹ מַקֶּבֶת. מִי שֶׁרֹּאשׁוֹ יוֹצֵא מֵאֲחוֹרָיו**
25 **כְּנֶגֶד עָרְפּוֹ. מִי שֶׁרֹּאשׁוֹ רָחָב וְיוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן,**
26 **עַד שֶׁתִּמְצָא רֹאשׁוֹ עַל צַוָּארוֹ כְּמוֹ רֹאשׁ הַלֶּפֶת עַל**
27 **הָעֶלְיוֹן שֶׁלּוֹ. הַקֵּרֵחַ שֶׁאֵין בְּכָל רֹאשׁוֹ שֵׂעָר כָּל עִקָּר.**
28 **וְאִם יֵשׁ בּוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מֵקֶפֶת מֵאֲחוֹרָיו מֵאֹזֶן**
29 **לְאֹזֶן - כָּשֵׁר. מִי שֶׁהָיָה הַשֵּׂעָר מַקִּיף מֵאֹזֶן לְאֹזֶן**
30 **מִלְּפָנָיו בִּלְבַד, וּשְׁאָר הָרֹאשׁ קֵרֵחַ הוּא - הֲרֵי הוּא**
31 **פָּסוּל. מִי שֶׁהָיָה הַשֵּׂעָר שֶׁלּוֹ מַקִּיף אֶת כָּל הָרֹאשׁ**

סָבִיב מִלְפָנָיו וּמֵאֲחָרָיו וְאֵין שָׁם שֵׁעָר בָּאֶמְצַע - גַּם זֶה קֶרַח וּפָסוּל.

ב. שְׁנַיִם בַּצָּוָּאר, וְאֵלּוּ הֵם: מִי שֶׁצַּוָּארוֹ שׁוֹקֵעַ הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁוֹ כְּאִלּוּ הוּא מֻנָּח עַל כְּתֵפָיו. מִי שֶׁצַּוָּארוֹ אָרֹךְ הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּרְאֶה כְּשֶׁמּוּט מִבֵּין כְּתֵפָיו.

ג. אַרְבָּעָה בָּאֹזֶן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשְּׁתֵי אָזְנָיו קְטַנּוֹת הַרְבֵּה. מִי שֶׁשְּׁתֵי אָזְנָיו נְפוּחוֹת, דּוֹמוֹת לִסְפוֹג. מִי שֶׁאָזְנָיו מְדֻלְדָּלוֹת לְמַטָּה. מִי שֶׁאַחַת מֵאָזְנָיו מְשֻׁנָּה מֵחֲבֶרְתָּהּ[2].

2) ובפירוש המשנה שם וזה לשונו: "וידוע שיש בגוף אברים שדומים זה לזה כגון העיניים והאזניים וגבות העיניים וזולתן וכשיהיה בין אחד לחבירו שינוי באיזה דבר שיהא אותו שינוי כגון וכו', הרי האיש הוא בעל מום זוגדס ויקרא זגדס ניינינו בעל שינוי בשני הדברים שאין ראויין שיהא בהן שינוי" ו"פירוש זוג: שניים, דוס: שניים, כלומר, הזוג - בשני ענייניים.

ד. חֲמִשָּׁה בַּגְּבִינִים[3], וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁעָר בְּגִבְיָנָיו. וְהוּא גִּבֵּן הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. מִי שֶׁגִּבְיָנָיו שׁוֹכְבִין. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא גָּבִין אֶחָד[4]. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּבִינִין יָתֵר עַל שְׁנַיִם. מִי שֶׁאֶחָד מִגְּבִינָיו מְשֻׁנֶּה מֵחֲבֵרוֹ. בֵּין שֶׁשְּׁעָרוֹ שֶׁל זֶה אָרֹךְ וּשְׂעָרוֹ שֶׁל זֶה קָצָר, בֵּין שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אֶחָד שָׁחוֹר וּשְׂעָרוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי לָבָן אוֹ אָדֹם, הוֹאִיל וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁנוּי זֶה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[5].

3) בגבות העיניים. 4) כלומר, שני הגבינים מתחברים יחד ממעל לחוטם ונראים כגבין אחד. 5) ייתכן כי פסול זה אינו אלא מדרבנן, שהרי אינם מפורשים בתורה, ואינם מטעם מום, אלא מטעם שאינו שווה בזרעו של אהרן.

ה. אַרְבָּעָה בְּרֵיס הָעַיִן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁעָר כְּלָל בְּרֵיסֵי עֵינָיו[6]. מִי שֶׁשְּׁעַר רֵיסֵי עֵינָיו מְרֻבֶּה מְעֻבֶּה[7] הַרְבֵּה. מִי שֶׁשְּׁעַר אֶחָד מֵרֵיסֵי עֵינָיו מְשֻׁנֶּה מִשְּׁעַר רֵיס אַחֵר. כְּגוֹן שֶׁאֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן, אוֹ שֶׁאֶחָד נוֹשֵׁר[8] וְהַשֵּׁנִי מְעֻבֶּה. מִי שֶׁעַפְעַפָּיו סְגוּרוֹת מֵעֵט וְאֵינָן נִפְתָּחוֹת הַרְבֵּה כִּשְׁאָר כָּל הָאָדָם.

6) כלומר, לא נשתיירו אפילו השרשים, והוא "תמיר" שבברייתא, אבל אם נשתיירו השרשים אין זה אלא משום מראית עין, ראה שם מג: במשנה: "ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית עין". 7) כלומר, או מעובה. 8) כנראה שהכוונה ל"דליל", כלומר, אין השער "סמיך", ונראה כאילו נשרו כמה שערות.

ו. אַחַד עָשָׂר בָּעֵינַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם, קְרוֹבוֹת מִמַּדַּחְתּוֹ. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה מִמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו עֲגֻלּוֹת וְאֵינָם נִמְשָׁכוֹת בְּאֹרֶךְ מְעַט כִּשְׁאָר הָעֵינַיִם. מִי שֶׁעֵינָיו מוּזָרוֹת וְהֵן יוֹצְאוֹת כְּעֵינֵי הַנָּמֵר וּכְמִי שֶׁהוּא מִסְתַּכֵּל בְּעֵת שֶׁכּוֹעֵס כַּעַס הַרְבֵּה. מִי שֶׁעֵינָיו גְּדוֹלוֹת הַרְבֵּה כְּשֶׁל עֵגֶל. מִי שֶׁעֵינָיו קְטַנּוֹת כְּשֶׁל אַוָּז. מִי שֶׁדְּמָעָיו זוֹלְפוֹת תָּמִיד. מִי שֶׁשַּׁלַּחְלוּחִית נִמְשֶׁכֶת מֵרֹאשׁ עֵינוֹ מִכְּנֶגֶד הַחֹטֶם, אוֹ מִזְּנַב עֵינוֹ מִצַּד צְדָעָיו. מִי שֶׁמְּקַבֵּץ רֵיסֵי עֵינָיו וְעוֹטְמָן מְעַט בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אוֹר אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לְדַקְדֵּק בִּרְאִיָּה. מִי שֶׁרְאִיַּת עֵינוֹ מְעֻרְפֶּבֶת עַד שֶׁרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּה כְּאַחַת. וְיוֹדֵעַ דָּבָר זֶה בְּעֵת שֶׁיְּדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִסְתַּכֵּל בְּאִישׁ אַחֵר. מִי שֶׁאַחַת מֵעֵינָיו מְשֻׁנָּה מֵחֲבֶרְתָּהּ, בֵּין בִּמְקוֹמָהּ בֵּין בְּמַרְאֶהָ. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה אַחַת שְׁחוֹרָה וְאַחַת פְּתוּכָה, אוֹ אַחַת קְטַנָּה וְאַחַת גְּדוֹלָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ בֵּין שְׁתֵּיהֶן שְׁנוּי מִכָּל מָקוֹם - פָּסוּל.

ז. שִׁשָּׁה בַּחֹטֶם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁעִקַּר חָטְמוֹ שׁוֹקֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. וְזֶה חָרוּם הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. מִי שֶׁאֶמְצַע חָטְמוֹ בּוֹלֵט לְמַעְלָה. מִי שֶׁעִקַּר חָטְמוֹ נוֹטֶה לְמַטָּה. מִי שֶׁחָטְמוֹ עָקֹם לְצַד אֶחָד. מִי שֶׁחָטְמוֹ גָּדוֹל מֵאֵיבָרָיו. מִי שֶׁחָטְמוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁעַל יָדוֹ. אִם הָיָה חָטְמוֹ גָּדוֹל מִמֶּנָּה אוֹ קָטָן מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה מוּם.

ח. שִׁלְשָׁה בַּשְּׂפָתַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשְּׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה. מִי שֶׁשְּׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה. מִי שֶׁפִּיו רָפוּי וְרִירוֹ יוֹרֵד מִפִּיו.

ט. שִׁלְשָׁה בַּבֶּטֶן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁכִּרְסוֹ צָבָה. מִי שֶׁטַּבּוּרוֹ יוֹצֵא וְאֵינוֹ שׁוֹקֵעַ כְּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. מִי שֶׁדַּדָּיו שׁוֹכְבִין עַל בִּטְנוֹ כְּדַדֵּי אִשָּׁה.

י. שִׁלְשָׁה בַּגַּב, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקֻמָּה. מִי שֶׁיָּצְאָתָה חֻלְיָא מִשִּׁדְרָתוֹ. בֵּין שֶׁבָּלְטָה לַחוּץ אוֹ נִכְנְסָה לַפְּנִים אוֹ נָטְתָה לַצְּדָדִין. וְזֶהוּ בַּעַל חֲטוֹטֶרֶת. מִי שֶׁתָּפַח בָּשָׂר בְּגַבּוֹ וְנַעֲשָׂה כַּחֲטוֹטֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָזָה חֻלְיָא מִמְּקוֹמָהּ - הֲרֵי זֶה מוּם.

יא. שִׁשָּׁה בַּיָּדַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה בְּאֶצְבְּעוֹת יָדָיו, אֲפִלּוּ הָיוּ שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ. וְאִם חָתַךְ אֶת הַיְתֵרָה - כָּשֵׁר. וְאִם הָיָה בָּהּ עֶצֶם, אֲפִלּוּ חֲתָכָהּ - פָּסוּל. מִי שֶׁחָסֵר אֶצְבַּע מִיָּדוֹ. מִי שֶׁשְּׁתֵּי אֶצְבְּעוֹת יָדָיו קְלוּטוֹת עַד לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק. וְאִם חֲתָכָן וְהִפְרִישָׁן עַד הַפֶּרֶק - כָּשֵׁר. בְּאֵי זֶה פֶּרֶק אָמְרוּ? בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ לְכַף הַיָּד. מִי שֶׁאֶצְבְּעוֹתָיו מְרֻכָּבוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. מִי שֶׁפִּקָּה יוֹצֵאת מִגּוּדָלוֹ. מִי שֶׁהוּא אִטֵּר יַד יְמִינוֹ[9]. וְאִם הָיָה שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו - כָּשֵׁר[10].

9) וכמו כן איטר רגל ימינו. ברייתא שם מה: "איטר בין ביד בין ברגל פסול". וכתב רש"י שם: "איטר ביד פסול דכתיב וטבל אצבעו, כל מקום שנאמר אצבע וכהן אינו אלא ימין (זבחים כד.)". ולפי דבריו, אם עבד חילל עבודתו, וזהו רק אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית). אבל אם עבד ביד שמאלו (שהיא מיומנת), נראה שאינו פסול משום "שמאל", שהרי זוהי יד־ימינו שלו, אלא לוקה משום מום, ומכיוון שאינו שווה בזרעו של אהרן, אינו מחלל עבודתו. אבל מדברי רבינו נראה, שאף אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית), אינו פסול מטעם "שמאל", שהרי סוף סוף עבד ביד ימין, אלא הרי הוא בעל מום המיוחד לאדם, שאם עבד לא חילל. 10) שם מה. במשנה: "השולט בשתי ידיו רבי פוסל וחכמים מכשירין", ... מר סבר (=רבי) כחישותא אתחלא בימין (=התחילה חולשה ביד ימין) ומר סבר (=חכמים) בריותא אתחלא בשמאל (התחילה הבראה וחוזק ביד שמאל)", ופסק כחכמים.

1 **יב. אַרְבָּעָה בְּאֵיבְרֵי הַזֵּרֹעַ, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁכִּיס**
2 **הַבֵּיצִים גָּדוֹל וְאָרֹךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְכֻּבּוֹתָיו. מִי**
3 **שֶׁהַגִּיד שֶׁלּוֹ אָרֹךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְכֻּבּוֹתָיו. מִי**
4 **שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו, וְהֵם הַכִּיס שֶׁל בֵּיצִים. מִי שֶׁהָרוּחַ**
5 **בָּאֲשָׁכָיו. וְהוּא מְרוֹחַ אָשֵׁךְ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.**

6 **יג. חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּשּׁוֹקַיִם וּבָרַגְלַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי**
7 **שֶׁשּׁוֹקָיו עֲקֵמּוֹת, עַד שֶׁמְּחַבֵּר רֶגֶל לְרֶגֶל וְאֵין**
8 **אַרְכֻּבּוֹתָיו[11] נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ. מִי שֶׁפִּקְּחוֹ יוֹצֵאת.**
9 **וְהַפִּקֵּחַ הִיא הָעֶצֶם הֶעָגֹל שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָעָקֵב מִצַּד**
10 **פְּנִים, וְהוּא דּוֹמֶה לַפִּקֵּחַ שֶׁטְּווֹת בָּהּ הַנָּשִׁים. מִי**
11 **שֶׁעֲקֵבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא הַשּׁוֹק כְּאִלּוּ הוּא**
12 **בְּאֶמְצַע רַגְלוֹ עוֹמֵד. מִי שֶׁפַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אָוֵּז,**
13 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן קְלוּטוֹת כְּשֶׁל אָוֵּז. מִי שֶׁפִּקֵּחַ**
14 **יוֹצֵאָה מִגּוּדָלוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בִּרְגְלוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, אֲפִלּוּ**
15 **שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ. וְאִם חֲתָכָהּ - כָּשֵׁר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ**
16 **עֶצֶם. מִי שֶׁחָסַר אַחַת מֵאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו. מִי**
17 **שֶׁאֶצְבְּעוֹתָיו מֻרְכָּבוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. מִי שֶׁהָיוּ**
18 **אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו קְלוּטוֹת עַד לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק. וְאִם**
19 **הָיוּ עַד הַפֶּרֶק, אוֹ שֶׁחֲתָכָן וְהִפְרִישָׁן - כָּשֵׁר. מִי**
20 **שֶׁרַגְלוֹ כֻּלָּהּ שָׁוָה, שֶׁנִּמְצָא רֹחַב פַּס אֶצְבְּעוֹתָיו כְּרֹחַב**
21 **עֲקֵבוֹ וּכְאִלּוּ הִיא חֲתִיכָה שָׁוָה. מִי שֶׁרַגְלוֹ עֲקֵמָה,**
22 **דּוֹמֶה לְמַגָּל, שֶׁנִּמְצָא פַּס רַגְלוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֶצְבָּעוֹת**
23 **עִם עֲקֵבוֹ כְּאִלּוּ הֵם שְׁנֵי רָאשֵׁי הַקֶּשֶׁת. מִי שֶׁרַגְלוֹ**
24 **חֲלוּלָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֶמְצָעָהּ גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ,**
25 **וְנִמְצָא כְּשֶׁעוֹמֵד - עוֹמֵד עַל עֲקֵבוֹ וְעַל אֶצְבְּעוֹת**
26 **רַגְלָיו. הַמְקֻיָּשׁ בְּקַרְסֻלָּיו בְּעֵת שֶׁמְּהַלֵּךְ. מִי שֶׁמְּקֻיָּשׁ**
27 **בְּאַרְכֻּבּוֹתָיו בְּעֵת שֶׁמְּהַלֵּךְ. מִי שֶׁהוּא אִטֵּר בְּרֶגֶל**
28 **יְמִינוֹ[12].**

11) ברכיו. 12) "איטר בין ביד בין ברגל פסול" ופירש רש"י שם: ואיטר ברגל כו' לעמוד ולשרת כתיב, כדרך שאר עמידה שעיקרה בימין.

29 **יד. אַרְבָּעָה בְּכָל הַגּוּף, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁגּוּפוֹ גָּדוֹל**
30 **מֵאֵיבָרָיו[13]. מִי שֶׁגּוּפוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו. הָאָרֹךְ בְּיוֹתֵר.**
31 **הַנָּנָס, וְהוּא הַקָּצָר בְּיוֹתֵר. עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻפְלָגִין מִשְּׁאָר**
32 **הָעָם.**

13) ראה שם מד. במשנה: "גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו", ראה בפירוש המשנה: "העולה בידינו מזה שצריך להיות אברי גופו משוערים כשיעור הראוי לשיעור גופו, קצתם אל קצתם".

33 **טו. שְׁמוֹנָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הַפּוּשִׁי. הַלָּבָן**
34 **בְּיוֹתֵר כְּמוֹ גְּבִינָה. הָאָדֹם כַּשָּׁנִי. בַּעֲלֵי נְגָעִים**
35 **טְהוֹרִים. שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מֵחֲמַת עַצְמוֹ, כְּמוֹ הַבֹּהַק;**
36 **שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן צָרֶבֶת**
37 **הַמַּכָּוָה. וְזֶה בִּכְלַל נְגָעִים טְהוֹרִין. מִי שֶׁהָיְתָה בְּעוֹר**
38 **פָּנָיו שׁוּמָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּאִיסָּר**
39 **אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא. מִי שֶׁהָיְתָה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוּמָא כְּאִיסָּר**
40 **אוֹ יוֹתֵר. בַּעֲלֵי הַדִּלְדּוּלִין. וְהוּא שֶׁיִּדַּלְדֵּל הָעוֹר**
41 **וְהַבָּשָׂר, אוֹ הַלַּחְלוּחִית שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹר שֶׁנִּדַּלְדֵּל בְּאֵי זֶה**
42 **מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל הַגּוּף - הֲרֵי זֶה מוּם.**

43 **טז. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם בְּאָדָם אַרְבָּעָה מוּמִין אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ**
44 **הֵן: הַחֵרֵשׁ. הַשּׁוֹטֶה. וְהַנִּכְפֶּה, אֲפִלּוּ לְיָמִים רַבִּים.**
45 **מִי שֶׁרוּחַ רָעָה מְבַעַתְתּוּ תָּמִיד אוֹ בְּעִתִּים יְדוּעִים.**

46 **יז. נִמְצְאוּ כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִים בַּכֹּהֲנִים מֵאָה**
47 **וְאַרְבָּעִים. וְזֶהוּ כְּלָלָם: שְׁמוֹנָה בְּרֹאשׁ. וּשְׁנַיִם**
48 **בַּצַּוָּאר. וְתִשְׁעָה בָּאָזְנַיִם. וַחֲמִשָּׁה בַּגַּבִּינִים. וְשִׁבְעָה**
49 **בְּרִיס הָעַיִן. וְתִשְׁעָה עָשָׂר בָּעֵינַיִם. וְתִשְׁעָה בַּחֹטֶם.**
50 **וְתִשְׁעָה בַּפֶּה. וּשְׁלֹשָׁה בַּבֶּטֶן. וּשְׁלֹשָׁה בַּגַּב. וְשִׁבְעָה**
51 **בַּיָּדַיִם. וְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאֵיבְרֵי הַזֵּרֹעַ. וְעֶשְׂרִים בָּרַגְלַיִם.**
52 **וּשְׁמוֹנָה בְּכָל הַגּוּף. וּשְׁמוֹנָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְשִׁבְעָה**
53 **בְּכֹחַ הַגּוּף וְרֵיחוֹ. וּכְבָר נִפְרְטוּ כֻּלָּן אֶחָד אֶחָד. וְאֵלּוּ**
54 **פְּסָלוּ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן: מִי שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו, אַף**
55 **עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר הַשֵּׂעָר בְּעִקָּרָן. וּמִי שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנָיו.**

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

56

1) יבאר בו רבינו כי זר שעבד במקדש, עבודתו פסולה, והוא חייב מיתה בידי שמים, ועל איזו עבודה חייב הוא.

57 **א. זָר[2] שֶׁעָבַד בַּמִּקְדָּשׁ[3] - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה[4], וְחַיָּב**
58 **מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת[6]. מִפִּי**
59 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7], שֶׁאֵין חִיּוּב זֶה אֶלָּא לְקָרֵב**
60 **לָעֲבוֹדָה. וְהֵיכָן הִזְהִיר עָלָיו[8]: וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם[9].**
61 **אִי זֶהוּ זָר? כֹּל שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַזְּכָרִים[10].**
62 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, וְהִקְטִירוּ בְּנֵי אַהֲרֹן[11]; בְּנֵי**
63 **אַהֲרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן[12].**

2) ראה בסוף ההלכה, איזה זר. 3) ראה להלן הלכה ב והלכה ח, איזוהי עבודה בנידון שלפנינו. 4) זבחים יד:

וטו: 5) סנהדרין פא: במשנה: "זר ששמש במקדש, רבי עקיבא אומר בחנק, וחכמים אומרים בידי שמים". והלכה כחכמים ולא כרבי עקיבא, ראה פירוש המשנה שם. 6) סנהדרין פג: 7) בספרי קרח פ' טז: "והזר הקרב יומת, לעבודה". 8) אזהרה זו לא נצרכה לחייבו מיתה בידי שמים, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים אין בו אזהרה, ואף־על־פי־כן חייב מיתה בידי שמים (פי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג) – אלא לחייבו מלקות, ראה להלן הלכה ח, ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב אות יא. 9) בספרי שם: "והזר הקרב יומת. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד־לומר וזר לא יקרב אליכם". וראה גם בזבחים טז. 10) "כך היא הנוסחא הנכונה, ובקצת ספרי רבינו (גם בדפוס רומי ר"מ) יש חסרון הניכר" (כסף משנה). 11) צ"ל: "והקטירו (אותו) בני אהרן". 12) קידושין לו.

1 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַזָּרִים מֻזְהָרִין שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדָה**
2 **מֵעֲבוֹדוֹת הַקְּרְבָּנוֹת - אֵין חַיָּבִין מִיתָה אֶלָּא עַל**
3 **עֲבוֹדָה תַּמָּה[13], לֹא עַל עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה[14].**
4 **וְאֵין הַזָּר חַיָּב מִיתָה אֶלָּא עַל אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת בִּלְבַד[15]:**
5 **עַל הַזְּרִיקָה[16], וְעַל הַהַקְטָרָה, וְעַל נְסוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג[17],**
6 **וְעַל נְסוּךְ הַיַּיִן תָּמִיד[18].**

13) יומא כד. והיא עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר (רש"י שם). 14) כגון קבלה והולכה שיש אחריהן זריקה, ראה יומא שם. 15) ראה שם: "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. ולוי אמר תרומת הדשן וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב (במדבר יח, ז) ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת – עבודת מתנה ולא עבודת סילוק (היא תרומת הדשן, ראה להלן הלכה ח). ועבדתם, עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכו'". ופסק רבינו כרב. 16) כל אלו הן עבודות גמורות: זריקה היא עבודה אחרונה בדם, הקטרה – בקומץ המנחה ובאברים ובפדרים, וכן ניסוך היין והמים אין אחריהם עבודות אחרות. 17) בחג הסוכות, ראה להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו. 18) בכל ימות השנה.

7 **ג. כֵּיצַד עַל הַזְּרִיקָה? בֵּין שֶׁזָּרַק בִּפְנִים[19], בֵּין שֶׁזָּרַק**
8 **בַּחוּץ[20], בֵּין שֶׁהָזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת הַדָּם[21],**
9 **בֵּין שֶׁהָזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת קָרְבְּנוֹת הַמְצֹרָע[22]**
10 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה.**

19) במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח, ומרכבת המשנה). 20) במזבח העולה, החיצון (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח ומרכבת המשנה). וביומא כד: "תניא כוותיה דרב, עבודות שזר חייב עליהן מיתה, זריקת דם בין לפנים בין לפני ולפנים", ופירש רש"י: "זריקת דם המזבח בחוץ. בין לפנים, הזאות שעל הפרוכת, בין לפני ולפנים שעל בין הבדים דיום הכיפורים", אבל רבינו מפרש, בין לפנים היינו שלא מחוץ לעזרה, אלא בפנים על המזבח החיצון, ולפני ולפנים הוא במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) כלומר, הזיות שמזין על בין הבדים, על הפרוכת ועל המזבח הזהב, ראה להלן פרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב־יג. וראה ביומא כד. כד: כי בין לרב ובין ללוי, חייב על שבע הזאות שבפנים, היינו אחת מההזאות, בין שעל הפרוכת ובין שעל בין הבדים ובין שעל המזבח. 22) יומא שם: "שבע הזאות שבפנים ושבמצורע", והזאות שבמצורע, הן ההזאות מלוג השמן כנגד בית קודש הקדשים (ראה להלן פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב). וכמו כן מתן הדם והשמן על התנוך והבהונות (הר המוריה).

11 **ד. כֵּיצַד עַל הַקְּטָרָה? הִקְטִיר אֵיבָרִים אוֹ קֹמֶץ אוֹ**
12 **לְבוֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ[23], אֲפִלּוּ הָפַךְ בְּאֵיבָרִים שֶׁלֹּא**
13 **נִתְעַכְּלוּ וְקֵרֵב שְׁרָפָתָן - חַיָּב מִיתָה[24]. וְהוּא שֶׁהִקְטִיר**
14 **כַּזַּיִת[25]. וְכֵן אִם הִקְטִיר קְטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב -**
15 **מְשֻׁיָּקְטִיר כַּזַּיִת חַיָּב[26]. אֲבָל הַמַּקְטִיר קְטֹרֶת בְּיוֹם**
16 **הַכִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ**
17 **עַד שֶׁיַּקְטִיר מְלֹא חָפְנָיו, שְׁעוּר הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[27].**

23) למד כן ממה ששנינו בזבחים קיב: "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים ומותר העומר, ושתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות וכו' ואין בהם משום זרות". הרי שרק באלו אין משום זרות, מפני שאין דרכן להקטיר, אבל בדבר שדרכו להקטיר חייב משום זרות, וראה תוספות יומא כד: ד"ה והמקטיר (הר המוריה). 24) יומא יב. ושבועות יז: "אמר רב הונא, זר שהפך בצינורא חייב מיתה" ואמרו בגמרא (שבועות שם), שאם לא היה מהפך בהם, היו נשרפים לשתי שעות. ועל־ידי־זה שהיפך, נשרפו בשעה אחת, הרי זו עבודה, שכל קירוב עבודה, עבודה היא, וראה למעלה פרק ד הלכה ג. 25) ראה להלן בסמוך. 26) כי אין הקטרה פחותה מכזית (להלן פרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ב). 27) ויקרא טז, יב. ופחות מזה אין זו עבודה, ראה בזבחים קט:

18 **ה. וְהַמְסַדֵּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים עַל הַמַּעֲרָכָה - הֲרֵי הוּא**
19 **כְּמַקְטִיר אֵיבָרִים וְחַיָּב מִיתָה[28]; שֶׁהָעֵצִים קָרְבָּן**
20 **הוּא[29]. אֲבָל הַיּוֹצֵק[30] וְהַבּוֹלֵל[31], וְהַפּוֹתֵת[32]**
21 **וְהַמּוֹלֵחַ[33], וְהַמֵּנִיף[34] וְהַמֵּגִישׁ[35], וּמְסַדֵּר אֶת לֶחֶם**
22 **הַפָּנִים אוֹ אֶת הַבָּזִיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַמֵּטִיב אֶת**
23 **הַנֵּרוֹת[36], וְהַמַּצִּית אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְהַקּוֹמֵץ וְהַמְקַבֵּל**
24 **דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ וְהֵרִי הוּא מֻזְהָר עַל כָּל**
25 **אֵלּוּ וְלוֹקֶה[37] - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת**
26 **מֵהֶן עֲבוֹדָה שֶׁאַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וְאֵינָהּ גְּמַר עֲבוֹדָה[38].**

28) כר' אסי א"ר יוחנן (יומא כד:) "זר שסידר שני גיזרי עצים חייב, הואיל ועבודה תמה היא", וסידור האיברים שאחר כך, הוא התחלה לעבודה אחרת (רש"י שם). ולא כרב ולוי החולקין עליו (שם). 29) ראה להלן פרק יד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ולפיכך חלה עליו האזהרה שלא יתעסקו בעבודות מעבודות הקרבנות. 30) "הוא שיוצק השמן על המנחות, והוא מה שנאמר (ויקרא ב, ו) ויצקת עליה שמן" (פיה"מ לזבחים קיב:). 31) "ר"ל שבולל הסולת בשמן, שנאמר (במדבר ז, יג)

בלולה בשמן למנחה" (רבינו שם). 32) "הוא הפותת לחם המנחות, כמו שנאמר (ויקרא שם) פתות אותה פתים" (רבינו שם). 33) "הוא נותן המלח למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבנך תקריב מלח" (רבינו שם). 34) "הוא מה שנאמר והניף אותם תנופה (צ"ל "והניף את המנחה", במדבר ה, כה) – רבינו שם. 35) "הוא מה שנאמר (ויקרא ב, ח) והגישה" (רבינו שם). 36) כלומר, דישון המנורה (ראה רש"י זבחים שם), שהרי הדלקה – כשרה בזר, ראה להלן הלכה ז. 37) במשנה זבחים שם: "היוצק והבולל והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים וכו' ואין חייבין עליו משום זרות" (=כלומר, מיתה בידי שמים). ומצית אש במזבח לא נזכר שם במשנה, ומקורו בספרא אחרי פרק י הלכה ט: "יכול היוצא והיוצק והבולל וכו' יהא חייב וכו'". ולדברי הר המוריה יש כאן טעות סופר, וצ"ל "יכול היוצת והיוצק". וכן הוא בתוספות ישנים יומא שם ד"ה הצתה, שהצתת האש אינה עבודה תמה, לפי שיש אחריה סידור שני גיזרי עצים. וסידור בזיכין נזכר ביומא כד: , וראה למעלה הלכה ב' כי הזרים מוזהרין שלא יתעסקו בשום עבודה מכל העבודות שבקרבנות, וראה למעלה הלכה א, כי זר שעבד במקדש עבודתו פסולה. 38) ראה בזבחים קטו: ויומא שם, כי אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה, וראה למעלה הלכה ב.

1 **ו. שְׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[39], אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי**
2 **קָדָשִׁים, בֵּין קָדְשֵׁי יָחִיד בֵּין קָדְשֵׁי צִבּוּר[40]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
3 **וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְיָ, וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן -**
4 **מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ מִצָּוֹת כְּהֻנָּה[41]. וְכֵן הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ[42]**
5 **וְהוֹלָכַת עֵצִים לַמִּזְבֵּחַ - כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[43]. שֶׁנֶּאֱמַר**
6 **בָּאֵיבָרִים: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה - זוֹ**
7 **הוֹלָכַת אֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ; הוֹלָכַת אֵיבָרִים הִיא שֶׁצְּרִיכָה**
8 **כְּהֻנָּה, וְלֹא הוֹלָכַת עֵצִים[44].**

39) ברכות לא: פסחים סד: יומא כז. זבחים לא: מנחות יט. וספרא ויקרא נדבה פרשה ד הלכה ב. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ובפ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 40) יומא כה: בקרבן תמיד (הר המוריה). 41) ראה הערה לח. 42) ראה יומא כו: כז. 43) שם כז. 44) ראה יומא שם שמהפסוק הנ"ל ממעטים הפשט וניתוח, ואילו הולכת עצים נתמעטה מפסוק אחר (שם א, יג) "והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה". ולדעת האור שמח, נפלה טעות־סופר בדברי רבינו.

9 **ז. וְכֵן הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[45]. לְפִיכָךְ, אִם**
10 **הֵטִיב הַכֹּהֵן אֶת הַנֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מֻתָּר לְזָר**
11 **לְהַדְלִיקָן[46].**

≈ נקודות משיחות קודש ≈

"הדלקת הנרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן".

ומקורו בגמרא (יומא כד, א.) ש"הדלקה לאו עבודה היא", דכיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה".

וצריך להבין, הלא ציווי ההדלקה הוא לאהרן "דבר אל אהרן גו' בהעלותך את הנרות", ואיך יתכן שהדלקה כשרה בזרים אפילו לכתחילה. ועוד, הרי אפילו בנרות חנוכה שהם רק זכר לנרות המקדש, וחיובן הוא רק דרבנן, ההדלקה צריכה להיות במקומה, והדין הוא ש"הדלקה עושה מצוה", ולכן אם "הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום", ואיך יתכן שבנרות המקדש אפשר ויכול זר להדליקן מחוץ להיכל, והכהן יכניסנו להיכל ואין צריך להדלקה שוב.

והביאור בזה: הגם שהכהן מדליק את המנורה, אין ההדלקה מתייחסת אליו "הדלקה לאו עבודה היא", כיון שעיקר הכוונה היא ש"תהא שלהבת עולה מאליה", "דהא כיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה", ולכן "הדלקה כשרה בזר ומחוץ להיכל" ללא סיוע הכהן וללא קדושת ההיכל, ודווקא בזה מודגשת העבודה בכח עצמו בהדלקת המנורה.

אף שפסק הרמב"ם שהדלקה כשרה בזרים ומחוץ להיכל, מסתבר לומר שבבית השלישי תהיה הדלקת המנורה בתכלית השלימות על־ידי אהרן, שאליו נאמר הציווי "בהעלותך את הנרות". ויש להוסיף, שאהרן ידליק את המנורה של משה, שהרי מיד ברגע הראשון של הגאולה יהיו "משה ואהרן עמהם" יחד עם המנורה – מעשה ידי משה שהם נצחיים ויתגלו בשלימותם בגאולה העתידה.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' לב)

45) ביומא כד: אמרו "הדלקה, לאו עבודה היא", וסובר רבינו שכיון שאינה עבודה, הרי היא כמו שחיטה, שכשרה בזרים (כסף משנה). ומה שנאמר (במדבר ח, ב) "דבר אל אהרן וכו' בהעלותך את הנרות" (ראה בתוספות ישנים שם ובריטב"א, מובא בכסף־משנה כאן), הוא משום שזר אסור ליכנס להיכל (הר המוריה). 46) הראב"ד כתב כי "הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא שאם הדליקן כשרות". ובמנחת־חינוך (מצוה צח אות א) הקשה על רבינו: הרי מבואר בשבת כב: שבמנורה – הדלקה עושה מצוה, ואם־כן היאך מדליקה בחוץ. ועוד הקשה מספרא פ' אמור (פרשה יג הלכה יב). (ונראה שדעת רבינו שבהדלקת המנורה אין המצוה בהדלקה, אלא בהנחה על מקומה, ואף־על־פי־כן מותר להדליק מנר לנר (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יג), שרק בנר חנוכה אסור להדליק מנר לנר למאן־דאמר הנחה עושה מצוה, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחר, אבל במנורה אינו יוצא ידי חובתו, עד שידלקו כל שבעת נרותיה. ומה שאמרו בספרא "שלא יתקן מבחוץ ויכניס", אין הכוונה להדלקה, שהרי לא אמרו "שלא ידליק וכו'", אלא "שלא יתקן", והיינו להוציא המנורה בחוץ ולערוך אותה שם. אבל להוציא הפתילות ולהדליקן בחוץ ולהכניסן בפנים ולערוך אותם שם במנורה – אין איסור, לפי שהנחה עושה מצוה, כנ"ל).

ח. הֶרְמַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה כֹּהֵן[47], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וְגוֹמֶר[48]. וְאִם הֵרִים יִשְׂרָאֵל - לוֹקֶה[49], וְאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה[50]. שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה[51]. עֲבוֹדַת מַתָּנָה הוּא שֶׁתְּהֵיֶה בְּכֹהֵן לְבַדּוֹ, וְאִם קָרַב לָהּ הַזָּר - חַיָּב מִיתָה; אֲבָל עֲבוֹדַת סִלּוּק[52] - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה. [וְכֵן אִם דִּשֵּׁן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה.][53]

47) ראה להלן פרק ב' מהלכות תמידין ומוספין הלכה י'. 48) והרים את הדשן. 49) משום "וזר לא יקרב אליכם", ראה למעלה הלכה א. 50) ראה למעלה הלכה ב, כי על עבודה תמה, שאין אחריה עבודה, חייבים מיתה. 51) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת". ורוצה לומר עבודה כזו, שהוא נותן על גבי המזבח, כגון זורק עליו דם, או מנסך עליו יין או מים, או מקטיר עליו קטורת. 52) שמסלק מן המזבח. יומא כד. כרב, ולא כלוי. 53) כל המוקף בסוגריים מרובעים אינו בדפוס רומי ר"מ, אבל מצאו הכסף־משנה בקצת ספרי רבינו. וטעמו, מפני שהן עבודות סילוק, וכמו שנתבאר בהרמת הדשן. ומקור הדברים בבעיא של רבא (שם כד:), שחזר ופשטה.

ט. סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה[54] - פּוֹרְקָהּ[55], וְחוֹזֵר הַכֹּהֵן וְסוֹדְרָהּ, מִפְּנֵי שֶׁסִּדּוּרָהּ פָּסוּל[56].

54) כלומר, זה שסידר המערכה. 55) כלומר, הזר פורקה בעצמו ואין צריך לזה כהן (יומא כז:). 56) יומא שם: "א"ר אסי אמר ר' יוחנן, זר שסידר את המערכה חייב, כיצד הוא עושה וכו' פורקה זר וסודרה כהן" והתקפתו של ר' זירא שם, אינה אלא על חיוב מיתה, אבל על הפסול לא התקיף (כסף משנה, וראה תוספות ישנים).

י. הַטָּמֵא וּבַעַל מוּם וְשֶׁלֹּא רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ - אֵינָן חַיָּבִין[57] אֶלָּא עַל עֲבוֹדוֹת שֶׁהַזָּר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה[58], וְעַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת - בְּאַזְהָרָה[59].

57) כל אחד מהם כדינו: טמא ושלא רחוץ ידים – במיתה, ובעל מום – במלקות, ראה למעלה פ"ו הלכה ב (כסף משנה). 58) כלומר, עבודה תמה ועבודת מתנה, ראה למעלה הלכה ב והלכה ח. והנה בזבחים קיב: שנינו: "ואין חייבים עליו לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחוץ ידים ורגלים". ורבינו השמיט מחוסר בגדים, מאחר שכבר כתב למעלה בפ"י מהלכות כלי המקדש הלכה ד שמחוסר בגדים הרי הוא כזר. ובעל מום לא נזכר במשנה שם, מפני שלא דיברו שם אלא בחיוב מיתה. ואילו בבעל מום אין אלא מלקות בלבד, ראה למעלה, ולמדו רבינו מהפסולים האחרים (ר"י קורקוס). 59) ראה למעלה הלכה ה והלכה ח.

יא. כֹּהֵן טָבוּל יוֹם וּמְחֻסַּר כְּפּוּרִים[60] שֶׁנִּטְמָא[61], וַהֲרֵי הוּא מְחֻסַּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְעָבַד - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[62]. וְאִם הָיָה זָר - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, מִשּׁוּם זָרוּת[63].

60) כגון מצורע ביום מלאות ימי טהרתו, שטבל ולא העריב שמשו, הרי הוא טבול־יום וגם מחוסר כיפורים, שצריך להביא קרבנותיו למחר. 61) בטומאה נוספת. 62) היינו חיוב מיתה. ואין לפרש חיוב מלקות, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים, אינו לוקה, כמפורש בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג. וראה במשנה־למלך למעלה פ"ב הלכה ב, ובמחוסר כיפורים שנראה מכאן שחייב מיתה, צריך־עיון ממה שכתב למעלה פ"ד הלכה ד שפטור. ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב, כתב שהוא חייב גם מיתה וגם מלקות, וראה בכסף־משנה למעלה שם. וראה גם למעלה פ"ג הלכה ט. וראה בתוספתא זבחים פרק יב: "כהן שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים (=כלומר, שהיה מקודם טבול־יום ומחוסר כיפורים, ואחר כך נטמא, - ר"י קורקוס הובאו דבריו בכסף־משנה כאן), אין חייב אלא אחת", וכתב הראב"ד כי "אפשר דפליגי תנאי באיסור כולל ובאיסור בת אחת". ומאחר שרבינו פוסק דאיסור חל על איסור בכולל או מוסיף או בת אחת, והכא טבול־יום ומחוסר כיפורים בת אחת הן, לכן חייב על כל אחת ואחת (כסף־משנה, ועיין שם שמבאר בפרטות כיצד חלים כאן כל החיובים). 63) תוספתא שם: "זר שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אין חייב אלא אחת". "וטעמא משום דלא הוזהר מלעבוד טמא ומחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אלא מי שהוא ראוי לעבוד, אבל הזר הואיל ואינו ראוי לעבוד, אינו עובר משום אחד מאלה" (כסף משנה).

יב. זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ[64] בְּשַׁבָּת - חַיָּב מִשּׁוּם שַׁבָּת וּמִשּׁוּם זָרוּת[65]. וְכֵן בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּטֻמְאָה - חַיָּב מִשּׁוּם טֻמְאָה וּמִשּׁוּם בַּעַל מוּם[66].

64) שעבד עבודה. 65) ראה ביבמות לב: שנחלקו תנאים בזה, וס"ל דבבת אחת כו"ע לא פליגי דחייב שנים, ולא פליגי ר' יוסי ור"ש רק באיסור כולל, ולר' יוסי באיסור כולל חייב גם כן שנים, ולדעת רבינו שבאיסור כולל חייב שנים, יפה פסק כאן שבכל ענין חייב שנים, ראה הר המוריה וכסף־משנה. 66) יבמות שם, וראה למעלה. וראה עוד למעלה פ"ו הלכה ב, שבעל מום אינו חייב מיתה, אלא מלקות בלבד.

יג. כָּל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין בְּמֵזִיד[67] בֵּין בִּשּׁוּגֵג[68], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה[69] - חֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִגְּשׁוּ אֲלַי לְכַהֵן לִי[70]. אֶחָד הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּשֵׁרוּת, כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה כְּמֵר לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ הַמְשַׁתַּחֲוֶה לָהּ, אוֹ הַמּוֹדֶה בָּהּ וְקִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ[71] - חֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעוֹלָם. עָבַר וְהִקְרִיב - אֵין קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג בְּעֵת שֶׁשֵּׁרֵת אוֹ שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ שֶׁהוֹדָה. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[72], אִם עָבַר וְהִקְרִיב - קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ וְנִתְקַבֵּל; שֶׁחֲרֵי לֹא

67) כגון מצורע ביום מלאות ימי טהרתו, שטבל ולא העריב שמשו, הרי הוא טבול־יום וגם מחוסר כיפורים, שצריך להביא קרבנותיו למחר. 61) בטומאה נוספת. 62) היינו חיוב מיתה. ואין לפרש חיוב מלקות, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים, אינו לוקה, כמפורש בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג. וראה במשנה־למלך למעלה פ"ב הלכה ב, ובמחוסר כיפורים שנראה מכאן שחייב מיתה, צריך־עיון ממה שכתב למעלה פ"ד הלכה ד שפטור. ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב, כתב שהוא חייב גם מיתה וגם מלקות, וראה בכסף־משנה למעלה שם. וראה גם למעלה פ"ג הלכה ט. וראה בתוספתא זבחים פרק יב: "כהן שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים (=כלומר, שהיה מקודם טבול־יום ומחוסר כיפורים, ואחר כך נטמא, - ר"י קורקוס הובאו דבריו בכסף־משנה כאן), אין חייב אלא אחת", וכתב הראב"ד כי "אפשר דפליגי תנאי באיסור כולל ובאיסור בת אחת". ומאחר שרבינו פוסק דאיסור חל על איסור בכולל או מוסיף או בת אחת, והכא טבול־יום ומחוסר כיפורים בת אחת הן, לכן חייב על כל אחת ואחת (כסף־משנה, ועיין שם שמבאר בפרטות כיצד חלים כאן כל החיובים). 63) תוספתא שם: "זר שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אין חייב אלא אחת". "וטעמא משום דלא הוזהר מלעבוד טמא ומחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אלא מי שהוא ראוי לעבוד, אבל הזר הואיל ואינו ראוי לעבוד, אינו עובר משום אחד מאלה" (כסף משנה).

שֶׁרֵת וְלֹא נַעֲשָׂה כְּמֵר, אֶלָּא שָׁחַט בִּלְבַד[73], וְהוּא שׁוֹגֵג. וְאַף עַל פִּי כֵן לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבֹד[74].

67) במנחות קט. במשנה "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר (=אם שמשו לעבודה־זרה לא ישמשו עוד בירושלים – רש"י שם), שנאמר (מלכים־ב כג, ט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וכו'". 68) כרב ששת במנחות שם, ולא כרב נחמן. 69) כן נראה שם קט: 70) ולפני זה נאמר (שם, יב) "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם, והיו לבית ישראל למכשול עוון, על כן נשאתי ידי עליהם נאם ה' אלקים, ונשאו עוונם". 71) שם. וכרב ששת. 72) שם קט. וכרב ששת, ולא כרב נחמן. 73) ראה שם כי שחיטה לאו שירות הוא, דהא במקדש כשרה בזר. 74) כן נראה מלשון הגמרא שם, שלכתחילה בכל ענין אסור, וראה בכסף־משנה ובהר המוריה.

יד. מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה בַּיִת חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ קָרְבָּנוֹת לַשֵּׁם - אֵינוֹ כְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה[75]; וְאַף עַל פִּי כֵן, כָּל כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית כָּזֶה - לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם[76]. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן שָׁם - לֹא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם, אֶלָּא יִגָּנְזוּ[77]. וְיִרֵאָה לִי, שֶׁאִם עָבַד כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ שָׁם[78] בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא פָּסַל[79].

75) במשנה שם "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר וכו'" (ראה בפירוש המשנה, כי חוניו בנו של שמעון הצדיק ברח לאלכסנדריא של מצרים ועשה לו בית בצורת בית מקדש, ובנה שם מזבח והקריב עליו קרבנות לשם־יתברך) ובגמרא (שם קט:) אמרו "מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר, מכלל דבית חוניו לאו עבודת־כוכבים הוא וכו'". וראה להלן פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז. 76) משנה שם, מובא למעלה. 77) עבודה זרה נב: בעיא שנפשטה. 78) בבית חוניו. 79) "טעמא דמסתבר הוא, דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי, כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (עבודה זרה שם) – בדיעבד אין לקנסם" (כסף משנה).

טו. נִמְצְאוּ כָּל הַפְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[80]. הַזָּר[81]. בַּעַל מוּם[82]. הֶעָרֵל[83]. הַטָּמֵא[84]. טְבוּל יוֹם[85]. מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[86]. הָאוֹנֵן[87]. הַשִּׁפּוֹר[88]. מְחֻסַּר בְּגָדִים[89]. יָתֵר בְּגָדִים[90]. פְּרוּם בְּגָדִים[91]. פְּרוּעַ רֹאשׁ[92]. שֶׁלֹּא רָחַץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[93]. הַיּוֹשֵׁב[94]. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין יָדוֹ[95] וּבֵין הַכֵּלִי דָּבָר חוֹצֵץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין רַגְלוֹ וּבֵין הָאָרֶץ דָּבָר חוֹצֵץ[96]. מִי שֶׁעָבַד בִּשְׁמֹאלוֹ[97]. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה, וְאִם עָבְדוּ - חִלְּלוּ; חוּץ מִפְּרוּעַ רֹאשׁ[98] וּקְרוּעַ בְּגָדִים[99] וְהַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[100], שֶׁאִם עָבְדוּ - עֲבוֹדָתָן כְּשֵׁרָה.

80) למעלה הלכה יג. 81) למעלה הלכה א. 82) למעלה פרק ו הלכות א וב'. 83) למעלה שם הלכה ח. 84) למעלה פרק ד הלכה א. 85) למעלה שם הלכה ד. 86) למעלה שם והלכה ה. 87) למעלה פרק הלכה ז. 88) למעלה פרק הלכה א. 89) למעלה פרק י מהלכות כלי המקדש הלכה ד. 90) הלכות כלי המקדש שם הלכה ה. 91) למעלה פרק א מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. ועיין שם שחייב מיתה אבל לא חילל עבודתו. וראה להלן. 92) למעלה שם הלכות ח־ט, יד. ואף הוא אינו מחלל עבודתו, וראה להלן. 93) למעלה שם פרק ה הלכה א. 94) למעלה שם הלכה יז. 95) שם. 96) שם. 97) שם הלכה יח. 98) ראה למעלה פרק א הלכה ט. 99) ראה שם הלכה יד. 100) ראה למעלה הלכה יג.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עָשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים. ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם [לַמִּזְבֵּחַ]. ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט [בַּעַל מוּם]. ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ. ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ. ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר. ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ח) שֶׁלֹּא יַטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים. ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא נִקְרָא מְחֻסַּר זְמַן וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ. יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר. יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ. יג) לְמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר בו כי מצות־עשה שיהיו כל הקרבנות תמימים ומובחרים, ודין אם צריך שיהא פיו ולבו שוים בקרבנות.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִין[2] וּמֻבְחָרִין[3]. שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[4].

2) בלי מום. 3) שנאמר בתורה (בראשית ד, ד) "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (להלן פ"ז הי"א). ועוד נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (ראה להלן פ"ב ה"ח). 4) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ט.

ב. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוּם לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקֶה[5] עַל הֶקְדֵּשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְמַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[7]. אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁוֹ לִדְמֵי [נְסָכִים][8] - לוֹקֶה, שֶׁבִּזְיוֹן קָדָשִׁים הוּא[9].

5) תמורה ז, א. ואף־על־פי שאין בו מעשה – בדיבורו עושה מעשה, כמו שאמרו (תמורה ג:) במימר ('חינוך'

מצוה רפה). וראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"א. ויש להעיר כי בפי"ט מהל' סנהדרין ה"ב לא מנה לאו זה בין הלוקין. 6) תמורה ו, ב. 7) ש"אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה (ויקרא כב, כב – "לא תקריבו אלה לה'") אלא מה ת"ל לא תקריבו? בל תקדישו" (שם ו:). 8) כן הנוסחא בדפוסי רומי ווינציאה, וכן גרס 'כסף משנה'. וכן הוא בגמרא שם ז, ב: "אמר רבא וכו' אפילו אקדיש לי' לדמי נסכים, נמי לקי". ורצה לומר, שיקנו בדמיו נסכים למזבח. ובדפוסים אחרים בדברי רבינו: "אפילו הקדישו לדמים". 9) תמורה, שם.

1 **ג. הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'שְׁלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', 'עוֹלָה'**
2 **וְאָמַר 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו**
3 **וְלִבּוֹ שָׁוִים[10]. לְפִיכָךְ, הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל בַּעַל מוּם**
4 **'עוֹלָה' וְהִקְדִּישׁוֹ שְׁלָמִים, אוֹ 'שְׁלָמִים' וְאָמַר**
5 **'עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִסּוּר - אֵינוֹ לוֹקֶה[11].**
6 **מִי שֶׁדָּמָה שֶׁמַּתָּר לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ וְהִקְדִּישׁ**
7 **- הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ[12], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[13].**

10) תרומות פ"ג מ"ח. וכן הוא להלן פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. 11) פשוט הוא (כסף־משנה), שהרי לא נתקדש כלל, כנ"ל. 12) שאין זה הקדש טעות, שהרי רוצה ומכוין להקדישו, אלא שטעה בדין, וחשב שמותר להקדישו (כסף־משנה). וראה להלן. 13) בתמורה יז, א - במשנה: "רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". ובגמרא שם "היכי דמי שוגג כמזיד, אמר חזקיה כסבור שהוא מותר להמיר, גבי תמורה לקי, גבי קדשים לא לקי". הרי שהוא קדוש, ואינו לוקה (ועי' ראב"ד). ולענין תמורה, ראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"ב.

8 **ד. הַשּׁוֹחֵט בַּעַל מוּם לְשֵׁם קָרְבָּן[14] - לוֹקֶה[15]. שֶׁהֲרֵי**
9 **נֶאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'[16]; וּמִפִּי**
10 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַשּׁוֹחֵט. וְכֵן הַזּוֹרֵק**
11 **דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[18]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
12 **בָּהֶן: לֹא תַקְרִיבוּ (אֵלֶּה) לַה'[19]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
13 **לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַזּוֹרֵק. וְכֵן הַמַּקְטִיר אִמּוּרֵי[20]**
14 **בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשֶּׁה**
15 **לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ - אֵלּוּ הַחֲלָבִים[22]. נִמְצָאתָ**
16 **לָמֵד, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בַּעַל מוּם וּשְׁחָטוֹ וְזָרַק דָּמוֹ**
17 **וְהִקְטִיר אִמּוּרָיו - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת[23].**

14) דווקא אם שחט לשם קרבן, אבל אם שחט לשם חולין – אינו לוקה, שכשם שבקרבן חטאת פסלו השוחט לשם חולין, לפי שנאמר "זבח פסח הוא לה'" (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"א), כמו כן כאן שנאמר "לא תקריבו אלה לה'", הכוונה דווקא לשם קרבן. ואף־על־פי שבפסח, כמו בכל הקרבנות, הכשירו גם שוחט בסתם (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"י) – אין זה אלא בקרבן כשר, שסתמו עומד לשמו (זבחים ב:), אבל בעל מום אין סתמו לשמו, ולפיכך אינו חייב אלא בשוחט לשם קרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפט). 15) ברייתא, תמורה ו, ב. 16) בפסוק שם: "עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה לה'". 17) בברייתא שם. וראה למעלה ה"ב. 18) שם בברייתא. 19) צ"ל: "לא תקריבו לה'" ומלת "אלה" טעות־סופר. והוא בויקרא כב, כד: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו לה'". וכ"ה בתמורה ז, א. וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת צג. אבל ב'חינוך' מצוה רפח, כתב "שלא נזרוק דם בעל מום על גבי המזבח, שנאמר עורת או שבור או חרוץ וכו' לא תקריבו אלה לה'". 20) שורף החלבים, ובין אם מקטיר כל החלבים ובין אם מקטיר מקצתם ('מנחת חינוך' מצוה רצ. וכן אם הקטיר איברי עולה בעלת מום (רש"י תמורה, שם). 21) ברייתא, תמורה שם. ואף שבברייתא זו נאמר שלוקה שתיים, אחת משום מקטיר כולו, ואחת משום מקטיר מקצתו – פוסק רבינו כרבא (שם ו:) שחולק על אביי (כן גרס רבינו שם לא־תעשה צד), וסובר שאינו לוקה אלא אחת משום שאין לוקין על לאו שבכללות, וכן הוא בברייתא בכריתות ד, א. וראה ב'ספר המצוות' כלל ט. 22) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ד. 23) ולא כאביי (ראה למעלה), וכברייתא שם שחייב חמש מלקיות.

18 **ה. אֶחָד בַּעַל מוּם קָבוּעַ אוֹ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, אִם**
19 **הִקְרִיבוֹ - עוֹבֵר בְּכָל אֵלּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח לַה'**
20 **אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
21 **לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְבַעַל מוּם עוֹבֵר[24]. כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
22 **בַּבְּהֵמָה גָּרָב לַח[25] אוֹ חֲזָזִית[26], אִם הִקְרִיבָהּ - לוֹקֶה.**

24) ב'ספר המצוות' (לא־תעשה צה) הביא זאת בשם ה'ספרי', והוא במדרש תנאים שם (הערה שסג שם). ואף־על־פי שבפסוק הנ"ל לא נאמר אלא "לא תזבח" – למדו גם יתר הלאוין מבעל מום קבוע (כסף־משנה). וב'ספרא' (שם ה"ג) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו, לרבות בעל מום עובר". וראה ברמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' (שם). 25) מין שחין הוא. וראה להלן פ"ב ה"ז. 26) גם הוא מין שחין. ומדובר כאן "בחזזית שאינה מצרית", ראה להלן פ"ב ה"ז.

23 **ו. וְלֹא קָרְבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, אֶלָּא אַף קָרְבְּנוֹת**
24 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27], אִם הִקְרִיבָן[28] וְהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין -**
25 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם**
26 **אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה[29].**

27) שהרי הם נודרים נדרים ונדבות כישראל (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב־ג). 28) הכהן. 29) ראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צו.

27 **ז. הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁסָּמָא עֵינוֹ אוֹ קִטַּע**
28 **יָדוֹ[30] - לוֹקֶה. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּקָרְבָּן: כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה**
29 **בּוֹ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[31], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ**
30 **מוּם. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[32],**
31 **שֶׁהֲרֵי הָיָה רָאוּי לְקָרְבָּן וּפְסָלוֹ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, אַף**
32 **עַל פִּי שֶׁעָבַר בִּלֹּא תַעֲשֶׂה[33] - אֵינוֹ לוֹקֶה[34].**

30) הדגים רבינו מומים קבועים. ונראה שבמומים עוברים, אינו עובר על הלאו הזה. ונראה שטעמו משום שאינו פוסלו

בזה מן המזבח (וראה להלן בסמוך), שהרי יתרפא ויהיה ראוי לקרבן (׳מנחת חינוך׳ מצוה רפז). 31) ב׳ספרא׳ שם ה"ט, ובבכורות לג, ב. לד, א. 32) עבודה זרה יג, ב. וראה ב׳ספר המצוות׳ (שם צז). 33) אף־על־פי שבגמרא שם אמרו: "הני מילי, בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה, השתא (= בזמן הזה) דלא חזי להקרבה לית לן בה" – סובר רבינו כי סוגיא זו היא למאן דאמר "קדושה ראשונה – לא קידשה לעתיד־לבוא", אבל לפי ההלכה ש"קדושה ראשונה, קידשה לעתיד־לבוא" (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ו) – אסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה, כי הוא ראוי להקרבה אף־על־פי שאין בית, כשיבנה המזבח (׳מנחת חינוך׳ מצוה רפז, וראה גם ב׳טורי אבן׳ מגילה י, א. בד"ה ומ"ט, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קי). 34) ראה בשו"ת 'חתם סופר' יו"ד סי' שו - מה בין זה, לשוחט בזמן הזה בחוץ, שחייב (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו).

1 **ח. הַטָּלַת מוּם בְּקָדָשִׁים וּבָא אַחֵר וְהִטִּיל בָּהּ מוּם**
2 **אַחֵר - הַשֵּׁנִי אֵינוֹ לוֹקֶה[35].**

35) אבל אסור מן התורה. וכדעת רבי מאיר בברייתא בכורות לג, ב. שכן נראה בעבודה זרה שם, שאמרו: "וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור (= מן התורה)" (ראה 'מחנה אפרים' הל' בכורות, הובאו דבריו ב׳מנחת חינוך׳ שם). ואף־על־פי שאסור מן התורה, אינו לוקה, משום שאין הדבר מפורש בתורה, ולמדו כן (בכורות, שם) מריבוי הכתוב "כל מום לא יהיה בו", ראה ב׳ספר המצות׳ כלל ב (׳מנחת חינוך׳ שם).

3 **ט. אֶחָד[36] הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים עַצְמָן אוֹ**
4 **בִּתְמוּרָתָן[37]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר[38], שֶׁהַמַּטִּיל**
5 **מוּם בִּתְמוּרָתָן - אֵינוֹ לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
6 **לְקָרְבָּן[39], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[40]. וְכֵן הַמַּטִּיל מוּם**
7 **בְּתִשְׁעִי שֶׁל טָעוּת עֲשִׂירִי[41] - אֵינוֹ לוֹקֶה[42].**

36) כלומר, מה שאמרנו למעלה כי המטיל מום בקדשים עובר בלאו ולוקה, הוא בין בקדשים עצמן ובין בתמורתן. 37) "הוא שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו, הרי זו תחת חטאת זו, או הרי זו חליפת זו" (פ"ב מהל' תמורה ה"א). 38) מעשר בהמה. 39) בעיה שנפשטה בתמורה כא, א. ואף שאין לוקין, אסור מן התורה (׳מנחת חינוך׳ שם). 40) בפ"ג מהל' תמורה ה"א. 41) שקרא לתשיעי בטעות, עשירי, בעת שמנה צאנו להפריש מעשר בהמה, וראה פ"ח מהל' בכורות ה"א־ב שנתקדשה, ואינה קרבה. 42) גם זו בעיה שנפשטה שם. ואף כאן אסור מן התורה להטיל בו מום (׳מנחת חינוך׳ שם).

8 **י. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם[43] לְמִזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁלּוֹקֶה[44] - הֲרֵי זוֹ נִתְקַדְּשָׁה[45], וְתִפָּדֶה[46] בְּעֶרֶךְ**
10 **הַכֹּהֵן[47] וְתֵצֵא לְחֻלִּין[48], וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן. וְכֵן הַדִּין**
11 **בִּבְהֵמַת קָדָשִׁים[49] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[50]. וּמְצָוֹת עֲשֵׂה הוּא**
12 **לִפְדּוֹת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן מוּם וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[51]**
13 **וְיֵאָכְלוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ**
14 **בָּשָׂר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[52], שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר**

בְּפָסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפָּדוּ[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[54],
שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא
יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיְיָ, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּבַעֲלֵי מוּמִין
שֶׁנִּפְדּוּ[55].

43) קבוע, שהרי בעלת מום עובר אינה נפדית (תמורה לג. וכן הוא להלן פ"ב ה"ו). 44) ראה למעלה ה"א. 45) ברייתא בתמורה ה, ב. ולמדו כן (שם) ממה שנאמר (ויקרא כב, כג): "ולנדר לא ירצה" – "ריצוי הוא דלא מרצה, אבל מיקדש קדיש". וקדושתה – קדושת דמים (להלן הי"א). 46) ראה להלן בסוף ההלכה. 47) אף־על־פי שהמקדיש בעל מום קבוע למזבח, אינו צריך העמדה (להלן הי"א) – הערכה על־ידי כהן צריך, ראה משנה־למלך. 48) להגזז ולהעבד (משנה בבכורות יד. וראה בפ"א מהל' מעילה ה"ט). 49) שפודין אותה ויביא בדמיה קרבן (פ"ה מהל' ערכין הי"א), אבל שונה היא ממקדיש בעל מום, בזה שהיא צריכה העמדה והערכה (ראה להלן הי"א). וגם בזה שאינה יוצאת לחולין לכל דבר, ואסורה בגיזה ועבודה, ראה בפ"א מהל' מעילה שם, ובמשנה מס' בכורות, שם. 50) קבוע, כנ"ל. 51) "ויהיה מותר לשוחטו" (׳ספר המצוות׳ עשה פו), אבל לא לכל דבר, שהרי אסורה בגיזה ועבודה, ראה למעלה. 52) ב׳ספרי׳ דברים יב, טו. 53) כלומר, מצוה לפדותם (לחם־משנה). 54) פ"ה הי"א. 55) תמורת לב, ב. ושם ביארו, שאי־אפשר לומר שמדובר בבהמה טמאה, שהרי כבר נאמר בה (ויקרא כז, כז) "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך", אלא על־כרחנו בבהמת קדשים שנפל בה מום. ועי' רש"י שם, שעל־כרחנו שמדובר בקדשי מזבח.

19 **יא. מַה בֵּין בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לְבַעֲלַת מוּם עוֹבֵר?**
20 **שֶׁבַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[56], אִם יָלְדָה וְהִיא קְדֵשׁ[57] - יִפָּדֶה**
21 **הַוָּלָד וְיֵצֵא לְחֻלִּין[58], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים[59], כְּדֵי**
22 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר[60]. וְאִם נִתְעַבְּרָה**
23 **קֹדֶם שֶׁתִּפָּדֶה וְיָלְדָה אַחַר פִּדְיוֹן - הַוָּלָד חֻלִּין[61]. וְאִם**
24 **מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפָּדֶה - נִפְדֵּית אַחַר שֶׁתָּמוּת[62]; שֶׁהֲרֵי**
25 **לֹא חָלָה קְדֻשָּׁה גְּמוּרָה עַל גּוּפָהּ, אֶלָּא עַל דָּמֶיהָ,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה בְּעַלַת מוּם קָבוּעַ[63]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ**
27 **בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר, אוֹ תְּמִימָה וְאַחַר שֶׁהִקְדִּישָׁהּ נוֹלַד**
28 **לָהּ מוּם קָבוּעַ, אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפָּדֶה[64] - תִּקָּבֵר[65]**
29 **כִּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים הַתְּמִימִים[66], מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה**
30 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה[67], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[68]. וְאִם**
31 **נִשְׁחֲטָה קֹדֶם שֶׁתִּפָּדֶה - הֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית כָּל זְמַן שֶׁהִיא**
32 **מְפֻרְכֶּסֶת[69] וְאַחַר כָּךְ תֵּאָכֵל. וְאִם יָלְדָה - יִקָּרֵב**
33 **וְלָדָהּ[70]. נִתְעַבְּרָה[71] קֹדֶם שֶׁתִּפָּדֶה וְיָלְדָה אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית**
34 **- הַוָּלָד אָסוּר[72], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה[73]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
35 **סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמּוֹ[74] מַתְפִּיס זֶה הַוָּלָד לְשֵׁם אוֹתוֹ**
36 **הַזֶּבַח[75]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְרִיבוֹ[76] [מִכֹּחַ אִמּוֹ],**
37 **מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[77].**

56) כלומר, הקדישה כשהיא בעלת מום קבוע. 57) היינו לפני הפדיון. 58) לכל דבריהם. משנה בכורות יד, א: "כל

הקדשים שקדם מום קבוע להקדשתן וכו' ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן". 59) ואין תמימין נפדין (תמורה לג:). 60) כלומר, מן האם, שהיא נפדית (בעיה שנפשטה שם יד:). 61) שם יד, א. שבשעה שנפדתה האם, נפדה גם הוא. 62) שם יד, א - במשנה, שאין המקדיש בעל מום צריך "העמדה" (תמורה לג.), שנאמר (ויקרא כז, יא-יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה וכו'", ודרשו (שם) "אותה ולא בעל מום מעיקרו", ומשום כך אפשר לפדות אפילו לאחר מיתה. 63) כלומר, אף שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (להלן פ"ב ה"י) – אין זה אלא כשיש עליהם קדושת הגוף, וכגון שקדם הקדשן את מומן, אבל כאן שקדם מומן להקדשן, אין זה אלא דיקלא בעלמא ואין עליו קדושת הגוף (ראה גם רש"י בחולין קל. ובכורות יד. במשנה, וב'שיטה מקובצת' שם). וכן נראה בתמורה שם (משנה-למלך ה"י). 64) כלומר, מתה מאליה שיש כאן גם דין של "אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ובין אם נשחטה שהיא לאכילה. 65) משנה, בכורות שם. 66) ראה בפי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א. 67) כלומר, העמדה בבית-דין (פ"ה מהל' ערכין הי"ב) והערכה על-ידי כהן, שנאמר (ויקרא כז, יא-יב) "והעמיד את הבהמה וכו' והעריך הכהן", וכדברי רבי יוחנן לדעת תנא-קמא (תמורה לב:), וכיון שמתה קודם שתפדה אין פודין אותה אחר שמתה אלא תקבר. 68) בהל' ערכין, שם. 69) שיכול להעמידה ולהעריכה, כמבואר בחולין ל, א: "וכי תימא בעי העמדה והערכה, והתנן שחט בה שנים או רוב ועדיין היא מפרכסת, הרי היא כחיה לכל דבריה", וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן. 70) בכורות טו, ב. ולמדו זאת (שם ובתמורה יז:) ממה שנאמר (שם ג, א) "אם זכר וכו' תמים יקריבנו" – לרבות ולד בעלי מומין. ופסק רבינו כרבא וכשמואל, שהוולד קדוש ליקרב. 71) זו שנולד בה מום לאחר שנתקדשה. 72) להשתמש בו לצרכי חולין (משנה וגמרא בכורות יד. וטו:) ושם (טו:) אמרו, שכל זה הוא מגזירת חכמים שמא יגדל מהן עדרים עדרים. אבל מן התורה, פקעה קדושת הוולד בפדיון האם (ראה רש"י שם). ואם נתעברה לאחר הפדיון – הוולד מותר. 73) שם בגמרא: "ליפרקינהו, לא אלימא למתפס פדיונן (= בקדושתן, כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאה קדושתן בפדיון אמם, והאי דאסורין גזירה בעלמא היא וכו' – רש"י שם)". 74) כלומר, קודם פדיון האם. 75) כלומר, מקדישין לשם אותו זבח שאמו נתקדשה (בכורות שם, וכרבי חנינא) "והשתא חיילא עליו קדושה לעצמו דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן וממתין עד שיוממו ופריק להו" (רש"י שם). ועוד אמרו שם במסקנא שאין מתפיסן אלא לאותו זבח בלבד. 76) ולכן צריך הוא להתפיסו לאותו זבח. 77) שם בגמרא: "היכי ליעביד, ליקרבינהו – מכח קדושה דחויה קאתו", ומפרש רש"י "דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו וכו', והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מחזי". וצריך להבין, שהרי רבינו פוסק שבעלי חיים אינם נדחים, ראה פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

1 **יב. כָּל פְּסוּלֵי[78] הַמֻּקְדָּשִׁין כְּשֶׁיִּפָּדוּ מֻתָּר לְשָׁחְטָן**

2 **בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים[79], וּלְמָכְרָן שָׁם, וְלִשְׁקֹל בְּשָׂרָם**

3 **בְּלִיטְרָא[80], כְּשְׁאָר הַחֻלִּין[81]; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן**

4 **הַמַּעֲשֵׂר[82], מִפְּנֵי שֶׁמְּכִירָתָם בַּשּׁוּק[83] מוֹסִיף**

5 **בִּדְמֵיהֶן[84]. שְׁאָר הַקָּדָשִׁים, שֶׁדְּמֵיהֶן חוֹזְרִין לְהֶקְדֵּשׁ,**

6 **שֶׁהֲרֵי מֵבִיא בִּדְמֵיהֶם בְּהֵמָה אַחֶרֶת - מוֹכְרִין אוֹתָן**

7 **בַּשּׁוּק כְּחֻלִּין; אֲבָל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאֵין דְּמֵיהֶם**

8 **לְהֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן[85], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[86] -**

9 **אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָם בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְאֵין מוֹכְרִין**

10 **אוֹתָם שָׁם[87]. אֲפִלּוּ הִתְפִּיס בְּכוֹר לְבֶדֶק הַבַּיִת[88] - אֵינוֹ**

11 **נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא, וְלֹא יִמָּכֵר בַּשּׁוּק[89]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**

12 **לְהַתְפִּיס אֶלָּא דָּבָר הַקָּנוּי לוֹ קִנְיָן גָּמוּר[90].**

78) משנה, בכורות לא, א. 79) באיטליז. 80) במשקל. 81) משנה, שם. ואף כי דבר זה הוא זלזול בקדשים. 82) מעשר בהמה, שנמכרים ונשחטים רק בבית, ואין נשקלים בליטרא כי-אם באומד (שם במשנה, וראה רש"י שם), ואמרו בגמרא (שם לא:), כי מדובר במעשר בהמה של יתומים, אבל מעשר בהמה סתם אסור למוכרו כלל וכלל, ראה בפ"ו מהל' בכורות ה"ה-ז. 83) של כל פסולי המוקדשין. 84) כי בשוק יש הרבה קונים. 85) לבעלים: הכהן בבכור, והבעלים במעשר בהמה. 86) לענין בכור בפ"א מהל' בכורות ה"ג, ולענין מעשר בהמה בפ"ו שם ה"ד. 87) משום שהוא זלזול בקדשים. 88) כלומר, הכהן הקדיש את הבכור לבדק הבית לאחר שהומם. והיא בעיה שנפשטה בזבחים עה, ב. 89) אף כי הרוויח הוא להקדש. 90) כלומר, כשם שהכהן אינו יכול למכור בשוק ולישקול את הבשר בליטרא, כמו כן אינו יכול להקנות רשות זו לבדק הבית (גמרא, שם).

יום שלישי א' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יפרש בו רבינו המומים המיוחדים בבהמה, ודין בהמה שנמצאה טריפה, או שאחד מאיבריה הפנימיים חסר.

13 **א. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּאָדָם וּבִבְהֵמָה[2] - חֲמִשִּׁים.**

14 **וּכְבָר נִמְנוּ.**

2) כלומר, מומים כאלו שראויים להיות גם אצל אדם וגם אצל בהמה.

15 **ב. וְיֵשׁ מוּמִין אֲחֵרִים מְיֻחָדִין בִּבְהֵמָה וְאֵינָן רְאוּיִין**

16 **לִהְיוֹת בְּאָדָם, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הֵם, וְאֵלּוּ**

17 **הֵן: אִם הָיָה גַּלְגַּל עֵינָהּ עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם[3]. עֵינָהּ אַחַת**

18 **גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֶגֶל וְהַשֵּׁנִיָּה קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז[4]. אֲבָל אִם**

19 **הָיְתָה אָזֶן גְּדוֹלָה וְאָזֶן קְטַנָּה, אֲפִלּוּ קְטַנָּה עַד כְּפוֹל**

20 **- כָּשֵׁר. אִם יֵשׁ בִּלְבֶן עֵינָהּ יַבֶּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר. אִם**

21 **נָקַב הָעוֹר שְׁבֵין שְׁנֵי חוֹטְמֶיהָ בְּמָקוֹם הַנִּרְאֶה. פִּיהָ**

22 **דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר, פָּרוּס[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְחֻדָּד**

23 **כְּשַׁפּוּד.**

3) לדעת רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן (בכורות מ. ונדה

כג.) אין זה אלא אם היה הדמיון בלובן שבעין שאין הדרך כן, אבל אם היה הדמיון בשחור שבעין, אין זה מום, כי כן הדרך להיות. ורבינו פסק כרב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, שלדבריהם אין הכרח לחלק, אלא אפילו אם היה הדמיון לאדם בשחור שבעין, הרי זה מום. 4) ודווקא אחת גדולה ואחת קטנה, אבל שתיהן גדולות או שתיהן קטנות כשר בבהמה (שם ג:). ולפיכך כתב רבינו מום זה בין מומי בהמה, לפי שבאדם גם אם שתיהן גדולות או שתיהן קטנות, הרי זה מום, כמפורש בפרק ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ו. 5) שהשפה והלחיים העליונות עודפות על התחתונות.

1 **ג. חִטָּיהָ הַחִיצוֹנוֹת שְׁנִקְּבוּ אוֹ שֶׁנִּפְגְּמוּ, אַף עַל פִּי**
2 **שֶׁנִּשְׁאַר מִקְצָתָן, אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ. אִם נֶעֱקְרוּ חִטָּיהָ**
3 **הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁפּוֹתַחַת פִּיהָ וְצוֹוַחַת הֵן**
4 **נִרְאִין חֲסֵרִין.**

5 **ד. אִם נִטְּלוּ קַרְנֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן וְלֹא נִשְׁאַר מֵהֶן**
6 **כְּלוּם. אֲבָל נִקְּבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קַרְנַיִם - כְּשֶׁרָה[6]. אִם**
7 **נִפְגַּם הָעוֹר שֶׁחוֹפֶה אֶת גִּיד הַבְּהֵמָה. אִם נִפְגְּמָה**
8 **הָעֶרְוָה שֶׁל נְקֵבָה. אִם נִפְגַּם הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם, אֲבָל**
9 **לֹא מִן הַפֶּרֶק[7]. אִם הָיְתָה רֹאשׁ הַזָּנָב מְפֻצָּל לִשְׁנַיִם**
10 **בְּשִׁנֵּי עֲצָמִים. אִם הָיָה בֵּין חֲלָיָא לְחֲלָיָא מִלֹּא אֶצְבַּע**
11 **בָּשָׂר. אִם הָיָה הַזָּנָב קָצָר. וְעַד כַּמָּה? בְּגִדִי: חֲלָיָא**
12 **אַחַת - מוּם, שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר. וּבְטָלֶה: אֹרֶךְ שְׁתֵּי**
13 **חֲלָיוֹת - מוּם, הָיְתָה שָׁלֹשׁ - כָּשֵׁר. זָנָב הַגְּדִי שֶׁהָיָה**
14 **רַךְ וּמְדַלְדָּל דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר. אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִן**
15 **הַזָּנָב. אֲבָל אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִצַּלְעוֹתָיו - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי**
16 **שֶׁאֵינוֹ בַּגָּלוּי[8].**

6) למזבח, שאין זה מום כלל. 7) בזנב יש עצם המורכב מכמה וכמה חוליות, ואם נחתך במקצת העצם, הרי זה מום, אבל אם נחתך קצת הפרק שהוא מקום החיבור של חוליה אחת עם השנייה, אין זה מום משום שכל זמן שלא נחתך לגמרי, הוא חוזר ומתרפא. 8) ספרא שם: "יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדין שמומן בגלוי ואין חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומן בגלוי" ובתוספתא בכורות פרק ד "נשתברו רוב צלעותיו או שהיה בו מום מבפנים אינו מום, שנאמר (במומי אדם, שם כא, יח) עור או פסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי וכו'".

17 **ה. בַּעֲלַת חָמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ אֵין לָהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ**
18 **רַגְלַיִם[9]. אִם הָיְתָה אַחַת מֵרַגְלֶיהָ וְיָדֶיהָ פְּרָסָתָהּ עֲגֻלָּה**
19 **כְּשֶׁל חֲמוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְדוּקָה וּפְרוּסָה. אִם**
20 **הָיְתָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ קְלוּטָה כְּשֶׁל חֲמוֹר. וְזֶהוּ קָלוּט**
21 **הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. אִם נִגְמְמוּ טְלָפֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן,**
22 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזִּכְרוּתָן מְעַט קָרוֹב לַכָּשֵׁר[10].**

9) משנה בכורות מ. ומפרש שם רב הונא כי המדובר שהיתרון והחיסרון היו בידים, "בעלת חמש רגלים" היא שהיו לה שלש ידים ושתי רגלים, "אין לה אלא שלש רגלים" היינו, שהיו לה שתי רגלים ויד אחת, שבשני האופנים הנ"ל אינה אסורה אלא מטעם מום, אבל אם החיסרון והיתרון היו ברגלים, בלא זה אין להקריבן, שהרי היא טרפה. 10) ולא נעקרו לגמרי, ובכל זאת זה נחשב למום.

23 **ו. כָּל מוּם מִשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים מוּם הַמְּנוּיִין בִּבְהֵמָה[11]**
24 **פּוֹסְלִין אוֹתָהּ מִן הַקְּרְבָּן. וְאִם נָפַל אֶחָד מֵהֶם**
25 **בִּתְמִימָה שֶׁהִיא קֹדֶשׁ - תִּפָּדֶה וְתֵצֵא לְחֻלִּין[12]. חוּץ**
26 **מִזְּקֵן[13] וְחוֹלֶה[14] וּמְזֻהָם[15], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר**
27 **לְקָרְבָּן[16] - אֵינוֹ נִפְדֶּה[17], אֶלָּא יְהִי קַיָּם וְרוֹעֶה עַד**
28 **שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ מוּם אַחֵר קָבוּעַ[18] מִשְׁאָר הַמּוּמִין וְיִפָּדֶה.**
29 **וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם עוֹבֵר - אֵינָהּ**
30 **קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית[19].**

11) והם חמישים שנמנו בפרק ז מהלכות ביאת מקדש, ועשרים ושלושה שנמנו כאן. 12) משנה בכורות מא. "על אלו מומין וכו' ופסולי המוקדשים נפדין עליהן". כלומר, מצוה לפדותן ויצאו לחולין להתירם באכילה, אבל אסורים בגיזה ועבודה. 13) "שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד. 14) "כשהוא רועד מפני חליו וכשלון כוחו". 15) "הוא שריחו רע". 16) ומקור הדברים בגמרא שם ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, י) "מן הצאן - מן הכשבים או מן העזים, פרט לזקן חולה ומזוהם (דרשו מן הצאן ולא כל הצאן וכן כולם). 17) שם במשנה: "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ("שנפסל מן המזבח") ולא במדינה" לפי שאינם מומים גמורים. 18) כלומר, מום גמור וקבוע. 19) בכורות לז: ותמורה לג. "יכול יפדו על מום עובר, תלמוד לומר (ויקרא כז, יא) אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה כל עיקר (=נפדית) יצתה זו שאינה קריבה היום אלא למחר" (=שאינה נפדית).

31 **ז. אַרְבָּעָה מוּמִין עוֹבְרִים[20] יֵשׁ בְּאָדָם וּבִבְהֵמָה, וְאֵלּוּ**
32 **הֵן: גָּרָב לַח[21]. חֲזָזִית[22] שֶׁאֵינָהּ מִצְרִית[23]. מַיִם**
33 **שֶׁיּוֹרְדִין בָּעַיִן[24] וְאֵינָן קְבוּעִין[25]. סַנְוֵרִין שֶׁאֵינָן**
34 **קְבוּעִין[26].**

20) אינם קבועים. 21) מין שחין שהוא לח בין מבפנים ובין מבחוץ, אבל אם היה יבש בפנים ובחוץ או יבש מבפנים ולח מחוץ, הרי הם מומים קבועים. 22) מין ילפת (=שחין). 23) כלומר, בכלל ילפת יש שני מינים: א) "חזזית מצרית" שהיא מכת שחין שבאה על מצרים והיא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה בויקרא שם והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ (בכורות שם), וזהו מום קבוע. ב) חזזית שאינה מצרית (=שלא הייתה במכת שחין במצרים) והיא לחה בין בחוץ ובין בפנים, והוא מום עובר הנזכר שם בבכורות במשנה "ואלו שאין שוחטין וכו' ובעל חזזית" (בכורות שם). 24) הגורמים לו לקות בראיה. 25) משנה שם מא. שלפעמים יסורו המים ויתפזרו ולא יעמדו, אבל הקבועים הוא מום גמור. 26) משנה שם מא. "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה חוורור והמים שאינם קבועים" ("שאינם קבועים" עולה גם על "המים" וגם על "חוורור"), "חוורור הוא שיעור שיטרד

הראות מהעצבים האלו". וברש"י שם: "חוורור חולי הוא שיש טיפין לבנות בעין".

1 **ח. יֵשׁ שָׁם[27] אַרְבָּעָה חֲלָיִים אֲחֵרִים[28], אִם נִמְצָא**
2 **אֶחָד מֵהֶם בִּבְהֵמָה - אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָהּ[29], לְפִי**
3 **שֶׁאֵינָהּ מִן הַמֻּבְחָר, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: מִבְּחַר נִדָּרֶיךָ[30].**
4 **וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁבִּלְבֵּן עֵינוֹ יַבֶּלֶת שֶׁאֵין בּוֹ שְׂעָר[31]. אִם**
5 **נִגְּמְמוּ קַרְנָיו אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזַּכְרוּתָן מְעַט סָמוּךְ**
6 **לַבָּשָׂר[32]. אִם נִפְגְּמוּ חִטָּיו הַפְּנִימִיּוֹת[33]. אִם הָיָה אֶחָד**
7 **מֵאֵלּוּ בַּקָּדָשִׁים - לֹא קְרֵבִין וְלֹא נִפְדִּין[34], אֶלָּא יִרְעוּ**
8 **עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[35]. וְאִם הִקְרִיבָן - יֵרָאֶה לִי**
9 **שֶׁהֶרְצוּ[36].**

27) מלת "שם" שגורה בפי רבינו. 28) ואינם מומין. 29) אף כי אינם מומים גמורים. 30) צריך להיות: "מבחר נדריכם". 31) אבל אם יש בו שיער הוא מום גמור. 32) שאין נחשב למום אלא אם נעקר ולא נשאר כלום, ובכל זאת אין מקריבין אותה, מטעם הנ"ל, שאין זה מובחר. 33) ראה למעלה הלכה ג, שאינו נחשב מום גמור אלא אם נעקרו חיטיו הפנימיות לגמרי, אבל אם נפגמו או נגממו, ולא נעקרו לגמרי, אין זה מום גמור. 34) "אין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה". 35) ויפדנו. 36) "דמבחר נדריך [נדריכם] שכתוב, הוא למצוה ולא לפסול".

10 **ט. וְכֵן בֶּהֱמַת קָדָשִׁים שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה[37] אוֹ**
11 **שֶׁהֶמִּיתָה אֶת הָאָדָם בְּעֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים[38]**
12 **- לֹא קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהּ מוּם קָבוּעַ.**

37) כגון הרובע והנרבע והנעבד לעבודה זרה והמוקצה לעבודה זרה. 38) שאם היה על פי שני עדים - הבהמה נסקלת.

13 **י. בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת[39] הָאוֹסְרוֹת**
14 **אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה - אֲסוּרָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. חֲרֵי הוּא**
15 **אוֹמֵר: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֵירָצְךָ אוֹ הֵישָׂא פָּנֶיךָ.**
16 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְקָרְבָּן - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ,**
17 **שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים[40], אֶלָּא**
18 **יִרְעוּ עַד שֶׁיָּמוּתוּ וְיִקָּבְרוּ.**

39) שאינן בכלל מום. 40) למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, טו) "ואכלת" ולא לכלביך.

19 **יא. נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[41] - חֲרֵי זוֹ תֵּצֵא לְבֵית**
20 **הַשְּׂרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד מֵאֵיבְרֶיהָ הַפְּנִימִיִּין**
21 **חָסֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְרֵפָה, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת**
22 **בְּכֶלְיָא אַחַת[42] אוֹ שֶׁנִּטַּל הַטְּחוֹל[43] - חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה**
23 **לַמִּזְבֵּחַ וְתִשָּׂרֵף[44]. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, שֶׁאֵין**
24 **חִסָּרוֹן שֶׁבִּפְנִים מוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר**
25 **כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וְכָל הַיָּתֵר -**
26 **כְּחָסֵר[45]. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא שָׁם שְׁלֹשׁ כֶּלְיוֹת אוֹ שְׁנֵי**
27 **טְחוֹלִים - פְּסוּלָה.**

41) כלומר, אחת מן הטרפיות שבאברים הפנימיים. 42) בעלת כלייה אחת, ראה בפרק ח מהלכות שחיטה הלכה כה, שהיא מותרת באכילה. 43) שאינה טריפה, ומותרת באכילה. 44) משום ש"כל שפסולו בקדש בשריפה". 45) ראה בחולין נח: "כל יתר כנטול דמי".

28 **יב. אֵי זוֹ הִיא סַנְוֵרִין קְבוּעִים? כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים**
29 **יוֹם וְלֹא רָאָה. וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[46]: בְּיוֹם**
30 **שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים מֵעֵת שֶׁהִרְגִּישׁוּ בּוֹ, וּבְיוֹם אַרְבָּעָה**
31 **וַחֲמִשִּׁים, וּבְיוֹם שְׁמוֹנִים. אִם רָאָה[47] - מוֹנִים לוֹ**
32 **שְׁמוֹנִים מֵעֵת שֶׁפָּסְקָה הָרְאִיָּה.**

46) כר' חנינא בן אנטיגנוס במשנה שם, ובגמרא (שם לט.) אמר רב נחמן בר יצחק "ובלבד שיהיו משולשים", וכפירוש רש"י שם שבודקים בימים כז, נד ופ, ולא כשיטת התוספות שם (שבודק בתחילת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים שהוא יום מ). 47) באמצע השמונים ושוב פסקה ראייתו.

33 **יג. וּבַמֶּה יוָּדַע שֶׁהַמַּיִם קְבוּעִים? כְּשֶׁאָכְלָה[48] עֲשָׂבִים**
34 **לַחִים[49] מֵרֹאשׁ אָדָר עַד חֲצִי נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרֵי כֵן**
35 **עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים[50] אֱלוּל[51] וַחֲצִי תִּשְׁרֵי, וְלֹא נִתְרַפְּאָה**
36 **- חֲרֵי אֵלּוּ מַיִם קְבוּעִים[52].**

48) ראה להלן הלכה יד כמה היא צריכה לאכול מעשבים אלו. 49) תבן וחציר שגדלו במשך חדשי החורף. 50) שגדלו במשך חדשי הקיץ. אבל אכל קודם יבש ואחר כך לח, אינה מתרפאת בכך, ויתכן כי אין זה מים קבועים. 51) כל חודש אלול. 52) והוא מום קבוע, במשנה ובגמרא בכורות לח: "ואלו הן מים הקבועים אכל לח ויבש של גשמים (=שדה בעל שמסתפקת רק במי גשמים) הרי זה מום (שאם לא כן, הייתה האכילה הזאת מרפאה), בית השלחין (=שדה שמסתפקת גם במי גשמים וגם בהשקייה) אינו מום (כי העשבים האלו אינם מרפאים, וייתכן כי יש סיבה אחרת, שגרמה לעוורונה ולא משום שזה מים קבועים). ודגשמים נמי אכל יבש ואחר כך לח, אינו מום עד שיאכל יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים וכו' אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש". ויש להבין למה לא הזכיר רבינו כאן כי רק לח ויבש של גשמים (=בעל) היא רפואה, ולא לח ויבש של שלחין?

37 **יד. וְכַמָּה תֹּאכַל מֵעֲשָׂבִים אֵלּוּ הַלַּחִים בִּזְמַן הַלַּח**
38 **וְהַיְבֵשִׁים בִּזְמַן הַיֹּבֶשׁ? כִּגְרוֹגֶרֶת[53] אוֹ יוֹתֵר[54] קֹדֶם**
39 **סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה[55] שֶׁל כָּל יָמִים בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים**
40 **אֵלּוּ. וְצָרִיךְ שֶׁתֹּאכַל אוֹתָן בְּכָל יוֹם אַחַר שְׁתָיָה[56],**
41 **וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת[57] בַּשָּׁדֶה[58] בְּעֵת אֲכִילָה, וְלֹא תִּהְיֶה**
42 **לְבַדָּהּ, אֶלָּא הִיא וּבְהֵמָה אַחֶרֶת לְצִדָּהּ[59] עִמָּהּ. אִם**
43 **נַעֲשָׂה לָהּ כָּל אֵלּוּ וְלֹא נִתְרַפְּאת - חֲרֵי אֵלּוּ קְבוּעִין**
44 **וַדַּאי; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - חֲרֵי זֶה סָפֵק[60],**
45 **וְאֵינָהּ קְרֵבָה[61] וְלֹא נִפְדֵּית[62].**

53) כתאנה יבשה. 54) שם בגמרא "וכמה מאכילין אותו? אמר רבי יוחנן משום רבי פינחס בן ערובא כגרוגרת"

ובפירוש רבינו גרשום "אפילו כגרוגרת וכו' דיו לבדיקה". 55) בגמרא שם: "בעי במערבא כגרוגרת בסעודה ראשונה או דלמא בכל סעודה וסעודה, אם תמצי לומר בסעודה ראשונה, קודם אכילה או לאחר אכילה, קודם אכילה וודאי מעלי ליה כסמא, לאחר אכילה מאי". ורבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" שבגמרא פסק כאן שמספיק רק בסעודה ראשונה (ראה לחם משנה) ופוסק שצריך קודם אכילה, כדברי הגמרא שבזה יש בוודאי מרפא, אבל לאחר אכילה ספק הוא, כי לא נפשט האיבעיא שם. 56) שם לט. "קודם שתייה או לאחר שתייה, קודם שתייה ודאי מעליא ליה כשערי, לאחר שתייה מאי". 57) לא קשורה. 58) שאין רפואה זו מועלת אלא בשדה, אבל אם הייתה בעיר לא מועילה רפואה זו כלל וכלל. ורק בגינה הסמוכה לעיר הדבר בספק. 59) כלומר, בצוותא עמה, וגם זה שם "עם חברו וודאי מעלי ליה, לבדו מאי". 60) שמא אין זה מים קבועים, והסיבה לעוורונה היא אחרת ומה שלא נתרפאה משום שלא עשו לה את הטיפול הנכון. 61) כי אף אם המים אינם קבועים בכל אופן הוא מום עובר ואין מקריבים בהמה בעלת מום עובר. 62) כי ייתכן שאין המים קבועים, ובמום עובר אינה נפדית.

1 **טו. כֵּיצַד? אָכְלָה הַלַּח כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּאֲדָר כֻּלּוֹ וַחֲצִי**
2 **נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרָיו הַיָּבֵשׁ כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּחֲצִי נִיסָן**
3 **וְאִיָּר, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכְלָה בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַל הַסֵּדֶר[63],**
4 **אוֹ שֶׁאָכְלָה כִּגְרוֹגֶרֶת אַחַר אֲכִילָה אוֹ קֹדֶם שְׁתִיָּה, אוֹ**
5 **שֶׁהָיְתָה קְשׁוּרָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְבַדָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּגִינָה**
6 **הַסְּמוּכָה לָעִיר, וְלֹא נִתְרַפְּאַת - מִכָּל אֵלּוּ סָפֵק**
7 **קְבוּעִין אוֹ עוֹבְרִים[64]. לְפִיכָךְ, אִם הִטִּיל בָּהּ מוּם**
8 **אַחֵר - אֵינוֹ לוֹקֶה[65]. אָכְלָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בְּזַמַּנֵּי הָאֲכִילָה**
9 **וְלֹא נִתְרַפְּאָה - הֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ.**

63) כלומר, שלושה חדשים רצופים. ולא כמו שאמרנו למעלה: מאדר עד חצי ניסן, ומאלול עד חצי תשרי. 64) שהרי בגמרא שם נסתפקו בכל הדברים האלו אם הם מרפאין או לא, ולא נפשט הספק. משום כך הוא ספק קבועים או עוברים, שייתכן שיש כאן סיבה אחרת לעוורונה. ודברים אלו אינם רפואה לזה. 65) שמא היא בעלת מום קבוע והמטיל בה מום אחר אינו לוקה.

10 **טז. יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק[66], אִם לְמַפְרֵעַ הִיא בַּעֲלַת מוּם**
11 **קָבוּעַ מֵעֵת שֶׁבָּאוּ לָהּ הַמּוּמִים אוֹ מֵעֵת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
12 **מֵרְפוּאָתָהּ. לְפִיכָךְ, הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
13 **מֵרְפוּאָתָהּ וְנֶהֱנָה בְּאוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
14 **מֵרְפוּאָתָהּ[67] - הֲרֵי זֶה סָפֵק מוּעָל, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן**
15 **מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

66) שם לט. "בעי מיניה פינחס אחוה דמר שמואל משמואל, אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא או מכאן ולהבא הוי מומא, נפקא מינה למימעל בפדיונו. אי אמרת למפרע הוא מומא מעיל, ואי מכאן ולהבא הוי מומא לא מעיל", ולא נפשטה הבעיא. 67) כלומר, אפילו נהנה אחר שנתייאשו מרפואתה, הרי זה ספק, כיון שנפדה לפני שנתייאשו מרפואתה (ולא כמו שנראה מדברי רש"י שם שלאחר בדיקתן ודאי מעל, ראה רש"ש שם).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר בו המומים הפוסלים בעוף, ודין תורים ובני יונה, ודין רובע ונרבע ומוקצה לעבודה זרה והנעבד, ודין המקדישם.

16 **א. אֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בְּעוֹף[2]. וְכֵן אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד**
17 **הַנְּקֵבָה בְּעוֹף[3]. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'תְּמִים זָכָר' אֶלָּא בִּבְהֵמָה**
18 **בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוּמִין קְטַנִּים[4]; אֲבָל**
19 **עוֹף שֶׁיָּבֵשׁ גַּפּוֹ[5] אוֹ נִסְמֵית עֵינוֹ אוֹ נִקְטְעָה רַגְלוֹ -**
20 **אָסוּר לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[6], שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר כְּלָל[7]. וְכֵן**
21 **אִם נוֹלַד בּוֹ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁאוֹסְרִין אוֹתָהּ**
22 **בַּאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה נִפְסָל לְקָרְבָּן[8].**

2) כי תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף, קידושין כד: ותמורה יד. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ג, למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כב, יח) "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" – "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף". 3) שבקרבנות בהמה, יש שחייבים להביא דוקא זכר ולא נקבה, או דוקא נקבה ולא זכר, אבל מן העוף יכול להביא או מן הזכרים או מן הנקבות, וראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 4) כגון דוקין שבעין (רש"י זבחים סח: במשנה). 5) כנף שלו. 6) ספרא שם וקידושין שם: "יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" ולא כל העוף". 7) ראה למעלה פ"ב, הלכה יא. 8) לגבי בהמה, הביא רבינו למעלה שם הלכה י, ממה שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", וטעם זה שייך גם בעוף (כסף משנה).

23 **ב. תּוֹרִים[9] קְטַנִּים[10] - פְּסוּלִין, וּבְנֵי יוֹנָה[11] גְּדוֹלִים -**
24 **פְּסוּלִין[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[13].**
25 **תְּחִלַּת הַצְהוּב[14] בָּזֶה וּבָזֶה - פָּסוּל[15]. וְעַד מָתַי[16] יִהְיוּ**
26 **בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים? כָּל זְמַן שֶׁעוֹקֵר כָּנָף[17] וּמִתְמַלֵּא**
27 **מְקוֹם עֲקָרוֹ דָּם[18]. וְהַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים מִשֶּׁיְּזַהֲבוּ[19].**

9) מין מיוחד של יונים. 10) שלא גדלו עדיין. 11) יונים רגילים. ומכיון שמדבר כאן על "גדולים" לא היה צריך לכתוב "ובני היונה", שהמלה "בני" מורה על קטנים, ראה להלן בסמוך, אלא שנקט ביטוי שגור. 12) משנה ובריית בחולין כב. 13) ובכל התורה כולה, לא השמיט הכתוב מלת "בני" אצל "יונים", וכמו כן לא כתב אף פעם "בני" אצל "תורים", ומזה למדו בברייתא (שם כב:) כי תורים דוקא ויונים דוקא קטנים. 14) כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר (רש"י חולין שם). 15) שם במשנה. כלומר, בין אצל תורים ובין אצל בני יונה, שבני יונה פסול משום שכבר יצא מכלל הקטנות, ובתורים פסול מפני שעוד לא הגיע לכלל גדלות. ובחולין (שם:) נסתפקו אם הם פסולים מטעם ודאי או מטעם ספק, ולא נפשטה הבעיא, וראה להלן בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. 16) שם בגמרא "מאימתי בני יונה כשרים וכו' מכי

שמיט גדפא מיניה ואתי דמא", ופירש"י מאימתי בני יונה כשרים, שביום שנולדו מאוסים הם, "ורבינו, נראה שהיה גורס "עד אימתי בני יונה כשרים", ונראה שהיא הגירסא הנכונה" (כסף משנה). 17) בגמרא שם: "מכי שמיט גדפא", והיינו הנוצה שעל הכנפיים הקטנים, ראה בערוך ערך נץ ג. 18) שאז עדיין אינו בכלל תחילת הציהוב. וכשר הוא לכתחילה בלי שום פקפוק. 19) שם בגמרא: "מאימתי התורים כשרים, משיזהיבו" ומפרש רש"י: "שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב".

1 **ג. הַשְּׁמָטוּם[20] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[21], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְךָ**
2 **מוּם גָּדוֹל מֵהֶן[22] - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[23] מִדִּבְרֵי**
3 **אַחֶרֶת: לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק זָכָר סְפֵק נְקֵבָה - הֲרֵי הֵן כְּמִין**
4 **אַחֵר. וּבַקָּרְבָּנוֹת נֶאֱמַר: זָכָר תָּמִים וּנְקֵבָה תְּמִימָה -**
5 **עַד שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וַדַּאי אוֹ נְקֵבָה וַדַּאִית[24]. לְפִיכָךְ אַף**
6 **הָעוֹף שֶׁהוּא טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[25] פָּסוּל**
7 **לַמִּזְבֵּחַ[26].**

20) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא סתום (פ"ב מהלכות אישות הלכה כה). 21) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (שם הלכה כד). 22) ראה משנה בכורות מא. לענין בכור, מחלוקת תנאים: תנא־קמא סובר הטומטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותן לא במקדש (שמא הם נקבה), ולא במדינה (שמא הם זכר), ור' ישמעאל אומר "אין לך מום גדול מזה". וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד (שבריה בפני עצמה היא, ונגזז ונעבד – רש"י). ופסק רבינו כר' ישמעאל. וכן כתב בפ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח. אבל צריך עיון, שהרי בפ"ב מהלכות בכורות הלכה ה, פסק בטומטום כי הוא בכור ויאכל במומו (כלומר, אחרי שנפל בו מום אחר, וכן כתב רש"י במשנה שם, כי מה שאמר ר' ישמעאל "אין לך מום גדול מזה", אין זה אלא באנדרוגינוס – לחם־משנה). ובאנדרוגינוס פסק שם כדעת חכמים שהוא כבריה בפני עצמה. וראה גם להלן הלכה ט. 23) זבחים פה: ולא כדברי ר' אליעזר בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ה), שטומטום ואנדרוגינוס כשרים בעוף. 24) כדברי חכמים (בכורות שם) שאינו בכור אלא נגזז ונעבד. אבל דבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם מא: "אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס, אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא וקדוש מספיקא". 25) אף כי אין המומים פוסלים בעוף, ראה למעלה הלכה א. 26) מדרך אחרת. כלומר, כיון שלמדנו בקרבנות שהטומטום והאנדרוגינוס אסורין בהקרבה למזבח, משום שצריך או זכר ודאי או נקבה ודאית – גם בעוף הם פוסלים למזבח.

8 **ד. וְכֵן הַכִּלְאַיִם[27] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[28] וּמְחֻסַּר זְמַן[29]**
9 **פְּסוּלִים[30], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם. שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר**
10 **אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז - עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי**
11 **עַצְמוֹ, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מְעֹרָב מִכֻּבָּשׂ וָעֵז[31]. כִּי יִוָּלֵד -**
12 **פָּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן[32]. וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים - פָּרָט לְמֻחְסַּר**
13 **זְמַן[33]. תַּחַת אִמּוֹ - פָּרָט לְיָתוֹם[34], שֶׁנּוֹלַד אַחַר**
14 **שְׁנִשְׁחֲטָה אִמּוֹ[35].**

27) מעורב מכבש ועז, ראה להלן. 28) שהוציאו הולד דרך הבטן, על ידי ניתוח קיסרי. 29) ראה להלן הלכה ח, כי מצות־עשה להקריב מיום השמיני להיוולדו, וכל שבעת הימים הראשונים הוא מחוסר זמן. 30) בכורות נז. בבא קמא עז: ועוד. וכן הוא בספרא אמור פרשה ח הלכה ג. 31) למדו כן ממה שכתוב "או" על כל אחד ואחד, ומכאן כי צריך להיות שור או כבש או עז, ולא שיהיו מעורבים, ראה בבא קמא שם ותוספות חולין לח: ד"ה או (הר המוריה). 32) שם. 33) שם. 34) שם.

15 **ה. הַנִּדְמֶה[36], אַף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ כִּלְאַיִם - הֲרֵי הוּא**
16 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[37]. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, וְעֵז**
17 **שֶׁיָּלְדָה כְּמִין כֶּבֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת**
18 **סִימָנִין[38], הוֹאִיל וְהוּא דּוֹמֶה לְמִין אַחֵר - פָּסוּל**
19 **כְּבַעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם קָבוּעַ גָּדוֹל מִן**
20 **הַשְּׁנוּי[39].**

35) בבכורות שם במשנה: "ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואח"כ ילדה". ורבינו השמיט נולד לאחר מיתה (ראה בכסף־משנה), משום שבמיתה בידי שמים הוולד מת לפני אמו (ראה בבא בתרא קמב:), ורק באופן שנעקר הוולד לצאת – אין הוולד מת. ולזה כיוון רבינו (ראה תוספות שם ד"ה דהוא) בפ"ו מהלכות בכורות הלכה יד לענין מעשר בהמה, שכתב: "וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר". 36) ראה להלן בהמשך ההלכה, כיצד הוא הנדמה. 37) בכורות וחולין ובבא בתרא וספרא שם. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא שם) "או עז" – פרט לנדמה. 38) של אמו. שאז אין למעטו מ"או עז", ראה בבכורות טז: 39) ראה שם במשנה לענין בכורה: "רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב". וגמרא שם ג: אמרו כי חייב ליתנו לכהן, אבל לענין לישחט עליו בחוץ, נחשב הנדמה, שיש בו מקצת סימני אמו, למום גמור, ואסור להקריבו על המזבח, וראה ברש"י שם. ואם אין בו מקצת סימנים של אמו, אינו בעל מום, כיון שדומה כולו למין אחר, והוא נתמעט מ"או עז", כנ"ל.

21 **ו. וְכֵן הָרוֹבֵעַ[40] וְהַנִּרְבָּע[41] וְהַמְּקֻשֶּׁה לַעֲבוֹדָה זָרָה[42]**
22 **וְהַנַּעֲבָד[43], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[44] - הֲרֵי**
23 **הֵן פְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם**
24 **- כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה פָּסוּל[46]. וּבַעֲבָרָה[47] הוּא**
25 **אוֹמֵר: כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה כְּתִיב: כִּי**
26 **שִׁחֵת עַמְּךָ[48]. וְכֵן בְּהֵמָה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[49] -**
27 **הֲרֵי הֵן כְּרוֹבֵעַ[50] אוֹ נִרְבָּע[51] וּפְסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[52].**

40) כגון פר שבא על האשה. 41) בהמה שנרבעה מן האדם, "וכגון שרבע ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, שאינה נסקלת בכך" (רבינו בפיה"מ, ורש"י זבחים עא. וראה תמורה כח.). 42) כלומר, הפרישוה לקרבן לעבודה זרה (רש"י בתמורה כח:). ולדעת רבינו, אף הפרישוה לתשמישי עבודה־זרה (ראה תפארת ישראל בפתיחה לסדר קדשים פ"ב סימן לד), וראה להלן פ"ד הלכה ד מאימתי נפסל משום מוקצה. 43) שעשו אותו עבודה־זרה ועבדו לו. 44) כלומר, כל אלה הרשומים

למעלה, ואף המוקצה והנעבד, ראה משנה תמורה כח. ופ"ח מהלכות עבודה זרה הלכה א. 45) שם במשנה. 46) דרשת ר' ישמעאל שם כח: אף כי בברייתא (שם עמ' א ועמ' ב) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד, "מן הצאן" להוציא את המוקצה – מביא רבינו דרשת ר' ישמעאל שהכל מודים בה, ראה תוספות חולין כג. ד"ה כי משחתם (הר המוריה). 47) בדפוס מג"ע: "ובערוה". וכן הוא בגמרא (מעשה רוקח). 48) בתמורה שם, למדו כן ממה שנאמר (דברים ד, טז) "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל וכו'" (וראה הר המוריה כאן). 49) ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שפטורים מסקילה (משנה זבחים עא. ראה להלן פ"ד הלכה ב). 50) רק לגבי בהמה כתב כן, שהרי אין רובע בעוף (זבחים פה: וראה להלן פ"ד הלכה א). 51) בין בבהמה ובין בעוף, ראה להלן פ"ד שם. 52) זבחים שם במשנה. וראה בתמורה כח: שלמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "ומן הצאן – להוציא את הנוגח". ויתכן כי לדעת ר' ישמעאל שלמד נרבע ומוקצה מ"משחתם", ראה למעלה, ולא דרש "מן הבהמה" וכו' לענין זה, ראה בתמורה שם – לא דרש גם "ומן הצאן" להוציא נוגח, ולכן הוצרך רבינו לכתוב "שהן כרובע ונרבע", וראה בהר המוריה.

1 **ז. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ**
2 **רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ[53] לְקָרְבָּן, אִם עָבַר וְהִקְרִיבָן - אֵינוֹ**
3 **לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה אַזְהָרָתָן[54]. אֲבָל**
4 **אֶתְנָן[55] זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב[56] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[57],**
5 **וְהַמַּקְרִיב אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - לוֹקֶה אַחַת;**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב. וּמִפְּנֵי מָה**
7 **לוֹקֶה[58] אַחַת עַל שְׁנֵיהֶן? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּלַאוֹ**
8 **אֶחָד[59].**

53) בדפוס רומי ווניציאה חסירה מלה זו, וכן נכון. 54) בתורה, אלא נלמדו מ"השחתה – השחתה", כמבואר למעלה. 55) ראה להלן פ"ד הלכה ח, איזהו אתנן. 56) ראה להלן שם הלכה טז, איזהו מחיר כלב. 57) משנה תמורה כח. וראה ספר המצוות לא־תעשה ק. 58) לפי שאזהרתם נתפרשה, כדלהלן. 59) כלומר, לא נאמר "לא תביא אתנן זונה, ולא תביא מחיר כלב", אלא כללן ביחד "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב", ודעת רבינו בספר המצוות כלל ט כרבא (פסחים מא. וכנוסחת רבינו שם, ראה ב"ספר המצוות לעם" עמוד לו, ובהוספות ותיקונים שם עמוד שמו), שעל לאו שבכללות כזה אין לוקין אלא אחת, ראה גם להלן פ"ה הלכה א.

9 **ח. מִצְוַת עֲשֵׂה[60] לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[61] מִיּוֹם**
10 **הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת**
11 **אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה[63]. וְכָל שִׁבְעַת**
12 **הַיָּמִים נִקְרָא מְחַסַּר זְמַן[64]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּחַסַּר זְמַן**
13 **פָּסוּל[65], אִם עָבַר וְהִקְרִיבוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה[66], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁהוּא לַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה[67], וְלֹא נִרְצָה הַקָּרְבָּן[68].**

60) ראה בספר המצוות, עשה ס. 61) (בספר המצוות שם: "כל קרבן שנקריב מן הבהמה" – נראה שבעוף לא נצטווינו להמתין עד היום השמיני. וכן נראה להלן הלכה ט שכתב "תורים שלא הגיע זמנן – ובני יונה שעבר זמנן", ולא כתב גם "בני יונה שלא הגיע זמנן". וכן כתב שם "תורים שלא הגיע זמנן, שהן כמחוסר זמן בבהמה". ובפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח: "איזהו מחוסר זמן בגופו, בהמה בתוך שבעת ימי הלידה ותורין שלא הגיע זמנן", הרי שבני יונה מותרים בהקרבה מיד משעת לידתם (וראה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י). וכן דעת רש"י בחולין כב: וראה בגליון הרמב"ם להגרע"א). 62) ראה מסכת פרה פ"א משנה ד, ולהלן פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא־יב. 63) וכמו כן נאמר (שמות כב, כט) "שבעת ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו לי". 64) ראה בזבחים קיב: ולהלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 65) כן נראה במשנה פרה שם, ובחולין פ: 66) ראה חולין שם וזבחים קיד: 67) שנאמר "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה", ומכלל זה שבכל שבעת הימים לא ירצה. ומקור הדברים בחולין וזבחים שם "אמר רבי זירא, הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה", ומפרש רבינו כי אין זה כמו כל לאו שניתק לעשה, שעובר על הלאו ומקיים אחר־כך את העשה שבו, אלא הכוונה ללאו הבא מכלל עשה, וראה בתוספות זבחים שם ד"ה אלמא, וחולין שם ד"ה הנח, ובספר המצוות שם. 68) שהרי נאמר (שם) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מכלל זה, שלפני יום השמיני – אינו נרצה.

15 **ט. תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[69], שֶׁהֵן כִּמְחֻסַּר זְמַן**
16 **בַּבְּהֵמָה[70], וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן[71] - הַכֹּל כְּבַעַל**
17 **מוּם[72]; וְהַמַּקְרִיבָן - אֵינוֹ לוֹקֶה[73], אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל וְלֹא נִרְצָה.**

69) לפני שיזהבו, ראה למעלה הלכה ב. 70) כת"ק זבחים קיד: וראה להלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ח. 71) ראה למעלה הלכה ב מהו זמנן. 72) כלומר, בני יונה שעבר זמנן הוא כבעל מום אצל בהמה, וראה משנה זבחים שם. 73) שהרי לא כתבן התורה בלשון לא־תעשה, כי־אם בלאו הבא מכלל עשה, שנאמר (ויקרא א, יד) "והקריב מן התורים או מן בני היונה", ראה כסף־משנה.

19 **י. הַמַּקְדִּישׁ טְמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[74] וּטְרֵפָה[75] וְכִלְאַיִם**
20 **וְיוֹצֵא דֹּפֶן[76] לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ עֲצִים**
21 **וַאֲבָנִים[77], לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עַל גּוּפָן, וַהֲרֵי הֵן**
22 **חֻלִּין לְכָל דָּבָר, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם כָּל קָרְבָּן**
23 **שֶׁיִּרְצֶה. וְאֵינָן כְּבַעַל מוּם[78], שֶׁבַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ**
24 **קָרְבָּן[79]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ[80] רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבָד**
25 **וְאָתְנָן וּמְחִיר - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר,**
26 **וְיִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם קָבוּעַ וְיִפָּדוּ עָלָיו. וְכֵן**
27 **הַמַּקְדִּישׁ מְחֻסַּר זְמַן - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם**
28 **עוֹבֵר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].**

74) ראה למעלה הלכה ג. 75) ראה למעלה הלכה א. 76) ראה למעלה הלכה ד. 77) תמורה יז. 78) תמורה שם. והיינו בממיר בהמת קרבן על בעל מום, שקדושת

התמורה חלה עליו (פ"א מהלכות תמורה הלכה יד, ופ"ג שם הלכה ה) ועל אלה לא חלה תמורה. 79) אם הוא תם. אבל החמישה הנ"ל הם מין בפני עצמן. 80) תמורה כח: 81) ובזה אינו דומה לבעל מום עובר שהמקדישו למזבח – לוקה, שלא חילקו בזה בין בעל מום עובר לבין בעל מום קבוע, עיין למעלה פ"א הלכה ב. וראה בהר המוריה. 82) למעלה הלכה ח.

1 **יא. נִמְצְאוּ כָּל הָאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ חֲרֵי הֵן אַרְבָּעָה**
2 **עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: בַּעַל מוּם[83]. וְשֶׁאֵינוֹ מִן הַמֻּכְחָר[84].**
3 **וּמְחֻסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים[85]. וּטְרֵפָה[86]. וְכִלְאַיִם[87]. וְיוֹצֵא**
4 **דֹּפֶן[88]. וְרִבְעַ[89]. וְנִרְבָּע[90]. וְשֶׁהֻמִּית הָאָדָם[91]. הַנַּעֲבָד[92].**
5 **הַמֵּקֵאָה. הָאֶתְנָן[93]. הַמְּחִיר[94]. מְחֻסַּר זְמַן[95].**

83) ראה למעלה פ"א הלכה ד. וטומטום ואנדרוגינוס ונדמה הם בכלל בעל מום, ראה למעלה הלכה ג והלכה ה (לחם משנה). ויש אומרים כי נדמה בכלל כלאים (כסף־משנה למעלה הלכה ה). 84) ראה למעלה פ"ב הלכה ח. 85) שם הלכה יא. 86) שם. 87) למעלה הלכה ד. 88) שם. 89) למעלה הלכה ו. 90) שם. 91) שם. 92) שם. 93) למעלה הלכה ז. 94) שם. 95) למעלה הלכה ד. ולא מנה כאן יתום שנולד אחר שנשחטה אמו (ראה למעלה הלכה ד), שכיון שנולד אחר שחיטת אמו אין זו לידה, והרי הוא בכלל יוצא דופן (כסף משנה, ועיין ראב"ד).

6 **יב. כָּל הָאֲסוּרִין[96] לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן.**
7 **אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב אֶחָד בְּרִבּוֹא[97] - נִפְסָד הַכֹּל וְנִפְסָל**
8 **לַמִּזְבֵּחַ. וְכֻלָּן[98] וְלָדוֹתֵיהֶן מֻתָּרִין לַמִּזְבֵּחַ[99]; חוּץ**
9 **מִוְּלַד נִרְבַּעַת וְנֶעֱבֶדֶת וּמֵקֵצִּית וְשֶׁהֻמִּיתָה אֶת הָאָדָם,**
10 **שֶׁוְּלָדָן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹתָן[100].**

96) משנה בזבחים ע: ובתמורה כח. 97) ולא ניכר מי הוא הפסול. 98) כל הפסולין למזבח. 99) משנה בתמורה ל: "כל האסורים לגבי מזבח וולדותיהן מותרין", וראה גם בעבודה זרה מו: 100) בתמורה שם: "אמר רבא ולד הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו, ולד נוגחת אסורה, היא וולדה נגחו וכו'. איכא דאמרי, אפילו ולד מוקצה ונעבד אסור, מאי טעמא? דניחא ליה בניפחיה" (כלומר, כשהבהמה מעובדת נראית שמינה ונפוחה, ונראית חשובה יותר לעבודה זרה, הלכך ניחא ליה בעובר ואסור – רבינו גרשום), ופסק רבינו כאיכא דאמרי.

11 **יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[101] כְּשֶׁנַּעֲבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ**
12 **שֶׁהֻמִּיתָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד מָצוּי עִמָּהּ**
13 **בְּעֵת שֶׁנִּפְסְלָה וְהָיָה כְּאִבֶּר מֵאֵיבָרֶיהָ; אֲבָל אִם**
14 **נִתְעַבְּרָה אַחַר שֶׁנַּעֲבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ אַחַר שֶׁהֻמִּיתָה**
15 **- הֲרֵי וָלָדָהּ כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ[102]. אֲפִלּוּ נִרְבְּעָה כְּשֶׁהִיא**
16 **מֻקְדֶּשֶׁת וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[103]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם**
17 **נִרְבְּעָה וְהִיא חֻלִּין וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ וְנִתְעַבְּרָה,**
18 **שֶׁוְּלָדָהּ מֻתָּר[104]. וְכֵן אֶפְרוֹחַ בֵּיצַת טְרֵפָה[105] מֻתָּר**
19 **לַמִּזְבֵּחַ[106].**

101) שוולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה ושהמיתה את האדם - אסורין למזבח. 102) לדעת רב נחמן שם הוא לדברי הכל, גם לרבנן וגם לר' אליעזר. ולפי דעת רבא, אין זה אלא לדברי רבנן, הסוברים "זה וזה גורם מותר" (האם האסורה, והזכר הבא עליה). 103) שם לפי הלשון הראשון של רב נחמן, ולפי דברי רבנן. 104) לפי הלשון הראשון של רב נחמן הוא לדברי הכל, ולפי הלשון השני אין זה אלא לדברי רבנן. 105) כלומר, אפרוח שנולד מביצת יונה טריפה. 106) שם לא. במסקנא שהכל מודים בזה, מפני שאין האפרוח נרקם אלא לאחר שהביצה נסרחת ונעשית כעפר, ואז בטל איסורה.

20 **יד. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְקֶמָה[107] - חַטָּיָה מֻתָּרִין לִמְנָחוֹת,**
21 **שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ, וְנִדְמוּ לְוִלְדוֹת שֶׁל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ שֶׁהֵן**
22 **מֻתָּרִין[108]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפִּטְּמָהּ בְּכַרְשִׁינִי[109] עֲבוֹדָה**
23 **זָרָה - מֻתֶּרֶת לַמִּזְבֵּחַ[110], שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ[111].**

107) תבואה כשהיא צומחת ומחוברת לארץ. 108) כלומר, נדמו לוולדות של איסורי מזבח, כגון נעבד ומוקצה ונרבע וכו' שנעבדה בה ואחר־כך נתעברה, ואף כאן מוקדם היה קמה ועכשיו הוא קמח, ומקור דברים אלו בעבודה זרה מז. במסקנת הגמרא. 109) "כרשינין הוא זרע הנקרא בערבי כרסנא וכו' ומאכילין אותו לבקר" (רבינו בפירוש המשנה שבת רמ.). וראה בפי"ב מהלכות תרומות הלכה ז. 110) אף כי מקריב הבהמה עם הכרשינים של עבודה זרה שבקרבה (ראה מרכבת המשנה). 111) כלומר, הכרשינין נשתנו על ידי האכילה, ומקור דבריו מהסוגיא בתמורה לא. ששאלו בתמיהה: "אלא מעתה, האכילה כרשיני עבודה־זרה, הכי נמי דאסירה?" – הרי שהדבר ברור כי המפטם בהמה בכרשיני עבודה־זרה מותרת למזבח.

24 **טו. לוּקְחִין[112] כָּל הַקָּרְבָּנוֹת מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[113],**
25 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם לֹא מִשּׁוּם רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וְלֹא**
26 **מִשּׁוּם מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה נִפְסָל.**
27 **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מֵעַמְּלֵקִי הֲבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם**
28 **עַל מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ[114].**

112) עבודה זרה כב: בברייתא. 113) כלומר, קונים מן הגויים בהמות לקרבן. וראה להלן פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים קרבן עולה מן הגוי. 114) שם כד: לדעת חכמים, ולא כרבי אליעזר שמפרש פסוק זה למכרם ולקחת בדמיהם לזבוח לה'.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דין רובע ונרבע והמית אדם והיו שם עדים, ומתי נפסל משום רובע ונרבע ומוקצה, ודין אתנן זונה ומחיר כלב.

29 **א. אֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף שֶׁנִּרְבַּע[2] אוֹ שֶׁהֵמִית**
30 **אֶת הָאָדָם[3] אוֹ הֻקְצָה אוֹ נֶעֱבַד[4] - הַכֹּל פָּסוּל לְגַבֵּי**
31 **הַמִּזְבֵּחַ[5].**

2) על־ידי אדם. בזבחים פה, ב: "בעי רבי ירמיה, יש נרבע בעופות או אין נרבע בעופות", ופשטו כי יש נרבע בעופות,

ממה שנאמר בברייתא "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' מטמאים בגדים אבית הבליעה", הרי שפסולים, ומליקתם עושה אותם נבילה. ובחולין כג, א - למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, יד) "מן התורים" – למעוטי נרבע ונעבד (וראה 'תוספות' זבחים שם ד"ה יש) ודקדק רבינו לכתוב "שנרבעה", מפני שרובע לא שייך בעופות, שאין עוף רובע אשה (זבחים, שם). 3) ראה למעלה פ"ג ה"ו. ופסול העוף יש ללמוד מפסול הבהמה, שכשם שלענין סקילה שוה העוף לבהמה (ראה ברכות כז.), הוא־הדין גם לענין קרבן, שוה העוף לבהמה, מה הבהמה שהמיתה את האדם פסולה לקרבן (ראה זבחים עא. במשנה) אף העוף כן ('קרית ספר' ו'הר המוריה'). 4) ראה זבחים פה, ב: "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה" (שמליקתם מנבלתם). הרי שעופות כבהמות. וראה למעלה שלמדו כן כדלהלן: "מן התורים, למעוטי נרבע ונעבד". 5) ראה תמורה כח, א. וזבחים עא, א.

1 **ב. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע וְשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם, אִם הָיוּ שָׁם**
2 **שְׁנֵי עֵדִים[6] - חֲרֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף[7] נִסְקָלִין[8] וּבְשָׂרָן**
3 **אָסוּר בַּהֲנָאָה[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאִלּוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
4 **לַגָּבוֹהַּ[10]. וּבַמָּה אָמְרוּ[11] שֶׁהֵן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ? כְּשֶׁהָיוּ**
5 **מֻתָּרִין לְהֶדְיוֹט. כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד בִּלְבַד**
6 **וְהַבְּעָלִים שׁוֹתְקִין, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁאֵין עֵד כְּלָל[12]. הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד וְהַבְּעָלִים**
8 **מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ - חֲרֵי אִלּוּ מֻתָּרִין אַף לַמִּזְבֵּחַ[13].**

6) ראה בכורות מא, א. תמורה כח, א. זבחים עא, א. וקידושין נז, ב. 7) לענין נרבע והמית את האדם, אבל לא לענין רובע שאין עוף רובע אשה (זבחים פה: וראה למעלה). 8) שנאמר ברובע ונרבע (ויקרא כ, טו־טז) "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת, ואת הבהמה תהרגו. ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה, והרגת את האשה ואת הבהמה, מות יומתו דמיהם בם". ואמרו ב'ספרא' קדושים פי"א כי מיתות אלו הם בסקילה, ונאמר אצל שור שהמית את האדם (שמות כא, כח) "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו" ואמרו במכילתא דרשב"י שם "אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף". 9) אפילו אם שחטן. שכתוב לענין שור שהמית את האדם (שמות שם) "ולא יאכל את בשרו", ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר (בפסחים כא: וב"ק מא. וחולין קיד. וקידושין שם) "כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפירט לך בנבילה". וגם רובע ונרבע אסורים בהנאה, ראה קידושין שם. וזה נלמד משור שהמית, ראה בריטב"א שם. 10) ראה זבחים ע, ב - במשנה. 11) תמורה כח, א - במשנה, ראה בהלכה הקודמת, ופ"ג ה"ו. 12) שאמרו (בבא־קמא מד.) "כמיתת הבעלים, כך מיתת השור", ומיתת בעלים היא בשני עדים (ראה רש"י קידושין סו.) אבל להקרבה אסור אפילו בעד אחד, או בבעלים, ראה בכורות ותמורה וקידושין שם. 13) בקידושין שם: "ואמר אביי, אמר לו עד אחד שורך נרבע והלה שותק – נאמן", הרי שאינו נאמן אלא אם הבעל שותק, אבל אם היה מכחיש אינו נאמן (כסף־משנה). וראה גם רש"י שם ד"ה לאו לגבי מזבח קיימי.

9 **ג. בְּהֵמָה שֶׁשְּׁחָקוּהָ בָּהּ וְהִגִּיחוּהָ עַד שֶׁהֵמִיתָה אֶת**
10 **הָאָדָם - חֲרֵי זוֹ כְּשֶׁרָה לַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
11 **כַּאֲנוּסָה[14]. אֵין הַבְּהֵמָה נִפְסֶלֶת מִשּׁוּם רוֹבֵעַ אוֹ נִרְבָּע**
12 **עַד שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שֶׁרָבְעָהּ[15] בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם**
13 **אֶחָד[16]. בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים[17] [בֵּין[18]**
14 **עֶבֶד[19], הוֹאִיל וּרְבָעָהּ אָדָם נִפְסָלָה. וְאִם הָאָדָם הוּא**
15 **שֶׁנִּרְבַּע מִן הַבְּהֵמָה - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת עַד שֶׁתִּהְיֶה**
16 **הָאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[20], אוֹ יִהְיֶה**
17 **הָאִישׁ הַנִּרְבָּע בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[21].**

14) בבבא־קמא מ, ב - נחלקו בזה רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו באיסורין (כסף־משנה). ואין זה דומה לוולד בהמה שהמיתה את האדם, שהוולד היה באונס, ובכל זאת הוא אסור לקרבן (ראה למעלה פ"ג הי"ב) – שכאן כל עצם הפעולה היה באונס, ואילו שם היה עצם ההריגה ברצון. וראה ב'הר המוריה'. 15) התחיל ב"רובע" ופירש תחלה "נרבע", ואילו רובע יפרש להלן בסמוך. 16) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה, ואינו פוסל למזבח (משנה, נדה מה.). 17) ובזה אפילו רבעה בשני עדים (ראה למעלה ה"ב), שהרי הגוי שרבע בהמה, אינה נהרגת על ידו (ראה בפ"ט מהל' מלכים ה"ו). ומקור לדבר זה, שאף הנרבעת לגוי אסורה למזבח, הוא בעבודה זרה כב, ב (הובא למעלה פ"ג הט"ו) כי "לוקחין מהן (= מהגויים) בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד", הרי שאם ידוע שהגוי רבעה – אסורה למזבח. 18) כן הוא בדפוסי רומי ווניציאה, ובדפוס מג"ע, שהובא ב'מעשה רוקח'. 19) עבד כנעני שחייב במצוות כאשה, ואם הגוי אוסרה ברביעתו, כל־שכן שהעבד אוסרה. 20) אבל בפחות מזה אין זו ביאה, ראה בנדה מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו', בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה, פחות מכן כנותן אצבע בעין", ואמרו בסנהדרין נה, ב - שגם בהמה בכלל "אחד מכל העריות". וסובר רבינו כי כשם שלא מומתין על ידה אלא אם היא בת שלש שנים ויום אחד, כמו כן לא נאסרת למזבח עד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, וכן הוא ב'תוספות' שם סוף ד"ה וחייבין. אבל הראב"ד בהשגות כתב, שכיון שלענין קטן שבעל, אמרו במשנה (נדה מה.) "בן תשע שנים ויום אחד וכו' ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח", ואילו לענין בת שלש שנים ויום אחד, לא אמרו במשנה שפוסלת את הבהמה מעל גבי המזבח, וכמו כן לא אמרו כן לענין קטן שנבעל – מתוך זה נראה, כי רק אם האדם הוא הרובע צריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, שבפחות אין הבהמה נהנית, ואין זו ביאה, אבל אם הרובע הוא בהמה והנרבע הוא אדם, אפילו בפחות מבן תשע שנים ויום אחד בזכר, ופחות משלש שנים ויום אחד בנקבה – הבהמה נאסרת, שהבהמה נהנית גם בפחות מבן תשע ובפחות מבן שלוש. 21) אף־על־פי שבמשנה (נדה, שם) לא אמרו כן אלא אם הקטן הוא הרובע – סובר רבינו שאין לחלק ביניהם. וראה למעלה בדעת הראב"ד.

1 **ד. מֵאֵימָתַי תִּפָּסֵל הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף מִשּׁוּם מֻקְצֶה?**
2 **מְשֶׁעֲשׂוּ בָּהֶן הַכְּמָרִים[22] מַעֲשֶׂה[23], כְּגוֹן שֶׁיִּגְזְזוּ אוֹתָהּ**
3 **אוֹ יַעֲבְדוּ בָּהּ לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[24]. אֲבָל בִּדְבָרִים[25]**
4 **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מֻקְצֶה, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה[26].**

22) הם המשמשים בבית עבודה־זרה. 23) כרבא בר רב אדא אמר רב יצחק (תמורה כט.) ש"אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו", ונראה שרבינו גרס שם "אין מוקצה אסור אלא משיעבדו", וכן הוא בתוספתא עבודה זרה פ"ה (צוקרמנדל עמ' 469 5) "מאימתי נקרא מוקצה, משנעשה בו מעשה". וכן הוא שם בתמורה פ"ד (עמוד 555 26) וכפי פירוש ראשון ברש"י שם. והראב"ד השיג על רבינו מכח הנוסחא שלפנינו, ופירשה להיפך, שאינו אסור אלא עד שיעבדו, אבל לאחר מכאן - מותר, וכפי הפירוש השני שברש"י. ועי' כסף־משנה. 24) כלומר, גוזז צמרה לשם עבודה־זרה או משתמש עמה לצורכיה, כגון משיכת קרון או עבודה אחרת לצורך עבודה־זרה (תמורה שם, מימרא של רבי יוחנן). 25) כלומר, הקצאה בדיבור בלבד. 26) אלא במעשה, גמרא שם ותוספתא שם ושם.

5 **ה. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ בֵּין**
6 **שֶׁהָיְתָה שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן**
7 **בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשָׁהּ -**
8 **חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַמִּזְבֵּחַ[27]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה, אִם הָיָה שֶׁלּוֹ**
9 **וְהֶקְצָה קֹדֶם שֶׁיְּקֻדַּשׁ - נִפְסָל; הֻקְצָה שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ**
10 **שֶׁהֻקְצָה שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁהֻקְדְּשׁוּ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין**
11 **אָדָם מַקְצֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[28].**

27) תוספתא, תמורה שם: "הנרבע בין משלו ובין משל חבירו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס ובין ברצון - פסול לגבי מזבח". ובתוספתא בבא־קמא פ"ד (עמ' 353 4) אמרו: "רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חבירו וכו'". וראה ב'קרית ספר'. 28) תוספתא, עבודה זרה סוף פ"ו, "(מ)מוקצה שלו אסור (כן הוא בכת"י ווין ובדפוס ראשון), ושל חבירו מותר (כן הוא שם ושם), לפני הקדשו אסור, לאחר הקדשו מותר", וראה גם בתוספתא, תמורה שם: "מוקצה שלו אסור, ושל חברו מותר".

12 **ו. הַנֶּעֱבָד, בֵּין שֶׁעָבַד שֶׁלּוֹ בֵּין שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֹנֶס**
13 **בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשׁ**
14 **בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשׁ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[29]; וְיִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
15 **בּוֹ מוּם קָבוּעַ וְיִפָּדֶה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30]. וְהַנֶּעֱבָד -**
16 **הוּא וְכֹל מַה שֶּׁעָלָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[31]; שֶׁכָּל צְפוּי[32]**
17 **נֶעֱבָד אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[33]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה - הוּא אָסוּר,**
18 **וּמַה שֶּׁעָלָיו מֻתָּר לַמִּזְבֵּחַ[34].**

29) תוספתא, תמורה שם: "ונעבד בין משלו ובין של חבירו, בין לפני הקדשו ובין לאחר הקדשו, בין בשוגג ובין במזיד - פסול לגבי מזבח, באונס כשר, ברצון פסול (מילים אלו סותרות למה שכתוב בסיפא, וראה ב'כסף משנה' ב'חסדי דוד' וב"יחוסי תנאים ואמוראים' ערך ר' הלל בריה דר' ולס). איזהו נעבד, כל שעובדין אותו, בין באונס ובין ברצון". וכן הוא גם בברייתא עבודה זרה נד, א: "איזהו נעבד, כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון", וראה גם תוספתא עבודה זרה פ"ו: "איזהו נעבד, כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד". ופירוש "באונס", שאנסוהו הגוים לעבוד את הבהמה, ואין צריך שיעשה בה מעשה, ואפילו בבהמת חבירו, ולא כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה, שם: "בהמת חבירו צריך לעשות בה מעשה כדי לאסרה", ולא כמו שמחלק ה'כסף משנה' שרק לאסרה להדיוט צריך מעשה, אבל לאסרה לגבוה אין צריך מעשה, שהרי רבינו פסק למעלה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א כי אף שעשה מעשה בבהמת חבירו, לא אסרה להדיוט שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל סמך על דברי ה'ירושלמי' (כלאים פ"ז ה"ג) כי "הנעבד אע"פ שאינו נאסר להדיוט (שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ראה גם להלן הט"ו) נאסר לגבוה", ולפי זה אין הבדל בין אם עשה מעשה ובין אם לא עשה מעשה, שלגבוה אסור לעולם ('אור שמח', וראה להלן ה"ז לענין מעיין). 30) למעלה פ"ג ה"י. 31) משנה, תמורה כח, א: "הנעבד וכו' הוא ומה שעליו אסור". 32) כלומר, מה שעליו כגון כסף וזהב וכו'. 33) להדיוט, שנאמר (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (תמורה כח:). ומכיון שאסור להדיוט נאסר גם לגבוה, שנאמר (יחזקאל מה, טו) "ממשקה ישראל, למנחה ולעולה ולשלמים". ואמרו (פסחים מח. מנחות ה. ו. חולין צ: ותמורה כט.) מן המותר לישראל, ולא מהאסור לישראל, אבל הנעבד עצמו, אף כי מותר לישראל בהנאה (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א), אסור למזבח, שנמעט מן הפסוק (ראה למעלה פ"ג ה"ו), ולפי זה אפילו אם לא היה הציפוי על הנעבד, בשעה שעבדו אותו, הרי הוא אסור למזבח. אבל ראה בפירוש המשנה בתמורה שם, שכתב רבינו הטעם למה שאמרו שמה שעליו אסורים למזבח, משום שגם הכסף והזהב נעבד, מה־שאין־כן כסף וזהב של המוקצה שלא נעבד – הרי הוא מותר. נשמע מדבריו, כי הכסף והזהב של הנעבד שלא היה עליו בשעה שנעבד – מותר למזבח. 34) משנה, תמורה כח, א. שהמוקצה עצמו אסור משום שעשו בו מעשה (ראה למעלה ה"ד), אבל במה שעליו לא עשו מעשה (פירוש המשנה, שם). ומטעם "כסף וזהב עליהם" גם כן אין לאסור, שלא נאמר כן אלא על עבודה־זרה עצמה, ולא על משמשיה ('קרית ספר').

19 **ז. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְהַר[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר**
20 **בַּהֲנָאָה[36] - הֲרֵי אֲבָנָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[37]. וְכֵן**
21 **הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ בְּאַרְצוֹ[38] - הֲרֵי מֵימָיו**
22 **פְּסוּלִין לְנַסֵּךְ[39]. אֲשֵׁרָה[40] שֶׁנִּטְּלָה[41] - אֵין מְבִיאִין**
23 **מִמֶּנָּה גְּזָרִים לַמַּעֲרָכָה[42]. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמָה -**
24 **כְּשֵׁם שֶׁנִּפְסְלָה לַמִּזְבֵּחַ, כָּךְ צֶמֶר שֶׁלָּהּ פָּסוּל לִבְגְדֵי**
25 **כְהֻנָּה, וְקַרְנֶיהָ פְּסוּלִין לַחֲצוֹצְרוֹת[43], וְשׁוֹקֶיהָ[44]**
26 **לַחֲלִילִין, וּבְנֵי מֵעֶיהָ לְנֵימִין[45], הַכֹּל פָּסוּל[46].**

35) לפי מה שכתבנו להלן גבי מעיין, צריך לפרש גם כאן בהר שלו. 36) להדיוט, ראה בהל' עבודה זרה שם, כי "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אף־על־פי

שנעבד, הרי זה מותר בהנאה". 37) כלומר, אסור לבנות מזבח מאבני ההר, והיא בעיית רמי בר חמא בעבודה זרה מו, א: "המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח (אם מותר לבנות מהן מזבח או לא – רבינו חננאל) ופשטה רבא (שם מו:) מקל־וחומר: "ומה אתן שמותר בתלוש להדיוט, אסור במחובר לגבוה, דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב, לא שנא תלוש ולא שנא במחובר, נעבד שאסור בתלוש להדיוט, אינו דין שאסור במחובר לגבוה". 38) כלומר, נובע ברשותו, וכמו כן המים נשארים בתוך שדותיו ואינם יוצאים מחוץ לשדותיו, אבל אם נובע ברשות הרבים אין המים נאסרים (שם מז. נט.), וכמו כן בנובע בשדה אחר, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואף־על־פי שבבהמה פסק רבינו למעלה ה"ו, שלגבי קרבן אדם אוסר דבר שאינו שלו – במחובר אין הדבר כן, שהרי איסור מחובר לגבוה נלמד בקל־וחומר מאתנן (ראה למעלה), ואתנן אינו שייך אלא בבהמה שלו, ולא בבהמה של אחרים ('אור שמח'). 39) שם מז, א: "בעי רבה, המשתחוה למעיין, מימיו מהו לנסכים וכו', למיא דקמיה קא סגיד, וקמאי קמאי אזלו (= למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה, והרי הלכו להם – רש"י שם) או דילמא לדברונא דמיא קא סגיד" (= לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד – רש"י שם) ולא נפשטה, ומספק פסק רבינו לחומרא (כסף־משנה. והלחם־משנה תמה על זה למה לא כתב, שבדיעבד הורצה כמו שכתב בכל הספיקות, ראה להלן הי"ב). 40) אילן שעבדו אותו לשם עבודה־זרה. 41) שהגוי ביטל אותה מלהיות עבודה־זרה, שמותרת בהנאה להדיוט (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח). 42) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב: "הכל מודים באשרה שבטלה, שאין מביאים ממנה גזירים למערכה" (ראה משנה־למלך). 43) כלומר, לשופרות, ראה שבת לו, א - ששופרות נקראים חצוצרות. 44) כלומר, העצם של השוק פסול לעשותו חליל, שיחללו בו הלוים במקדש בשעת שמחת בית השואבה (ראה סוכה נ. במשנה). 45) כלומר, פסול לנימים של כינור (ראה שם נא:). 46) כל אלו הן בעיות שלא נפשטו במס' עבודה זרה מז, א.

1 **ח**[47]. **כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁם לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יֵעָשֶׂה**
2 **לִמְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה**[48].
3 **אֵי זֶהוּ אֶתְנָן?**[50] **הָאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה**
4 **בִּשְׂכָרֵךְ**[51]. **אֶחָד זוֹנָה כּוּתִית**[52] **אוֹ שִׁפְחָה**[53] **אוֹ**
5 **יִשְׂרְאֵלִית שֶׁהִיא עֶרְוָה עָלָיו אוֹ מֻחֲיָבִי לָאוִין**[54]. **אֲבָל**
6 **הַפְּנוּיָה**[55], **אֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן**[56] **- אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר**[57]. **וְכֵן**
7 **אִשְׁתּוֹ נִדָּה - אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֶרְוָה**[58].

47) נראה שתחילת ה"ח צריכה להיות להלן לפני "איזהו אתנן" ('הגהות בן אריה'). 48) הוא כלל ונתינת טעם להקודם, ראה ב'הר המוריה'. 49) כן צריך להיות, כנ"ל. 50) ראה למעלה פ"ג ה"ז, כי אתנן זונה אסור למזבח. 51) משנה, תמורה כט, א. 52) תמורה כט, ב. ולמדו זאת בגזירה־שוה "תועבה – תועבה". נאמר באתנן (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה וגו' כי תועבה ה' אלקיך", ונאמר (ויקרא יח, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה". מה להלן (= ויקרא) עריות שאין קידושין תופסין בה, הכי נמי (=באתנן) אין קידושין תופסין בה", ובגויה אין קידושין תופסין, ראה בקידושין סו, ב - במשנה. 53) תמורה כט, א - במשנה: "וכן האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) אמר שמואל בר רב יצחק, כי דברי המשנה הם בעבד עברי, ובאין לו אשה ובנים שאסור בשפחה (ראה להלן ה"י), הרי שלדעת חכמים אתנן שפחה הרי הוא אתנן. 54) כגון כהן גדול הבא על האלמנה. ודעת רבינו ברורה, כי אין אתנן נאסר אלא־אם־כן היתה ביאת עבירה, וראיה לכך ממה שהקשו שם על המשנה הנ"ל "והא שפחה לעבד מישרא שרי", והוא לפי דברי כולם, והמחלוקת של אביי ורבא שם כט, ב - דלדברי אביי אין איסור אתנן זונה ישראל אלא אם היא מעריות, שאין תופסין בהן קידושין, אבל אם היא מחייבי לאוין שתופסין בהן קידושין – אין אתננה אסור, ורבא סובר שאפילו בחייבי לאוין, אף שתופסין בהן קידושין, אתננה אסור, לפי שלומדים זונה ישראלית מזונה גויה, מה זונה גויה אתננה אסור, אף זונה ישראלית אתננה אסור. ופסק רבינו כרבא. 55) דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה (ראה תמורה, שם). 56) שנאמר אצלו (ויקרא כא, ז) "אשה זונה וחללה לא יקחו", אין הבא על הפנויה נחשבת לזונה אף לכהן. 57) שפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולא כרבי אליעזר, ראה תמורה שם. 58) כיון שמותרת לו לאחר זמן, וכרבי ורב (תמורה שם, ועי' רש"י שם ד"ה הבאות לו).

8 **ט. נָשָׂא**[59] **אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין - כֹּל שֶׁיִּזְּקֵק לָהּ מֻחֶמֶת**
9 **בְּעִילָה**[60] **הֲרֵי זֶה אֶתְנָן וְאָסוּר. וְהַזְּכוּר**[61] **- אֶתְנָנוֹ**
10 **אָסוּר**[62]. **נָתְנָה הָאִשָּׁה אֶתְנָן לַבּוֹעֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
11 **מִשּׁוּם אֶתְנָן**[63].

59) למד זאת מנדה שלמעלה (הלכה הקודמת) שאף־על־פי שהיא אשתו, היה מקום לומר שאתננה אסור אם לא שהיא מותרת לו לאחר זמן, ומכאן שבחייבי לאוין, אף־על־פי שנשאה לאשה, אתננה אסור, שהרי לא תהיה מותרת לא לעולם ('הר המוריה'). 60) אבל אם נתן לה שלא מחמת בעילה, אלא מחמת שביטלה ממלאכתה, אין זה אתנן (תמורה שם, ברייתא של רבי): "ושנתן לה שכר להפקעתה (= שכר בטלה) וכו' מותרין", וראה ב'כסף משנה' ו'מרכבת המשנה'. 61) הבא על הזכר. 62) מס' תמורה שם, דברי רב. 63) שם דברי רבי. ואף־על־פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר "ובתתך אתנן, ואתנן לא ניתן לך ותהי להפך" (יחזקאל טז, לד), וממה שנאמר "להפך" נשמע שאין קרוי אתנן אלא מאיש לאשה ולא להיפך (שם).

12 **י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דָּבָר זֶה וְתָלִין שִׁפְחָתְךָ**
13 **אֵצֶל עַבְדִּי הָעִבְרִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. וְהוּא שֶׁאֵין לוֹ**
14 **אִשָּׁה וּבָנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - הֲרֵי זֶה**
15 **מֻתָּר בִּשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית**[64], **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**[65]. **וְהוּא הַדִּין**
16 **בְּאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה וְהִבָּעֲלִי לְפִלּוֹנִי**
17 **הַיִּשְׂרְאֵלִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן**[66].

64) ואין זה אתנן זונה. ראה תמורה שם במשנה: "וכן

האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) שאלו: "והא שפחה לעבד משרא שרי וכו', אמר שמואל בר רב יצחק וכו' בעבד עברי וכו' וכגון דלית ליה אשה ובנים, דתניא אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית". 65) בפ"ג מהל' עבדים ה"ד. 66) כלומר, לא רק באדון ועבד (שהאדון זוכה במעשה ידיו של העבד, וחייב בכל צרכי העבד) אמרו חכמים, שהאתנן שנתן האדון אסור, אף כי העבד הוא הבועל ולא האדון, אלא אפילו בשני אנשים שאין לאחד שום קשר עם השני, ואחד נתן אתנן עבור בעילת השני – גם אתנן זה אסור, מכיון שניתן עבור בעילת איסור, ולא חשוב מי הוא הנותנו. וראה כסף־משנה.

1 **יא. פָּסַק עִם הַזּוֹנָה לִתֵּן לָהּ טָלֶה אֶחָד וְנָתַן לָהּ**
2 **הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ נָתַן אֶלֶף - כֻּלָּן אֶתְנָן וַאֲסוּרִין**
3 **לַמִּזְבֵּחַ[67]. נָתַן לָהּ אֶתְנָנָהּ וְלֹא בָּא עָלֶיהָ, אֶלָּא אָמַר**
4 **לָהּ: יְהִי אֶצְלֵךְ עַד שֶׁאָבוֹא עָלַיִךְ - כְּשֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ**
5 **יֵאָסֵר[68]. קָדְמָה וְהִקְרִיבַתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ -**
6 **כָּשֵׁר[69]. [וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת קָרְבָּן - יָצְאָה יְדֵי חוֹבָתָהּ.]**
7 **וְהוּא שֶׁאָמַר לָהּ בָּעֵת שְׁנָתַן: אֵימָתַי שֶׁתִּרְצֵי לִי קְנִי**
8 **אוֹתוֹ מֵעַכְשָׁיו[70]; אֲבָל אִם לֹא אָמַר לָהּ כֵּן[71] - אֵינָהּ**
9 **יְכוֹלָה לְהַקְרִיב דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ[72].**

67) ראה תמורה שם, במשנה: "האומר לזונה הוליך טלה זה בשכרך, אפילו הן ק' - כולן אסורין", ובגמרא שם: "היכי דמי, אילימא דשקלה אגרא (= שלקחה בשכרה) מאה בהמות, פשיטא דכולהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה, לא צריכא דשקלה אגרא חדא ויהיב לה מאה, דכולהו מכח אתנן קאתי". 68) שם אמרינן: "תנו רבנן, נתן לה ולא בא עליה וכו' אתננה מותר, נתן לה ולא בא עליה - אתננה קרית להו? וכו', אלא הכי קתני נתן לה ואחר־כך בא עליה וכו', אתננה מותר, וליחול עליה אתנן למפרע? אמר רבי אלעזר, שקדמה והקריבתו" (וכן הוא בעבודה זרה סב: סג.), הרי שרק אם בשעה שבא עליה כבר לא היה האתנן קיים, אבל אם בשעה שבא עליה היה אתנן בידה, הרי זה אתנן ואסור. 69) ראה למעלה בהערה הסמוכה. 70) כלומר, אימתי שתצטרכי לטלה תקני לך מעכשיו, ואם לא תצטרכי אותו לא יהא קנוי לך, אלא בשעת ביאה. 71) אלא אמר לה, רק טלה זה יהיה אצלך, ולא תקחי אותו אלא בשעת ביאה. 72) שכל זמן שלא בא עליה לא קנתה הטלה, והכתוב אומר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'", ודרשו בגמרא (ראה תמורה ועבודה זרה שם) "מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו", ודבר שאינו של האדם אינו יכול להקדישו ולהקריבו.

10 **יב. קָדְמָה וְהִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[73] וְאַחַר כָּךְ**
11 **בָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא אֶתְנָן[74], הוֹאִיל וּבָא**
12 **עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּקְרִיבֶנּוּ[75], אוֹ אֵינוֹ אֶתְנָן, שֶׁהֲרֵי**
13 **הִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם בִּיאָה[76]. לְפִיכָךְ[77] לֹא יִקָּרֵב[78], וְאִם**
14 **קֻרַב - נִרְצֶה[79].**

73) ועדיין לא הקריבתו. 74) בעיית רב הושעיא בתמורה ועבודה זרה שם, ולא נפשטה. 75) והרי הטלה קיים בשעת ביאה. 76) והרי קיימא־לן "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", והרי זה כאילו הקריבתו כבר. 77) כיון שהדבר ספק. 78) מספק. 79) כן דעת רבינו בכל הספיקות בעניני הקרבנות, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"כ.

15 **יג. בָּא עָלֶיהָ וְלֹא נָתַן לָהּ, וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ,**
16 **אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
17 **אֲמוּרִים? בְּכוּתִית שֶׁאָמַר לָהּ: הַבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה זֶה,**
18 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מְשִׁיכָה[80], אוֹ בִּישְׂרְאֵלִית[81] שֶׁהָיָה**
19 **הַטָּלֶה בַּחֲצֵרָהּ[82] וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא אֶתֵּן לָךְ מָעוֹת**
20 **בְּיוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּךְ[83]; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ**
21 **'הַבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה' סְתָם, וּבָא עָלֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן**
22 **שָׁלַח לָהּ טָלֶה - הֲרֵי זֶה מַתָּנָה מְשׁוּם אֶתְנָן[84].**

80) כלומר, שהרי הגוי קונה גם בכסף וגם במשיכה (ראה פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד, ועיי"ש בהערה פח), וכיון שאומר לה הבעלי לי בטלה זה, הרי היא קונה את הטלה בביאה זו, אף כי נתן לה את הטלה לאחר זמן והרי זה אתנן זונה, וראה להלן בסמוך. 81) שאינה קונה אלא במשיכה או בהגבהה (ראה בפ"ג מהל' מכירה ה"א). 82) וחצרו של אדם קונה לו (פ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ח). 83) ראה בתמורה כט, א. ועבודה זרה סב, ב - בברייתא: "בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר", ובגמרא שם: "מאי יהיב לה, אלא הכי קתני וכו' בא עליה ואחר־כך נתן לה אתננה מותר", והקשו (שם כט: , ושם סג.) "והתניא, בא עליה ונתן לה ואפי' עד וכו' אתננה אסור וכו', לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה, הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם. טלה זה והא מחוסר משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה. ואיבעית אימא, אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצרה וכו' דשוויה לא אפותיקי, ואמר לה אם עוד יום פלוני יהבינא לך זוזי מוטב, ואם לאו טלה באתנך", וראה 'מאירי' עבודה זרה שם, שגרס "בזונה גויה דלא בעיא משיכה". וכן הוא ב'מאירי' קידושין יד, ב (והוסיף כי אלו הגורסים "דלא קניא במשיכה", גירסא משובשת היא) וכן הגירסא בכת"י ספרדי עבודה זרה שם, וכן גרס רבינו. 84) שם בגמרא, שאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה.

23 **יד. אֵין אֲסוּר מְשׁוּם אֶתְנָן וּמְחִיר[85] אֶלָּא גּוּפָן[86],**
24 **לְפִיכָךְ אֵינוֹ חָל אֶלָּא עַל דָּבָר הָרָאוּי לִקָּרֵב עַל גַּבֵּי**
25 **הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה וְיַיִן**
26 **וְשֶׁמֶן וְסֹלֶת[87]. נָתַן לָהּ מָעוֹת וְלָקְחָה בָּהֶן קָרְבָּן - הֲרֵי**
27 **זֶה כָּשֵׁר[88].**

85) ראה להלן הט"ז, אי זה הוא מחיר כלב. 86) משנה תמורה ל, ב. שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה", אתנן גופיה הוא שאסור, ולא חילופיו ('קרית ספר'). 87) אבל אם נתן לה ענבים, זיתים וחטים, הרי אלו כשרים לקרבן, שכבר נשתנו, ראה להלן הט"ו. 88) שם במשנה.

28 **טו. נָתַן לָהּ חִטִּים וַעֲשָׂאָתַן סֹלֶת, זֵיתִים וַעֲשָׂאָתַן**
29 **שֶׁמֶן, עֲנָבִים וַעֲשָׂאָתַן יַיִן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, שֶׁכְּבָר**

נִשְׁתַּנּוּ[89]. נָתַן לָהּ בֶּהֱמַת קָדָשִׁים[90] בְּאֶתְנַנָּהּ - לֹא נֶאֶסְרָה לַמִּזְבֵּחַ[91]. וַאֲפִלּוּ מְנָהּ אוֹתָהּ עַל פִּסְחוֹ[92] וְעַל חֲגִיגָתוֹ[93] בְּאֶתְנַנָּהּ - לֹא נִפְסְלוּ הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן גָּבוֹהַּ מִשָּׁעָה שֶׁהֻקְדְּישָׁן[94]. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - לֹא פְּסָלוֹ, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[95], אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[96]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ עוֹפוֹת[97], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻקְדָּשִׁין[98] - אֶתְנַן חָל עֲלֵיהֶם וַאֲסוּרִים[99]. וּמִדִּבְרֵי קַבָּלָה הוּא דָּבָר זֶה[100].

89) תמורה שם, בברייתא. וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם" – "שניהם" ולא שינוייהם, וראה להלן הי"ח בשינוי "מחיר כלב". 90) כלומר, בהמה שהקדישה לפני הנתינה. 91) תמורה שם, במשנה: "נתן לה מוקדשין, הרי אלו מותרין". 92) ראה להלן בסמוך. 93) היא חגיגת ארבעה עשר בניסן, ראה בפ"י מהל' קרבן פסח הי"ב. 94) ואין זה ממון שלו, ואינו יכול לתת לה באתננה. ושם בגמרא: "ויהיו מוקדשין, אתנן ומחיר חל עליהן, מקל־וחומר וכו' תלמוד־לומר (שם): "לכל נדר", להוציא את הנדור. טעמא דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא, הוה אמינא כי יהיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן ומחיר, והא לאו ממוניה הוא, אמר רב הושעיא בממנה על פסחו, ורבי היא - דתניא "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) החייהו משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר, אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעותיו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהן". ואמרו בפסחים צ, א - שרבה ורבי זירא נחלקו בביאור מחלוקתם, והמקיל בהם מפרש שלא נחלקו בעצים לצליית הפסח, ובמצה ומרור, שגם לחכמים לוקח בהם והמעות חולין – אלא בקונה במעות חלוק וטלית, ופסק רבינו פ"ד מהל' קרבן פסח הי"א כחכמים ולא כרבי (משנה־למלך שם). ולפיכך כתב כאן בטעם הלכה זו, שהם של הקדש, ולא כהברייתא בתמורה שם שמיעטה מן הפסוק "לכל נדר", כי ברייתא זו אליבא דרבי. וכוונת רבינו במה שכתב "ואפילו מנה אותה על פסחו ועל חגיגתו", לומר, שגם פסח וחגיגה שיש אומרים שהם ממונו (רבי, כנ"ל) – אין זה לפי ההלכה אלא גם הם אינם אלא ממון הקדש. ועי' כסף־משנה כאן ובהל' קרבן פסח שם. 95) נלמד מדברי הגמרא שהובאו למעלה: "והא לאו ממוניה הוא". וראה גם למעלה ה"ה. 96) שאז קנתה הזונה ביאוש ושינוי רשות, כמבואר בפ"ה מהל' גניבה ה"ג (הר המוריה'). 97) תורים ובני יונה. 98) כלומר, אפילו עופות שהקדישן לפני הנתינה. 99) בתמורה ל, ב - במשנה: "נתן לה מעות וכו' מותרין, יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור, נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרים. עופות, הרי אלו אסורים. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהם, תלמוד־לומר (דברים כג, יט) לכל נדר, להביא את העוף", ומפרש רבינו כי מדובר בעופות מוקדשין, שאם לא כן למה הפסיקה המשנה בבבא "נתן לה מוקדשין", ולא נשנו הדברים ביחד "יינות ושמנים וסלתות (ועופות)", אלא על־כרחנו כי העופות הם מוקדשין ('מעשה רוקח'). ועוד ראיה לכך, כי אם נאמר שהעופות הם חולין – אין זה קל־וחומר ממוקדשין לעופות, כי מוקדשין הם ממון גבוה, ולפיכך אין אתנן חל עליהם, אבל עופות שהם חולין אפשר שאתנן חל עליהם, אלא על־כרחנו כי מדובר בעופות מוקדשין (לחם־משנה). אבל הראב"ד מפרש כי "העופות" במשנה הם חולין, וכן פירש רש"י שם. 100) כלומר, מגזירת הכתוב "לכל נדר". אבל מצד הסברא, היינו אומרים "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (לחם־משנה).

טז. אֵי זֶה הוּא מְחִיר כֶּלֶב?[101] זֶה הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה[102]. וְכֵן אִם הֶחֱלִיף כֶּלֶב בִּכְמָה בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת לַמִּזְבֵּחַ[103].

101) ראה למעלה פ"ג ה"ז כי מחיר כלב אסור למזבח. 102) משנה, שם. והיינו שמחליף הכלב בטלה. ושם בגמרא: "מחיר כלב, זהו חליפי כלב. וכן הוא אומר (תהלים מד, יג) תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם", אלמא מחיר היינו דמים (רש"י שם). 103) פשוט הוא (כסף־משנה). ונלמד ממה שנאמר להלן בהי"ז, שעשרה שכנגד הכלב אסורים ('הר המוריה').

יז. שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[104] שֶׁחָלְקוּ, זֶה לָקַח עֲשָׂרָה טְלָאִים וְזֶה לָקַח תִּשְׁעָה וְכֶלֶב אֶחָד - שֶׁעִם הַכֶּלֶב[105] מֻתָּרִין[106]; אֲבָל הָעֲשָׂרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ: אִם יֵשׁ אֶחָד מֵהֶם דָּמוֹ כְּדְמֵי הַכֶּלֶב אוֹ יָתֵר עַל דְּמֵי הַכֶּלֶב - מוֹצִיאוֹ מִן הָעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד הַכֶּלֶב וְיִהְיֶה מְחִירוֹ[107], וּשְׁאָרָן[108] מֻתָּרִים[109]; וְאִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן דָּמָיו פְּחוּתִין מִדְּמֵי הַכֶּלֶב - הֲרֵי הָעֲשָׂרָה כֻּלָּן אֲסוּרִים[110].

104) משנה, שם ל, א. 105) כלומר, תשעת הטלאים שנטל זה שנפל בחלקו הכלב. 106) שם במשנה. שהרי אינם חליפי הכלב. 107) כלומר, טלה זה יהיה "מחיר הכלב", ורק הוא אסור למזבח (שם בגמרא, ומובא להלן). 108) יתר תשעת הטלאים. 109) ב'תוספות' שם ד"ה ואידך, כתבו שזהו מטעם "ברירה". ואם כן צריך עיון, שהרי רבינו פסק שבדאורייתא אין ברירה (פ"ז מהל' מעשר ה"א). ועי' בלחם־משנה פ"ו מהל' בכורות ה"י. 110) במשנה, שם: "וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר", ובגמרא שם הקשו: "ניפוק חדא להדי כלבא, והנך כולהו לישתרו, הכא במאי עסקינן כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא (= היתר ששוה הכלב לעומת הטלה האחד) שדי בכולהו", וכולם נחשבים למחיר כלב.

יח. נִשְׁתַּנָּה הַמְּחִיר, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱלִיף כֶּלֶב בְּחַטִּים וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[111]. אֶתְנַן כֶּלֶב[112] וּמְחִיר זוֹנָה[113] - מֻתָּרִין[114]. אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב - מֻתָּרִין לְבֶדֶק הַבַּיִת[115], שֶׁהֲרֵי הֵן מִשְׁתַּנִּין. אֲבָל גּוּפָן שֶׁל

1 אֶתְנָן לֹא יֵעָשֶׂה רְקוּעִין[116] לַבַּיִת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל
2 נֶדֶר[117] - לְהָבִיא אֶת הָרְקוּעִים.

111) שם ל, ב - בברייתא, וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (דברים שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", "שניהם" ולא שינוייהם. וראה למעלה הט"ו לענין אתנן זונה. ולענין ולדותיהם שמותרין, מובא למעלה פ"ג הי"ב. וראה בכסף־משנה ובמשנה־למלך. 112) כלומר, בא על כלב ונותן לבעל הכלב טלה באתננו (ראה רש"י שם במשנה ל.). 113) כלומר, נתן לחבירו טלה תמורת שפחה זונה שיש לו (וראה רש"י שם). 114) שם במשנה: "אתנן הכלב ומחיר זונה, הרי אלו מותרין, שנאמר (דברים שם) "שניהם" – שניהם ולא ארבעה". 115) שאם למזבח מותרים אחר שנשתנו (למעלה בהלכה זו, ובהט"ו) קל־וחומר שמותרים לבדק הבית (כסף־משנה). 116) כחכמים בברייתא, שם. 117) בברייתא שם, למדו זאת חכמים ממה שנאמר (שם) "בית ה' אלקיך" – "לרבות את הריקועין", וצריך עיון (לחם־משנה).

יום רביעי ב' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

3 א. שְׂאוֹר[2] וּדְבַשׁ[3] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[4], וְאִסּוּרָן בְּכָל
4 שֶׁהֵן[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ
5 וְגוֹמֵר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם הִקְטִירָן עִם הַקָּרְבָּן אוֹ
6 לְשֵׁם קָרְבָּן[6]. וְאֶחָד הַמַּקְטִיר עַצְמָן אוֹ הַמַּקְטִיר
7 תַּעֲרֹבֶת שֶׁלָּהֶן - לוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[7].
8 וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת,
9 לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּלַאו אֶחָד[8].

2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. 4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. 5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשההקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל־שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערובת. 6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. 7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. 8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

10 ב. נָפַל מֵהֶם כָּל שֶׁהוּא בַּקְּטֹרֶת - נִפְסָלָה[9]. וְאִם
11 הִקְטִיר מִמֶּנָּה בַּהֵיכָל[10] - לוֹקֶה[11]. וְאֵין הַקְּטָרָה
12 פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). 10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. 11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

13 ג. הֶעֱלָה שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ בְּפְנֵי עַצְמָן[12] לַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם
14 עֵצִים - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ
15 נִיחֹחַ - לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה
16 מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲפִלּוּ הִקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי
17 לְהַקְטָרָה[13] בְּדַבַּשׁ אוֹ בִּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן
18 - לוֹקֶה[14].

12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. 13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. 14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא־תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'.

19 ד. כֵּיצַד? הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם[15] אוֹ מִבְּשַׂר
20 קָדָשִׁים קַלִּים[16] אוֹ מִשִּׁירֵי הַמְּנָחוֹת[17] אוֹ מִמּוֹתַר
21 הָעֹמֶר[18] אוֹ מֵחַטַּאת הָעוֹף[19] אוֹ מִלֶּחֶם הַפָּנִים[20] וּשְׁתֵּי
22 הַלֶּחֶם[21] אוֹ מִלֹּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע[22], הַמַּעֲלֶה כְּזַיִת
23 מֵאַחַת מֵאֵלּוּ בְּחָמֵץ אוֹ בְּדְבַשׁ, בֵּין לַמִּזְבֵּחַ בֵּין
24 לַכֶּבֶשׁ[23] - לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֵלּוּ רְאוּיִין
25 לְהַקְטָרָה, הוֹאִיל וְהֵן קְרוּיִין קָרְבָּן - חַיָּב עֲלֵיהֶן[24];
26 שֶׁנֶּאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיְיָ וְגוֹמֵר[25].

15) שהם נאכלין לכהנים. 16) שלמי יחיד, תודה, מעשר

בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. 17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". 18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. 19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. 20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. 21) כי הן נאכלות לכהנים. 22) כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. 23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. 24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח.) "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". 25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

1 **ה. וְכֵן אָסוּר[26] לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ[27] דָּבָר מִכָּל**
2 **דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, כְּגוֹן בְּשַׂר**
3 **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. מִפְּנֵי**
4 **הַשְׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ לָאִשִּׁים - הֲרֵי**
5 **שְׁאֵרִיתוֹ בְּבַל תַּקְטִירוּ[28].**

26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. 27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

6 **ו. הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה[29] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ -**
7 **לוֹקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאִסּוּר הַקְטָרָתָהּ מִכְּלַל עֲשֵׂה,**
8 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: מִן הַטְּהוֹרָה אֶכֹל[30] וּמִן הַטְּהוֹרָה**
9 **הַקְרֵב[31], הָא טְמֵאָה לֹא תֹּאכַל וְלֹא תַּקְרִיב - כְּשֵׁם**
10 **שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמָקוֹמוֹ, כָּךְ לוֹקֶה עַל הַקְרָבָתָהּ[32]. אֲבָל**
12 **הַמַּקְרִיב אֵיבְרֵי חַיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ**
13 **לוֹקֶה[33]. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבְּהֵמָה**
14 **מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנְכֶם, הָא מִן**
15 **הַחַיָּה לֹא תַּקְרִיבוּ[34]; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.**

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם") אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

16 **ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל וְהִקְרִיב הַקָּרְבָּן - פָּסוּל[35],**
17 **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׂנֵא גָּזֵל**
18 **בְּעוֹלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם**
19 **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
20 **חַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ[37]. וּמְפַנֵּי תַּקָּנַת**
21 **מִזְבֵּחַ אָמְרוּ: שֶׁהַחַטָּאת הַגְּזוּלָה, אִם נוֹדְעָה לְרַבִּים**
22 **- אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּדֵי**
23 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֵלוֹת. וְכֵן הָעוֹלָה[38].**

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סז) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין

נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי אירייא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

1 **ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהִקְרִיבָהּ סְתָם[39] - נִתְכַּפְּרוּ בָהּ**
2 **הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.**

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

3 **ט. אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים[40] לֹא מִן הַטֶּבֶל[41] וְלֹא**
4 **מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לָעֹמֶר[42] וְלֹא מִן הַמִּדְמָע[43], וְאֵין**
5 **צָרִיךְ לוֹמַר מֵעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה**
6 **הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה[44], שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָהּ. וְאִם**
7 **הֵבִיא - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לְהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן, אֲבָל**
8 **נִתְקַדְּשׁוּ לְהִפָּסֵל, וְיִהְיוּ כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ[45].**

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

9 **י. כָּל הַמְּנָחוֹת אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם**
10 **שֶׁתְּנֵי הַלֶּחֶם לְכַתְּחִלָּה, שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן[46]: בִּכּוּרִים**
11 **לַיי[47]; וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[48]. וּמְבִיאִים נְסָכִים מִן**
12 **הַמֻּקְצֶה[49] בְּיוֹם טוֹב[50].**

46) בשתי הלחם. 47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". 48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיוט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. 49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). 50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

13 **יא. מִצְוַת עֲשֵׂה לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ**
14 **לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאֵין**
15 **לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלַח, חוּץ מִיֵּין**
16 **הַנְּסָכִים[51] וְהַדָּם וְהָעֲצִים[52]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[53], וְאֵין**
17 **לוֹ מִקְרָא לְסָמֹךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר יָפֶה**
18 **יָפֶה, כְּמוֹלֵחַ בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמְּהַפֵּךְ אֶת הָאֵבֶר וּמוֹלֵחַ.**
19 **וְאִם מָלַח כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ בְּגַרְגִּיר מֶלַח אֶחָד[54] -**
20 **כָּשֵׁר[55].**

51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאישים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאישים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האישים]. 52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. 53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. 54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. 55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

21 **יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלַח כְּלָל - לוֹקֶה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
22 **תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה -**
23 **הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר וְהֶרְצָה[57]. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמֶּלַח**
24 **מְעַכֵּב בַּקְּמִיצָה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית**
25 **אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ[59].**

56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן? 57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח, למצוה ולא לעכב". 58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. 59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר

הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

יג. הַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּמוֹ הָעֵצִים; וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא מֶלַח אוֹ עֵצִים לְקָרְבָּנוֹ[60] מִבֵּיתוֹ. וּבְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמֶּלַח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח[61], וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ[62], וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקָּדָשִׁים[63]. וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים. וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.

60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. 61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". 62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. 63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִהְיוֹת כָּל קָרְבָּן תָּמִים וְנִבְחָר[2], כָּךְ הַנְּסָכִין[3] יִהְיוּ תְּמִימִים[4] וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שֶׁיִּהְיוּ הַנְּסָכִים תְּמִימִים. שֶׁלֹּא יָבִיא נְסָכִים לֹא מִיַּיִן מְעֻשָּׁן[5], וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה[6], וְלֹא יִבְלֹל[7] בְּשֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ[8] אוֹ טַעְמוֹ רָע[9].

2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. 3) יין, שמן וסולת שמביאין עם הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ואף־על־פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) – בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו.

ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[10] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ כְּשֶׁהוּא לַח - פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[11]. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִתְלִיעַ. וַעֲצֵי סְתִירָה[12] פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ אֶלָּא חֲדָשִׁים[13].

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א־ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש – רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

ג. הַמַּקְדִּישׁ[14] יַיִן פָּסוּל[15] אוֹ סֹלֶת[16] אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל[17] אוֹ עֵצִים פְּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ[18] - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם דּוֹמִים לְבַעַל מוּם כִּבְהֵמָה וְלוֹקֶה[19], אוֹ אֵינָן כְּבַעַל מוּם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה־למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא. 17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שבית־דין מכין כפי מה שיראו (פי"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית־דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה – מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

ד. הַסֹּלֶת[21] וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה[22] וְהָעוֹפוֹת[23] וְהָעֵצִים וּכְלֵי שָׁרֵת[24] שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[25] - אֵין

1 **פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיף - כֹּל שֶׁיֵּשׁ**
2 **בְּהַעֲמָדָה נֶעֱרָךְ, וְאִלּוּ אֵינָן בִּכְלַל הַעֲמָדָה[26], לְפִיכָךְ**
3 **אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם[27].**

21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קרית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פי"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

4 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**
5 **אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ**
6 **בִּכְלֵי, אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ - פּוֹדִין אוֹתָן[28]. אֲבָל**
7 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קָדְשׁוּ בִּכְלֵי - אֵין**
8 **פּוֹדִין אוֹתָן[29]. חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא[30], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:**
9 **מֻחַצָּתוֹ, עַל חַטָּאתוֹ[31] - לוֹמַר, שֶׁמְּבִיא חַטָּאתוֹ**
10 **מִדְּמֵי חַטָּאתוֹ. לְפִיכָךְ, קֹדֶם שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת -**
11 **חֲרֵי הִיא כְּקָדֶשֶׁת דָּמִים, וּפוֹדִין אוֹתָהּ אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנְּסָכִים[32] שֶׁנִּטְמְאוּ[33] - עוֹשֶׂה**
13 **לָהֶם מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׁוֹרְפָן בַּמִּזְבֵּחַ[34].**

28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). 29) כרבי אלעזר שם קא. 30) שם המשך דברי ר' אלעזר. 31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:) "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). 32) זבחים צב. 33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. 34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

14 **ו. מֵי הֶחָגּ[35] שֶׁנִּטְמְאוּ[36] וְהִשְׁשִׁיקָן[37] וְטָהֲרָן [כְּמוֹ**
15 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּטָהֳרוֹת][38]: אִם טָהֲרָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן -**
16 **חֲרֵי אֵלּוּ מְתֻנָּסְכִין; וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ -**
17 **הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדָּחוּ[39].**

35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). 36) פסחים לד: מימרא של ריש לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). 37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). 38) הלכות טומאת אוכלין שם. 39) בפסחים שם: "השיקן ואחר־כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר־כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

18 **ז. זֵיתִים וַעֲנָבִים[40] שֶׁנִּטְמְאוּ[41] - דּוֹרְכָן פָּחוֹת**
19 **מִכְּבֵיצָה[42], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לִנְסָכִים;**
20 **שֶׁהַמַּשְׁקֶה מֻפְקָד הוּא בָּאֹכֶל, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מְגוּפּוֹ[43].**

40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. 41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). 42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפחתו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם

מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. 43) ולפיכך לא נטמאו על־ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

1 **ח. מַעֲלָה[44] יְתֵרָה עָשׂוּ חֲכָמִים בְּקָדָשִׁים: שֶׁזָּרָעִים**
2 **שֶׁנִּטְמְאוּ, אֲפִלּוּ זָרָעָן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לִנְסָכִים;**
3 **שֶׁאֵין זְרִיעָה מוֹעֶלֶת[45] בְּקָדָשִׁים[46]. וְכֵן הָעֵצִים**
4 **וְהַלְּבוֹנָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֳכָלִין - הֲרֵי הֵן**
5 **מִתְטַמְּאִין כְּאֹכֶל לְעִנְיַן הַקְּרָבָנוֹת, וְיִפָּסְלוּ הָעֵצִים**
6 **וְהַלְּבוֹנָה בְּטֻמְאָה זוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן.**

44) שם לד: 45) לטהר. 46) אף־על־פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). 47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף־משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" – "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה – הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם־משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

7 **ט. וְאִלּוּ הֵן הַיֵּינוֹת הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[48]:**
8 **הַמָּתוֹק[49], וְהַמְעֻשָּׁן[50], וְהַמְבֻשָּׁל בָּאֵשׁ אוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ[51]**
9 **אוֹ[52] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בַּבִּשּׁוּל. אֲבָל יַיִן שֶׁמְּחַמְּמִין**
10 **אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נָתְנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל[53], וְכֵן יֵין**
11 **צְמוּקִין[54], וְיֵין מְגִתּוֹ[55] שֶׁלֹּא שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם[56],**
12 **וְיֵין הַדָּלִיּוֹת[57], וְיֵין כֶּרֶם הַנָּטוּעַ בְּבֵית הַשָּׁלְחִין[58] אוֹ**
13 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[59], אוֹ יֵין גְּפָנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[60],**
14 **אוֹ יֵין כֶּרֶם שֶׁלֹּא נֶעֱבַד[61] - כָּל אֵלּוּ הַיֵּינוֹת לֹא יָבִיא**
15 **לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[62].**

48) יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. 49) משנה במנחות פו: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז.). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל־כרחנו שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. 50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). 51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתרץ "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. 52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". 53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטין". 54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: 55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). 56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר", וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. 57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכדמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. 58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". 59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. 60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח־יט). 61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. 62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

16 **י. יַיִן שֶׁנִּתְגַּלָּה[63] - פָּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[64]. הִדְלָה גֶּפֶן**
17 **עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה[65] - יֵינָהּ פָּסוּל לִנְסָכִים[66], מִפְּנֵי**
18 **שֶׁנִּשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: זֶבַח וּנְסָכִים[67] - מַה**
19 **זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה[68], אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ[69].**

63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. 64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין – פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". 65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה,

וכן גדלו הענבים. 66) דברי רב אשי בבכורות יז. 67) הוקשו זה לזה. 68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". 69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

יא. סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה רֻבָּהּ[70] אוֹ הִתְלִיעוּ רֹב הַחִטִּים[71] שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵהֶן[72] - פְּסוּלָה[73]. הִתְלִיעַ רֹב חִטָּה אַחַת - הֲרֵי זֶה סָפֵק[74]. וְכָל סֹלֶת שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ קֶמַח - פְּסוּלָה[75].

70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא (שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). 72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. 73) שם בברייתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציין הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף־משנה והר המוריה כאן. 75) עד שיחזור ונפה אותה, ראה להלן הי"ב.

יב. כֵּיצַד בּוֹדְקִים?[76] מַכְנִיס הַגּוּבָּר יָדוֹ לְתוֹךְ הַסֹּלֶת, אִם עָלָה בָּהּ אָבָק - פְּסוּלָה[77] עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיַנַּפֶּה אוֹתָהּ. אֲבָל סֹלֶת חִטִּים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּבֵית הַשַּׁלְחִין[78] אוֹ בְּבֵית הַזְּבָלִים[79] אוֹ בְּבֵית הָאִילָן[80] אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּא נָרָהּ וְלֹא עִבְּדָהּ[81] - לֹא יָבִיא לְתַחְלָה, וְאִם הֵבִיא - כְּשֵׁרָה[82].

76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. 77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". 78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. 79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. 80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). 81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. 82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף־משנה.

יג. חִטִּים שֶׁלִּקְּטָן מִגְּלֵלֵי הַבָּקָר[83] וְזָרָעָם[84] - הֲרֵי אֵלּוּ[85] סָפֵק, אִם עָבְרָה מְאוּסָן בַּזְּרִיעָה אוֹ עֲדַיִן הֵן מְאוּסִין[86]. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא מֵהֶן מְנָחוֹת, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[87].

83) מתוך הצואה של הבקר. 84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות סט.). 85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. 86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם־משנה. 87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

יד. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גַּרְגְּרִים[88] שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם[89], אוֹ שֶׁל זֵיתִים[90] כְּבוּשִׁין[91] אוֹ שְׁלוּקִים[92], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁמָרִים[93], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ רַע[94] - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין[95]. אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁנִּטְּעוּ בְּבֵית הַזְּבָלִים אוֹ בְּבֵית הַשַּׁלְחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[96], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוֹצִיאוּ מְזֵיתִים שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ, אֶלָּא עֲדַיִן הֵם פַּגִּין[97] - כָּל אֵלּוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר.

88) של זיתים. 89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. 90) שמן של זיתים. 91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). 92) ששפכו עליהם מים רותחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". 93) תוספתא מנחות פ"ט ובברייתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). 94) גם זה בתוספתא ובברייתא שם, ראה למעלה הלכה א. 95) אפילו בדיעבד. שם במשנה ובברייתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפיה"מ שם פה.). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. 96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. 97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תניא רבי

יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בברייתא שם וברש"י ותוספות שם.

1 **טו. כָּל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים[98] כְּשֵׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה**
2 **לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ[99] וּמִן הַיָּשָׁן[100], וּבִלְבַד שֶׁיְּבִיאוּ מִן**
3 **הַמֻּבְחָר; חוּץ מִן הָעֹמֶר[101] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[102], שֶׁאֵינָן**
4 **בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל[103].**

98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. 99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. 100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. 101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". 102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. 103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז־יז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפיה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה־ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור להקריבו לכתחילה.

5 **א. לֹא כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פָּסוּל מֵבִיא אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה.**
6 **כֵּיצַד? הָיָה חַיָּב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שֵׁה פָּחוּשׁ וְכָעוּר**
7 **וְיֹאמַר: חֲרֵי אֵין בּוֹ מוּם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאָרוּר נוֹכֵל**
8 **וְגוֹמֵר[2]. אֶלָּא כֹּל שֶׁיָּבִיא לְקָרְבָּן - יָבִיא מִן הַמֻּבְחָר[3].**

2) "ויש בעדרו זכר, ונודב וזובח משחת לה'". 3) ראה למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן הי"א: "שיביא מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו לכתחילה בבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד: "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

9 **ב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ: מְבִיאִין אֵילִים[4]**
10 **מִמּוֹאָב[5], וּמְבִיאִין כְּבָשִׂים[6] שֶׁגַּבֵּיהֶן רְחָבִים מֵחֶבְרוֹן[7],**
11 **וּמְבִיאִין עֲגָלִים מִן הַשָּׁרוֹן[8], וְגוֹזָלוֹת[9] מֵהַר הַמֶּלֶךְ[10],**
12 **וּמְבִיאִין יַיִן מִקָּרְחַיִן וַהֲלוּטַיִן[11], וְסֹלֶת מִמִּכְמָשׂ**
13 **וְיוֹחָנָה[12], וּמְבִיאִין שֶׁמֶן מִתְּקוֹעַ[13].**

4) בני שתי שנים. 5) ברייתא מנחות פז, א. 6) בני שנה. 7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות' שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י בכת"י) שגביהן רחבים. 8) שם בברייתא. 9) תורים בני יונה. 10) שם בברייתא. 11) שם פו, ב - במשנה, והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית רימה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". 12) שם פג, ב - במשנה. והגירסא שם "מכניס וזטחא", והערוך (ערך זנוח) גרס "מכמס וזנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא "מכמס ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים בבקעא". 13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר, אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר הירדן.

14 **ג. כָּל הָעִצִּים[14] הַחֲדָשִׁים[15] כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה[16]. וְלֹא**
15 **הָיוּ מְבִיאִין מֶשֶׁל זַיִת וְלֹא מִשֶּׁל[17] גֶּפֶן, מְשׁוּם יְשׁוּב**
16 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18]. וּבְאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִין[19]: בְּמֵרְכָּיוֹת שֶׁל**
17 **תְּאֵנָה[20] שֶׁל חָרָשִׁים[21] שֶׁאֵינָן בִּישׁוּב[22], וּבְשֶׁל אֱגוֹז**
18 **וּבְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן[23]. וְהַגְּזָרִין[24] שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה[25] - אַמָּה**
19 **אָרְכָּן וְאַמָּה רָחְבָּן[26], וְעָבְיָן כְּמַחַק גָּדִישׁ[27] שֶׁל סְאָה.**
20 **וּכְמוֹתָן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת[28].**

14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן. 15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב. 16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה". "מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגדושין ומבערין האש" (רבינו בפיה"מ ליומא מג:). וראה בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א. 17) שם במשנה: "חוץ משל גפן ושל זית". 18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:). 19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים (פירוש הראב"ד). 20) משנה, שם. והם "חריות וענפים" (המפרש, תמיד כט.). 21) צ"ל: "של חרשים" כלומר, יערות (כסף־משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:) שמדובר בתאנה שאינה עושה פרי. 22) אלא במדבריות, ואינן ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו בפירוש המשניות שם). 23) שם במשנה, והם עצים שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והרע"ב שם כתב שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא האילן שקורין לו בלע"ז פינ"ו, ובערב צינוב"ר, ואף־על־גב דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית". 24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב: "מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר

על עצי המערכה וכו' וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערבים". 25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח שהיה במשכן. 26) זבחים סב, ב - כמידת מקום המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א, ח) – "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום". 27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת יובש, ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה. 28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ז) – לא היתה מדת הגזירין גדולה יותר, שכן נשמע ממה ששנינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". וב'ירושלמי' שם נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה ב'הר המוריה' כאן).

1 **ד. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין[29] בְּזְרִיעַת חִטֵּי הַמְּנָחוֹת[30]**
2 **וְהַנְּסָכִים?[31] נָר חֲצִי[32] הַשֶּׂדֶה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[33] וְזָרַע**
3 **חֶצְיָהּ[34], וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה[35] נָר הַחֲצִי שֶׁזָּרַע בָּרִאשׁוֹנָה**
4 **וְזָרַע הַחֵצִי הָאַחֵר קֹדֶם לַפֶּסַח שִׁבְעִים יוֹם[36]. וְאִם**
5 **לֹא הָיְתָה הַשָּׂדֶה עֲבוּדָה - חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנֶה וְאַחַר כָּךְ**
6 **זוֹרֵעַ[37]. וּבוֹרֵר הַחִטִּים[38] יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ שָׁף אֶת**
7 **הַחִטִּים[39] וּבוֹעֵט בָּהֶן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְקַלְּפוּ[40].**

29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. ובריית'א שם פה, ב. 30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א-ד. 31) כלומר, החיטים של מנחת הנסכים, עי' בפ"ב שם ה"א. וראה ב'הר המוריה' כאן. 32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. 33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלימה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה - הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. 35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. 36) שם במשנה, ובריית'א. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). 37) שם. 38) ברייתא, שם. 39) משנה שם עו, א - כדעת תנא־קמא. "ושיפה הוא גזור מן ישופך ראש, ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). 40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

8 **ה. כָּל הַחִטִּים שֶׁל מְנָחוֹת טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
9 **שִׁבֳּלֶת וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה[41]. שָׁף אַחַת וּבוֹעֵט**
10 **שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שָׁלֹשׁ[42]. נִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ**
11 **שִׁיפוֹת וְחָמֵשׁ בְּעִיטוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה[43], עַד שֶׁיִּגְמֹר**
12 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה, כְּדֵי**
13 **שֶׁיִּתְקַלְּפוּ הָרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַהוֹלָכָה בְּשִׁיפָה**
14 **אַחַת לְהַחְמִיר[44]. וְאַחַר כָּךְ טוֹחֵן וּמְרַקֵּד יָפֶה יָפֶה[45].**

41) שם במשנה. 42) ברייתא, שם. 43) ראה רש"י שם.

44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקו". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליך ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחודא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיא זו לא נפשטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. 45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש־עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתים־עשרה, ולחם הפנים באחת־עשרה, ואילו בשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

15 **ו. הַיַּיִן[46] - מֵבִיא עֲנָבִים מִן הָרַגְלִיּוֹת[47], מִן הַכְּרָמִים**
16 **הָעֲבוּדִים[48] פַּעֲמַיִם בְּשָׁנָה[49], וְדוֹרֵךְ[50]. וְכוֹנְסִין אוֹתוֹ**
17 **בְּחָבִיּוֹת קְטַנּוֹת[51]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן אַחַת אַחַת וְלֹא**
18 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלָּא שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ[52]. וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת**
19 **הֶחָבִית עַד פִּיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחוֹ נוֹדֵף[53]. וְאֵינוֹ**
20 **מֵבִיא לֹא מִפִּי הֶחָבִית, מִפְּנֵי הַקִּמְחִין הָעוֹלֶה עַל פְּנֵי**
21 **הַיַּיִן[54]; וְלֹא מִשּׁוּלֶיהָ[55], מִפְּנֵי[56] הַשְּׁמָרִים; אֶלָּא**
22 **מִשְּׁלִישָׁהּ[57] וּמֵאֶמְצָעָהּ[58] שֶׁל אֶמְצָעִית[59].**

46) כלומר, כיצד היו עושין היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב - במשנה. 47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דלויות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. 48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". 49) בגמרא שם פז, א - תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמותרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשיית עוגויות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה ב'ירושלמי' שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים – ראה בבא־בתרא צז.), ופשט מברייתא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד). 50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). 51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כת"י) אלא בחביות קטנות", ובברייתא (שם פז.) "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנוס אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא

בכדידות בינוניות". 52) בברייתא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתים אלא אחת אחת", "ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייתא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא המשובחת ששמור יינה יותר" (לחם־משנה). 53) משנה, שם פו, ב. 54) שם במשנה. קמחין הם הגרגרים העולים על פני היין ודומים לגרגרי חיטה. ובלשון ערבית קורין אותם קמחין (פירוש המשנה, שם). 55) מהיין הנמצא סמוך לתחתיתה של החבית. 56) שם במשנה. 57) משנה, שם. כלומר, אינו לוקח אלא מן השליש האמצעי ששם הוא מובחר, מפני שהוא רחוק מהקמחין שלמעלה ומהשמרים שבשוליים. 58) משנה, שם. כלומר, שם ברז באמצע החבית ומוציא היין. ואינו מוציא אלא חצי השליש האמצעי שלמעלה מהברז, ולא מהשליש העליון שיש בו קמחים, וראה להלן ה"ז. 59) במשנה שם ליתא, וזה נלמד מהברייתא שם לפי נוסחת רבינו, ראה למעלה.

1 **ז. הָיָה הַגּוּבָּר יוֹשֵׁב[60] וְהַיַּיִן יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב שֶׁבְּצַד**
2 **הֶחָבִית, כְּיָון שֶׁיִּרְאֶה שִׁנּוּי הַשְּׁמָרִים מַתְחִיל לָצֵאת -**
3 **פּוֹסֵק וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ. וּמֵאֵימָתַי מֵבִיא? מֵאַחַר אַרְבָּעִים**
4 **יוֹם לְדִרְיכָתוֹ[61] עַד שְׁתֵּי שָׁנִים[62] אוֹ יָתֵר מְעַט[63]. וְאִם**
5 **הֵבִיא יַיִן יָשָׁן מִכַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[64]. וְהוּא**
6 **שֶׁלֹּא יִפְסֹד טַעְמוֹ[65].**

60) שם פז, א - במשנה. 61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא־בתרא צז, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. 62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין ישן, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף־משנה). 63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. 64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל־שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התירו חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובזה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף־משנה. 65) פשוט הוא נלמד מיין מעושן ומבושל שנשתנה טעמם ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף־משנה).

7 **ח. תִּשְׁעָה מִינִין בְּשֶׁמֶן[66] מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשָׂיו[67]. כֵּיצַד?**
8 **זַיִת שֶׁגִּרְגְּרוֹ[68] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וּבֵרְרוֹ אַחַת אַחַת וּכְתָשׁוֹ**
9 **וּנְתָנוֹ לַסַּל[69] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרִאשׁוֹן. חָזַר**
10 **אַחַר כָּךְ וּטְעָנוֹ בְּקוֹרָה[70] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא**
11 **הַשֵּׁנִי. וְאִם חָזַר אַחַר שֶׁטְּעָנוֹ וּטְחָנוֹ[71] וּטְעָנוֹ שְׁנִיָּה[72]**
12 **- הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שֶׁמִּסְקָן**
13 **כֻּלָּן[73] בְּעַרְבּוּבְיָא וְהֶעֱלָן[74] לַגַּג, וְחָזַר וּבֵרַר גַּרְגֵּר גַּרְגֵּר**
14 **וּכְתָשָׁן וּנְתָנָן לַסַּל - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרְבִיעִי.**
15 **וְאִם טְעָנוֹ בְּקוֹרָה אַחַר כָּךְ - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא**
16 **הַחֲמִישִׁי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא**
17 **הוּא הַשִּׁשִּׁי. זֵיתִים שֶׁמִּסְקָן וּטְעָנָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת עַד**
18 **שֶׁיִּלְקוּ וְהֶעֱלָן וְנִגְּבָן, וְאַחַר כָּךְ כָּתְשָׁן וְנָתָן לַסַּל -**
19 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חָזַר וְטָעַן בְּקוֹרָה -**
20 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁמִינִי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם**
21 **שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַתְּשִׁיעִי.**

66) משנה, שם פו, א. וכן הוא ב'ספרא' פ' אמור פי"ג ה"ב־ה". 67) מעשי עשיית השמן, שהיו בשלש פעמים ובאופנים שונים, אבל לקיטת הזיתים היתה פעם אחת בשנה, ולא כפירוש רש"י שהיו שלש פעמים בשנה, ראה ב'תוספות' שם (לחם־משנה). 68) היינו שליקט גרגירים אותם שנתבשלו היטב בראש הזית או שעשה סימן במתבשלים ראשונה עד שיהיו מבושלים היטב, ואחר־כך תולשן מהאילן, ושאר הזיתים לוקט מיד אחר כן (וראה בלחם־משנה ו'הר המוריה'). 69) שיזוב השמן מנקביו. 70) כלומר, מניח על הזיתים הכתושים שבסל קורת בית הבד, ומתוך הכובד יוצא שמן נוסף, וכחכמים במשנה שם, החולקים על רבי יהודה האומר כי מניחים אבנים, אבל לא הקורה, שמתוך כובד הקורה יוצאים גם שמרים ומתערבים עם השמן, וראה רש"י שם. 71) בריחיים, ראה ברייתא שם. 72) בקורת בית הבד. 73) אחר שגמר לגרגר בראש הזית. 74) לראש הגג, במשנה שם.

22 **ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת[75], הָרִאשׁוֹן אֵין**
23 **לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[76]. וְאַחֲרָיו[77] הַשֵּׁנִי וְהָרְבִיעִי[78], וּשְׁנֵיהֶן**
24 **שָׁוִין[79]. וְאַחֲרֵיהֶם[80] הַשְּׁלִישִׁי וְהַחֲמִישִׁי[81] וְהַשְּׁבִיעִי[82],**
25 **וּשְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין[83]. וְאַחֲרֵיהֶם[84] הַשִּׁשִּׁי[85] וְהַשְּׁמִינִי[86],**
26 **וּשְׁנֵיהֶם שָׁוִין[87]. וְהַתְּשִׁיעִי[88] אֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[89].**

75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתית פסול למנחות, תלמוד־לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת בלול בשמן כתית, אם כן מה תלמוד־לומר למאור, אלא מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה על ממונן של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך לחזור גם במנחות אחר זך וכתית, כמו במנורה, היו מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם). 76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה להלן ה"י. 77) דרגה פחותה יותר. 78) שהוא הראשון שבשני. 79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו - יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה בהלכה הסמוכה. 80) דרגה שלישית. 81) שהוא השני שבשני. 82) שהוא הראשון שבשלישי. 83) שם במשנה. 84) דרגה רביעית. 85) שהוא השלישי שבשני. 86) שהוא השני שבשלישי. 87) גם זה שם. 88) שהוא השלישי שבשלישי. 89) גם זה שם.

27 **י. אֵין כָּשֵׁר לַמְּנוֹרָה אֶלָּא רִאשׁוֹן[90] וּרְבִיעִי[91]**
28 **וּשְׁבִיעִי[92] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּתִית לַמָּאוֹר - אֵין כָּשֵׁר**
29 **לַמְּנוֹרָה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַכָּתוּשׁ בִּלְבַד[93]. אֲבָל**
30 **לִמְנָחוֹת כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[94].**

90) שבראשון. 91) שהוא ראשון שבשני. 92) שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת השמנים, נעשו על־ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה־שאין־כן ביתר השמנים. 93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב. 94) ראה למעלה ה"ט.

1 **יא. וּמֵאַחַר שֶׁכֵּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת, לָמָּה נִמְנוּ? כְּדֵי**
2 **לְיַדַּע יָפֶה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשָּׁוֶה, וְהַפָּחוּת.**
3 **שֶׁהָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכוֹל יְצָרוֹ הָרַע וְיַרְחִיב יָדוֹ**
4 **וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה, הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ**
5 **הַמִּין[95] שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. חֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהֵבִיא**
6 **גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל**
7 **וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל**
8 **הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב[96]. אִם בָּנָה בַּיִת**
9 **תִּפְלָה - יִהְיֶה נָאֶה מִבַּיִת יְשִׁיבָתוֹ. הֶאֱכִיל רָעֵב -**
10 **יַאֲכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמָּתוֹק שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם -**
11 **יְכַסֶּה מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר - יַקְדִּישׁ מִן**
12 **הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֵלֶב לַיְיָ וְגוֹמֵר.**

95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה ה"א מה שכתבנו שם. 96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו" (כסף־משנה).

סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ

יום חמישי ג' ניסן ה'תשע"ז

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר. ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר עוֹלָה. ג) סֵדֶר חַטָּאת. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר חַטָּאת הַפְּנִימִית. ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף. ו) סֵדֶר הָאָשָׁם. ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמַּקְדָּשׁ. ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים. י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים. יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים. יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא. יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה. טו) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן. טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ. יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מְנָחוֹת. יח) שֶׁיָּבִיא אָדָם כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ רִאשׁוֹן. יט) שֶׁלֹּא יַאֲחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבָתוֹ וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן. כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים, ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל מִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה בָּאִין מֵחֲמִשָּׁה 13
מִינִין בִּלְבַד[2]: מִן הַבָּקָר, וּמִן הַכְּבָשִׂים, וּמִן הָעִזִּים, 14
וּמִן הַתּוֹרִים[3], וּמִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[4]. 15

2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. 3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). 4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

ב. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת[5], בֵּין שֶׁל צִבּוּר בֵּין שֶׁל יָחִיד, 16
אַרְבָּעָה מִינִין[6]: עוֹלָה, וְחַטָּאת, וְאָשָׁם, וּשְׁלָמִים[7]. 17

5) מנפש חיה. 6) שנאמר (ויקרא ז, לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לזבחים פרק ה משנה ח). 7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתינו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתודה שנקראת שלמים.

ג. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבָּן יָחִיד, וְהֵם: 18
הַפֶּסַח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר[8]. 19

8) מעשר בהמה.

ד. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵן עוֹלָה אוֹ חַטָּאת. וְאֵין 20
בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים הַבָּאִים 21
עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה בָּעֲצֶרֶת[9], וְהֵם הַנִּקְרָאִים זִבְחֵי 22
שַׁלְמֵי צִבּוּר[10]. וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיבִין אָשָׁם לְעוֹלָם[11] 23
וְלֹא עוֹף[12]. 24

9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז־יט) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". 10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". 11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה". 12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" -

"קרבנו (=בלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

1 **ה. קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵם: שְׁנֵי תְּמִידִין[13] שֶׁל כָּל יוֹם,**
2 **וּמוּסְפֵי שַׁבָּתוֹת וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדוֹת[14], וּשְׂעִיר**
3 **חַטָּאת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין[16]**
4 **וְהוֹרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר וְשָׂעִיר.**
5 **הַפָּר עוֹלָה, וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הַשְּׂעִירִים הֵם**
6 **הַנִּקְרָאִים שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ בִּשְׁאָר**
7 **הַמִּצְוֹת - מְבִיאִין פַּר לְחַטָּאת, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּר הֶעְלֵם**
8 **דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. 14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. 15) והוא שעיר הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. 16) בית דין הגדול.

9 **ו. קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[17] וְהַפֶּסַח.**
10 **וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרְאִיָּה, וְהִיא עוֹלוֹת.**
11 **וְקָרְבַּן הַגֵּר[18]. וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
12 **יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[19]; אוֹ שְׁתֵּי**
13 **בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים[20]. וְהַנּוֹדֵר[21] אוֹ**
14 **הַמִּתְנַדֵּב[22] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם**
15 **הַלֶּחֶם, הֵם הַנִּקְרָאִים תּוֹדָה[23]. וְכֵן קָרְבְּנוֹת הַנָּזִיר[24],**
16 **וְהֵן עוֹלָה וְחַטָּאת וּשְׁלָמִים[25]. וְקָרְבְּנוֹת מְצֹרָע[26], וְהֵן**
17 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[27]. וְקָרְבְּנוֹת זָבִים[28] וְיוֹלְדוֹת[29],**
18 **וְהֵן חַטָּאת וְעוֹלָה[30]. וְקָרְבַּן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת לֹא**
19 **תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת, וְהוּא חַטָּאת[31]. וְאִם נִסְתַּפֵּק**
20 **לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֵטְא - מֵבִיא**
21 **אָשָׁם[32], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי[33]. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת**
22 **שֶׁמֵּבִיא עֲלֵיהֶן אָשָׁם[34], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי[35].**
23 **וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וּפַר הַחַטָּאת שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל**
24 **מִשֶּׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[36] - הֲרֵי הֵן קָרְבַּן יָחִיד. וּפַר**
25 **זֶה הוּא הַנִּקְרָא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת**
26 **מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִּינָיו**
27 **בְּמְקוֹמוֹ.**

17) מעשר בהמה. 18) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד־ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוץ ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). 19) בברייתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהושווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה'" - "איזהו דבר שכולו לה' הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתיהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". 20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לאו דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון שהפריש עולה ושלמים אינו יוצא עד שיקריב שתיהן. 21) הוא האומר: "הרי עלי". 22) הוא האומר: "הרי זו". 23) ויקרא ז, יא - יג "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה וגו' על זבח תודת שלמיו". 24) שמביא ביום מלאת ימי נזרו. 25) שנאמר (שם, יד) והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים". 26) שמביא ביום השמיני לטהרתו. 27) כמו שנאמר (שם, י - יט): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' את הכבש האחד וגו' לאשם וגו' ועשה הכהן את החטאת וגו' ואחר ישחט את העולה". 28) זב וזבה שמביאין ביום השמיני לטהרתם. 29) שמביאה ביום הארבעים ואחד לזכר, וביום השמונים ואחד לנקבה. 30) זב וזבה מביאים כל אחד מהן: שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ויולדת מביאה כבש אחד לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחת לחטאת. 31) קרבן חטאת, שנאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא". 32) שנאמר "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם ונשא עוונו וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם". 33) "מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו". 34) ואלו הן: על שפחה חרופה ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת כשיטהר ממנה". 35) "שהרי אינו בא משום ספק". 36) שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".

28 **ז. כָּל קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד[37] חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּבְאַחֲרָיוּת**
29 **נְסָכֵיהֶן, חוּץ מִן הַנְּדָבָה[38]. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[39]**
30 **אֵינָן חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נְסָכֵיהֶן[40]. וְאִם**
31 **קָרַב[41] הַזֶּבַח - חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נְסָכֵיהֶם. וְקָרְבַּן**
32 **יָחִיד[42] שֶׁקִּבּוּעַ לוֹ זְמַן - הֲרֵי הוּא כְּקָרְבַּן צִבּוּר, וְאֵינוֹ**
33 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[43].**

37) שלא קבוע להם זמן. 38) הרי זו עולה או שלמים. 39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. 40) ש"עבר זמנו -

בטל קרבנו". 41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. 42) כגון קרבן פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. 43) שהרי קבוע להם זמן.

1 **ח. כָּל עוֹלַת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַזְּכָרִים**
2 **בִּלְבַד[44]. וְהִיא בָּאָה מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים[45] וּמִן**
3 **הַבָּקָר[46], בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[47]. וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי**
4 **יוֹנָה[48], וְאֶחָד בָּהֶן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה[49].**

44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". 45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". 46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו וגו'". 47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". 48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. 49) שנאמר (שם כב, יח־יט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" ומזה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד:) כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

5 **ט. הַחַטָּאת בָּאָה מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִים[50] הָאֵלּוּ, מִן**
6 **הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת[51], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים[52].**

50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג־יד) "ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". 51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". 52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

7 **י. הָאָשָׁם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים בִּלְבַד[53]. יֵשׁ**
8 **אָשָׁם בָּא מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה[54], וְיֵשׁ אָשָׁם בָּא מִן**
9 **הַקְּטַנִּים[55].**

53) כן נאמר שם ה, טו־יח, כה "איל תמים", וכן נאמר בנזיר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". 54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. 55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

10 **יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכְּבָשִׂים[56] וּמִן הָעִזִּים[57] וּמִן**
11 **הַבָּקָר[58], מִזְּכָרִים וּמִנְּקֵבוֹת[59], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן**
12 **הַקְּטַנִּים[60]. וְאֵין הָעוֹף בָּא שְׁלָמִים[61]. הַקְּטַנִּים[62] הֵם**
13 **מִבֶּן שְׁמֹנַת יָמִים[63] עַד שָׁנָה[64] תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[65].**
14 **אִם נִתְעַבְּרָה שָׁנָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ[66]. וְהַגְּדוֹלִים: בַּבָּקָר**
15 **- עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וּבַצֹּאן - עַד**
16 **שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הֲרֵי**
17 **הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[67].**

56) שנאמר (ויקרא ג, ו־ז) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". 57) שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". 58) שנאמר (שם, א) "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". 59) שנאמר (שם ג, א־ו) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". 60) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) ו"מן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. 61) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". 62) שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. 63) שנאמר (שם כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". 64) פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. 65) שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם יב, ו) "כבש בן שנתו" ודרשו (נדה מז:) "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". 66) וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". 67) בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה כחכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו ענייננו קרוב ממום רצונו לומר הזקן וחש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

18 **יב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֵׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי**
19 **וָהָלְאָה - אֵין מַקְרִיבִין לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים**
20 **וָהָלְאָה[68]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר[69] וּמִן הַפֶּסַח וּמִן**

1 **הַמַּעֲשֶׂר[70], שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיבָן בַּשְּׁמִינִי לְכַתְּחִלָּה -**
2 **מַקְרִיב.**

68) בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לי", ואמרו: אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר הקרבתו בדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלושים, כאמרו: "והלאה יירצה". 69) שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו לי", להורות שמותר לכתחילה ביום השמיני. 70) "שנשתוו לבכור לעניין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

3 **יג. שָׁעוֹת מוֹנִין לְקָדָשִׁים, וְאִם הוֹסִיפוּ שָׁעָה אַחַת[71]**
4 **אוֹ פָּחֲתוּ שָׁעָה[72] - פְּסוּלִין. כֵּיצַד? קָרְבָּן שֶׁמִּצְוָתוֹ**
5 **לִהְיוֹת בֶּן שָׁנָה[73], אִם הוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה שָׁעָה אַחַת -**
6 **נִפְסָל. אֲפִלּוּ הָיָה בֶּן שָׁנָה בְּשִׁעַת שְׁחִיטָה וְהוֹסִיף עַל**
7 **הַשָּׁנָה בְּשִׁעַת זְרִיקָה - נִפְסָל[74], עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שָׁנָה**
8 **עַד שְׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.**

71) כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. 72) כגון באילים שצריכים להיות בני שנתיים, היינו שנה ושלושים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשיהיה בן שנה ושלושים ואחד יום ובשעה התשיעית. 73) ולא יותר. 74) שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שיהא תמים ובן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בהולכה בזריקה מנין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה" (זבחים שם).

9 **יד. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כֶּבֶשׂ אוֹ כְּבָשָׂה אוֹ**
10 **כְּבָשִׂים - הֲרֵי אֵלּוּ בְּנֵי שָׁנָה[75]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר**
11 **אַיִל אוֹ אֵילִים[76] - הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתַיִם[77].**
12 **וּמֵאֵימָתַי יִקָּרֵא אַיִל? מִשֶּׁיִּכָּנֵס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד**
13 **וּשְׁלֹשִׁים יוֹם[78]. אֲבָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא**
14 **לְכֶבֶשׂ[79] וְלֹא לְאַיִל, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּלְגָּס[80]. וְכָל מָקוֹם**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵגֶל - הֲרֵי זֶה בֶּן שָׁנָה[81]. פַּר - בֶּן**
16 **שְׁתַּיִם[82]. שְׂעִיר עִזִּים - [בֶּן שָׁנָה. שָׂעִיר] - בֶּן שְׁתַּיִם.**
17 **כָּל שָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא נִקְרָא שָׂעִיר.**

75) פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. 76) פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאיל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. 77) ולא פחות. 78) פרה שם במשנה: "בן שלושה עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". 79) לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלושים יום. 80) שם: "רבי טרפון קורהו פלגס", "פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". 81) ראש השנה י. "שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". 82) כלומר, לא פחות מבן שתים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלימות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

18 **טו. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - זְכָרִים. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁל**
19 **צִבּוּר - מִן הָעִזִּים[83] אוֹ מִן הַבָּקָר[84], וְאֵין בָּהֶן מִן**
20 **הַכְּבָשִׂים. וְכָל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר[85] - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן**
21 **הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעִזִּים. כָּל חַטַּאת יָחִיד -**
22 **נְקֵבָה[86], וְתֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים[87], וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַבָּקָר[88].**
23 **חוּץ מִשָּׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[89]: חַטַּאת נָשִׂיא, שֶׁהִיא עֵז[90],**
24 **וְנֶאֱכֶלֶת[91]. וְחַטַּאת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא פַּר[92],**
25 **וְנִשְׂרֶפֶת[93]. וְהוּא פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי**
26 **- פַּר שֶׁמֵּבִיא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא חַטָּאת,**
27 **וְנִשְׂרָף[94].**

83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. 84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). 85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. 86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת תחטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". 87) משנה זבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. 88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. 89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. 90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 91) ככל החטאות החיצוניות. 92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'. 94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינו נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

28 **טז. כָּל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר נֶאֱכָלוֹת[95], חוּץ מִשָּׂעִיר**
29 **שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחֻבְּרוּ מִשְׁתַּלֵּחַ[96], וְכֵן שְׂעִירֵי**

עֲבוֹדָה זָרָה[97] וּפֶר הֶעְלֵם[98]. וּפֶר הַבָּא עַל כָּל
הַמִּצְוֹת[99] וּפֶר הֶעְלֵם נִקְרָאִים פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין,
וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָאִים שְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים.
הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחָמֵשׁ חַטָּאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת, שְׁתַּיִם
לְיָחִיד[100] וְשָׁלֹשׁ לְצִבּוּר[101].

95) כן הוא בזבחים נב: נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". 96) שהוא נשרף, שנאמר (שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'". 97) שאם הורו בית־הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. 98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית־דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג־כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם ועלו וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. 100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. 101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

יז. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ נִקְרָאִים זְבָחִים. וְכָל הָעוֹלוֹת
וְהַחַטָּאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת
נִקְרָאִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד
וְהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח נִקְרָאִים קָדָשִׁים קַלִּים[102].

102) ושחיטתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

יח. הָאֵיבָרִים שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מִן
הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם
הַנִּקְרָאִין אִמּוּרִין[103]. וְאֵלּוּ הֵן הָאֵמוּרִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ
שֶׁל עֵז: הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב[104], וּבְכִלְיוֹתוֹ חֵלֶב
שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה[105], וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב שֶׁעֲלֵיהֶן[106]
עִם הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים[107], וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[108],
וְנוֹטֵל מִן הַכָּבֵד מְעַט עִם הַיּוֹתֶרֶת[109]. וְאִם הָיָה
הַקָּרְבָּן מִמִּין הַכְּבָשִׂים - מוֹסִיף עַל אֵלּוּ הָאַלְיָה
תְּמִימָה[110] עִם הַחֲלָיוֹת מִן הַשִּׁדְרָה[111] עַד מְקוֹם
הַכְּלָיוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֲמַת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה[112]. וְכָל
הָאֵמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן[113].

103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערוך (ערך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". 104) שם, "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב".[ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויותרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים ואימורין". וראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הן]. 105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה, למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתירץ בזה. 106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". 107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". 108) שם: "ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד", והיינו אצבע הכבד שנזכר בתמיד פרק ד משנה ג. 109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היותרת [או] (ו)מן היותרת על הכבד (=אם שיניח מעט מהיותרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היותרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היותרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היותרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היותרת מן הכבד". 110) שם (ג, ז־ט): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". 111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". 112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). 113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

יט. הָיְתָה הַבְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו
שֶׁל עֻבָּר, וַאֲפִלּוּ נִמְצָא חַי[114] - אֵינוֹ מַעֲלֶה חֶלְבּוֹ עִם
חֵלֶב אִמּוֹ, אֶלָּא חֵלֶב אִמּוֹ בִּלְבַד[115], וַהֲרֵי הָעֻבָּר
כְּאֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ.

114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. 115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן

(בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

1 **א. הַיַּיִן וְהַסֹּלֶת שֶׁמְּבִיאִין עִם הַקָּרְבָּן[2] הֵם הַנִּקְרָאִין**
2 **נְסָכִים[3], וְהַסֹּלֶת לְבַדָּהּ נִקְרֵאת מִנְחַת נְסָכִים[4]. וּמִנְחַת**
3 **נְסָכִים אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא תְּנוּפָה[5] וְלֹא הַגָּשָׁה[6] וְלֹא**
4 **לְבוֹנָה[7], אֲבָל טְעוּנָה מֶלַח[8]. וְכֻלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[9] עַל מִזְבַּח**
5 **הַחִיצוֹן[10]. וְיִתְנַסֵּךְ הַיַּיִן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ**
6 **עַל הָאֵשׁ[11], אֶלָּא מַגְבִּיהַּ יָדוֹ[12] וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד[13]**
7 **וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִין[14].**

2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונין נסכים (להלן הלכה ב). 3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. 4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. 5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). 6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא.) ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישה אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. 7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. 8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". 10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. 11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:) "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). 12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף־משנה). (ראה עוד להלן). 13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף־משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף־משנה). 14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

8 **ב. אֵין טָעוּן נְסָכִים אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה[15] וּשְׁלָמִים**
9 **בִּלְבַד[16], בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוּר אוֹ קָרְבַּן יָחִיד. אוֹ בֶּכֶשׂ**
10 **יוֹלֶדֶת[17] וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[18], הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת[19]**
11 **טְעוּנִים נְסָכִים[20]. אֲבָל הָעוֹף[21] וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחַטָּאוֹת[22]**
12 **- אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נְסָכִים; חוּץ מֵחַטַּאת מְצֹרָע**
13 **וַאֲשָׁמוֹ[23], שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נְסָכֵיהֶם בַּתּוֹרָה[24].**

15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. 16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. 17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). 18) שם טז, ג "ואיל לעולה". 19) אף־על־פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). 20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה־ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). 21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. 22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו.) "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. 23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". 24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

ג. וּמַנַּיִן שֶׁאֵין מְבִיאִין נְסָכִים עִם הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ נְדָבָה - דָּבָר הַבָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[25]; יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - אֵין טְעוּנִין נְסָכִים. וּמַנַּיִן לְהָבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה[26] לִנְסָכִים? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם[27].

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

ד. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר נְסָכִים? נְסָכֵי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה - עֶשְׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[28]. וְכֵן נְסְכֵי הָעֵז[29], בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל[30], בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[31], אוֹ נְסְכֵי רָחֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה[32]. אֲבָל נְסְכֵי אַיִל הֵן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ שְׁלִישִׁית הַהִין[33]. וְנִסְכֵי הַפָּר אוֹ הָעֶגֶל, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בַּחֲצִי הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ חֲצִי הַהִין[34].

28) כן מפורש בתורה (שם, ד-ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד-לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד-לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות – רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד-לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, ו-ז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח-יא: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר (שם) "והקריב על בן הבקר" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה-ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד-לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר "בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

ה. אֵלּוּ הֵן הַנְּסָכִים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לִשְׁלָמִים[35]. כַּשְּׁעוּר הַזֶּה[36] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין מוֹסִיפִין[38] עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן. וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל[39]. חוּץ מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמַּקְרִיבִין בְּיוֹם הֶנֶּפֶת הָעֹמֶר[40], שֶׁהַנְּסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[41] בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן[42]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ יֵינוֹ[43] [וְשַׁמְנוֹ], אֶלָּא יַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[44].

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (במדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (=שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף-משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפי"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) – כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים".. 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

ו. הַמְצָרֵע מֵבִיא עִם שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[45], שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים[46]. וּמִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[47], שֶׁהֵן בָּאִין בִּכְלַל הַזְּבָחִים שֶׁלּוֹ[48]. עֶשָׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וּרְבִיעִית יַיִן עִם כָּל עֶשָׂרוֹן מִשְּׁלִשְׁתָּן[49], כְּשֶׁאָר נְסְכֵי

25 26 27 28 29

הַכְּבָשִׂים. וְהַמַּקְרִיב[50] אֶת הַפַּלְגָּס - מֵבִיא עִמּוֹ נְסָכֵי אַיִל[51] וְלֹא עוֹלָה לוֹ זִבְחוֹ[52].

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". 47) במנחות צא. 48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאור־שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". 49) שנאמר (במדבר טו, ד־ה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד־לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. 50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. 51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית־ספר ולחם־משנה שם. 52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

ז. הֵהֵין הוּא שְׁנַיִם עָשָׂר לֹג[53]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ שִׁעוּר הַלֹּג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֵרוּבִין[54]. וְהָעִשָּׂרוֹן הוּא הָעֹמֶר[55], שֶׁהוּא שִׁעוּר חַלָּה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ בְּעִנְיַן חַלָּה[56].

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" – "זה" בגימטריא שנים־עשר. 54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג – ארבע רביעיות", ובהלכה יב שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". 55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). 56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

ח. כְּשֶׁמְּוַדְּדִין הַנְּסָכִים אוֹ הַמְּנָחוֹת, בֵּין מְנָחַת יָחִיד בֵּין מְנָחַת צִבּוּר[57] - אֵין מְוַדְּדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל[58], אֶלָּא מְוַדֵּד הַכֹּל בְּעִשָּׂרוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ[59]. וְכֵן הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים מְוַדְּדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[60]. וְשֶׁמֶן שֶׁל מְנָחוֹת הַיָּחִיד - בַּלּוֹג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[61]. כְּמִנְיַן הָעֶשְׂרוֹנוֹת כָּךְ מִנְיַן הַלֻּגִּין[62].

57) ראה להלן פי"ב הלכות ג־ד. 58) משנה במנחות פז. ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. 59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. 60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששנינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. 61) משנה שם פח. 62) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

ט. בְּרוּצֵי[63] הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֹל, שֶׁאֵין גַּב הָעִשָּׂרוֹן קֹדֶשׁ[64]. וּבְרוּצֵי הַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד עַל גַּב הַכְּלִי, וּכְלֵי הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ[65]. וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַמּוֹדֵד אֶלָּא לְמַה שֶּׁבַּכְּלִי בִּלְבַד?[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל[67].

63) משנה במנחות צ. כתנא־קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). 64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. 65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. 66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. 67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא־קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

י. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בַּבְּרוּצִין?[68] אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר - יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[69]; וְאִם לַאוּ[70] - מְקַיְּצִין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ[71].

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט.

69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה־למלך. 70) לדעת כסף־משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף־על־פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל־ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

1 **יא. כֵּיצַד?**[72] **לוֹקְחִין בָּהֶם**[73] **עוּלּוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם**
2 **וְהָעוֹרוֹת לַכְּהָנִים.**

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

3 **יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים אֵינָן מְעַכְּבִין**[74] **אֶת**
4 **הַיַּיִן**[75]**, וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן**[76]**. וְלֹא הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין אֶת**
5 **הַזֶּבַח**[77]**, אֶלָּא מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר**
6 **עֲשָׂרָה יָמִים**[78]**. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר**[79]**. וְהוּא שֶׁלֹּא**
7 **קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל אִם נְתָנָן לִכְלִי שָׁרֵת,**
8 **אִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה**[80]**.**

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל־כרחנו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

9 **יג. אֵין מְבִיאִין נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין**[81]**. לֹא יְבִיאֵם**
10 **לֹא מִן הַתְּרוּמָה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלֹא מִן**
11 **הַבְּכוּרִים**[82]**. וַאֲפִלּוּ תּוֹדָה, שֶׁמֵּבִיא לַחְמָהּ מִן**
12 **הַמַּעֲשֵׂר**[83]**, לֹא יָבִיאוּ נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין**[84]**.**

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

13 **יד. כָּל שְׁעוּרֵי הַנְּסָכִים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל**[85]
14 **וּמְנָנַן אוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבִים שָׁם**
15 **- כֻּלָּן מְלוּאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֶלָּא הַנָּבִיא**
16 **צָוָה וּפֵרַשׁ כֵּיצַד יִהְיוּ מַקְרִיבִין הַמְּלוּאִין עִם חֲגֻגַת**
17 **הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית שְׁלִישִׁי**[86]**.**

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

18 **טו. וּכְשֶׁם שֶׁהַקְּרִיבוּ הַנְּשִׁיאִים בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ**[87]
19 **דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבוּ בְּשַׁבָּת**[88]**, כָּךְ**
20 **הַנָּשִׂיא מַקְרִיב חֲנֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ**
21 **שָׁם**[89]**. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא הַבָּאִים**
22 **מֵהַשִּׁבְיִ**[90] **- מְלוּאִים הָיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל**
23 **דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת**[91] **הֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ**[92]
24 **כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם**
25 **וְאֵין לִגְרֹעַ**[93]**.**

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים־עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים־עשר, הכל עולה לה'". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. 92) למעלה הלכות ד־ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

26 **א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת**[2]

- מְבִיאִין, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּנְדָבָה[3]. וַאֲפִלּוּ עוֹף יָבוֹא בְּשֻׁתָּפוּת[4].

2) משנה, מנחות קד, ב. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ג ה"א) מן הפסוק (ויקרא א, ב) "תקריבו את קרבנכם" – "מלמד שהיא באה נדבת שנים". ובשלמים נאמר (שם כב, כא) "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'", ולמדו זה ב'ספרא' (אמור פ"ז ה"ז) לרבות את השותפין. 3) במנחות, שם: "תניא, רבי אומר, אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה'" (שם, יח) הכל באין בשותפות". ומשמע מכאן שחטאת ואשם אינם באים בשותפות, ומה שאמרו ביומא נ, א - הוריות ו, ב - תמורה טז, ב: "חטאת של שותפות", היינו פר של יום הכיפורים, או פר העלם דבר של ציבור ('הר המוריה'). 4) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב וגו'", ולמדו מזה ב'ספרא' (ויקרא פ"ח ה"א): "והקריב, מלמד שהיא באה נדבת שנים".

ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים[5] מְבִיאִין כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן אֶלָּא עוֹלוֹת בִּלְבַד[6], שֶׁנֶּאֱמַר[7]: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם[8]. אֲפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף מְקַבְּלִין מִן הַנָּכְרִי[9], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[10]. אֲבָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים[11] וְלֹא מְנָחוֹת[12] וְלֹא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת[13]. וְכֵן עוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַנָּכְרִי[14], כְּגוֹן עוֹלַת יוֹלֶדֶת[15] וְכֵיוֹצֵא בָּהּ מֵעוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נְדָבָה.

5) שנאמר (שם כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל", ב'ספרא' (אמור שם ה"א) "בישראל, לרבות נשים ועבדים". 6) כרבי עקיבא במנחות עג, ב. ולא כרבי יוסי הגלילי. 7) בפרשת המומין. 8) וגו': "מכל אלה" – "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ('ירושלמי' עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז הי"ב) – יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:) למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" – "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". 9) במנחות שם, נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי, שרבי יוסי הגלילי סובר שמביא אפילו עופות ויין ולבונה ועצים, וכן שלמים ותודה, ורבי עקיבא חולק וסובר "אשר יקריבו לה' לעולה", אין לי אלא עולה בלבד, וסובר רבינו כי רבי עקיבא לא ממעט עוף, כי עוף אינו יוצא מכלל עולה סתם, ראה זבחים פג, ב (כסף־משנה ו'הר המוריה'). וראה ב'מעשה רוקח' כאן. 10) מקבלין ממנו נדרים ונדבות. ואף כי בישראל אין מקבלים קרבנות ממוכר לעבודה־זרה (ראה להלן ה"ד), זהו משום שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם", "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר", אבל מגויים מקבלים. ודרשו חז"ל (חולין ה.) "מכם" – "בכם חלקתי (= להוציא את המומר, שהרי נאמר שם "איש איש מבית ישראל"), ולא באומות (= שכולם, גם עובדי עבודה־זרה, מתנדבים, ומקבלים מהם)". 11) כרבי עקיבא במנחות שם, ראה למעלה בתחילת ההלכה. ועי' להלן בתחילת ה"ג שהם קרבים לעולה. 12) במנחות שם אמרו, שמה ששנינו "אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים, מנחת עכו"ם", אינו אלא לדעת רבי יוסי הגלילי, ולא לדעת רבי עקיבא (ראה למעלה), ודעת רבינו כי לרבי עקיבא אין הגוי מביא מנחה כלל (ולא כדעת רש"י שם ד"ה שלמי עכו"ם, וה'תוספות' שם סא: ד"ה בישראל, שאף לרבי עקיבא מביא מנחה אלא שהיא כולה כליל לה' כמו עולה). 13) בשקלים פ"א מ"ה: "ואין מקבלים מידם (= של גוי וכותי) קיני זבים וקיני יולדות חטאות ואשמות. זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידם וכו'". ובנוסחאות אחרות שם (וכן היה לפני רבינו בפירוש המשנה, שם): "אבל מקבלין מהם נדרים ונדבות חטאות ואשמות וכו'". וזה אינו אלא בכותי (לפני שעשאוהו כגוי). שכיון שנתכוין לכפרה, אולי ישוב, אבל הגויים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). ואחר שגזרו על הכותים שיהיו כגויים לכל דבריהם – גם הם אינם מביאים חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). 14) שקלים שם. שנאמר (ויקרא כב, יח) "לכל נדריהם ולכל נדבותם", ראה מנחות עג, ב – וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה, פ"א ה"א) דרשו מהפסוק (שם ד, ב) "דבר אל בני ישראל לאמר, נפש כי תחטא" – "בני ישראל מביאין חטאת, ואין הגוים מביאין חטאת" (פירוש הרא"ש שם). 15) ראה מס' שקלים, שם "ואין מקבלים מידם וכו' וקיני יולדת וכו'. זה הכלל, כל שנידר ונידב - מקבלים מידן, כל שאינו נידר ונידב - אין מקבלין מידן".

ג. נָכְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלָמִים - מַקְרִיבִין אוֹתָן עוֹלוֹת[16]; שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. נָדַר שְׁלָמִים[17] וּנְתָנָם לְיִשְׂרָאֵל[18] עַל מְנָת שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשַׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נְתָנָן לְכֹהֵן - כֹּהֵן אוֹכְלָן.

16) במנחות עג, א. עג, ב: "אמר רב הונא, שלמי העכו"ם, עולות. איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים (= כוונתו היא שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו – רש"י שם), ואיבעית אימא קרא "אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא שם) כל דמקרבי, עולה ליהוי. 17) מנחות, שם. 18) (כלומר, כן התנה בשעת נדרו: על מנת שיתכפר בו ישראל (וכן נראה לשון הגמרא שם). שאם לא כן, הרי "המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה כלום". כמפורש בפסחים פט, ב. וראה בפ"ד מהל' מעילה ה"ח).

ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[19] אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[20] - אֵין מְקַבְּלִין מִמְּנוּ קָרְבָּן כְּלָל[21]. אֲפִלּוּ הָעוֹלָה, שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים[22], אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמּוּמָר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[23]: 'מִכֶּם' - וְלֹא

כְּלֻכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר[24]. אֲבָל אִם הָיָה מוּמָר[25] לְשֵׁאָר עֲבֵרוֹת[26] - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[27], כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה[28]. הָיָה מוּמָר לַעֲבֹדָה וְהוּא מְפֻרְסָם וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהֶרְגֵּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס[29] בֵּין לְתַאֲבוֹן[30] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה[31]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל חֵלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתַאֲבוֹן, וְשָׁגַג וְאָכַל חֵלֶב[32] וְהֵבִיא חַטָּאת - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.

19) עובד עבודה־זרה בזדון. 20) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנעא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין סט, א. 21) אף על עבירה אחרת. ומקור הדברים בחולין ה, א: "אדם כי יקריב מכם" (שם א, ב) "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר (לכל התורה) וכו', "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה (= מומרים לעבירה אחת), מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (מומר לדבר אחד) וכו' חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא (שהם דומים למומר לכל התורה, כי כל המודה בעבודה־זרה, ככופר בכל התורה כולה (שם). וכמו כן המחלל שבת בפרהסיא, כופר במעשיו ומעיד עדות שקר, שחס־וחלילה לא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ראה רש"י שם). 22) אפילו אלה העובדים עבודה־זרה. ראה למעלה ה"ב. 23) חולין, שם. 24) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה־זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרים לכל התורה כולה, כנ"ל. 25) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופי"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). 26) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה־זרה וחילול שבת. 27) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. 28) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. 29) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות – אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה רוקח'. 30) שאינו אוכל איסור אלא אם אין לו היתר. 31) בחולין ה, ב - אמרו: "מעם הארץ (ויקרא ד, כז), פרט למומר. רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם, כב) השב מידיעתו (= אם יידע ישוב בתשובה) מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכו'. ואמר רב המנונא, מומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם, איכא בינייהו (לתנא־קמא מומר שמו, ולא מקבלין ממנו. ולרבי שמעון, שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלין ממנו, רש"י שם) ורבא אמר (בהוריות יא.) הכל מודים שמומר לאכול חלב אינו מומר לדם, אלא הכא באוכל נבלה לתאבון ונתחלף לו בשומן קמיפלגי, מר סבר (תנא־קמא) כיון דלתיאבון אכיל במזיד, מומר הוא, ומר סבר (רבי שמעון בן יוסי) כיון דאילו אשתכח דהתירא לא אכל דאיסורא – לאו מומר הוא". ובדעת רבינו יש לומר בשני פנים: א. שסובר כתנא־קמא לדעת רבא (כסף־משנה כאן). ב. שסובר כרבי שמעון לדעת רב המנונא (לחם־משנה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). וראה בפ"ג מהל' שגגות ה"ז. 32) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן נְסָכִים[34], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה; אֲבָל נְסָכִים קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר[35], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם[36]. וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בִּישְׂרָאֵל[37], בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים[38].

33) ראה למעלה ה"ב. 34) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. מקור הדברים שם עג, ב: "מאן תנא להא דתנו רבנן, אזרח (במדבר טו, יג), אזרח מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד־לומר ככה (שם, יב) וכו'. ואי רבי עקיבא, הא אמר עולה אין, מידי אחרינא לא וכו'. ואיבעית אימא רבי עקיבא, עולה וכל חברתה" (= נסכיה). ופסק רבינו כרבי עקיבא, ומפרש כה"יש מפרשים' שב'שיטה מקובצת' שם, כי "אזרח" לא בא לומר אלא שאין כופין את הגוי להביא נסכים עם קרבנו כמו שכופין לישראל (מנחות שם), אבל אם רצה להביא – מביא, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים ה"ג: "וכן הגוי ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים, יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה", הרי שאם רצה – משלח עמה נסכים. ובנוסחא אחרת שם: "וכן מי ששלח וכו'", ראה ב'מעשה רוקח' שם, ובלחם־משנה ו'הר המוריה' כאן. 35) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". 36) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. 37) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" – בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. 38) שנאמר (שם) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

ו. כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[39] שֶׁיִּקְרִיב הַיָּחִיד[40], בֵּין חוֹבָה בֵּין נְדָבָה[41], סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[42] כְּשֶׁהֵן חַיִּין[43]; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[45], שֶׁכָּל קָרְבָּן בַּמַּשְׁמָע, חוּץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.

39) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנדבה, פ"ד ה"ה). 40) ראה להלן ה"י, כי רוב קרבנות הציבור אינם טעונין סמיכה. 41) 'ספרא' שם ה"ג, ומנחות צג, ב. 42) משנה, מנחות צב, א. 43) 'ספרא' שם, פ"ב ה"א, ומשנה מנחות צד, א. סא, א. ובגמרא שם סב, ב. 44) שם, משנה צב, א. 45) ב'ספרא' שם פי"ז ה"ד־ו, ובמנחות צב, ב.

ז. הָעוֹף אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה[46]. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת שֶׁדִּינָן שֶׁיִּפְּלוּ לַתֵּבוֹת שֶׁל נְדָבָה, שֶׁכְּבָר בֵּאֲרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים[47] שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן הַמָּעוֹת סוֹמֵךְ עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה[48], וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ

נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה כֹּהֵן[50] - עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אֲנָשִׁי מִשְׁמָר[51].

46) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ד: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. 47) פ"ב ה"ג, ופ"ג הי"ד. 48) משנה, תמורה כ, ב. 49) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא – מביא נסכים משל ציבור ('קרית ספר'). 50) וראה בפ"ד מהל' כלי המקדש ה"ד, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו', והעור של קרבנו ואכילתו שלו. 51) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

ח. הַכֹּל סוֹמְכִין[52], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[53] וְעֶבֶד וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנָכְרִי[54]. וְאֵין הַשָּׁלִיחַ סוֹמֵךְ[55]; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יַד אִשְׁתּוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ[56].

52) משנה, מנחות צג, א. 53) (כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב'תוספות חדשים' שם, וב'מנחת חינוך' מצוה קטו). 54) בקרבנות שלהם. ושם בגמרא, נתנו טעם לכולם: חרש שוטה וקטן לאו בני דעה הם (מנחות, שם), אשה נתמעטה ממה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל", בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות (וראה למעלה ה"ה). ועבד אינו סומך מפני שהוקש לאשה, ראה ב'מנחת חינוך' שם. וסומא, למדו בגמרא שם ב'גזירה־שוה' מסמיכת זקני העדה על פר העלם דבר של ציבור (שם ד, טו) שאינה בסומא, שהרי סומא אינו ראוי להיות בסנהדרין, כמו כן כל סמיכה אינה בסומא (ראה בפירוש המשנה, שם). וגוי נתמעט (שם) מה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכים, ואין הגוים סומכים", וראה למעלה ה"ה. 55) משנה, מנחות שם. 56) מנחות צג, ב.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זֶבַח אֶחָד[57] - כֻּלָּן סוֹמְכִין עָלָיו[58] זֶה אַחַר זֶה[59], לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[60]. מִי שֶׁמֵּת[61] וְהִנִּיחַ קָרְבָּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[62] - הֲרֵי יוֹרְשׁוֹ מְבִיאוֹ וְסוֹמֵךְ עָלָיו[63] וּמֵבִיא נְסָכָיו[64].

57) ראה למעלה ה"א. 58) מנחות צג, ב - במשנה, ו'ספרא' ויקרא פ"ב ה"א, ופי"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. 59) תוספתא שם, ו'ספרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. 60) משום חציצה, ראה להלן הי"ג ('קרית ספר' ו'חסדי דוד' בתוספתא, שם). (ואף־על־פי ש"מין במינו אינו חוצץ" (סוכה לז: ופ"ז מהל' לולב הי"ב) – אין זה אלא בדבר שאין צורך בו אלא בנגיעה בלבד, אבל בסמיכה, שאנו צריכים ל"כל כחו" (להלן הי"א), אין כאן סמיכה בכל כחו על הקרבן). 61) מנחות צב, א - במשנה. 62) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם ירעה עד שיסתאב (שם הי"ד). 63) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג.) מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר, שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש – יורש סומך. 64) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) – מביא נסכים כמו בעל הקרבן ('אור גדול' מנחות פ"ט מ"ח).

י. אֵין סְמִיכָה בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[65], חוּץ מִשְּׁתֵּי סְמִיכוֹת: עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְעַל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר[66]. וּשְׁלֹשָׁה מִן הַסַּנְהֶדְרִין סוֹמְכִין עָלָיו[67]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין בַּצִּבּוּר אֶלָּא שְׁתֵּי סְמִיכוֹת[68].

65) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. 66) משנה, שם. שבשניהם מפורש שצריכים סמיכה: בפר העלם דבר של ציבור, נאמר (שם ד, טו) "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ובשעיר המשתלח נאמר (שם טז, כא), וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי וגו', ושלח ביד איש עתי המדברה". 67) על פר העלם דבר של ציבור. כן הוא במשנה סנהדרין ב, א: "סמיכת זקנים (= על ראש פר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה, ופסק רבינו כרבי שמעון. ואף־על־פי שאמרו: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:) – הרי אמרו (שם מז.) שבכמה הלכות פסקו כרבי שמעון, ומפורש אמרו ב'ירושלמי' פ"א מסנהדרין ה"ב, ופ"ט מסוטה ה"א, "אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בעריפה וכו', ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה". 68) כן הוא במנחות צב, א: "אמר רבינא, גמירי שתי סמיכות בציבור".

יא. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה[69]. סָמַךְ חוּץ לָעֲזָרָה - חוֹזֵר וְסוֹמֵךְ מִבִּפְנִים[70]. וְאִם הָיָה בַּעַל הַקָּרְבָּן עוֹמֵד בַּחוּץ וְהִכְנִיס יָדוֹ[71] לִפְנִים וְסָמַךְ - סְמִיכָתוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וְהוּא שֶׁיִּסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[73]. וְאֵין סוֹמֵךְ אֶלָּא טָהוֹר. וְאִם סָמַךְ הַטָּמֵא - סָמַךְ[74].

69) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'", וסמוך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה' וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. 70) ב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה (פ"ד ה"א): "לפני ה' וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך בפנים". 71) ב'קרית ספר' העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן הי"ג. 72) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו. 73) ראה להלן שם. ומה שאמרו בזבחים לג, א: "ליעייל לידיה ולסמוך וכו', אמר רב יוסף כל הסומך, ראשו ורובו מכניס, מאי טעמא כל כחו בעינן, הילכך לא אפשר" – אין זה אלא בדרך הרגילה, אבל בהתאמצות אפשר לו לסמוך בכל כחו אף־על־פי שאינו מכניס אלא ידיו ('הר המוריה'). 74) בזבחים לב, א - למדו מן הפסוק "וסמך ושחט", להשוות אחת לשניה. וכשם שזו דווקא בטהורים, כמו כן השניה אינו אלא בטהורים ולא בטמאים. ומכיון

שבשחיטה שנינו: "כל הפסולין ששחטו שחיטתם כשרה" – הוא־הדין בסמיכה, שכשירה בדיעבד אף אם הוא טמא.

יב. וּבַמָּקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין[75]. וְתֵכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה[76]. וְאִם שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ שֶׁשָּׁהָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[77]. וְהַסְּמִיכָה שָׁרֵי מְצָוָה הִיא[78]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא סָמַךְ - כִּפֵּר, וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ לֹא כִּפֵּר[79].

75) משנה במנחות צג, א. ובגמרא (שם צג:) הטעימו: "במקום (= באותו מקום בעזרה) שסומכין - שוחטין, שתיכף לסמיכה שחיטה", שאם ישחט במקום אחר, אין זה "תיכף". 76) היינו שלא ישהה, אלא ישחוט מיד. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ד ה"א) ממה שנאמר (ויקרא א, ד־ה) "וסמך – ושחט", "במקום שסומכין – שוחטין, ותיכף לסמיכה שחיטה". ושיעור השהיה, אמרו ב'תוספות' (סוטה לט. ד"ה כל) שאם שהה כדי הליכת עשרים ושתים אמות, בודאי הוא הפסק. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' קסו, לענין הפסק שבין נטילת ידים לבציעת הפת, וראה במ"א שם ס"ק ג, והגר"א שם ס"ק ג. 77) לדעת 'אור שמח' – הסמיכה כשרה, שהרי היתה במקומה לפני ה', מה־שאין־כן בסמך מחוץ לעזרה שלא היתה כסמיכה לפני ה', שצריך לחזור ולסמוך בפנים (ראה למעלה הי"א), אבל ה'קרית ספר' וה'כסף משנה' מפרשים שהשחיטה כשרה, אף שהסמיכה אינה כשרה, לפי שהסמיכה אינה מעכבת, ראה בהמשך ההלכה. (וממה שאמרו בזבחים לג, א: "כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה (=מצורע) שהיה בשערי ניקנור וכו'", נראה שסמיכה שאינה במקום השחיטה, וגם לא תיכף לשחיטה – סמיכה כשרה היא, שאם לא כן, למה הוא סומך?). 78) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שיירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פי"ט ה"ד). 79) ברייתא, שם צג, ב. כלומר, לא קיים מצוה מן המובחר. "וסמך ונרצה (ויקרא א, ד), וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (שם יז, יא) "כי הדם הוא בנפש יכפר", אלא לומר לך שאם עשאה לסמיכה שיירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר".

יג. וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לִסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[80] בִּשְׁתֵּי יָדָיו[81] עַל רֹאשׁ הַבְּהֵמָה[82], שֶׁנֶּאֱמַר: עַל רֹאשׁ הָעֹלָה - לֹא עַל הַצַּוָּאר[83] וְלֹא עַל הַצְּדָדִין[84]. וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה[85].

80) בחגיגה טז, ב: "אמר רמי בר חמא, שמע־מינה סמיכה בכל כחו בעינן", וראה למעלה הי"א, ובפ"א מהל' חגיגה ה"ט. 81) משנה, מנחות צג, א. ובגמרא (שם ע"ב), אמר ריש לקיש, דאמר קרא (ויקרא טז, כא, בשעיר המשתלח) "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב ידו, וכתיב שתי, זה בנה אב: כל מקום שנאמר (בסמיכת בהמה) ידו, הרי כאן שתים, עד שיפרט לך הכתוב אחת (= ידו אחת). 82) משנה, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 528 2) "ולא היה מניח ידיו זו על גבי זו". 83) ברייתא, שם צג, ב. 84) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייתא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין". 85) שם בגמרא "בעי רבי ירמיה, מטלית מהו שתחוץ, תא־שמע ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח".

יד. וְכֵיצַד סוֹמֵךְ?[86] אִם הָיָה הַקָּרְבָּן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים - מַעֲמִידוֹ בְּצָפוֹן[87] וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד בִּמְזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו[88], וּמִתְוַדֶּה[89] עַל חַטָּאת עָוֹן חַטָּאת[90], וְעַל אָשָׁם עָוֹן אָשָׁם[91], וְעַל הָעֹלָה מִתְוַדֶּה עָוֹן עֲשֵׂה וַעֲוֹן לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[92].

86) ברייתא, יומא לו, א. 87) שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"ב־ג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ז, מהו צפון. 88) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 528 1) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו". וראה ב'תוספת ראשונים' שם. 89) שנאמר (במדבר ה, ו־ז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דוידוי דברים הוי אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" ('קרית ספר'). 90) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות, פירוט חייבי חטאות. 91) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם – חייבי אשם תלוי. 92) כרבי עקיבא, ביומא שם.

טו. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה?[93] אוֹמֵר: חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי[94] וְעָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ[95], וְחָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ כַּפָּרָתִי. הָיָה הַקָּרְבָּן שְׁלָמִים - סוֹמֵךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הָעֲזָרָה[96] בְּמִקּוֹם שְׁחִיטָה[97]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁלָמִים[98], אֲבָל אוֹמֵר דִּבְרֵי שֶׁבַח[99].

93) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. 94) יומא שם, כדעת חכמים. 95) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ה, שהמתוודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. 96) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"ב־ד. 97) שבמקום שסומכין - שוחטין (למעלה הי"ב). 98) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". 99) כמו מזמור לתודה ('אור שמח'), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים־ב (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" – "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודן קדם ה' אלקי דאבהתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כרך מז עמוד' נא־נב).

יום שישי ד' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן[2] אֶלָּא בַּיּוֹם,

1 שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת
2 קָרְבְּנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין
3 זְבָחִים אֶלָּא בַּיּוֹם[3], וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בְּיוֹם
4 הַשְׁחִיטָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ - בְּיוֹם
5 הַזְּבִיחָה תִּהְיֶה הַהַקְרָבָה. וְכֵינָן שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה
6 נִפְסַל הַדָּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם כו'".

ענין מעשה הקרבנות בעבודת ה' של יהודי, הוא הקרבת עצמו – "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" – ולהביא עצמו למצב שכל כולו הוא קרבן לה', כדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה". ובזה גופא צריך להיות ביום דווקא, היינו באור ובגילוי, כי עבודה זו לא רק שאינה פוגעת ח"ו בבריאות אלא שמוסיפה בריאות ואריכות ימים ושנים טובות ומתוך הרחבה, בדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה" והאריך ימים יותר מכל האבות.

ואפילו אם נהיה מצב של "לילה" היינו העלם והסתר ח"ו, הנה "מותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה", כי הקב"ה נותן כח ליהודי להפוך את ה"לילה" ליום, ולא רק עד חצות כדעת הרמב"ם, אלא גם כל הלילה כדעת רש"י, שזה נוגע במיוחד לדרא דעקבתא דמשיחא, הלילה של הגלות סמוך לבוקר הגאולה.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' לו)

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

7 ב. כֹּל שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו[5] בַּיּוֹם - מַעֲלִין אוֹתוֹ[6] עַל
8 הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה[7]. כֵּיצַד? זְבָחִים שֶׁנִּזְרַק דָּמָם בַּיּוֹם
9 - מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד
10 הַשַּׁחַר. וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד
11 שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[8]. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפִּשְׁיעָה[9],
12 אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין[10] וְאֵיבְרֵי
13 הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה[11].

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וכדי להרחיק את האדם מן הפשיעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האימורין ואברי העולה אלא עד חצות".

והיא מחלוקתם המפורסמת של רש"י והרמב"ם בפירוש המשנה הראשונה בש"ס, שרש"י סבר שמה שגזרו חכמים עד חצות הוא על קריאת־שמע, אבל לא על הקטר חלבים ואיברים. ואילו הרמב"ם בפירוש המשניות למד שגם על חלבים ואיברים גזרו חכמים שיהיו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

והנה, לשיטת הרמב"ם קשה לכאורה מהכלל שכל מה שהתירה תורה בפירוש, אין כח לחכמים לאסור, ובעניין זה אמרה תורה בפירוש "כל הלילה עד הבוקר", וא"כ איך יתכן שיהיה כח ביד חכמים לאסור זאת.

ויש לומר התירוץ בזה, שהרמב"ם סבר שמה שאמרה תורה "כל הלילה עד הבוקר", הוא לא לגלות שמצוותן בלילה, אלא שכל עוד שלא עלה עמוד השחר לא עבר על איסור נותר, אבל עיקר המצוה היא ביום.

מהיוצא מפירוש זה, יש לומר בפנימיות העניינים: חלב מורה על תענוג, ועל כך אומרת התורה "כל חלב ה'", היינו שכל תענוג שיש לאדם בעולם הזה, עליו למוסרו לה'. והנה על־פי הנ"ל שעיקר הקטר חלבים ואיברים הוא ביום, אין לאדם לומר שמסירת התענוג צריכה להיעשות רק בעניינים של "לילה", היינו מסירת התענוג מתאוות העולם, אלא שעיקר המצוה היא ביום, היינו בענייני יום ואור – תורה ומצוות – שבהם בעיקר ישנו הציווי "כל חלב לה'", כלומר שגם תענוג הבא לאדם מחידוש תורה שחידש, אל לו ליהנות ממנו כי־אם רק מהעובדה שמקיים רצון ה' בלימוד התורה והחידוש בה.

(על־פי לקו"ש חלק ג' עמוד 948)

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". 10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". 11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה", ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

14 ג. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים
15 בַּלַּיְלָה - אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מִשְׁתַּדְּלִין
16 לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. שֶׁהֲרֵי
17 הֶקְטֵר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה,
18 דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בִּזְמַנָּן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי
19 שַׁבָּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שמותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת".

בלילה אין עבודה בבית המקדש, ומה שהקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה הוא שמעלים אותם על המזבח והם נקטרים מאליהם כל הלילה, ורק כשלא הספיקו להקטירם ביום.

(עפ"י לקו"ש חלק י"ג עמוד 62 הערה 48)

1 **ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם[12], כְּגוֹן הַקֹּמֶץ[13]**
2 **וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת[14] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת[15] - מֻתָּר**
3 **לְהַקְרִיבָן עִם מְבוּא הַשֶּׁמֶשׁ[16], וְהֵם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין**
4 **כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[17].**

12) שלא קרבו מתיריו ביום. 13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. 14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. 15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. 16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". 17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבן קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

5 **ה. הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח[18] - אֵין קְרֵבִין אֶלָּא**
6 **בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם - מַקִּישׁ**
7 **נְסָכִים לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם.**
8 **אֲבָל הַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[19] - מִתְקַדְּשִׁין[20]**
9 **בַּלַּיְלָה וּקְרֵבִין בַּלַּיְלָה[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם נִזְדַּמְּנוּ לוֹ**
10 **נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - מַקְדִּישָׁן וּמַקְרִיבָן**
11 **בַּלַּיְלָה[23]. וְעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּאֵיבְרֵי**
12 **הָעוֹלוֹת[24].**

18) שהביאם עם הזבח. 19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. 20) על ידי נתינתם בכלי שרת. 21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכיכם ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. 22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. 23) כלומר, מקדישן לכתחילה בלילה ומקריבן מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנזדמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נזדמנו נסכים בלילה מקדישן בלילה ומקריבן". 24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישן ולא הקריבן.

13 **ו. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה[25] וְלִמְלִיקָה[26],**
14 **לְהֶקְטֵר[27] לְהַגָּשָׁה[28] וּלְהַזָּיָה[29], וְלִתְנוּפָה[30] וְלִקְמִיצָה[31]**
15 **וּלְקָרְבַּן הַמּוּסָפִין[32]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְהַקְטִיר**
16 **אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים[33]. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ בַּיּוֹם -**
17 **כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ בַּלַּיְלָה - כָּשֵׁר כָּל**
18 **הַלַּיְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.**

25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. 26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. 27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". 28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. 29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". 30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. 31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". 32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לז) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. 33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא.).

19 **ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
20 **בְּסַכִּין מְכֻלֵּי שָׁרֵת[34]; וְאִם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין**
21 **בּוֹ הַחֻלִּין, אֲפִלּוּ בְּקָרוּמִית שֶׁל קָנֶה[35] - כְּשֵׁרִין[36].**

34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד אינו צריך. 35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". 36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין

כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה[37] - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם[38]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסְּיָמָנִים[39] בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן עִם הַוְרִידִין לְתוֹךְ הַמִּזְרָק[40], וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי. וּמַגְבִּיהַּ הַסַּכִּין לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מֵעָלֶיהָ אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר[41]. וְדָם שֶׁבַּסַּכִּין - מְקַנְּחוֹ בְּשִׂפַת הַמִּזְרָק[42].

37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. 38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". 39) הקנה והוושט. 40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן ווורידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", "ודעתו שמתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה. דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד). 41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם, ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). 42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

ט. אֲוִיר הַכְּלִי הֲרֵי הוּא כַּכְּלִי[43]. הָיָה מְקַבֵּל הַדָּם[44] וְנִפְחֲתוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קֹדֶם שֶׁגִּיעַ הַדָּם לַאֲוִיר הַמִּזְרָק[45] הַנִּפְחָת - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמֻנָּח[46].

43) כלומר, אין צורך שיכניס את הווורידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הווורידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפחתו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: 44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). 45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפחתו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. 46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפחתו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרינן שם: "אם תמצי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי"? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" ראה לחם משנה.

י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיךְ הָעוֹבֵד שֶׁתִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם הַזֶּבַח[47] וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[48] בִּשְׁעַת זְבִיחָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת הוֹלָכַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו - שֶׁתְּהֶיהָ זְבִיחָה עִם שְׁאָר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת[49] לְשֵׁם שְׁלָמָיו[50]. וְכֵן שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[51]. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׁאָר עֲבוֹדוֹת[52] סְתָם וְלֹא חָשַׁב כְּלָל[53] בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים, וְעָלוּ לַבְּעָלִים[54].

47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. 48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה). 49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. 50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם:) קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם.) ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:) ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. 51) בגמרא (שם ד:) "אמר קרא (שם ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". 52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. 53) לא לשמן ולא שלא לשמן. 54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:) אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם

חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

יא. וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ[55] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת[56] הָעוֹלָה[57] לְשֵׁם שְׁשָׁה דְבָרִים: לְשֵׁם הַזֶּבַח, וּלְשֵׁם הַזּוֹבֵחַ, וְשֶׁהַזֶּבַח לְהַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא, וְשֶׁיַּקְטִירוּ לָאִשִּׁים[58], וְשֶׁהַקְטָרָתוֹ לְרֵיחַ בִּלְבַד[59], וְשֶׁרֵיחַ זֶה נַחַת רוּחַ לְפָנֵי הַשֵּׁם[60]. וְאִם שָׁחַט שֵׁתָּם - כָּשֵׁר[61], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט חַטָּאת וְאָשָׁם צָרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁבָּא עָלָיו.

55) של העובד. 56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. 57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זובח, להשם, ושיקטירו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג־ט. 58) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. 59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. 60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. 61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד משאת הדברים הנ"ל - אין שחיטתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זובח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] שֶׁשְּׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים, וּמַקַּבֶּלֶת הַדָּם וְאֵילַךְ מִצְוֹת כְּהֻנָּה. וְכָל הַזְּבָחִים - קְבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת[3] בְּיַד כֹּהֵן[4]; אֲבָל מָקוֹם שְׁחִיטָתָן וּמָקוֹם קִבּוּל דָּמָן אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלָּן[5].

2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. 3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה־ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צז: ומנחות פב:) ואם בשלמים צריך כלי קל־וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית־ספר כאן). ואשם נלמד (בזבחים מז:) מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". 4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב.). 5) ראה להלן הלכה ב.

ב. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֶלָּא בִּצְפוֹן[6] הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמָּקוֹם שֶׁמַּאֲרֵנוּ גְּבוּלוֹתָיו בְּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[7]. וְקָדָשִׁים קַלִּים - שְׁחִיטָתָן וְקִבּוּל דָּמָן בְּכָל מָקוֹם מִן הָעֲזָרָה[8].

6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. 7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. 8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶלָּא בַּצָּפוֹן?[9] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה[10], וּבְחַטָּאת הוּא אוֹמֵר: בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[11]; וּכְשֵׁם[12] שֶׁהַחַטָּאת נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[13], כָּךְ הָעוֹלָה נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[14]. וּבְאָשָׁם הוּא אוֹמֵר[15]: בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם. וְשַׁלְמֵי צִבּוּר[16] הֶקְּשׁוּ לְחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים[17]; לְפִיכָךְ הֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּחַטָּאת, וְנִשְׁחָטִין בְּמָקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמָקוֹם שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקַּבָּלָה[18].

9) זבחים מח. 10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". 11) שם מח: 12) עיין כסף־משנה. 13) בויקרא שם: "זאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף־על־פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה

מעולה, דבר הלמד מהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

1 **ד. וּמִנַּיִן שֶׁשּׁוֹחֲטִים קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל הָעֲזָרָה,**
2 **אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַהֵיכָל?**[19] **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים:**
3 **וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד**[20] **- לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת,**
4 **שֶׁהֲרֵי לֹא יִחַד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים**
5 **קַלִּים. וְאִם שְׁחָטָם בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרִים**[21]**. אֲבָל אִם**
6 **שְׁחָטָן בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁאֵין הַגַּגּוֹת**
7 **רְאוּיוֹת לִשְׁחִיטָה כְּלָל, אֶלָּא בְּקַרְקַע הָעֲזָרָה**[22]**.**

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל־שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

8 **ה. שְׁלָמִים**[23] **שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁיִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל**
9 **- פְּסוּלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בִּזְמַן שֶׁפְּתוּחַ.**
10 **אֲפִלּוּ הָיוּ דַּלְתוֹתָיו מוּגָפוֹת**[24] **- הֲרֵי זֶה כְּנָעוּל**[25]**. אֲבָל**
11 **הַפְּרֹכֶת שֶׁעָלָיו אֵינָהּ**[26] **פּוֹסֶלֶת**[27]**.**

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

12 **ו. הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל**
13 **צִבּוּר, זְרִיקַת דַּם שְׁלָשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוָה**[28]
14 **לְעוֹלָם**[29]**. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם**
15 **בַּמִּזְרָק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בַּמִּזְרָק**[30] **שְׁתֵּי זְרִיקוֹת עַל שְׁתֵּי**
16 **זָוִיוֹת הַמִּזְבֵּחַ**[31] **בַּאֲלַכְסוֹן**[32] **מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה**[33]**:**
17 **עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית**[34]**.**
18 **וּמִתְכַּוֵּן כְּשֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַקֶּרֶן שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מַקִּיף**
19 **עַל הַזָּוִיוֹת כְּמִין גַּ"ם**[35]**, כְּדֵי שֶׁיִּמָּצֵא הַדָּם שֶׁל שְׁתֵּי**
20 **מַתָּנוֹת עַל אַרְבָּעָה כָתְלֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלָה**
21 **וּבִשְׁלָמִים 'סָבִיב'**[36]**. וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם**[37]**. וּשְׁיָרֵי הַדָּם**
22 **נִשְׁפָּכִין**[38] **עַל הַיְסוֹד**[39] **הַדָּרוֹמִי**[40]**.**

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לעניו שלמי יחיד): "ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוסי רומי (ר"מ) ווניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי "אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא־קמא בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח – כה) "אל יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפי' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". 37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא־קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד־לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד־לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". 38) שפיכת שיריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא.) שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שיריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה,

שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שיריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לז. 39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). 40) שם נג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

1 **ז. הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[41] - דָּמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת**
2 **עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת[42] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[43] מֵחֲצִי מִזְבֵּחַ**
3 **וּלְמַעְלָה[44], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ[45].**
4 **וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק,**
5 **מוֹלִיכוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית**
6 **הַסְּמוּכָה לַגּוּדָל בַּדָּם[46], וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבָּעוֹ[47] הַגְּדוֹלָה**
7 **מִבָּאן וּבַגּוּדָל מִבָּאן וּמְחַטֵּא[48] וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֲדָה שֶׁל**
8 **קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ[49]. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה**
9 **בְּכָל קֶרֶן וְקֶרֶן[50]. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאַמָּה אַחַת**
10 **מִבָּאן אוֹ מִבָּאן - כְּשֵׁרָה[51].**

41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. 42) משנה שם נב: 43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". 44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג.) "דמים העליונים ניתנין מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנין מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). 45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. 46) ברייתא זבחים נג. "וטובל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה־שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית - המיומנת שבימין". 47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גודל מכן וגדולה מכן" (תוספת ראשונית שם). ו"גדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). 48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חיטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). 49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). 50) ברייתא שם. 51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף־משנה.

11 **ח. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן[52].**
12 **וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַנְּתִינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּשִׂפַּת**
13 **הַמִּזְרָק[53], וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה; שְׁשָׁיְרֵי הַדָּם**
14 **שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ פְּסוּלִין לִתֵּן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת[54].**

52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. 53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. 54) שם: "אמר רבי אלעזר, שיריים שבאצבעו פסולין".

15 **ט. אֵין בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת קָרְבָּן שֶׁטָּעוּן הַזָּיַת דָּם**
16 **בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד[55], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטָבַל**
17 **אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם[56]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה,**
18 **לֹא שֶׁיִּסְפֹּג אֶצְבָּעוֹ מִדָּם[57].**

55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. 56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). 57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזיה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר־כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:) ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

19 **י. וּמַנַּיִן הוּא מַתְחִיל?[58] עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ[59] וּפוֹנֶה**
20 **לִימִינוֹ[60] וּמְהַלֵּךְ עַל הַסּוֹבֵב[61] וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית**
21 **מִזְרָחִית תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בַּקֶּרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה**
22 **לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן**
23 **שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית,**
24 **וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מַעֲרָבִית**
25 **דְּרוֹמִית. וְעַל יְסוֹד אוֹתָהּ הַקֶּרֶן שֶׁהִשְׁלִים בָּהּ**
26 **הַמַּתָּנוֹת הוּא שׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת כָּל**
27 **הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה[62] - זֶה יְסוֹד**
28 **דְּרוֹמִי[63].**

58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג.). 59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה

פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 61) ראה למעלה שם הלכה ז. 62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאות הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. 63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאות הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

יא. כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[64] - דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים לַהֵיכָל[65] וּמִזִּין מִמֶּנּוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[66]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפְכָן עַל יְסוֹד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[67], שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תְּחִלָּה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.

64) שהן שתים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה־זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. 65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. 66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. 67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא.) ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

יב. וְהֵיכָן מַזִּין מִדָּמָן? וְכַמָּה מַזֶּה מֵהֶם? פַּר[68] וְשָׂעִיר[69] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן שְׁמוֹנָה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים[70] וּשְׁמוֹנָה עַל הַפָּרֹכֶת. וּמְעָרֵב דַּם הַפָּר וְהַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע הַזָּאוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זֶה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים[72]. וְאִם לֹא כִּוֵּן בַּהַזָּיוֹת שֶׁבַּפָּנִים[73] - כְּשֵׁרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פר ושעיר של יום הכיפורים, דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים, ושמונה על הפרוכת כו'".

ויש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת, התשובה ביוה"כ צריכה להיות תשובה עילאה בתכלית שלימותה, ותשובה זו צריכה להיות מתוך שמחה דווקא כפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה", היינו שצום יוה"כ אינו קשור עם ההנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש 'שק', אלא שצריך להיות מתוך שמחה. ענין זה קשור למתן־תורה שביוה"כ "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" כי תשובה עילאה ענינה תורה, ובתורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה. וזה שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" – עניין השמחה, ובנוסף בינה היא "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' לז)

68) כלומר, פר של כהן גדול. 69) זוגו של המשתלח. 70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"ב. 71) בצד הדרום (שם). 72) שם. 73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם, ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף־על־פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון־איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

יג. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין[74] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[75] - זוֹרֵק דָּם מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל הַפָּרֹכֶת[76] הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים[77], וְאַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב[78].

74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. 75) שעירי עבודה־זרה. 76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה־זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה־זרה", וראה להלן הלכה טז. 77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". 78) שם, ז – יז.

יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[79], כְּשֶׁהוּא נִכְנָס[80] - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה[81] וְהַמִּזְבֵּחַ לְפָנָיו[82], וְנוֹתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבַּחוּץ[83]. מַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית[84], לְצָפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לְדָרוֹמִית מִזְרָחִית.

79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. 80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם עמוד 488 10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפנים ממנו, טבל והזה שבע פעמים כנגד בית

קדשי הקדשים וכו' נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרי־חדש שטעות־סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש־הקדשים, עיין שם). 81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. 82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). 83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". 84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם־כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

טו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[85] - כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ מְקַבֵּל דָּמוֹ וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ[86] מִבִּפְנִים[87]. וְאִם קִבֵּל וְהִזָּה כֹּהֵן הֶדְיוֹט - כָּשֵׁר[88].

85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה־למלך. 86) שנאמר (שם, ה־ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). 87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). 88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד־לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד־לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

טז. שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[89], וְהֵן שְׁעִירִין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶן בַּתּוֹרָה[90] כֵּיצַד נוֹתֵן דָּמָן וּלְהֵיכָן הוּא נוֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חַטַּאת הַקָּהָל - דִּינָן כְּדִין פַּר הָעֶלֵם, שֶׁהוּא חַטַּאת הַקָּהָל, לְכָל הָאָמוּר בּוֹ[91]: לְמַתַּן דָּמִים[92], וְלִשְׂרֵפָה[93], וּלְטַמֵּא אֶת הַשּׁוֹרֵף[94].

89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. 90) במדבר טו, כב – כו. 91) ספרא שם פרק ו הלכה י והלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ־כא) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – "החטאת לרבות שעירי עבודה־זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה־זרה נשרפים, תלמוד־לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. 92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה־למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. 93) ראה להלן פ"ז הלכות ג־ד. 94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמדים שעירי עבודה־זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

יז. הַבָּכוֹר[95] וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, בִּשְׁפִיכָה[96] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[97], בְּאֵי זוֹ רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה מִשְּׁלָשׁ זָוִיוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֲרֵי קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית לֹא הָיְתָה לָהּ יְסוֹד[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָן טְעוּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּבְּכוֹר: וְאֶת דָּמָם[100] תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[101], שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח שֶׁנּוֹתֵן דָּמָן מַתָּנָה אַחַת כַּבְּכוֹר.

95) זבחים נו: במשנה. 96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. 97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. 98) מדות פ"ג משנה א. 99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה ה"י. 100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח פסקא קיח) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". 101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז) ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פיסקא עח). וראה זבחים לז. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

יח. כָּל הַזְּבָחִים מַקְטִירִין אֲמוּרֵיהֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם תְּחִלָּה[102]. וְכָל הַזְּבָחִים מַפְשִׁיטִין

אוֹתָן[103] **וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרֵיהֶן**[104]**, וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּזָּרֵק הַדָּם**[105]**. חוּץ מֵחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת**[106]**, שֶׁאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָם כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם**[107]**. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְשִׁיט, וְקוֹרֵעַ**[108] **וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין וּמַקְטִיר.**

102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 103) את העור. 104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקרית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר־כך נאמר (שם, ו) "והפשיט את העולה". 106) בבית הדשן מחוץ לירושלים. 107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). 108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

יט. כָּל עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - לַכֹּהֲנִים[109]**, בֵּין בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב**[110]**. אֲבָל עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים - לַבְּעָלִים**[111]**. וְכָל עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ**[112] **- לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ**[113]**; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר אִישׁ - עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לְאִישׁ**[114]**.**

109) משנה זבחים קג. 110) לכהן יהיה. כלימודו של התנא־קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל־וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". 111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 113) שם במשנה. 114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפיה"מ שם).

כ. כָּל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם הֶפְשֵׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים[115]**; לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן - עוֹרָן לַכֹּהֲנִים**[116]**. וְכָל הָעוֹרוֹת מְחַלְּקִין אוֹתָן אַנְשֵׁי מִשְׁמָר**[117] **בֵּינֵיהֶן**[118] **מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת**[119]**.**

115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 118) ראה שם הלכה כא. 119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז.) באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

כא. הַמַּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת[120]**, וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן זְכָרִים, שֶׁדִּינָן שֶׁיִּקָּרְבוּ עוֹלוֹת**[121] **- אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - פְּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ**[122]**. אֶלָּא יִמָּכְרוּ הָעוֹרוֹת וְיִפָּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת**[123]**. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה**[124] **אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים**[125] **אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, לֹא נֶאֱמַר 'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.**

120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. 121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם־משנה כאן. 122) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים". 125) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד־לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף־משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה[2] **בְּמִשְׁפָּטָהּ הַכְּתוּבָה**[3]

1 **בַּתּוֹרָה. וְכֵיצַד מַעֲשֶׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם**
2 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ[5] וּמַקְטִיר כָּל הַנְּתָחִים**
3 **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל**
4 **הַמִּזְבֵּחָה.**

2) שנאמר (ויקרא א, ג-ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה סג). 3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. 4) למעלה פ"ה ה"א-ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. 5) כלומר, מפשיט את העור ואחר-כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה-ט, כיצד מנתחין את העולה.

5 **ב. צֶמֶר שִׁבְרָאשִׁי כְּבָשִׂים[6] וְשֵׂעָר שִׁבְזִקַן הַתְּיָשִׁים,**
6 **וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם[7]: בִּזְמַן שֶׁהֵן**
7 **מְחֻבָּרִין[8] - מַקְטִירִין אֶת הַכֹּל[9], וְאִם פָּרְשׁוּ[10] - לֹא**
8 **יַעֲלוּ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת֖וֹ הַבָּשָׂ֑ר וְדָמ֖וֹ[12]. וְכֻלָּן[13]**
9 **שֶׁפְּקָעוּ[14] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[15] - לֹא יַחֲזִיר[16]. וְכֵן גַּחֶלֶת[17]**
10 **שֶׁפְּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר.**

6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כז.): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הותז בשחיטה, שאף-על-פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר בגובה ערפו אצל ראשו". 7) הפרסות. 8) לבשר חיבור טבעי. 9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. 10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. 11) שם במשנה. ואף אם עלו – ירדו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל – שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברין – אינו מקטיר (ברייתא שם פו.). 13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ירדו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). 14) עפו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו – יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה ט:). 16) משנה, שם פו, א. וכן בברייתא שם בדברי תנא-קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח – ירדו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. 17) גם זה, במשנה שם.

11 **ג. אֵיבָרִים[18] שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן**
12 **מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פָּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה[19] - יַחֲזִיר,**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין**
14 **בָּהֶם מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[20].**
15 **נִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר[21] וְיָבֵשׁ עֲלֵיהֶן[22] כְּעֵין וּפָקְעוּ: קֹדֶם**
16 **חֲצוֹת - יַחֲזִיר, אַחַר חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[23].**

18) משנה וגמרא, שם. 19) באופן שלענין נתחרך הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). 20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו', לאחר חצות לא יחזיר", ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשרירי". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצוותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצוותן עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". 21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשרירי", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה בכולן אלא שלא נעשו פחם – 'שיטה מקובצת'), אלא כעצים יבשים הם מתוכם". 22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה. 23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד-לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקרו של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

17 **ד. כְּשֶׁמְּנַתְּחָהּ[24] אֵיבְרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל**
18 **הַנְּתָחִים לַכֶּבֶשׁ[25] וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם[26]. וְאַחַר כָּךְ**
19 **מַעֲלִין כָּל הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[27]. וּמֵסִיר גִּיד**
20 **הַנָּשֶׁה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמַשְׁלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הַדֶּשֶׁן**
21 **שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[28]. וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ[29],**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַבָּשָׂר וְהַדָּם - כֹּשֶׁם שֶׁהַדָּם בִּזְרִיקָה[30], כָּךְ**
23 **כָּל הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה[31]. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקָן חוֹזֵר וְעוֹרֵךְ אוֹתָן**
24 **עַל הָאֵשׁ[32], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים**
25 **שֶׁצָּלָאן וְאַחַר כָּךְ הֶעֱלָן לַמִּזְבֵּחַ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
26 **רֵיחַ נִיחוֹחַ[33].**

24) כלומר, כשגמר לנתח. 25) משנה, יומא כה, א: "הפיס השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במערבו". וראה להלן ה"י-יח: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. 26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחום", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך

תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם הי"א. 27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" ('מרכבת המשנה'), וראה גם 'משנה למלך' כאן. 28) דברי רב הונא בחולין צ, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המותר לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטירו). ושאלו (שם בברייתא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). 29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב:) וראה ב'לחם משנה'. 30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. 31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג). 32) ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד הי"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובע (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבע של אבנים" – 'ערוך' ערך רבע), תלמוד־לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואחר־כך עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). 33) זבחים מו, ב - מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד הי"א.

1 **ה. כֵּיצַד מְנַתְּחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הָיָה[34] שׁוֹבֵר אֶת**
2 **הָרֶגֶל[35], אֶלָּא נוֹקְבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ וּמַפְשִׁיט[36]. וְאִם הָיָה**
3 **שׁוֹר - מַפְשִׁיטוֹ בְּלִי תְּלִיָּה[37]. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא**
4 **מַגִּיעַ לֶחָזֶה[38]. הִגִּיעַ לֶחָזֶה, חוֹתֵךְ אֶת רֹאשׁ[39] וְנוֹתְנוֹ**
5 **לְכֹהֵן. וְחוֹתֵךְ אֶת הַכְּרָעַיִם[40] וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[41], וּמַשְׁלִים**
6 **אֶת הַהֶפְשֵׁט[42]. וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ[43].**
7 **וְחוֹתֵךְ אֶת הַיְּדַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[44]. עָלָה לְרֶגֶל יְמִינִי[45]**
8 **- חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בָּרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי בֵּיצִים**
9 **עִמָּהּ[46]. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שֶׁיְּגַלּוּ**
10 **הַמֵּעַיִם[47], וְנוֹטֵל אֶת הַפֶּדֶר[48] וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ**
11 **מִלְמַעְלָה עַל בֵּית הַשְׁחִיטָה[49], וְנוֹטֵל אֶת הַקְּרָבַיִם[50]**
12 **וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[51].**

34) תמיד פ"ד מ"ב. 35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. 36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח ('תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט – מותר לנתחם לפני שגמר להפשיט את כל הבהמה. 37) כך נראה גם להלן פ"ט ה"י, שכתב "איזהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל־כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. 38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשיט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצוואר אין העור מחובר בו (כחולין פ"ט מ"ג) ועל־ידי־זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר" ('תפארת ישראל'). 39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרינן בחולין כז" (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחותכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכך אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט ('תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח־ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט ('הר המוריה' בשם הגר"א). 40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה בו, "ר"ל שנוקבו למעלה מהברכיים, במקום צומת הגידין, שאי־אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הברכיים בעוד שאר הבהמה נשארת תלויה בעמוד" ('תפארת ישראל'). 41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. 42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". 43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשכת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) – הרא"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעודו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעיים" ('תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). 44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעים". ומשום שהידים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד, שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כובד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידים. 45) "מפני שהקרבן תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". 46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה

ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימינו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשארת תלויה ברגל שמאל. 47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על־כרחך היה מניח רגל אחת מלחתוך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). 48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). 49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כז.) דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן הי"א, ולכלוכו הוא גנאי. 50) המעיים. 51) שם במשנה.

1 **ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחָן בְּמַיִם**[52]**, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם**
2 **יִרְחַץ בַּמָּיִם - לֹא בְּיַיִן**[53]**, וְלֹא בְּמֶזֶג**[54]**, וְלֹא בְּשָׁאָר**
3 **מַשְׁקִין**[55]**. וְכָל הַמֵּימוֹת כְּשֵׁרִין**[56]**. כַּמָּה מְדִיחָן? הַכָּרֵס**
4 **מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְּדִיחִין]**[57] **כָּל צָרְכָּהּ**[58]**;**
5 **הַקֶּרָבַיִם אֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים**[59]**. וּמְדִיחִין אוֹתָן**
6 **עַל שֶׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים**[60]**.**

52) שם במשנה. 53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. 54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח הי"ב. 55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במזוג", כל־שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. 56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכונסין". 57) במדות פ"ה מ"ג: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שבין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ז. 58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). 59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "ענייננו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שבין העמודים", כמו ששנינו (פ"ו ממס' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא:) "שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה הי"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתיח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). וב'ירושלמי' (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף־על־פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם – אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

7 **ז. נָטַל אֶת הַסַּכִּין**[61] **וּמַפְרִישׁ אֶת הָרֹאשׁ מִן הַכָּבֵד**[62]**,**
8 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד**[63]**, וְאֵינוֹ מֵזִיז הַכָּבֵד**
9 **מִמְּקוֹמוֹ**[64]**, וְנוֹקֵב אֶת הֶחָזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר**[65]**. וְעוֹלֶה**
10 **לַדֹּפֶן הַיְמָנִית**[66] **וְחוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד הַשְּׁדֶרָה**[67]**, וְלֹא יִגַּע**
11 **בַּשְּׁדֶרָה**[68]**, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לִשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת**[69]**,**
12 **חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה בָּהּ**[70]**.**

61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפרידים בלא סכין (המפרש). 62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). 63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט), כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "ויותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבוהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א הי"א). 64) שם במשנה: "ולא היה מזיזה ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירוש ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירוש שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש, שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה", ראה להלן בסוף ההלכה. 65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", ובראב"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". 66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצוואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). 67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). 68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). 69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה'). 70) שם במשנה.

13 **ח. בָּא לוֹ**[71] **לַגֵּרָה**[72]**, מַנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן**
14 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן**[73]**, חוֹתְכָהּ**[74] **וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר,**
15 **וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לַדֹּפֶן**
16 **הַשְּׂמָאלִית וּמַנִּיחַ בָּהּ**[75] **שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְמַעְלָה**[76]
17 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְמַטָּה**[77]**, וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ**
18 **בַּחֲבֵרְתָּהּ**[78]**. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת**[79] **אַרְבַּע**
19 **צְלָעוֹת בְּזוֹ וְאַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ. חוֹתְכָהּ**[80] **וְנוֹתְנָהּ**
20 **לְאַחַר, וְהַשְּׁדֶרָה עִמָּהּ, וְהַטְּחוֹל תָּלוּי בָּהּ.**

71) משנה, תמיד שם. 72) לצוואר, ונקרא גרה על כי הוא מעלה גרה (כסף־משנה). 73) "שתי צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד

אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם הצוואר כשמחוברים לו. 74) לצוואר מן הדופן השמאלי. 75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות לדופן כמו "מניח" שאצל הצוואר, שפירושו מחובר לצוואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות, היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן למעלה ('תפארת ישראל'). 76) "אותם הנשארים דבוקים עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות מלמעלה היו סמוכים לצוואר. 77) שכבר נטלו כשהן מחוברים עם הצוואר. 78) משנה, שם. היינו שגם בדופן הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה, ראה למעלה ה"ז. 79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה שחתכן מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתים מהן מחוברות לעוקץ ושתים מהן מחוברות לצוואר, וכמו כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתים מחוברות לעוקץ ושתים מחוברות לצוואר, באופן שלעוקץ מחוברות ארבע צלעות, ולצוואר – ארבע צלעות. 80) לדופן השמאלית מהבהמה.

1 **ט. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ[81], חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְאַחֵר[82], וְהָאַלְיָה**
2 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת עִמָּהּ[83]. נוֹטֵל אֶת הָרֶגֶל**
3 **הַשְּׂמָאלִית וְנוֹתְנָהּ לְאַחֵר[84]. וּכְסֵדֶר[85] זֶה מַפְשִׁיטִין**
4 **וּמְנַתְּחִין עוֹלַת בְּהֵמָה[86], וְאֵלּוּ הֵן הַנְּתָחִין הָאֲמוּרִין**
5 **בַּתּוֹרָה: וְנִמַּח אֹתָהּ לְנִתָּחֶיהָ.**

81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן בדף לא.) כתבו שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום־טוב' שם פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנזכרת בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. 82) שם לא, א. כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו" (המפרש, והראב"ד). 83) שם, במשנה. "וכן שתי הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארו מחוברות" (ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות וקצרות הן ואינן ניכרין" ('תפארת ישראל'). 84) שם במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת 'באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונותנה לו", כלומר, לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן הי"ג. 85) שנאמר בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה). 86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה".

6 **י. בְּכַמָּה מוֹלִיכִין אֶת הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ? אִם מִן הַצֹּאן**
7 **הֵיא הָעוֹלָה - מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה[87].**

87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

8 **יא. הָרֹאשׁוֹן[88] - בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל[89]. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ[90],**
9 **וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[91], וּבֵית**
10 **שְׁחִיטָה לְמַעְלָה, וְהַפֶּדֶר עָלֶיהָ[92]. וְהָרֶגֶל שֶׁל יָמִין**
11 **בְּשְׂמֹאלוֹ[93], וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ[94].**

88) הכהן הראשון. 89) שם, והיינו רגל הימנית ושתי ביצים עמה, ראה למעלה ה"ח, וכן להלן בהמשך ההלכה. 90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" ('תפארת ישראל'). 91) שם במשנה. "כשחוטכ הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול" (ראב"ד). 92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ח. 93) ביד שמאל (שם במשנה), "ומשום דהולכת אברים למזבח הוה עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד בשמאל" (רא"ש). 94) שם. כלומר, "שהרגל במקום חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ, דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפי" ('תפארת ישראל'), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

12 **יב. הַשֵּׁנִי[95] - בִּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל**
13 **שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ[96]. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[97].**

95) הכהן השני. 96) שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם למזבח" (מפרש). 97) שם.

14 **יג. הַשְּׁלִישִׁי[98] - בָּעֹקֶץ וּבָרֶגֶל[99]. הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ,**
15 **וְהָאַלְיָה מְדַלְדֶּלֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[100], וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד**
16 **וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ[101]. וְהָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ.**
17 **וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[102].**

98) הכהן השלישי. 99) שם, היינו הרגל השמאלית, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה הי"א. 100) האליה דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד). 101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. 102) שם.

18 **יד. הָרְבִיעִי[103] - בְּחָזֶה וּבַגָּרָה[104]. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ,**
19 **וְהַגָּרָה בִּשְׂמֹאלוֹ, וְצַלְעוֹתֶיהָ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו.**

103) הכהן הרביעי. 104) משנה, שם.

20 **טו. הַחֲמִישִׁי[105] - בִּשְׁתֵּי דְפָנוֹת[106]. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ,**
21 **וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.**

105) הכהן החמישי. 106) משנה, שם.

22 **טז. הַשִּׁשִּׁי[107] - בִּקְרָבַיִם, נְתוּנִין בְּבָזֶךְ[108], וּכְרָעַיִם עַל**
23 **גַּבֵּיהֶן מִלְמַעְלָה[109]. אִם הָיְתָה הָעוֹלָה כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז.**
24 **אֲבָל אִם הָיְתָה אַיִל - מוֹלִיכִין הַקְּרָבַיִם שְׁנַיִם[110]. וְכֵן**
25 **הַסֹּלֶת שֶׁל נְסָכֶיהָ[111] בְּיַד אֶחָד[112], וְהַיַּיִן בְּיַד אֶחָד[113].**
26 **וְאִם הָיָה אַיִל[114] - הַסֹּלֶת בִּשְׁנַיִם, וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם[115].**

107) הכהן הששי. 108) שם. "בזך" היא כף גדולה (ראה במפרש וברע"ב). ורבינו פירש שם "קערה". 109) שם. שנאמר (שם, יג) "והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר המזבחה", הרי שהכרעים על הקרב, ראה ברא"ש שם. 110) משנה, יומא כו, ב. והטעם הוא: שהאיל גדול וכבד מן הכבש, שהרי הכבש הוא בן שנה והאיל בן שנתיים (ראה למעלה פ"א הי"ד), ואין הכוונה לחלק את הקרבים לשני הכהנים, אלא שניהם נושאים ביחד ('תפארת ישראל' יומא פ"ב מ"ו). 111) שלאחר הקטרת אברי העולה, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת. 112) שם במשנה: "השביעי בסולת". 113) שם: "התשיעי ביין". ומה שרבינו לא מנה כאן חביתין שמובא במשנה שם "השמיני בחביתין", משום שהמשניות הנ"ל בתמיד וביומא מדברות בעולת התמיד, אבל רבינו כאן מדבר מקרבן עולה סתם שאין בה מנחת חביתין, אבל בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שמדבר רבינו בקרבן תמיד, מביא שם גם חביתין ('הר המוריה'). 114) יומא, שם. 115) משום שסולת הכבש היא עשרון אחד בלול ברביעית ההין שמן, ואילו סולת האיל שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן, ונסכי הכבש הם יין רביעית ההין, ונסכי האיל הם שלישית ההין יין (ראה למעלה פ"ב ה"ד). אולם לא היו מחלקים את הסולת לשני כהנים ואת היין לשני כהנים, אלא שני כהנים נושאים ביחד את הסולת, ושני כהנים אחרים נושאים ביחד את היין ('תפארת ישראל' יומא, שם). וראה למעלה.

יז. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה[116] לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאַיִל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַחַד עָשָׂר[117].

116) כהנים. שנוסף לששה הנ"ל, ישנם שנים הנושאים הסולת והיין. 117) כהנים. היינו חמשה שעד הלכה טו (והיא בכלל), שנים לקרבים, שנים לסולת ושנים ליין, הרי כאן אחד עשר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[118]. הָרִאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין. וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֹקֶן. וְהַשִּׁשִּׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הַחָזֶה. וְהַגְּרָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם, וְהַקֻּרְבַיִם וְהַסֹּלֶת[119] וְהַיַּיִן[120] בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. חֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

118) יומא, שם במשנה. משום שהשור הוא גדול ואיבריו כבדים, לכן יש צורך בכהנים נוספים. 119) שהוא שלשה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן (ראה למעלה פ"ב ה"ד). 120) שהוא חצי ההין (שם).

יט. וְלָמָּה לֹא יַחְלְקוּ הָאֵבֶר הַגָּדוֹל שֶׁל שׁוֹר לַחֲלָקִים? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לְנְתָחֶיהָ - וְלֹא נְתָחֶיהָ לְנְתָחִים[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹלוֹת הַצִּבּוּר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נְתָחֶיהָ בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ אוֹ בְּיוֹתֵר - מוֹלִיכִין[123].

121) 'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ז. וכן הוא בגמרא חולין יא, א. 122) שצריך מספר זה של כהנים. 123) משנה יומא, שם.

כ. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית?[124] עוֹלֶה לַכֶּבֶשׁ[125] וּפוֹטֶנָּה[126] לַסּוֹבֵב[127] וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית[128], וְהָיָה מוֹלֵק[129] שָׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ[130] וּמַבְדִּיל[131]. וְאִם לֹא הִבְדִּיל - פְּסוּלָה[132]. וּמְמַצֶּה דַּם הָרֹאשׁ וְדַם הַגּוּף עַל קִיר[133] הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[134]. וְאִם מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַּם הַגּוּף - פְּסוּלָה[135]. מִצָּה דַּם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ - כְּשֵׁרָה.

124) משנה, זבחים סד, ב. 125) שהרי נעשית למעלה מחוט הסקרא, ראה בהמשך ההלכה. 126) על־ידי הכבש הקטן שבכבש הגדול, ראה למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הלכה יד. 127) הוא הסובב שהזכיר רבינו למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה ה"ז). ואף־על־פי שאמרו (זבחים סה.) "מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה בראש המזבח" – הרי המשך הברייתא שם מוכיח שהסובב דינו כראש המזבח לענין זה (עיי"ש), וטעם הדבר בסוף הסוגיא שאפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר שם האימורים. ורק בזמן שהיתה עולת העוף נעשית בקרן מערבית דרומית (להלן פ"ז ה"י), אז היה עולה בראש המזבח ממש, כי לא היה כבש קטן בכבש הגדול לצד מערב, ראה רש"י זבחים סד. ד"ה צבר, ו'תוספות' שם ד"ה יותר, וב'תוספות יום־טוב' זבחים פ"ו מ"ג. ודלא כ'תפארת ישראל' שם מ"ה אות כח). 128) משנה, שם. והטעימו בגמרא (שם סד.) משום שהיא קרובה לבית הדשן, שמשליך שם את המוראה והעור עם הנוצה ובני המעיים, ראה להלן הכ"א. וראה להלן פ"ז ה"ז כי בזמן שעולת העוף רבה, ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה, נפנין לקרן דרומית מערבית. 129) ראה להלן הכ"ג כיצד מולקין. 130) "ערפה" הוא אחורי פני העוף. כלומר, גובה ראש, ו"מול ערפה" הוא למטה, והוא אחורי הצוואר. ראה רש"י זבחים שם, ורע"ב ו'תפארת ישראל' שם. ועולת העוף לא ביאר בה הכתוב "ממול עורף", אבל למדנו (שם סה.) מליקת העולה ממליקת החטאת, "נאמר כאן (בעולה – ויקרא א, טו) "ומלק", ונאמר להלן (בחטאת – שם ה, ח) "ומלק", מה להלן (בחטאת) ממול עורף (כמפורש שם: "ומלק את ראשו ממול ערפו"), אף כאן (עולה) ממול עורף". 131) כלומר, חותך שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, וב'לחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" – מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה ב'תוספות יום־טוב' זבחים שם. 132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". וב'תוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פי"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל

מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון (׳הר המוריה׳). 133) שדוחק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", וב׳ספרא׳ (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם". 134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (בזבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה קכו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. 135) זבחים, שם במשנה. וב׳ספרא׳ (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם סו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד־לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיחי".

1 **כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמַקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ**
2 **וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[136] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשִׁים[137]. וּבָא לוֹ**
3 **לַגּוּף[138] וְהֵסִיר אֶת הַמ�ָּרְאָה[139] וְהָעוֹר שֶׁעָלָיְהּ בְּיָדוֹ עִם**
4 **הַנּוֹצָה[140] וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ[141] וּמַשְׁלִיכָן**
5 **לְבֵית הַדֶּשֶׁן[142].**

136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. 137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. 138) שם במשנה. 139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). 140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה ואת הנוצה", כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על־כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא־קמא (זבחים סה.) ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קודרה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ן (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (בזבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). 141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה.) האומר: "נוטלה ונוטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ן על התורה, שם. 142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש (׳ספרא׳ שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל׳ תמידין ומוספין הי"ב).

6 **כב. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סַכִּין[143]. וְאֵינוֹ**
7 **צָרִיךְ לְהַבְדִּיל[144], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל -**
8 **כָּשֵׁר[145]. וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[146] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשִׁים[147].**
9 **לֹא הֵסִיר אֶת הַמ�ָּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי**
10 **מֵעַיִם וְלֹא סְפָגָהּ בְּמֶלַח - כֹּל שֶׁשָּׁנָה בָּהּ מֵאַחַר**
11 **תַּמְצִית הַדָּם כְּשֵׁרָה[148].**

143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושסע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעהו כשסע הגדי". 144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" (׳תפארת ישראל׳). 145) שם במשנה. וכן הוא ב׳ספרא׳ (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד־לומר והקטיר" (׳אור שמח׳). וב׳ספר המצוות׳ (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו לנתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעהו בלבד, ואם הבדיל כשר. 146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריח ניחוח לה"". 148) שם במשנה. וכן הוא ב׳ספרא׳ שם.

12 **כג. כֵּיצַד מוֹלְקִין? קוֹצֵץ וְיוֹרֵד[149] בַּצָּפּרֶן[150] מִמּוּל**
13 **עֹרֶף[151]. אִם רָצָה לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא[152] - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא,**
14 **וְאִם רָצָה לִהְיוֹת דּוֹרֵס וְיוֹרֵד בַּצָּפּרֶן - דּוֹרֵס[153]. וְאִם**
15 **נֶעֱקְרוּ הַסִּימָנִים[154] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[155]. וְחוֹתְכָן[156]**
16 **שְׁדָרָה[157] וּמַפְרֶקֶת[158] בְּלֹא רֹב בָּשָׂר[159]; שֶׁאִם חָתַךְ רֹב**
17 **בָּשָׂר - חֲרֵי זוֹ כְּמָתָה קֹדֶם שֶׁגִּיעַ לַסִּימָנִין[160]. וְצָרִיךְ**
18 **לַחְתֹּךְ שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד[161]. וְהַמּוֹלֵק**
19 **בְּסַכִּין[162] אוֹ מִן הַצְּדָדִין[163] - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי**
20 **שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֹרֶף כָּשֵׁר לְמְלִיקָה[164].**

149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה". כלומר, הוא דוחק וחותך למטה כמי שחותך צנון, וזהו דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל׳ שחיטה הי"א). 150) ב׳ספרא׳ (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה.) אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו׳, תלמוד־לומר (שם, טו) "הכהן ומלק" וכו׳, שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו׳, היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו׳, כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו׳". 151) ראה למעלה ה"כ. 152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל׳ שחיטה ה"ז. 153) בחולין שם, על דברי

רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מולין ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל־שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי "זו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". 154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הוושט, ונשמט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". 155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". 156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכח, א. 157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף". 158) עצם הצוואר, רש"י שם. 159) המקפת סביב, רש"י שם. 160) שם סה, ב: "כדאמרינן (חולין כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרכסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). 161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר־כך חותך הבשר, וכדברי אביי זבחים סה, ב. 162) משנה, זבחים סח, א. 163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). 164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

יום ש"ק ה' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת חַטָּאוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה**
2 **בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[3]? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן**
3 **הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיטָהּ[5] וּמַפְרִישׁ הָאֲמוּרִים[6],**
4 **וּמוֹלְחָן[7] וְזוֹרְקָן[8] עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[9]. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת**
5 **הָאֲמוּרִין בִּכְלִי כְּשֶׁמּוֹלִיכָן לַמִּזְבֵּחַ - נוֹתְנָן[10]. וּשְׁאָר**
6 **בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לִזְכְרֵי כְהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11].**

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א־לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה טו־טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א־ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. 9) שנאמר (שם ד, ח־י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירם הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. 11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

7 **ב. וְכֵיצַד מַעֲשֶׂה חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק[12]**
8 **דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְעָם[14] וּמוֹצִיא**
9 **הָאֲמוּרִים[15] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[16], וּמוֹלְחָן[17] וְזוֹרְקָן עַל גַּבֵּי**
10 **הָאִשִּׁים. וּמוֹצִיא שְׁאָרִיתָן[18] חוּץ לָעִיר[19], וּמְנַתְּחִין**
11 **אוֹתָן שָׁם כְּנִתּוּחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן[20], וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן שָׁם**
12 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[21].**

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה פרק ה הלכות א־ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא־יב לעניין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לווייה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא־יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם,

נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח־ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן יישרף".

1 **ג. שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לִשְׂרָפָה[22]: אֶחָד - בְּתוֹךְ**
2 **הָעֲזָרָה[23]. וּבוֹ שׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[24], וְאֵמוּרֵי**
3 **קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּפְסְלוּ[25], וּפָרִים וּשְׂעִירִים שֶׁל**
4 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי**
5 **זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה[26], כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
6 **חוּץ לָעֲזָרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת[27], אוֹ שֶׁלָּן**
7 **הַבָּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן[28].**

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תישרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

8 **ד. וְהַמָּקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבַּיִת, וּשְׁמוֹ בִּירָה. וּבוֹ**
9 **שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר**
10 **צֵאתָן מִן הָעֲזָרָה[29]. וְהַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ**
11 **לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן[30]. וְשָׁם שׂוֹרְפִין**
12 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמִצְוָתָן.**

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

13 **ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׁרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל**

הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לָעֲזָרָה[31] - כָּל הָעֲצִים כְּשֵׁרִין 14
לִשְׂרֵפָתָן, אֲפִלּוּ בְּקֶשׁ וּבְגֶבֶא[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֵצִים 15
בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֵצִים? לְהוֹצִיא 16
אֶת הַסִּיד וְאֶת הָרֶמֶץ[33]. 17

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

18 **ו. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ**
19 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּמוֹ שֶׁמַּאֲרִנּוּ, וְיוֹרֵד בְּצַפָּרְנוֹ[34]**
20 **עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ הַסִּימָנִין[35] אוֹ רֹב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל**
21 **הָרֹאשׁ מִן הַגּוּף[36]. וְאֵם הִבְדִּיל - פָּסַל, וְלוֹקֶה[37];**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל.**
23 **וּמֵזֶה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ[38] לְמַטָּה מֵאֶמְצָעוֹ[39],**
24 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם מְתֻמָּצִים עַל הַיְסוֹד[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָר**
25 **בַּדָּם יִמָּצֶה עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מִכְּלָל שֶׁהַנְּתִינָה עַל קִיר**
26 **שֶׁהַשְּׁיָרִין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין אֶל יְסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחְתּוֹן.**

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והוושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

27 **ז. וּמְצוּי דַּם חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּהּ**
28 **אֶלָּא דָּמָהּ[41], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְהֻנָּה[42] כִּבְשַׂר**
29 **חַטַּאת הַבְּהֵמָה.**

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

30 **ח. כֵּיצַד אוֹחֵז חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז**
31 **שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[43], וּשְׁתֵּי אֲגַפֶּיהָ בֵּין**
32 **שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[44], וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ אֶל רֹחַב שְׁתֵּי**
33 **אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק[45]. וְזוֹ מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[46].**
34 **וְאִם שִׁנָּה וְאָחַז בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה.**

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף

13 **ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׁרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל**

ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

1 **ט. וְכָל מָקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר לִמְלִיקָתָהּ, וּבִלְבַד**
2 **שֶׁיִּהְיֶה דָּמָהּ לְמַטָּה מֵאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[47]. וְאִם הָיָה בְּכָל**
3 **מָקוֹם - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְמַטָּה מְעַט מִדַּם הַנֶּפֶשׁ.**

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

4 **י. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית**
5 **מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַעְלָה[48], וּשְׁלֹשָׁה לְמַטָּה[49]. מִלְמַטָּה:**
6 **חַטַּאת הָעוֹף, וְהַגָּשַׁת הַמְּנָחוֹת[50], וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁל**
7 **עוֹלוֹת[51] וְחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[52] וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים[53]**
8 **שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהַשְּׁלֹשָׁה שֶׁל מַעְלָה: נִסּוּךְ הַמַּיִם**
9 **שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג[54], וְנִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[55], וְעוֹלַת**
10 **הָעוֹף[56] בִּזְמַן שֶׁהִיא רַבָּה[57], וְאִם אֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית**
11 **מִזְרָחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית**
12 **וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם[58].**

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. 49) מחוט הסקרא. 50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. 51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. 52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. 53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. 54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". 55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". 56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. 57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. 58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

13 **יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין[59], וּמַקִּיפִין**
14 **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[60]; חוּץ מִן הָעוֹלָה[61] לְאֶחָד**
15 **מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[62] שֶׁלְּמַעְלָה[63] בְּקֶרֶן זָוִית[64], שֶׁהֵן**
16 **עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמֹאל לַקֶּרֶן, וְעוֹשִׂין מִלַּאכְתָּן**
17 **וְחוֹזְרִין לָעֶקֶב[65]. וּמִפְּנֵי מָה נִפְנִין לִשְׂמֹאל? כְּדֵי**
18 **שֶׁיִּפְגְּעוּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית תְּחִלָּה; שֶׁאִם נִפְנִין**
19 **עַל יָמִין וּמַקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְקֶרֶן**
20 **דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, שֶׁמָּא יִתְעַשֵּׁן הַמַּיִם וְהַיַּיִן[66] אוֹ**
21 **שֶׁמָּא יָמוּת הָעוֹף בַּעֲשַׁן הַמִּזְבֵּחַ[67].**

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". 60) של כבש. 61) למזבח. 62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. 63) מחוט הסקרא. 64) דרומית מערבית. 65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. 66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. 67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

22 **יב. לְפִיכָךְ, הַמְנַסֵּךְ מַיִם אוֹ יַיִן, כְּשֶׁהוּא מַקִּיף אֶת**
23 **הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם[68]. וּמַתְחִיל וּמַקִּיף מִקֶּרֶן**
24 **דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְמִזְרָחִית צְפוֹנִית, לְצָפוֹנִית**
25 **מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם.**
26 **וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית נוֹתְנִין הַמַּיִם אוֹ הַיַּיִן**
27 **בְּיָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלֶה וּפוֹנֶה עַל**
28 **שְׂמֹאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְיוֹרֵד.**

68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

29 **א. חֹמֶר בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה מִשְּׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[2],**
30 **שֶׁדַּם חַטַּאת הַבְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתַּז מִן הַכְּלִי[4] שֶׁקִּבֵּל בּוֹ**
31 **הַדָּם[5] קֹדֶם הַזָּיָה[6] עַל הַבֶּגֶד - טָעוּן כִּבּוּס[7] בְּמַיִם[8]**
32 **בָּעֲזָרָה[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר**
33 **יִזֶּה עָלָיו תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ[10].**

2) לשון המשנה בזבחים צג: 3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. 4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. 5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. 6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. 7) שם במשנה. 8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים).

ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. 9) שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

1 **ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרָךְ[11] וְאֶחָד הַשַּׂק[12]**
2 **טְעוּנִין כִּבּוּס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשֶׁה - הֲרֵי הוּא כָּעֵץ[13],**
3 **וְגוֹרֵד הַדָּם מֵעָלָיו[14]. וְאֶחָד דַּם חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת אוֹ**
4 **דַּם חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], אֲבָל לֹא דַם חַטַּאת הָעוֹף;**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[16] - בִּנְשִׁחֲטֶת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,**
6 **לֹא בִּנְמְלֶקֶת[17].**

11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

7 **ג. חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס[18], בֵּין**
8 **שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר[19] בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת**
9 **הַכֶּשֶׁר. אֵי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר? שֶׁלָּנָה,**
10 **וְשֶׁנִּטְמֵאת, וְשֶׁיָּצְאת חוּץ לָעֲזָרָה[20]. וְאֵי זוֹ הִיא שֶׁלֹּא**
11 **הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר? שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה[21] אוֹ**
12 **בִּזְרִיקַת הַדָּם[22].**

18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). 22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

13 **ד. אֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם בִּלְבַד[23]. וְהוּא**
14 **שֶׁיִּהְיֶה עַל כְּלִי[24] שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[25] וְרָאוּי**
15 **לְכִבּוּס[26]; אֲבָל אִם נִתַּז עַל כְּלִי עֵץ[27] אוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת**
16 **- אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכִבּוּס, אֶלָּא**
17 **גּוֹרְדָן בִּלְבַד[28].**

23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכר' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26) שם במשנה. 27) ראה למעלה הלכה ב. 28) בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגרדו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

18 **ה. נִתַּז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
19 **רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[29]. אֲבָל אִם נִתַּז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה:**
20 **עַד שֶׁלֹּא הֶפְשִׁיטוֹ - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[30], אַחַר שֶׁהֶפְשִׁיטוֹ**
21 **- טָעוּן כִּבּוּס[31]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה**
22 **עַתָּה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁיִּתְעַבֵּד[32].**

29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א,

ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. 30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. 31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. 32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם־משנה.

1 **ו. נִתַּז מִן הַצָּוָאר עַל הַבֶּגֶד[33] אוֹ מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[34],**
2 **אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ[35] וְנִתַּז מִמֶּנּוּ עַל**
3 **הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ**
4 **- לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי שָׁרֵת, וְרָאוּי**
5 **לְהַזָּיָה[36], וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הַזָּיָה[37].**

33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". 34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". 35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף־על־פי שיאספוהו אחר־כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר־כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. 36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). 37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

6 **ז. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת[38] וְאַחַר כָּךְ נִתַּז מִן הַכִּוֹּס עַל**
7 **הַבֶּגֶד מְשִׁירֵי הַדָּם - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁעֲדַיִן לֹא זָרַק הַשְּׁיָרִים עַל הַיְסוֹד[39]. וְכֵן בְּחַטָּאוֹת**
9 **הַנִּשְׂרָפוֹת[40].**

38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". 39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". 40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב־יג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף־משנה ולחם־משנה.

10 **ח. נִתַּז מֵאֶצְבָּעוֹ[41] אַחַר שֶׁיָּצְאוּ הַזָּיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ**
11 **טָעוּן כִּבּוּס[42]; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין**
12 **לְהַזָּיָה[43].**

41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". 42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. 43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר־כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

13 **ט. נִתַּז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טָעוּן**
14 **כִּבּוּס[44]. נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[45]. נִתַּז**
15 **דַּם הַחַטָּאת עַל הַבֶּגֶד, וְנִתַּז עַל דַּם הַחַטָּאת דַּם חֻלִּין**
16 **- טָעוּן כִּבּוּס[46]. אֲבָל אִם נִתַּז דַּם הַחֻלִּין תְּחִלָּה, (אוֹ**
17 **אֶפְלוּ דַּם עוֹלָה), וְנִתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת - אֵינוֹ טָעוּן**
18 **כִּבּוּס, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְלַע בּוֹ[47].**

44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה־נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהוזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא־לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצי לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא־קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף־משנה. [ואף־על־פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. 45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני

מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתז דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף־משנה) בדברי רבינו "ניתז על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתז על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתז על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

1 **י. כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם[48] - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ**
2 **בְּמַיִם[49] יָפֶה יָפֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֹשֶׁם[50]. וְכָל**
3 **שִׁבְעַת הַסְּמָנִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם[51] מַעֲבִירִין עַל**
4 **דַּם חַטָּאת[52], חוּץ מִמֵּי רַגְלַיִם, שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי**
5 **רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ[53].**

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנין שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לו־לז). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

6 **יא. כְּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת טָעוּן**
7 **שְׁבִירָה[54] בָּעֲזָרָה[55]. וּכְלִי מַתָּכוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ טָעוּן**
8 **מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּמַיִם[56] בָּעֲזָרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי**
9 **חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר[58]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר**
10 **כָּאן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ - הֲרֵי דִינָן כְּדִין הַכִּבּוּס: מַה**
11 **כִּבּוּס הָאֲמוּר בַּקֹּדֶשׁ, אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס וּשְׁטִיפַת**
12 **כְּלִי מַתָּכוֹת וּמְרִיקָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ[59]. וְאֶחָד כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ**
13 **אוֹ כְּלִי שֶׁהֶעֱרָה[60] לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ[61].**

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יִקָּרֵא מריקה, ותוספת הנקיות יִקָּרֵא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד־לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

14 **יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה - בְּצוֹנֵן[62]. 'בַּמַּיִם' -**
15 **לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג[63], וְלֹא בְּשֶׁאָר מַשְׁקִין. וְהַמְּרִיקָה**
16 **וְהַשְּׁטִיפָה - כְּמְרִיקַת הַכּוֹס וּשְׁטִיפָתוֹ[64]. וְהַשַּׁפּוּד[65]**
17 **וְהָאַסְכְּלָה[66] - מַגְעִילָן בְּמַיִם חַמִּים עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[67]**
18 **וְאַחַר כָּךְ מְדִיחָן[68].**

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ; אֲבָל אִם בִּשֵּׁל קֹדֶם זְרִיקָה[69], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[70] - אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - כֻּלּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[71].

יד. עָלָה הַבָּשָׂר בַּאֲוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס[72] - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְּׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְלֹא נָגְעָה בּוֹ[73]. וְלֹא בְּחַטָּאת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי חַמִּין[74], בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[75]. עֵקֶב אַכִילָה[76]. וְכֵן הַשַּׁפּוּד[77] וְהָאַסְכָּלָה - מַגְעִילָן עֵקֶב אַכִילָה. וְאֵינוֹ מַגִּיחָן עַד זְמַן אַכִילָה שְׁנָיָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁלִים לֶאֱכֹל - יַגְעִיל הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה, וִימָרֵק[78] וְיִשְׁטֹף הַכְּלִי, בֵּין כְּלִי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלִי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחַטָּאת שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ כְּלִי חֶרֶס[79]. וּמְבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ מִיָּד, בֵּין בִּכְלִי מַתֶּכֶת בֵּין בִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמָרֵק וְשׁוֹטֵף[80] עַד סוֹף אֲכִילָה[81].

66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). 67) במשנה שם צו. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגיזרת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר־כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפט"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח־חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג־ד].

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה־שאין־כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה־שאין־כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. 73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם־משנה והר־המוריה). 74) שם צה. במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. 75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= "כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא"). יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד־לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'" ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פי"א משנה ז, ובלחם־משנה שם, ובהר־המוריה כאן. 76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף־משנה), לפני שיהיה נותר (לחם־משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צז. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". 77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף־משנה). 78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על־פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר־כך מדיחן", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף־משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה

שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על־ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד־לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

1 **טו. כְּלֵי גְלָלִים[82] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[83] - אֵינָן**
2 **טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בְּחַטָּאת, אֶלָּא הֲדָחָה**
3 **בִּלְבַד[84]. [85]נֶאֱמַר בְּחַטָּאת: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ**
4 **יִקָּדֵשׁ - לְהְיוֹת כָּמוֹהָ[86]. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ**
5 **פָּסוּל, וְאִם כְּשֵׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֶאֱכֹל כָּמוֹהָ**
6 **וּבְקֻדֻּשָּׁתָהּ[87].**

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, ובברייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בברייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

7 **טז[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] כְּשֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ; אֲבָל**
8 **נִגְּעָה בְּלֹא הַבְלָעָה אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת[90]. וְאֶחָד הַחַטָּאת**
9 **וְאֶחָד שְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין**
10 **חֳמוּרִים[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה[92].**

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא ובברייתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד־לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח.).

11 **יז. נָגַע בְּשָׂרָהּ בָּרָקִיק[93] וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ**
12 **כֻּלּוֹ, אֶלָּא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַבֶּלַע[94].**

93) "רקיק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "ורקיקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. וברייתא שם צז:

13 **יח. כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
14 **וְקָדָשִׁים קַלִּים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם[95] - הֲרֵי הַכֹּל**
15 **נֶאֱכָל בֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[96], וְטָעוּן הַכְּלִי מְרִיקָה**
16 **וּשְׁטִיפָה[97], וְהַכֹּל בֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא**
17 **נָתַן טַעַם זֶה בָּזֶה[98] - אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים[99],**
18 **וְאֵינָן כְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַכְּלִי[100] טָעוּן מְרִיקָה**
19 **וּשְׁטִיפָה[101].**

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי־קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף־משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי־קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי־קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים־קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

20 **יט. בֶּגֶד שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה**
21 **- מַחֲזִירוֹ לָעֲזָרָה וּמְכַבְּסוֹ שָׁם[102]. נִטְמָא חוּץ**
22 **לָעֲזָרָה[103] - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ[104] כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֵר[105],**
23 **וּמַכְנִיסוֹ וּמְכַבְּסוֹ בְּפְנִים[106]. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁלֵם**
24 **כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[107]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בֶּגֶד'[108], צָרִיךְ לְכַבֵּס**
25 **בֶּגֶד[109]. וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדֵי**
26 **הַמַּעֲפֹרֶת שֶׁנִּשְׁאֲרָה בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֻבּוֹ טָהוֹר מִן**
27 **הַתּוֹרָה וּמֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ לַמִּקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם[110].**

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות ז־ח.

103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד). 104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה־למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. 106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולאו בגד הוא ("בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם־משנה כאן, ובמשנה־למלך הלכות כלים שם.

1 **כ. מְעִיל[111] שֶׁנִּגַּע עָלָיו דַּם חַטָּאת וְיָצָא וְנִטְמָא לַחוּץ**
2 **- כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַהֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לוֹקֶה[112],**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.[113] מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ**
4 **אֲצָבָעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[114], וְאַחַר שֶׁיִּתְבַּבֵּס כָּל הַדָּם**
5 **מְעַט מְעַט מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּחוּץ[115].**

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

6 **כא. כְּלִי חֶרֶס שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ הַחַטָּאת וְיָצָא - מַכְנִיסוֹ**
7 **וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[116]. נִטְמָא בַּחוּץ - נוֹקְבוֹ בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ**
8 **קָטָן כִּדֵי שֶׁיִּטָּהֵר[117], וּמַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[118]. וְאִם**
9 **נְקָבוֹ נֶקֶב גָּדוֹל מִזֶּה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי**
10 **אֵינוֹ כְּלִי[119], וְאֵין שׁוֹבְרִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[120]. וְכֵן**
11 **כְּלִי מַתָּכוֹת שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַכְנִיסוֹ**
12 **וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בִּפְנִים[121]. נִטְמָא כְּשֶׁיָּצָא - פּוֹחֲתוֹ**
13 **עַד שֶׁיִּטָּהֵר וּמַכְנִיסוֹ בִּפְנִים[122], וְחוֹזֵר וּמְרַדְּדוֹ עַד**
14 **שֶׁיִּסָּתֵם הַפְּחָת וְיַחֲזֹר כְּתַבְנִית הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ**
15 **מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בָּעֲזָרָה[123]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי נְחשֶׁת**
16 **וְגוֹמֵר - אֵין מוֹרְקִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[124].**

116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. 117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי־חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. 118) אף־על־פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. 119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. 120) שם צה. כלי אמר רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) – כשהוא כלי ישבר. 121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. 122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפי"א מהלכות כלים הלכות א־ב. 123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא – דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) – אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. 124) שם בגמרא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אָשָׁם וַדַּאי בֵּין אָשָׁם תָּלוּי - שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁמַּאֲרָנוּ[3], וּמַפְשִׁיט[4] וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין[5] וּמוֹלְחָן[6] וְזוֹרְקָן[7] עַל גַּב הָאִשִּׁים[8]. וְאִם רָצָה לְהוֹלִיכָן[9] בְּכְלִי - מוֹלִיךְ[10]. וּשְׁאָר בְּשָׂרָם נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11] כְּחַטָּאת[12].

2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. 3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 4) העור. 5) ראה למעלה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהן". 6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 7) (צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד). 8) שנאמר (שם ז, ג־ה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". 9) את האימורים למזבח. 10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתנן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. 11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם, ו) "כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יֵאָכֵל קדש קדשים הוא". 12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם, ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אָשָׁם מְצֹרָע יֵשׁ בְּקַבָּלַת דָּמוֹ שְׁנוּיִ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַחֲסְרֵי כַּפָּרָה[13]. וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁאָר מַעֲשָׂיו וּזְרִיקַת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וַאֲכִילָתוֹ - כִּשְׁאָר הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דָּבָר[14].

13) פ"ד ה"ב. 14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג) "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עֲשִׂיַּת כָּל שְׁלָמִים כְּמִצְוָתָן - מִצְוַת עֲשֵׂה[15]. וְהֵן אַרְבָּעָה מִינִין: הָאֶחָד שַׁלְמֵי צִבּוּר[16], וְהַשְּׁלֹשָׁה שַׁלְמֵי יָחִיד[17].

15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת השלמים – אם על תודה יקריבנו" ('ספר המצוות' עשה סו). 16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. 17) ראה להלן ה"ה.

ד. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שַׁלְמֵי צִבּוּר? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁמַּאֲרָנוּ[18], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִים[19] וּמוֹלְחָן[20] וּמַקְטִירָן[21], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בָּעֲזָרָה[22] כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁמַּאֲרָנוּ[23].

18) למעלה פ"ה ה"ב־ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 19) ראה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". 20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. 21) שנאמר (שם ג, ג־ה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה', את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן הי"א, וראה למעלה ה"א). 22) משנה, זבחים נד, ב. 23) למעלה פ"א הי"ז, ופ"ה ה"ג.

ה. שַׁלְמֵי יָחִיד שְׁלֹשָׁה מִינִין: הָאֶחָד הוּא הַבָּא שְׁלֵמִים בְּלֹא לֶחֶם, כְּגוֹן שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשִׂמְחָה[24]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שְׁלָמִים. וְהַשֵּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם הַלֶּחֶם בְּנֶדֶר אוֹ נְדָבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תּוֹדָה[25]. וְאוֹתוֹ הַלֶּחֶם נִקְרָא לֶחֶם תּוֹדָה. וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלָמִים שֶׁמַּקְרִיב הַנָּזִיר בְּיוֹם מִלֹּאת נִזְרוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם לֶחֶם[26]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֵיל נָזִיר[27].

24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. 25) כמו שכתוב (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". 26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד־טו) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". 27) זבחים נה, א - במשנה.

ו. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלָשְׁתָּן? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁמַּאֲרָנוּ[28], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין[29], וְאַחַר כָּךְ מְנַתֵּחַ אֶת הַבָּשָׂר[30] וּמַפְרִישׁ הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן הָאֲמוּרִין עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק[31] עַל יְדֵי הַבְּעָלִים[32], וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים[33] וּמֵנִיף הַכֹּל לִפְנֵי ה' בַּמִּזְרָח[34]. וְכֵן כָּל הַטָּעוּן תְּנוּפָה - בַּמִּזְרָח מְנִיפִין אוֹתוֹ[35].

28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". 29) ראה למעלה פ"ה הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם". 30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". 31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". 32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחן על ידי הבעלים". 33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב

(= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. 34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה' – וכל־שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף־משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה' " הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף־על־פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על־כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף־משנה כאן). 35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין הי"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה הט"ו וגבי מנחת סוטה.

1 **ז. וְכֵיצַד הוּא מֵנִיף? מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד**[36].
2 **וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן תּוֹדָה - לוֹקֵחַ מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ**
3 **אֶחָד מֵעֲשָׂרָה**[37] **וּמַנִּיחוֹ עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק וְהָאֲמוּרִים,**
4 **וּמֵנִיף הַכֹּל**[38] **עַל יְדֵי הַבְּעָלִים**[39] **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[40].

36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לז, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. 37) עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן הי"ז־יח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. 38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה – למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). 39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. 40) למעלה ה"ו.

5 **ח. וְכֵיצַד מַנִּיחָן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחַלָּבִים**
6 **עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחָזֶה וָשׁוֹק לְמַעְלָה, וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת**
7 **וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לֶחֶם - מַנִּיחוֹ**
8 **לְמַעְלָה, וּמֵנִיף הַכֹּל**[41].

41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

9 **ט. הָיָה הַקָּרְבָּן אֵיל נָזִיר - מוֹצִיא הָאֲמוּרִין וּמַפְרִישׁ**
10 **חָזֶה וָשׁוֹק**[42]**, וּמְבַשֵּׁל שְׁאָר הָאַיִל בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים**[43]**,**
11 **וְלוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ בְּשֻׁלָּה מִן הָאַיִל**[44] **עִם אֶחָד**
12 **מֵעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמּוֹ**[45] **עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק**
13 **וְהָאֲמוּרִין**[46] **וּמַנִּיחַ הַכֹּל עַל יְדֵי הַנָּזִיר, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ**
14 **יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף הַכֹּל**[47] **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[48].

42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר־כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". 43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז־ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). 44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא־קמא של רבי שמעון (חולין צח:) וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא־קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשטות לשון הפסוק (כסף־משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע". 45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. 46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל – כסף־משנה). 47) שנאמר (במדבר שם, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

15 **י. אֵי זֶהוּ חָזֶה? כָּל הָרוֹאֶה אֶת הַקְּרָקַע, לְמַעְלָה עַד**
16 **הַצַּוָּאר, לְמַטָּה עַד הַכָּרֵס**[49]**. וְחוֹתֵךְ עִמָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת**
17 **אֵילַךְ וְאֵילַךְ**[50]**. וְאֵי זֶהוּ זְרוֹעַ?**[51] **מִן הַפֶּרֶק שֶׁל**
18 **אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעֹרִין זֶה**
19 **בָּזֶה**[52]**. וְהַזְּרוֹעַ הָאֲמוּרָה הִיא זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין**[53]**.**
20 **וְשֶׁקְּנִגְדָּהּ הוּא הַשּׁוֹק הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם**[54].

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה.) הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'.
50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתים מכאן ושתים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח.
51) ראה פ"ט מהל' ביכורים הי"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה הי"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד־לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבזרוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

1 **יא. וְאַחַר שֶׁמְּנִיפָן מוֹלֵחַ הָאֲמוּרִין[55] וּמַקְטִירָן עַל**
2 **גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[56]. אֲבָל הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים,**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה[57].**
4 **וּשְׂאָר הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים[58]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים**
5 **זוֹכִין בְּחָזֶה וָשׁוֹק אֶלָּא לְאַחַר הֶקְטֵר הָאֲמוּרִין[59].**

55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר על כל קרבנך תקריב מלח". 56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג.
57) וגו': "לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל".
58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". 59) ברייתא, פסחים נט, ב. ו'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים, תלמוד־לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המזבחה, ואחר־כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא־הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפי"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

6 **יב. וְכֵן הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף בְּתוֹדָה[60] וּבְאֵיל נָזִיר[61] וְהַזְּרוֹעַ**
7 **הַבְּשֻׁלָה[62] נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים, וּשְׂאָר הַלֶּחֶם[63] עִם שְׂאָר**
8 **הַבָּשָׂר[64] נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. וְהַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף עִם הֶחָזֶה**
9 **וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוּרָם מִתּוֹדָה; וְהַזְּרוֹעַ בְּשֻׁלָה**
10 **עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק עִם הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף - הֵם הַנִּקְרָאִין**
11 **מוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[65].**

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל".
63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קרית ספר' כאן). 64) ראה למעלה הי"א.
65) בבא־קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

12 **יג. הַלֶּחֶם הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה סְפֵק תְּרוּמָה הוּא[66].**
13 **לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה וַחֲמֵשׁ כְּתִרוּמָה[67],**
14 **וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה[68].**

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחללוהו", וחמישתו, נאמר שם, יד "ויסף חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. 67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'.
68) ראה פי"ג מהל' תרומות ה"א־ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן

התורה הכל בטל ברוב (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפי"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

1 **יד. הָיָה בַּעַל הַתּוֹדָה כֹּהֵן - חֲרֵי שְׁאָר הַלֶּחֶם נֶאֱכָל**
2 **לַבְּעָלִים כְּתוֹדַת יִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם הַבָּא עִם**
3 **הַתּוֹדָה אוֹ עִם אֵיל נָזִיר קָרוּי מִנְחָה**[69].

69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב- "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

4 **טו. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשִׁתָּפוּת - הָאֶחָד מֵנִיף**
5 **בְּרִשׁוּת חֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה - אֶחָד מֵנִיף עַל יְדֵי**
6 **כֻּלָּן**[70]**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּסְמִיכָה**[71].

70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר ולינייף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כי-אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). 71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

7 **טז. הָיְתָה אִשָּׁה בַּעֲלַת הַקָּרְבָּן - אֵינָהּ מְנִיפָה**[72]**, אֲבָל**
8 **הַכֹּהֵן מֵנִיף**[73]**; שֶׁקָּרְבָּנָהּ טָעוּן תְּנוּפָה, וְהִיא פְּסוּלָה**
9 **לְתְנוּפָה**[74]**. וּלְעוֹלָם אֵין אִשָּׁה מְנִיפָה, אֶלָּא הַסּוֹטָה**
10 **וְהַנְּזִירָה בְּלִבַד**[75]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[76]**. וּתְנוּפָה קוֹרְמֶת**
11 **לְהַגָּשָׁה בְּכָל מָקוֹם**[77].

72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. 73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. 74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא:) "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". 75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו:) "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). 76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה הט"ו לענין סוטה. 77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר-כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

12 **יז. כֵּיצַד הוּא הַלֶּחֶם שֶׁמֵּבִיא עִם הַתּוֹדָה? לוֹקֵחַ**
13 **עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן**[78] **סֹלֶת**[79] **וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים**
14 **חָמֵץ וַעֲשָׂרָה מַצָּה**[80]**. הָעֲשָׂרָה שֶׁל חָמֵץ עוֹשֶׂה אוֹתָם**
15 **עֶשֶׂר חַלּוֹת**[81].

78) כלומר, עשרים עשיריות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). 79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהו סולת, תלמוד-לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא רקיקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד-לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות ברקיקים סולת", וכן הוא בזבחים נ, א. 80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. 81) שם. ובגמרא שם עז, ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות מעשרה עשרונים), תלמוד-לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עו, א – במשנה, ובשבועות טו, א. וב'ספרא' אמור פי"ג ה"א.

16 **יח. וְכֵיצַד מְחַמְּצָן? מֵבִיא שְׂאוֹר כְּדֵי חִמּוּצָן**[82]
17 **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה**[83] **וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאוֹר,**
19 **שֶׁפְּעָמִים יִהְיֶה עָבֶה וְקָשֶׁה**[84] **וּפְעָמִים רַךְ**[85] **- אֵין**
20 **מַשְׁגִּיחִין אֶלָּא עַל מִדָּתָהּ עַתָּה, וַהֲרֵי הוּא מוּדָד**

עִשָּׂרוֹן עֶשְׂרוֹן[86] שְׁלֵמִים[87]. וְהָעֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים שֶׁל מַצָּה עוּשָׂה מֵהֶן שְׁלֹשִׁים חַלּוֹת שָׁווֹת[88], עֶשֶׂר חַלּוֹת מִכָּל מִין: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַאֲפֵה תַּנּוּר, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת רְקִיקִים[89], וְעֶשֶׂר חַלּוֹת מֻרְבֶּכֶת[90].

82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. 83) מדת עשרון. 84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. 85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. 86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". 87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. 88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, רקיקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז:) "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד־לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות בלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלש חלות לעשרון". 89) "רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא־בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, ורקיקי מצות (שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. 90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין רבוכה היא ענין קלויה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן הי"ט וה"כ.

יט. וְכֵיצַד הִיא הַמֻּרְבֶּכֶת? חוֹלְטָהּ[91] בְּרוֹתְחִין[92] וְאוֹפֶה אוֹתָהּ מְעַט[93], וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן עַל הָאִלְפָּס[94] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[95] כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלִין הַסֻּפְגָּנִין, וּמַרְבִּין בְּשַׁמְנָהּ. וְזֶהוּ הָרִבּוּךְ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[96].

91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. 93) ראה להלן בפי"ג ה"ג. 94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 95) "מחבת", ראה להלן שם. 96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פי"ג שם בסוף ההלכה.

כ. וּבַכַּמָּה שֶׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁלֹשִׁים חַלּוֹת?[97] בַּחֲצִי לוֹג שֶׁמֶן[98]. וְשִׁעוּר זֶה הַלָּכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[99]. רְבִיעִית מִמֶּנּוּ לָרְבוּכָה, וּשְׁמִינִית לַחַלּוֹת, וּשְׁמִינִית לָרְקִיקִין[100].

97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פי"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולרקיקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. 98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תודה". 99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). 100) מנחות ו'סיפרא' שם.

כא. הַחַלּוֹת[101] - לוֹתֶת[102] הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בְּשֶׁמְנִית שֶׁל שֶׁמֶן, וְאַחַר כָּךְ לָשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן[103]. וְהָרְקִיקִין - מוֹשְׁחָן בְּשֶׁמְנִית שֶׁלָּהֶן אַחַר אֲפִיָּתָן[104]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מִן הַכֹּל אַרְבַּע חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וָמִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן[105].

101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה־לומר: כיצד הן עשויות? 102) מרטיב. 103) בברייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת בלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות בלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". 104) מנחות, שם. וראה להלן פי"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפייה מושח אותן". 105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'".

כב. וְלַחְמֵי תּוֹדָה שֶׁאָפָה אוֹתָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא. לֹא נֶאֱמַר אַרְבָּעִים אֶלָּא לְמִצְוָה[106]. וְהוּא שֶׁיַּפְרִישׁ הַחַלָּה שֶׁלָּהֶן[107] אַחַת מִכָּל קָרְבָּן כְּשֶׁהֵן בָּצֵק[108], שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין פְּרוּסָה[109]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן - שֶׁלֹּא יִטֹּל פָּרוּס[110].

106) כשמואל במנחות עו, א. ולא כרב הונא (שם עו:). 107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. 108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין – חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. 109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כי־אם שלימה. 110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

כג. וְכֵיצַד הוּא הַלֶּחֶם הַבָּא עִם אֵיל נָזִיר? לוֹקֵחַ שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן[111] וְעוֹשֶׂה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלּוֹת[112] שָׁווֹת, וְהַכֹּל מַצָּה[113]. עֲשָׂרָה רְקִיקִין מְשׁוּחִין בַּשֶּׁמֶן, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת לוּתֵת הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בַּשֶּׁמֶן, וְהַכֹּל מַאֲפֵה תַּנּוּר[114]. וְשֶׁמֶן שֶׁלָּהֶן רְבִיעִית[115]. וְשִׁעוּר זֶה הֶלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[116]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מֵהֶן שְׁתֵּי חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין[117].

111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, חלות ורקיקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שלישי)", ובברייתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד־לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות ורקיקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות ורקיקין אין, מידי אחריני לא". 112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תודה (מנחות עח.) וחלות תודה היו עשר לכל מין ומין. 113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). 114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות ורקיקין הם מאפה תנור (כסף־משנה). 115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". 116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". 117) שנאמר (במדבר ו, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'".

כד. שְׁנֵי מִינֵי לֶחֶם שֶׁנִּזְנְזִיר[118] וְאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם שֶׁבְּתוֹדָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[119]. וּמַעֲשֶׂה הַלֶּחֶם שֶׁל שְׁנֵיהֶן חוּץ לָעֲזָרָה[120].

118) רקיקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). 119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התודה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). 120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם – חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיטת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. ('הר המוריה'). (אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז.) ואף־על־פי־כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:) השוחט את התודה לפנים, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפנים מחומת בית פאגי, אף־על־פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפי"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה־למלך בשם 'ברכת הזבח').

כה. כֵּיצַד מַעֲשֶׂה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח? אַחַר שֶׁזּוֹרֵק דָּמָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121] מַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִים[122] וּמוֹלְחָן[123] וּמַקְטִירָן[124]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[125]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַמַּעֲשֵׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים[126]. וּשְׁאָר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לִמְנוּיָיו כְּהִלְכוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח.

121) למעלה פ"ה הי"ז. 122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן עד שיזרק הדם וכו' נמצאת אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירן". 123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. 125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. 126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח אדר־ה' ניסן תשע"ז

יום ראשון כ"ח אדר ה'תשע"ז

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

א. חָצֵר[2] הַשֻּׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה[3] אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ בֵּית שַׁעַר[4] וְדֶלֶת[5], וְכֻלָּן[6] כָּל הַדְּבָרִים

1 שֶׁהֶחָצֵר צְרִיכָה לָהֶם צֹרֶךְ גָּדוֹל, אוֹ דְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ
2 בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָם; אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
3 צִיּוּר וְכִיּוּר[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֶהוּ[8]. עָשָׂה אֶחָד
4 מֵהֶן מֵעַצְמוֹ, אִם גָּלָה הַשֵּׁנִי דַּעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בַּמֶּה
5 שֶׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[9], וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ
6 בַּהוֹצָאָה.

2) בבא־בתרא ז: במשנה, וכדעת תנא־קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף־משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבבא־מציעא לח:). 3) אם השני אינו רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. 4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא־בתרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. 5) וכן נגר ומנעול ('נתיבות' סימן קסא. וכל־שכן מהלכה ב). 6) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותוכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. 7) אף הוא מין ציור. 8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא־בתרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות - הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגר"א סימן קסא, ס"ק ג). 9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא־בתרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד־משנה וכסף־משנה.

7 ב. מִי[10] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת[11] - בְּנֵי הֶחָצֵר
8 מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם דֶּלֶת[12] וְנֶגֶר[13] וּמַנְעוּל;
9 אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה
10 שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

10) תוספתא שם, הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א. 11) ואינו גר שם. 12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת היזק ראיה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם שמירה גם לדברים הקבועים בחצר, גם הוא בכלל החיוב ('נתיבות' שם). 13) ברית.

11 ג. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ
12 בְּהֵמָה אוֹ רְחַיִם, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין - חֲבֵרוֹ
13 מְעַכֵּב עָלָיו[14]. וְכֵן[15] שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי
14 הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בְּחַצְרוֹתֵיהֶן - בְּכֻלָּן הַשֻּׁתָּפִין
15 מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה[16], לְפִי שֶׁאֵין
16 דַּרְכָּן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת עַל גַּב הַנָּהָר[17].

14) להלן הלכה ה מביא רבינו, שהתשמישים הנ"ל אין להם דין חזקה בחצר השותפין, ומקור הדברים בבבא־בתרא נז. נז: שאין דרך השותפים להקפיד אחד על השני כשהוא עושה דברים אלו, ולפיכך אין הוא יכול לטעון שהחזיק. אבל ברור הדבר שאם הוא מקפיד גם בדברים אלו - יכול לעכב בידי חבירו שלא יעשה אותם בחצר, וכן נראה מדברי המשנה (שם נז. שהובאה להלן הלכה ה) "ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר תנור ריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים" - הרי שאין להם חזקה ויכול לעכב עליו. וכן נראה להלן בדין הכביסה, עיין הערה טו. וכן כתב הר"ן בנדרים מו. ד"ה ושניהם אסורים. ועיין רמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ד. 15) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי בנאה, שם נז: 16) כלומר, אפילו יש מנהג בעיר זו, שהנשים מכבסות על יד הנהר, יכול אחד מן השותפין לשנות המנהג ולעשות בחצר (סמ"ע סימן קפא, ס"ק ז). 17) משמע שלולא טעם זה - השותפין מעכבין זה על זה, אע"פ שאין כאן עשיית מחיצה ואין דרך השותפין להקפיד בכך (ראה להלן הלכה ה) - שגם בכגון זה יכול לעכב אם ירצה (הגר"א שם ס"ק ז), וראה למעלה.

17 ד. אֶחָד חָצֵר הַשֻּׁתָּפִין וְאֶחָד מָבוֹי[18] שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[19]
18 - כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
19 בַּמָּבוֹי אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכּוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
20 בָּהֶן בַּמְּבוֹאוֹת.

18) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, 6) "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של שותפין". ובמגיד־משנה הביא מתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". וראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. 19) היינו, שהוא סתום משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומפולש לרשות הרבים, דינו כרשות הרבים. וכן כתב הרי"ף בבבא־בתרא פרק א (דפוס ווילנא ז ע"ב).

21 ה. אֶחָד[20] מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁהֶעֱמִיד בְּהֵמָה אוֹ
22 רֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[21] בֶּחָצֵר[22], וְלֹא מִחָה בּוֹ שֻׁתָּפוֹ -
23 הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[23]. וְאִם[24] הֶעֱמִיד
24 בִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה
25 טְפָחִים - הֶחֱזִיק[25]. שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מַקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה,
26 וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוֹ - מָחַל[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
27 בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין; אֲבָל בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִיד
28 בְּהֶמְתּוֹ וְעָשָׂה לוֹ מְחִיצָה - לֹא הֶחֱזִיק. שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ,
29 שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַעֲמִיד
30 תַּנּוּר וְכִירַיִם וּמְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאִם
31 תֹּאמַר: הֶחֱזִיק - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל מָקוֹם
32 לַחֲבֵרוֹ[27].

20) בבא־בתרא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוה, וראה בסמוך. 21) כגון, תנור וכיריים או גידול תרנגולין. 22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכרב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. 23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. 24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. 25) היינו,

מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד־משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. 26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא־בתרא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון־דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. ועיין רשב"ם בבא־בתרא מא. 27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד־משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפי"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

1 **ו. אֶחָד[28] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ**
2 **בֵּיתוֹ לֶחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל[29] בּוֹ**
3 **מִמֶּנּוּ[30]. וְאִם[31] פָּתַח - יִסְתֹּם[32]. וְכֵן[33] לֹא[34] יִפְתְּחוּ[35]**
4 **הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר, פֶּתַח בַּיִת כְּנֶגֶד[36] פֶּתַח בַּיִת אוֹ חַלּוֹן**
5 **כְּנֶגֶד חַלּוֹן. אֲבָל[37] פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח**
6 **כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; מִפְּנֵי[38] שֶׁאוֹמֵר לוֹ:**
7 **חֲרִינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתָךְ[39].**

28) משנה בבבא־בתרא נט: 29) ויש בזה משום היזק ראיה. 30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על־ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל־שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). 31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. 32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף־משנה). 33) שם ס. במשנה. 34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". 35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר ששניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום היזק ראיה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). 36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. 37) משנה, שם. 38) בגמרא שם. 39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותו אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד־משנה.

8 **ז. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חֲנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח**
9 **חָצֵר חֲבֵרוֹ[40], שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ תָּמִיד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי רְשׁוּת**
10 **הָרַבִּים עוֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בַּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם**
11 **וּמַבִּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.**

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה בריי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

12 **ח. אֶחָד[41] מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁלָּקַח בַּיִת בְּחָצֵר**
13 **אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ פֶּתַח לַחָצֵר הַשֻּׁתָּפִין[42]**
14 **שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ[43] בָּנָה עָלָיו עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה**
15 **לוֹ פֶּתַח לְתוֹךְ הֶחָצֵר, לְפִי[44] שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת**
16 **הַדֶּרֶךְ[45]. נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהָיָה לָזֶה שָׂכָן אֶחָד, וְנַעֲשׂוּ לוֹ**
17 **שְׁכֵנִים הַרְבֵּה. אֲבָל[46] פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח עֲלִיָּה[47] לְתוֹךְ**
18 **בֵּיתוֹ. וְאִם[48] רָצָה לַחֲלֹק חַדְרוֹ לִשְׁנַיִם - חוֹלֵק.**

41) בבא־בתרא נט: במשנה. 42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף־משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). 43) משנה, שם. 44) ההנמקה, בגמרא שם ס. 45) שעל־ידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. 46) משנה, שם. 47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד־משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא־בתרא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עלייה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין 'נמוקי יוסף' שם. 48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל־שכן הוא מעליה.

19 **ט. מֻכָּאן[49] אַתָּה לָמֵד: שֶׁאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁהֶבְיִא**
20 **אֲצָלוֹ לְבֵיתוֹ אֲנָשִׁי בַּיִת אַחֶרֶת[50] - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לְעַכֵּב**
21 **עָלָיו[51], מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמַּשְׁכִּיר**
22 **בֵּיתוֹ לְבַעַל בַּיִת אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבָיו**
23 **אוֹ מְיֻדָּעָיו לִשְׁכֹּן[52] עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבַיִת זֶה - הֲרֵי**
24 **הַמַּשְׁכִּיר מְעַכֵּב עָלָיו.**

49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. 50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. 51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדיורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדיורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדיורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל

אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחינם תמה על כך הראב"ד.

1 **י. הָיָה[53] פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁתָפִין קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל**
2 **לְהַרְחִיבוֹ; שֶׁהֲרֵי[54] שֶׁתָּפוֹ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי**
3 **יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵינִי יָכוֹל**
4 **לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל[55]. וְאִם[56] הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל**
5 **- לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שֶׁהֲרֵי[57] אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד**
6 **אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר, בִּשְׁנַיִם - אֵינִי יָכוֹל[58].**

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל־ידי־זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

7 **יא. אֲבָל[59] מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים**
8 **וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחָב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם -**
9 **אֵין[60] חֲבֵרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
10 **בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.**

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

11 **יב. כּוֹפִין[61] בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לֶחִי**
12 **אוֹ קוֹרָה לַמָּבוֹי[62].**

61) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא־בתרא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על־ידי לחי או על־ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על־ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף ללחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

13 **יג. מִי[63] שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח לַמָּבוֹי[64] - אֵין בְּנֵי מָבוֹי כּוֹפִין**
14 **אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֶּלֶת לַמָּבוֹי[65]; שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: רְצוֹנִי**
15 **שֶׁאֶבְנֶה בַּחֲבִילָתִי עַד פִּתְחִי[66]. וּמָבוֹי[67] הַמְפֻלָּשׁ**
16 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים[68], וּבִקְּשׁוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם**
17 **דְּלָתוֹת - בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי**
18 **שֶׁפְּעָמִים[70] דּוֹחֲקִין הָרַבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ[71].**

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם. 64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב"טור" ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא־בתרא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד־משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

19 **יד. מִי[72] שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ פֶּתַח בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[73]**
20 **- בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת**
21 **הַדֶּרֶךְ. וְאִם הָיָה מָבוֹי מְפֻלָּשׁ[74] - פּוֹתֵחַ כָּל פֶּתַח**
22 **שֶׁיִּרְצֶה לְכַתְּחִלָּה[75].**

72) בבא־בתרא יא: בברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

23 **טו. הָיָה[76] לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[77] -**
24 **הֲרֵי זֶה פּוֹתְחוֹ[78] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם פָּרַץ אֶת**
25 **פִּצְּימָיו[79] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו[80]. וְכֵן[81] אֶחָד**
26 **מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ לִסְתֹּם[82] פִּתְחוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ[83] לְמָבוֹי**
27 **אַחֵר[84] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו; שֶׁמָּא יָבוֹא עֲלֵיהֶם**
28 **מַס, וּמִתְמַעֵט מֵחֶלְקָן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי**
29 **הַמָּבוֹי. לְפִיכָךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי**
30 **הַמָּבוֹי - הֲרֵי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.**

76) שם יא: כרבי בברייתא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל־ידי־זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל־ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד־משנה וכסף־משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס

באותו מבוי, ועיין כסף־משנה בשם רמב"ן. 82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. 83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. 84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

טז. חָמֵשׁ[85] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[86] - כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה[87], וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[88]. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה[89] מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[90], וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַשֵּׁאָר. נִמְצֵאת הַפְּנִימִית מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם כֻּלָּן וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. לְפִיכָךְ, אִם בָּעַל הַשְּׁנִיָּה בָּנָה אִצְטַבָּא[91] כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ וְסָתָמוֹ - אֵין הַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו[92]; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ בְּאֹרֶךְ, שֶׁהָרֵי מַקִּיפִין הָאִצְטַבָּא. וְכֵן בָּעַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁפָּתַח לַחֲצֵרוֹ פֶּתַח שֵׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַחִיצוֹנָה[93] - אֵין הַחִיצוֹנָה מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ[94] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפֶּתַח וְלַחוּץ[95]. אֲבָל אִם פָּתַח הַפֶּתַח הַשֵּׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׁלִישִׁי - הַפְּנִימִית[96] מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ[97]. וְכֵן הַדִּין בְּכֻלָּן[98].

85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. 87) הקרובה לרשות הרבים. 88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. 89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. 90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה ('תוספות' שם ד"ה והפנימית). 91) ספסל קטן לישיבה ולהנחת פרקמטיא. 92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. 93) הוא־הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף־משנה). 94) לבעל החיצונה. 95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. 96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף־משנה. 97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. 98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

יום שני כ"ט אדר ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

א. כּוֹפִין[2] בְּנֵי[3] הָעִיר[4] זֶה אֶת זֶה[5] לַעֲשׂוֹת חוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ[6] לָעִיר, וְלִבְנוֹת[7] לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים[8], כְּדֵי שֶׁיִּקְרְאוּ בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

2) משנה בבבא־בתרא ז: 3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. 4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). 5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשטות הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית־כנסת וספר־תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית־כנסת ולקנות להם ספר־תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). 6) וכן פרשים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא־הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). 7) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה בריי"ף בבא־בתרא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). 8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא בריי"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר־תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר־תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן־אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

ב. מִי[9] שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין[10] לִקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מְשׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וְכוֹפִין[12] בְּנֵי בִקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בֵּינֵיהֶם חָרִיץ[13] וּבֶן חָרִיץ[14].

9) בבא־קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. 10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבית־דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל־כרחנו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם־כן רק בית־דין כופין אותו על זה. שאם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכוף אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. 11) שתהא

מחוברת עם כל סביבותיה. 12) תוספתא בבא־מציעא פי"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה בריי"ף בבא־בתרא פרק ראשון. 13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא־בתרא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). 14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

1 **ג.** מי[15] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת[16] - בְּנֵי הָעִיר**
2 **מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַחְפֹּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת**
3 **וְאַמַּת הַמַּיִם[17]; אֲבָל בִּשְׂאָר כָּל הַדְּבָרִים[18] - אֵין**
4 **מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר**
5 **- מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל[19].**

15) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (לפי כ"י ווין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה בריי"ף בבא־בתרא פ"א כלשונה. 16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. 17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל־וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. 18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית־הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. 19) ראה למעלה הערה ה.

6 **ד.** כְּשֶׁהֵן[20] **גּוֹבִין מֵאַנְשֵׁי הָעִיר לִבְנוֹת הַחוֹמָה[21] -**
7 **גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוֹמָה. כָּל הַסָּמוּךְ**
8 **לַחוֹמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.**

20) בבא־בתרא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על־ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממון" כלל, וכן דעת הריי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממון. 21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

9 **ה.** וְכָל הַדָּר[22] **בָּעִיר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ**
10 **בֵּית דִּירָה[23] - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים**
11 **הַצְּרִיכִין לְתִקּוּן[24] הַחוֹמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכַר הַפָּרָשִׁין[25]**
12 **הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכֹל בֵּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ**
13 **שֶׁשּׁוֹמְרִין אֶת הָעִיר[26].**

22) שם ז: במשנה. 23) שכיון שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ). 24) משנה, שם. 25) מימרא של רב פפא, שם ח. 26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

14 **ו.** כָּל הַדְּבָרִים[27] **שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין**
15 **מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וַאֲפִלּוּ מִן הַיְתוֹמִים[28], חוּץ[29]**
16 **מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים; שֶׁאֵין[30] תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִין**
17 **שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמַרְתָּן[31]. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּרָכִים**
18 **וְהָרְחוֹבוֹת - אֲפִלּוּ מִן הַחֲכָמִים[32]. וְאִם[33] כָּל הָעָם**
19 **יוֹצְאִין וּמְתַקְּנִין בְּעַצְמָן[34] - לֹא יֵצְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים**
20 **עִמָּהֶן[35], שֶׁאֵין דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהִזְדַּלְזֵל לִפְנֵי**
21 **עַם הָאָרֶץ.**

27) שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. 28) שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). 29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:) בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). 30) שם. 31) כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגינים עליהם. 32) בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. 33) רב יהודה, שם. 34) ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. 35) לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

22 **ז.** הָיוּ[36] **חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לַמְּדִינָה - גּוֹבִין**
23 **אַף מִן הַיְתוֹמִים; שֶׁזּוֹ[37] זְכוּת לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁקוּ**
24 **מֵמֶּנּוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם[38]. לְפִיכָךְ[39][40], אִם אֵרַע**
25 **לָהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא בָּאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנוּ מֵהֶן**
26 **הַיְתוֹמִים, מַחֲזִירִין[41] לָהֶם כָּל מַה שֶּׁנִּלְקַח מֵהֶן. וְכֵן**
27 **כֹּל בֵּיּוֹצֵא בָּזֶה[42].**

36) שם ח. מימרא של רב פפא. 37) הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. 38) והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. 39) כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אידי. 40) מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). 41) כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. 42) בבא־בתרא כא: כבריתא.

28 **ח.** כּוּתִּים[43] **בְּנֵי מָבוֹי[44] זֶה אֶת זֶה[45] שֶׁלֹּא[46] לְהוֹשִׁיב**
29 **בֵּינֵיהֶן[47] לֹא חַיָּט וְלֹא בַּרְסִי[48], וְלֹא[49] אֶחָד מִבַּעֲלֵי**
30 **אֻמָּנִיּוֹת. הָיָה[50] שָׁם בַּמָּבוֹי אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי[51] אֻמָּן,**
31 **וְלֹא מִחוּ בּוֹ[52], אוֹ שֶׁהָיְתָה[53] שָׁם מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ**
32 **רַחַיִם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה מֶרְחָץ אַחֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ אוֹ**
33 **טְחוֹן[54] אַחֶרֶת - אֵינוֹ[55] יָכוֹל לְמָנְעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אַתָּה**
34 **פּוֹסֵק[56] חַיַּי. וַאֲפִלּוּ[57] הָיָה מִבְּנֵי מָבוֹי אַחֵר - אֵינָן**
35 **יְכוֹלִין לְמָנְעוֹ[58], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֻמָּנוּת[59].**
36 **אֲבָל[60] גֵּר מְמְדִינָה[61] אַחֶרֶת שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד**
37 **חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מֶרְחָץ מִצַּד מֶרְחָץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ**
38 **לָהֶן לְמָנְעוֹ. וְאִם[62] הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנָת הַמֶּלֶךְ[63] -**
39 **אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[64].**

43) שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. 44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. 45) מפני הטעם שמביא רבינו

להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם־משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בברייתא הנ"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. 46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. 47) מעבד עורות. 48) בברייתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב־יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. 49) המשך הברייתא שם, וכתנא־קמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. 50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. 51) אף־על־פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. 52) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (צק"מ עמוד 8, 401). 53) טחנת קמח. 54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנעו אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא־הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנעו, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. 55) חותך. והטעם בברייתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלי". 56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. 57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. 58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. 59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. 60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחריתי (=עיר אחרת). 61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. 62) מס הגולגולת למלך. 63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שבן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. 64) מוכרי בשמים לנשים.

ט. רוֹכְלִין[65] הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[66] - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה יְכוֹלִין לְעַכְּבָן; שֶׁהַתַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא שֶׁיִּהְיוּ מַחֲזִירִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל[67]. אֲבָל[68] אֵינָן קוֹבְעִין מָקוֹם וְיוֹשְׁבִין בּוֹ[69], אֶלָּא מִדַּעַת בְּנֵי הָעִיר. וְאִם[70] תַּלְמִיד חָכָם הוּא - קוֹבֵעַ מָקוֹם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה[71].

65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. 66) בבא־בתרא כב. וראה בבבא־קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. 67) שם. 68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע על סימן קנו, ס"ק יט. 69) מסקנת הגמרא בבבא־בתרא שם. 70) כדי שלא יבטל מתלמודו. 71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא־בתרא שם.

י. הַסּוֹחֲרִים[72] שֶׁמְּבִיאִין סְחוֹרָתָם לְמֹכֶר בְּתוֹךְ הָעֲיָרוֹת - בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם[73]. וְאִם[74] מָכְרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בִּלְבַד[75] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא[76] שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק[77]; אֲבָל לֹא יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם[78] יֵשׁ לָהֶן מַלְוֶה[79] בָּעִיר - מוֹכְרִין כְּדֵי פַּרְנָסָתָם[80] אֲפִלּוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפָּרְעוּ[81] חוֹבָן וְיֵלְכוּ לָהֶן.

72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחרי העיר, ראה במגיד־משנה. 73) מסקנת הגמרא שם. 74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). 75) אף זה שם. 76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמותר. 77) מסקנת רב כהנא, שם. 78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. 79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד־משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. 80) [אין לנקד "שֶׁיִּפָּרְעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שיִּפָּרע חובם". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שהם חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עו]. 81) בבא־בתרא כא. בברייתא.

יא. אֶחָד[82] מִבְּנֵי מָבוֹי[83] שֶׁאֵינוֹ מְפַלֵּשׁ[84] שֶׁמְּבַקֵּשׁ[85] לְהֵעָשׂוֹת רוֹפֵא[86], אֻמָּן[87], אוֹ גַּרְדִּי[88], אוֹ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[89] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין[90] עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין. וְכֵן[91] מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצַר[92] הַשֻּׁתָּפִין - לֹא יַשְׁכִּירֶנּוּ[93] לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֻמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר[94] יְהוּדִי[95] שֶׁכּוֹתֵב הַשְּׁטָרוֹת[96], וְלֹא לְמְלַמֵּדֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אביי (שם ב:) שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאביי אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אביי, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אביי (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף־משנה. וראה להלן הערה פה. 83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא־בתרא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. 84) והוא־הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפי"א ה"ה. 85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן־משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים,

ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). 86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - ש"רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. 87) אורג בגדים. וראה כסף־משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. 88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. 89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפי"א הלכה ה. 90) אף היא ברייתא, שם. 91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירנו", מה־שאין־כן במבוי, שרק אם מישהו מוחה בידו, יכול למנעו. 92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. 93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. 94) וכל־שכן גוי. 95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא־הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. 96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף־על־פי־כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

1 **יב. חֲנוּת**[97] **שֶׁפָּחֲצֶר**[98] **- יְכוֹלִין הַשְּׁכֵנִים לִמְחוֹת**[99]
2 **בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִים**
3 **וְהַיּוֹצְאִין; אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בַּחֲנוּתוֹ וּמוֹכֵר**
4 **בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין**
5 **אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרֵחַיִם;**
6 **שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק**[100] **לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן**[101] **יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד**
7 **תִּינוֹקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה**[102] **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין**
8 **הַשְּׁתָפִין יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ**
9 **יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן**[103].

97) כן הוא במשנה, שם. [ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט "חצר" להשמיענו שבתינוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. 98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פי"א הלכה ה. 99) משנה, שם. 100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פי"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד־משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. 101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. 102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. 103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא.).

10 **יג. מִי**[104] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לִפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
11 **נִכְנָס**[105] **בְּשָׁעָה שֶׁהֶחֱרִךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה**
12 **שֶׁהֶחֱרִךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין**[106]**. וְאֵינוֹ**[107] **מַכְנִיס בְּהֶמְתּוֹ**
13 **וּמַשָּׂאָה מִבּוֹרוֹ, אֶלָּא מְמַלֵּא וּמַשְׁקֶה מִבַּחוּץ.**
14 **וּשְׁנֵיהֶם**[108] **עוֹשִׂין פּוֹתַחַת**[109] **עַל הַבּוֹר**[110]**. בַּעַל הַבּוֹר**
15 **- כְּדֵי לִשְׁמֹר**[111] **אֶת מֵימָיו; וּבַעַל חָצֵר - מִשּׁוּם**
16 **חֲשַׁד**[112] **אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְשָׁם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ.**

104) משנה, שם צט. 105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). 106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). 107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. 108) משנה, שם. 109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. 110) כרבי יוחנן שם. 111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. 112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה־שאין־כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

17 **יד. מִי**[113] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה לִפְנִים מִגִּנָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
18 **נִכְנָס**[114] **בְּשָׁעָה שֶׁהֶחֱרִךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה**
19 **שֶׁהֶחֱרִךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין. וְאֵין**[115] **מַכְנִיס לְתוֹכָהּ**
20 **תַּגָּרִים**[116]**. וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת**[117]**.**
21 **וְהַחִיצוֹן זוֹרֵעַ**[118] **אֶת הַדֶּרֶךְ. הֶחֱזִירוּ**[119] **אֶת הַדֶּרֶךְ מִן**
22 **הַצַּד**[120] **מְדַעַת שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה**
23 **שֶׁהוּא רוֹצֶה**[121]**, וּמַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים**[122]**; וְלֹא יִכָּנֵס**
24 **מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת**[123]**. וְכָל אֶחָד**[124] **מֵהֶן יֵשׁ לוֹ**
25 **לְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ בִּזְרִיעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנָּתְנוּ מִן הַצַּד.**

113) שם צט: במשנה. 114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). 115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. 116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). 117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. 118) אף שמעכב קצת את ההליכה - מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). 119) המשך המשנה, שם. 120) שביטלו את הדרך

הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. 121) שאין זה מפריע כל־כך לבעל הגינה החיצונה. 122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל־כך על־ידי־זה, והוא מצרכי הגינה. 123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. 124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל־כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

יום שלישי א' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר[3] בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: סְתֹם חַלּוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי[4]; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק בְּהֶזֵּק זֶה[5]. וְאִם[6] בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כָּתְלוֹ כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיָּסוּר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת כָּתְלוֹ מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[8].

2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. 3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. 4) והיינו, היזק ראייה. 5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. 6) משנה שם. 7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). 8) ברייתא שם כב:

ב. הָיְתָה[9] הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכָּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת[10] וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת[11], כְּדֵי[12] שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן[13].

9) משנה וברייתא שם. 10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. 11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. 12) ברייתא שם. 13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

ג. הָיְתָה[14] הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכָּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מִלְמַטָּה: אִם הָיָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו[15], וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּתוֹ[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר גֹּבַהּ מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל עַד הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְיַשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן; אוֹ יַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.

14) משנה וברייתא שם. 15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדוושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). 16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

ד. בָּנָה[17] כֹּתֶל אֶחָד[18] בְּצַד[19] הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַחַלּוֹן טֶפַח[20], וּמַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת[21] עַל הַחַלּוֹן, אוֹ[22] כּוֹנֵס[23] רֹאשׁ הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ וְיִרְאֶה.

17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. 18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. 19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. 20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב־יד ה' בדקדוקי סופרים שם). 21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד־משנה]. 22) שם כרב זביד. 23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בָּנָה[24] שְׁנֵי כְתָלִים מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת[25], וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע[26]. וְלֹא[27] יְסַכֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסִּכּוּךְ מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשׁ בּוֹ הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[28]. לְפִיכָךְ, מִי[29] שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. שֶׁהֲרֵי

1 **אוֹמֵר לוֹ: תַּזִּיק לִי בְּרְאִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
2 **גְּבוֹהָה, תַּעֲלֶה בְּסֶלָּם וְתִרְאֶה.**

24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב:
25) כי אחרת הצל מאפיל. 26) היינו, שרוחב החלון הוא
בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ
לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון
רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון
טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה).
27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב
למעלה (מגיד משנה). 28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע
אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם
לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב־ג).
29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון
המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו־ז)
ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות
בידו.

3 **ו. הֲרֵי[30] שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל[31] לוֹ בַּעַל**
4 **הֶחָצֵר; אוֹ שֶׁגָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיַּע**
5 **עִמּוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה הֶחְזִיק**
6 **בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר כָּךְ[32] לַחֲזוֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו**
7 **לִסְתֹּם[33]. וְכֵיצַד[34] דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן זֶה, שֶׁהִנִּיחָהּ**
8 **לְפָתְחָהּ? אִם[35] רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם יָכוֹל לְכָנֵס מִמֶּנָּה,**
9 **אוֹ[36] שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
10 **רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת**
11 **כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק[37] אַרְבַּע**
12 **אַמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38].**

30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה
רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה
חזקה. 31) רבינו לשיטתו שבנזקין אין צורך לא בחזקת
שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה.
32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש
שנים. 33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם
הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה
לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה
לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. 34) משנה
וגמרא שם נח: ונט. 35) במשנה שם, חילקו בין חלון
צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה,
ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול
להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם
יכול להיכנס בה. 36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי
אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין
חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין
חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל
למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה
מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן)
והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו
להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה
מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות
מיימוני. 37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי
השיעורים המתאימים. 38) למעלה הלכות א־ה.

13 **ז. הָיְתָה[39] חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס**
14 **מִמֶּנָּה, וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[40] - בַּעַל הֶחָצֵר**
15 **יָכוֹל לִבְנוֹת[41] כְּנֶגְדָּהּ וּבְצִדֶּיהָ. שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
16 **לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ[42], אֶלָּא מִפְּנֵי[43] שֶׁהִיא קְטַנָּה**
17 **וּגְבוֹהָה; אֲבָל שֶׁתַּחֲזִיק עָלַי עַד שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן - לֹא**
18 **הִנַּחְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[44]? בְּשֶׁפְּתָחָהּ לְתַשְׁמִישׁ[45]**
19 **אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ; אֲבָל אִם פְּתָחָהּ לְאוֹרָהּ[46],**
20 **אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה[47] בְּיוֹתֵר וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר, הוֹאִיל וְלֹא**
21 **עִרְעֵר - הֶחֱזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ**
22 **אוֹ מִצִּדֶּיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
23 **יַאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן[48] מִי**
24 **שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן מֻחְזֶקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה[49] כְּנֶגְדָּהּ אוֹ**
25 **מִצִּדֶּיהָ בְּלֹא הַרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן**
26 **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק**
27 **הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק - מָחַל. שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי**
28 **שֶׁשּׁוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל.**

39) משנה וגמרא שם. 40) רבינו לשיטתו, שרק אם
מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. 41) אבל
אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. 42) ומשמע שעל
הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכוף אותו
לסתום. 43) שאז אין ההיזק־ראייה גדול ביותר. והרשב"ם
כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא
למחות אף על הפתיחה. 44) שם נט. מימרא של שמואל.
45) אם כי יש בה גם אור (כסף־משנה). 46) והכל תלוי
בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא
ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב
מבפנים (הגהות מיימוני). 47) וצריך שיהיה לפחות
כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). 48) כלומר:
כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה
בסתימתו. 49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף
בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו
כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו
בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם־משנה).

29 **ח. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ**
30 **לִבְנוֹת בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת**
31 **אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה**
32 **מְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת**
33 **תַּרְעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אֲנִי**
34 **אֶסְתֹּר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לְךָ חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ**
35 **חַלּוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׁפֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד**
36 **שֶׁאֶבְנֶה - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי**
37 **שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם**
38 **טִרַח כְּלָל[52], וְאֵין צָרִיךְ לְפָנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב**
39 **עָלָיו, וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה**
40 **שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן מִלְּמַעְלָה; שֶׁזּוֹ מִדַּת**

1 **סְדֹם**[53]. **וְכֵן**[54] **כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ**
2 **מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם - פּוֹטְרִין עָלָיו.**

50) שם ז. מימרא של רב חמא. 51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיסתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני.

3 **ט. אֲבָל**[55] **בַּעַל הַחֲלוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ,**
4 **בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה**[56]**; אֲפִלּוּ**[57] **הָיְתָה גְּדוֹלָה,**
5 **וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֶרֶת קְטַנָּה**[58]**, וְאֶסְתֹּם זוֹ - בַּעַל**
6 **הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן**[59] **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן**
7 **כָּל שֶׁהוּא.**

55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיקו יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57) מפני הטעמים האמורים. 58) במקום אחר, או למעלה או למטה. 59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

8 **י. שְׁנֵי**[60] **אַחִין**[61] **שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מִדַּעְתָּן**[62]**, וְשָׂמוּ**
9 **הַבְּנְיָן**[63] **וְהָעֲצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוֹמַת**
10 **הָאֲוִיר**[64]**, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבִּיץ הֶחָצֵר**[65]**,**
11 **וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה**[66]**, אִם רָצָה**[67] **בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת**
12 **כֹּחֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ - בּוֹנֶה**[68] **בִּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל**
13 **פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאֲוִיר.**

60) שם ז. כרב חמא. 61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית־דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. 63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששווים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. 64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד־משנה). 65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשאי. 68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

יום רביעי ב' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו משפטי הזיזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

14 **א. הַמַּבְקִישׁ**[2] **לְהוֹצִיא זִיז**[3] **מִכָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חֲצַר**
15 **חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא**[4] **- בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו**[5]**; שֶׁהֲרֵי**
16 **מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה**[6] **בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ**[7] **וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**[8]**.**
17 **הוֹצִיא אֶת הַזִּיז וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר -**
18 **הֲרֵי הֶחֱזִיק בַּעַל הַזִּיז**[9]**.**

2) משנה וגמרא בבא־בתרא נט. ונט: 3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). 4) אפילו הוא פחות מטפח. 5) שם, בדברי רב הונא. 6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). 7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת־שימוש זו, עלול הוא להזיקו בראיה. 8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). 9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראיה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיז זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיז, כשם שיכול למנעו בזיז שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיז טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיז פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על־כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

ב. הָיָה[10] הַזִּיז טָפַח[11] - הֶחָזִיק[12] בָּאֲוִיר[13] הֶחָצֵר לְבִנּוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טֶפַח - לֹא הֶחֱזִיק בָּאֲוִיר הֶחָצֵר[14]; וְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לְבִנּוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[15].

10) שם, במשנה. 11) שזהו מקום חשוב. 12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. 13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיז, זכות שיש רק בזיז טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". 14) אבל החזיק בזיז להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. 15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

ג. הָיָה[16] הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחָב טֶפַח, וּמָשׁוּךְ בָּאֲוִיר חֲצָרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[17], וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[18]; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[19] - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב. וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בָּאֲוִיר חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים[20], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על־ידי אביי. 17) היינו, זיז שרחבו טפח וארכו ארבעה. 18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנזקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד־משנה). 19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד־משנה בשם רשב"ם). 20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת־בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיז (מגיד־משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיז שיעור ארבעה טפחים.

ד. הַמַּעֲמִיד[21] סֻלָּם קָטָן[22], שֶׁאֵין[23] לוֹ אַרְבָּעָה (חֻזָּקִין) [חוֹזְקִין][24], בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ[25] אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[26] - לֹא הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק זֶה[27]; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד סֻלָּם[28] וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם[29] הָיָה סֻלָּם גָּדוֹל[30], שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה (חֻזָּקִין) [חוֹזְקִין][31] אוֹ יָתֵר - הֶחֱזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטֵּלוֹ - בַּעַל הַסֻּלָּם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשָּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָחַל[32] לוֹ לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל. לְפִיכָךְ[33], כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגֹּג לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְמָחוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו. אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֻלָּם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[34]; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד בָּזֶה[35], כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה[36] - תִּטְּלֶנּוּ[37].

21) שם נח: במשנה. 22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. 23) כפירושם של תלמידי רב ינאי, שם נט. 24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חווקים" = חוּזקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. 25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנג, ס"ק כט. 26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראיה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנעו מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנעו מלהוציא זיז (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. 27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. 28) אבל אינו יכול למנעו מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. 29) משנה, שם. 30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. 31) ראה למעלה הערה כג. 32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. 33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. 34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. 35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. 36) היינו, להנות במקום הסולם. 37) ואין כאן משום היזק ראיה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראיה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד־משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

ה. הָרוֹצֶה[38] לְהוֹצִיא צִנּוֹר[39] עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַזְחִילָה[40] עַל כָּתְלוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִזָּחָלִין וְיוֹרְדִין לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[41]. וְאִם[42] לֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר[43]. רָצָה אַחַר כָּךְ לִסְתֹּם[44] הַצִּנּוֹר - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֶׁם שֶׁהֶחֱזִיק בַּעַל הַגֹּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחֱזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵין אֲצָלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגֹּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצַד אַחֵר[45], אוֹ שֶׁהָיָה אָרוּךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ[46] - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגֹּג, וַהֲרֵי הֵם בָּאִים אֲצָלוֹ מִכָּל מָקוֹם[47]. וְכֵן[48] אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין בַּעַל הַגֹּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְהַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיק בָּאֲוִיר הֶחָצֵר[49], שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקִלּוּחַ הַמַּיִם[50].

38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. 39) הוא ה"מרזב" שבמשנה שם,

והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). 40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. 41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנג ס"ק כב). 42) משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל־שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. 44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח:) רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי־אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? 46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח:) בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. ["והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. 47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. 48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על־פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. 49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנג ס"ק כא. 50) ואין הבנין מפריע לזה. מה־שאין־כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

1 **ו. מִי[51] שֶׁהוֹרִיד מֵי גַּגּוֹ עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה**
2 **בּוֹ, וְהֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְּפִין[52], וְרָצָה**
3 **לְקַבְּעָם לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה[53]. וְכֵן[54]**
4 **אִם הָיוּ בָּאִין דֶּרֶךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְקָן[55] עַל**
5 **רֹחַב הַכֹּתֶל וְהֶחֱזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ[56] לִבְנוֹת**
6 **עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף[57], עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בְּמְהֵרָה[58]**
7 **לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה**
8 **לְיֵרֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ.**

51) בבא־בתרא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. 52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. 53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. 54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. 55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. 56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". 57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. 58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

9 **ז. כֹּתֶל[59] שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שְׁתָּפִין בָּהּ**
10 **- שְׁנֵיהֶם מְשִׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס**
11 **קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן[60], וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס**
12 **קוֹרוֹתָיו. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן**
13 **יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[61]. חָפַר[62] שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה,**
14 **וְהִכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק[63] רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ**
15 **- הֶחֱזִיק בְּמָקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה**
16 **שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מַחֲלִיף[64].**
17 **הָיְתָה[65] הַקּוֹרָה סַפַּת עֲרָאי[66]: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא**
18 **הֶחֱזִיק בָּהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מָחַלְתִּי**
19 **וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרָאי; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים**
20 **יוֹם - הֶחֱזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרָאי. וְאִם[67] סַפַּת יְמֵי הֶחָג**
21 **הִיא: כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג[68] - לֹא הֶחֱזִיק; לְאַחַר**
22 **שִׁבְעָה - הֶחֱזִיק. וְאִם[70] חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל**
23 **בְּטִיט[71] - מִיָּד הֶחֱזִיק. וְהוּא[72] שֶׁעָבְיָא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן**
24 **סָיַע עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.**

59) בבא־בתרא ה. 60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). 61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. 62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. 63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד־משנה). 64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. 65) שם ו: מימרא של רבינא. 66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד

(שם). 67) שם. 68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני־עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). 69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה־שאין־כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. 70) שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. 72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא־בתרא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

1 **ח. מִי[73] שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל**
2 **לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל**
3 **הָאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל**
4 **זֶה[74] שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ;**
5 **אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֹּתֶל זֶה[75] שֶׁתָּף אֲנִי בָּהּ[76], הוֹאִיל**
6 **וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן[77], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ**
7 **בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[78] שֶׁהוּא שֻׁתָּף בְּכָל**
8 **הַכֹּתֶל.**

73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד־משנה). 74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". 75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף־משנה). 76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. 77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד־משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על־כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). 78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

9 **ט. הָיוּ[79] קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[80], וּבְצַד**
10 **שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס[81] בָּהֶן רָאשֵׁי**
11 **הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחֱזִיק[82] בָּהֶן שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהּ[83]**
12 **קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטָעֹן שֶׁהוּא שֻׁתָּף בּוֹ. שֶׁהֲרֵי אֵין**
13 **לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ[84], וְיָכוֹל[85] רְאוּבֵן לְטָעֹן: שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי**
14 **מְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּצִדְדֵךְ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתַּקְנֶה**
15 **מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לָךְ, וְהַכְנִיס הַקּוֹרוֹת**
16 **בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמְטוּ[86] בָּתֵּי בְּעֵת**
17 **חֲפִירָה.**

79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. 80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. 81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. 82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. 83) בכ"י תימן: בהן. 84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. 85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. 86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

יום חמישי ג' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

18 **א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם[2] בּוֹר[3] וְלֹא שִׁיחַ[4] וְלֹא מְעָרָה[5], וְלֹא**
19 **יָבִיא[6] אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת[7] הַמַּיִם לִשְׁרוֹת[8]**
20 **בָּהּ בְּגָדִים לְכַבֵּס, בְּצַד בָּתְּלוֹ[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ[10], אֶלָּא אִם**
21 **כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסִיד[11] בְּסִיד לְכֹתֶל**
22 **בּוֹר זֶה אוֹ מְקֻוֵּה הַמַּיִם זֶה אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד**
23 **חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבְלִיעוּ הַמַּיִם[12] וְיַזִּיקוּ[13] כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.**

2) במשנה (בבא־בתרא יז.): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא־אם־כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקעי). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על־ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז.): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן ('דגל ראובן' חלק שלישי סימן מ). 3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם ('דגל ראובן' שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל־כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגררים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל

אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

1 **ב.** מַרְחִיקִין[14] אֶת הַגֶּפֶת[15] וְאֶת הַזֶּפֶת[16] וְאֶת הַמֶּלַח
2 וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים[17] מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה
3 טְפָחִים, אוֹ[18] סָד בְּסִיד. וּמַרְחִיקִין[19] אֶת הַזְּרָעִים[20]
4 וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[21] וְאֶת הַגֶּמָּא[22] שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵימֵי
5 רַגְלַיִם[23] מִן הַכֹּתֶל[24] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[25].

14) המשך המשנה, שם. 15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת־המשנה מדעתו, וראה לחם־משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (="ב"וו" החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם־משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא־וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:) וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם־משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם־משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:) פירשוה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא־אם־כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל־אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף־משנה בשם המגיה). 23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד־משנה). 24) והיינו גם כותל־אבנים, ראה למעלה הערה כ. 25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף־קטן יד.

6 **ג.** מַרְחִיקִין[26] אֶת הָרֵחַיִם [מִן הַכֹּתֶל] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים
7 מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה[27], שֶׁהֵן[28] אַרְבָּעָה מִן
8 הָעֶלְיוֹנָה[29], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ[30], אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא
9 יְבַהֲלֵנּוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם[31].

26) המשך המשנה, שם. 27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. 28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. 29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. 30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. 31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

10 **ד.** מַרְחִיקִין[32] אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים
11 מִקַּרְקָעִיתוֹ[33], שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְּׁפָתוֹ[34], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם
12 הַכֹּתֶל.

32) סוף המשנה, שם. 33) הוא "הכליא" שבמשנה. 34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

13 **ה.** אֶבֶן[35] שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ
14 - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֹּתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ;
15 שֶׁבְּעֵת שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתָּזִין[36] וּמַזִּיקִין
16 לַכֹּתֶל[37].

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוה (שם יט.). 36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). 37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד־משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

17 **ו.** לֹא[38] יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא
18 אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים
19 אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים; אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים[39] - יַרְחִיק
20 טֶפַח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים[40] צָחִיחַ[41] סְלַע - מַשְׁתִּין[42]
21 בְּצִדּוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה.

38) תוספתא בבא־בתרא פ"א, הובאה שם יט: 39) שהם חזקים יותר. 40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א

סימן קנה, ס"ק לז. 41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. 42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

1 **ז. מַרְחִיקִין[43] אֶת הַסֶּלַע מֵהַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי**
2 **שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּה[44] בְּעֵת שְׁמַנִּיחַ הַסֶּלַע[45], וְתַעֲלֶה**
3 **לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזָלוֹת[46].**

43) שם כב: במשנה. 44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. 46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א].

4 **ח. וּמַרְחִיקִין[47] אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה[48] שֶׁל חֲבֵרוֹ**
5 **אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם[49] לְבַעַל הַמַּזְחִילָה**
6 **לִזְקֹף[50] סֻלָּם וּלְתַקֵּן[51] מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל[52] וְהֶחֱזִיק**
7 **בָּהּ[53].**

47) המשך המשנה, שם. 48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. 49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד־משנה). 50) להעמיד. 51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. 52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. 53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא תנתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד־משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מיידי.

8 **ט. רְאוּבֵן[54] שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ[55] לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן[56]**
9 **כְּמִין גַּם[57], וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל**
10 **שִׁמְעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלִשָּׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת -**
11 **חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ[58] אַרְבַּע**
12 **אַמּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב,**
13 **כְּדֵי שֶׁיָּדוּשׁוּ[59] בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
14 **אֲמוּרִים?[60] בְּכֹתֶל גִּנָּה[61] אוֹ[62] בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר**
15 **חֲדָשָׁה[63]; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כֹּבֶד נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה**
16 **כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאָרְךְ כֹּתֶל**
17 **שִׁמְעוֹן שָׁבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ מַרְחִיק,**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הֶרֶגֶל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא**
19 **פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ[64].**

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמך), ומתרץ רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כתלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יוונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד־משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד־משנה).

20 **י. מִי[65] שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר[66] בְּסוֹף שָׂדֵהוּ לִסְמֹךְ לְמֵצַר**
21 **חֲבֵרוֹ[67]: אִם שָׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי לְבוֹרוֹת[68] -**
22 **סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמְחוֹת בְּיָדוֹ[69]. וְאִם יִמָּלֵךְ חֲבֵרוֹ**
23 **לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כֹּתֶל הַבּוֹר**
24 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת**
25 **שִׁשָּׁה טְפָחִים[70]. וְאִם[71] הָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה[72]**
26 **לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ[73], עַד שֶׁיַּרְחִיק[74] מִן הַמֵּצַר**
27 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וּכְשֶׁיִּבְנוּ חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר -**
28 **יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.**

65) בבא־בתרא יז: 66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. 67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. 68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. 69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. 70) כיון שהראשון עשה כדין, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד־משנה). 71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. 72) כגון בית

השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. 73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד־משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דיליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי־אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם־משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

1 **יא. הַבַּיִת[75] וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם[76] - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל**
2 **הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו[77]**
3 **גֹּבַהּ[78] אַרְבַּע אַמּוֹת[79]. וְכֵן[80] לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה**
4 **תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה[81] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[82].**
5 **וּבְכִירָה[83] - טֶפַח[84]. וְאִם[85] תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִים[86] הוּא**
6 **- צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְכִירָה שֶׁל**
7 **נַחְתּוֹמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק**
8 **הַשְׁעוּר[87], אִם יָצָאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה**
9 **שֶּׁהִזִּיקָה[88], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[89] בִּמְקוֹמוֹ[90].**

75) שם כ: במשנה. 76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא־קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). 77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). 78) חלל ריק (רש"י שם). 79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). 80) משנה, שם. 81) הטיח של התקרה. 82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). 83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל־כך. 84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). 85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. 86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בדנחתומין). 87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). 88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא־קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא־קמא שם). 89) [במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון].

90) [בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם].

10 **יב. מִי[91] שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצָר[92] חֲבֵרוֹ - לֹא**
11 **יַעֲשֶׂה[93] בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם[94] וְלֹא צַבָּע[95] וְלֹא רֶפֶת בָּקָר.**
12 **וְלֹא יַכְנִיס שָׁם אַסְפַּסְתָּא[96] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים[97]**
13 **שֶׁעוֹלֶה מֵהֶם הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם[98] מַפְסִיד**
14 **פֵּרוֹת הָאוֹצָר[99]. לְפִיכָךְ, אִם[100] הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ**
15 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ[101] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה**
16 **בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלָאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל[102] לֹא יַעֲשֶׂה**
17 **רֶפֶת בָּקָר[103], מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם[104] הֶחֱזִקוּ**
18 **הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לָרֶפֶת אוֹ לַנַּחְתּוֹם וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[105],**
19 **וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלָיָתוֹ אוֹצָר -**
20 **אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחוֹת בְּיָדוֹ[106].**

91) סוף המשנה, שם. 92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמין, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). 93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור. 94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". 95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". 96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). 97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם־משנה. 98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר שפירש: "שהעשן קשה להם". 99) אף יין של חוץ־לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. 100) משנה ובריית שם. 101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). 102) במשנה ובריית שם. 103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם־משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). 104) בריית שם. 105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח. ד"ה ואם היתה). 106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

21 **יג. כְּבֵד[107] בַּעַל הַבַּיִת וְרַבִּץ[108] עֲלָיָתוֹ, אוֹ[109] שֶׁרְבָּה**
22 **בָּהּ חֲלוֹנוֹת[110], כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה**
23 **תַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר; אוֹ[111] שֶׁהִתְחִיל**
24 **לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין[112] אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכֵיוֹצֵא**
25 **בָּהֶן[113], וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁאָצַר הַחִטִּין;**

אוֹ[114] שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת[115] מְחִלָּה[116] עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוּצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל אוּצָר מְעַכֵּב עָלָיו[117], וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוּצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.

107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. 108) זילף מים על פני הרצפה. 109) גם זו בעיא שם, ושתיהן של אביי. 110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. 111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. 112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. 113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). 114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. 115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. 116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד־משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. 117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני. ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

יום שישי ד' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשִּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7] נִזְקֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים, אֶלָּא נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַנִּבְלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבֵּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֵּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרָח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁרּוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֲטָת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עֲבוֹד הָעוֹרוֹת.

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׂרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק

1 שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׁרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין
2 וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרִשִׁין[31] קָרוֹב מִן
3 הַבָּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע
4 חַרְדָּל בְּצַד כַּוָּרֵת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין
5 הֶעָלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדֶּבַשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא
6 בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל
7 הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ
8 לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּהוּ[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא
9 לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ
10 מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39]
11 מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה
12 שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בְּשָׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ -
13 הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי
14 שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר:
15 בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שְׁמוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל
16 הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא
17 הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחָצָיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ
18 שֶׁיַּרְחִיק מִשָּׂרָה מִן הַיָּרָק וּכְרִשִׁין מִן הַבָּצָלִים וְחַרְדָּל
19 מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא
20 יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדַיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק
21 מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

22 ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל
23 הַדָּר לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם
24 כֻּלִּים בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיִּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלְּשָׁפֵךְ
25 יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְינַטְּפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ
26 הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49]
27 אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד -
28 הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחָצָיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע
29 מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

30 ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר
31 חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַקֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ:
32 הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין
33 אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת
34 שֶׁנָּטַע אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,
35 כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר,
36 וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ -
37 קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן
38 שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל
39 שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר
40 בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי
41 הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַקֵּב
42 הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים
43 - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל
44 חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי

לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

1 **ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שָׂאָר**
2 **אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד**
3 **גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65]**
4 **אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ**
5 **יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים**
6 **לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׂאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ**
7 **בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74].**
8 **הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינָתַיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ**
9 **לַגָּדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה**
10 **לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כְּמִלֹּא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי**
11 **הַמַּחֲרֹשָׁה[80]. וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81],**
12 **עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמָּצֵר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה**
13 **עַל בֵּית הַשְּׁלָחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן -**
14 **קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמָּצֵר.**

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כו: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

יום שבת קודש ה' ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

15 **א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּפֵּא,**
16 **אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן -**
17 **צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית**
18 **הַכִּפֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוֹ. אֲפִלּוּ[6]**
19 **הָיְתָה הָרוּחַ הִוא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה**
20 **מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ**
21 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8]**
22 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ**
23 **מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחַצָּיו[11] הֵן.**

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ח) - מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

24 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם**
25 **הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן**

- פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהֲרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפוֹת[16] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדֵּד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁמְּנַדְּדָה[18] כְּפוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיו[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדֵּד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזֶּקֶת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנְּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא־בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא־אם־כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם־משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעֲלָה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחַל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זֶה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׂאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הָעָשָׁן[27], וְרִיחַ בֵּית הַסֹּפֶא[28], וְהָאָבָק[29] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֶזֵּק

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּ דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּגִלַּל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצָרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֶזֵּק מֻחְלָט; שֶׁהֶזֵּק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אָמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לְקִנּוּת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנָזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֶזְקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵבֵר הַנָּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנָּזָק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַרְתִּי: כְּשֶׁרָאִיתִי מְחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּתְקַבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנָּזָק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

ז. הֶחֱזִיק בְּנָזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֶזְקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבִית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נָזָק - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנָּזָק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וְיִסָּלֵק זֶה הֶחָזְקוֹ.

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים.

46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח אדר־ה' ניסן תשע"ז

יום ראשון כ"ח אדר ה'תשע"ז

מצות לא תעשה עה. עו.
מצות עשה כד. מצות לא תעשה סט. ע. עא.

הַמִּצְוָה הָע"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן טָמֵא מִלַּעֲבוֹד, כְּשֶׁהוּא טָמֵא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה לַכֹּהֲנִים: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" (ויקרא כב, ב) וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג:) אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְטָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ שֶׁהוּא בְּמִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ וְגוֹ' וְלֹא יְחַלְּלוּ". וְאָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (שם, ט) כְּשֵׁם שֶׁאוֹתוֹ חִלּוּל מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כָּךְ כָּאן אָמְרוּ: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" אִם חִלְּלוּ וְעָבְדוּ בְּטֻמְאָה — חַיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם.

הַמִּצְוָה הָע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן טְבוּל יוֹם (טבל מטומאתו אך עדיין לא שקעה השמש) מִלַּעֲבוֹד, אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר טָהֵר, עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה עַל הַכֹּהֲנִים: "וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם" (שם כא, ו) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם — כְּלוֹמַר: טְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ: וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ פָּסוּק מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אֶלָּא הוּא פֵּרוּשׁ מְקֻבָּל. וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג:) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם" (שם), אָמְרוּ: "אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטָמֵא — לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֵר — תְּנֵהוּ עִנְיָן לִטְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ. וְלָיְלִיף (נלמד ב"גזרה שווה") חִלּוּל חִלּוּל (מתרומה: מה שם במיתה אף כאן)". וּמָנוּהוּ שָׁם מִכְּלַל מְחַיְּבֵי מִיתָה.

הַמִּצְוָה הַכ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים בְּלֵבַד לִרְחֹץ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם כָּל־פַּעַם שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְהִכָּנֵס לַהֵיכָל אוֹ לִקְרֹב לָעֲבוֹדָה — וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות ל, יט־כ). וּמִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ הָעוֹבֵר עָלֶיהָ חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּלוֹמַר: שֶׁכֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ אִם לֹא רָחַץ יָדָיו וְרַגְלָיו — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "יִרְחָצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ" (שם) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֻמוּת בְּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים (יט: ואילך).

הַמִּצְוָה הַס"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן בַּעַל מוּם מִלְּהִכָּנֵס לַהֵיכָל בִּכְלָלוּתוֹ, כְּלוֹמַר: הַמְּזֻבָּח, וּבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, וְהָאוּלָם וְהַהֵיכָל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ וְגוֹ'" (ויקרא כא, כג), וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּרֵישׁ טָהֳרוֹת (כלים פרק א משנה ט) שֶׁמִּבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עִם כָּל־הַהֵיכָל אָסוּר לְבַעֲלֵי מוּמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ לְהִכָּנֵס לְשָׁם. וְנִתְבָּאֵר גַּם בְּסִפְרָא (פרשת אמור שם) שֶׁשְּׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ, וְהֵם: "אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ", לֹא יַסְפִּיק אֶחָד מֵהֶן מִבַּלְעֲדֵי הָאַחֵר וּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לְהִשָּׁלֵמַת הַדִּין בְּעִנְיָן אֶחָד, וְהוּא הַגְבָּלַת הַמָּקוֹם שֶׁאָסוּר לָהֶם לְהִכָּנֵס אֵלָיו. וּמִי שֶׁהִזִּיד וְנִכְנַס מִן־הַמִּזְבֵּחַ וּלְפָנִים, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם עֲבוֹדָה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר בַּעַל מוּם (קבוע) מִלַּעֲבוֹד, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַשֶּׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב" (שם, יז), הַכַּוָּנָה בָּזֶה: לֹא יִקְרַב לַעֲבוֹדָה;

מתוך מהדורת חזק

וּכְשֶׁעוֹבֵד בַּעַל מוּם — לוֹקֶה. וְכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת אמור): "אֵין בַּעַל מוּם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה".

הַמִּצְוָה הָע"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר בַּעַל מוּם עוֹבֵר מִלַּעֲבוֹד כָּל־זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אוֹתוֹ הַמּוּם (כמו הגרב והילפת והדומה להם מהמומים העוברים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב" (שם, יח), וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם", אֵין לִי אֶלָּא מוּם קָבוּעַ, מוּם עוֹבֵר מְנַיִן? — תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב". וְגַם הוּא אִם עָבַר וְעָבַד בְּמוּם עוֹבֵר — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, מוּמִין עוֹבְרִין שֶׁל אָדָם וּמוּמִין קְבוּעִין, בְּפֶרֶק ז' מִבְּכוֹרוֹת (מג.).

יום שני כ"ט אדר ה'תשע"ז
מצות לא תעשה עד. מצות עשה סא.
מצות לא תעשה צא. צב. צג.

הַמִּצְוָה הָע"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַזָּר מִלַּעֲבוֹד. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "זָר" לְכָל־מִי שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם" (במדבר יח, ד). וּפֵרֵשׁ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" (שם ז), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח שם): "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" — לַעֲבוֹדָה. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם". וּכְבָר נִכְפְּלָה הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ בְּעִנְיָן זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת" (שם, כב) וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא יוֹמָא (כד.) אֵלּוּ עֲבוֹדוֹת חַיָּב הַזָּר מִיתָה עֲלֵיהֶן וְאָמְרוּ: "אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת זָר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה וְאֵלּוּ הֵן: זְרִיקָה, וְהַקְטָרָה, וְנִסּוּךְ הַיַּיִן, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם". וְשָׁם (במסכת יומא) וּבְפֶרֶק הָאַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים (קיג:) הִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַס"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ שֶׁיִּהְא כָּל־קָרְבָּן שֶׁנַּקְרִיב שָׁלֵם בְּמִינוֹ, תָּמִים מִן־הַמּוּמִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בַּפָּתוּב וּבַמָּסֹרֶת שֶׁהֵם מוּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" (ויקרא כב, כא) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור): "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן — מִצְוַת עֲשֵׂה" וּכְבָר הֵבִיאוּ רְאָיָה, שֶׁיֵּינוֹת הַנְּסָכִים וְשֶׁמְּנָם וְסָלְתָּם יִהְיוּ בְּתַכְלִית הַטּוּב וְהַשְׁלֵמוּת מִכָּל־קִלְקוּל, מֵאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם" (במדבר כח, לא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנָחוֹת (פז.).

הַמִּצְוָה הַצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ" (ויקרא כב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ" — מִשּׁוּם בַּל תַּקְדִּישׁ.

הַמִּצְוָה הַצ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּשַׁחוֹט בַּעֲלֵי מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" (שם כב), וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" — מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁחוֹט.

הַמִּצְוָה הַצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּזָרוֹק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּבַעֲלֵי מוּמִין גַּם: "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'" (שם, כד), וּבָא בַּקַּבָּלָה שֶׁלָּאו זֶה מַזְהִיר עַל זְרִיקַת דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין — וְזֶהוּ דַּעַת תַּנָּא קַמָּא, וְכֵן הֲלָכָה. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁלָּאו זֶה אֵינוֹ מַזְהִיר אֶלָּא עַל קַבָּלַת דָּם. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרָא (פרשת אמור): "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'" — מִשּׁוּם בַּל תְּקַבֵּל אֶת־הַדָּם. וּבְגְמָרָא תְּמוּרָה (ז.) אָמְרוּ: לְתַנָּא קַמָּא הַאי "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'", לְמָה לִי? מִבְּעֵי לֵיהּ (אם מפני שצריכים פסוק מיוחד) לְזְרִיקַת דָּמִים — וְהָא נָפְקָא לֵיהּ (הרי יש ללמוד זאת מהביטוי) מֵ"עַל מִזְבַּחִי"? כְּלוֹמַר: מִמַּה־שֶּׁאָמַר עוֹד: "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־מִזְבַּח לַה'" (שם, כב), שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁכָּל־מַה שֶּׁיִּנָּתֵן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה מֵהֶם? וְהַשִּׁיב: אֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הָכִי מִשְׁתָּעֵי (כך דרך הכתוב להתבטא), כְּלוֹמַר: שֶׁלָּאו זֶה שֶׁהוּא "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־מִזְבַּח" לֹא בָּא אֶלָּא בְּהֶקְטֵר אִסּוּרִין, וְאַל תִּלְמַד (איסור זריקת הדם) בְּאָמְרוֹ "מִזְבַּח", לְפִי שֶׁלֹּא יִסְתַּפֵּר הַלָּשׁוֹן אֶלָּא בְּכָךְ, כִּי הֵיאַךְ הָיָה לוֹ לוֹמַר: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ" בִּלְבַד — חֲרֵי בָּזֶה לֹא יֵשָׁלֵם הַדִּבּוּר! הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכָּל־מַה שֶּׁקָּדַם שֶׁאָמְרוֹ: לֹא־תַקְרִיבוּ לַה' — אַזְהָרָה עַל זְרִיקַת הַדָּם.

יום שלישי א' ניסן ה'תשע"ז
מצות לא תעשה צד. צה.
צו. צז. מצות עשה פו.

הַמִּצְוָה הַצ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְטִיר אֲמוּרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא כב, כב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור): "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם" — אֵלּוּ הַחֲלָבִים; "לֹא־תִתְּנוּ", אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּם, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָם — תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵהֶם", אַף מִקְצָתָם. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמַּקְרִיב בַּעַל מוּם — עוֹבֵר עַל אַרְבָּעָה לָאוִין, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם נַעֲשָׂה הֶקְטֵר אֲמוּרִין לָאו אֶחָד: אֲבָל אִם נַעֲשָׂה אוֹתָם שְׁנֵי לָאוִין כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה תַּנָּא זֶה הַמְדַבֵּר כָּאן — הֲרֵי יִהְיֶה עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה לָאוִין, לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִקְצַת הָאֲמוּרִין עִנְיָן (בפני עצמו) וְכֻלָּם עִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "מֵהֶם" אַף מִקְצָתָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לָאו אֶחָד. הֲרֵי שֶׁהַתַּנָּא הַזֶּה סוֹבֵר לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּכְלוּת לְפִיכָךְ אָמַר בְּסִפְרָא (שם): "הַמַּקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ — עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: מִשּׁוּם בַּל תַּקְדִּישׁ, בַּל תִּשְׁחוֹט, בַּל תְּזָרוֹק אֶת־הַדָּם, בַּל תַּקְטִיר אֶת־הַחֵלֶב, בַּל תַּקְטִיר

מִקְצָתוֹ". וּבִגְמָרָא תְּמוּרָה (ז:) אָמְרוּ: "הַמַּעֲלֶה אֵיבְרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ — אָמַר אַבַּיֵי: לוֹקֶה מִשּׁוּם בַּל תַּקְטִיר כֻּלּוֹ, וּמִשּׁוּם בַּל תַּקְטִיר מִקְצָתוֹ; רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. מֵתִיבִי (יש להקשות על שיטת רבא): "הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ — עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת". אַלְמָא (הנה ראינו) לוֹקִין עַל לַאו שֶׁבִּכְלָלוּת? תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזֶּה הָאוֹמֵר: עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה — שֶׁהֵם נַעֲשׂוּ חֲמִשָּׁה, לְפִי סְבָרָתוֹ שֶׁלּוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּלְפִיכָךְ מוֹנֶה הַלָּאו הַכּוֹלֵל כֻּלָּן וּמְקַצָתָן בִּשְׁנֵי שֵׁמוֹת, וְזֶהוּ הַמְפֹרָסָם בְּדַעַת אַבַּיֵי בְּכָל־מָקוֹם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִן־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ לְמַאֲמָר זֶה. אֲבָל לְרָבָא שֶׁאוֹמֵר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת עַל הַהֶקְטֵר כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר. וּכְבָר נִתְבָּרֵר אֶצְלֵנוּ שֶׁהַכְּלָל הַנָּכוֹן: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.), כְּמוֹ שֶׁהִדְגַּמְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ אַרְבָּעָה לָאוִין בְּלֵבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַפָּתוּב, נִמְצָא שְׁמֵי הַהֶקְדֵּישׁ וְהַקְרִיב בַּעַל מוּם — לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת עַל אַרְבָּעָה לָאוִין אֵלּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל־הַלָּאוִין הַלָּלוּ אֲמוּרִים בְּבַעַל מוּם קָבוּעַ, כְּמוֹ שֶׁהִדְגִּים וְאָמַר: "שָׁרוּעַ, וְקָלוּט, וּמָעוּךְ, וְכָתוּת, וְנָתוּק, וְכָרוּת" (שם, כג־כד). שֶׁכָּל־אֵלּוּ מוּמִין קְבוּעִין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מוּמֵי בְּהֵמָה, הַקָּבוּעַ וְהָעוֹבֵר, בְּפֶרֶק ו' מִבְּכוֹרוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת אַרְבַּעַת לָאוִין אֵלּוּ הַמְיֻחָדוֹת בְּהַקְרָבַת בַּעַל מוּם, בְּמִקּוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים וּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִרָנוּ מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "לֹא־תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם וְגוֹ'" (דברים יז, א), וְנִתְבָּאֵר בְּסִפְרֵי שֶׁבְּבַעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין הַפָּתוּב מְדַבֵּר. וְגַם עַל זֶה לוֹקֶה, אִם עָבַר וְהִקְרִיבוֹ.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִרָנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם אִם הֵם בַּעֲלֵי מוּמִין, וְלֹא נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁהוּא גּוֹי יִקְרַב בַּעֲדוֹ בַּעַל מוּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה" (ויקרא כב, כה). וּמִי שֶׁעָבַר וְהִקְרִיבוֹ — לוֹקֶה גַּם כֵּן.

הַמִּצְוָה הַצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִרָנוּ מִלִּתֵּן מוּם בְּקָדָשִׁים, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים. וְכָל־הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים — לוֹקֶה, וּבְתִנַאי שֶׁיִּהְיֶה זֶה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם דַּחֲזִי (שפסל דבר שהיה ראוי) לְקָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה (יג:). וּבָא הַלָּאו עַל כָּךְ בְּאָמְרוֹ בְּקָרְבָּן: "כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" (שם, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" — אַל תִּתֵּן בּוֹ מוּם.

הַמִּצְוָה הַפ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת מִן־הַקָּדָשִׁים מַה שֶּׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם וְיֵצֵא לְחֻלִּין וּמֻתָּר לִשְׁחָטוֹ וּלְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כִּבְרָכַת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים יב, טו) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח — אִינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפָּדוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: פִּדְיוֹן הַקָּדָשִׁים, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (טו.) וּתְמוּרָה (לב.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מֵחֻלִּין (קל.) וַעֲרָכִים (ד־ה) וּמְעִילָה (יט:).

יום רביעי ב' ניסן ה'תשע"ז

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח. מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

הַמִּצְוָה הַס' — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְיֶה כָּל־קָרְבָּן שֶׁנִּקְרִיב מִן־הַבְּהֵמָה בֵּן־שְׁמֹנָה יָמִים וּלְמַעְלָה וְלֹא פָּחוֹת מִזֶּה, וְזוֹ הִיא מִצְוַת מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ (של הקרבן. להבדיל מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן" (ויקרא כב, כז). וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ" (שמות כב, כט). וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, קָרֵבַן יָחִיד וְקָרֵבַן צִבּוּר, עַל סוּגֵיהֶם הַשׁוֹנִים. וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" — מַשְׁמַע שֶׁקֹּדֶם לָכֵן לֹא יֵרָצֶה. הִנֵּה נִתְבָּרְרָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַקְרִיב מְחֻסַּר זְמַן; אֶלָּא שֶׁהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁבֵּן מִי שֶׁהִקְרִיב מְחֻסַּר זְמַן אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק 'אוֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ' (חולין פ:), וְשָׁם נֶאֱמַר: "הַנַּח לְמְחֻסַּר זְמַן שֶׁהַכָּתוּב נִתְקוֹ (מהלאו, ועשאהו) לַעֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת אמור) וּבְסוֹף זְבָחִים (קיב:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִרָנוּ מִלְּהַקְרִיב אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב" (דברים כג, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִמַּסֶּכֶת תְּמוּרָה. וּמִי שֶׁמַּקְרִיב מַשֶּׁהוּ מֵהֶם אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל — חַיָּב זֶה לוֹקֶה, כְּדִין בַּעַל מוּם.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִרָנוּ מִלְּהַקְרִיב שְׂאוֹר וּדְבַשׁ (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי כָל־שְׂאוֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" (ויקרא ב, יא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ" (שם). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי שֶׁהַמַּקְרִיב שְׂאוֹר וּדְבַשׁ — לוֹקֶה אַחַת וְאֵינוֹ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת לוֹקִין עָלָיו אַחַת, הַמָּשָׁל בָּזֶה שֶׁהַמַּקְרִיב חָמֵץ לוֹקֶה אַחַת, וְכֵן הַמַּקְרִיב דְּבַשׁ, וְכֵן הַמַּקְרִיב חָמֵץ וּדְבַשׁ כְּאַחַת.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מֶלַח עִם כָּל־קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת ויקרא) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמִנָּחוֹת (כא.).

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבָּן בְּלִי מֶלַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ" (שם), כִּי מִשֶּׁהֻזְהִיר מִלְּהַשְׁבִּית הַמֶּלַח מַשְׁמַע שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב תָּפֵל (שאין לו טעם), וְהַמַּקְרִיב אֵיזֶה דָּבָר תָּפֵל — כְּלוֹמַר קָרְבָּן אוֹ מִנְחָה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִזְּבָחִים (כ־כא).

יום חמישי ג' ניסן ה'תשע"ז

מצות עשה סג.
מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה קָרְבַּן הָעוֹלָה, וְהוּא שֶׁכָּל־קָרְבָּן עוֹלָה שֶׁקָּרַב, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרְבַּן יָחִיד אוֹ קָרְבַּן צִבּוּר, יִהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה. וְהוּא אָמְרוֹ בְּוַיִּקְרָא: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' וְגוֹ'" (ויקרא א, ב־ג).

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר" (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וּבָא הַפְּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "וּנְדָרֶיךָ" — זוֹ עוֹלָה. לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ לְאוֹכֶל עוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, בֵּין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים בֵּין חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְלָאו זֶה הוּא הָאַזְהָרָה לְכָל־מוֹעֵל. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה אוֹ הַנֶּהֱנֶה מִשְּׁאָר הַקָּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה: אִם הוּא מֵזִיד — לוֹקֶה; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מַקְרִיב קָרְבַּן מְעִילָה, וּמַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה. וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) אָמְרוּ: "הֵזִיד בִּמְעִילָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִיתָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה", וְהֶבִיאוּ רְאָיָתָם מֵאָמְרוֹ "וּמֵתוּ בּוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (ויקרא כב, ט) אָמְרוּ: "בּוֹ" — וְלֹא בִּמְעִילָה.

הַמִּצְוָה הַס"ד — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשֵׂה קָרְבַּן חַטָּאת בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר, אֵיזוֹ חַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה (בין של יחיד בין של רבים וכו'). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת וְגוֹ'" (שם ו, יח). וְגַם בְּאֹר שָׁם בְּוַיִּקְרָא אֵיךְ הִיא נִשְׁחֶטֶת וּמַה־מִּמֶּנָּה נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום שישי ד' ניסן ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קלט. קיב.
מצות עשה סה.

הַמִּצְוָה הַקל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהֲרוּ הַכֹּהֲנִים מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּפָנִים (שדמן נכנס לפנים המקדש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" (ויקרא ו, כג). וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): "לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" — כֹּל שֶׁהוּא טָעוּן שְׂרֵפָה, לְתֵת עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

הַמִּצְוָה הַקי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַבְדִּיל (להפריד) רֹאשׁ חַטַּאת הָעוֹף בְּשְׁעַת הַמְּלִיקָה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל" (שם ה, ח); וְאִם הִבְדִּיל — פָּסַל. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִזְּבָחִים.

הַמִּצְוָה הַס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשֵׂה קָרְבַּן אָשָׁם בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּוַיִּקְרָא בְּאָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם" (שם ז, א). וּבְאֹר הַכָּתוּב אֵיךְ קָרֵב וּמַה־מִּמֶּנּוּ נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום שבת קודש ה' ניסן ה'תשע"ז

מצות עשה פט.
מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*בדפוסים שונים)

הַמִּצְוָה הַפ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לֶאֱכוֹל בְּשַׂר הַקָּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם שֶׁהֵם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם" (שמות כט, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "מִנַּיִן שֶׁאֲכִילַת קָדָשִׁים כַּפָּרָה עַל כָּל־יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'" (ויקרא י, יז), הָא כֵּיצַד? הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין וְיִשְׂרָאֵל מִתְכַּפְּרִין". וּמִתְּנַאי מִצְוָה זוֹ שֶׁאֲכִילָה זוֹ שֶׁהִיא מִצְוָה — אֵינָהּ (מדין תורה) אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת. וְאַחֲרֵי־כֵן תֵּאָסֵר אֲכִילַת אוֹתָהּ הַחַטָּאת אוֹ הָאָשָׁם, וְאֵין אֲכִילָתָהּ מִצְוָה אֶלָּא בַּזְּמַן הַקָּבוּעַ. וּבְרוּר שֶׁגַּם מִצְוָה זוֹ מְיֻחֶדֶת לִזְכְרֵי הַכֹּהֲנִים, וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים, לְפִי שֶׁקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים — שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר פְּסוּק זֶה — אֵינָם נֶאֱכָלִים לַנָּשִׁים; אֲבָל שְׁאָר הַקָּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: קָדָשִׁים קַלִּים, נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, חוּץ מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר שֶׁהֵם לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם קָדָשִׁים קַלִּים; וְגַם הַנָּשִׁים אוֹכְלוֹת קָדָשִׁים קַלִּים אֵלּוּ. וְגַם אֲכִילָתָם (של הקדשים קלים על־ידי הכהנים) נִגְרֶרֶת לְמִצְוָה. וְכֵן גַּם הַתְּרוּמָה אֲכִילָתָהּ נִגְרֶרֶת

1 לְמִצְוָה, אֶלָּא שֶׁאֵין אֲכִילַת קָדָשִׁים קַלִּים וּתְרוּמָה כַּאֲכִילַת
2 בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם. לְפִי שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם
3 נִשְׁלֶמֶת בָּהּ כַּפָּרַת הַמִּתְכַּפֵּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּבָהֶן נֶאֱמַר
4 הַצָּווּי עַל הָאֲכִילָה — מַה־שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לֹא בְּקָדָשִׁים קַלִּים
5 וְלֹא בִּתְרוּמָה — וּלְפִיכָךְ הֵם נִגְרָרִים אַחַר אֵלּוּ וְהָאוֹכְלָם
6 עָשֶׂה מִצְוָה. וּלְשׁוֹן סִפְרִי (פרשת קרח): "עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן
7 אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם" (במדבר יח, ז) — "לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים
8 בַּגְּבוּלִין (מחוץ למקדש) כַּעֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ: מָה
9 עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ מִקְדָּשׁ (רוחץ) יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ
10 עוֹבֵד, אַף אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּגְּבוּלִין מִקְדָּשׁ יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ
11 אוֹכֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת
12 בְּזֻבָּחִים.

13 **הַמִּצְוָה הַקמ"ה** — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל
14 חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה וַאֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ
15 כָּאן בְּפָסוּק זֶה: "בְּקֶרֶב וְצֹאנֶךָ" (דברים יב, יז) כְּאִלּוּ אָמַר:
16 לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ בְּקֶרֶב וְצֹאנֶךָ, וּבָא
17 הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "בְּקֶרֶב וְצֹאנֶךָ" — לֹא בָּא
18 הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַקְּלָעִים (כתלי
19 העזרה) שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶה לוֹקֶה. וְכֵן גַּם אוֹכֵל
20 קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לַחוֹמָה לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא
21 מַכּוֹת (יז.), לְפִי שֶׁאוֹכֵל כָּל־דָּבָר חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ "לֹא
22 תוּכַל לֶאֱכוֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" קָרִינָא בֵּיהּ. וּזְכוֹר זֹאת.

23 **הַמִּצְוָה הקמ"ח** — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַזָּר מִלֶּאֱכוֹל
24 קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (חטאות וכדומה), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְזָר לֹא־
25 יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם" (שמות כט, לג). וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד
26 שֶׁיֹּאכַל בָּעֲזָרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח ניסן, תשכ"ב
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה נחמן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"א ניסן.

ת"ח על ברכתו ליום ההולדת י"א ניסן, וכבר מלתי' אמורה, אשר כל המברך יתברך וכמ"ש ואברכה מברכיך, וברכתו של הקב"ה הרי היא בתוספת מרובה על העיקר.

נעם לי לקרות במכתבו מהשתתפותו בעניני חב"ד, ובודאי לא יסתפק בהשתתפות שלו, כי אם יזכה בזה גם את ידידיו ומכריו בכל מקום שידו מגעת, והרי הובטחנו דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם.

בעת רצון יזכירוהו וכל שכותב אודותם, על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו. ויהי רצון שיבשר טוב מכאו"א מהם.

והרי הימים ימי סגולה, חירות אמיתי בכל הפרטים.

וזכות פעולתו בהאמור וזכות פעולות הנעלות של בניו שי' בהפצת היהדות ועניניו', תעמוד לכאו"א מהם בהמצטרך.

בברכת חג שמח,

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א עה"ח והנני חותם בשמו,

ש. מ. סימפסון
המזכיר

ישעיה פרק מ חי־יד

ח יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר־אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: (ס) ט עַל הַר־גָּבֹהַ עֲלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלַ͏ִם הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם: י הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: יא כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל: (ס) יב מִי־מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשָּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפְּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: יג מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ: יד אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ:

רש"י

(ט) **מבשרת ציון.** נבייא דמבשרין לציון ובמקום אחר הוא אומר רגלי מבשר (לקמן כב) זכו קל כזכר לא זכו תש כנקבה ומאחר פעמיו עד הקץ: (י) **בחזק יבוא.** על האומות ליפרע: **הנה שכרו אתו.** מזומן אתו לצדיקים: **ופעולתו.** שכר פעולה שעליו ליתן להם: (יא) **כרועה.** אשר עדרו ירעה בזרועו מקבץ טלאים ובחיקו נושאם: **עלות ינהל.** מיניקתא בניח מדבר, הצאן המניקות: **ינהל.** כמו מנהל: (יב) **מי מדד וגו׳.** כל זה היה בו כח לעשות וכ״ש שיש בו כח לשמור הבטחות הללו: **בשעלו.** בהליכתו שנא׳ דרכת בים סוסיך (חבקוק ג), בשעלו כמו (במדבר כב) במשעול הכרמים שביל, ד״א שעל שם כלי הוא וכן בשעלי שעורים (יחזקאל יג): **תכן.** אמולאי״ר בלע״ז ל׳ מדה ומנין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה): **וכל בשליש.** ומדד בשלישיו׳ שליש מדבר שליש ישוב שליש ימי׳ ונהרות, ל״א בשליש מגודל עד אמה שלישי לאצבעות, ומנחם פי׳ שהוא שם כלי וכן ותשקמו בדמעות שליש (תהלים ס): **ושקל בפלס הרים.** הכל לפי הארץ הר כבד תקע בארץ קשה והקלים בארץ רכה: (יג) **מי תכן.** את רוח הקודש בפי הנביאים ה׳ תכנו וכדאי הוא להאמן: **ואיש עצתו יודיענו.** רוחו כן ת״י ולפי משמעו ואיש עצתו מוסב לראש המקרא מי תכן את רוחו ומי איש עצתו אשר יודיענו להקב״ה עצה: (יד) **את מי נועץ ויבינהו.** את מי מן העכו״ם נועץ כמו שנועץ עם הנביאי׳ כמו שנא׳ באברהם וה׳ אמר המכסה אני מאברהם (בראשית כו) וגו׳: **ויבינהו וילמדהו באורח משפט.** את מי מן העכו״ם עשה כן שלמדו חכמה כמו שעשה לאברהם שנתן לב להכירו מאליו ולהבין בתורה שנא׳ וישמור משמרתי ואומר למען אשר יצוה (שם יח) וגו׳ וכליותיו היו נובעות חכמה שנא׳ אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז): (**את מי נועץ ויבינהו.** האיש להקב״ה הן כל גוים לפניו כמר מדלי ואיך ילמדו לו):

מצודת דוד

(ח) **יבש חציר.** העם הזה יתייבש כחציר ויכמוש כציץ וכולם יאבדו ודבר ה׳ שהבטיח על ידי הנביאים יתקיים לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו: (ט) **על הר גבוה.** להשמיע הקול למרחוק: **מבשרת ציון.** עדת הנביאים המבשרים הגאולה לציון: **אל תיראו.** להרים קול בחושבך פן תמצא מכחש ומשקר: **הנה אלהיכם.** בא המקום לגאול אתכם: (י) **בחזק.** בכח ובגבורה: **וזרועו משלה לו.** ר״ל לא יהיה צריך לעזרת זולתו: **שכרו אתו.** שכר המעשה מזומנת עמו לשלם לכל אחד כגמולו: **ופעולתו.** שכר הפעולה מזומנת לפניו והוא כפל ענין במ״ש: (יא) **כרועה.** כמו הרועה המרעה עדרו בנחת ומקבץ הטלאים בזרועו לא במקל ונושאם בחיקו הקטנות שבהם מנהל בנחת כן יוליכם המקום בנחת בשובם מהגולה: (יב) **מי מדד.** ר״ל מי כמוהו היודע עומק המים כאילו מדד באגרופו ויודע רוחב השמים כאילו תכן מדתו בזרת ויודע מדת עפר הארץ כאילו מדדם בשליש ויודע משקל ההרים כאילו שקלם בפלס ומאזנים וכאומר היודע כל אלה יוכל הוא לעשות את זאת: (יג) **מי תכן.** מי הכין רצונו של מקום ר״ל מי הטה רצון המקום אחר דעתו: **ואיש.** מוסב על מלת מי לומר מי הוא האיש אשר המקום יודיענו עצתו: (יד) **את מי.** עם מי נתייעץ ומי השכילו בינה ומי למדו ללכת בדרך משפט ומי למדו דעת ומי הודיעו דרך תבונות וכפל הדבר העמים הרבה לתפארת המליצה:

מצודת ציון

(יא) **יקבץ.** יאסף: **עלות.** קטנות והוא מל׳ עולל ויונק: **ינהל.** ענין הנהגה בנחת וכן אתנהלה לאטי (בראשית לג): (יב) **בשעלו.** באגרופו וכן בשעלי שעורים (יחזקאל יג): **בזרת.** שם מדה חצי אמה וכן זרת ארכו (שמות כה): **תכן.** מל׳ הכנה: **וכל.** ענין מדידה כי וימודו בעומר (שם יז) ת״א וכלו: **בשליש.** שם מדה גדולה וכן ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ׳): **בפלס.** כן נקרא מטה המשקל המסומן לדעת משקל הדבר הנשקל וכן פלס ומאזני משפט (משלי יז): **במאזנים.** הוא כף המשקל:

איוב פרק כ כו־כט

כו כָּל־חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא־נֻפָּח יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ: כז יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ וְאֶרֶץ
מִתְקוֹמָמָה לוֹ: כח יְגֵל יְבוּל בֵּיתוֹ נְגָרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ: כט זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ
מֵאֵל:

איוב פרק כא א־ט

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר: ב שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וּתְהִי־זֹאת תַּנְחוּמֹתֵיכֶם: ג שָׂאוּנִי וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר וְאַחַר דַּבֵּרִי
תַלְעִיג: ד הֶאָנֹכִי לְאָדָם שִׂיחִי וְאִם־מַּדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי: ה פְּנוּ־אֵלַי וְהָשֹׁמּוּ וְשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה:
ו וְאִם־זָכַרְתִּי וְנִבְהָלְתִּי וְאָחַז בְּשָׂרִי פַּלָּצוּת: ז מַדּוּעַ רְשָׁעִים יִחְיוּ עָתְקוּ גַּם־גָּבְרוּ חָיִל: ח זַרְעָם נָכוֹן
לִפְנֵיהֶם עִמָּם וְצֶאֱצָאֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם: ט בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם:

רש״י

(כו) לצפוניו. לצורך מצפוני גנוזים הצפונים לו: **אש לא נופח.** אש של גיהנם: **ירע שריד באהלו.** תבא רעה לשריד שישאר באהלו, כל הפרשה כולה באנשי סדום: **ירע שריד באהלו.** אפי׳ לוט הנמלט מהם באה רעה לאהלו זו אשתו שהיתה נציב מלח כן מצאתי במדרש רבי תנחומא: **(כז) מתקוממה.** ל׳ אויב הקם כנגדו: **(כח) יגל.** ל׳ גלות: **נגרות.** יהיו אוצרותיו נתונות למשיסה ולבז כמו (מיכה א) כמים המוגרים ארצה: **(כט) אמרו מאל.** האמור עליו מלפני המקום אמרו לשון זכר מגזרת אמרי האזינה (תהלים ה), אמרתו לשון נקבה מגזרת אמרות טהורות:

(א) (מענה איוב): (ב) ותהי זאת תנחומותיכם. את אשר תחרישו ותשמעו אלי זאת תהי לי תנחום מאתכם: **(ג) שאוני.** סבלוני: **(ד) האנכי לאדם שיחי.** למה תעמדו על צעקתי וכי אני לאדם כמוני משיח שישמע קולי ואם מדוע לא תקצר רוחי, לצעוק מצרה לי: **(ה) פנו אלי.** לשמוע: **והשמו.** התמהו לדברי: **ושימו יד על פה.** שלא תדעו להשיב: **(ו) ואם זכרתי.** דבר שאני רוצה לומר מדוע רשעים יחיו: **ונבהלתי.** שאני רואה רשעי דור המבול עתקו גם גברו חיל: **(ט) שלום מפחד.** שלא היו מזיקין שולטין בהן:

מצודת דוד

(כו) כל חשך. כל מיני חשכת הצרות טמונים ושמורים לכלות מצפוני גנזיו: **תאכלהו.** תשרפהו אש אשר לא נופח במפוח להבעירה ביותר כי בהיות כן לא תצא נפשו מהר ויהיה מעונה זמן רב: **ירע.** ישבר וירוצץ הנשאר באהלו והם אשתו ובניו: **(כז) יגלו שמים.** מרוב הצרות אשר יבוא עליו מן השמים יהיה נגלה ונודע לכל שהוא רב פשע: **מתקוממה לו.** תקוה עליו לאויב להפרע ממנו כי שדהו לא תצמח וכדומה: **(כח) יגל יבול ביתו.** תבואת אנשי ביתו יגלה מהם וביום בא עליו אף ה׳ כשימולא סאתו ישפוך עליו האף כמים המוגרים מבלי הפסק: **(כט) זה חלק.** הגמול הזה הוא חלק של אדם רשע הניתן לו מהאלהים והגמול הזה בעצמו הוא נחלת האיש אשר אמרתו הוא מן האל לדבר עליו שלא כהוגן ולגנות מעשיו, (העולה מהמענה ההיא להוכיח על ההשגחה מהפלגת פורעניות הרשעים ומבלי תקומה והפורענות בעצמה מגלה עוונה וכמו גמול הרשעים כן גמול המהרהר אחר ה׳ ומגנה מעשיו וכאומר לאיוב הנה זה חטאתך וזה פריה):

(ב) ותהי זאת. השמיעה לדברי יחשב לי לתנחומין: **(ג) שאוני.** סבלו אמרי ושתקו ואני אדבר ואחר אכלה דברי תלעיגו עליהם אם יהיה מה להלעיג בם: **(ד) האנכי.** וכי אנכי אדבר דברי אל אדם לשאחשוב אין דעתו עליו להשיב אמרי הלא אל ה׳ אדבר: **ואם מדוע.** ר״ל ואם כן הוא שאל ה׳ אדבר והוא איננו משיב לי מדוע א״כ לא תקצר רוחי ואיך לא אצעק במר נפש: **(ה) פנו אלי.** לשמוע אמרי והן תתמהו ושימו יד על פה לסתמו כי לא תמצאו מענה להשיב: **(ו) ואם זכרתי.** וכאשר זכרתי בהדברים האלה נבהלתי ורעדה אחז׳ את בשרי כי רע עלי המעשה: **(ז) מדוע.** וזה אמר מדוע יחיו הרשעים ויזקינו גם חזקו בעושר: **(ח) זרעם נכון.** נכונים המה בטובה לפניהם ר״ל בחייהם והמה עמהם יחד במקום אחד וישמחו זה בזה: **וצאצאיהם.** כפל הדבר במ״ש: **(ט) מפחד.** מהיות בהם פחד מדבר מה: **ולא שבט.** לא בא עליהם שבט פורעניות מאלוה:

מצודת ציון

(כו) ירע. ישבר וירוצץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): **(כח) יגל.** מל׳ גלות: **יבול.** צמח האדמה כמו לא תתן את יבולה (דברים יא): **נגרות.** ענין הזלה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש״ב יד):

(ג) שאוני. מל׳ משא וסבל: **(ד) שיחי.** אמרי: **תקצר רוחי.** היושב בצער קצרה נשימתו ולא יוכל להאריך בה: **(ה) והשמו.** תתמהו כמו על יומו נשמו (לעיל יח): **(ו) פלצות.** רעדה כמו ותכסני פלצות (תהלים נה): **(ז) עתקו.** הזקינו כמו ועתיק יומין (דניאל ז):

ד **הַזּוֹרֵק בַּיָּם אַרְבַּע אַמּוֹת** – **פָּטוּר. אִם הָיָה רְקָק מַיִם וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ, הַזּוֹרֵק לְתוֹכוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת** – **חַיָּב. וְכַמָּה הוּא רְקָק מַיִם? פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. רְקָק מַיִם וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ, הַזּוֹרֵק בְּתוֹכוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת** – **חַיָּב.**

ה **הַזּוֹרֵק מִן הַיָּם לַיַּבָּשָׁה וּמִן הַיַּבָּשָׁה לַיָּם, וּמִן הַיָּם לַסְּפִינָה וּמִן הַסְּפִינָה לַיָּם, וּמִן הַסְּפִינָה לַחֲבֶרְתָּהּ** – **פָּטוּר. סְפִינוֹת קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ** – **מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ. אִם אֵינָן קְשׁוּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמַּקָּפוֹת** – **אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.**

ו **הַזּוֹרֵק וְנִזְכַּר לְאַחַר שֶׁיָּצְתָה מִיָּדוֹ, קְלָטָהּ אַחֵר, קְלָטָהּ כֶּלֶב, אוֹ שֶׁנִּשְׁרְפָה** – **פָּטוּר. זָרַק לַעֲשׂוֹת חַבּוּרָה, בֵּין בָּאָדָם וּבֵין בַּבְּהֵמָה, וְנִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית חַבּוּרָה** – **פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל חַיָּבֵי חַטָּאוֹת אֵינָן חַיָּבִין עַד שֶׁתִּהֵא תְחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה. תְּחִלָּתָן שְׁגָגָה וְסוֹפָן זְדוֹן, תְּחִלָּתָן זְדוֹן וְסוֹפָן שְׁגָגָה** – **פְּטוּרִין, עַד שֶׁתִּהֵא תְחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה.**

פירוש ברטנורא

ד **הזורק בים.** מתחלת ד' לסוף ד' פטור, דכרמלית הוא: **רקק מים.** שאינם גבוהים מן הארץ ויש בהם רפש וטיט נקראים רקק: **ורשות הרבים מהלכת בו.** שרבים מהלכים בו: **וכמה הוא רקק.** כמה הוא עמקו דנימא אכתי רשות הרבים הוא ולא נעשה כרמלית: **ורקק מים ורשות הרבים מהלכת בו.** האי דכפליה תנא למלתיה, לאשמועינן דאפילו רקק רחב ארבעה הואיל והוא פחות מעשרה נדון כרשות הרבים. וכפל נמי ורשות הרבים מהלכת בו, לאשמעינן דאע"ג דאין מהלכים בו רבים אלא ע"י הדחק, הלוך ע"י הדחק שמיה הלוך:

ה **מן הים ליבשה.** מכרמלית לרשות הרבים: **מן הים לספינה.** מכרמלית לרשות היחיד: **מטלטלין מזו לזו.** אם הן של שני בני אדם מטלטלים ע"י עירוב דהוי להו כשתי חצירות: **מוקפות.** סמוכות זו לזו, כמו אין מקיפין בבועי: **אין מטלטלין מזו לזו.** דכי מפרשי מהדדי, כרמלית מפסקת ביניהן ובטל העירוב:

ו **הזורק.** בשבת בשוגג, ונזכר שהוא שבת לאחר שיצאת האבן מתחת ידו קודם שתנוח, אפילו לא קלטה אחר אלא שנחה כדרכה פטור, דהכי תנן לקמן עד שתהא תחלתן וסופן בשגגה, והאי תחלתו בשגגה וסופו מזיד, הואיל ונזכר שהוא שבת קודם שתנוח. ומתניתין הכי מיפרשא הזורק ונזכר לאחר שיצאה מתחת ידו, אי נמי לא נזכר אלא שקלטה אחר וכו' פטור, דהוה ליה שנים שעשאוה פטורים, הא נחה חייב חטאת, במה דברים אמורים כשחזר ושכח,

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

הַזּוֹרֵק בַּיָּם אַרְבַּע אַמּוֹת – בשבת, **פָּטוּר** – שהים הוא כרמלית, וכל איסורי ההוצאה והטלטול והזריקה בכרמלית אינם אלא מדברי סופרים (כמבואר בפתיחה למסכתנו), **אִם הָיָה רְקָק מַיִם** – מקום רפש, שאפשר לעבור בו ברגל, **וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ** – שרקק המים נמצא ברשות הרבים ורבים עוברים בו, **הַזּוֹרֵק לְתוֹכוֹ** – ויש גורסים: בתוכו — **אַרְבַּע אַמּוֹת,** הריהו **חַיָּב** – שדינו כרשות הרבים. **וְכַמָּה הוּא רְקָק מַיִם** – מהי מידת עמקו לענין הדין האמור? **פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – אם אין בעמקו עשרה טפחים הרי הוא כרשות הרבים, אבל אם יש בעמקו עשרה טפחים או יותר, הרי הוא כרמלית, והזורק בתוכו פטור. **רְקָק מַיִם וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ, הַזּוֹרֵק בְּתוֹכוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב** – בגמרא מבואר, שמשנתנו חוזרת בסיפא על אותה הלכה שנשנתה ברישא, כדי להשמיענו שני דברים: א. כל רקק מים שאין בעמקו עשרה טפחים, אפילו היה רחב ארבע אמות, שבכגון זה יש רבים שאין טורחים לעבור בתוכו אלא מקיפים אותו, מכל מקום דינו כרשות הרבים. ב. כל רקק מים שרשות הרבים מהלכת בו, אף על פי שאין הרבים מהלכים בו אלא על ידי הדחק, מכל מקום דינו כרשות הרבים. ודווקא הילוך על ידי הדחק נקרא הילוך, אבל שימוש על ידי הדחק לא נקרא שימוש; ולפיכך עמוד גבוה תשעה טפחים (מצומצמים) ורחב ארבעה, הואיל ורבים מכתפים עליו (מניחים עליו את המשא כדי לסדרו ולתקנו על הכתף) ונוח שימושו, הרי דינו כרשות הרבים, אבל גומא ברשות הרבים שהיא רחבה ארבעה טפחים ועמוקה תשעה, אף על פי שראויה להצניע שם דברים, הואיל ושימושה אינו נוח, שצריך להתכופף הרבה כשמשתמשים בה, אין דינה כרשות הרבים אלא ככרמלית.

באור משנה ה

הַזּוֹרֵק – בשבת, **מִן הַיָּם לַיַּבָּשָׁה** – היינו מכרמלית לרשות הרבים, **וּמִן הַיַּבָּשָׁה לַיָּם** – מרשות הרבים לכרמלית, **וּמִן הַיָּם לַסְּפִינָה** – היינו מכרמלית לרשות היחיד, **וּמִן הַסְּפִינָה לַיָּם** – מרשות היחיד לכרמלית, **וּמִן הַסְּפִינָה לַחֲבֶרְתָּהּ** – והים מפסיק ביניהן, ונמצא זורק מרשות היחיד לרשות היחיד וכרמלית באמצע, **פָּטוּר** – מהטעם שכבר בארנו, שאיסורי ההוצאה בכרמלית אינם אלא מדברי סופרים, גזירה שמא תתחלף ברשות הרבים, הואיל והיא דומה לרשות הרבים. **סְפִינוֹת קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ** – וסמוכות הן זו לזו בלא הפסק ים ביניהן, **מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ** – בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בספינות של שני בני אדם, ובאה המשנה להשמיענו, שמותר לטלטל מזו לזו על ידי עירוב חצרות. אבל **אִם אֵינָן קְשׁוּרוֹת** – זו בזו, **אַף עַל פִּי שֶׁמַּקָּפוֹת** – סמוכות זו לזו, **אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ** – שמא יתפרדו הספינות ויפסיק הים ביניהן, ונמצא העירוב בטל, שכן אסור מדברי סופרים לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך הכרמלית, ואין מועיל כאן עירוב.

יום שני

באור משנה ו

הַזּוֹרֵק – בשבת בשוגג, כגון שזרק אבן ושכח ששבת היום, **וְנִזְכַּר** – שהוא שבת, **לְאַחַר שֶׁיָּצְתָה מִיָּדוֹ** – לאחר שיצאה האבן מידו, קודם שנחה על הארץ, ונמצא שבתחילת המעשה, בעקירת החפץ, היה שוגג, אבל בסוף המעשה, בהנחת החפץ, היה מזיד; או שלא נזכר. אלא שלא נזכר האבן על הארץ. כי אם **קְלָטָהּ אַחֵר** – וכגון שעקר האחר ממקומו ותפס את האבן, והרי זו מלאכה ששניים עשאוה, או **קְלָטָהּ כֶּלֶב** – בפיו, וכיון שלא התכוון הזורק שיקלטנה הכלב, הרי אין כאן הנחה, לפי שאין פי הכלב מקום של ארבעה על ארבעה טפחים, **אוֹ שֶׁנִּשְׂרְפָה** – באויר קודם ההנחה, **פָּטוּר** – מקרבן חטאת. **זָרַק** – אבן בשבת בשוגג, כדי **לַעֲשׂוֹת חַבּוּרָה, בֵּין בָּאָדָם** – בין שנתכוון לעשות חבורה באדם, **וּבֵין בַּבְּהֵמָה** – שנתכוון לחבול בבהמה, והרי החובל בשבת חייב (כמבואר להלן יד, א), **וְנִזְכַּר** – שהוא שבת, **עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית חַבּוּרָה** – קודם שנעשתה החבורה, **פָּטוּר** – לפי שתחילתו שוגג וסופו מזיד. **זֶה הַכְּלָל: כָּל חַיָּבֵי חַטָּאוֹת אֵינָן חַיָּבִין עַד שֶׁתִּהֵא תְחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה** – שיהא שוגג גם בתחילת המעשה וגם בסופו, אבל **תְּחִלָּתָן זְדוֹן וְסוֹפָן שְׁגָגָה, תְּחִלָּתָן זְדוֹן וְסוֹפָן שְׁגָגָה, פְּטוּרִין** – מקרבן חטאת,

פרק שנים עשר

א הַבּוֹנֶה כַּמָּה יִבְנֶה וְיִהֵא חַיָּב? הַבּוֹנֶה כָּל שֶׁהוּא, וְהַמַּכֶּה בַּפַּטִּישׁ וּבַמַּעֲצָד, הַקּוֹדֵחַ כָּל שֶׁהוּא — חַיָּב. זֶה הַכְּלָל: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה וּמְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת בַּשַּׁבָּת — חַיָּב. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַמַּכֶּה בַּקָּרְנָם עַל הַסַּדָּן בְּשָׁעַת מְלָאכָה — חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן מְלָאכָה.

ב הַחוֹרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא, הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְקָרְסֵם וְהַמְזָרֵד כָּל שֶׁהוּא — חַיָּב. הַמְלַקֵּט עֲצִים, אִם לְתַקֵּן — כָּל שֶׁהֵן, אִם לְהֶסֵּק — כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה. הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים, אִם לְתַקֵּן — כָּל שֶׁהֵן, אִם לַבְּהֵמָה — כְּמְלֹא פִּי הַגְּדִי.

ג הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ, בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד, בֵּין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, בֵּין מִשְּׁנֵי סַמְמָנִיּוֹת, בְּכָל

פירוש ברטנורא

אבל לא חזר ושכח פטור שכל חייבי וכו': **זה הכלל.** לאתויי נמי מעביר חפץ ממקום למקום, שאם עקר בשגגה ונזכר שהוא שבת קודם שיניח, פטור:

יב א הבונה. שאמרו באבות מלאכות: **כמה יבנה ויהיה חייב.** כל שהוא: **מסתת.** מרבע את האבן או מחליקה ומתקנה, הכל לפי מנהג המקום. והיא תולדה דמכה בפטיש: **והמכה בפטיש.** היא גמר מלאכה של חוצבי אבן, לאחר שחצב האבן מן ההר סביב והבדילה מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת. וכל הגומר מלאכה בשבת תולדה דמכה בפטיש היא: **מעצד.** קופין קטן: **והקודח.** הנוקב: **כל שהוא.** אכולהו קאי, אמסתת ואמכה בפטיש ובמעצד, והקודח: **ומלאכתו מתקיימת.** שאין צריך להוסיף עליה: **קורנס.** מרט"ל: **סדן.** אנקודינ"א בלע"ז: **מפני שהוא כמתקן מלאכה.** אף על פי שאינו מכה על המלאכה אלא על הסדן, מתקן הוא, שכן מרדדי טסי משכן היו עושין, מכין על הטס שלש הכאות ועל הסדן הכאה אחת להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק. ואין הלכה כר"ש בן גמליאל:

ב המנכש. תולש עשבים רעים מתוך טובים. פ"א חופר סביב עקרי הצמחים והיא מלאכה מעין חרישה: **מקרסם.** קוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו: **מזרד.** זרדים לחים חדשים של שנה זו, ופעמים שהן מרובים ומתגדלים ומכחישים כח האילן וקוצצין אותן ממנו: **אם לתקן.** את האילן או את הקרקע, וקצצו מן המחובר: **ביצה קלה.** כגרוגרת מביצת תרנגולת, שהיא קלה להתבשל יותר משאר ביצים:

ג בין בימינו בין בשמאלו. באדם שהוא שולט בשתי ידיו, דאילו בשאר כל אדם כתיבת שמאל אינה כתיבה: **בין משם אחד.** שתיהן אלפין: **משני**

משניות מבוארות – קהתי

עַד שֶׁתְּהֵא תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה – הרב מברטנורא מפרש, ש"זה הכלל" בא לרבות מעביר חפץ ממקום למקום ברשות הרבים, שאם עקר בשגגה ונזכר שהוא שבת קודם שהניח, פטור.

בארנו את הרישא של משנתנו לפי פירושו של רבא בגמרא, אבל רב אשי מבאר אותה בדרך אחרת (שבת קב, א): הזורק ונזכר לאחר שיצתה מידו, קלטה אחר, קלטה כלב או שנשרפה — פטור (לפי שלא היתה כאן הנחה), אבל אם נחה, חייב. במה דברים אמורים (שאם נחה חייב)? שחזר ושכח, אבל לא חזר ושכח — פטור, שכל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה.

באור משנה א

לאחר שנתבארו פרטי הדינים של הוצאה מרשות לרשות, מתחיל פרקנו בביאור כמה משאר אבות המלאכות שנישנו בפרק ז, משנה ב.

הַבּוֹנֶה – בשבת, כַּמָּה יִבְנֶה וְיִהֵא חַיָּב – חטאת בשוגג או מיתה במזיד? הַבּוֹנֶה כָּל שֶׁהוּא – כגון הסותם נקב קטן שבקיר, וְהַמַּכֶּה בַּפַּטִּישׁ – המקציע את האבן ומחליקה, וְהַמַּכֶּה בַּפַּטִּישׁ – היינו כל גמר מלאכה, כגון בחוצב אבנים לאחר שחצב רוב האבן ממחצבו הוא מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת, ונמצאת הכאה זו גמר עבודת חציבת האבן, וּבַמַּעֲצָד – והמכה במעצד, מין גרזן, וכן הַקּוֹדֵחַ – הנוקב במקדח, כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב – כל אלו המלאכות שנפרטו, העושה אותן כל שהוא, חייב. זֶה הַכְּלָל: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה וּמְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת בַּשַּׁבָּת – כלומר: כל העושה מלאכה בשבת ומלאכתו מתקיימת, היינו שיש שמקיימים אותה כך ואין מוסיפים עליה (הר"ן), ויש מפרשים: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת – שהיא מתקיימת כך בשבת בלבד, אף על פי שיוסיף עליה אחר השבת (הגר"א), חַיָּב – עליה חטאת או מיתה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַמַּכֶּה בַּקָּרְנָס – בפטיש כבד, עַל הַסַּדָּן – כמו שנוהגים האומנים העושים מלאכתם בסדן, בְּשָׁעַת מְלָאכָה – אף על פי שאינו מכה על הכלי שהוא עושה אלא על הסדן, חַיָּב – על הכאה זו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן מְלָאכָה – שמחליק את הקורנס לצורך המלאכה; בגמרא מבואר שכך היו מרדדים טסים לעבודת המשכן, שהיו מכים על הטס שלש הכאות ועל הסדן אחת כדי להחליק את הקורנס שלא יבקע את הטס שהוא דק. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

יום שלישי

באור משנה ב

הַחוֹרֵשׁ – בשבת, כָּל שֶׁהוּא – חייב, הַמְנַכֵּשׁ – התולש עשבים רעים מתוך התבואה או מתוך הירקות, וְהַמְקָרְסֵם – הקוצץ את הענפים היבשים מן האילן, וְהַמְזָרֵד – הקוצץ מן האילן ענפים לחים, שפעמים הם מרובים מדי ומכחישים את האילן, כָּל שֶׁהוּא – העושה אחת המלאכות הללו אפילו כל שהוא, חַיָּב – משום חורש; ויש אומרים: משום זורע (המאירי). הַמְלַקֵּט עֲצִים – מן האילנות, אִם לְתַקֵּן – אם התכוון לתקן את הקרקע או את האילן, כָּל שֶׁהֵן – המלקט כל שהן חייב משום חורש (כשהתכוון לתקן את הקרקע) או משום זורע (כשהתכוון לתקן את האילן). אִם לְהֶסֵּק – ואם מלקטם בשביל להסיק בהם תנורו, שיעורם כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה – כגרוגרת מביצה של תרנגולת שהיא קלה להתבשל, כמו שבארנו לעיל (ח, ה); וחייב עליהם משום מעמר. הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים – שתולשם מן המחובר, אִם לְתַקֵּן – אם כוונתו לתקן את הקרקע, המלקט כָּל שֶׁהֵן – חייב משום חורש, אִם לַבְּהֵמָה – אם כוונתו להאכילם לבהמתו, שיעורם כְּמְלֹא פִּי הַגְּדִי – וחייב משום מעמר.

בארנו "המלקט עצים" ו"המלקט עשבים" – שתולשם מן המחובר, כפירושם של רש"י והרב מברטנורא, וכן מפרשים גם המאירי והגר"א. אבל בעל "תפארת ישראל" מפרש: המלקט עצים קצוצים, המלקט עשבים תלושים.

באור משנה ג

החל במשנה זו ועד סוף פרקנו דנות המשניות בכותב שתי אותיות שנימנה לעיל (ז, ב) בין אבות המלאכות.

הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת – בשבת, בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ – בגמרא מבואר, שמדובר כאן באדם השולט בשתי ידיו, ואילו בשאר כל אדם כתיבתו ביד שמאל אינה כתיבה ואין חייב עליה; בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד – שכתב אותה האות פעמיים, כגון אא, בב; ויש מפרשים: כגון גג, דד, שש, כלומר ששתי האותיות הן תיבה שלמה (**עיין תוספות רבי עקיבא איגר**), וכן פוסק הרמב"ם (**הל' שבת יא, י**); בֵּין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת – שתי אותיות שונות, כגון אב, בג (אפילו אינן תיבה); בֵּין מִשְּׁנֵי סַמְמָנִיּוֹת – אות אחת בדיו ואות אחת בסיקרא (מין צבע אדום); ויש גורסים: בין משני סימניות – כלומר שני סימנים, כגון שתי ספרות

לָשׁוֹן — חַיָּב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא חִיְּבוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֶלָּא מִשּׁוּם רֹאשׁ, שֶׁכָּךְ הָיוּ פּוֹתְבִין עַל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, לֵידַע אֵיזֶהוּ בֶּן זוּגוֹ. אָמַר רַבִּי: מָצִינוּ שֵׁם קָטָן מִשֵּׁם גָּדוֹל, שֵׁם מִשְׁמָעוֹן וּשְׁמוּאֵל, נַחַ מִנָּחוֹר, דָּן מִדָּנִיֵּאל, גָּד מִגַּדִּיאֵל.

ד הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד — חַיָּב. כָּתַב בִּדְיוֹ, בְּסַם, בְּסִקְרָא, בְּקוֹמוֹס וּבְקַנְקַנְתּוֹם, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֶׁם, עַל שְׁנֵי כְתָלֵי זָוִיוֹת, וְעַל שְׁנֵי לוּחֵי פִּנְקָס, וְהֵן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה — חַיָּב. הַכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ — חַיָּב. הַמְסָרֵט עַל בְּשָׂרוֹ — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר.

ה כָּתַב בְּמַשְׁקִין, בִּמְי פֵּרוֹת, בַּאֲבָק דְּרָכִים, בַּאֲבָק הַסּוֹפְרִים, וּבְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם — פָּטוּר; לְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפְּקוֹ; כָּתַב אוֹת אַחַת סָמוּךְ לַכְּתָב; כָּתַב עַל גַּבֵּי כְתָב; נְתָפַּוֵּן לִכְתּוֹב חֵי״ת וְכָתַב שְׁנֵי זַיְנִ״ין;

פירוש ברטנורא

שמות. אלף בית: **משני סממניות.** אחד בדיו ואחד בסיקרא. ואית ספרים דגרסי משני סמניות כלומר משני סימנים, כגון שכותבים **א׳** לסימן אחד ו **ב׳** לסימן שנים: **בכל לשון.** וכתב של כל אומה ואומה: **משום רושם.** סימן שהיו עושין בקרשי המשכן, מפני שמפרקים אותן ולכשיקומוהו לא יחליפו סדר הקרשים. ואתא רבי יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא שרשם שני רשימות בעלמא לסימן, חייב. ואין הלכה כר״י: **מצינו שם קטן.** כלומר אע״פ שלא נגמר מלאכתו, שנתכוין לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, הואיל ואותו מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב, וכן הלכה:

ד בסם. אורימנ״ט בלע״ז: **בסיקרא.** מין אבן שצובע אדום: **בקומוס.** מין עפר וצבעו שחור. פ״א שרף אילן גומא בלע״ז: **בקנקנתום.** זא״ג בערבי, ובלע״ז ודריאו״לי: **ובכל דבר שהוא רושם.** לאתויי מים ששרו בהם עפצים, גאל״ש בלע״ז, שהוא רושם שרשומו מתקיים: **על ב׳ כותלי זויות.** אחת במזרח ואחת בצפון, סמוכות זו לזו במקצוע: **על ב׳ לוחי פנקס.** ספר שהחנוני כותב בו חשבונותיו. ואע״ג דלאו על לוח א׳ הם, אם נהגין ונקראין זה עם זה כגון שכותבין על שני שפתי הלוחין הסמוכין זה לזה, חייב: **הכותב על בשרו.** בברזל עושה צורת אותיות בבשרו: **רבי יהושע פוטר.** ואפילו הוציא דם, לפי שאין דרך כתיבה בכך. והלכה כר׳ יהושע:

ה במשקין. שמשחירין, כמו מי תותים וכיוצא בהן: **במי פירות.** של כל שאר פירות: **באבק דרכים.** כגון שסרט באצבעו צורת אותיות על החול והאבק שבדרכים: **באבק סופרים.** עפרורית של קסת הסופר: **לאחר ידו.** על גב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: **ובמרפקו.** הפרק האמצעי שבזרוע: **אות אחת סמוך לכתב.** אצל אות כתובה זיווג לה אחת והשלימה לשתים: **כתב על גבי כתב.** העביר קולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם: **וכתב**

משניות מבוארות – קהתי

(**תפארת ישראל**), **בְּכָל לָשׁוֹן** – בכתב של כל אומה, **חַיָּב** – בשוגג חטאת ובמזיד מיתה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא חִיְּבוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֶלָּא מִשּׁוּם רֹאשׁ** – רבי יוסי סובר, שאפילו לא כתב אותיות אלא רשם שני רשמים סתם, הריהו חייב, **שֶׁכָּךְ הָיוּ פּוֹתְבִין עַל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן** – הואיל והיו מפרקים את המשכן מחמת המסעות שבמדבר, היו רושמים סימן על הקרשים, **לֵידַע אֵיזֶהוּ בֶּן זוּגוֹ** – שלא יתחלף להם סדר הקרשים בהקמת המשכן בשעת חנייתם, והרי למדים מלאכות שבת ממלאכת המשכן. הרמב״ם מפרש, שלדעת רבי יוסי הרושם הוא אב מלאכה בפני עצמו, והכותב שתי אותיות בלבד אינו חייב אלא משום רושם. ברם, ההלכה היא, שהרושם תולדת הכותב הוא (**רמב״ם הל׳ שבת יא, יז**). **אָמַר רַבִּי** – ויש גורסים: אמר רבי יהודה: **מָצִינוּ שֵׁם קָטָן מִשֵּׁם גָּדוֹל** – שחלק משם גדול הוא שם בפני עצמו, כגון **שֵׁם מִשְׁמָעוֹן וּשְׁמוּאֵל, נַחַ מִנָּחוֹר, דָּן מִדָּנִיֵּאל, גָּד מִגַּדִּיאֵל** – תנא זה בא להשמיענו, שאם נתכוון אדם לכתוב ״שמעון״ או ״נחור״ וכיוצא בזה, ולא כתב אלא חלק ממנו, כגון שתי האותיות הראשונות ״שמ״ או ״נח״ וכדומה, אף על פי שלא נעשתה מחשבתו, הואיל ואותן שתי האותיות שכתב הן שם בפני עצמו, הרי זה נחשב כמלאכה גמורה וחייב משום כותב.

יש מפרשים, שרבי יהודה בא כאן לחלוק על תנא קמא, שלדעת תנא קמא הכותב שתי אותיות שונות אפילו אינן תיבה שלמה, הריהו חייב, ורבי יהודה סובר, שאינו חייב אלא אם כן כתב שתי אותיות שהן תיבה שלמה, ואפילו התכוון לכתוב תיבה גדולה ולא כתב ממנה אלא שתי אותיות שהן שם בפני עצמו, חייב, אבל בשתי אותיות שאינן תיבה שלמה, פטור (המאירי). ברם, ההלכה היא, שהכותב שתי אותיות שונות אפילו אינן תיבה, הריהו חייב.

יום רביעי

באור משנה ד

הַכּוֹתֵב – בשבת, **שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד** – כגון שנעלם ממנו ששבת היום, ומתוך שגגה זו כתב שתי אותיות, ולא נודע לו בין אות לאות שהוא שבת, **חַיָּב** – קרבן חטאת. ואם נודע לו בינתיים, נחלקו בזה תנאים (להלן משנה ו). **כָּתַב בִּדְיוֹ, בְּסַם** – מין אדמה כתומה, **בְּסִקְרָא** – מין צבע אדום, **בְּקוֹמוֹס** – שרף אילן (גומ״י), **וּבְקַנְקַנְתּוֹם** – צבע הנעשה ממים שיש בהם חומרי נחושת (**ר״ז אלבק**), **וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֶׁם** – רישום המתקיים; **עַל שְׁנֵי כְתָלֵי זָוִיוֹת** – כתב שתי אותיות על שני כתלים סמוכים, במקום שהם מתחברים לזווית, אות על כל כותל, **וְעַל שְׁנֵי לוּחֵי פִּנְקָס** – בשני דפים של פנקס הסמוכים זה לזה, אות בשולי כל דף, **וְהֵן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה** – ושתי האותיות נהגות (נקראות) זו עם זו, כלומר ששתי האותיות שבשני קצות הכתלים או בשולי הדפים סמוכות כל כך עד שהן נקראות ביחד; בכל אלו **חַיָּב** – משום כותב. **הַכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ** – שתי אותיות בדיו, **חַיָּב** – שהרי כתב על עור (**רמב״ם**). **הַמְסָרֵט עַל בְּשָׂרוֹ** – החורט במחט צורת שתי אותיות על בשרו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת** – משום כותב, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר** – לפי שאין דרך כתיבה בכך. והלכה כרבי יהושע.

באור משנה ה

כָּתַב – בשבת, **בְּמַשְׁקִין** – כגון של ענבים או של תותים, **בְּמֵי פֵּרוֹת** – במיץ של פירות, **בַּאֲבָק דְּרָכִים** – בתוך האבק, שרשם באצבעו צורת אותיות באבק, **בַּאֲבָק הַסּוֹפְרִים** – בעפרורית של קסת הסופר, **וּבְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם** – שרישומו אינו מתקיים, **פָּטוּר** – מחטאת. כתב **לְאַחַר יָדוֹ** – בגב ידו, שהפך ידו וכתב, **בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפְּקוֹ** – שאחז העט באצבעות רגלו או בפיו או במרפקו (מקום חיבור אמת היד והזרוע); **כָּתַב אוֹת אַחַת סָמוּךְ לַכְּתָב** – שהיתה שם אות כתובה וכתב אות סמוך לה והשלימה לשתיים שהן תיבה; **כָּתַב עַל גַּבֵּי כְתָב** – שהעביר העט על שתי אותיות כתובות, שהיו מטושטשות קצת וחידש אותן בכך; **נְתָפַּוֵּן לִכְתּוֹב חֵי״ת וְכָתַב שְׁנֵי זַיְנִ״ין** – שעשה כעין שני זיינ״ין מתוך כוונה לחברם בגג למעלה ולעשות מהם אות חי״ת ולא חיברם, ונמצא שנשארו שני זיינ״ין; **אֶחָד בָּאָרֶץ וְאֶחָד בַּקּוֹרָה** – כתב אות אחת על הרצפה ואות אחת על התקרה; **כָּתַב עַל שְׁנֵי כָתְלֵי הַבַּיִת** – שלא בזווית, אות אחת בכותל אחד ואות אחת בכותל אחר; והוא הדין בכותל אחד אלא שהאותיות רחוקות זו מזו; **עַל שְׁנֵי דַּפֵּי**

אֶחָד בָּאָרֶץ וְאֶחָד בַּקּוֹרָה; כָּתַב עַל שְׁנֵי כָתְלֵי הַבַּיִת, עַל שְׁנֵי דַּפֵּי פִּנְקָס וְאֵין נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה — פָּטוּר. כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטָרִיקוֹן — רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

ו הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּשִׁנֵּי הֶעְלֵמוֹת, אַחַת שַׁחֲרִית וְאַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם — רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

פרק שלשה עשר

א רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹרֵג שְׁלֹשָׁה חוּטִין בַּתְּחִלָּה וְאֶחָד עַל הָאָרִיג — חַיָּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף — שְׁעוּרוֹ שְׁנֵי חוּטִין.

ב הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בָתֵּי נִירִין, בַּנִּירִין, בַּקֵּירוֹס, בַּנָּפָּה, בַּכְּבָרָה וּבַסַּל — חַיָּב. וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְפִירוֹת, וְהַקּוֹרֵעַ עַל מְנָת לִתְפּוֹר שְׁתֵּי תְפִירוֹת.

פירוש ברטנורא

שני זיינין. שלא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים נראה כאילו הם שני זיינ"ן: **על ב' כותלי הבית.** שאינן במקצוע: **על שני דפי פנקס.** שעשויין עמודים עמודים, כתב אות אחת בעמוד זה ואות אחת בעמוד זה, ואינו יכול לקרבן אא"כ יחתוך מה שמפסיק ביניהן. ותנא ברישא כותלי הבית המרוחקים זה מזה והדר תני דפי פנקס, ולא זו אף זו קתני: **אות אחת על שם נוטריקון.** שעושה סימן נקודה עליה ומבינים מאותה האות תיבה שלימה, כגון קו"ף קרבן, מ"ם מעשר, תי"ו תרומה: **רבי יהושע בן בתירא אומר חייב.** כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלימה, כאילו כתב אותיות של כל התיבה: **וחכמים פוטרין.** שהרי לא כתב שתי אותיות. והלכה כחכמים:

ו בשתי העלמות. לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שעבר, וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שניה בצדה: **אחת בשחרית ואחת בין הערבים.** כיון דהוי ליה שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות: **ר"ג מחייב.** דסבר אין ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו החצי האחר: **וחכמים פוטרין.** דסברי הידיעה שבין שני חצאי שיעור מחלקת ביניהם ולא נעשה כאילו היו שני חצאי שיעור בהעלם אחת. והלכה כחכמים:

יג א רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחלה. אם זו תחלת אריגתו של בגד אינו חייב עד שיארוג ג' חוטין, ואם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחד דמצטרף עם השאר. ואין הלכה כר"א:

ב שתי בתי נירין. שנתן שני חוטין של שתי בניר שקורין ליצ"ש: **בנירין.** מפרש בגמ' שמרכיב שני פעמים [כל] חוט של שתי בניר ובפעם השלישית

משניות מבוארות – קהתי

פִּנְקָס – אות אחת בעמוד זה ואות אחת בעמוד זה, **וְאֵין נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה** – ואין האותיות נקראות ביחד; בכל אלו **פָּטוּר** – מחטאת; והטעם, שלאחר ידו או ברגלו וכדומה אין זו דרך כתיבה, ובכותב אות אחת סמוך לכתב וכו' אין כאן כתיבה של שתי אותיות, ובכותב אחד בארץ ואחד בקורה וכו' אין שתי האותיות נקראות ביחד.

כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטָרִיקוֹן – שעשה גרש מעל לאות, לסימן קיצור של מלה, כגון א' (= אדון), ר' (= רבי), **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא מְחַיֵּב** – כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלמה, הרי זה כאילו כתב כל התיבה. **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין** – שהרי לא כתב שתי אותיות. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה ו

הַכּוֹתֵב – בשבת, **שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּשִׁנֵּי הֶעְלֵמוֹת** – לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שחטא, ושוב שכח ושגג וכתב אות שנייה בצידה (בשני העלמות היינו שנעלם ממנו האיסור פעמיים), **אַחַת שַׁחֲרִית וְאַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם** – או שכתב אות אחת בשבת בבוקר ואות אחת בין הערביים, שהואיל והיתה לו שהות מרובה בינתיים כדי להיוודע, הרי זה כאילו כתב בשני העלמות – כך מפרש רש"י; אבל בתוספות מקשים על פירוש זה, ומבארים שפיסקה זו היא המשך לפיסקה הקודמת: הכותב שתי אותיות בשני העלמות, ואפילו אחת שחרית ואחת בין הערביים, שיש הפסק גדול ביניהן, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב** – שסובר רבן גמליאל: אין ידיעה לחצי שיעור, כלומר מה שנודע לו בין אות לאות שחטא אין זו נחשבת ידיעה, מאחר שהיתה על מלאכה של חצי שיעור, והרי הוא כאילו כתב שתי האותיות בהעלם אחד, לפיכך הוא חייב חטאת. **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין** – שסוברים הם: יש ידיעה לחצי שיעור, כלומר שהידיעה שבין אות לאות מחלקת ביניהן ויש כאן שני העלמות, וכיון שלא עשה בכל העלם (בכל שגגה) אלא חצי שיעור, לפיכך פטור הוא מחטאת.

באור משנה א

פרק זה עוסק בשיעורי אבות המלאכות שבהכנת בגדים, כגון אריגה, תפירה ועבודות שבצמר; וכן במלאכת הצידה. משנתנו דנה בשיעור "האורג", ואמנם כבר נישנה לעיל (ז, ב): "האורג שני חוטים", אבל יש חולקים על שיעור זה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹרֵג – בשבת, **שְׁלֹשָׁה חוּטִין בַּתְּחִלָּה וְאֶחָד עַל הָאָרִיג — חַיָּב** – בתחילה, היינו בתחילת אריגתו של בגד, אינו חייב עד שיארוג שלשה חוטים, ועל האריג, היינו כשהוא מוסיף על מה שכבר נארג, חייב אפילו על אריגת חוט אחד, לפי שהוא מצרפו עם השאר. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, שְׁעוּרוֹ שְׁנֵי חוּטִין** – בין בתחילת האריג בין כשמוסיף על האריג שיעורו לענין חיוב בשבת שני חוטים. יש מעירים, שמה שאומרים חכמים "ובין בסוף" אין כוונתם בסוף אריגת הבגד, שבכגון זה אף חכמים מודים שאפילו בחוט אחד חייב, הואיל והוא משלים בו את הבגד **(גמרא שבת קד, ב)**, אלא כוונתם היא באמצע אריגת הבגד, שאף על פי שמוסיף על האריג אינו חייב עד שיארוג שני חוטים, היינו שיכניס בשבת שני חוטי ערב בין חוטי השתי. והלכה כחכמים.

יום שני

באור משנה ב

הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בָתֵּי נִירִין, בַּנִּירִין – במכונת האריגה (בנול) יש שני אביזרים, שכל אחד עשוי מארבעה קנים המחוברים יחד בצורת מלבן, ושני האביזרים האלה תלויים באמצע חלל הנול לרחבו, בין שתי הקורות (הכובד העליון והכובד התחתון) שבהן מתחברים חוטי השתי. בכל אביזר קבועים חוטים המתוחים לרחבו, ומספרם בכל אחד מהם כחצי מספר חוטי השתי שבנול, ועל שם אותם החוטים נקראים האביזרים הללו "נירין" (שכן חוט ביוונית נקרא ניירא"ן). בתוך החוטים האלה ישנן טבעות או לולאות, וחוטי השתי עוברים בסירוגין דרך הטבעות של שני הנירים, וכשמרימים ניר אחד מתרוממים על ידו כל חוטי השתי המושחלים בו ונעשה ריווח בין החוטים האלה ובין החוטים שבניר האחר שלא הורם. בתוך הריווח הזה מכניסים את חוט הערב, והוא מעשה האריגה. אותן הטבעות או הלולאות שבהן מושחלים חוטי השתי נקראים "בתי נירין", וזהו ששנינו במשנתנו "העושה בתי נירין בנירין", היינו שעושה או מתקן שתי טבעות או לולאות בנירים, שיהיו בתים לשני חוטי שתי **("תפארת ישראל")**; או

ג הַקּוֹרֵעַ בַּחֲמָתוֹ וְעַל מֵתוֹ, וְכָל הַמְקַלְקְלִין – פְּטוּרִין. וְהַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן – שִׁעוּרוֹ כְּמִתַּקֵּן.
ד שִׁעוּר הַמְלַבֵּן וְהַמְנַפֵּץ וְהַצּוֹבֵעַ וְהַטַּוֶּה – כְּמֻלְאֶה רֹחַב הַסִּיט כָּפוּל. וְהָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין – שִׁעוּרוֹ כְּמֻלְאֶה הַסִּיט.
ה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַצָּד צִפּוֹר לַמִּגְדָּל וּצְבִי לַבַּיִת – חַיָּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: צִפּוֹר לַמִּגְדָּל וּצְבִי לַבַּיִת וְלֶחָצֵר

פירוש ברטנורא

מרכיבו על חוט המורכב על הקנה: **בקירוס.** יריעה ארוגה מסיב של דקל:
ג הקורע על מתו וכו'. במת שאינו חייב לקרוע עליו הוא דהוי מקלקל ופטור, אבל על מת שחייב לקרוע עליו, מתקן הוא וחייב: **ובחמתו וכל המקלקלים פטורין.** הא מתניתין אדחיא לה, והלכה שהקורע בחמתו חייב, שאף ע"פ שמקלקל הוא אצל הבגד, מתקן הוא אצל יצרו ודעתו מתישבת עליו בכך:
ד המלבן. את הצמר, והמנפצו והצובעו והטווה ממנו, שהן כולן אבות מלאכות, שיעורן כדי שיטוה מאותו הצמר חוט ארוך כמלא רוחב הסיט כפול. והסיט הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל אדם להרחיבו, וכשיעור הריוח הזה שתי פעמים הוא הסיט כפול. וריוח שבין גודל לאצבע פעם אחת הוא ג"כ כמלא רוחב הסיט כפול, מפני שיש בו כפלים כאותו שיש בין אמה לאצבע: **האורג שני חוטין.** שיעורן ברוחב הבגד כמלא הסיט, שאע"פ שלא ארגן על פני כל רוחב הבגד חייב:
ה הצד צפור. עד שהכניסו למגדל של עץ, ארמאריא"ו בלע"ז, חייב, שזו הוא צידתו, אבל אם הכניסו לבית אינו נצוד בכך: **וצבי.** נצוד משהכניסו לבית וגעל בפניו, אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה: **ולביברין.** קרפיפות המוקפים חומה שמכניסין שם חיות ונשמרים שם: **כל המחוסר צידה.** שקשה

משניות מבוארות – קהתי

בַּקִּירוֹס – שהניח שני חוטי השתי בקירוס, והוא כלי עם נקבים הרבה כמניין חוטי השתי, ומניחים כל חוט שתי בנקב אחר, שלאחר שמכניס חוט הערב בין חוטי השתי מקיש האורג עם הקירוס על חוט הערב שהכניס כדי להסמיכו אל שאר החוטים הארוגים כבר (**"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: בקירוס – ביריעה ארוגה מסיב של דקל (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב" שמובא שם פירוש אחר של הרמב"ם והברטנורא במסכת כלים כא, א**). ויש מפרשים: הענושה שני בתי נירין בנירין ובקירוס – היינו המכניס שלשה חוטי שתי דרך הנירים (בלולאותיהם) והקירוס (הוא המסרק העשוי להדק וליישר את חוטי השתי שמתחברים בשתי הקורות שבנול, שאחת בו למעלה ואחת למטה, ובאמצע הם נמשכים דרך הנירים בלולאותיהם ודרך שיני הקירוס); והרווח שבין שני חוטי השתי קרוי בית ניר, ושלשה חוטי שתי עושים שני בתים ברוחב האריג (**ר"ח אלבק**). **בַּנָּפָה** – או העושה שני בתים באריגת רשת הנפה, או **בַּכְּבָרָה** – הנפה נקביה דקים וצפופים לניפוי קמח, והכברה נקביה גדולים יותר לכבור בה גרגרי תבואה, **וּבַסַּל** – או בקליעת סל, **חַיָּב** – חטאת. **וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת, וְהַקּוֹרֵעַ עַל מְנָת לְתָפֵר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת** – משנתנו חוזרת על לשון המשנה שנשנתה לעיל (ז, ב), בענין אבות מלאכות אלו, משום ההלכה שבמשנה הבאה.

באור משנה ג

הַקּוֹרֵעַ – בשבת, **בַּחֲמָתוֹ** – בכעסו, כגון שקרע בגדו מחמת כעסו, **וְעַל מֵתוֹ** – או שקרע בגדיו מחמת צער על מת, **וְכָל הַמְקַלְקְלִין** – וכל העושה מלאכה בשבת לשם קלקול בלבד, **פְּטוּרִין** – מחטאת וממיתה. בגמרא מבואר, שהקורע על מתו אינו פטור אלא אם כן אינו חייב לקרוע עליו, אבל אם הוא חייב לקרוע עליו, כגון שהמת הוא אחד מקרוביו, שחייב להתאבל עליהם (אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, אשתו), או שהוא אדם כשר שהכל מצווים להתאבל עליו, או שעמד על המת בשעת יציאת נשמה (**שבת קה, ב**), הריהו חייב משום קריעתו בשבת, שהואיל ויצא ידי מצוות קריעה אין זה נקרא קלקול אלא תקון. בענין הקורע בחמתו פוסק הרמב"ם שהוא חייב (שלא כמשנתנו), וטעמו שהואיל ודעתו מתיישבת עליו בכך הרי הוא כמתקן לגבי יצרו. ברם, יש חולקים על הרמב"ם וסוברים כמשנתנו שהוא פטור (**רש"י; הראב"ד**), לפי שאדם חייב לכבוש את יצרו, ומי שאינו כובש את יצרו וקורע בגדיו בכעסו הריהו כעובד עבודה זרה, כמו שאמרו (**תוספתא בבא קמא ט; בבלי שבת קה, ב**): "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו: עשה כך! ולמחר אומר לו: עשה כך! עד שאומר לו: עבוד עבודה זרה! והולך ועובד", וזהו שכתוב (**תהלים פא, י**): "לא יהיה בך אל זר" – איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? הווי אומר: זה יצר הרע"; ומכאן שבזה שעושה נחת רוח ליצרו, אף לענין שבת אינו נקרא מתקן אלא מקלקל. ברם, כל אותם חילוקי הדעות אינם אלא לשיטת רבי יהודה שהעושה מלאכה שאינו צריך לגופה חייב, אבל לשיטת רבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וודאי ההלכה היא כמשנתנו שהקורע בחמתו פטור. **וְהַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן** – כגון הקורע על מנת לתפור או המוחק על מנת לכתוב, ששנינו לעיל (ז, ב), שהוא חייב, **שִׁעוּרוֹ כְּמִתַּקֵּן** – שאין הקורע או המוחק חייב אלא אם כן קרע מקום של שתי תפירות על מנת לתפור שם שתי תפירות, או מחק שתי אותיות על מנת לכתוב במקומם שתי אותיות.

שבת קודש

באור משנה ד

שִׁעוּר הַמְלַבֵּן – את הצמר, **וְהַמְנַפֵּץ** – אותו, **וְהַצּוֹבֵעַ** – אותו, **וְהַטַּוֶּה** – ממנו חוטים, שכל אלו הן אבות מלאכות שנישנו לעיל (ז, ב), שיעורן להתחייב עליהן בשבת, **כְּמֻלְאֶה רֹחַב הַסִּיט כָּפוּל** – כלומר כדי לטוות מאותו צמר חוט אחד שארכו כמלוא רוחב הסיט כפול, היינו כשיעור המרחק שבין האגודל לאצבע (עיין משנה ערלה ג, ב – שם בארנו שמלוא הסיט היינו כרוחב שבין אצבע לאמה, והרווח שבין אגודל לאצבע נקרא "מלוא הסיט כפול", שכן שיעור זה הוא כפול מהמרחק שבין אצבע לאמה). והרמב"ם כותב: כמלוא רוחב הסיט כפול שהוא אורך ארבעה טפחים (**הל' שבת ט, י**). **וְהָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין** – המכניס שני חוטי ערב בשתי, **שִׁעוּרוֹ** – ברוחב האריג, **כְּמֻלְאֶה הַסִּיט** – אף על פי שלא ארגם לכל רוחב האריג אלא כשיעור הרוחב שבין אצבע לאמה (שני טפחים לפי הרמב"ם), הריהו חייב.

באור משנה ה

מכאן ועד סוף פרקנו נישנים דיני "צידה".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַצָּד צִפּוֹר לַמִּגְדָּל – שהפריח אותה בשבת עד שהכניסה למגדל (היינו לארון בצורת מגדל), שהצפור משתמרת בתוכו, **וּצְבִי לַבַּיִת** – שרדף אחר הצבי עד שנכנס לבית ונעל בפניו, **חַיָּב** – משום הצד בשבת. אבל הצד צפור לבית פטור, שעדיין מחוסרת צידה היא, לפי שקשה לתפסה שם, ואף יכולה היא לצאת דרך החלונות וכיוצא בזה; וכן צבי שהכניסו לגינה או לחצר, אין זו צידה ופטור. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: צִפּוֹר לַמִּגְדָּל וּצְבִי לַבַּיִת וְלֶחָצֵר וְלַבִּיבָרִין** – כלומר שאמנם בצפור מודים חכמים לר' יהודה

וְלַבִּיבְרִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הַבִּיבְרִין שָׁוִין. זֶה הַכְּלָל: מְחֻסַּר צִידָּה – פָּטוּר, וְשֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר צִידָּה – חַיָּב.

פירוש ברטנורא

לתפשו שם, כגון שאינו מגיע לו בשחיה אחת ששוחה לתפשו, והלכה כרשב"ג [רמפרש] למלתייהו דרבנן:

משניות מבוארות – קהתי

שאינו חייב עד שיצוד אותה למגדל, אבל בצבי סוברים חכמים, שאפילו הכניסו לחצר או לביברין, היינו מקום שמירה לחיות, חייב. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הַבִּיבְרִין שָׁוִין** – שיש ביברים גדולים והצבי אינו ניצוד בתוכם. **זֶה הַכְּלָל: מְחֻסַּר צִידָּה** – אם המקום שהבריח לתוכו את הצבי הוא גדול, שקשה עדיין לתפסו שם, **פָּטוּר** – משום צידה בשבת, **וְשֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר צִידָּה** – אם הבריחו למקום שיכול בנקל לתפסו שם, **חַיָּב** – חטאת בשוגג או מיתה במזיד. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שלא בא אלא לפרש דבריהם של חכמים **(רמב"ם; ברטנורא)**.

אגרות קודש

ב"ה, ט' ניסן, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ד' עם המצורף אליו, בנוגע מצוה אשר לדעתו היא, כלשונו, "שאלה בוערת בלב כל איש יהודי נאמן לה' ולתורתו".

והנה אף כי כמדומני אינני מכירו אישית, אבל בטח ידוע לו מצב המקום והמדינה בו **נמצא** - בנוגע לנאמנות לד' ולתורתו, אשר רבה העזובה וכו' וכו', והאומנם לדעתו המצוה אודותה כותב, זוהי השאלה הבוערת במקום בו נמצא רוב מנין ורוב בנין של עמנו בנ"י? ואפילו בשאר המקומות והמדינות ואפילו בארצנו הקדושה תבנה ותכונה על ידי משיח צדקנו! היודע ע"ד האחוז של נשואי תערובות ר"ל? יודע המצב בנוגע לחנוך על טהרת הקדש של בני ובנות ישראל? המצב ע"ד שמירת שבת והיפוכו בפרהסיא, **וכו' וכו'**? [מבלי לדבר ע"ד הענינים שאינם בפרהסיא כ"כ].

אשר לכאורה **פשוט**, אשר כל יהודי תמים להי' ולתורתו, עליו הי' **לעשות בזה** ובסגנון חז"ל כדבעי למהוי (כתובות ריש ע"א דף ס"ז), בתקון בכל ענינים המנוים לעיל, שהם - **לכל** הדיעות מן התורה הם, ולכל הדיעות **מעיקרי** הדת ויסודותיו, ובהם **לכל** הדיעות תלוי' גאולת ישראל מגלות המר, גלות כפול ומכופל.

והנה אמרו חז"ל אשר היצר הרע אומן הוא (שבת ק"ה סוף ע"ב) ולכן אינו מתחיל באמירה למי שהוא, לך עבוד ע"ז, כי אם אומר לו עשה כך - וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, שהתחלתו כך - שמסכים לדרכי האיש בכדי שישמע אליו לפיתויו, וכיון שהמדובר בלומד תורה ורוצה להיות נאמן לה' ולתורתו, אומר לו שמסכים לו בכל הנ"ל, וממציא לו ענינים במה שיתעסק כפי דרכו האמורה, ובלבד שלא לשים לב לשאלות הבוערות באמת. ואשר סופית, וכהוראות תורה"ק תורת חיים בתחלה כשתצא אש, ומצאה קוצים (שורפת רק הקוצים אבל לאחרי כן) ונאכל גדיש או הקמה, ואין להאריך בדבר המצער ועד להבהלה.

פשוט שאין כוונתי בכל הנ"ל להטפת מוסר, כי אם, כולי האי ואולי - ששורותי הנ"ל המעטות בכמות יעוררו אותו - לנצל כל אפשריותו וכן להשפיע בכל מקום שידו מגעת שינצלו כחותיהם הם - לתקן את בדק ישראל בחוץ לארץ ובאה"ק ת"ו בנוגע לכל הנ"ל ודכוותייהו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולחג הפסח כשר ושמח.

המשך בעמוד רב

רש"י

שלא יאמר אדם – על בית דין שבימיו: וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו? עכשיו שלא נתפרשו אמור לו: אם אינו כמשה ואהרן – הרי הוא כאחד משאר זקנים, שאינך יודע מי הם. **ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן** – שמואל הנביא אמר לישראל: הקדוש־ברוך־הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו, משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל.

ואומר – בספר תהלים: "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם" הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן. ובכתובים הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל, שלשה קלים עם שלשה חמורים. **הא אין לך לילך כו'** – הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך.

אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה – כי לא מחכמה שאלת על זה, לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים, לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה, שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כג ע"א: שנינו במשנה: **בָּא לוֹ אֵצֶל רַבִּי הוֹשַׁע בֶּן הורְכִינָם כו'**, אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, לָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם שֶׁל** שבעים **זְקֵנִים הַלָּלוּ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם** וכי **פְּלוֹנִי** הדיין חשוב **כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן,** וכי **פְּלוֹנִי** חשוב **כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא,** וכי **פְּלוֹנִי** חשוב **כְּאֶלְדָּד וּמֵידָד,** ואין אני צריך לשמוע לדיינים אלו. ולכן לא התפרשו שמות הזקנים, ואומרים לו שמא הדיין שבימיו חשוב כאחד משבעים הזקנים הללו. מביאה הברייתא פסוק נוסף: **וְאוֹמֵר,** כששמואל הוכיח את ישראל (שמואל א' יב ו, יא), **'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם, ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, וְאוֹמֵר 'וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יְרֻבַּעַל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל,** וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח'. והזכיר שמואל בדבריו ששה זקנים, משה, אהרן, ירובעל, בדן, יפתח ושמואל, ותחילה מבארת הברייתא מי הם אותם זקנים, **'יְרֻבַּעַל' זֶה גִּדְעוֹן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יְרֻבַּעַל,** משום **שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה עִם הַבַּעַל,** שנתץ בלילה את מזבחו (שופטים ו כה־לב). **'בְּדָן' זֶה שִׁמְשׁוֹן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ בְּדָן, דְּאָתֵי** - שבא **מִשבט דָּן. 'יִפְתָּח' כְּמַשְׁמָעוֹ** - כך הוא שמו.

וְאוֹמֵר (תהלים צט ו) **'מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ** קוֹרְאִים אֶל ה' וְהוּא יַעֲנֵם', הרי שהשוה הכתוב את משה ואהרן לשמואל, נמצא שבפסוק הקודם **שָׁקַל** - השוה **הַכָּתוּב שִׁלְשָׁה כַּלֵּי עוֹלָם** - שלשה שופטים, שלפי מעשיהם שנתפרשו בכתובים הם מהקלים והפחות חשובים שעמדו לישראל, **כְּשִׁלְשָׁה חֲמוּרֵי עוֹלָם** - כשלשת מנהיגי ישראל שהיו החשובים שבכולם, והם משה אהרן ושמואל, **לוֹמַר לָךְ, שֶׁיְּרֻבַּעַל בְּדוֹרוֹ** הרי הוא **כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, וּבְדָן בְּדוֹרוֹ כְּאַהֲרֹן בְּדוֹרוֹ, יִפְתָּח בְּדוֹרוֹ כִּשְׁמוּאֵל בְּדוֹרוֹ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֲפִילּוּ כָּל שֶׁכַּכַּלִּין וְנִתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, חֲרֵי הוּא כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים** - כחשוב שבכולם.

ראיה נוספת: **וְאוֹמֵר** (דברים יז ט) **'וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם',** ולשון הפסוק צריך ביאור, **וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַדַּיָּין שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו,** שמחמת כן הוצרך הפסוק לומר שילך לשופט שבימיו. **הָא** - אלא בא הפסוק ללמדך ש**אֵין לְךָ לֵילֵךְ אֶלָּא אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁבְּיָמֶיךָ,** אף אם אינו כשופטים הקודמים. ראיה נוספת: **וְאוֹמֵר** (קהלת ז י) **'אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה, שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה',** כלומר, ולכך יש לשמוע לשופטים הראשונים יותר מהאחרונים, אינו כן, ואין לך אלא השופט שבימיך.

*

דף כד ע"א: שנינו במשנה: **נָטַל מַקְלוֹ וּמְעוֹתָיו בְּיָדוֹ** והלך לרבן גמליאל ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו. **תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ** רבן גמליאל, **עָמַד מִכִּסְאוֹ וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לוֹ שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וְתַלְמִידִי, 'רַבִּי' שֶׁלְּמַדְתַּנִי תּוֹרָה בָּרַבִּים, וְ'תַלְמִידִי' שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר עָלֶיךָ גְּזֵרָה וְאַתָּה מְקַיֵּימָהּ כְּתַלְמִיד, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִים לַקְּטַנִּים,** וקַל־וָחוֹמֶר שה**קְּטַנִּים** נשמעים **לַגְּדוֹלִים.** שואלת הגמרא: וכי רק מקַל־וָחוֹמֶר הקטנים נשמעים לגדולים, הרי **חִיּוּבָא הוּא** שיהיו הקטנים נשמעים להם. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כך היתה כוונתו, **שְׁמִתּוֹךְ שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִים לַקְּטַנִּים, נוֹשְׂאִין** הקְּטַנִּים **כַּל־וָחוֹמֶר בְּעַצְמָן** שעליהם להשמע לגדולים, ואין צורך לכפותם על כך.

הדרן עלך אם אינן מכירין

תשרי הוא הראש להנהגה טבעית, וניסן הוא הראש להנהגה ניסית שלמעלה מהטבע.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח

אמנם **וְלֹא הִיא** – אין זה נכון, אלא דעת אביי שבין אם אמר 'פלגא' ובין אם אמר 'פסיקא', פעמים שקונה חציה של השדה, ופעמים רק כשיעור תשעה קבין, **דְּאָמַר רַב יִמַּר בַּר שַׁלְמָיָה, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּאַבָּיֵי** – שמעתי פירושם של הלכות אלו מאביי, שבין אם כתב המוכר 'מֵצַר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּלָגָא', ובין אם כתב 'מֵצַר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּסִיקָא', **אִי** – אם לאחר שציין בשטר את מיצרי השדה המדוברת הוסיף **וְאָמַר לֵיהּ** – וכתב ללוקח בשטר 'אִלֵּין מַצְּרָנָתָא' – אלה הם מיצרי השדה, יש ביתור לשון זו כדי לייפות את כח הקונה, ונוטל **פַּלְגָא** – מחצית השדה, אבל אם **לֹא אָמַר לֵיהּ** 'אִלֵּין מַצְּרָנָתָא', נוטל בשדה כדי זריעת **תִּשְׁעָה קַבִּין**.

הגמרא דנה בשכיב מרע או במחלק נכסיו ולא פירש בדבריו איזה חלק הוא נותן: **פְּשִׁיטָא** – דבר פשוט הוא ששכיב מרע שציוה על חלוקת נכסיו, וכן בריא שחילק נכסיו מחיים, **שֶׁאָמַר 'יַחֲלוֹק פְּלוֹנִי בְּנִכְסַי'**, נוטל המקבל **פַּלְגָא** – חצי מהנכסים, שזו המשמעות של תיבת 'יחלוק'. אולם באומר 'תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּנִכְסַי', ולא פירש מהו שיעור אותו 'חלק', יש לדון **מַאי** – מה דינו, האם גם תיבת 'חלק' משמעותה חלוקה והלוקח נוטל חצי מהנכסים, או שכוונתו לחלק הראוי להנתן, וההכרעה נתונה לבית דין לשער כמה הוא אותו חלק.

מביאה הגמרא ראיה מברייתא: **אָמַר רַבִּינָא בַּר קִיסִי, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר 'תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּכוֹר** מים שיש לי', וספק בידינו אם 'חלק' הוא לשון חלוקה, וכוונתו לתת לו מחצית מי הבור, או שכוונתו לחלק מסוים שנקבע על פי אומד חכמים, וכגון רביעית הלוג, **סוֹמְכוֹס אוֹמֵר, אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת מֵרְבִיעַ** ממי הבור, אלא רביע ומעט יותר, שכן לשיטתו בכל מקום, ממון המוטל בספק חולקין, ולכן נוטל רביעית שבודאי יש לו, ועוד מחצית הממון המסופק שהוא החלק שבין רביעית הלוג למחצית הבור.

וכמו כן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לְמִלּאוֹת חָבִית', לצורך השקאת בהמותיו, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת מִשְּׁמִינִית** ממי הבור, אלא שמינית ומעט יותר. וכן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לִקְדֵרָה', לצורך תיקון מאכלו, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת** מֵאחד חלקי **שְׁנֵים עָשָׂר** ממי הבור, אלא מעט יותר מכך. וכן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לְטָפְיַח' – כלי המיועד לשתיה, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת** מֵאחד חלקי **שִׁשָּׁה עָשָׂר** ממי הבור, אלא מעט יותר מכך. ומברייתא זו יש לפשוט, שהאומר 'תנו חלק לפלוני בנכסי', נוטל המקבל רבע מהנכסים ומעט יותר, לפי שספק בידינו אם כוונתו ב'חלק' למחצית או כלשהו, וממון המוטל בספק חולקין כדעת סומכוס.

סוגיית הגמרא להלן דנה במוכר שבשעת המכירה התנה עם הלוקח תנאי שאין לו משמעות כלל לענין המכירה משתי סיבות, או מחמת שהתנאי אינו יכול להתקיים, או משום שגם לולא התנאי היינו נוהגים כן, ומחמת זאת מפרשים אנו שכוונתו בתנאו היתה לשייר חלק מהמכר ברשותו:

תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּן לֵוִי שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרְאֵל, וְאָמַר לוֹ המוכר, 'שדה זו מכורה לך **עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** שעליך להפריש מהיוצא משדה זו **יְהֵא שֶׁלִּי**', **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלּוֹ** – של הלוי המוכר.

וְאִם התנה המוכר עם הלוקח **וְאָמַר** לו, 'על מנת שמעשר ראשון היוצא ממנה יתנן לִי **וּלְאַחַר מוֹתִי יִנָּתֵן** המעשר **לִבָּנַי', אִם** מֵת המוכר, **יִתֵּן** הלוקח **לִבָּנָיו, כְּפִי** תנאו.

וְאִם התנה המוכר **וְאָמַר לוֹ**, 'על מנת שמעשר ראשון היוצא מן השדה שלי **כָּל זְמַן שֶׁהַשָּׂדֶה זוֹ בְּיָדְךָ**', אם **מְכָרָהּ** הקונה **וּלְאַחַר מִכֵּן חָזַר וּלְקָחָהּ** מן הקונה השני, **אֵין לוֹ עָלֶיהָ כְּלוּם** – אין ללוי [המוכר הראשון] שום תביעה עליו, שבשעה שמכרה הלוקח הראשון פקעה זכותו של הלוי ממה שהתנה, וזכה הלוקח השני בכל השדה ללא שום תנאי, ובשחזר הלוקח הראשון וקנאה מן הלוקח השני, זכה בה מכח השני בכל הזכויות שהיו לו.

הגמרא דנה כיצד יכול המוכר לקנות את המעשרות. שואלת הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע מעשר ראשון שעתיד הקונה להפריש מגידולי השדה שייכים למוכר, והרי אינו יכול להתנות על דבר זה בכלל, שכן **אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם**, והתבואה שממנה עתיד להפריש את מעשרו אף לא נזרעה עדיין.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ** המוכר לקונה תנאי **עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלִּי**, ודאי רוצה הוא בקיום תנאו, שאין אדם עושה תנאי לחינם, וכיון שאין התנאי יכול להתקיים באופן זה שמקנה לו את כל השדה והלוקח יחזור ויקנה לו את המעשרות, לפיכך מפרשים אנו את כוונתו דְּשִׁיּוּרֵי **שַׁיְירֵיהּ לְמִקְּוֹם מַעֲשֵׂר** – ששייר המוכר לעצמו חלק בקרקע כשיעור הראוי ליגדל בה מעשר.

מהדין האמור, מוסיף ריש לקיש ללמוד את דינו של מוכר שעשה תנאי עם הקונה לשייר לעצמו חלק במקח, ואותו תנאי לא מעלה ולא מוריד, שאף בלא התנאי היה הדבר כך, ואין משמעות לדבריו אלא אם כן נפרש שכוונתו להותיר חלק נוסף מהדבר המכור ברשותו:

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, זֹאת אוֹמֶרֶת, ממה שנתחדש לנו בברייתא, שכל מקום שהמוכר הזכיר בדבריו תנאי שלא יוכל להתקיים, אלא אם כן נפרש שכוונתו להותיר חלק מהמקום לעצמו, מפרשים אנו שלכך אכן היתה כוונתו, למדים אנו, **שֶׁהַמּוֹכֵר בַּיִת** וחצר **לַחֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ** המוכר, בית זה מכור לך **עַל מְנָת שֶׁדֵּיוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה** – שגג הבית שיש לו מעקה עשרה טפחים, **שֶׁלִּי**, התנאי מועיל **וְדֵיוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ**.

המשך מעמוד ר

לסיום מכתבו שבדעתו לעלות ממדינות אלו - ידוע מכבר היחס להשיטה דניסה מן המערכה (מלחמת היהדות במקום שם דר כמה זמן) ובלבד ש"אני את נפשי הצלתי".

והאומנם כבר עשה ופעל כאן **כל** מה שהי' יכול לעשות להחזקת היהדות כאן? ועניי עירך קודמין - **לכל** הדעות?!

לתוכן המצורף למכתבו: לאחר בקשת סליחתו - ערבוב פרשיות ישנו בו. כי השקו"ט היא: היש בזמה"ז מצוה (מדאורייתא) לעלות מחו"ל לא"י, אם אין, או יותר מזה שחל גם ע"ז מרז"ל שלא לעלות בחומה, שהעולה מבבל לא"י עובר בעשה וכו'.

ואינו ענין לזה הא דמנשקין אבני', לאו דלא תחנם, האיסור למי שנמצא בא"י שלא לצאת לחו"ל וכו' וכו'. - הא דפשיטא שבני חו"ל אסור להם לגרום חורבן באי"י גם בזמה"ז - אין מזה ראי' כלל **וכלל** שמחוייבים הם לעלות לא"י.

ולא את השדה עד שיהא בו תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה. "פסיקא" משמע: מחותך ממנה, המועט מן המרובה. **אי אמר ליה ואלין מצרנהא** — "מצר מזרח ארעא דמינה פלגא, מצר מערב פלוני", וכן הולך וחושב כל המצרים. והלכך האי "ואלין מצרנהא" — יתור לשון הוא, לייפות בחו. ולקמן בשמעתין נמי חזינא יתור לשון טובא לייפות כח. והכי קאמר אביי לעיל: מאי שנא הכי ומאי שנא הכי? הלא אין חילוק בין פלגא לפסיקא. אלא, זימנין אמרינן בתרוייהו פלגא, בין פלגא בין פסיקא — היכא דאמר "ואלין מצרנהא", וזימנין תשעה קבין — היכא דלא אמר "ואלין מצרנהא". **פשיטא** — שכיב מרע, או כל המחלק נכסיו על פיו, שאמר "פלוני יחלוק בנכסיי" — פלגא שקיל. **תנו חלק לפלוני בנכסי מהו** — מי אמרינן: האי "חלק" — לשון חלוקה הוא, ופלגא קשקיל. או חלק הראוי ליתן קאמר, ובדעת בית דין תלוי הדבר, לשער בכמה הוי חלק ראוי ליתן. ואף על גב דתניא בתוספתא (פרק ז) דתך בבא: האומר "תנו חלק לפלוני בנכסיי" יירש עם הבנים, איבא למימר: הבא מיירי כגון דלית ליה בני. ואף על גב דאית ליה יורשין בעלמא — לא יהב דעתיה ליורשין אחרים, וחלק הראוי ליתן או חצי נכסין קאמר. אי נמי, הכא מיירי כגון דאמר "תנו חלק לפלוני בני בנכסי, והשאר נתונים לפלוני". אי נמי איבא למימר, דלא הוה שמיע להו הך ברייתא, דאי הוה שמיע להו — הוו מייתי לה בבית המדרש. ואיבא למימר: רבנן היא, דפליגי עליה דסומכוס. אי נמי: שמיעא להו ולא הוה סבירא להו, משום דפליג סומכוס עלה בדלקמן, וקיימא לן בסומכוס, דאמר: ממון המוטל בספק חולקין, דסתם לן תנא כוותיה בפרק "שור שנגח (ארבעה)" ובפרק "שור שנגח את הפרה" (בבא קמא מו, א). **בבור** — של מים מבונסים. ואית דמוקמי לה בבור של יין, ולא נהירא. **סומכוס אומר אין פחות מרביע** — סומכוס לטעמיה, דאמר בפרק "שור שנגח את הפרה": חצי נזק לפרה ורביע לולד, ומוקמינן לה בגמרא אליבא דסומכוס, דאמר: ממון המוטל בספק חולקין. והכא מספקינן ליה אי פלגא קאמר או חלק בעלמא משהו קאמר, כגון רביעית הלוג, הלכך אין לו למקבל מתנה מן הבור פחות מרביע, ושמא יותר. משום דאילו הוה מספקא לן בהאי נותן אם נתן לו פלגא או לא כלום — היה לו ליטול מחצית של פלגא, דהיינו רביע הבור, משום ממון המוטל בספק חולקין, דהא פלגא נמי מוטלת בספק אם יהבה ליה או לא, הלכך ליטול חציה של פלגא דהיינו רביע. וכל שכן השתא, דמספקא לן אי יהיב פלגא או רביעית הלוג — דלא ליטול פחות מרביע. ורבינו חננאל פירש דאזדא סומכוס לטעמיה, וכל הנך שיעורי דלקמן לחבית לקדירה לטפיח — בקיאין היו בשיעורין הללו כמה צריך לכל אחד, ופלגא דההוא שיעורא קמחייב סומכוס ליתן, משום דממון המוטל בספק חולקין. **לחבית אין פחות משמונה** — כלומר, אם אמר: תנו חלק לפלוני בבור לחבית — כדי למלאות חבית, דהיינו להשקאת בהמותיו ולא להשקות שדותיו. **אין פחות משמונה** — בבור, משום דחצי הבור צריך לחבית. וכי קאמר "חלק" — דלמא פלגא דחבית קאמר, דהיינו רביע הבור, או משהו קאמר. הלכך יש לו חצי רביע, דהיינו אחד משמונה. ובשיטה זו יש לפרש כולם. **לקדירה** — תנו חלק לפלוני בבור, לתקן מאכלו. **אין פחות משנים עשר** — דהיינו רביע, שיעור הראוי לקדירה. משום דלמא פלגא קאמר, וממון המוטל בספק חולקין. **לטפיח** — כלי קטן לשתות בו בני אדם. והאי שיעורא זוטר מכולהו. והלכך, גבי "תנו חלק לפלוני בנכסיי" יטול רביע — דלמא פלגא קאמר, או דלמא שוה פרוטה קאמר, וממון המוטל בספק חולקין. ואית דמפרשי כל הנך שיעורי לפי אומד הדעת: אין פחות מרביע — דסתם נותן דעתו לרביע, אין פחות משמונה — דהכי הוי שיעור למלוי חבית להשקאת בהמות, וכן כולם. ולא נהירא לי. **בן לוי שמכר** — אורחא דמילתא נקט, דדרך בן לוי המוכר שדות לישראל להתנות כך, משום דלא מוזיל גביה משום האי תנאי מידי, דזה נהנה וזה אינו חסר, דבלאו הכי הוה יהיב האי לוקח להאי מעשר או לו או לאחר, דהא אין לו בו אלא טובת הנאה. והוא הדין לישראל המוכר שדהו לחבירו, ואמר לו: על מנת שהמעשר שלי הוא ליתנו לכל מי שארצה, דהא השתא נמי יש לו בו טובת הנאה זו. **מעשר ראשון שלו** — וכדמפרש לקמן, דבין דאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם — שיורי שייר מקום מעשר. הלכך מעשר ראשון שלו, ואפילו אם מכרה הלוקח לאחר. דזכותו של לוי אינו יכול למכור לאחר, והכי מוכח לקמן. **יתן לבניו אחריו** — אבל אם לא פירש כן — אינו מוריש בדבר זה זכותו לבניו. דכיון דמשום יתור לשון הוא דאמרינן לקמן דשייר מקום מעשר — די לנו אי אהני יתורא למאי שפירש, דהיינו לעצמו. **אין לו עליו כלום** — דמשמכרה לאחר פקע ליה מקום המעשר ששייר לעצמו, ובשחזר ולקחה מה מכר לו ראשון לשני — כל זכות שבאה לידו, דכי היכי דההוא לוקח שני זכה אפילו במקום מעשר — הוא הדין לזה הלוקח ראשון הבא מכחו. **אמאי** — מעשר ראשון שלו? הא אין אדם מקנה כו' (כרבנן דרבי מאיר) מעשר זה עדיין עתיד ליזרע התבואה שיצאה ממנו, אף ליחרש השדה תחלה. **כיון דאמר ליה על מנת כו'** — כלומר, כיון דעל תנאי מכר — רוצה הוא שיתקיים התנאי, דאין אדם מתנה על מנת, ולדעת כן מכר — שיקנה המעשר, והלכך שייר בידו קרקע הראוי ליגדל בה המעשר, וכמי שאמר לו: שדה שלי אני מוכר לך לאריסות על מנת שתטול תשעה חלקים ואני אטול חלק עשירי. ויש ספרים דגרסינן בהו בהדיא: כיון דאמר ליה "על מנת שמעשר ראשון שלי" כו', ואית דמפרשים דייתור לשון ד"על מנת" קא דייק, וכדאמרינן בעלמא (קדושין ח, א): כל האומר "על מנת" — כאומר "מעכשיו" דמי. ואי אפשר להעמיד שיטת שמועה זו כן. ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמח, א) אמרינן דאם מכר דקל ואמר לו "חוץ מפירותיו" — דשייר מקום פירותיו. והכא נמי, אם אמר "חוץ מן המעשר" — שייר מקום מעשר. הלכך לאו בלשון ד"על מנת" תליא מילתא, אלא כיון דמתני', והתנאי אינו מועיל אלא על ידי שיור — אמרינן דשייר מקום. **אמר ריש לקיש ואת אומרת** — ברייתא זו, דאשמעינן דכל תנאי שאינו לא מעלה ולא מוריד אלא אם כן שייר, אמרינן: שיורי שייר מקום לעצמו פורתא — מינה שמעינן דהמוכר בית לחבירו ואמר לו "על מנת שהדיוטא העליונה שלי" — הדיוטא העליונה שלו. הוא גג שיש לו מעקה גבוה עשרה, דאמרינן במתניתין דאינו מכור עם הבית. ותנאי זה אינו מועיל, דבלאו הכי נמי הרי הוא של מוכר, כדקתני במתניתין: ולא את הגג כו', ולא היה צריך להתנות, הלכך דיוטא העליונה שלו להוצאת זיזין בנגד רשותו של לוקח, כדמפרש ואזיל. הוא הדין אם אמר לו "חוץ מדיוטא העליונה" דשייר מקום בחצר להוצאת זיזין, ואליבא דרב זביד כדאמרינן בפרק "מי שמת".

וְלָא הִיא, דַּאֲמַר רַב יִימָר בַּר שֶׁלֶמְיָה: לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּאַבָּיֵי: בֵּין "מִצַּר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּלָגָא" וּבֵין "מִצַּר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּסִיקָא", אִי אֲמַר לֵיהּ "אִלֵּין מְצָרְנָתָא" - פְּלָגָא, לָא אֲמַר לֵיהּ "אִלֵּין מַצַּרְנָתָא" - תִּשְׁעָה קַבִּין. פְּשִׁיטָא, אֲמַר "יַחֲלוֹק פְּלוֹנִי בִּנְכָסַי" - פְּלָגָא, "תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בִּנְכָסַי", מַאי? אֲמַר רָבִינָא בַּר קִיסִי: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּבוֹר" - סוּמְכוֹס אוֹמֵר: אֵין פָּחוֹת מֵרֶבַע, "לְחָבִית" - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמֹנִית, "לִקְדֵרָה" - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵים עָשָׂר, "לְטָפִיחַ" - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר. תָּנוּ רַבָּנָן: בֶּן לֵוִי שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרְאֵל, וְאָמַר לוֹ "עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלִּי" - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלּוֹ; וְאִם אָמַר "לִי וּלְבָנַי", מֵת - יִתֵּן לְבָנָיו; וְאִם אָמַר לוֹ "כָּל זְמַן שֶׁהַשָּׂדֶה זוֹ בְּיָדְךָ", מְכָרָהּ וְחָזַר וּלְקָחָהּ - אֵין לוֹ עָלָיו כְּלוּם. אַמַּאי? אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם - כֵּיוָן דַּאֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלִּי", שִׁיוּרֵי שַׁיְירֵיהּ לְמִקְּוֹם מַעֲשֵׂר. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, זֹאת אוֹמֶרֶת: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ "עַל מְנָת שֶׁדִּיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי" - דִּיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ.

אין פחות מרביע — דמספקא לן אי רוצה לומר חצי או כל שהוא. ואם תאמר: ומה מתנה היא דכל שהוא? ויש לומר: דנותן רביעית הלוג או יותר, אבל הגמרא אינו חושש להזכיר זה. פסק רבינו שמואל בשמעתין דכל דאלים גבר, דהלכה כסומכוס. ונראה דאין הלכה כסומכוס, כמו שפירשתי ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לה, א). **על** מנת שמעשר ראשון שלי כו' — הכא לא הוי כמו כהן המסייע בבית הגרנות (קדושין ו, ב). דקאמר: מקום המעשר שיזרי שייר, והוי מעשר שלו לגמרי, אלא שמכר לו כח זה שיוכל לעשר על חלקו.

ואמאי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — [לא] הוה מצי לשנויי: רבי מאיר היא, דכי אמר רבי מאיר — כגון פירות דקל דעבידי דאתו, שהדקל בעולם והפירות גדלים מאליהן, אבל הכא — מי יימר דחרש וזרע ליה? ואפילו חרש וזרע — שמא לא תגדל התבואה. כדאמרינן בפרק "האומר" בקדושין (סב, ב), אמר רבה: לא אמר רבי אליעזר בן יעקב אלא בשחת, שכבר גדלו הזרעים קצת, אבל אגם, שהן עדיין קטנים — לא, (ורבא) אמר: אפילו באגם, מכל מקום תרוייהו מודו דהכיכה דאין ניכרים כלל ולא יצאו חוץ לקרקע — דלא קני. ורבינו יצחק פירש דלא מצי מוקי לה כרבי מאיר, דאפילו רבי מאיר מודה דכל דבר שאינו בעולם דלא קנה, כדאמרינן פרק קמא דגיטין (יג, ב), והכא קתני: ואם אמר "לי ולבניי", מת — נותן לבניו. ואין נראה לרבינו יצחק טעם זה, דשמא לבניו שהן בעולם קאמר.

על מנת שדיוטא עליונה שלי כו' — שאם רוצה להוציא זיזין — מוציא. פירש הקונטרס: להוציא זיזין לחצר. וקשה לרבינו חם: הא לא איירי הכא במכירת החצר, אלא במכירת בית, והמוכר בית לא מכר חצר ומפרש רבינו חם: להוציא בה זיזין, אם הוא בונה בנין בחצר ורוצה להניח על גבי דיוטא את הזיזין — מניח, אף על פי שמכביד את הכותל.

שאם

שאם רצה לבנות עליה על גבה — לאו על גבה ממש, אלא דאי נפלה הדר בני לה, כדמסיק לקמן. אבל אם לא אמר "על מנת" — לא בני לה, אף על גב דתנן (בבא מציעא קיז, א): הבית והעלייה של שנים שנפלו ואמר בעל הבית לבעל העלייה לבנות כו'. ואומר רבינו יצחק: דוקא בעלייה, דעדיפא וחשיבא טפי מדיוטא. אבל דיוטא דלא חשיבא כולי האי — לא יפה כחה כמו עלייה.

אהני ובקונטרס דחק בחנם לפרש בענין אחר. מתהום ארעא ועד רום רקיעא למיקני בור ודות ומחילות — פירש בקונטרס: ד"עד רום רקיעא" לא מהני מידי, דמשכחת לו "עומקא ורומא" — קני עד רום רקיעא, ואפילו גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. והא דקתני במתניתין: אף על פי שכתב לו "עומקא ורומא" — אבור ודות קאי, ולא אגג. ולא אצטריך "עד רום רקיעא", אלא סוף דיבור הוא, דלא מצי למימר "עד שיפולי ביתא". ונקשה לרבינו יצחק: דהוה מצי למימר "רומא ועומקא עד ארעית תהומא" לכן נראה לרבינו יצחק: דאגג נמי קאי. דאף על גב דכתב ליה "עומקא ורומא" — לא קני לגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. והוה מצי למימר: ואהני "עד רום רקיעא" למיקני גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, אלא דלא חש למינקט אלא גבי בור ודות, והוא הדין גג, וכל שכן הוא. ודחק רבינו יצחק לקיים פירוש הקונטרס, דמדכתב "עומקא ורומא" — קני גג, ואהני "עד רום רקיעא" — למיקני בור ודות רגילין לעשות מקואות על ראש הגג, כמו שמצינו בפרק קמא דיומא (יט, א) על גג הפרוה ועל גג שער המים. **תא** שמע ולא את הגג — פירש הקונטרס: והך דרישא — בלא כתב לו "עומקא ורומא" איירי, דהא לא קתני בה "אף על פי שכתב לו עומקא ורומא". ובחנם פירש כן, דאפילו הוה קאי אריש — הא אסיק לעיל, למאי דבעי למימר בסתמא קני, דהכי קאמר: אף על פי שלא כתב — כמו שכתב דמי, למיקני עומקא ורומא.

ואי

לְמַאי הִלְכְתָא? רַב זְבִיד אָמַר: שֶׁאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ זִיזִין - מוֹצִיא; רַב פָּפָּא אָמַר: שֶׁאִם רָצָה לִבְנוֹת עָלֶיהָ עַל גַּבָּהּ - בּוֹנֶה. בִּשְׁלָמָא לְרַב זְבִיד, הֵיינוּ דְּקָתָנֵי "זֹאת אוֹמֶרֶת", אֶלָּא לְרַב פָּפָּא מַאי "זֹאת אוֹמֶרֶת"? קַשְׁיָא. אֲמַר רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא: הַאי מַאן דְּמָזְבֵּין לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ, אַף עַל גַּב דִּכְתַב לֵיהּ "עוֹמְקָא וְרוֹמָא", צָרִיךְ לְמִכְתַּב לֵיהּ: "קָנֵי לָךְ מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא"; מַאי טַעְמָא? דְּעוֹמְקָא וְרוֹמָא בִּסְתָמָא לָא קָנֵי, אֲהֵנֵי "עוֹמְקָא וְרוֹמָא" לְמִיקְנָא עוֹמְקָא וְרוֹמָא, וְאֲהֵנֵי "מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא" לְמִיקְנָא בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: וְלֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ "עוֹמְקָא וְרוֹמָא"; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּסְתָמָא קָנֵי עוֹמְקָא וְרוֹמָא, לֵיהֵנֵי "עוֹמְקָא וְרוֹמָא" לְמִיקְנָא בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת - דְּלָא כְּתַב לֵיהּ. - וְהָא "אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ" קָתָנֵי - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ - כְּמִי שֶׁכָּתַב דָּמֵי, לְמִיקְנָא עוֹמְקָא וְרוֹמָא; לְמִיקְנָא בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת, אִי כְּתַב לֵיהּ "עוֹמְקָא וְרוֹמָא" - קָנֵי, וְאִי לָא כְּתַב - לֹא קָנֵי. תָּא שְׁמַע: וְלֹא אֶת הַגַּג בְּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים;

למאי הלכתא — אמר ריש לקיש דאהני תנאיה למיהוי דיוטא עליונה שלו? בלאו הכי הוא שלו, דהמוכר הבית לא מכר דיוטא העליונה שאם רצה — מוכר להוציא זיזין מדיוטא עליונה, כנגד חצר של לוקח שמכר לו זה הבית והחצר — מוציא, דלהכי אהני תנאיה. והכי אמר ליה: על מנת שתהא דיוטא העליונה שלי לגמרי לעשות בה חפצי, אף להוציא ממנה זיזין כמתחילה קודם שמכרתי לך הבית והחצר. דשייר בתנאי מקום בחצר כמו ששייר למעלה בשדה מקום מעשר, דכל תנאי דלא מהני מאי דקאמר — אהני דקאמר ריש לקיש. ודוקא הוא, אבל בנו — אין לו רשות להוציא זיזין עד שיפרש "לי ולבניי", כדאמר לעיל גבי מעשר. דכל מילתא דדייקינן מיתורא — די לנו אי אהני יתורא לעצמו; כמו שפירש "על מנת שמעשר ראשון שלי" — הכי נמי אמרינן "על מנת שהדיוטא העליונה שלי", אבל לבניו לא מהני תנאי המיותר. **רב פפא אמר** — כולי האי לא אהני תנאי לשייר מקום ממה שמכר. אלא להכי אהני תנאי המיותר, שאם רוצה לבנות דיוטא זו אם תפול, על גביו של הבית — בונה. והכי הוה מסיק לקמן: דאי נפלה הדר בני לה. דאי הוה שתק ומכר הבית סתם — היתה הדיוטא העליונה שלו כל ימי שיתקיים, אבל אם תפול — לא יחזור ויבננה על גבי בית של זה, דלהך דיוטא הוא דאשתעבד לו בית, אבל לדיוטא אחרת לא משתעבד, עד דאמר ליה בהדיא יתור לשון. כדאמרינן נמי בפרק "הבית והעלייה" (בבא מציעא קטז, ב): אי דאמר ליה "עלייה זו" ונפלה — אזלא לה, ואי דאמר ליה סתם — בעי למיגר ליה אחרינא ומסקנא: לא צריכא, דאמר ליה "עלייה שעל גבי בית זה אני משביר לך" דהא שעבד בית לעלייה. אבל בלא יתור, מכי נפלה — אזלא לה, ולא יבנה אחרת. והכי קאמר: על מנת שהדיוטא העליונה שלי לעולמים, ואף אם תפול — אחזור ואבננה. והא דתנן (בבא מציעא קיז, א): הבית והעלייה של שנים שנפלו וכו' אם אמר בעל העלייה לבעל הבית בנו' — התם בדחלקו, זה נטל בית וזה נטל עלייה, ודאתנו בהדדי להשתעבד בית לעלייה כל הימים, ואפילו לא אתנו — מסתמא על מנת כן חלקו. ולרב זביד אהני תנאה להוצאת זיזין, ולא להדר בני לה; הוצאת זיזין — מסיק אדעתיה, שהרי צריך לו מיד. אבל להדר בני לה אם תפול — לא מסיק אדעתיה לעתים רחוקות. **בשלמא לרב זביד** — דאוקי יתורא דתנאי להוצאת זיזין, דהיינו שיור מקום בחצר דומיא דשיור מקום בשדה — היינו דקתני במילתיה דריש לקיש "זאת אומרת", שהוצרך ריש לקיש ללמוד מן הברייתא דלידהני יתורא לשיור מקום. דמסברא לא הוה אמרינן דמשייר אינש לעצמו ממה שמוכר, ואף על גב דקאמר יתורא. **אלא לרב פפא מאי זאת אומרת** — למה לו לריש לקיש לומר "זאת אומרת" לאשמועינן דאהני יתור לחזור ולבנות הדיוטא אם תפול? בלא הברייתא נמי הוה ידעינן דאהני יתור תנאי שאינו צריך לטפויי מילתא, או הא דרב פפא או שום דבר בעולם. כדאמרינן במתניתין (בבא בתרא סד, א): ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו "חוץ מאלו" שאין צריך ליקח לו דרך — מהתם שמעינן דכל תנאי בלא צורך לטפויי מילתא קאתי, ומברייתא לא שמעינן ליה טפי ממתניתין ולעיל נמי אמרינן: אי אמר ליה "אלין מצרנהא" — קני פלגא. והכי הוה ליה למימר: אמר ריש לקיש המוכר בית לחבירו ואמר לו על מנת כו' **האי מאן דמזבין ליה ביתא לחבריה** — ומכר לו גם את הבור ואת הדות, וצריך לו לכתוב בשטר המכירה כן. אף על גב דכתב ליה בשטר "עומקו ורומו של בית אני מוכר לך" — לא קנה בור ודות, כדמפרש ואזיל. דלא אהני מה שכתב "עומקא ורומא" אלא למיקני עומקו של בית, כגון גוף הקרקע עצמו לחפור תחת קרקעית הבית אם ירצה. שאם לא כתב — לא הוי קני ליה מסתמא, אלא הרי הוא של מוכר לחפור בורות שיחין ומערות מתחת קרקעית הבית, אלא שלא יזיק לבעל הבית. וגם אהני ליה למיקני רומא — כגון גג שיש לו מעקה גבוה עשרה שאינו מכור מסתמא עם הבית, כדקתני מתניתין. וגם לקנות כל האויר עד לרקיע, שאם יצרה לבנות — בונה, דמסתמא לא הוי קני ליה לוקח, אלא הרי הוא של מוכר להוצאת זיזין או לבנות באויר, וכגון שלא יכביד על ביתו של לוקח. אבל למיקני בור ודות שאין תשמישן שוה לבית, והלכך אינו בכלל עומקו ורומו של בית — ולא קני ליה עד דכתב ליה: מארעית תהומא, משולי התהום, עד לרקיע. ואהני האי "מארעית תהומא" למיקני בור ודות ומחילות, והאי "עד רום רקיע" לא מהני ליה מידי, דמשכחת לו עומקא ורומא — קני עד רום רקיע, ולא אצטריך כלל, אלא סוף דיבור הוא. דלא מצי אמר "מארעית תהומא עד שיפולי ביתא", דמשמע דלא זבין ליה משיפולי הבית ולמעלה כלום. **הכי נרסינן: מאי טעמא עומקא ורומא בסתמא לא קני** — עד דמפרש "עומקא ורומא". והלכך לא אהני "עומקא ורומא" למהוי יתור לשון למקני בור ודות, דלגופה איצטריך. **אף על פי שכתב לו עומקא ורומא** — אבור ודות קאי. אבל אגג שיש לו מעקה גבוה עשרה — לא קאי, דאז ודאי אי כתב ליה "עומקא ורומא" קני ליה, כדמוכח לקמיה. **ואי סלקא דעתך בסתמא** — אף על פי שלא כתב "עומקא ורומא" קני עומקא ורומא, אם כן "עומקא ורומא" שכתב מיותר הוא, ותיהני למיקני בור ודות אלא לאו שמע מינה: "עומקא ורומא" לגופיה איצטריך, למיקני עומקא ורומא, וליכא יתור לשון למיקני בור ודות, עד דכתב ליה "מארעית תהומא עד רום רקיע", כרב דימי. **ומשני: דלא כתב ליה עומקא ורומא** — הלכך לא קנה בור ודות. אבל אי כתב ליה — קני, ואף על גב דלא כתב "מארעית תהומא", ודלא כרב דימי. **הכי קאמר אף על פי שלא כתב לו** — "עומקא ורומא", הרי הוא כמי שכתב לו, כדי לקנות עומקא ורומא. אבל למיקני בור ודות ומחילות כו' — צריך לכתבו בפירוש, להיות לו יתור לשון למיקני בור ודות. דהא לגופיה לא צריך, דמסתמא קני עומקא ורומא. והכי משמע מתניתין: לא את הבור ולא את הדות — אף על פי שכתב בשטר ונתרצה לו בשטר מכירה זו עומקא ורומא, שהרי כתב לו "בית זה אני מוכר לך", ועומקא ורומא בכלל בית הוא — אפילו הכי לא קנה בור ודות, דלאו בכלל בית הוא בעומקא ורומא. **תא שמע ולא את הגג** — סייעתא היא. והך רישא בדלא כתב לו "עומקא ורומא" מיירי, דהא לא קתני בה "אף על פי שכתב לו עומקא ורומא", אלא בסתמא מיירי, ואפילו הכי לא קנה גג שיש לו מעקה גבוה עשרה, דהיינו בכלל "רומא", כדסלקא דעתין השתא.

ואי

שואלת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָא** – לגבי איזה דבר הוצרך ריש לקיש לומר שמועיל לו תנאו שהגג ישאר ברשותו, והרי גם ללא תנאו היה כך, וכמו ששנינו (סא.) שהמוכר בית סתם, אין הגג שיש לו מעקה עשרה טפחים כלול במכירה.

מיישבת הגמרא את דברי ריש לקיש בשני אופנים חלוקים: **רַב וְבִיד אָמַר**, כוונת ריש לקיש שהתנאי שעשה המוכר הועיל לענין שֶׁאִם **רָצָה** המוכר **לְהוֹצִיא בָּהּ** – בדיוטא העליונה **זִיזִין** – קורות קטנות, אף שיוצאות הן לצד החצר שמכר עם הבית, **מוֹצִיא**. שלולא התנאי לא היה משוייר למוכר אלא הדיוטא עצמה, כדין כל מוכר בית שלא כלל במכירתו גג שמעקהו גבוה עשרה טפחים, וכיון שחזר המוכר ושייר לעצמו את הדיוטא, יש כאן יתור לשון המורה שכוונתו להוסיף ולשייר אף הוצאת זיזין מן הדיוטא העליונה, ולכך אנו מפרשים שאף בחצר שמכר עם הבית שייר לעצמו מקום סמוך לדיוטא כדי שיוכל להוציא על גביו זיזין מן הדיוטא העליונה. **רַב פָּפָּא אָמַר**, אין לפרש את דברי ריש לקיש כרב וביד שייתור תנאו של המוכר הועיל לשייר לעצמו חלק בדבר שמכר, אלא ייתור תנאו הועיל לכך שֶׁאִם נפלה הדיוטא העליונה וְרָצָה **לִבְנוֹת** במקומה **עֲלִיָּה** אחרת **עַל גַּבָּהּ** – על גבי הבית, **בּוֹנֶה**, אבל לולא שייתר תנאי מפורש, אמנם היתה הדיוטא העליונה נשארת בבעלותו, אך זאת רק כל זמן שהיא קיימת, לפי שרק לעליה זו השתעבד הבית בזמן המכירה, אך לעליה אחרת לא השתעבד הבית. אמנם במה שהוסיף המוכר על תנאו ואמר 'על מנת שדיוטא העליונה שלי', כוונתו לומר שהדיוטא נותרת בבעלותו לעולם, ואף אם תפול יוכל לחזור ולבנותה.

הגמרא דוחה את דברי רב פפא. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְרַב וְבִיד** שייתור התנאי הועיל למוכר בכך שנותר לו מקום בחצר על מנת להוציא בשטחה זיזין, **הֵיינוּ דְּקָתָנֵי** – זהו מה ששנה ריש לקיש 'זאת **אוֹמֶרֶת**', שלכך הוצרך ריש לקיש ללמוד מהברייתא של מוכר שדה לחבירו על מנת שמעשר ראשון שלו, שמועיל ייתור לשון לשייר לעצמו מקום במה שמכר, שכן מצד הסברא לא היינו אומרים שאדם יכול לשייר לעצמו חלק ממה שמוכר לחבירו, **אֶלָּא לְרַב פָּפָּא** שייתור הלשון אינו מועיל לשייר למוכר מקום בחלק שמכר, אלא רק להתיר לו לחזור ולבנות את הדיוטא שנפלה, קשה **מַאי 'זֹאת אוֹמֶרֶת'** – מדוע הוצרך ריש לקיש ללמוד דין זה מהברייתא, והרי גם ללא הברייתא אנו יודעים ששלשון מיותרת מועילה להוסיף למוכר זכויות מסוימות, וכמו שנתבאר במשנה להלן (סד.). מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא**.

הגמרא דנה מהו נוסח שטר מכירת בית כשמוכר עמו בור או דות: **אָמַר רַב דִּימִי מִנַּהַרְדְּעָא, הָאי מַאן דְּמָזְבֵּין לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ** – מי שמוכר בית לחבירו, וברצונו למכור לו גם את הבור או את הדות שמצויים בחצר הבית לאגור בהם מים, דבר שצריך לציינו במפורש בשטר, **אַף עַל גַּב דְּכָתַב לֵיהּ 'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ'** – 'עומקו וגובהו של הבית מכור לך', אין הבור והדות כלולים במכירה. ובכדי שאף הם יכללו במכירה צָרִיךְ להוסיף **וְלִמְכָתַב לֵיהּ** מלבד 'עומקא ורומא', **'קָנֵי לָךְ מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא'** – 'קנה לך מתחתית תהום הארץ ועד לגובה הרקיע'.

ומפרש רב דימי, **מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שצריך להוסיף גם 'מתהום ארעא ועד רום רקיעא', מדוע אין הבור והדות כלולים במה שכתב בשטר המכירה 'עומקא ורומא'. מבאר רב דימי, משום **דְּעוֹמְקָא** – עומקו של הבית, כלומר, הזכות לחפור בקרקע שמתחת לבית, **וְרוּמְּאָ** – גובהו של הבית, כלומר, הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, וכן האויר שמעל הבית ועד לרקיע, כאשר מכר את הבית **בְּסָתָמָא**, מבלי לפרט בשטר שאף הם כלולים במכירה, **לָא קָנֵי** – אין הלוקח קונה דברים אלו, והרי הם בחזקת המוכר להשתמש בהם (באופן שלא יגרם נזק לבעל הבית שהוא הלוקח), עד שיזכירם במפורש בשטר המכירה, ולכן **אַהֲנֵי** – הועיל מה שנכתב בשטר **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ'** כדי **לְמֵיקְנָא עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** – לקנות עומקו וגובהו של הבית, ואין בכך ייתור לשון שיועיל לו אף לקניית הבור והדות, מאחר ונצרכת לשון זו כדי לקנות את עצם עומקו וגובהו של הבית. **וְאַהֲנֵי** – ויועיל מה שיוסיף לכתוב בשטר 'בית זה מכור לך **מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא**' – מתחתית תהום הארץ ועד לגובה הרקיע, **לְמֵיקְנָא** – לקנות מלבד עומקו וגובהו של הבית גם **בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת** שמתחת לבית.

הגמרא מביאה ראיה לרב דימי: **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** לרב דימי ממה ששנינו להלן (סד. בהמשך למשנה לעיל סא.) המוכר את הבית, לא מכר את היציע וכו' **וְלֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ** המוכר ללוקח **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** של הבית מכור לך'. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שהמוכר בית **בְּסָתָמָא** מבלי לפרט שמוכר גם עומקו ורומא, **קָנֵי** מלבד הבית גם **עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ**, נמצא ש'עומקו ורומא' שהזכיר בשטר מיותר, ואם כן **לֵיהֵנֵי** – יועיל הזכרת **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ' לְמֵיקְנָא** אף **בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת**, ומזה שלא הועיל בכתיבת 'עומקא ורומא' לקנות בור ודות, מוכח, שכתיבת 'עומקא ורומא' נצרכת בכדי לקנות את עצם הזכות בקרקע שתחת הבית, ובאויר שמעל הבית, ואין בזה ייתור לשון בכדי לקנות גם בור ודות, אלא צריך לכתוב 'מתחתית תהום הארץ ועד גובהו של רקיע מכור לך', וכרב דימי.

דוחה הגמרא: מדובר **דְּלָא כָּתַב לֵיהּ** המוכר 'עומקו וגובהו של הבית מכור לך', ולכן אין הבור והדות כלולים במכירה, אבל אם היה כותב כן, יש לומר שאף הבור והדות היו בכלל המכר אף שלא כתב לו 'מתחתית תהום הארץ' וכו', שלא כדעת רב דימי.

שואלת הגמרא: **וְהָא אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ** עומקא ורומא', **קָתָנֵי** – שנוי במשנה, וביצד ניתן להעמיד את המשנה שמדובר שלא כתב לו 'עומקא ורומא'.

מיישבת הגמרא: אכן אפשר להעמיד את המשנה באופן שהמוכר לא כתב לו 'עומקא ורומא', ומה ששנינו במשנה 'אף על פי שכתב לו', **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא בדברים אלו, מכיון שעומקו של הבית וגובהו דומים לבית באופן שימושם, הרי הם בכלל הבית **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ** המוכר בפירוש 'עומקו וגובהו של בית מכור לך', מכל מקום, **כְּמִי שֶׁכָּתַב** כן **דְּמֵי לְעִנְיַן מֵיקְנָא עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** של הבית. אבל על מנת **לְמֵיקְנָא בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת** שאינם בכלל הבית כיון שהם שונים ממנו באופן שימושם, אין הדין כן, אלא **אִי כָּתַב לֵיהּ** – ללוקח **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** מכור לך', **קָנֵי** גם את הבור והדות, **וְאִי לֹא כָּתַב** 'עומקא ורומא', **לֹא קָנֵי** בור ודות, ומעתה כיון שניתן לפרש את המשנה שלא כתב לו 'עומקא ורומא', אין הוכחה לדברי רב דימי.

הגמרא מביאה ראיה ממקור אחר לדברי רב דימי: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה לעיל (סא.) שהמוכר את הבית סתם לא מכר את היציע והחדר, 'יכן **לֹא** מכר **אֶת הַגַּג בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**', לפי שהגג נחשב לדבר בפני עצמו ואינו בטל לבית. ומאחר ולגבי גג לא נזכר במשנה 'אף על פי שכתב לו עומקא ורומא', משמע שלא כתב לו בשטר אלא 'בית זה מכור לך',

---

בחודש ניסן גופא ישנם ב' עניינים, הגאולה ממצרים, והגאולה העתידה.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אם עולה בדעתך שאף במוכר בית בְּסְתָמָא, ולא פירש שכולל עמו את עומקו וגובהו, קָנֵי הלוקח גם את עוֹמְקָא וְרוּמְּא – עומקו וגבהו של הבית, אם כן כִּי – כאשר מעקה הגג גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מַאי חָזֵי – מה בכך, ומדוע אין גג זה בכלל המכירה. אלא מוכח מכאן, שבאופן שלא פירש שכולל את 'עומקא ורומא' אין גובה הבית כלול במכירה, ולכך לא קנה הלוקח לא את הגג שמעקהו גבוה עשרה טפחים ולא את האויר שלמעלה ממנו, וכמו כן מסתבר שלא קנה את עומקו של הבית אם לא פירש זאת בשטר, וכדעת רב דימי. דוחה הגמרא: אין מכך ראיה, כיון שאפשר לומר שהמוכר בית בסתם כלל אף את 'עומקא ורומא' במכירתו, ומכל מקום גג שיש לו מעקה עשרה טפחים אינו כלול במכירה, כֵּיוָן דְּכאשר המעקה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, חָשִׁיב הגג כבית בפני עצמו ואינו בטל לבית התחתון.

הגמרא מביאה ראיה דלא כרב דימי: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע שכבל את 'עומקא ורומא' אף כאשר לא פירש כן. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ (ליעל סג:), זֹאת אוֹמֶרֶת, כלומר, ממה שהתחדש בברייתא לעיל (סג.) לענין מעשר, שבכל מקום שהמוכר הזכיר בדבריו תנאי שאין בו צורך, מפרשים שכוונתו להוסיף ולשייר לעצמו חלק מדבר שמכר, למדים מכך, שהַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ המוכר 'עַל מְנָת שֶׁדִּיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי' – שגג הבית שיש לו מעקה עשרה טפחים נשאר שלי, דִּיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ. מבארת הגמרא את כוונתו: וְאַמְּרִינַן, לְמַאי הִלְכְתָא – לגבי איזה הלכה הועיל תנאי זה, הרי גם ללא תנאו היה הגג נשאר ברשותו, שכן המוכר בית אין הגג שיש לו מעקה עשרה טפחים כלול במכירה. רַב זְבִיד אָמַר, שהתנאי מועיל לענין שֶׁאִם רָצָה המוכר לְהוֹצִיא בָּהּ – בדיוטא העליונה זִיזִין – קורות לצד החצר שמכר, מוֹצִיא, והיינו, ששייר לעצמו גם מקום בחצר על מנת שיוכל להוציא זיזין עליה כמו לפני מכירת הבית והחצר, וכוונת המוכר לומר שמשייר לעצמו את ה'דיוטא העליונה' [הגג] לגמרי, אף לענין הוצאת זיזין ממנה. וְרַב פָּפָּא אָמַר, תנאי זה הועיל לכך שֶׁאִם רָצָה לִבְנוֹת עָלֶיהָ עַל גַּבָּהּ – על גבי הדיוטא, בּוֹנֶה, אבל לולא שייתר תנאי מפורש, לא היה יכול לבנות על גבה. ומדברי רב פפא אלו מוכח, שאף אם לא פירש שכולל 'עומקא ורומא', הרי הם כלולים במכירה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שבמוכר בית בְּסְתָמָא – בלי לפרש שכולל 'עומקא ורומא', לֹא קָנֵי הלוקח את גג הבית ואויר שלמעלה הימנו, אלא זכות זו נשארת ביד המוכר, כמו שאמר רב דימי, אם כן לָמָּה לִי 'עַל מְנָת' – לאיזה ענין הועיל תנאו של המוכר 'על מנת שדיוטא העליונה שלי', הרי גם ללא תוספת זו נשארת דיוטא העליונה ברשותו, ורשאי להוסיף ולבנות על גבה. אלא בהכרח שכאשר לא פירש שכולל 'עומקא ורומא', אמנם הגג עצמו של המוכר, כיון שמעקהו גבוה עשרה טפחים וחשוב בפני עצמו, אך האויר שלמעלה מגג זה הוא של הלוקח, אלא אם כן המוכר שייר בפירוש 'על מנת שדיוטא העליונה שלי'.

דוחה הגמרא: אפשר לומר שכל שלא פירש שכולל 'עומקא ורומא', אין הלוקח קונה את רומו של הבית, כמו שאמר רב דימי, ואכן יכול המוכר לבנות על גבי העליה, ואין כוונת רב פפא שתנאו הועיל לענין שיוכל לבנות על גבי הדיוטא, אלא כוונתו דַּאֲהֲנֵי לֵיהּ – הועיל לו התנאי של 'עַל מְנָת שדיוטא העליונה שלי' לענין דְּאִי נָפִיל הדיוטא העליונה עצמה, הָדַר בָּנֵי לָהּ – יכול המוכר לחזור ולבנות את הגג. אבל בלא הוספת תנאי זה לא היה יכול לחזור ולבנותה, כיון שביתו של הלוקח משועבד לדיוטא של המוכר רק כל זמן שהיא קיימת, אבל לא אחר שנפלה.

משנה

משנתינו היא המשך של המשנה הקודמת המפרשת מה כלול במכירת בית סתם, ומוסיפה משנתינו לפרט דברים מתשמישי הבית שאינם כלולים במכירה זו: המוכר את הבית ולא פירש מה כולל עמו במכירתו, לֹא מכר עמו אֶת הַבּוֹר החפור בקרקעית הבית לצורך כינוס מים, וְלֹא אֶת הַדִּיּוֹת – בור מים החפור בקרקעית הבית שדפנותיו מחופים בבנין אבנים, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ בשטר שמכר לו גם 'עוֹמְקָא וְרוּמְּא' – את עומקו וגובהו של הבית, אין הבור והדות בכלל המכירה, כיון שמה שהוסיף 'עומקא' בשטר אין זה אלא כדי לכלול במכירתו את קרקעית הבית שיוכל לחפור בה לצורך תשמישי הבית, אך אין כוונתו בזה לכלול את בורות מים שאינם עשויים לתשמישי דירה אלא לשאוב מהם מים, ואינם בטלים לבית.

מוסיפה המשנה: וְצָרִיךְ המוכר לְיַקֵּחַ לוֹ דֶּרֶךְ – לקנות מהלוקח דרך בתוך הבית להגיע לבור ששייר לעצמו, כיון שמן הסתם לא שייר המוכר לעצמו את הדרך לבור, שרגילות המוכרים למכור בעין יפה את הבית, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שהמוכר אֵינוֹ צָרִיךְ לְיַקֵּחַ לוֹ דֶּרֶךְ לבור, כיון שרגילות המוכרים למכור בעין רעה, ולשייר לעצמם גם את הדרך לבור שהותירו ברשותם. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא לחכמים בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר ללוקח 'כל ביתי מכור לך חוץ מֵאֵלּוּ' – חוץ מהבור והדות, שֶׁאֵין המוכר צָרִיךְ לְיַקֵּחַ דֶּרֶךְ לבורו, שכיון שגם ללא שאמר 'חוץ מאלו' אין הבור והדות כלולים במכירה, נמצא שייתר בלשונו 'חוץ מאלו' כדי לשייר ברשותו דבר נוסף מלבד הבור והדות, והיינו את הדרך אליהם. וכן נחלקו רבי עקיבא וחכמים באופן הפוך, אם מָכָרָן לְאַחֵר את הבור והדות, ואת הבית שייר לעצמו, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הלוקח אֵינוֹ צָרִיךְ להוסיף וְלִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ לבור והדות, כיון שבתחילה מכר לו את הבור והדות בעין יפה, ובכל במכירתם גם את הדרך. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, צָרִיךְ הלוקח לְיַקֵּחַ לוֹ דֶּרֶךְ לבורו, כיון שמכרו לו את הבור והדות בעין רעה, והדרך לא נכללה במכירה.

גמרא

הגמרא מבארת מה החילוק בין בור לדות שמשום כך הוצרכה המשנה להשמיענו את דין שניהם: יָתִיב [–ישב] רָבִינָא וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ – והוקשה לו, הֲיֵינוּ בּוֹר הֲיֵינוּ דִּיּוֹת, כלומר מאחר ואין הבדל ביניהם שהרי שניהם חפורים בקרקע ומכונסים בהם מים, לשם מה הוצרכה המשנה לפרש את דין שניהם, שאינם כלולים במכירת הבית. אָמַר [–השיב] לֵיהּ רָבָא תּוֹסְפָאָה לְרָבִינָא, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בברייתא, אֶחָד הַבּוֹר וְאֶחָד הַדִּיּוֹת שניהם חפורים בְּקַרְקַע, אֶלָּא שֶׁהַבּוֹר נעשה בַּחֲפִירָה בלבד, במקום שהקרקע קשה ומחזקת מים בלא בניית כתלים בתוך הבור, וְאילו הַדִּיּוֹת היא חפירה המחופה בְּבִנְיָן כתלים בתוכה, כיון שנעשית בעפר תיחוח ואינה מחזקת מים בלא חיפוי בכתלי אבנים. ולפיכך, אם היו שונים במשנתינו רק בור, היה מקום לומר שרק בור שאין בו בנין אינו כעין בית ואינו מכור עם הבית, אבל דות הבנוי בבנין, הרי הוא כעין בית ומכור עימו, לכך הוצרכו לשנות שאף הדות אינו מכור. ואם היו שונים דות, היה מקום לומר שרק דות שהוא בנין בפני עצמו הרי הוא חשוב ואינו נמכר עם הבית, אבל בור שאין לו בנין, אינו חשוב ונמכר עם הבית, לכך הוצרכו לשנות שאף הבור אינו מכור.

הגמרא מביאה שוב את הקושיא והתירוץ האמורים בשם אמוראים אחרים: וכן יָתִיב [–ישב] רַב אַשִׁי וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ, הֲיֵינוּ בּוֹר הֲיֵינוּ דִּיּוֹת, ומדוע הוצרכו לשנות את שניהם. אָמַר [–השיב] לֵיהּ מַר קַשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בברייתא, אֶחָד הַבּוֹר וְאֶחָד הַדִּיּוֹת שניהם חפורים בְּקַרְקַע, אֶלָּא שֶׁהַבּוֹר נעשה בַּחֲפִירָה בלא בנין, וְאילו הַדִּיּוֹת היא חפירה המחופה בתוכה בְּבִנְיָן כותלי אבנים. ולכך הוצרכו לשנות את שניהם כמבואר לעיל.

שנינו במשנה: גבי המוכר ששייר לעצמו את הבור או את הדות, וְצָרִיךְ לְיַקֵּחַ לוֹ דֶּרֶךְ בבית כדי לילך לבורו, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ וכו' ליקח לו דרך. מבארת הגמרא את טעם מחלוקתם: מַאי לְאו בָּהָא קָא מִפַּלְגִי – האם לא בסברא זו חלוקים רבנן ורבי עקיבא,

ואי סלקא דעתך בסתמא קני עומקא ורומא — כדקפרכת לעיל. **כי גבוה עשרה טפחים מאי הוי** — אמאי לא קנה? אלא לאו שמע מינה דרומא מסתמא לא קני, לא גג גבוה עשרה ולא אויר מעשרה ואילך. והוה הדין דלא קני עומקא מסתמא כלל, כרב דימי. ומיהו, גג שאין לו מעקה גבוה עשרה — קני מסתמא להשתמש על הגג, דאין זה בכלל רום, אלא בכלל גוף הבית ממש, בעליית הבית. ומדחזינן: גבוה עשרה חשיב בית בפני עצמו, ולא מיבטיל לגבי בית בסתמא עד דמפרש עומקא ורומא. אבל אויר הגג עד לרקיע, דהיינו רומא, והוה הדין לעומקא — קני מסתמא. **תא שמע דאמר ריש לקיש כו'** — מדרב פפא מקשי: אי אמרת בשלמא דמסתמא קני לוקח עומקא ורומא — היינו דאהני תנאה ד"על מנת" שהוא מיותר, לכדרב פפא, שאם רצה מוכר לבנות על גבי הדיוטא ולהגביה בניינין אחרים ברומו של בית — בונה. דאי לא אתני — הוה קני ליה לוקח לרומא שעל גבי הדיוטא מסתמא, דרומו של בית קונה בכל מקום מסתמא, ואפילו היכא דאיכא דיוטא העליונה שהיא של מוכר. אלא אי סלקא דעתך דמסתמא לא קני לוקח רומא, אלא של מוכר הוא — למה לי "על מנת"? מאי אהני תנאי המיותר? בלא תנאיה נמי הוה קני מוכר לדיוטא העליונה ולרומו של בית, ואם היה רוצה לבנות — בונה וקא סלקא דעתיה דהאי מקשה דהכי איתיה לפירושה דמילתיה דרב פפא, כדפרישית לה. **הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל: דאי נפלה הדר בני לה** — לעולם מסתמא לא קני לוקח רומא. ודקאמרת: ייתור תנאה למה לי — להכי אהני, דאי נפלה דיוטא הדר בני לה. ובדפרישית לעיל, דרב פפא לאו בבנין על גבי דיוטא איירי, אלא בבנין דיוטא עצמה אם תפול. כן נראה שיטת שמועה זאת בעיני, ויש שיטות אחרות ואין בהן ממש. **משנה אף על פי שכתב לו עומקא ורומא** — כדאוקמה רב דימי בגמרא לעיל, דעומקא ורומא בסתמא לא קני, ואהני "עומקא ורומא" למיקני עומקא ורומא, ולא למיקני בור ודות שתשמישן חלוק מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים. **וצריך** — המוכר ליקח ממנו דרך מן הלוקח, לילך לבור ודות שלו. דמוכר בעין יפה מוכר, דברי רבי עקיבא. ורבנן סבירא להו דמוכר בעין רעה מוכר, ושייר דרך לעצמו ממה שמכר. **בזמן שאמר ליה חוץ מאלו** — חוץ מבור ודות. ותנאי שלא לצורך הוא, שהרי אינן בכלל בית, אלא לטפויי מילתא קאתי ושייר לו דרך. ולרבנן לא אתא לטפויי כלל, דבלאו הכי שייר לעצמו דרך, ולרווחא דמילתא אמר כן, שלא יאמר הלוקח: כל הבית מכרת לי ולא עבדת דרך. שאין כל מוכרין בקיאין בדינין והלכך פירש כל כך. **מכרן** — לבור ודות לאחר, והבית עיבב לעצמו. **רבי עקיבא אומר אין צריך הלוקח ליקח לו דרך** — לבור ודות שקנה, דמוכר בעין יפה מכר לו. **גמרא היינו בור והיינו דות** — איזהו בור ואיזהו דות? והלא אין היכר בין זה לזה, ששניהן עמוקין בקרקע, ויש בהן מים מבונסין, ולמה לי למיתני תרתי? **בחפירה** — בקרקע קשה, שמחזיק מים בלא בנין. **בבנין** — חופרין בור בעפר תיחוח, ובונין לו כותל אבנים, ומקרי דות. והלכך, אי תנא בור — הוה אמינא: הני מילי בור שהוא בחפירה, אבל דות שהוא בבנין כעין הבית — הרי הוא בכלל בית. ואי תנא דות — משום דבנין בפני עצמו הוא וחשיב, אבל בור לא חשיב, וליבטל גבי בית — צריכא.

דרבי

עומקא ורומא, מסיק לרב פפא לענין דאי נפל הדר בני לה — לאו אעלייה קאי, אלא אם נפל הבית ואינו רוצה הלוקח לבנותו — הרי בעל עלייה בונה את הבית והעלייה על גבי עמודים כאשר בתחלה, ויושב בה עד שיתן לו יציאותיו. ואם תאמר: ומאי נפקא ליה מינה במה שהבית בנוי תחת העלייה? כיון שהעלייה אינה בנויה על גבי כתלי הבית, אלא על גבי עמודים הקבועין בחצר — בלא בית נמי יכול לעשות כן ואמר רבינו תם: שלא יפחד תמיד שלא תפתח העלייה ויפול לארץ. ועוד: דנפקא ליה מינה שלא ינשב הרוח תחת העלייה ויתקרר. וקשיא לפירוש רבינו תם: דאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א): אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא תחתונה, מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן. ואי "דיוטא" שורת חומה, היאך הלוה חבירו על שורת חומה? אלא משמע דהיינו תקרה. ובשילהי "כיצד משתתפין" (עירובין פח, א) נמי תנן: שתי דיוטות זו בנגד זו מחצתם עשו עוקה כו' — לא משמע כלל שורת חומה, אלא תקרה.

ואי סלקא דעתך בסתמא קני כי גבוה עשרה טפחים מאי הוי — פירש בקונטרס: אי בסתמא קני אויר שלמעלה מן הגג שהוא גבוה עשרה מן הגג, וגם הבנין שלמטה ממנה יקנה, והגג שבאמצע לא יקנה, ואין סברא שיהא הפסק בקנינו. וזה דחקו לרבינו שמואל לפרש דלא קאי "אף על פי שכתב לו עומקא ורומא" דמתניתין אגג, דאי קאי אגג — אם כן כי נמי בסתמא לא קני, תקשי ליה הכי, דכשכתב לו עומקא ורומא קני בנין שלמטה מן הגג ואויר שלמעלה, והגג שבאמצע לא קני ומשני: כיון דגבוה עשרה טפחים — חשיב, ולא קני ליה לגג. אבל אויר שלמעלה — קני. וכך פירש הקונטרס. וכן צריך לפרש, דלא מצי למימר כיון דלא קני גג לא קני נמי אויר, שלא יהא הפסק בקנינו — דהא מוכח בסמוך בהדיא דאי אמר בסתמא קני רומא, אפילו בשהגג גבוה עשרה — קני האויר למעלה הימנו עד לרקיע, אף על גב דלא קני גג. דפריך מדרב פפא דאמר: אם רצה לבנות על גבה בונה, וסלקא דעתך דעל גבה ממש קאמר, באויר שלמעלה מן הגג, ויבנה על גבי עמודים שלא יכביד על הכותל. ואי סלקא דעתך בסתמא לא קני — למה לי "על מנת"? פירוש: והלא בלא "על מנת" נמי יכול לבנות עלייה באויר שלמעלה מן הגג ואי כי אמר בסתמא נמי קני, בשגג גבוה עשרה לא קנה לאויר שלמעלה, דאם כן, כי נמי בסתמא קני, תקשי ליה: "על מנת" למה לי וזהו דוחק לפירוש רבינו שמואל, שהמקשה הוא מקשה מכח אותה סברא, שאין נראה לו שיהא הפסק בקנינו, והגמרא אינו חושש ממנו. ונראה לרבינו יצחק לפרש דקאי אריישא "אבל לא את הגג", כדפרישית לעיל. והכי פריך הכא: אי אמרת בשלמא דבסתמא לא קני עומקא ורומא, כיון דבטורח בעי לקני רומא — אתי שפיר, דכיון דגג גבוה עשרה טפחים דלא קנה גג, דבדבר מועט מתבטל הקנין, דלא בטל גג אגב בית. אלא אי אמרת דבסתמא קנה, כיון שנקל כל כך לקנות — אם כן אפילו גג שיש לו מעקה גבוה עשרה יקנה, כיון דבעין יפה כל כך מוכר, דאפילו בסתמא קני רומא ומשני: לעולם בסתמא קני רומא, ואפילו הכי לא מזבין ליה גג גבוה עשרה בסתמא, אם לא שכתב עומקא ורומא, כיון דחשיב. ורבינו תם אין נראה לו מה שפירש הקונטרס ד"דיוטא" — גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, דבמסכת שבת מוכח דלשון דיוטא הוא שורה, דתנן ב"הזורק" (שבת צו, א): שתי גזוזטראות זו בנגד זו ברשות הרבים, המושיט והזורק מזו לזו — פטור, היו שתיהם בדיוטא אחת כו'. משמע: בשורה אחת, שאינם זו בנגד זו ועוד: דמאי דמפרש מילתיה דרב פפא דאי נפלה הדר בני לה — הא לא משמע הכי לישנא דרב פפא, דקאמר: שאם רוצה לבנות עלייה על גבה בונה, דמשמע דעל גבה ממש של דיוטא ועוד: שצריך לדחוק ולחלק בין הך דיוטא לההיא ד"הבית והעלייה" ונראה לרבינו תם: "דיוטא עליונה" היא שורת אבנים עליונה של חומה שהגג עומד עליה. וקאמר: למאי הלכתא קאמר "על מנת שהדיוטא עליונה שלי"? הלא אינו יכול להסירה אם היה רוצה, שכל הבית מכר לו, ולענין מה היא שלו? ומפרש רב זביד: שאם רוצה להוציא בה זיזין — מוציא. פירוש: על שורה עליונה, אף על פי שמכביד על הבית. ורב פפא אמר: אם רצה לבנות עלייה על גבה — בונה על גבי עמודים, שלא יכביד על הבית, אבל להכביד אינו רשאי. ופריך: אלא לרב פפא, מאי "זאת אומרת" — דאף על גב דיכול לבנות עלייה על גבה? הא מסקינן דעומקא ורומא מסתמא לא קני, ואם כן כיון דלא מהני דבוריה לשייר בגוף הבית, ואינו יכול להכביד — מאי "זאת אומרת"? דהא פשיטא דמהני דבוריה אם נפלה דהדר בני לה, וממתניתין שמעינן דייתור לשון מהני אבל לרב זביד אתי שפיר "זאת אומרת", דמשייר בגוף הבית. ולמאי דמסקינן דבסתמא לא קנה

דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר — בכל דיני מכירות שבעולם. **ודאמר נמי בעלמא רבי עקיבא לטעמיה כו'** — כלומר, מדמוקמינן בעלמא שאר דיני מכירה דתלו טעמייהו בעין יפה ובעין רעה אליבא דרבי עקיבא ורבנן, כגון בפרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא לז, ב) דאמרן: מכר אילנות ושייר קרקע לפניו — פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן, דלרבי עקיבא יש לו קרקע לבעל האילן, שאם ימות האילן יטע אחר במקומו, ולרבנן אין לו. **מהכא** — ממתניתין הוא דדייקינן לה. **ממאי** — דלמא דכולי עלמא התם בעין יפה מוכר ויש לו קרקע, אי נמי בעין רעה ואין לו. וזהכא בהא פליגי, דרבי עקיבא סבר: אין לוקח רוצה שיתן דמים למוכר, וידרוש על גבי ביתו לילך לבורו ולדותו. ומוכר נמי, יודע הוא שלדעת כן קונה הלוקח — שלא ידרוש מוכר על גבי ביתו, והיה לו למוכר לשייר דרך לעצמו בפירוש, והלכך צריך ליקח לו דרך. אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע — אימא מודי רבי עקיבא דמוכר בעין רעה מוכר, ואין לו קרקע לבעל האילן, דהיינו לוקח. דליכא הכא גבי לוקח טענת ידרסוהו אחרים, דלא דריס מוכר על גבי אילנות של לוקח. **ורבנן סברי** — לדריסה לא חייש לוקח, דאין כאן חסרון ממון. אבל מוכר יש לו טענה, דאינו רוצה שיקבל דמי ביתו מן הלוקח על מנת שיצטרך לפרוח באויר אל בורו ודותו שמעכב לעצמו, והלכך ודאי לא מכר דרך בורו, ולא הוצרך לפרש שהוא מעכב גם את הדרך של בורו — דמה הנאה יש לו בבור בלא דרך? וי"ד בעל השטר על התחתונה. אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע — מודו רבנן דבעין יפה מכר, דלית ליה למוכר השתא טענת פריחת אויר, ואינו נפסד מקרקע שהוא משייר לעצמו כלום על ידי אילן. **אלא מסיפא** — דהך בבא, דקתני: מכרן לבור ודות לאחר, והבית עכב לעצמו. רבי עקיבא אומר: אין צריך הלוקח ליקח לו דרך, דבעין יפה מכר לו, כדמפרש לקמיה. דהשתא ליכא לפרושי טעמא דרבי עקיבא בדלעיל, אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים. וליכא הכא שום טענה ללוקח אלא זאת — דאין רוצה שיתן מעותיו ויפרח באויר, ולהאי טעמא לא חייש רבי עקיבא לעיל. הלכך, טעמייהו הכא משום עין יפה הוא. וחכמים אומרים: צריך ללוקח ליקח לו דרך מן המוכר, בעין רעה מוכר. דליכא הכא לפרושי טעמייהו דרבנן כדלעיל, דאין אדם רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר. ואין למוכר אלא טענת דריסת ביתו לחוד, ולההיא טענה לא חיישי רבנן לעיל. הלכך משום עין רעה הוא. ולא גרסינן הכא "הא תו למה לי", דהא לפום ריהטא משמע שהחליפו בכאן טעמייהו, דרבי עקיבא אית ליה פריחת אויר ורבנן אית להו טענת דריסה, וקשיא רישא לסיפא. אלא הכי גרסינן: מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר כו', דאי בתר טעמייהו דלעיל אזלי — איפכא הוה להו למימר הכא: לרבי עקיבא צריך ליקח משום טענת דריסה דמצי למיטען מוכר, ולרבנן אין צריך משום טענת פריחת אויר דמצי טעין לוקח. **ודלמא בהא פליגי דרבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן כו'** — כלומר, בין רבנן בין רבי עקיבא חשיבי להו שתי טענות: דריסה ופריחת אויר, דבתרוייהו אדם מקפיד. אלא דרבי עקיבא מייפה כח לוקח בכל מקום שיש לו טענה כנגד המוכר, ואזיל בתר דעתא דלוקח, משום דלא שדי איניש זוזי בבדי, והיה יודע המוכר שכוונת הלוקח לקנות דבר שלם שלא יהא נפסד במקחו כלום, דאין אדם משליך מעותיו לאבוד. הלכך יד לוקח על העליונה, ולא חיישינן לטענת מוכר נגדו כלל. ורבנן אזיל בתר דעת המוכר, דיד בעל השטר על התחתונה. אבל גבי מכר אילנות ושייר קרקע, דליכא לא למוכר ולא ללוקח טענת דריסה ופריחת אויר — אימא תרוייהו מודו, או עין יפה או עין רעה. **לא את הכור ולא את הגת** — מתניתין היא (בבא בתרא עא, א), וקתני רישא: המוכר השדה מכר האבנים כו', אבל לא מכר האבנים שאינם לצרכה, ולא את הבור ולא את הגת כו' — בבור שבתוך השדה מיירי, שהיו עושין בתוך השדה בור להשקותו. ולא את הגת שבשדה. **בין חריבין** — שאין מים בבור, ואין כרמים סמוך לגת, ולא יונים בשובך. **בין ישובים** — מיושבים. ואית דגרסי: יושבים. כל הנך אינן בכלל שדה, וצריך למוכר ליקח לו דרך, דברי רבי עקיבא. **הא תו למה לי** — אי לאשמועינן טעם דרבי עקיבא, דאין לוקח רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים, וטעמייהו דרבנן דאין מוכר רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר — הא מרישא, דקתני: לא את הבור ולא את הדות וצריך ליקח כו', שמעינן לה אלא ודאי משנה יתירא היא, לאשמועינן דאפילו בשאר דינין, דליכא הנך טעמי, מייפה רבי עקיבא כח לוקח, משום דמוכר בעין יפה מוכר. ורבנן מייפין כח מוכר, משום דמוכר בעין רעה מוכר. **ודלמא** — טעמייהו דרבי עקיבא ורבנן הכא כדלעיל. ודקאמרת: הא תו למה לי — איכא למימר דאשמועינן לעיל בית, כלומר, פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן וטעמייהו גבי מכירת בית. והשתא אשמועינן שדה. וצריכא לאפלוגי בתרתי. **דאי אשמעינן בית** — ולא אשמעינן שדה, הוה אמינא: התם הוא דאמר רבי עקיבא צריך ליקח לו דרך מן הלוקח — משום טענת דריסה, משום צניעות. כלומר, דהתם ודאי יש לו טענת דריסה, משום דאדם עושה בתוך ביתו מילי דצניעותא ואינו רוצה שידרסוהו אחרים. אבל גבי שדה — מודי להו לרבנן, דאין צריך למוכר ליקח לו דרך, דלא מפסיד לוקח מידי בדריסתו של זה בשדהו, דהא ליכא צניעותא בשדה, שאינו עשוי אלא לחרישה וזריעה. הלכך איצטריך למיתני שדה, לאשמועינן דבשדה נמי פליג רבי עקיבא. **משום דקשי ליה דוושא** — הלכך יש לו גם בכאן ללוקח טענת דריסה. **אבל בית אימא לא** — פליג רבי עקיבא. קא משמע לן דבבית נמי מזקא ליה דריסתו, משום צניעותא. ולרבנן נמי, איכא למימר כי האי גוונא: אי אשמעינן בית — משום דליכא דוושא, ואין לו טענה ללוקח, הלכך אזלי בתר טענת מוכר. אבל בשדה, דאיכא דוושא — אימא מודו ליה לרבי עקיבא. ואי אשמעינן שדה — משום דליכא צניעות, אבל בית דאיכא צניעות — אימא מודו ליה לרבי עקיבא, צריכא. **אלא מסיפא** — דהמוכר את השדה. **מכרן לאחר** — בור וגת ושובך, והשדה עכב לעצמו. **הא תו למה לי** — לאשמועינן דאזיל רבי עקיבא בתר דעתא דלוקח, ורבנן אזלי בתר דעתא דמוכר, אפילו היכא דמשתנין הטעמים למפרע? היינו הך דקתני בסיפא דרישא דמתניתין: מכרן לבור ודות לאחר דמהתם שמעינן דאזיל רבי עקיבא בתר דעתא דלוקח, ורבנן אזלי בתר דעתא דמוכר. ומדאשמעינן גבי בית — הוא הדין גבי שדה. דהא מרישא דקתני סיפא, דהיינו: לא מכר לא את הבור ולא את הגת, מינה שמעינן דכי היכי דפליגי גבי בית פליגי נמי גבי שדה, דכל טעמי בית דריסה ופריחה איכא למימר נמי גבי שדה. וכיון דאשמעינן דהכא נמי גבי שדה אית להו הנך טעמי דלעיל — הוא הדין נמי גבי הך סיפא דמכרן לאחר, שמשתנין הטעמים אפיכא, כדלעיל גבי מכרן לבור ודות, אזיל נמי רבי עקיבא בתר דעתא דלוקח ורבנן בתר דעתא דמוכר. **אלא לאו** — שמע מינה: הך משנה יתירא דקתני — לאשמועינן דאפילו בשאר מקומות דליכא הנך טעמים — מייפה רבי עקיבא כח לוקח משום עין יפה, ורבנן מייפין כח מוכר משום עין רעה. והא ליכא למימר דלרבנן אצטריך למתני הך סיפא, לאשמעינן דאית להו לרבנן דגבי שדה נמי חשיב להו טענת מוכר משום טענת דוושא. דמרישא דקתני המוכר את השדה לא מכר את הבור לא שמעינן להו לרבנן גבי שדה טענת דריסה אלא טענת פריחת אויר, אבל לרבי עקיבא הוא דשמעינן ליה דקשי דוושא לשדה, והשתא קא משמע לן דלרבנן נמי איתי להו הך סברא, ואי לא תנייה הך סיפא הוה אמרינן דמודו ליה רבנן לרבי עקיבא דאין צריך ליקח לו דרך, דלא חיישינן לטענת דריסה דקטעין מוכר. ליכא למימר הכי, דכיון דמרישא דהך סיפא שמעינן לרבי עקיבא דקשי דוושא לשדה — בהך סברא נמי מודו רבנן, דהא לא פליגי בכל הנך בבי אדרבי עקיבא, אלא דאיהו אזיל בתר דעתא דלוקח, ואינהו אזלי בתר דעת המוכר, ותו לא מידי.

הלכה

ממאי דלמא רבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן — פירוש: היכא דאיכא טעמא דדריסה ופריחה. אבל היכא דליכא, כמו גבי אילנות — לא.

הכי

דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וְרַבָּנַן סָבְרִי: מוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר. וּדְקָאָמַר נָמֵי בְּעָלְמָא: רַבִּי עֲקִיבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר - מֵהָכָא? - מֵמַאי? דִּלְמָא רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן מָעוֹתָיו וְיִדָּרְסוּהוּ אֲחֵרִים, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּטּוֹל מָעוֹת וְיִפְרַח בָּאֲוִיר וְאֶלָּא מִסֵּיפָא: מְכָרָן לְאַחֵר - רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: צָרִיךְ. - דִּלְמָא בְּהָאי פְּלִיגִי, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: בָּתַר דַּעְתָּא דְּלוֹקֵחַ אָזְלִינַן, וְרַבָּנַן סָבְרִי: בָּתַר דַּעְתָּא דְּמוֹכֵר אָזְלִינַן - אֶלָּא מֵהָא: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַגַּת וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ, בֵּין חֲרֵבִין בֵּין יְשׁוּבִין; וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ; הָא תּוּ לְמָה לִי? אֶלָּא לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וְרַבָּנַן סָבְרִי: מוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר. - וְדִלְמָא אִשְׁמוֹעִינַן בַּיִת, וְקָא מַשְׁמַע לָן שָׂדֶה. וּצְרִיכָא; דְּאִי אִשְׁמוֹעִינַן בַּיִת - מִשּׁוּם דְּבָעֵי צְנִיעוּתָא, אֲבָל שָׂדֶה - אֵימָא לָא; וְאִי אִשְׁמוֹעִינַן שָׂדֶה - מִשּׁוּם דְּקָשֵׁי לֵיהּ דַּוּשָׁא, אֲבָל בַּיִת - אֵימָא לָא - אֶלָּא מִסֵּיפָא: מְכָרָן לְאַחֵר - רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: צָרִיךְ; הָא תּוּ לְמָה לִי? הַיְינוּ הַךְ אֶלָּא לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וְרַבָּנַן סָבְרִי: מוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיתְמַר, רַב הוּנָא אָמַר רַב:

הלכה

דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שכל מוֹכֵר שבעולם בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, ואף במכירת הבית מכר ללוקח את כל קרקע הבית ולא שייר לעצמו דרך לבורו, ולכן צריך לקנות דרך מן הלוקח, וְרַבָּנָן סָבְרֵי שכל מוֹכֵר שבעולם בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר, ואף במכירת הבית שייר לעצמו דרך לבורו, ולכן אינו צריך לקנות דרך לבורו. ומעתה יתבאר מה שמצינו דְּקָאָמְרִינַן נַמִּי בְּעַלְמָא – שגם במקומות אחרים בהם עוסקת הגמרא בדיני מכירה, תולה הגמרא את מחלוקתם של רבנן ורבי עקיבא בסברא זו, דרַבִּי עֲקִיבָא הולך לְטַעֲמֵיהּ – לשיטתו דְּאָמַר מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וכוונת הגמרא שם שאת שיטתם זו למדים מֵהָכָא – ממחלוקתם במשנתינו כאן.

דוחה הגמרא ומבארת את מחלוקת רבי עקיבא ורבנן באופן אחר: מַמַּאי – מנין שבסברא זו נחלקו רבי עקיבא ורבנן, דִּלְמָא – שמא לדעת כולם סתם מוכר בעין יפה הוא מוכר או לדעת כולם בעין רעה מוכר, ומחלוקתם במשנתינו תלויה בסברא אחרת, דרַבִּי עֲקִיבָא המצריך את המוכר לקנות דרך מהקונה סָבַר, אֵין אָדָם הקונה בית רוֹצֶה שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹתָיו למוכר וְיֵרֵדוּ אֲחֵרִים – ילכו אחרים ברשות שקנה, כלומר, הלוקח מקפיד שלא ילך המוכר בביתו כדי להגיע לבור. ומאחר שאף המוכר יודע שהלוקח קנה על דעת כן, היה עליו לציין בפירוש בשטר המכירה שהוא משייר דרך לעצמו, ומשלא כתב כן נמצא שמכרה ללוקח וצריך לחזור ולקנותה. וְרַבָּנָן שאמרו שאינו צריך ליקח לו דרך סָבְרֵי, שהלוקח אינו מקפיד שילך המוכר בחלקו ביון שאין לו הפסד ממון בכך, אלא אדרבה ההקפדה היא מצד המוכר לשייר לעצמו דרך, שכן אֵין אָדָם רוֹצֶה למכור את ביתו באופן שֶׁיִּטּוֹל מָעוֹת מהלוקח עבור הבית וְלאחר מכן יִפְרַח בָּאֲוִיר – לא תהיה לו אפשרות להגיע אל בורו, ולפיכך ודאי היתה כוונתו לשייר לעצמו את הדרך לבור אף שלא פירש זאת בשטר.

הגמרא חוזרת ומביאה ראיה לכך מהסיפא של משנתינו: וְאֶלָּא מְסֵיפָא יש להוכיח שמחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים תלויה בסברא אם סתם מוכר בעין יפה הוא מוכר או בעין רעה. שכן שנינו, מָכַר לְאַחֵר את הבור או הדות ואת הבית שייר לעצמו, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הקונה את הבור אֵינוֹ צָרִיךְ לְיַקֵּשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לבורו, לפי שסתם מוכר בעין יפה הוא מוכר ואף הדרך כלולה במכירה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הקונה צָרִיךְ ליקח לו דרך לבורו, לפי שסתם מוכר בעין רעה הוא מוכר ואינו כולל את הדרך במכירת הבור.

דוחה הגמרא ומבארת את מחלוקתם בסיפא באופן אחר: דִּלְמָא – שמא אף מחלוקתם של רבי עקיבא ורבנן בסיפא אינה תלויה אם סתם מוכר בעין יפה הוא מוכר או בעין רעה, ואף ברישא לא נחלקו אם הקפדתו של אדם היא שלא יעברו ברשותו, או הקפדתו היא שתהיה לו דרך להגיע לנכסיו, ולדעת כולם בני אדם מקפידים בשני הדברים האמורים, אלא בָּהֲאי פְּלִיגִי – נחלקו באופן זה שלמוכר יש קפידה אחת וללוקח יש קפידה אחרת, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שבכל מקום שיש דין ודברים בין הלוקח למוכר, בָּתַר דַּעֲתָא דְּלוֹקֵחַ אָזְלִינַן – הולכים אחר דעת הלוקח וטענתו מקובלת יותר, לפי שאין דעתו של אדם לאבד את ממונו ולקנות דבר שאינו מושלם, ואף המוכר ידע זאת, ולכך ברישא שהלוקח קנה את הבית לא משוייר למוכר דרך בבית, וצריך הוא לקנות לו דרך, ואילו בסיפא שהלוקח קנה את הבור והדות אף הדרך קנויה לו עמהם, שבכך הוא דבר מושלם. וְרַבָּנָן סָבְרֵי בָּתַר דַּעֲתָא דְּמוֹכֵר אָזְלִינַן – הולכים אחר דעת המוכר וטענתו מקובלת יותר, לפי שכל מקום שאין הספק מבורר מתוך השטר, יד בעל השטר על התחתונה ואינו יכול להוציא מיד המוכר המוחזק, ולכן ברישא ששייר המוכר לעצמו את הבור והדות אף הדרך משויירת לו עמהם, ואינו צריך לקנות דרך, ובסיפא שמכר את הבור והדות לאחר, לא מכר עמהם את הדרך, וצריך הלוקח לקנות לעצמו דרך מן המוכר. ונמצא שאין מכאן ראיה שנחלקו אם מוכר בעין יפה או בעין רעה אף כאשר אין לכל אחד מהם אחת מן הקפידות הללו.

הגמרא מביאה ראיה ממקום אחר שרבי עקיבא וחכמים נחלקו בסברא זו אם מוכר בעין יפה או בעין רעה אף כאשר אין לכל אחד מהם את הקפידות הללו: וְאֶלָּא מֵהָא – מהמשנה לקמן (עא.) יש להוכיח כן, שכן שנינו, המוכר את השדה לֹא מכר עמה אֶת הַכּוֹר מים המצוי בשדה לצורך השקייתה, וְלֹא אֶת הַגַּת שדורכין בו את הענבים שבכרמים, וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ של יונים שבשדה, בֵּין אם הם חֲדָשִׁין, כלומר, אין מים בבור ואין כרמים סמוך לגת ולא יונים בשובך, וּבֵין אם הם יְשׁוּבִין, כלומר, יש מים בבור, וכרמים בסמיכות לגת ויונים בשובך. מוסיפה המשנה: וְצָרִיךְ המוכר לְיַקֵּשׁ לוֹ דֶּרֶךְ בשדה מן הלוקח כדי שיוכל לילך בה לבורו לגתו או לשובכו ששייר לעצמו בשדה שמכר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, המוכר אֵינוֹ צָרִיךְ לקנות לעצמו דרך מן הלוקח. ומעתה, אם נפרש שכוונת המשנה לומר שלדעת רבי עקיבא יש הקפדה של הלוקח בקניית השדה שאינו רוצה לשלם עבורה ולאחר מכן ילכו בה, ולכך צריך המוכר לקנות לעצמו דרך, ולדעת חכמים יש הקפדה של המוכר במכירת השדה לשייר לעצמו דרך להגיע לבורו, ולכך המוכר אינו צריך לקנות דרך, יקשה הָא תּוּ לָמָּה לִי – לשם מה הוצרכה המשנה לקמן לחזור ולשנות דין זה פעם נוספת, והרי כבר נחלקו בסברות אלו במשנתינו לענין מוכר בור ודות. אֶלָּא לַאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן – האם לא כפל התנא לקמן (שם) דין זה כדי להשמיענו שאף במקום שאין למוכר או לקונה אחת מן הקפידות הללו עדיין מחלוקתם קיימת, דְּרַבִּי עֲקִיבָא מייפה כחו של לוקח משום שסָּבַר שסתם מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה הוא מוֹכֵר, וְרַבָּנָן מייפים כחו של מוכר משום דסָּבְרֵי סתם מוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה הוא מוֹכֵר. דוחה הגמרא את הראיה מן המשנה לקמן: וְדִלְמָא – שמא אין כוונת המשנה לקמן להשמיענו שנחלקו רבי עקיבא ורבנן בכל מוכר אם בעין יפה הוא מוכר או בעין רעה, אלא אף שם נחלקו אם הקפדתו של אדם היא שלא יעברו ברשותו, או הקפדתו היא שיהיה לו דרך להגיע לנכסיו. והוצרכו לכפול את מחלוקתם במשנתינו ובמשנה לקמן, משום שמשנתינו אַשְׁמוּעִינַן בַּיִת – השמיע לנו את מחלוקתם רק בנוגע למוכר בית, וְאילו המשנה להלן קָא מַשְׁמַע לָן שָׂדֶה – משמיעה לנו שנחלקו כן גם במוכר שדה. וְצָרִיכָא – הוצרכו לפרש את מחלוקתם גם בבית וגם בשדה, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן בַּיִת – אם היתה המשנה משמיעה את מחלוקתם רק במוכר בית ולא במוכר שדה, היה מקום לומר שרק במוכר בית סבר רבי עקיבא שיש הקפדה של הלוקח שלא יעברו אחרים ברשותו מִשּׁוּם דְּבָעֵי צְנִיעוּתָא – שדרך אדם להשתמש בביתו שימושים צנועים ומקפיד שלא יעברו אחרים דרך ביתו, ולפיכך מתקבלת טענתו של הלוקח שהמוכר לא שייר דרך בתוך ביתו לבור או לדות, וצריך המוכר לקנות לעצמו דרך. אֲבָל במכירת שָׂדֶה המשמשת לחרישה וזריעה ולא לשימושים צנועים, אֵימָא לֹא – היינו אומרים שבזה לא חלק רבי עקיבא על רבנן, ואף לשיטתו משוייר למוכר דרך בשדה ואינו צריך לקנות דרך מן הלוקח, מאחר ולא נגרם שום דבר היזק בכניסתו של המוכר, לכן הוצרכה המשנה לקמן לפרש שאף בשדה סובר רבי עקיבא שעל המוכר לקנות דרך מהלוקח. וְכן להיפך, אִי אַשְׁמוּעִינַן את מחלוקתם רק במוכר שָׂדֶה ולא במוכר בית, היה מקום לומר שדווקא במוכר שדה סובר רבי עקיבא שיש הקפדה של הלוקח שלא יעברו ברשותו, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ דַּיְווֹשָׁא – שההילוך בתוך שדהו גורם היזק לקרקע, ולא היה בדעתו ששייר המוכר דרך בשדהו, ולכך צריך המוכר לקנות לעצמו דרך, אֲבָל גבי מכירת בַּיִת כיון שההולך בתוכו אינו גורם נזק לקרקע, אֵימָא לֹא – היינו אומרים שמודה רבי עקיבא לרבנן שאין צריך המוכר לקנות לו דרך, לכן הוצרכה המשנה לפרש שאף בבית סובר רבי עקיבא שמקפיד הלוקח שלא ישייר המוכר דרך בביתו משום שמפסיד לו את השימושים הצנועים, וצריך המוכר לקנות לעצמו דרך מהלוקח. ונמצא שגם במשנתינו וגם במשנה לקמן אפשר לפרש שמחלוקתם תלויה בסברות של קפידה, ומנין שרבי עקיבא ורבנן נחלקו אם מוכר בעין יפה מוכר או בעין רעה מוכר במקום שאין סברת קפידה.

הגמרא מוכיחה מהסיפא של המשנה לקמן שרבי עקיבא וחכמים

המשך בעמוד לב

הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים הסוברים שכל המוכר בעין רעה הוא מוכר, וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר בשם שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הסובר שכל המוכר בעין יפה הוא מוכר. שואל רב ירמיה לרב הונא: אָמַר לֵיהּ רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְרַב הוּנָא, היאך פסקת בשם רב שהלכה כחכמים, וְהָא זְמִנִין סַגְיָאִין – והרי פעמים רבות אַמְרִיתָהּ קָמֵיהּ דְּרַב – אמרתי לפני רב דְּהִלְכְתָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וְלֹא אָמַר לִי וְלֹא מִידֵּי – ולא העיר על דברי. משיב רב הונא: אָמַר לֵיהּ רב הונא, הֵיכִי תְּנֵיתָהּ – היאך שנית את דבריך לפני רב. אָמַר לֵיהּ רב ירמיה, אִיפְּכָא תָּנְיָא – שניתי את שיטותיהם להיפך, שרבי עקיבא סובר מוכר בעין רעה מוכר וחכמים סוברים שבעין יפה מוכר. השיב לו רב הונא, מְשׁוּם הָכִי לֹא אָמַר לָךְ וְלֹא מִידֵּי – מטעם זה לא העיר רב על דבריך, שהרי לפי גירסתך ההפוכה, אף בפסיקתך כרבי עקיבא נמצאת סובר שההלכה היא שמוכר בעין רעה מוכר כפי שסבר רב.

מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, לֵימָא – האם יש לומר שרב הסובר מוכר בעין רעה מוכר ושמואל הסובר בעין יפה מוכר, אָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ – הולכים לשיטתם במקום אחר. דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ שדה שהוריש להם אביהם אחר מותו, האחד נטל את החלק הפנימי של השדה והשני נטל את חלקה של החיצוני, אֵין לָהֶן לֹא דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, כלומר, אין הפנימי רשאי להכנס לשדהו דרך החלק החיצוני של השדה כדרך שנהג אביו להכנס, משום שאחים החולקים ביניהם את ירושת אביהם דינם כמוכרים זה לזה כל אחד את חלקו של השני, וכיון שהפנימי מכר לאחיו בעין יפה את החלק החיצוני, ודאי לא שייר לעצמו דרך לעבור בה לשדהו. וְכן אין להם לֹא סוּלָּמוֹת זֶה עַל זֶה, כלומר, באופן שחלוקתם היתה שהאחד נטל חצר ובית והשני נטל את עליית הבית, אין בעל העליה יכול להעמיד סולם בחצירו של אחיו כדי לעלות לעלייתו, על אף שבאופן זה נהג אביו לעלות לעלייתו. וְכן לֹא חַלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, כלומר, אין אחד מהאחים יכול למנוע מהשני לבנות כותל ברשותו כנגד חלונותיו ולגרום בכך לסתימת אורו. וְכן אין להם לֹא אַמַּת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה, כלומר, אין אחד מן האחים רשאי להעביר אמת מים מהנהר לצורך השקיית שדהו דרך חלקו של השני, שמאחר וכל אחד מן האחים נידון כמוכר, כל המוכר בעין יפה מוכר ולא משייר לעצמו כלום. ומסיים רב נחמן בשם שמואל, וְהִזְהִירוּ בָּהֶן – בהלכות אלו, לִפְנֵי שֶׁהֲלָכוֹת קְבוּעוֹת הֵן – פסוקות הן כהלכה למשה מסיני. ונמצא שסבר שמואל כרבי עקיבא שהמוכר בעין יפה מוכר. וְרַב אָמַר, יֵשׁ לָהֶן לאחים, דרך, סולמות, חלונות ואמת המים זה על זה, כיון שמוכר בעין רעה מוכר, וכשמכר לאחיו את השדה החיצונית שייר לעצמו את הדברים הנצרכים לשימושו בפנימית, בגון דרך ואורה. ונמצא שמה שרב פסק כחכמים שבעין רעה הוא מוכר, הרי זה כשיטתו באחים שחלקו שמשיירים לעצמם דרך זה על זה, ושמואל שפסק כרבי עקיבא שבעין יפה הוא מוכר, הרי זה כשיטתו שאחים שחלקו אינם משיירים לעצמם דרך זה על זה.

השיב רב אשי לרבינא: אין הכרח לדמות את מחלוקתם כאן למחלוקתם בענין אחים שחלקו, וְצָרִיכָא להשמיענו את מחלוקתם בשני המקומות. דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן רק בְּהַהִיא – גבי אחים שחלקו, היינו אומרים שדווקא בְּהַהִיא קָאָמַר רַב שמכרו זה לזה בעין רעה ושיירו לעצמם את הדברים הנצרכים לשימושם, כגון דרך סולמות ואורה, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ כל אחד מהם לאחיו, בְּעֵינָא לְמֵירַד בֵּיהּ כִּי הֵיכִי דְּרָרוּ בֵּיהּ אֲבָהָתַי – רצוני לדור בחלק שאני נוטל כפי שדרו בו אבותי, וכשם שלאבי היה דרך זו לילך לחלקו הפנימי, גם אני רצוני בכך, ועל דעת כן חלקנו. תֹּדַע שכך היא דרך הירושה, דִּכְתִיב (תהלים מה יז) תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ, כלומר, הבנים עומדים בירושה במקום האבות, אֲבָל בְּהָא – לענין מחלוקתם של רבי עקיבא ורבנן בסתם מכירה אֵיטָא – הייתי אומר שרב מוֹדֵי לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל שמוכר בעין יפה מוכר. וְכן להיפך, אִי אִיתְּמַר – אם מחלוקתם היתה נאמרת רק בְּהָא – לענין מחלוקתם של רבי עקיבא ורבנן בסתם מכירה, שמא דווקא בְּהַהִיא קָאָמַר שְׁמוּאֵל שמוכר בעין יפה מוכר, אֲבָל בְּהָא – באחים שחלקו אֵיטָא – הייתי אומר ששמואל מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב שמכרו זה לזה בעין רעה ומשיירים לעצמם דרך, לפי שרוצה כל אחד את חלקו בירושת אביו כפי שהשתמש בו אביו. לפיכך צְרִיכָא להשמיענו את מחלוקת רב ושמואל בשני המקומות.

מבררת הגמרא כדעת מי מהאמוראים יש לפסוק הלכה: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן תלמידו של שמואל לְרַב הוּנָא, האם הֲלָכְתָא כְּוָותֵיהּ – כמותנו שכל מוכר בעין יפה הוא מוכר, אוֹ הֲלָכְתָא כְּוָותֵיכוּ – כמותכם שכל מוכר בעין רעה הוא מוכר. אָמַר לֵיהּ רב הונא, הֲלָכְתָא כְּוָותֵיכוּ – הלכה כמותכם (כרב נחמן), משום דְּמִקָּרְבִיתוּ לְבָבָא דְּרֵישׁ גָּלוּתָא – שאתה קרוב לשער בית הנשיא ומצוי שם תדיר בהיותך חתנו, והוא מקום דְּשָׁכְיֵחִי דַּיָּינֵי – שרגילים הדיינים לדון שם, ואתה רואה בכל יום היאך נוהגים לפסוק.

במשנתינו נחלקו רבי עקיבא וחכמים במוכר בור ושייר את הבית לעצמו אם מכר בעין יפה וכלל במכירה גם את הדרך לבור. עתה דנה הגמרא במוכר או נותן שני בתים זה לפנים מזה לשני בני אדם יחד, אם כלל במכירת הפנימי את הדרך שבחיצון: אִיתְּמַר, שְׁנֵי בָּתִּים המצויים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, והבניסה מרשות הרבים לבית הפנימי היא דרך הבית החיצון, והקנה בבת אחת את הפנימי לאחד ואת החיצוני לאחר, אם שְׁנֵיהֶם כְּמֶכֶר – לשניהם הקנה את הבתים על ידי מכירה, או באופן שלשְׁנֵיהֶם נתן את הבתים בְּמַתָּנָה, אֵין לָהֶן דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה – אין בעל הפנימי רשאי לעבור דרך הבית החיצון עד שיקנה לעצמו דרך מן החיצון, משום שיש לנו לדון את שניהם באותה מידה, וכשם שיש סברא לומר שהבעלים הראשונים מכר או נתן לפנימי את חלקו בעין יפה וכלל עמו את הדרך, כך יש סברא שגם לחיצון מכר או נתן את חלקו בעין יפה, מבלי לחסר מאומה מחלקו, ולכן אין אומרים שחיסר מן החיצון את הדרך כדי ליתנו לפנימי. וּכְלַל שֶׁבֵּן באופן שנתן את הבית החִיצוֹן בְּמַתָּנָה לאחד ואת הבית הפְּנִימִי הקנה בְּמֶכֶר לאחר, שודאי אין לבעל הפנימי דרך בבית החיצון, כיון שלא מסתבר שעינו יפה לקונה ורעה למקבל מתנה, שהרי נותן את המתנה למי שאהוב עליו, ועינו טובה עליו יותר.

מבררת הגמרא: אם הקנה לאחד את הַחִיצוֹן בְּמֶכֶר וּלאחר נתן את הַפְּנִימִי בְּמַתָּנָה, האם הפנימי שקבל במתנה עדיף על פני הקונה את החיצון, מאחר ונתנו לו בעין יפה, ויש לו דרך בבית החיצון, או שאינו עדיף. מביאה הגמרא: סָבוּר מֵימָּה – היו מן החכמים שסברו לומר שאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, כלומר, אין הפנימי רשאי להכנס לביתו דרך הבית החיצון, שמאחר והבעלים מכר ונתן לשניהם בשווה, אין לומר שמעדיף את האחד על פני השני. דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין זה כדבריהם. שהרי מֵי לֹא תָּנַן – האם לא שנינו להלן (עא.), גבי קונה בור בשדה חבירו שלדעת רבנן צריך הלוקח לקנות לעצמו דרך מהמוכר, בַּמֶּה הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, דווקא בְּמוֹכֵר, משום שבעין דרך הוא מוכר, אֲבָל בְּנוֹתֵן מַתָּנָה מודים רבנן לרבי עקיבא שבעין יפה נותן ולכך נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן, וגם את הדרך, אַלְמָא – מוכח מכך שלדעת רבנן על אף שמוכר בעין רעה מוכר מכל מקום מַאן דְּיָהֵיב מַתָּנָה בְּעֵין יָפָה יָהֵיב – נותן, ואם כן הָכָא נַמִּי – גם בנידון שלפנינו, מַאן דְּיָהֵיב מַתָּנָה בְּעֵין יָפָה יָהֵיב – הנותן מתנה בעין יפה נותן. ולפיכך, לדעת רבנן הסוברים שלקונה מכר בעין רעה, ולמקבל מתנה נתן בעין יפה, ודאי יש לפנימי דרך ברשותו של החיצון, ואפילו לרבי עקיבא הסובר שגם המכירה היתה בעין יפה, מכל מקום נתינת המתנה היתה בעין יפה יותר, ורשאי הפנימי לעבור דרך החיצון.

משנה

משנתינו היא המשך של המשניות הקודמות, ומוסיפה לפרש מה נכלל במכירת בית כאשר המוכר לא פירט אלו דברים כולל במכירתו: הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת בסתם, הכלל בזה הוא, שכל תשמישי הבית הקבועים בו כלולים במכירה, משום שכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע, ואילו דברים המיטלטלין ואינם קבועים אינם

המשך בעמוד לב

הלכה כדברי חכמים — דמוכר בעין רעה מוכר. **כרבי עקיבא** — דבעין יפה מוכר (בבא בתרא עא, א). והכי הויא מסקנא כרבי עקיבא, דאמר ליה רב הונא לרב נחמן: הלכתא כוותייהו, דמקרביתו לבבא דריש גלותא דשכיחי דייני. **אמר ליה איפכא** — לרבי עקיבא בעין רעה, ולרבנן בעין יפה. וגמרא הוא דקמפרש דאיפכא הוה תני רב ירמיה, ומיהו, איהו לא אמר לרב הונא לשון זה "איפכא תנינא". שאם היה יודע שאין רב הונא שונה כמותו — לא היה לו לתמוה, דהיינו הך, דבין לרב הונא בין לרב ירמיה הלכתא דבעין רעה מוכר. **משום הכי לא אמר לך ולא מידי** — דהא את נמי הוה פסקת הלכתא דבעין רעה מוכר. **אזדו לטעמייהו** — דלרב בעין רעה, ולשמואל בעין יפה. **האחין שחלקו** — שניהם מוכרין זה לזה. **אין להן דרך זה על זה** — אם חלקו שני שדות, אחד נטל חיצון ואחד נטל פנימי, ואין הפנימי יכול ליכנס לשדהו אלא דרך חיצון, בדרך שהיה אביו נכנס — אין לו לפנימי דרך על חיצון. משום דמוכר בעין יפה מוכר, ולא שייר דרך לעצמו, וכיון שמכר לו לאחיו חלקו שבחיצון — בעין יפה מכר לו כל השדה והדרך, ולא שייר לעצמו במכירה זו כלום. והיינו שמואל לטעמיה, דפסק כרבי עקיבא דמוכר בעין יפה מוכר. דלגבי פנימי שייך למימר עין יפה, דאף על פי שצריך לפרוח באויר — לא שייר לעצמו את הדרך. אבל גבי חיצון — לא שייך עין רעה במה שאינו נותן לו את הדרך, שהרי אינו מוכר בשדה זו החיצון אלא לוקח, ובלוקח לא שייך עין יפה. אבל בשדה הפנימי הוי הוא מוכר, שמכר לאחיו חלקו, ובההוא שמכר לא שייר לעצמו כלום, וליכא עין רעה גביה כלל. **ולא חלונות כו'** — כבר מפורשת בפרק ראשון. **ולא חלונות כו'** — ואם רצה לבנות בחצירו כנגד חלון אחיו — בונה. קבועות — כלומר, שהלכה כן. **ורב אמר יש להן** — דמוכר בעין רעה מוכר, ומשייר לעצמו במה שמכר לאחיו דבר הצריך לו, כגון דרך ואורה. **הכי גרסינן: צריכא** — ורב אשי הוא דקמהדר הכי לרבינא, דלא אזדו לטעמייהו לגמרי ואין ללמוד מחלוקת מחבירתה. ומיהו, דרך גמרא הוא לומר "ואזדו לטעמייהו" ו"צריכא", אבל הכא אמוראי הוא דאיירו בה בהדיא, ואמרה: לימא אזדו לטעמייהו — הלכך הוצרך לומר בלשון תירוץ: צריכא. **דאי איתמר בהך** — דאחין שחלקו. **בהך קאמר רב** — דיש להן דרך, משום דאמרי אחין: נידור בה כו', וכמו שהיה לאבא דרך בהן — גם לי, שעל מנת כן חלקתי. **תדע** — דטענא מעליתא היא גבי חלוקת יורשין, דכתיב "תחת אבותיך" וגו'. **אבל בהך** — דרבי עקיבא ורבנן — אימא מודי ליה רב לשמואל, דמוכר בעין יפה מוכר. **הלכתא כוותיך** — שמואל, ורב נחמן תלמידו היה. **דמקרביתו לבי ריש גלותא** — רב נחמן חתנא דבי נשיאה הוה, ורגיל במקום הדיינים, דשכיחי דייני וראה מעשים בכל יום היאך דייני. אי נמי: דיני. כך פירש רבינו חננאל. **זה לפנים מזה** — ודריסת הפנימי על החיצון לרשות הרבים. **שניהם במכר** — שמכרן ביחד לשני בני אדם, או שניהם ביחד במתנה לשני בני אדם — אין לו דרך לפנימי על החיצון. דכי היכי דלפנימי זבין ויהב בעין יפה — לחיצון נמי בעין יפה יהב וזבין. ולא מקרי עין רעה אפילו לרבנן אלא היכא דמכר את הפנימי ועיכב לעצמו את החיצון, כי מתניתין. אבל היכא דלא עיכב לעצמו כלום — דכולי עלמא מודו דלזה מכר כל החיצון, ולזה כל הפנימי, ואין לפנימי על החיצון כלום, דלא תהיה עינו יפה לזה ורעה לזה. **וכל שכן חיצון במתנה כו'** — דוודאי לא תהיה עינו יפה אצל לוקח ורעה אצל מקבל מתנה, דלההוא דיהיב ליה לדידיה רחים ליה. **סבור מינה אין לו דרך** — דכיון דלשנים מוכר ונותן, אין רע לזה וטוב לזה. **מי לא תנן** — בסוף פירקין. **כמה דברים אמורים** — דפליגי רבנן ואמרי דצריך לוקח ליקח דרך, אבל מוכר לא צריך משום דבעין רעה מוכר — הני מילי מוכר, אבל בנותן מתנה מודו דבעין יפה יהיב, ויהיב גם את הדרך. אלמא רבנן דסבירא להו מוכר בעין רעה מוכר, גבי נותן מודו דבעין יפה נותן. והלכך, הכא, לא מיבעיא לרבנן דיש דרך לפנימי על החיצון, דגבי חיצון שמכר לו הוי עין רעה, וגבי פנימי שנתן לו במתנה הוי עין יפה. אלא אפילו לרבי עקיבא דאית ליה עין יפה גבי מוכר, גבי נותן מידא איכא עין יפה טפי, והלכך יש דרך לו לפנימי על החיצון, דמוכח מילתא דעינו יפה אצלו טפי מחיצון, דקא יהיב ליה מתנה. **משנה המוכר את הבית** — סתם. **מכר כו'** — כללא דמילתא: כל תשמישי בית הקבועים — מכורין בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורין. **את הדלת** — דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. **אבל לא את המפתח** — דמיטלטלא. **המכתשת הקבועה** — בקרקע. **איצטרובל** — עגול שסביב הריחיים, צרקיי"א בלעז. ודבר קבוע הוא, ואין מזיזין אותו ממקומו. **הקלת** = האפרכסת, טרמויי"א בלעז, ומיטלטלת היא. **הכי גרסינן: לא את התנור ולא את הכיריים** — דכל הנך מיטלטלין הן. והכי נמי תניא בתוספתא. ובסדר המשנה גרס: מכר תנור מכר כיריים. ולא נהירא, ואם איתא — צריך לאוקמה במחוברת לקרקע.

הרי

הכי גריס רבינו חננאל: ואזדו לטעמייהו וצריכא — והוצרך לפרש וצריכא, דלא תקשי: והא אפילגו בה חדא זמנא. ובן היא סוגיית הגמרא בכל מקום.

לא מכר לו את התנור ולא את הכירים ולא את הריחיים — להאי גירסא איירי בתלושין, דהא קתני מכר את המכתשת קבועה — אם כן כרבי אליעזר דגמרא אתיא, ואי בתנור וכירים מחוברים — הא רבי אליעזר הוא, דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. אי נמי, אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאיירי במחובר, דסתמייהו מחוברים, כדאמרינן (כלים פרק חמישי משנה ז): וגורר את הטפילה [עד שיהא] בארץ, אבל אין חבורו חשוב חבור. תדע, מדמקבלי טומאה. הלכך, לא מכר אפילו לרבי אליעזר תנור וכירים וריחיים, אף על גב דלדידיה מכר את המכתשת. ולספרים דגרסי: מכר את התנור וכירים אבל לא את הריחיים — צריך לומר דחשיב חיבורן חיבור, ולא דמו לקבלת טומאה. וחיבור הריחיים לא חשיב כולי האי כמו של תנור וכירים. ואין להקשות: אמאי נקט בגמרא "ולא את הריחיים", כיון דאפילו רבי אליעזר מודה דלא מכר את הריחיים ואומר רבינו שמשון בן אברהם: דנקט להו משום דבעי למיתני: ובזמן שאמר ליה "הוא וכל מה שבתוכו" — כולן מכורים, ואפילו ריחיים.

נימא

חֲלָכָה כִּדְבֵרֵי חֲכָמִים, וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְרַב הוּנָא: וְהָא זְמָנִין סַגִּיאִין אֲמָרִיתָהּ קַמֵּיהּ דְּרַב הִלְכָתָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וְלָא אָמַר לִי וְלָא מִידֵּי - אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי תָּנֵיתָהּ? - אֵפִּכָא תָּנֵינָא. - מִשּׁוּם הָכִי לָא אָמַר לָךְ וְלָא מִידֵּי. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: לֵימָא אָזְדוּ לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ - אֵין לָהֶן לֹא דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, וְלֹא סוּלָּמוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא חַלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַמַּת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה, וְהִזְהִירוּ בָּהֶן שֶׁהַלָּכוֹת קְבוּעוֹת הֵן; וְרַב אָמַר: יֵשׁ לָהֶן? צָרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בָּהַהִיא - בְּהַהִיא קָאָמַר רַב, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: בָּעֵינָא לְמֵידַר בֵּיהּ כִּי הֵיכִי דְּדָרוּ בֵּיהּ אֲבָהָתַי; תֵּדַע, דִּכְתִיב: "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ"; אֶבָל בְּהָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל. וְאִי אִיתְמַר בְּהָא - בְּהַךְ קָאָמַר שְׁמוּאֵל, אֶבָל בְּהָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב, צְרִיכָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: הִלְכָתָא כְּוָותַיְיכוּ? אָמַר לֵיהּ: הִלְכָתָא כְּוָותַיְיכוּ, דְּמִקְרְבִיתוּ לְבָבָא דְּרֵישׁ גְּלוּתָא דִּשְׁכִיחִי דַּיָּינֵי. אִיתְמַר: שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר, שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה - אֵין לָהֶן דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, כָּל שֶׁכֵּן חִיצוֹן בְּמַתָּנָה וּפְנִימִי בְּמֶכֶר. חִיצוֹן בְּמֶכֶר וּפְנִימִי בְּמַתָּנָה - סְבוּר מִינָּהּ: אֵין לָהֶן דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה; וְלָא הֵיא, מִי לָא תְּנַן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּמוֹכֵר, אֲבָל בְּנוֹתֵן מַתָּנָה נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן? אַלְמָא, מַאן דְּיָהֵיב מַתָּנָה - בְּעַיִן יָפָה יָהֵיב, הָכָא נַמִּי מַאן דְּיָהֵיב מַתָּנָה - בְּעַיִן יָפָה יָהֵיב. **משנה** הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - מָכַר אֶת הַדֶּלֶת אֲבָל לֹא אֶת הַמַּפְתֵּחַ, מָכַר אֶת הַמַּיטַלְטֶלֶת, מָכַר אֶת הָאֵיצְטְרוֹבִיל אֲבָל לֹא אֶת הַקֶּלֶת, וְלֹא אֶת הַתַּנּוּר וְלֹא אֶת הַכִּירַיִם. בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ"

הרי

אור השמש שאין בו שינויים מורה על ההמשכה מלמעלה, ואילו אור הירח שיש בו שינויים, מורה על העבודה של המקבל בכוח עצמו דווקא, ובזה דווקא הוא עיקר התענוג.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח

נימא מתניתין דלא כרבי מאיר — מדתנן דלא מכר את המפתח דייק, דהא מכח מפתח מסיק דאתיא דלא כרבי מאיר. ולא כפירוש הקונטרס, דפירש דהשתא מדקתני לא מכר את המכתשת המיטלטל קא פריך.

מחוורתא דלא כרבי מאיר — ואם תאמר: והא קאמר ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עח, ב) דרבי אליעזר ורבי מאיר קיימי בחדא שיטה, מדתנן בפירקין (סז, ב), רבי אליעזר אומר: המוכר את הבד מכר את הקורה ויש לומר: דלאו ממש בחדא שיטה קאמר. תדע, דהא טעמא דרבי אליעזר מפרש בברייתא — שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה. **צינור** שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה — איכא לאוקמי אפילו בפרוץ משני רוחות כדרך הצינור, וכגון שחטטו באמצע לקבל צרורות. דבהאי בית קבול חשיבי מים שאובים, שעוברים על אותו בית קיבול, כדתנן (מקואות פרק רביעי משנה ג): החוטט בצינור כדי לקבל צרורות, בשל עץ — בבל שהוא, בשל חרס — רביעית. רבי יוסי אומר: אף בשל חרס בבל שהוא כו'. דאי לא חטטו, אפילו סתום משלשה צדדים — לא חשיב כלי, כדמוכיח רבינו שמואל מהא דתנן (שם משנה ב): המניח את הטבלא תחת הצינור, אם יש לה לבובו מארבע רוחות כו'. ואין נראה לאוקמי בצינור שסתום מכל צד. ודוקא שמים נופלין מצינור למקוה, אבל אם נפלו מצינור לקרקע, ומקרקע למקוה — המשכה היא, ואינו פוסל המקוה, אם יש כבר במקוה עשרים ואחת סאה מי גשמים, כדתנן בפרק קמא דתמורה (יב, א). **אילימא** רבי אליעזר דבית — התם בהא פליגי. פירש הקונטרס: ומיהו, רבנן דפליגי עליה לא ליהוו הנהו רבנן דאמר לעיל "לא רבי אליעזר ולא רבנן". ונראה לרבינו יצחק דזה דחקו: לפי מה שמפרש לעיל "מכר את המכתשת חקוקה" היינו קבועה ולבסוף חקקה, "אבל לא את הקבועה" היינו חקקה ולבסוף קבועה — אלמא מיפלגי רבנן בין חקקה ולבסוף קבועה ובין קבועה ולבסוף חקקה, אם כן אתי שפיר כרבנן. ובחנם דחק לפרש, דמצינן לפרש דחקוקה — היינו שלא תלשה מעולם, שנחקקה בסלע היוצא מן ההר, וקבועה — בין קבועה ולבסוף חקוקה בין חקוקה ולבסוף קבועה. **הרי** היא בקרקע — השתא קא סלקא דעתך דכוורת מחוברת איירי, וצריך לפרש "והרי היא בקרקע" — לקנותה בכסף ושטר וחזוקה. אבל לבסוף, דמסקינן טעמא משום דאיתקש ליער — קאי אדבש שבתוך הכוורת, ולא חיישינן בחיבור הכוורת. ואומר רבינו יצחק: דהשתא הוה מצי למיפרך: וליטעמיך; דלא מוקמת טעמא משום היקשא דיער, אלא משום חיבור כוורת בטיט, אמאי חייב חטאת הרודה ממנה בשבת? דהוה ליה כרודה פת מן התנור, דלא מיחייב, אף על גב דתנור מחובר. ולענין טומאה נמי מקבל הדבש טומאה, אפילו במקומה, כיון דלא בעי מחשבה. ולענין פרוזבול נמי תיפוק ליה דהא איכא מקום ששוכבת עליו, כדפריך ב"השולח" (גיטין לז, א) גבי עציץ נקוב. אלא על כרחך דמנח אסיכי, כדמשני התם. ואם כן אין טעמו של רבי אליעזר משום שמחובר בטיט. ומקבלת

בית, אלא בניינים בפני עצמן הן. **צינור** — של עץ או של אבן, עשוי כמין סילון, ויורדין ממנו מים למקוה. **קבעו בקרקע פוסל את המקוה** — דמים שאובין פוסלין אותו. וכיון שהיה תורת כלי עליו קודם שקבעו — לא מיבטיל תו שם כלי מיניה, ומשוי להו שאובין למים שבתוכו. **ולבסוף חקקו** — הרי הוא כעושה חריץ בקרקע. **מני** — הך ברייתא דקתני המשום קביעות בקרקע לא בטיל שם כלי מיניה דמעיקרא? **לא רבי אליעזר ולא רבנן** — דפליגי עליה. **הי רבי אליעזר** — מאיזה דברי רבי אליעזר אתה למד דלא סבירא ליה הך ברייתא? **והוא הדין דהוה ליה למימר** "והי רבנן", אך אין דרך גמרא להאריך כל כך. **אילימא רבי אליעזר דבית** — דמכתשת חקוקה ולבסוף קבועה בקרקע משוי לה, ומכוורת בכלל בית, ומיהו, רבנן דפליגי עליה לא ליהוו הנהו רבנן דאמר לעיל "לא רבי אליעזר ולא רבנן". **בעין יפה מוכר** — והלכך, אף על גב דאיכא תורת כלי עליו, כיון דמחובר — מכרן המוכר. אבל גבי צינור שחקקו ולבסוף קבעו — מודי דפסיל מקוה. **ורבנן סברי כו'** — משום דרבי אליעזר נקט לה, ואבות דכברי הכל אתיא. **כוורת דבורים** — מחוברת היא בקרקע בטיט. **הרי היא בקרקע** — לכל דבר, להיות נקנית בכסף ובשטר ובחזוקה, ולקנות על גבה מטלטלין, ולכתוב עליה פרוזבול כאילו היא קרקע. דתנן במסכת שביעית פרק אחרון (משנה ו): אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, ואם אין לו — מזכה בתוך שדהו. ולשם מפורש: לפי שראה הלל שנמנעין העשירים מלהלוות לעניים מפני יראת שביעית שמשמטת, והיו עוברין על מה שכתוב "פן יהיה דבר עם לבבך בליעל" וגו' — עמד הלל והתקין פרוזבול. "פרוז" — ריוח, כמו "שהפריז על מדותיו" דבמסכת נדה (ד, ב). "בול" — עשירים, כמו "אלו ראשי בולאות שביהודה" (גיטין לז, א). כלומר, ריוח לעשירים שלא יפסידו שלהם. ותנן: גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני

חֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין. **גמרא** לֵימָא, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי רַבִּי מֵאִיר, הָא אָמַר: מָכַר אֶת הַמַּחֲרֵשׁ - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, הָתָם קְבִיעַ, הָכָא לָא קְבִיעַ. - וְהָא מַפְתֵּחַ דּוּמְיָא דְּדֶלֶת קָתָנֵי, מַה דֶּלֶת דִּקְבִיעָא, אַף מַפְתֵּחַ דִּקְבִיעַ אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - מָכַר אֶת הַדֶּלֶת וְאֶת הַנָּגָר וְאֶת הַמַּנְעוּל, אֲבָל לֹא אֶת הַמַּפְתֵּחַ. מָכַר אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת הַחֲקוּקָה, אֲבָל לֹא אֶת הַקְּבוּעָה. מָכַר הָאִיצְטְרוֹבִּיל, אֲבָל לֹא אֶת הַקֻּלָּת, לֹא אֶת הַתָּנוּר וְלֹא אֶת הַכִּירַיִם; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע; בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ "הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ" - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין; בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת וְלֹא אֶת הַיָּצִיעַ. תָּנוּ רַבָּנַן: צִינּוֹר שֶׁחָקְקוֹ וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, קְבָעוֹ וּלְבַסּוֹף חָקְקוֹ - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. מַנִּי? לָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא רַבָּנַן. - הֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּבֵית, דִּלְמָא הָיְינוּ טַעֲמָא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, וְרַבָּנַן סָבְרִי: מוֹכֵר בְּעֵין רָעָה מוֹכֵר וְאֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּכַוָּורֶת דְּבוֹרִים. דְּתַנְיָא: כַּוָּורֶת דְּבוֹרִים - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע, וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוֹל, ואינה להטלטל ממקום למקום, אף מפתח — בשל עץ מיירי, דקביעא, שיש מפתחות שאין מזיזין אותן מן הפותחת, כגון של בני כפרים, ואפילו הכי לא מכר את המפתח. דאי איתא דבמפתח שאינו קבוע מיירי — ליפלוג וליתני בדידה: המוכר את הבית מכר את המפתח קבוע אבל לא את המיטלטלת, כדקתני גבי מכתשת, וכל שכן דלת דקביע טפי. אלא מדקתני דלת — שמעינן דליכא לאיפלוגי אלא בין דלת למפתח, ואף על גב דקביע בדלת אינו מכור, שהרי תשמיש קל הוא ונוח לטלטלו, ופעמים שמיטלטלת, אבל לא תדיר. **נגר** — בריח, וקבוע בכותל. **מנעול** — קבוע בדלת. **המכתשת החקוקה** — כגון סלע היוצא מן הכותל, וחקק שם מכתשת. **אבל לא את הקבועה** — שהיתה חקוקה ועשויה, ואחר כך קבעה בקרקע, ודלא כמתניתין. ומתניתין רבי אליעזר היא, דפליג בסיפא, ואמר: כל המחובר לקרקע — הרי הוא בקרקע. וכן פירש רבינו חננאל, וכן עיקר. **רבי אליעזר כו'** — אמכתשת קבועה פליג. **בין כך ובין כך** — בין שאמר לו "כל מה שבתוכו", בין שלא אמר. **לא מכר לא את הבור כו'** — דאינו בתוכו של בית, אלא בניינים בפני עצמן הן. **צינור** — של עץ או של אבן, עשוי כמין סילון, ויורדין ממנו מים למקוה. **קבעו בקרקע פוסל את המקוה** — דמים שאובין פוסלין אותו. וכיון שהיה תורת כלי עליו קודם שקבעו — לא מיבטיל תו שם כלי מיניה, ומשוי להו שאובין למים שבתוכו. **ולבסוף חקקו** — הרי הוא כעושה חריץ בקרקע. **מני** — הך ברייתא דקתני המשום קביעות בקרקע לא בטיל שם כלי מיניה דמעיקרא? **לא רבי אליעזר ולא רבנן** — דפליגי עליה. **הי רבי אליעזר** — מאיזה דברי רבי אליעזר אתה למד דלא סבירא ליה הך ברייתא? **והוא הדין דהוה ליה למימר** "והי רבנן", אך אין דרך גמרא להאריך כל כך. **אילימא רבי אליעזר דבית** — דמכתשת חקוקה ולבסוף קבועה בקרקע משוי לה, ומכוורת בכלל בית, ומיהו, רבנן דפליגי עליה לא ליהוו הנהו רבנן דאמר לעיל "לא רבי אליעזר ולא רבנן". **בעין יפה מוכר** — והלכך, אף על גב דאיכא תורת כלי עליו, כיון דמחובר — מכרן המוכר. אבל גבי צינור שחקקו ולבסוף קבעו — מודי דפסיל מקוה. **ורבנן סברי כו'** — משום דרבי אליעזר נקט לה, ואבות דכברי הכל אתיא. **כוורת דבורים** — מחוברת היא בקרקע בטיט. **הרי היא בקרקע** — לכל דבר, להיות נקנית בכסף ובשטר ובחזוקה, ולקנות על גבה מטלטלין, ולכתוב עליה פרוזבול כאילו היא קרקע. דתנן במסכת שביעית פרק אחרון (משנה ו): אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, ואם אין לו — מזכה בתוך שדהו. ולשם מפורש: לפי שראה הלל שנמנעין העשירים מלהלוות לעניים מפני יראת שביעית שמשמטת, והיו עוברין על מה שכתוב "פן יהיה דבר עם לבבך בליעל" וגו' — עמד הלל והתקין פרוזבול. "פרוז" — ריוח, כמו "שהפריז על מדותיו" דבמסכת נדה (ד, ב). "בול" — עשירים, כמו "אלו ראשי בולאות שביהודה" (גיטין לז, א). כלומר, ריוח לעשירים שלא יפסידו שלהם. ותנן: גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני

ואינה

חרי כולן מכורין — כל הנך תשמישין המיטלטלין. אבל שאר מיני תשמישתיה לא מיזדבנו, ואף על גב דאמר "כל מה שבתוכו אני מוכר לך", שלא ריבה בלשון זה אלא תשמישין המיוחדין לבית זה, שאינן רגילין להשאילן מפני בבידן. ומפתח נמי, עיקר תשמישו לפותחת של דלת זו, ואין רואו לאחרת. והיינו טעמא דלא זבין שאר מיני תשמישתיה — דלא בטילי לגבי בית. אי נמי, אינו רוצה להתרחק מן השכונה שלו, וידור בבית אחר, וצריכין לו מטלטלין. אבל גבי חצר תנן לקמן דאם אומר לו "כל מה שבתוכה" — הרי כל מטלטלין מכורין, דהיינו כל מאני תשמישתיה דאיקרו מטלטלי, לבד מחיטי ושערי, בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ, א), דכיון דמסתלק מכל השכונה — מכר את כולן, דטורח הוא לו להוציא כליו משם. אי נמי, לגבי חצר שהוא דבר גדול — בטילי. וגבי מוכר את העיר תנן דאם אמר "כל מה שבתוכה" — מכר את הכל, אפילו בהמה ועבדים דהוו מטלטלי דניידי, וכל שכן חיטי ושערי. דכיון דמסתלק מכל העיר — מכל וכל רוצה להסתלק, דטורח הוא לו להוציא מטלטלי לעיר אחרת. אי נמי, בטלין לגבי העיר. כללא דמילתא: כל מכר הגדול מחבירו — ריבה למכור יותר, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. **גמרא** **לימא מתניתין** — דקתני: לא מכר מכתשת המיטלטל — דלא כרבי מאיר. דאי כרבי מאיר — האמר בפרק "המוכר את הספינה" בברייתא בגמרא: מכר כרם — מכר תשמישי כרם, כגון קנים שבכרם שהן לצרכה כדתנן במתניתין. והוא הדין למוכר בית, שמוכר תשמישי בית. **ומשני: התם קביע** — כלומר, התם בדרכי מאיר איכא למימר דלא איירי רבי מאיר אלא בתשמישין הקבועין לעולם בתוך הכרם, שאין מזיזין אותם משם לעולם, ואף על גב דאינם קבועין בקרקע. אבל מכתשת שאינה קבועה בקרקע — זימנין דשיילי לה, ולא קביעא בבית כל כך. **והא מפתח דוטיא דדלת קתני מה דלת דקביעא** — לעולם, שאין מזיזין אותו משם

חֲרֵי בּוֹלָן – כל התשמישין שנזכרו במשנה ומיוחדים דווקא לבית זה, מְכוּרִין עם הבית.

גמרא

שואלת הגמרא: לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר – האם נאמר שמשנתינו הסוברת שמכתשת המיטלטלת אינה כלולה במכירת בית, אינה כשיטת רבי מאיר, דְּאִי כְּרַבִּי מֵאִיר נשנית, הָא אָמַר רבי מאיר בברייתא (להלן עח:), מָכַר אֶת הַכֶּרֶם ולא פירט אלו דברים שבכרם כלולים במכירתו, מָכַר עמו את תַּשְׁמִישֵׁי הַכֶּרֶם, כגון קנים שמעמידים תחת הגפנים כדי לזוקפן. וכשם שלשיטתו תשמישי כרם כלולים במכירת הכרם, כך תשמישי בית כלולים במכירת הבית, ונמצא שמשנתינו הסוברת שתשמישי בית אינם כלולים במכירה אינה כרבי מאיר. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר לא יקשה לך, משום דְּהָתָם – בברייתא לענין תשמישי כרם, סובר רבי מאיר שאף הם כלולים במכירת הכרם, כיון דְּקָבִיעַ – שהם קבועים בכרם ואין מזיזין אותם ממקומם לעולם, אבל הָכָא – במשנתינו, מדובר במכתשת דְּלָא קָבִיעַ – שאינה קבועה בקרקע לעולם, שפעמים בעליה משאילים אותה לאחרים, ובזה אף רבי מאיר מודה שאינה כלולה במכירת הבית.

שואלת הגמרא: וכי אפשר לומר שמשנתינו כרבי מאיר היא, וכפי שפירשנו שאף לדעתו לא נכלל במכירה אלא דבר הקבוע בו לעולם, וְהָא – הרי שנינו במשנתינו שאף מפתח אינו כלול במכירת הבית, וכיון ששנינו קודם לכן 'מכר את הדלת אבל לא המפתח', בהכרח מוכח דְּמַפְתֵּחַ דּוּמְיָא דְּדֶלֶת קָתָנֵי – שדין זה של מפתח נשנה באופן הדומה לדלת, מַה דֶּלֶת דְּקָבִיעָא – כשם שבדין 'מכר את הדלת' מדובר בדלת קבועה שאין מטלטלין אותה לעולם, אַף מַפְתֵּחַ מדובר בשל עץ דְּקָבִיעַ – שקבוע במקומו ואינו מיטלטל, כדוגמת מפתח של בני הכפרים. שהרי אם דין המשנה אמור במפתח שאינו קבוע, לא היתה המשנה צריכה לחלק בין דלת שמחמת קביעותה כלולה במכירת הבית, למפתח המיטלטל שאינו כלול במכירה, אלא היתה יכולה להשמיע חילוק זה במפתח עצמו, ולחלק בין מפתח קבוע למפתח שאינו קבוע. ומזה שהמשנה לא חילקה כן, משמע שמדובר אף במפתח הקבוע בדלת, ומכל מקום אינו כלול במכירת הבית כיון שקל ונוח לטלטלו, ונמצא שמשנתינו אינה כרבי מאיר הסובר שדבר הקבוע הרי הוא בכלל המכירה. אֶלָּא מְחַוְורְתָא – אכן ברור ומוכח מדין זה של מפתח דְּמַתְנִיתִין – שמשנתינו דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר היא.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה מה כלול במכירת בית: תָּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת ולא פירט איזה מתשמישי הבית כלולים במכירתו, מָכַר עמו אֶת הַדֶּלֶת הקבועה בו, וְכֵן אֶת הַנָּעֲר – ברית הדלת הקבוע בכותל הבית, וְכֵן אֶת הַמַּנְעוּל הקבוע בדלת, אֲבָל לֹא מכר אֶת הַמַּפְתֵּחַ, משום שפעמים מטלטלין אותו מחמת קלותו. וכן מָכַר בכלל הבית אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת הַחֲקוּקָה – שנחקקה בסלע לאחר שקבעוהו בכותל, אֲבָל לֹא אֶת המכתשת הַקְּבוּעָה – שנחקקה עוד בהיותה מיטלטלת, ורק לאחר מכן קבעוה בקרקע. וכן מָכַר בכלל הבית את הָאִיצְטְרוֹבְּלִי – עיגול של עץ שמניחים עליו את אבני הריחיים, משום שהוא קבוע במקומו ואינו מיטלטל, אֲבָל לֹא אֶת הַקֶּלֶת – כלי שמעל הריחיים שנותנים בו את התבואה על מנת לטוחנה, כיון שהוא מיטלטל. וכן לֹא מכר אֶת הַתַּנּוּר וְלֹא אֶת הַכִּירַיִם וְלֹא אֶת חֲרֵי הַיִּם, כיון שהם דברים המיטלטלין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע חֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע, ולפיכך אף מכתשת שנחקקה בעודה מיטלטלת ולאחר מכן קבעוה בקרקע, דינה כדבר המחובר לקרקע שכלול במכירת הבית. מוסיפה הברייתא: בין לדעת חכמים ובין לדעת רבי אליעזר, בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר 'הוא [–הבית] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מכורין לך', חֲרֵי בּוֹלָן – אף דברים המיטלטלין מְכוּרִין. אמנם בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם אמר 'הוא וכל מה שבתוכו' ובין אם לא אמר כן, לֹא מָכַר עם הבית לֹא אֶת הַבּוֹר החפור בבית, וְלֹא אֶת הַדּוּת – בור שכתליו מחופים באבנים, וְלֹא אֶת הַיָּצִיעַ – בנין נמוך שבצידי הבית, כיון שאינם בכלל הבית אלא בנויים בפני עצמם.

כיון ששנינו מחלוקת חכמים ורבי אליעזר בדין דבר שהיה תלוש ולבסוף חיברו לקרקע אם הרי הוא כקרקע לענין מכירת בית, מביאה הגמרא נידון כעין זה בענין כלי שחיברוהו לקרקע אם פוסל את המים שבתוכו משום 'מים שאובין', ומבררת אם הוא תלוי בנידון שלפנינו: תָּנוּ רַבָּנָן בתוספתא (מקואות פ"ד ה"א), צִינּוֹר המביא מים למקוה, שהיה עשוי באופן שֶׁחָקְקוּ בבקעת עץ או באבן ועשאו כלי, וּלְבַסּוֹף קְבָעוּ בקרקע, והעבירו בתוכו מים למקוה, הרי זה פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, כלומר, המים שבאו מהצינור למקוה פוסלים אותו, כיון שאף אחר קביעת הצינור בקרקע לא בטל ממנו שם כלי שהיה עליו משעה שחקקו, והמים שעברו דרכו נעשו מים שאובים ופוסלים את המקוה. אבל אם בתחילה קְבָעוּ בקרקע וּלְבַסּוֹף חָקָקוּ, אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, כלומר, המים שבאו מצינור זה למקוה אינם פוסלים אותו, כיון שבעודו תלוש לא היה לו שם כלי, והחקיקה לאחר שכבר חובר לקרקע דומה לעושה חריץ בקרקע, שאינו כלי.

שואלת הגמרא: מַנִּי – כשיטת מי נשנית תוספתא זו שחיבור הצינור לקרקע אינו מחשיבו כקרקע ומבטל ממנו שם כלי, הרי אין זה לֹא כשיטת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא כשיטת רַבָּנָן החולקים עליו. המקשן סתם ולא פירש על איזה מדברי רבי אליעזר ורבנן כוונתו. ומביאה הגמרא כמה מקומות שנחלקו בהם רבי אליעזר ורבנן בנידון כעין זה, ומבררת אם אכן משם מוכח שרבי אליעזר ורבנן אינם סוברים כהתוספתא. מבררת הגמרא: הֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – מאיזה דברי רבי אליעזר ורבנן למדים שאינם סוברים כהתוספתא. אִילֵימָא – אם נאמר שלמדים זאת מדברי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּבֵית – שנשנו בברייתא לעיל לענין מכירת בית, שמכתשת שחקקוה בעודה מיטלטלת ולבסוף קבעוה בקרקע כלולה במכירת הבית, כיון שחיברוה מחשיבה לקרקע, ונמצא לפי זה שגם צינור שחקקוהו בעודו תלוש ולבסוף חיברוהו לקרקע הרי הוא בקרקע ובטל ממנו שם כלי, ואין מימיו פוסלים את המקוה משום שאובים, ודלא כהתוספתא.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא אין הוכחה מדין מכירת בית לדין מקוה, שכן מה שמצינו גבי מכירת בית שסובר רבי אליעזר שמכתשת שחיברוה לקרקע הרי היא מכורה עם הבית, הֵיינוּ טַעֲמָא – טעמו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, משום דְּסָבַר שסתם מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, ולפיכך אף שנשאר עליה שם כלי אחר חיבורה לקרקע, מכל מקום דעת המוכר לכלול במכירת הבית את הדברים המחוברים בו, וְרַבָּנָן החולקים עליו סָבְרִי, שסתם מוֹכֵר בְּעֵין רָעָה הוא מוֹכֵר, ולכך אינו כולל במכירתו את המכתשת שיש עליה שם כלי אף אחר שחיברוה לקרקע. ונמצא שאין זה טעם אלא גבי מכירת בית, אבל בצינור שחקקו ולבסוף קבעו, אפשר שמודה רבי אליעזר שאף אחר הקביעה בקרקע נשאר עליו שם כלי ומימיו פוסלים את המקוה.

מביאה הגמרא ראיה לכך מדברי רבי אליעזר במקום אחר: וְאֶלָּא כוונת המקשן לעיל להוכיח מדברי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּנשנו גבי דין כַּוָּורֶת דְּבוֹרִים שאינו סובר כהתוספתא. דִּתְנַן במשנה (שביעית פ"י מ"ז), כַּוָּורֶת דְּבוֹרִים המחוברת לקרקע בטיט, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע לכל דבר, ונקנית בכסף שטר וחזקה כדין קרקע, וכן נקנים המטלטלין עמה בקנין אגב. וְכֵן כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוֹל, כלומר, תקנת הלל שמלוה הרוצה שלא תשמט שנת השמיטה ממון שהלוה קודם שנת השמיטה ויפסיד ממונו, כותב שטר פרוזבול שבו הוא מוסר את חובו לבית דין לגבותו, ובאופן זה אין השמיטה משמטת את החוב, ופרוזבול זה נכתב רק אם יש ללוה קרקע, ודעת רבי אליעזר שאף כוורת נחשבת בקרקע לגבי זה.

עבודת הצדיקים היא באופן של אתהפכא . . כל עבודתם היא באופן דילכו מחיל אל חיל, שהוא עניין ההליכה בעילוי אחר עילוי בקדושה גופא. עבודת בעלי־תשובה היא באופן של אתכפיא, שצריכים להילחם עם הרע ולכפותו תמיד.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח

וְכן כוורת זו אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה כל זמן שהיא בִּמְקוֹמָהּ, לפי שחיבורה לקרקע מבטל ממנה שם כלי, ודבר שבטל ממנו שם כלי אינו מקבל טומאה, וְכן הָרוֹדֶה דבש מִמֶּנָּה – מחלות הדבש שבכוורת בְּשַׁבָּת בשוגג, חַיָּיב חַטָּאת, כתולש מן הקרקע, שהרי תלש את הדבש ממקום גידולו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שכוורת אף אחר חיבורה לקרקע אֵינָהּ בְּקַרְקַע, אלא ככלי, וְכיון שאינה בקרקע אֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוֹל, וְכן כיון שלא בטל ממנה שם כלי, הרי היא מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה אפילו אם נמצאת בִּמְקוֹמָהּ המיוחד לה, כדין כלי, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה דבש בְּשַׁבָּת פָּטוּר, כיון שאינו תולש מן הקרקע. ונמצא מוכח ממשנה זו שהתוספתא שחילקה בצינור בין חקקו ולבסוף קבעו ולבסוף חקקו אינה כרבי אליעזר, שכן מבואר בדבריו כאן שאף כוורת שחקקה ולבסוף קבעה הרי היא בקרקע, אלא היא כרבנן הסוברים שאף אחר שחיברה לא בטל ממנה שם כלי.

דוחה הגמרא את הראיה מכוורת: מדברי רבי אליעזר האמורים בכוורת אין הוכחה שהוא סובר שתלוש ולבסוף חיברו הרי הוא כמחובר והתוספתא לעיל אינה כשיטתו, כיון דְּהָתָם – שם גבי כוורת מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים אינה על דין הכוורת, אלא על דין הדבש הנמצא בתוכה במקום גידולו, אף שהכוורת עצמה אינה מחוברת לקרקע, דִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר טַעְמָא – כפי שביאר רבי אלעזר בטעם הדבר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמחשיב את הדבש למחובר, דִּכְתִיב (שמואל א׳ יד כז) גבי יהונתן שהלך עם מטהו 'וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ', וקשה מה ענין יער לדבש, אלא בהכרח קרא הכתוב לדבש ״יער״ כדי להשוות את דינם וללמד, מַה יַּעַר הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת בשוגג חַיָּיב חַטָּאת משום מלאכת קוצר, אַף דְּבַשׁ הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת בשוגג חַיָּיב חַטָּאת, והיינו, שהדבש עצמו נחשב למחובר במקום גידולו, אפילו אם הכוורת עצמה אינה מחוברת לקרקע. ומעתה אין להוכיח מכאן שהתוספתא במקואות אינה כרבי אליעזר בכוורת, ויתכן שאף רבי אליעזר מודה שצינור שחקקו ולבסוף קבעו לא בטל ממנו שם כלי, ופוסל את המקוה.

הגמרא מביאה שראיית המקשן שרבי אליעזר ורבנן אינם סוברים כהתוספתא היא ממקום אחר: אֶלָּא המקשן למד מדברי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּנשנו לגבי דַּף של נחתומים שאינו סובר כהתוספתא. דְּתָנַן בכלים (פט״ו מ״ב), דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין – מדף שעליו מניחים הנחתומים את כברותיהם למכור, ואין לו בית קיבול, שֶׁקִּבָּעוֹ [–חיברו] בַּכּוֹתֶל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, כיון שכל המחובר לקרקע דינו בקרקע, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין, שאף אחר שקבעו אינו בטל לקרקע, ומקבל טומאה. וממה שלא חילקה המשנה בין תיקן והחליק את המדף ואחר כך קבעו לבין קבעו ואחר כך תיקנו, מוכח שלדעת רבי אליעזר בשני האופנים המדף טהור כיון שמחובר לקרקע, ולדעת רבנן המדף טמא בשניהם כיון שאין החיבור לקרקע מבטל ממנו שם כלי. ואם כן התוספתא לעיל שחילקה בין קבע את הצינור ולבסוף חקקו לבין חקק את הצינור ולבסוף קבעו מַנִּי – כשיטת מי נשנית, אִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אם כן היה לה להכשיר את המקוה אֲפִילּוּ אם חָקַקוֹ לצינור וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ, כיון שהוא מחובר לקרקע, כשם שמטהר רבי אליעזר בדף של נחתומים אף בתיקנו ולבסוף קבעו בכותל, וְאִי כְּרַבָּנָן, היה לה לפסול את המקוה אֲפִילּוּ אם קְבָעוֹ לצינור וּלְבַסּוֹף חָקְקוֹ נַמִּי, כשם שטימאו חכמים בדף של נחתומים אף אם קבעו ולבסוף תיקנו, מאחר ולא בטל ממנו תורת כלי. ונמצא מוכח ממשנה זו שרבי אליעזר ורבנן אינם סוברים כהתוספתא במקואות.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אפשר ליישב שהתוספתא כדעת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, ולדעתו צינור שחקקו ולבסוף קבעו אינו בטל לקרקע ולא בטל ממנו שם כלי שהיה עליו קודם שקבעו, ופוסל את המקוה. וּמִמה שטיהר רבי אליעזר בדף אף אם תיקנו ולבסוף חיברו לכותל אין ראיה, משום דְּשַׁאנִי פַּשּׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ – שונה דינם של כלי עץ שאין להם בית קבול בכך דְּקבלת טוּמְאָה שלהם קודם שחוברו לכותל אינה אלא מִדְּרַבָּנָן, ומאחר והטומאה במדף עץ שאין לו בית קיבול עוד בהיותו תלוש אינה אלא מדרבנן, מיקל רבי אליעזר ומטהרו לגמרי לאחר שנתחבר לכותל. מה שאין כן לגבי מים שאובים הפוסלים את המקוה מן התורה, מודה רבי אליעזר שצינור שחקקו לא בטל ממנו תורת כלי גם לאחר שקבעו בקרקע. מקשה הגמרא על יישוב זה: מִכְּלַל – מתוך יישוב זה שרק גבי דף שדין טומאתו מדרבנן היקל רבי אליעזר, משמע דְּשָׁאִיבָה דְּאוֹרַיְיתָא – שבאופן זה של צינור המוליך מים שאובים למקוה הרי המקוה נפסל מן התורה, ולכך החמיר בו רבי אליעזר,

---

אגרות קודש

ב״ה, ערחה״פ, ה׳תשכ״ב

ברוקלין, נ. י.

הרה״צ והרה״ח אי״א נו״נ בנש״ק גזע תרשישים וכו׳

מוהר״ר מרדכי שלמה שליט״א נשיא אגודת האדמו״רים

שלום וברכה!

בנועם הנני לאשר קבלת המברק ות״ח ת״ח בעד האיחולים והברכות ליום ההולדת.

וכל המברך יתברך וכמ״ש ואברכה מברכיך, ובתוספתו של הקב״ה שהיא מרובה על העיקר.

ועייג״כ ד״ה אריב״ל (בתחלת ספר המאמרים - תרכ״ט אשר לכ״ק אדמו״ר מוהר״ש).

ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - מכל דבר המעכב עבודת ה׳ בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בהוקרה בכבוד ובברכת החג.

ופלוני הדיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני — שאגבנו כל זמן שארצה. והדיינין חותמין עליו מלמטה, או העדים. והלכך משמסר שטרותיו לבית דין לגבותן, ואיהו לא קגבי — לא קרינא ביה "לא יגרש", דדיינין קמגבו ליה, והפקר בית דין הפקר. והני מילי כשיש לו קרקע ללוה, דדמי כאילו יש למלוה משכון, דבמשכון לא שייך "לא יגרש". שכל מה שיוכלו חכמים לתקן כדי שלא יהו נראין עוקרין דבר מן התורה — התקינו. כן נראה הטעם בעיני. ומרבי זקני זכר צדיק לברכה שמעתי דהיינו טעמא: דסתם לוה אין רגילין להלוותו אלא אם כן יש לו קרקע להשתעבד למלוה, ובמילתא דשכיחא תקינו רבנן, אבל בשאין לו קרקע — מילתא דלא שכיחא היא, ולא תקינו רבנן פרוזבול. ואתא רבי אליעזר למימר דאם יש ללוה כוורת דבורים — כותבין פרוזבול. דסלקא דעתך אמינא: אף על גב דהרי היא כקרקע לשאר דברים, לגבי הך תקנה לא חשיבא קרקע, דלא סמכא דעתיה דמלוה עילויה, הואיל ויכולין לטלטלה. קא משמע לן.

ואינה מקבלת טומאה — זו הכוורת במקומה, דכיון דמחוברת היא לקרקע — יצאה מתורת כלי. וגם הדבש שבתוכה אינו מקבל טומאה, דבטל לגבי כוורת. ודוקא במקומה, אבל אם נטלה משם — אז מקבל הדבש טומאה, כמאן דאמר בפרק "המוכר את הספינה" דלא בעי מחשבה. דאיכא מאן דמצריך מחשבה. והלכך אצטריך הכא גבי טומאה למיתני "במקומה", והוא הדין לכל הנך מילי. **והרודה ממנה** — כשהיא במקומה, דהיינו מקום גידולו של דבש — חייב חטאת, כתולש מן הקרקע. אלמא לרבי אליעזר חקקו ולבסוף קבעו — כקרקע משוי ליה, וברייתא דלעיל דלא כרבי אליעזר היא. ומיהו, הנך רבנן היא. **אינה כקרקע** — משום דחיבור בקרקע לא בטיל תורת כלי מינה, ומקבלת טומאה במקומה. וגם הדבש דלא בעי מחשבה, כדתניא לקמן ב"המוכר את הספינה". **הכי גרסינן: התם אמר רבי אליעזר מאי טעמא דרבי אליעזר** — דחשיב לכוורת דבורים כמחובר — דכתיב "ויטבול אותה ביערת הדבש". ביהונתן כתיב, ובדבש במקום גידולו מיירי, וקרי ליה יער, והלכך חשיב ליה מחובר ואפילו אין הכוורת מחוברת ממש בקרקע. אבל גבי צינור שחקקו ולבסוף קבעו — מודי רבי אליעזר דחשיב כלי ופסיל מקוה, כדקתני ברייתא. ואכתי לא ידעינן הי ניהו רבי אליעזר דלית ליה הך ברייתא. **דף של נחתומין** — נסר רחב לערוך עליו וללוש את הפת. ולי נראה: הוא שקבוע בכותל בתיהן מבחוץ. ולקמן מוקי בדף של מתכת, דפשוטיהן טמאין. **רבי אליעזר מטהר** — דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. **וחכמים מטמאין** — דלא בטיל לגבי קרקע, ותיקון הדף שמחליקין אותו לכך הוא במקום חקיקת הצינור, דתיקון משוי לה גמר כלי לקבל טומאה. ומדלא קמפליג בין תקנו ולבסוף קבעו ובין קבעו ולבסוף תקנו — אלמא לרבי אליעזר הכל טהור, לא שנא חקקו ולבסוף קבעו, לא שנא קבעו ולבסוף חקקו. ולרבנן הכל טמא. אלמא הזהיא ברייתא דצינור דלעיל, דקמפליג בין קבעו ולבסוף חקקו, ובין חקקו ולבסוף קבעו — לא רבנן ולא רבי אליעזר. דאי רבי אליעזר — אפילו חקקו ולבסוף קבעו היה לו להכשיר, ואי רבנן — אפילו קבעו ולבסוף חקקו נמי יפסול את המקוה. **לעולם רבי אליעזר** — סבירא ליה כברייתא, דצינור שחקקו ולבסוף קבעו אכתי כלי הוא, ולא בטיל לגבי קרקע, ופסיל את המקוה. והכא גבי דף — היינו טעמא דרבי אליעזר דמטהר ליה אפילו בתקנו ולבסוף קבעו, דשאני פשוטי כלי עץ בגון האי, דאפילו קודם שקבעו אין לו טומאה אלא מדרבנן, והלכך בקבעו — מיקל רבי אליעזר. אבל לעיל, גבי צינור, שמים שאובים פוסלין את המקוה מן התורה, כדתניא בתורת כהנים: יכול מילא מים על כתפו ועשה מקוה בתחלה יהא טהור? תלמוד לומר "מעין", מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים — התם מודי רבי אליעזר דפסיל מקוה, דמשום קביעותו בקרקע לא בטיל מניה תורת כלי דמעיקרא. ומיהו, לא אשכחן טומאה לפשוטי כלי עץ אפילו מדרבנן חוץ מאותן הראוין למדרס, וכדתנן במסכת נדה (מט, א): כל המיטמא מדרס מיטמא טמא מת. ובמסקנא נמי מוקמינן לה בדף של מתכת. **ומתמה נמרא: מכלל דשאיבה דאורייתא** — דמדקא משני הכי — שמעינן דברייתא דלעיל בפסול שאיבה דאורייתא מיירי. והלא מדרבנן הוא, כדאמרינן במסכת יבמות (פב, ב) שאם היה מקוה ארבעים סאה ונתן סאה שאובין ונטל סאה — כשר. עד כמה? רבי יוחנן אמר: עד רובו. והיינו טעמא, דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה ממים מכונסין לכתחלה בלא שאיבה, דאיתקש למעין, כדפרישית לעיל. ואפילו נפלו בתר הכי שאובין — בטלו ברובא. אי נמי, קמא קמא בטיל. ולעיל נמי גבי צינור — המקוה היה עשוי כבר כהוגן, ואחר כך קבעו שם צינור, כדקתני: פוסל את המקוה — מכלל דהיה שם מקוה מעיקרא, הלכך פסולא מדרבנן הוא. [מכאן שייך לעמוד ב] **ועוד** — אפילו אם תמצא לומר דאחמירו ביה רבנן כשל תורה, הכא גבי דף נמי בדאורייתא מיירי, דבדף של מתכת מיירי, דטומאתו מן התורה. דבשלמא עץ — אתקש לשק, [דכתיב] "כלי עץ או בגד או עור או שק" (ויקרא יא), מה שק מיטלטל מלא וריקן — אף כלי עץ כו'. אבל כלי מתכת בפרשת מדין הוא [דכתיב] (במדבר לא) "אך את הזהב" וגו', ולא אתקש לשק. ואכתי דלא כרבי אליעזר היא דצינור, דרבי אליעזר לא קמפליג מידי בין חקקו ולבסוף מעיקרא לחקקו ולבסוף קבעו. **האמר רבי יוסי ברבי חנינא כו'** — משום דפשוטי כלי עץ לית להו טומאה כלל, הלכך אוקמה בדף של מתכת.

אלא

ואינה מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בְּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדָהּ מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת - חַיָּיב חַטָּאת; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ כְּקַרְקַע, וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוֹל, וּמְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בְּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדָהּ מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת - פָּטוּר. הָתָם מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ", מַה יַּעַר - הַתּוֹלֶשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת, אַף דְּבָשׁ - הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּדַף, דְּתִנַּן: דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין שֶׁקְּבָעוֹ בְּכוֹתֶל - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין; מַנִּי? אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֲפִילּוּ חֲקָקוֹ וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ, אִי רַבָּנַן - אֲפִילּוּ קְבָעוֹ וּלְבַסּוֹף חֲקָקוֹ נַמִּי - לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, וְשָׁאנֵי פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, דְּטוּמְאָה דְּרַבָּנַן. - מִכְּלָל דְּשֵׁאִיבָה דְּאוֹרַיְיתָא?

והא

[ומקבלת טומאה במקומה] — ואם תאמר: מה טעם נקט גבי טומאה במקומה? דאין חילוק בין במקומה בין שלא במקומה, דהא לאו מחוברת היא ואומר רבינו תם: דשלא במקומה מקבלת טומאה, כיון דמטלטלין אותה ממקום למקום, ודמי לשאר כלים שבבית. וגזרו בה רבנן טומאה, דלמא אתי לאיחלופי.

ושאני פשוטי כלי עץ דרבנן — ואם תאמר: דבהנך דחזו למדרסות איכא טומאה דאורייתא, דכל המטמא מדרס מטמא טמא מת, קל וחומר מפכין קטנים, כדאמרינן בפרק "ביצד הרגל" (בבא קמא כה, ב) ובפרק על "אלו מומין" (בכורות לח, א) נמי פריך: ואין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קבולי טומאה הוא? והא דומיא דשק בעינן ומשני: בהנך דחזו למדרס. ואי בשאר פשוטי כלי עץ דלא חזו למדרס — הנהו אפילו מדרבנן לא מקבלי טומאה, כדמוכח בריש חולין (ג, א) דאמר: הכל שוחטין — ואפילו טמא במוקדשין. האי טמא דאיטמי במאי כו'. ומשני: כגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה. ואי מקבלי טומאה מדרבנן — מאי משני? וכי תימא: התם בדלא עבדה כעין כלי. דעל כרחך איירי בדעבדה כעין כלי, דקדשים טעונים שחיטה בכלי, כדאמרינן ב"התודה" (מנחות פב, ב) מ"ויקח את המאכלת". ועוד, תנן במסכת כלים (פרק שני משנה א) ומייתי לה בפרק קמא דשבת (טז, א): כלי עץ ובלי עצם ובלי זכוכית — פשוטיהם טהורים, ומקבליהם טמאים, ועל כרחך טהורים אפילו מדרבנן, דכלי זכוכית אפילו מקבליהם ליכא טומאה אלא מדרבנן, כדאמרינן במסכת שבת (שם) ופירש רבינו שמואל: דודאי אין להם טומאה אפילו מדרבנן, ומסקנא לא קיימא הכי, אלא מוקי לה בדף של מתכת. ויש מפרשים: בדף של נחתומין, אף על פי שהוא פשוטי כלי עץ — מקבל טומאה מדרבנן, כיון שהוא משמש אדם ואת משמשי אדם. דדריש בתורת כהנים בפרשת "ויהי ביום השמיני": "בלי", יכול אפילו הסולם והקולב כו' — תלמוד לומר "בלי עץ" ולא "בל כלי עץ". יכול שאני מוציא את השולחן ואת הטבלא ואת הדולבקי — תלמוד לומר "בל כלי עץ", ריבה. ומה ראית לרבות את אלו כו' — תלמוד לומר "שק", מה שק שהוא משמש אדם ואת משמשי אדם — אף אני ארבה את השולחן כו'. ועל כרחך כשאין ראוין למדרס — מדלא נקט מטה כסא וספסל, והוה ליה לרבוינהו מקראי דמשכב ומושב. ובאין להם בית קבול איירי — מדלא קאמר "מה שק מיטלטל מלא וריקם". אלמא מקבלי טומאה. ואף על גב דמפיק להו מקרא — לא הוי אלא אסמכתא, כמו כמה דרשות דתורת כהנים ובספרי דלא הוי אלא אסמכתא. וכן משמע בפרק "שתי הלחם" (מנחות צו, ב), אמר רבי יוחנן: לדברי האומר מסגרתו למטה היתה, פירוש: למטה ברגלי השולחן ולא בשולחן — טבלא המתהפכת טמאה. פירוש, דדרשינן: "השולחן הטהור" — מכלל שהוא טמא. לדברי האומר מסגרתו למעלה היתה — טבלא המתהפכת תיבעי. דהא דשולחן של מקדש מקבל טומאה, לפי שהיה לו בית קבול. אבל טבלא המתהפכת, שאין לה בית קבול — תיבעי. ואי דרשה גמורה היא דתורת כהנים — אמאי תיבעי? תיפוק ליה מקרא דהתם אלא ודאי אסמכתא היא. ובטבלא המתהפכת מספקא ליה אי מקבלא טומאה מדאורייתא, כדפירש הקונטרס התם, משום דעדיפא משאר פשוטי כלי עץ, לפי שראוי להשתמש בה משני צדדין. ולמאן דאמר למטה היתה — טמא, מדכתיב "הטהור".

מכלל דשאיבה דאורייתא — רשב"ם ורבינו תם מפרשי דכולו שאוב הוי דאורייתא, ומביאים ראיה מדתניא בתורת כהנים, בפרשת "ויהי ביום השמיני": "מקוה מים יהיה טהור", יכול מילא בכתפו ועשה מקוה בתחלה יהא

יהא טהור? תלמוד לומר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", מה מעין בידי שמים — אף מקוה בידי שמים. ויש לדחות, דאסמכתא היא, כמו כמה דרשות דתורת כהנים. ועוד מביא ראיה רבינו תם, דתנן במסכת מקוואות בפרק שני (משנה ד), רבי אליעזר אומר: רביעית בתחלה פוסל את המקוה, ושלשה לוגין על פני המים. ומדמחמיר בתחלה טפי מבסוף — שמע מינה דבתחלה פוסלין מדאורייתא. ויש לדחות: דהא דאחמיר רבי אליעזר בתחלה ברביעית — משום דרביעית הוא שיעור טבילה למחטין ולצינורות, וכבר יש שם פסול מקוה עליהם. ולרבינו יצחק נראה דאפילו כולו שאוב דרבנן. כדמשמע בתוספתא דמקוואות, דתניא בפרק שני: מקוה שהניחו ריקן, ובא ומצאו מלא — כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה. ומדקא מכשר ליה זה מספק — שמע מינה דכולו שאוב מדרבנן. וליכא למימר דלאו בכולו שאוב איירי, אלא כשהיה בו מים אך שהיה חסר — דאם כן הוה ליה למימר "שהניחו חסר". ד"ריקן" משמע לגמרי ריקן, שלא היה בו מים כלל. ועוד אמר בפרק קמא דפסחים (יז, ב) גבי משקין בית מטבחיא, בכלים — טמאים, בקרקע — טהורים. ומפרש התם דבקרקע טהורים משום דחזי להטביל בהן מחטין וצינורות. אלמא, אפילו כולו שאוב חזי להטביל בו. דבשאוב מיירי, מדמפליג בין כלים לקרקע. וסתם משקין בית מטבחיא נמי שאובין הם. ורבינו שמשון בן אברהם דוחה: דהכי קאמר בכלים טמאים — פירוש: שהיו בכלים, אף על גב דהשתא הן בקרקע. ולפי שהיו שאובים בקרקע, שלא היו מעולם בכלים טהורים. והרב רבינו משה מפונטוי"א דוחה: דאף על גב דשאיבה דאורייתא היא — בקרקע טהור, משום שאפשר בלא המשכה, דכי נפלו מן הכלי לרצפה שהיא חלקה מימשכי אילך ואילך, והוה ליה כשאיבה שהמשיכה כולה, דכשרה. ובפרק קמא דתמורה (יב, א) דלא מכשיר המשכה אלא כי איכא עשרים ואחת סאה במקוה — אפשר דהיינו מדרבנן. ואם תאמר: בשלמא אי כולו שאוב מדאורייתא — היינו דגזרו חכמים שלשה לוגין מים שאובין פוסלים אטו כולו שאוב, ודוקא בשלשה לוגין גזרו שהן ראוין לרחיצת אדם, כדאמרינן בפרק קמא דשבת (יד, א): בתחלה היו טובלין במערות סרוחים, ונותנין על גביהן שלשה לוגין מים שאובין כו'. אבל אי כולו שאוב דרבנן — אמאי גזרו כלל בשאיבה? ויש לומר: גזירה שמא יטבול בכלי. דדומיא דמעין אמר רחמנא, שהן בקרקע. ומההוא מקוה שהניחו ריקן, אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאדרבה, יש להוכיח דכולו שאוב דאורייתא. דקתני: כשר, מפני שזה ספק מים שאובין וחזקת המקוואות כשרות. שאדם אינו עושה מקוה אלא לטבול בו, ואינו ממלא אותו מסתמא מים שאובים, אלא מים כשרים לטבילה משמע: דוקא משום חזקה הוא דכשר, הא לאו הכי — פסול, דספיקא דאורייתא לחומרא. תדע, דקתני סיפא: צינור המקלח למקוה והמכתשת נותנה בצדו, ספק מן הצינור למקוה ספק מן המכתשת למקוה — פסול, מפני שהפסול מוכיח. ואם יש בו רוב מקוה — כשר, מפני שיש ספק מים שאובים למקוה. ומדמכשר בשיש בו רוב מקוה מספק, וכשאין רוב פסול — משמע דרובו שאוב דאורייתא. ועוד, תניא התם: שני מקוואות, אחד שאוב ואחד כשר, וטבל באחד מהן מטומאה חמורה, ועשה טהרות — הרי הן תלויות. ומדלא מטהרינן מספק — אלמא כולו שאוב דאורייתא. והראיות לא נראו לרבינו יצחק. עוד האריך רבינו שמשון בן אברהם. ועוד אומר רבינו תם: דדוקא במקוה חסר פוסלים מים שאובין, אבל במקוה שלם — כל מים שאובין שבעולם אין פוסלין אותו. ושמה כתב ראיות ממסכת מקוואות, ואין להאריך. ואכתוב ואכתוב ראיה אחת, דתנן התם פרק ששי (משנה ח): היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום — ממלא בכתף ונותן בעליון, עד שירדו בתחתון ארבעים סאה. משמע, אף על פי שרוב מים שאובין — אין נפסל, כיון שהיה שלם. דהא אי אפשר אם לא נתן בעליון יותר מארבעים סאה. **בעי** רב יוסף מי גשמים שחישב עליהם להדיח בהן את האיצטרובלין מהו להכשיר בהן את הזרעים — פירש הקונטרס: דבכל תלוש ובכוח חיברו מיבעיא ליה לענין הכשר זרעים, ואליבא דרבנן דמכתשת. ואין נראה לרבינו יצחק, דאם כן לימא סתמא: תלוש ולבסוף חיברו לענין הכשר זרעים לרבנן, מהו? כדנקיט בפרק קמא דחולין (טז, א), ולא הוה ליה למינקט איצטרובל טפי משאר מילי. ועוד: דאין סברא לדמות הכשר זרעים למכר, שתהא מכתשת חשובה כתלוש לענין הכשר זרעים כמו שחשובה לענין מכר. ועוד: דלענין שחיטה נמי תיבעי? לרבנן תלוש ולבסוף חיברו, מהו? אי הוי כתלוש או לא. ועוד: דפירש דלרבנן דדף לא מיבעיא ליה, דלדידיהו ודאי הוי כתלוש, אם כן, אדמיבעיא ליה לרבנן דמכתשת אי סבירא ליה כרבי אליעזר או כרבנן דדף, לענין הכשר זרעים — תיבעי ליה לענין טומאת דף גופיה, דאיפליגו בה רבי אליעזר ורבנן ועוד: כיון דלרבנן דדף פשיטא ליה דהוה כתלוש — הכי נמי לרבנן דמכתשת, דאמאי אית לן למימר דפליגי הני רבנן דרבי אליעזר אהנך רבנן דרבי אליעזר? ועוד: דאינו מחלק בין דף למכתשת לבותל ואיצטרובל. ובפרק קמא דחולין (טז, ב) מחלק בין סכין הקבועה לצור היוצא מן הבותל, דקאמר: שאני סכין דלא מבטל ליה. ונראה לרבינו יצחק: דלרבנן דדף מיבעיא ליה, דלחשבי ליה לדף תלוש לענין טומאה, והוא הדין לענין הכשר זרעים, דהכשר טומאה דמו אהדדי. ואליבא דמאן דאמר בפרק קמא דחולין (טז, א) דתלוש ולבסוף חיברו דבותל בנין, לענין הכשר זרעים הוי כמחובר. והשתא מיבעיא ליה לרבנן דדף ומכתשת, דכולהו רבנן דרבי אליעזר מסתמא חדא נינהו, באיצטרובל דוקא מיבעיא ליה, והכי קמבעיא ליה: איצטרובל דבטל לגבי קרקע גבי מכר לרבנן דמכתשת, אי הוי בטל לגמרי כמו כותל, וחשיב נמי מחובר לענין הכשר זרעים. או דלמא לענין הכשר זרעים לא חשיב מחובר כמו כותל, אלא דוקא לענין מכר, משום עין יפה. אף על גב דלא מהני עין יפה לענין מכתשת — היינו משום שאין סופה כל כך להתעכב בבית כמו האיצטרובל. ומיהו, לענין הכשר זרעים לא חשיב האיצטרובל מחובר, לפי שעשוי לינטל יותר מכותל. ואליבא דרבי אליעזר לא מיבעיא ליה, דהא חשיב דף מחובר לענין טומאה, והוא הדין לענין הכשר זרעים, וכל שכן איצטרובל. והא דקאמר "אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך, דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע" — לאו דוקא נקט ההוא לישנא, דהא ממכר אין להוכיח אהכשר זרעים, אלא אמאי דמטהר בדף קא סמיך.

מעמלא

אלא לעולם רבנן — דדף הוא. ודקשיא לך: גבי צינור אפילו קבעו ולבסוף חקקו נמי יפסול למקוה, לרבנן דמטמאי ליה גבי דף וחשיבי ליה כלי בכל ענינים, אפילו בקבעו ולבסוף חקקו — שאני שאיבה דרבנן, כדפרישית לעיל. הלכך, גבי צינור הוא דמקילי רבנן ואמרי אינו פוסל בקבעו ולבסוף חקקו. אבל לגבי דף, דטומאתו מן התורה — לעולם טמא, אפילו בקבעו ולבסוף תקנו. דסבירא להו לרבנן דכל המחובר לקרקע אינו בקרקע. **אי הכי** — דלרבנן הכל שוה, בין קבעו ואחר כך חקקו בין חקקו ואחר כך קבעו — לא בטיל לגבי קרקע, וחשיב כלי גמור, וגבי שאיבה הוא דאקילו לבטלו אגב קרקע — אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי לא יפסול מקוה, ולבטיל אגב קרקע ומשני: **התם דאיכא תורת כלי כו'** — וכל כך לא רצו להקל, דאין לך שאיבה גדולה מזו, הואיל והוה שם כלי עליה קודם שהוקבע בקרקע, ואי לא חשבת ליה כלי — בטלה גזירתם לגמרי. **בעי רב יוסף מי נשמים** — שהיו יורדין, וחישב עליהן שידיחו האיצטרובלין, מהו שאותן גשמים יכשירו זרעים, אם נפלו עליהן, לקבל טומאה? דתנן (משכירין פרק ראשון משנה א): כל משקה שתחלתו לרצון, אף על פי שאין סופו לרצון — מכשיר. והכא נמי, כיון דניחא ליה בירידתן לצורך איצטרובל, אף על גב דלא ניחא ליה בירידתן על הפירות — הוי הכשר. ובלבד שיהא איצטרובל חשוב כתלוש, דלא מהני מחשבתו, ולא קרינא ביה "רבי יתן", אלא היכא דמחשב שירדו על דבר תלוש. כדאמרינן בפרק קמא דשחיטת חולין (טז, א): תלוש ולבסוף חיברו לענין הכשר זרעים מחלוקת. דתנן: הכופה קערה על גבי הבותל כו', ופרכינן רישא לסיפא, ודייקינן מינה דבותל בנין חשוב תלוש, ואם חישב שיודח — הרי זה בכי יותן, אבל בבותל מערה, שהוא מחובר מעיקרו — לא מהניא מחשבתו להכשיר זרעים. ובתורת כהנים יליף מקראי דבעינן מחשבה לצורך דבר התלוש. והאי איצטרובל נמי, תלוש ולבסוף חיברו הוא. ואליבא דרבנן דלעיל דפליגי במכתשת קבועה קמיבעיא ליה, כדמפרש ואזיל, אי סבירא להו דתלוש ולבסוף חיברו לענין הכשר זרעים הוי תלוש, או לא. **אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך** — דודאי חשיב מחובר. ולא מיבעיא איצטרובל דדמי לקרקע טפי ממכתשת קבועה, דודאי חשיב מחובר. אלא אפילו מכתשת קבועה דחשבו לה רבנן תלוש — פליג איהו, ואמר: כל המחובר כו'. והא ליכא למימר דטעמיה התם משום דבעין יפה מובר — דהא כללא קאמר. ועוד: דשמעינן ליה גבי דף דמטהר, אפילו בתקנו ולבסוף קבעו. ואליבא דרבנן דדף נמי לא קמיבעיא ליה, דודאי תלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש, כדקא חשיבי ליה תלוש גבי טומאה אפילו בקבעו ולבסוף תקנו, והוא הדין להכשיר. **כי תיבעי לך אליבא** — דרבנן דלעיל, דפליגי עליה דרבי אליעזר במכתשת קבועה, מאי? מי אמרינן: היינו טעמייהו, דסבירא להו דכל תלוש ולבסוף חיברו חשיב תלוש, והלכך לא מכר את הקבועה, והוא הדין לגבי הכשר טומאה. וכיון דטעמייהו משום דחשיבי ליה תלוש — לא מבעיא היכא דחשיב להדיח מכתשת קבועה, דמכשירין, אלא אפילו חשיב להדיח בהן איצטרובל — מכשיר את הזרעים. דעל כרחך טעמייהו גבי אצטרובל

וְהָא קַיְימָא לָן: דְּרַבָּנַן וְעוֹד, הָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי חֲנִינָא: בְּרַךְ שֶׁל מַהֶכֶת מַהֲלוֹקֶת - לְעוֹלָם רַבָּנַן הִיא, וְשָׁאנֵי שְׁאִיבָה דְּרַבָּנַן. - אִי הָכִי, אֲפִילּוּ חֲקָקוֹ וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ נַמִּי - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָיְיקָא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו בְּתָלוּשׁ. בָּעֵי רַב יוֹסֵף: מֵי גְּשָׁמִים שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם לְהַדִּיחַ אֶת הָאִיצְטְרוּבְּלִין, מַהוּ לְזָרְעִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר: כָּל הַמְחוּבָּר לְקַרְקַע הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע - לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי: אֵינוֹ כְּקַרְקַע, מַאי? תֵּיקוּ. שְׁלַח לֵיהּ רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא וּזְטִי לִגְרַהְדְּעָא: כִּי אָתֵיתָ הַךְ אִיתְתָא לְקַמָּךְ,

אגבה

וְהָא קַיְימָא לָן שמים שאובין שנפלו למקוה קיים שכבר היו בו מי גשמים, לא פסלוהו אלא מִדְּרַבָּנַן, וכיון שגם בתוספתא לעיל משמע שמדובר בצינור שקבעוהו להוליך מים למקוה קיים, ואין המים שנשאבו בצינור פוסלין אותו אלא מדרבנן, אם כן מדוע לדעת רבי אליעזר החמירו לפסול בצינור זה כשחקקו ולבסוף קבעו.

מוסיפה הגמרא להקשות על יישוב זה שרק בדף היקל רבי אליעזר משום שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן: וְעוֹד, אפילו אם נתרץ את הקושיא הראשונה, ונפרש שאף שמים שאובין אינם פוסלים אלא מדרבנן מכל מקום חכמים החמירו בפסול מים שאובין כאיסור תורה, עדיין יקשה היאך יישבה הגמרא שטעמו של רבי אליעזר שהיקל בדף הוא משום שפשוטי כלי עץ טומאתן אינה אלא מדרבנן, ולכן טיהר רבי אליעזר אפילו בתיקנו ולבסוף קבעו בכותל, הָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי חֲנִינָא, שלא נחלקו בדף של עץ, כיון שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה כלל, אלא בְּדַף שֶׁל מַתֶּכֶת נאמרה מַחֲלוֹקֶת רבי אליעזר וחכמים, וכיון שפשוטי כלי מתכת שאין להם בית קיבול מקבלים טומאה מן התורה, ואף על פי כן טיהרו רבי אליעזר אחר שחיברו לכותל אף אם תיקנו קודם לכן, נמצא שהתוספתא לעיל בצינור שחקקו ולבסוף קבעו שפוסל אינה כשיטתו, שהרי לדבריו אף בדבר שדינו מן התורה אין חילוק בין חקקו ולבסוף קבעו לקבעו ולבסוף חקקו, שבשניהם בטל ממנו שם כלי אחר חיבורו לקרקע, ואילו בתוספתא מבואר שאם בתחילה חקקו, אף לאחר חיבורו לכותל לא בטל ממנו שם כלי, ואם כן היאך העמידו את התוספתא כרבי אליעזר.

מחמת קושיות אלו חוזרת בה הגמרא, שאכן אי אפשר ליישב את התוספתא כדעת רבי אליעזר, ומיישבת הגמרא את התוספתא כדעת רבנן המטמאים בדף של נחתומין. מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם התוספתא כְּרַבָּנַן הִיא, ואף שלדעתם דף נחשב ככלי ומקבל טומאה בין אם תיקנו ולבסוף חיברו ובין אם חיברו ולבסוף תיקנו, מכל מקום גבי צינור מודים רבנן שאם קבעו ולבסוף חקקו אינו נחשב ככלי לפסול את המים שבו משום שאובין, וְשַׁאנִי שְׁאִיבָה דְּרַבָּנַן משום שפסול מים שאובים הבאים מהצינור למקוה קיים אינו אלא מדרבנן, ולכך הקילו שאינו פוסל אם קבעו ולבסוף חקקו. מה שאין כן בדף של נחתומים העשוי מתכת שטומאתו מן התורה, הרי הוא טמא אף אם קבעו ולבסוף תיקנו, כיון שכל המחובר לקרקע אינו כקרקע.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן לדעת רבנן מעיקר הדין אין חילוק בין קבעו ולבסוף חקקו או חקקו ולבסוף קבעו, כאשר הקילו רבנן בצינור משום שפסול מים שאובים מדרבנן, מדוע הקילו רק באופן שקבעו ולבסוף חקקו, אֲפִילּוּ באופן שֶׁחָקְקוּ וּלְבַסּוֹף קָבָעוּ נַמִּי – גם היה להם להקל שלא יפסול את המקוה. משיבה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה דינו של צינור שחקקו ולבסוף קבעו במה דְּאִיכָּא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו בָּתָּלוּשׁ, ואם היו מקילים אף באופן זה שאחר שקבעו יבטל שם כלי ממנו, היתה בטלה גזירת חכמים שפסלו מים שאובין.

מאחר והובא לעיל (סה:) מחלוקת רבי אליעזר ורבנן בדין תלוש ולבסוף חיברו אם הרי הוא כמחובר לענין מכירת בית, הגמרא מוסיפה לעסוק בנידון זה לענין הכשר זרעים לקבלת טומאה. והיינו, שנאמר בתורה (ויקרא יא לד) 'מִכֹּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא', ודרשו מכך (חולין לו.) אוכל הבא במים הוכשר לקבל טומאה ושלא בא במים לא הוכשר. הכשר זה אינו אלא בשני תנאים: א. שהמשקין ינתנו על האוכל ברצון הבעלים. ואם תחילת ירידתן היתה ברצון, אף על פי שבשעה שירדו על האוכל עצמו לא היה ברצון, הרי הם מכשירין את האוכל לקבלת טומאה, כמבואר במכשירין (פ"א מ"א). ב. שירדו המים לצורך דבר התלוש ולא לצורך דבר המחובר לקרקע, כמבואר בחולין (סז:).

מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רַב יוֹסֵף, מַי גְּשָׁמִים שֶׁבשעת ירידתם חָשַׁב עֲלֵיהֶם הבעלים לְהָרִיחַ בהם אֶת הָאִיצְטְרוֹבְלִין – עיגול של עץ המחובר לקרקע שעליו מניחים את אבני הריחיים, מַהוּ לְזַרְעִים – האם יש בכוחם של אותם מים להכשיר זרעים לקבלת טומאה אם נפלו עליהם. ועל אף שנפילת המים על הזרעים היתה שלא ברצון הבעלים, מכל מקום כיון שבעת נפילתם היה רצון הבעלים להשתמש בהם לצורך הדחת האיצטרובלין, הרי זה משקה שתחילת נפילתו לרצון שאף שאין סופו לרצון הרי הוא מכשיר. אמנם זהו דווקא אם האיצטרוביל נחשב לדבר תלוש, אבל אם נחשב למחובר אין בכוחם של אותם מים להכשיר את הזרעים. ומעתה יש להסתפק באיצטרוביל שהיה תלוש ולבסוף חיברוהו לקרקע האם עדיין נחשב הוא לתלוש והמים שירדו לצורך הדחתו מכשירין את הזרעים, או שנחשב למחובר ואין מים שירדו לצורך הדחת דבר מחובר מכשירין את הזרעים.

הגמרא מבארת לשיטת מי יש מקום להסתפק בכך, ומהם צדדי הספק: אַלִּיבָּא [–לשיטתו] דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר בברייתא לעיל (סה:) שמכתשת שנחקקה ולאחר מכן נקבעה כלולה במכירת הבית, לפי שכָּל דבר הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע חַיְּרֵי הוּא כְּקַרְקַע, לֹא תֵּיבָּעֵי לָךְ – אין לך להסתפק בכך, שכן לא רק איצטרוביל שהוא דומה לקרקע יותר ממכתשת קבועה ודאי נחשב לקרקע, אלא אפילו במכתשת קבועה שהחשיבוה רבנן כתלושה חלק עליהם רבי אליעזר והחשיבה כקרקע, ולשיטתו ודאי שאין המשקין לצרכם מכשירין את הזרעים, כִּי תֵּיבָּעֵי לָךְ – אלא יש לך להסתפק רק אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּחולקים בברייתא לעיל (שם) על רבי אליעזר וְאָמְרִי שמכתשת שנחקקה ולאחר מכן נקבעה אֵינוֹ כְּקַרְקַע ואינה כלולה במכירת הבית, מַאי – מה דין האיצטרוביל לענין הכשר קבלת טומאה, האם נחשב למחובר לקרקע או לא. האם נאמר שסברת רבנן שמכתשת קבועה אינה כלולה במכירת הבית, משום שכל דבר תלוש אף לאחר שחיברו לקרקע אינו כקרקע, והוא הדין לענין הכשר זרעים לקבלת טומאה יש לדונו כדבר תלוש, ולא רק במכתשת הדין כן שאם חישב להדיחה הרי המים מכשירין, אלא אף באיצטרובלין שהוא נמכר עם הבית אם חישב להדיחו הרי המים מכשירין. או אפשר, שהטעם שלדעת רבנן מכתשת קבועה אינה כלולה במכירת הבית אינו משום שנחשבת כתלושה, אלא משום שכל מוכר בעין רעה מוכר, וסברא זו שייכת רק לדיני מכירה, אבל לגבי הכשר לטומאה סוברים רבנן כרבי אליעזר שכל המחובר לקרקע דינו כקרקע, ואין מחשבת המשקין לצרכם מכשירה אוכלין לקבלת טומאה. תֵּיקוּ – יעמוד נידון זה בספק, שלא נפשט.

הגמרא מוסיפה לעסוק בדין תלוש ולבסוף חיברו לענין 'עישור נכסים'. והיינו, שעל אף שבת אינה יורשת את אביה במקום שיש בן, מכל מקום תיקנו חכמים שתיטול מן הנכסים שנפלו מאביה בירושה לבניו 'עישור נכסים', כלומר עשירית מן הנכסים לצורך נישואיה, כמבואר בכתובות (פח.), ואינה גובה אותם אלא מן הקרקעות.

מביאה הגמרא: מעשה באשה אחת שהיה לה זכות ליטול 'עישור נכסים', ובאה לרב נחמיה ובקשה שישלח לרבה בר רב הונא שישתדל בדינה, כיון שאותם נכסים היו במקומו של רבה בר רב הונא, שָׁלַח לֵיהּ רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא זוּטֵי לְנַהַרְדְּעָא, כִּי אָתְיָא הַהִיא לְקַמָּךְ – כשתבוא אשה זו לפניך,

---

עיקר התענוג הוא בעבודה דאתכפיא דווקא, כי להיותה באופן של מלחמה כו', מודגש בה מעלת העבודה בכוח עצמו.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח

אַגְּבָהּ – תגבה עבורה מירושת אביה, 'עִישּׂוּר נְכְסֵי' אֲפִילּוּ מֵאִצְטְרוּבְלֵי דְּרֵיחַיִם – מתושבת הריחים, לפי שנחשבת כקרקע, כדעת רבי אליעזר הסובר שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. אגב כך מביאה הגמרא עוד חידוש בדין גביית עישור נכסים: אָמַר רַב אַשִׁי, כִּי חֲזִינַן – כשהיינו מצויים בְּי רַב כָּהֲנָא, מַגְבִּינַן – היינו גובים 'עישור נכסים' לצורך פרנסת הבת אֲפִילּוּ מֵעַמְלָא דְּבָתֵּי – מדמי שכירות הבתים שהוריש אביה לבניו, לפי ששכר המגיע מקרקע נחשב לקרקע.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר ולא פירט אלו דברים כולל עמה במכירה, מָכַר עמה גם את הַבָּתִּים שיש להם פתח לחצר. ואת הַבּוֹרוֹת וְשִׂיחִין וּמְעָרוֹת שבתוך הבית. אֲבָל לֹא מכר עמה אֶת תשמישי הבית הַמְּטַלְטְלִין שנזכרו במשנה לעיל (סה.) שאינם כלולים במכירת הבית. אך בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ – ללוקח 'הוּא – החצר וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מכורין לך', חֲרֵי בּוּלְּן מְכוּרִין, כלומר, אף תשמישי הבית המיטלטלין מכורים עם החצר. מוסיפה המשנה: בֵּין כְּךְ וּבֵין כְּךְ – בין באופן שאמר 'החצר וכל מה שבתוכה מכורין לך' ובין באופן שלא אמר כן, לֹא מָכַר עם החצר לֹא אֶת הַמֵּרְחָץ שבחצר, וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד שסוחטים בו זיתים לשמן שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹכָהּ, כיון שאינם בכלל החצר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר סתם, לֹא מָכַר עמה אֶלָּא אֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר, כלומר את המקום הפנוי שבחצר, ולא את הבתים או כלי תשמיש אחרים שבחצר.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שמפרטת יותר את הדברים הכלולים ושאינם כלולים במכירת החצר: תָּנוּ רַבָּנָן בתוספתא (ב"ב פ"ג ה"ב), הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר ולא פירט מה כולל עמה במכירתו, מָכַר עמה את הַבָּתִּים הַחִיצוֹנִים הפתוחים לחצר, וְאת הַבָּתִּים הַפְּנִימִים הפתוחים לבתים החיצונים שפתוחים לחצר, וְאת בֵּית הַחוּלְקָאוֹת – קרקע שעפרה חול ומוציאים ממנה זכוכית. וכמו כן חֲנֻיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ ומוכרות רק לבני החצר נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ – עם החצר, וְחנויות שֶׁאֵין פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ – לחצר אלא לרשות הרבים אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וחנויות הַפְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן – שיש להם פתח הן לחצר והן לרשות הרבים, [אֵלּוּ] וְאֵלּוּ נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ – הרי אלו נמכרות עם החצר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר סתם, לֹא מָכַר בכללה אֶלָּא את מִילּוֹטָא שֶׁל הַחָצֵר – אויר החצר, כלומר, חלק החצר הפנוי מבתים, אבל לא את הבתים או את כלי התשמיש שבה.

הגמרא מבררת את דברי התוספתא, מתי כלולות החנויות הפתוחות הן לחצר והן לרשות הרבים במכירת החצר: אָמַר מַר – שנינו בתוספתא, חנויות הַפְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן – לחצר ולרשות הרבים נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ – עם החצר. מקשה הגמרא: וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא בברייתא שחנויות הפתוחות לכאן ולכאן אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ – עם החצר. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – בתוספתא מדובר בחנויות דְּרוֹב תַּשְׁמִישְׁתַּייהוּ לְגוֹ – לצד הפנימי, דהיינו שמשמשים את בני החצר יותר מבני רשות הרבים, ולכן הם כלולים במכירת החצר, ואילו הָא – בברייתא ששנה רבי חייא מדובר בחנויות דְּרוֹב תַּשְׁמִישְׁתַּייהוּ לְבַר – לצד החוץ, דהיינו שמשמשים את בני רשות הרבים יותר מבני החצר, ולכן אינם כלולים במכירת החצר.

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר בסתם, לֹא מָכַר אֶלָּא את אֲוִירָהּ שֶׁל הַחָצֵר, שלא כדעת חכמים הסוברים שאף הבתים והבורות שבה כלולים במכירתה. הגמרא מבארת בשני אופנים במה נחלקו רבי אליעזר וחכמים. אופן ראשון: אָמַר (רבה) [רָבָא], אִי - בְּאוֹפֶן דְּאָמַר לֵיהּ ללוקח בעת מכירת החצר, 'זִירָתָא אני מוכר לך', ולא 'חצר זו אני מוכר', דִּכוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אין חכמים ורבי אליעזר חלוקים דְּבָתֵּי מַשְׁמַע – שמשמעות דבריו מורה שאף הבתים כלולים במכירה, שכן אין דרים בחצר אלא בבתים, ואף רבי אליעזר מודה בזה. כִּי פְּלִיגִי – אימתי נחלקו חכמים ורבי אליעזר, רק באופן דְּאָמַר לֵיהּ 'זִירָתָא אני מוכר לך', שלשון 'דרתא' הוא תרגום של חצר, מַר – רבי אליעזר סָבַר ש'דרתא' תַּרְבִּיצָא מַשְׁמַע – משמעותו אויר החצר, כלומר, כלל במכירתו רק את החלק הפנוי שבחצר בלבד, וּמַר סָבַר – חכמים סוברים שלשונות 'דרתא' ו'דירתא' אחת הן, ושתיהן בָּתֵּי מַשְׁמַע – משמעותן בתים, ולכך אף כשאמר 'דרתא' כוונתו לכלול הן את הבית והן את החצר.

מביאה הגמרא אופן אחר בביאור מחלוקתם: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר (רבה) [רָבָא], אִי - באופן דְּאָמַר לֵיהּ 'זִירָתָא אני מוכר לך' דִּכוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אין רבי אליעזר ורבנן חלוקים דְּבָתֵּי מַשְׁמַע – שמשמעות דבריו בתים, לפי שמחמת הבית המצוי בה נקראת החצר 'דרתא', ולכך אף הבתים כלולים במכירה, כִּי פְּלִיגִי – אימתי נחלקו חכמים ורבי אליעזר, רק באופן דְּאָמַר לֵיהּ 'חָצֵר אני מוכר לך', מַר – רבי אליעזר סָבַר, שלשון 'חָצֵר' אֲוִירָא מַשְׁמַע – משמעותה אויר החצר, ולכך לא כלל במכירתו אלא את המקומות הפנויים שבחצר, וּמַר סָבַר – חכמים סוברים שלשון 'חצר' כולל אף את הבתים הבנויים בה, וּבַחָצֵר הַמְשָׁכָן – כשם שמצינו בחצר שהיה בה המשכן, שבמידותיה נאמר (שמות כז יח) 'אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים', ונמצא שכללו במידות אלו גם את קודש הקדשים וגם את אהל מועד שהם בבתים, והכתוב קראן 'חצר', ונמצאנו למדים שגם בתים שבחצר קרויים 'חצר', ולכך הרי הם כלולים במכירת החצר.

אגב ששנינו בתוספתא לעיל ש'בית החולסאות' כלולה במכירת חצר, מביאה הגמרא עוד נידון בענין 'חולסית' ו'מצולה', אם מעשה קנין באחד מהם מועיל לקנות גם את השני עמו, ומביאה שתי לשונות בנידון: וְאָמַר (רבה) [רָבָא] אָמַר רַב נַחְמָן, מָכַר לוֹ – ללוקח חוֹלְסִית – קרקע שעפרה חול ומוציאים ממנה זכוכית, וּמכר לו יחד עמה מְצוּלָה – קרקעית הנהר שמוציאים ממנה כסף וזהב, אם הלוקח הֶחֱזִיק – עשה קנין חזקה רק בְּחוֹלְסִית, לֹא קָנָה עמה את הַמְּצוּלָה, וכן אם הֶחֱזִיק רק בַּמְּצוּלָה, לֹא קָנָה עמה את החוֹלְסִית. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא הדין שאין קנין החזקה באחת מן הקרקעות מועילה לקניית השניה, וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל (קדושין כז.) שאם מָכַר לוֹ – ללוקח עֲשָׂר שָׂדוֹת המצויות בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כלומר, במקומות נפרדים, ושילם הלוקח למוכר את דמי כולן, נשתעבדו כל השדות ללוקח, ומעתה כֵּיוָן שֶׁהלוקח הֶחֱזִיק – עשה קנין חזקה בְּאַחַת מֵהֶן, קָנָה את כּוּלָּן, ומדוע חזקתו בחולסית או במצולה אינה מועלת לקניית השני. מתרצת הגמרא: אין לדמות את נידונו של רב נחמן לנידונו של שמואל, שכן דווקא הָתָם – במכירת עשר שדות בעשר מדינות, הוּא שאומרים שהחזקה באחת השדות מועילה לקניית השאר, כיון דְּסַדְרָא דְּאַרְעָא חַד הוּא – שכל הקרקעות מחוברות לקרקעו של עולם שהוא אחד, וְכוּלָּהּ – וכל השדות חֲדָא תַּשְׁמִישְׁתָּא הוּא – תשמישן אחד, שכן כולן עומדות לזריעה, ולפיכך חיבור השדות מחשיבן לשדה אחת, אֲבָל הָכָא במוכר חולסית ומצולה, על אף שקרקעו של עולם אכן מחבר ביניהן, אין החזקה באחת מהן מועילה לקניית השניה, כיון דְּהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד וְהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד – שכל אחת מהן נועדה לשימוש אחר זו להוציא ממנה חול וזו להוציא ממנה כסף וזהב, ולפיכך אף אם הם סמוכין זה לזה אין חזקת אחת מהן מועילה לקניית השניה.

הגמרא מביאה לשון שניה בנידון זה: וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שדברי רבא נאמרו להיפך.

כל הקדוש בעם אלוקי אברהם ויסוד בית ישראל, בעמדת דור ישרים וחינוכם, בכשרות האוכל, ואצילות טוהר קדושת השבת, מסר ונתן השם הנכבד והנורא על ידי נשי ישראל לשמרם ולעבדם.

היום יום כו אדר שני

אצטרובל דאמרי מכור — לא משום דחשיב מחובר, דהא גבי מכר מכתשת חשבי ליה לתלוש ולבסוף חיברו כתלוש, ואצטרובל נמי תלוש ולבסוף חיברו הוא, דקודם שיקבענו בקרקע הוי בנוי ועומד. ואלא היינו טעמייהו: משום דעיקר עשייתו לקביעות בקרקע טפי ממכתשת, חשיב כבית לענין מכירת בית. דומיא דכותלי הבית, דחשיבי תלוש לענין הכשר זרעים, ולגבי מכר הרי הן בכלל בית וחשיבי בקרקע. או דלמא טעמייהו גבי מכתשת משום דבעין רעה מוכר, אבל לגבי הכשר — בקרקע משוו ליה, וכרבי אליעזר סבירא להו. תיקו. האי דנקט "להדיח בהן את האצטרובל" ולא נקט מכתשת — אורחא דמילתא נקט, שהיו רגילין להדיחו. אי נמי רבותא הוא דנקט, בדפרישית, דאף על גב דאמרי רבנן מכר את האצטרובל — איכא למימר דחשבי ליה תלוש לענין הכשר זרעים, כדפרישית. **עישור נכסי** — שהבת נוטלת בנכסי אביה בשביל פרנסת הבעל להינשא בו. וקיימא לן בכתובות (סח, א): לפרנסה שמין באב, והיכא דאין יודעין דעתו — נוטלת עישור נכסים, וממקרקעי ולא ממטלטלי, כדאמר בכתובות. **אפילו מאצטרובלי** — כרבי אליעזר, דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ופירש רבינו חננאל: וקיימא לן הכי, דהא לית מאן דפליג עלה. ולדברי הכל פרנסה דהיא עישור נכסי — ממקרקעי ולא ממטלטלי היא, ואפילו בזמן הזה, דהא בהדיא פסק רבא בפרק "מציאת האשה" הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה. ואף על גב דרבותינו הגאונים תקנו לגבות כתובה אפילו ממטלטלי, גובים גם מזוני אפילו ממטלטלי, דהא קיימא לן (כתובות נד, ב): תנאי כתובה ככתובה דמי — הני מילי בכתובה ומזוני, אבל הפרנסה אינה מתנאי כתובה — הלכך במקומה עומדת, וממקרקעי גביא ולא ממטלטלי. **אגבה מאצטרובלי** — דאינון מטלטלי קבועין בקרקע. שמעינן מינה, דסוגיא דשמעתא כרבי אליעזר סלקא, דסבר: כל המחובר לקרקע — הרי הוא בקרקע. כן פירש רבינו חננאל, והכי פסקא אליבא דהלכתא, ובן עיקר. **מעמלא דבתי** — משכירות הבתים. דכמקרקעי חשיב ליה, דשכר מקרקעי חשיב מקרקעי. **משנה המוכר את החצר** — סתם, מכר בתים הפתוחים לחצר, ובורות שיחין ומערות שבתוך הבית. אף על גב דהמוכר את הבית לא מכר בורות שיחין ומערות — לגבי חצר מיהא בטלים, ונמכרין בכלל חצר. **אבל לא את המטלטלין** — תשמישי הבית שאינן קבועין כל כך: הנך דאמרן לעיל דאינן מכורין בכלל בית, וכל שכן שאר מטלטלין שאינן בכלל תשמישי בית. **הרי כולן מכורין** — המטלטלין — תשמישי בית כולן, דאיקרו מטלטלי, כדאמרינן לקמן ב"מי שמת" (קנ, א): מאני תשמישתיה איקרו מטלטלי, ולא חיטי ושערי. **בין כך ובין כך** — בין שאמר לו "כל מה שבתוכה" בין לא אמר. **לא את המרחץ** — דאינו בכלל חצר. **אלא אוירה** — אבל בתים ובורות לא מכר כלל. ודמים מודיעים ליכא למימר, דאין אונאה לקרקעות. **גמרא החיצונים** — הפתוחין לחצר. **חולפאות** — פירש רבינו חננאל: קרקע שעפרו חול, שמוציאין ממנו זכוכית. ובפרק קמא דשבת (טו, ב) אמרינן בזכוכית שתחלת ברייתו מן החול, והלכך מקום חשוב בפני עצמו. **חניות הפתוחות לתוכה** — שאין מוכרין אלא לבני חצר זו. **שאין פתוחות לתוכה** — אלא לרשות הרבים. מילוסא = אוירא. **והתני רבי חייא** — דפתוחות לכאן ולכאן אין נמכרות עמה **הא** — דרבי חייא — דרוב תשמישייהו לבר, פתח של צד החוץ פתוח יותר להשתמש בו מפתח הפנימי. **אמר רבא כל היכא דאמר ליה דיירתא** — שאמר לו מוכר ללוקח "דירה זו אני מוכר לך", ובלשון זה מכר לו את החצר, שלא אמר "חצר זו אני מוכר לך" אלא "מדור זה" — דכולי עלמא לא פליגי דבתים משמע, דבחצר אין דרין, אלא בבתים. והלכך הכא מודי רבי אליעזר דחצר ובתים מכר לו, שהכל ביחד קרוי דירה. **כי פליגי דאמר ליה דרתא** — חצר מתרגמינן: דרתא. **רבי אליעזר סבר תרביצא משמע** — אויר משמע, כאילו אמר לו "חצר זו אני מוכר", דאויר לבד קרוי "חצר". **ורבנן סברי בתי משמע** — ד"דרתא" ו"דירתא" אחת הם, שניהם לשון דירה הם. ולהך לישנא קמא דרבא משמע דהיכא דאמר ליה "חצר זו אני מוכר לך" — הכל מודין דלא מכר אלא אוירה של חצר. ומתניתין הכי קתני: המוכר חצר באותו לשון שרגילין לקרותו, דהיינו "דרתא" — מכר את הבתים כו'. רבי אליעזר אומר: המוכר את החצר, אפילו בלשון "דרתא" — לא מכר אלא אוירה של חצר. **הכי נרסינן: איכא דאמרי אמר רבא כל היכא דאמר ליה דרתא כולי עלמא לא פליגי דבתי משמע** — דגם הוא לשון דירה, דעל שם דירה נקראת החצר דרתא. **הכי נרסינן: כי פליגי דאמר ליה חצר** — כדקתני מתניתין "המוכר את החצר". מר סבר: "חצר" אוירא משמע. **ומר סבר כחצר המשכן** — חכמים סברי: "חצר" כחצר המשכן, כדכתיב: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז), ובכלל אלו מאה אמה קדש הקדשים ואהל מועד שהם כמו בתים וקראן הכתוב חצר, מכאן שהבתים נמכרין בכלל חצר. כן פירש רבינו חננאל, ועיקר. ומסתברא כהאי לישנא בתרא, דבדאמר ליה "חצר" פליגי, דהכי תנן מתניתין. והלכך, לא שנא אמר ליה "דירתא" ולא שנא אמר ליה "דרתא" ולא שנא אמר ליה "חצר" — מכר את הבתים. **מצולה** — קרקעית הנהר שמוציאין בו כסף וזהב. כן פירש רבינו חננאל. ויש מפרשים: לדגים. **החזיק בחולטית** — לאו בחזקת שלש שנים מיירי, אלא בחזקה כדי לקנות, שלא יוכל מוכר לחזור בו. דקיימא לן: קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. **לא קנה מצולה** — שהרי שני תשמישין הן, זה לחול וזה לכסף וזהב, ושני שמות הן, ואף על פי שמסוכין זה לזה לא מהניא חזקת חולטית לקנות מצולה. והיינו טעמא: דמהאי קרא נפקא לן חזקת הקונה קרקע במסכת קדושין (כו, א): "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (בה) במה תפשתם — בישיבה, ועוד קרא אחרינא: "וירשתם אותה וישבתם בה" במה ירשתם — בישיבה — משם למדנו שאותו קרקע שהוא ישב בו או אותה העיר שהוא ישב בה, הוא קונה בחזקת ישיבה, אבל עיר אחרת אינו קונה בישיבת חבירתה. הלכך חולטית ומצולה שהן שני דברים חלוקין זה מזה, באותו שהוא מחזיק הוא זוכה ולא בחבירו. **כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן** — וכדמפרש בפרק קמא דקדושין (כז, ב): שנתן לו דמי כולן. דכיון דקיבל המוכר כל הדמים של עשר השדות, הרי אשתעבוד בולהו ללוקח בשביל מעותיו שנתן לו, ודי לן בחזקת אחת מהן. וכדמפרש טעמא בבבא קמא: דסדנא דארעא חד הוא — כל השדות אדוקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד, וכמו שהחזיק בכולהו דמי. והא דאמרינן בחזקת הבתים (בבא בתרא נג, א): שני שדות ומצר אחד ביניהן, החזיק באחת מהן לא קנה חבירתה — לא תקשי לשמואל, דהתם בנכסי הגר קאי, דממילא קא קני בלא מתן

מעמלא דבתי — ואם תאמר: היכי דמי? אי כבר בא השכירות לידי האחין — אם כן מטלטלי נינהו, ולא גביא מנייהו. ואי אתא לאשמועינן שיכולה להשכיר לצורך נדוניתה — פשיטא, דאפילו למכור יכולה ויש לומר: בגון שהשכירו הבית לשנה, וכבר עבר חצי הזמן. וקא משמע לן דאפילו שכירות מזמן שעבר תטול, דאין השכירות משתלמת אלא לבסוף, ולא דמי למטלטלין.

אַגְּבָהּ עִישּׁוּר נִכְסֵי אֲפִילּוּ מֵאֲצְטְרוּבְּלֵי דְּרִיחַיִם. אָמַר רַב אַשִׁי: כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב כָּהֲנָא, מַגְבִּינַן אֲפִילּוּ מֵעֲמָלָא דְּבָתֵּי. **מִשְׁנָה** הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בָּתִּים, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, אֲבָל לֹא אֶת הַמְּטַלְטְלִין; בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ" - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד שֶׁבְּתוֹכָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר - לֹא מָכַר אֶלָּא אֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנָן: הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בָּתִּים הַחִיצוֹנִים וּבָתִּים הַפְּנִימִים וּבֵית הַחוֹלְפָאוֹת; חֲנֻיּוֹת פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ, וְשֶׁאֵין פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ - אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן - [אֲפִלּוּ] וְאֲפִלּוּ נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר - לֹא מָכַר אֶלָּא מִילּוֹסָא שֶׁל חָצֵר. אָמַר מָר: פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּרוֹב תַּשְׁמִישְׁתַּייהוּ לְגַו, הָא דְּרוֹב תַּשְׁמִישְׁתַּייהוּ לְבַר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הֶחָצֵר - לֹא מָכַר אֶלָּא אֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר. אָמַר רַבָּה: אִי דַּאֲמַר לֵיהּ "דִּירְתָא" - דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּבָתֵּי מַשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי - דַּאֲמַר לֵיהּ "דַּרְתָּא", מָר סָבַר: תַּרְבִּיצָא מַשְׁמַע, וּמָר סָבַר: בָּתֵּי מַשְׁמַע. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבָּה: אִי דַּאֲמַר לֵיהּ "דִּירְתָא" - דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּבָתֵּי מַשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי - דַּאֲמַר לֵיהּ "חֲצֵר", מָר סָבַר: חָצֵר - אֲוִירָא מַשְׁמַע, וּמָר סָבַר: כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן. וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: מָכַר לוֹ חוֹלְסִית וּמְצוּלָה, הֶחֱזִיק בְּחוֹלְסִית - לֹא קָנָה מְצוּלָה, הֶחֱזִיק בְּמְצוּלָה - לֹא קָנָה חוֹלְסִית. אִינִי? וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, בֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן - קָנָה כּוּלָּן - הָתָם הוּא דְּסַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא, וְכוּלְּהוּ חֲדָא תַּשְׁמִישְׁתָּא הוּא, אֲבָל הָכָא - הָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד, וְהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר

האשה אשר תמלא חובתה ותעודתה בחיי המשפחה, בהנהגת הבית ובחינוך על פי התורה, עליה הכתוב אומר "חכמות נשים בנתה ביתה".

היום יום כו אדר שני

ים טלפחא — היינו עדשים דסוף מסכת עבודה זרה (עה, א) דאמר: בעו מיניה מרב הונא בר יהודה: מהו לזרוע עדשים בקרקע? אמר ליה: תניתוה: מי שהיו גיתיו ובית בדיו טמאים — הדפין והלולבין והעדשים מדיחן. ופירש נמי הקונטרס התם דעדשה היינו גת עצמה. וקשה: דהתם תנן דגת צריכה ניגוב ואומר בקונטרס: דאברייתא סמכינן דלא נהיגין למעבד ניגוב בגת. ורש"י מגיה התם בברייתא "מנגבן", על פי התוספתא, ומצריך ניגוב לגת. ורבינו תם אומר דאפילו אי גרסינן "מדיחן" לא פליג אמתניתין, דעדשים לאו היינו גת, אלא כמו שפירש בערוך בערך "טלפח": מביאין טיט ומערבין בו תבן ונעורת של פשתן ועושים כמין ריחיים גדולים, ונותנין על הזיתים שיצא שומנן. וההוא סגי ליה בהדחה. ואם תאמר: לרבינו תם, אמאי לא חשיב במתניתין בד עצמו דמכר? ויש לומר: דפשיטא הוא, שהוא עיקרו של מכר, ולא נקרא בית הבד אלא על שם בד. ויקבים נמי דקתני בגמרא — אינו בד עצמו, אלא כמו שפירש בערוך: יקבים — סלים שמביאים בו זיתים. והתם נמי גבי מי שהיו גיתיו ובית בדיו טמאים, הא דלא חשיב גת עצמו — מפני שאין רגילות שיטמא, לפי שמוכרים אותו מליטמא מפני חשיבותו, שלא ימצאו אחר מזומן אם יטמא זה. וגם אין כל היד ממשמשין בו, שהוא כבד, ואי אפשר לטלטל. ועוד, שכבר פירש דין גת לענין יין נסך דבעי ניגוב, והוא הדין לענין טהרות. ואם תאמר: בשלמא לפירוש הקונטרס דכל הנהו דמכר הן מחוברין, אלא לרבינו תם שמפרש טלפחא עיגול של טיט שאינו מחובר, ויקבים סלים — אמאי מכר, כיון שאינן מחוברין? ויש לומר: מפני שאינן חשובין כל כך, ובטלים אגב בד גופיה. אי נמי, לפי שאין עובדין אלא לכך.

לא מכר את הנסרים — נראה לרבינו יצחק דהיינו נסרים שמכסין בהן את החמין, כדאשכחן בפרק "בירה" (שבת מ, א): אלא אם כן היו חמין שלו מחופין בנסרים.

אלא

אָמַר רַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: הַחֲזִיק בַּחוֹלְסִית קָנָה מְצוּדָּה. - פְּשִׁיטָא, דְּהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֲשָׂר שָׁדוֹת וְכוּ' - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּסַדְּנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא, אֲבָל הָכָא הָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד וְהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד, קָא מַשְׁמַע לָן. **משנה** הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת הַיָּם וְאֶת הַמֶּמֶל וְאֶת הַבְּתוּלוֹת, אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָעֲבִירִים וְאֶת הַגַּלְגַּל וְאֶת הַקּוֹרָה, וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ" - הֲרֵי פוֹלֶן מְכוּרִין; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת הַקּוֹרָה. **גמרא** יָם - טְלָפְחָא. מֶמֶל - אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: מַפְרֶכְתָּא. בְּתוּלוֹת - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּלוֹנָסוֹת שֶׁל אֶרֶז שֶׁמַּעֲמִידִין בָּהֶן אֶת הַקּוֹרָה. עֲבִירִים - כְּבָשִׁי. גַּלְגַּל - חוּמְרָתָא. קוֹרָה - קוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת נְסָרִים וְאֶת הַיְקָבִים וְאֶת הַמַּפְרֶכוֹת, וְאֶת הָרֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנוֹת אֲבָל לֹא הָעֶלְיוֹנָה, וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ" - הֲרֵי פוֹלֶן מְכוּרִין; בֵּין כְּדֵי בֵּין כְּדֵי, לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבִירִים וְלֹא אֶת הַשִּׁקִּין וְלֹא אֶת הַמַּרְצוֹפִין; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת הַקּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִקְרָא בֵּית הַבַּד אֶלָּא עַל שׁוּם קוֹרָה. **משנה** הַמּוֹכֵר אֶת הַמֶּרְחָץ - לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִין וְאֶת הַסְּפָלִים וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת, אֲבָל לֹא אֶת נְסָרִין עַצְמָן וְלֹא יְקָמִין עַצְמָן, וְלֹא סְפָלִים עַצְמָן וְלֹא וִילָאוֹת עַצְמָן, וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ" - הֲרֵי פוֹלֶן מְכוּרִין; בֵּין כְּדֵי בֵּין כְּדֵי, לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַבְּרֵיכוֹת הַמַּסְפְּקוֹת לוֹ מַיִם, בֵּין

בימות

גמרא תָּנוּ רַבָּנָן: הַמּוֹכֵר אֶת הַמֶּרְחָץ - מָכַר אֶת בֵּית הַנְּסָרִין וְאֶת בֵּית הַיְקָמִין, וְאֶת בֵּית הַסְּפָלִים וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת, אֲבָל לֹא אֶת נְסָרִין עַצְמָן וְלֹא יְקָמִין עַצְמָן, וְלֹא סְפָלִים עַצְמָן וְלֹא וִילָאוֹת עַצְמָן, וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ" - הֲרֵי פוֹלֶן מְכוּרִין; בֵּין כְּדֵי בֵּין כְּדֵי, לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַבְּרֵיכוֹת הַמַּסְפְּקוֹת לוֹ מַיִם, בֵּין

בין

שרור"ש = אחיות. **כיבשי** — נסרים שנותנין על הזיתים בבית הבד כשמורידין הקורה עליהן לכבשן, ומשום דמיטלטלי לא מודבני. **חומרתא** = ויי"ן בלעז, שמגלגלין בה את הקורה להעלותה ולהורידה. **קורה** — דמתניתין היינו קורה כמשמעה, שגם בבבל קורין לה כן. **מכר את הנסרים** — אינם כיבשי, דאם כן תקשי אמתניתין, דהתם קתני לא מכר והכא קתני מכר. אלא הן כעין נסרים נתונים סביב הזיתים בבית הבד כדי שלא יתפזרו אנה ואנה בהכביד הקורה עליהם. ונראה בעיני שמחוברים שם וקבועים הם שם לעולם. ובתוספתא גרס: מכר את היצרים. ונראה ד"נצרים" גרס, והיינו עקל בית הבד, שקושרין בהם הזיתים כדי שלא יתפזרו. **יקבים** — היינו ים, החקוקה ועשויה כעין יקב, וכדכתיב (יואל ב) "והשיקו היקבים תירוש ויצהר", והשיקו — לשון הומה ורעש שהיין עושה כשנופל מן היקב. **המפרכות** — היינו ממל דמתניתין, דפרישנא לעיל: מפרכתא. **הריחים התחתונה** — קבועה היא, וטוחנין בה זיתים. שבתחלה מפרכין אותן במפרכות, ואחר כך טוחנין בריחים, ואחר כך עוצרין אותן בבית הבד. והכי אמרינן במנחות (פו, א). **ושקין ומרצופין** — לשאת בהן זיתים בבית הבד. אלא שהמרצופין הן של עור, והשקין מנוצה של עזים. ובל דמטלטל לא מזדבן. **משנה** **הכי גרסינן בסדר המשנה: המוכר את בית המרחץ** — בית שעשוי לרחוץ בו. ושלשה בתים הן, זה לפנים מזה, כדאמרינן ב"יציאות השבת" (שבת י, א): פנימי — לרחיצה, חיצון — שעומדין שם מלובשין, בינוני — שפושטין שם בגדיהם. ובתוספתא קתני בהדיא: המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימים ובתים החיצונים. **הנסרים** — שנותנין על גבי קרקע המרחץ, ועומדין עליהם הרוחצים שלא יכוו רגליהם מחום הקרקע, אי נמי — שלא יטנפו רגליהן. ומשום דמטלטלי לא מיזדבני. **ספלים** — לתת בהן מים לרחוץ, ומיטלטלין. **ווילאות** — מסך בגגד הפתח. ולי נראה: בגד שמסתפגין בו, דהיינו אלונטית. **לא מכר מעורות של מים** — בריכות מים ששופכות מים למרחץ. **ולא אוצרות של עצים** — שהיו לחמם בהן המרחץ. והיינו טעמא, דאין אלו תשמישין המיוחדין למרחץ כי הנך דלעיל, ואין אלו מאני תשמישתיה, אלא ממונו הן ליהנות בהם אפילו בתוך ביתו. דכשקונה אותם קונה להסיק בביתו ולאפות ולצלות בהן, כמו חיטי ושערי. מגורות — כמו "נהרסו ממגורות" (יואל א), ביוצא בו — "מגורה שהיא מליאה פירות" (פסחים ט, א). **גמרא** **בית הנסרין** — בית שמכניסין בו הנסרים לאחר רחיצה. **את בית היקמים גרסינן בתוספתא** — יש מפרשים: חדר שמצניעין בו הגיגיות שמשימין בו מים חמין. ולא נהירא לי, דהיינו נמי בית היורות דקתני בתוספתא. ויש מפרשים יקמים — סודר שמעטפין בהן ראשן מפני חום המרחץ. וכל הני בתים מיחברי לבית המרחץ. **אבל לא את הנסרים** — דמיטלטלי. **ולא הספלים** — גרסינן. ואית דגרסי: ספסלין, שיושבין עליהן בבית המרחץ. וראשון עיקר, דהא במתניתין נמי ספלים גרסינן.

כאשר ניגשים "לפני ה'" צריך להקדים "תטהרו" – נקי וזך.

היום יום כז אדר שני

אָמַר (רבה) [רָבָא] אָמַר רַב נַחְמָן, הלוקח חולסית ומצולה והֶחֱזִיק – עשה קנין חזקה רק בְּחוֹלְסִית, קָנָה עמה גם את הַמְּצוּלָה. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא, ומה חידש לנו רב נחמן בדבריו, דְּהָא כבר אָמַר שְׁמוּאֵל שאם מָכַר לוֹ – ללוקח עֲשֵׂר שָׂדוֹת וְכוּ' בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה את כולן. מיישבת הגמרא: יש חידוש בדינו של רב נחמן, שלולא דבריו מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שדווקא הָתָם גבי עשר שדות הוּא שחזקה באחת מועלת לקניית שאר השדות, כיון דְּסַנְדָּא דְּאַרְעָא חַד הוּא – שכן כל הקרקעות מחוברות לקרקעו של עולם והשימוש בהם שוה, ולכך חשובות כשדה אחת, אֲבָל הָכָא גבי מוכר חולסית ומצולה דְּהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד וְהָא תַּשְׁמִישְׁתָּא לְחוּד – זו משמשת להוציא ממנה חול וזו להוציא ממנה כסף וזהב, חזקה באחת לא תועיל לקניית השניה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רב נחמן שאף באופן זה מועילה חזקת האחת לקניית השניה.

משנה

הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד – בית שסוחטים בו את הזיתים בבד הקבוע בו, מָכַר עמו גם אֶת הַיָּם – קערת אבן עגולה הקבועה בקרקע שבה מניחים את הזיתים לסוחטם, וכן מכר אֶת הַמֶּמֶל וְאֶת הַבְּתוּלוֹת, שהם תשמישי בית הבד הקבועין בו, כפי שיתבאר להלן בגמרא. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָעֲבִירִים, וְלֹא אֶת הַגַּלְגַּל וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה שאף הם תשמישי בית הבד כפי שיתבאר להלן בגמרא, אך אינם קבועין בקרקע אלא מיטלטלין, ולכך אינם כלולים במכירת בית הבד. שהכלל בזה הוא שרק דברים הקבועים בקרקע כלולים במכירה ולא דברים המיטלטלין. מוסיפה המשנה: וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר לקונה, 'הוּא [–בית הבד] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מכור לך', חֲרֵי כוּלָּן מְכוּרִין, אף אלו שהוזכרו שאינם בכלל המכירה. מוסיפה הברייתא: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם אמר 'בית הבד וכל מה שבתוכו מכורין לך' ובין אם לא אמר כן, לֹא מָכַר עמו לֹא אֶת הָעֲבִירִים – נסרים המונחים על הזיתים הנכבשים בבית הבד, והקורה יורדת ומכבידה עליהם בזמן הכבישה, וְכן לֹא כלל אֶת הַשַּׁקִּין העשויים מנוצות עזים, וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין העשויים מעור, שבהם נושאים את הזיתים לבית הבד, כיון שאינם קבועין בקרקע אלא מיטלטלין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד סתם, מָכַר עמו גם אֶת הַקּוֹרָה שכובשים בה את הזיתים, אף על פי שהיא מיטלטלת, לִפְי שֶׁלֹּא נִקְרָא מקום בכישת הזיתים 'בֵּית הַבַּד' אֶלָּא עַל שׁוּם הקוֹרָה שכובשת אותם.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת בית הַמֶּרְחָץ – בית שאנשים רוחצים בו, ולא פירש מה כלל במכירה, לֹא מָכַר עמו אֶת הַנְּסָרִין שמניחים על ריצפת בית המרחץ לעמוד עליהם כדי שלא יכוו או כדי שלא יתלכלכו רגליהם, וְלֹא אֶת הַסְּפָלִין – כלים שנותנים בהם מי הרחיצה, וְלֹא אֶת הַבַּלָּנִיּוֹת – אלונטיות [–מגבות] שמסתפגים בהן לאחר הרחצה. אבל בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר 'הִיא [–בית המרחץ] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ מכורין לך', חֲרֵי כוּלָּן מְכוּרִין – כל הדברים שהם תשמישי בית המרחץ ואף הדברים המיטלטלין כלולים במכירה. מוסיפה המשנה: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין שאמר לו 'בית המרחץ וכל מה שבתוכו מכורין לך' ובין שלא אמר כן, לֹא מָכַר עמו לֹא אֶת הַמְּגוּרוֹת שֶׁל מַיִם – בריכות מים המספקות מים למרחץ, וְכן לֹא כלל במכירתו אֶת אוֹצְרוֹת שֶׁל עֵצִים – מקום הנחת העצים שמחממים בהם את המרחץ, משום שהמים והעצים אינם תשמישים המיוחדים למרחץ, אלא דברים שיכול לידחנות מהם אף בביתו.

גמרא

הגמרא להלן מבארת מהם אותם תשמישי בית הבד השנויים במשנתינו: 'יָם' המוזכר במשנתינו שכלול במכירת בית הבד, פירושו טָלָפָא – קערת אבן עגולה המחוברת לקרקע, ונקראת 'עדשה' לפי שדומה לה בצורתה העגולה, ובה מניחים את הזיתים לכתישה. 'מֶמֶל' המוזכר במשנתינו שכלול במכירת בית הבד, אָמַר [–ביאר] רַבִּי אַבָּא בַּר מָמֶל שהכוונה לְמַפְרֵכְתָּא – אבן נקובה שמכניסים בה עץ, וכותשים בה את הזיתים קודם טחינתם, ודומה למכתשת. 'בְּתוּלוֹת' הנזכרים במשנתינו שהם כלולים במכירת בית הבד, אָמַר [–ביאר] רַבִּי יוֹחָנָן שהכוונה לְבָלּוּעֲנוֹת – עמודים של עץ אֲרֵי הנעוצים משני צידי הגת, שֶׁמַּעֲמִידִין בָּהֶן אֶת הַקּוֹרָה, כלומר, נוקבים בהם חורים זה מול זה ומכניסים בהם בריח, ועליו מניחים את קורת בית הבד. 'עֲבִירִים' הנזכרים במשנה שאינם בכלל מכירת בית הבד, פירושו כְּבָשִׁי – נסרים שמניחים על הזיתים בבית הבד, והקורה יורדת ומכבידה עליהם בזמן הכבישה. 'גַּלְגַּל' הנזכר במשנה שאינו בכלל מכירת בית הבד, פירושו חוּמְרָתָא – כמין גלגלת, שעל ידה מעלים ומורידים את הקורה הכובשת את הזיתים. 'קוֹרָה' הנזכרת במשנה שאינה בכלל מכירת בית הבד, הכוונה לקוֹרָה של בית הבד שמורידים על הנסרים המונחים על הזיתים, ומחמת כובדה נכבשים הזיתים.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה עוד דברים שלא נזכרו במשנתינו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הַמּוֹכֵר אֶת בֵּית הַבַּד ולא פירט אלו דברים כולל במכירה, מָכַר עמו אֶת הַנְּסָרִים הנתונים סביב הזיתים שבבית הבד כדי שלא יתפזרו בשעה שמניח עליהם את הקורה לכובשם, ואותם נסרים מחוברים לקרקע. וְכן אֶת הַיְקָבִים, כלומר, קערת אבן עגולה הקבועה בקרקע שבה מניחים את הזיתים לסוחטם, והוא ה'ים' הנזכר במשנתינו, וְכן אֶת הַמַּפְרֵכוֹת – אבן נקובה שמכניסים בה עץ, וכותשים בה את הזיתים בבית הבד, וְכן אֶת הָרֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנוֹת הקבועות בקרקע, שטוחנים בהם את הזיתים קודם שעוצרים אותם בבית הבד, אֲבָל לֹא כלל במכירתו את הריחים הָעֶלְיוֹנָה, כלומר את האבן העליונה של הריחים שאינה מחוברת לקרקע. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר לקונה 'הוּא [–בית הבד] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מכור לך', חֲרֵי כוּלָּן מְכוּרִין, אף אלו שהוזכרו שאינם בכלל המכירה. מוסיפה הברייתא: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם אמר 'בית הבד וכל מה שבתוכו מכורין לך' ובין אם לא אמר כן, לֹא מָכַר עמו לֹא אֶת הָעֲבִירִים – נסרים המונחים על הזיתים הנכבשים בבית הבד, והקורה יורדת ומכבידה עליהם בזמן הכבישה, וְכן לֹא כלל אֶת הַשַּׁקִּין העשויים מנוצות עזים, וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין העשויים מעור, שבהם נושאים את הזיתים לבית הבד, כיון שאינם קבועין בקרקע אלא מיטלטלין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר בֵּית הַבַּד סתם, מָכַר עמו גם אֶת הַקּוֹרָה שכובשים בה את הזיתים, אף על פי שהיא מיטלטלת, לִפְי שֶׁלֹּא נִקְרָא מקום בכישת הזיתים 'בֵּית הַבַּד' אֶלָּא עַל שׁוּם הקוֹרָה שכובשת אותם.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת בית הַמֶּרְחָץ – בית שאנשים רוחצים בו, ולא פירש מה כלל במכירה, לֹא מָכַר עמו אֶת הַנְּסָרִין שמניחים על ריצפת בית המרחץ לעמוד עליהם כדי שלא יכוו או כדי שלא יתלכלכו רגליהם, וְלֹא אֶת הַסְּפָלִין – כלים שנותנים בהם מי הרחיצה, וְלֹא אֶת הַבַּלָּנִיּוֹת – אלונטיות [–מגבות] שמסתפגים בהן לאחר הרחצה. אבל בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר 'הִיא [–בית המרחץ] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ מכורין לך', חֲרֵי כוּלָּן מְכוּרִין – כל הדברים שהם תשמישי בית המרחץ ואף הדברים המיטלטלין כלולים במכירה. מוסיפה המשנה: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין שאמר לו 'בית המרחץ וכל מה שבתוכו מכורין לך' ובין שלא אמר כן, לֹא מָכַר עמו לֹא אֶת הַמְּגוּרוֹת שֶׁל מַיִם – בריכות מים המספקות מים למרחץ, וְכן לֹא כלל במכירתו אֶת אוֹצְרוֹת שֶׁל עֵצִים – מקום הנחת העצים שמחממים בהם את המרחץ, משום שהמים והעצים אינם תשמישים המיוחדים למרחץ, אלא דברים שיכול לידחנות מהם אף בביתו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה עוד דברים שלא נזכרו במשנתינו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הַמּוֹכֵר אֶת הַמֶּרְחָץ ולא פירש מה כלול במכירתו, מָכַר עמו אֶת בֵּית הַנְּסָרִין – בית המחובר למרחץ שמניחים בו את הנסרים לאחר הרחיצה, וְכן אֶת בֵּית הַיְקָמִין – בית המחובר למרחץ שמניחים בו את הסודרים שהרוחצים עוטפים בהן את ראשם שלא ינזקו מחום המרחץ, וְכן אֶת בֵּית הַסְּפָלִים – מקום הנחת הספלים שנותנים בהם מי הרחיצה, וְכן אֶת בֵּית הַוֵּילָאוֹת – מקום הנחת המגבות שמסתפגים בהן. אֲבָל לֹא כלל במכירתו אֶת הַנְּסָרִין עַצְמָן, וְלֹא את הַיְקָמִין עַצְמָן, וְלֹא את הַסְּפָלִים עַצְמָן, וְלֹא את הַוֵּילָאוֹת עַצְמָן, כיון שכל אלו מיטלטלין ואינם קבועים במרחץ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ המוכר 'הִיא [–בית המרחץ] וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ מכורין לך', חֲרֵי כוּלָּן מְכוּרִין, ואף הדברים המיטלטלין. מוסיפה הברייתא: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין שאמר 'היא וכל מה שבתוכה' ובין שלא אמר כן, לֹא מָכַר לֹא אֶת הַבְּרֵיכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ [–למרחץ] מַיִם, בֵּין אם המכירה היתה

"לחיים טובים ולשלום", וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – "ויחל נח גו'", ועץ הדעת גפן היה, ולכן מברכים שיין זה יהיה לחיים טובים.

בֵּימוֹת הַחַמָּה, שעל אף שאז המים בבריכות מועטים אינם בטלים לגבי המרחץ ואינם כלולים במכירה, וְכל שכן אם היתה המכירה **בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים** שהמים בבריכות מרובים ויש להם חשיבות בפני עצמן, שאז ודאי אינם בטלים למרחץ. וְכן **לֹא** כלל במכירתו את **בֵּית כִּינּוּס הָעֲצִים** – מקום אכסנת העצים. **וְאִם אָמַר** לוֹ המוכר ׳**בֵּית הַמֶּרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ**׳, הרי **כּוּלָּן מְכוּרִין**, כלומר, אף הבריכות ואוצרות של עצים, לפי שבאומרו ׳וכל תשמישיו׳ התכוין לרבות אף את הבריכות ואוצרות העצים המשמשים במקצת את המרחץ.

שנינו בברייתא זו שאם אמר ׳בית המרחץ וכל תשמישיו׳ הרי כולן מכורין, מביאה הגמרא נידון במוכר בית הבד וכל תשמישיו מה כלול במכירתו: **הָהוּא** – מעשה באחד **דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ ׳בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ׳, חַיָּא הַנְהוּ חַנְוָואתָא אַבְרָאי** – והיו למוכר כמה חנויות מחוץ לבית הבד המשמשים בעיקר לממכר פת ויין, **דְּהָווּ שָׁטְחוּ בְּהוּ שׁוּמְשְׁמֵי** – שמלבד שימוש זה היו שוטחים שם שומשומים לייבשם כדי לכבוש אותם באותו בית הבד הסמוך. והלוקח טוען שאף חנויות אלו כלולים במכירה. **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** – בא לפני רב יוסף לברר את הדין בזה. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **תָּנִינָא** בברייתא שהובאה לעיל, **אִם אָמַר** המוכר **בֵּית הַמֶּרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, חֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין**, ואף אוצרות העצים שאינם משמשים דווקא לבית המרחץ, ולכך אף כאן שאמר המוכר ׳בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך׳, הרי כלל אף את אותם חנויות במכירתו.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי**, היאך פסקת שכיון שאמר ׳וכל תשמישיו׳ כלל אף את החנויות במכירה, **וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** שאף באופן שאמר ׳וכל תשמישיו׳ **אֵין כּוּלָּן מְכוּרִין**, כיון שתשמישם של אותם חנויות אינו מיוחד לבית הבד.

מפרשת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינָן** – רואים אנו בנוסח הדברים שאמר המוכר, **אִי אָמַר לֵיהּ ׳בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו מכורין לך וְאִלֵּין מַצְרְנָהָא׳** – ואלו הן מיצריו, כלומר, סימן על גבולות בית הבד, **קָנֵי** אף את החנויות, כיון שהם משמשים במקצת את בית הבד ונמצאים בתוך גבולות המיצרים, **וְאִי לֹא** – אם לא סימן מצריה או לא הוסיף ׳וכל תשמישיו׳, **לֹא קָנֵי** הלוקח את החנויות. ואף הברייתא לעיל בענין מכירת בית המרחץ מתפרשת כך, שאם אמר ׳בית המרחץ וכל מה שבתוכו אני מוכר׳, אף שסימן את המיצרים, לא קנה הלוקח את בריכות המים ואת אוצרות העצים שבתוך המיצרים, כיון שבאופן זה אנו אומרים ש׳מיצרים הרחיב לו׳, כלומר סימון הגבולות אינו ראיה, כיון שרגילות לעשותם באופן נרחב, מאחר וקשה לסמנם בצימצום. אבל אם אמר ׳בית המרחץ וכל תשמישיו מכורין לך׳ וגם סימן את המיצרים, אף הבריכות והאוצרות שתוך המיצרים כלולים במכירה, מאחר והם ראויים במקצת לשימוש בית המרחץ.

משנה

המשנה מבארת מה כלול במכירת ׳עיר׳ כאשר המוכר לא פירט אלו דברים כלול עמה במכירתו: **הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר** בסתם, **מָכַר** עמה **אֶת הַתְּתִים** שבתוכה, שאף הם בכלל ׳עיר׳, ואת **הַבּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת**, וכן את **הַמֶּרְחָצָאוֹת** – בתי מרחץ, **וְשׁוֹבָכוֹת** של יונים, **וּבֵית הַבַּדִּין** שבה המשמש לעצירת זיתים לשמן, **וּבֵית הַשָּׁלְחִין** הסמוכין לעיר [ויתבאר להלן בגמרא מהו]. **אֲבָל לֹא** כלל במכירתו **אֶת** כלי התשמיש **הַמְּטַלְטְלִין** שבה, כגון תנור וכירים ושאר המטלטלין שנמנו במשנה לעיל (סה.) שאינם בכלל מכירת בית, וכל שכן שלא כלל את החיטים והשעורים שבה. מוסיפה המשנה: **וּבְזֶמַן שֶׁאָמַר לוֹ ׳הִיא** [–העיר] **וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ** מכורין לך׳, **אֲפִילּוּ הָיוּ בָהּ בְּהֵמָה וַעֲבָדִים** שהם מטלטלין שאינם קבועים בעיר כיון שהולכים ממקום למקום, **חֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין**, וכל שכן ששאר מטלטלין כגון חיטים ושעורים וכסף וזהב כלולים במכירה. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר** בסתם, **מָכַר** עמה **אֶת הַפַּנְטֵר** [ויתבאר להלן בגמרא מהו].

גמרא

הגמרא מבררת האם יש ראיה ממשנתינו שבדעת בני אדם עבד נחשב למטלטלין, ויפשט מכאן מה שהסתפקו בגמרא לקמן (קנ.) בנידון זה. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אוֹיָא לְרַב אַשִׁי**, הרי מתוך דברי המשנה שמטלטלין אינם כלולים בסתם מכירת עיר, ואם אמר ׳העיר וכל מה שבתוכה מכורין׳ אף העבדים כלולים במכירה, **שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ** – נשמע מכך **דַּעֲבָדָא כְּמַטַּלְטְלָא דָּמֵי** – שבדעת בני אדם עבד נחשב למטלטלין, **דְּאִי כְּמַקַּרְקַע דָּמֵי** – שאם העבד נחשב לקרקע, אם כן אף באופן שלא אמר ׳היא וכל מה שבתוכה מכורין׳ **נִיזְדַּבֵּן אַגַּב מָתָא** – יהא העבד כלול במכירה, שהרי אמנם באופן זה אין כוונתו לכלול את המטלטלין, אך עבד שנחשב כקרקע מדוע לא יהא כלול במכירה. אלא בהכרח מוכח ממשנתינו שעבד נחשב כמטלטלין, ואם כן מדוע הסתפקו בנידון זה לקמן (קנ.) ולא פשטוהו ממשנתינו.

דוחה הגמרא את ההוכחה ומיישבת: **וְאֶלָּא** לדבריך רב אחא, **מַאי** – מה עולה ממשנתינו **דַּעֲבָדָא כְּמַטַּלְטְלָא דָּמֵי** – שעבד נחשב למטלטלין, ולכך אינו כלול בסתם מכירת עיר, הלא עדיין יקשה **מַאי ׳אֲפִילּוּ׳** – מהו ששנינו בהמשך המשנה שאם אמר היא וכל מה שבתוכה מכורין ׳אפילו׳ משמע שיש חידוש בעבד יותר משאר מטלטלין, ואילו לדבריך עבד שוה לשאר מטלטלין שנקנים באופן זה. **אֶלָּא מַאי אִית לְךָ לְמֵימַר** – מה יש לך ליישב, **דְּשַׁאנִי בֵּין מַטַּלְטְלָא דְּנַייד מִמַּטַּלְטְלָא דְּלָא נַייד** – ששונה דינם של מטלטלין שניידים מעצמם כדוגמת עבדים, ממטלטלין שאינם ניידים מעצמם, והיה מקום לומר שכאשר אמר ׳היא וכל מה שבתוכה׳ רק מטלטלין שאינם ניידים בטלים לעיר וכלולים במכירתה, אך עבדים הניידים אינם כלולים במכירה הואיל ואינם בטלים לה, לכך נקטה המשנה ש׳אפילו׳ עבדים בכלל מכירת העיר. וכיון שכן, באותו אופן יש לדחות את הראיה שהבאת מן המשנה שעבד במטלטלין, שכן **אֲפִילּוּ תֵּימָא דַּעֲבָדָא כְּמַקַּרְקַע דָּמֵי** – שעבד הוא בקרקע, מכל מקום **שַׁאנִי בֵּין מְקַרְקַע דְּנַייד** – יש חילוק בין קרקע ניידת כדוגמת עבד, **לְמְקַרְקַע דְּלָא נַייד** – לשאר קרקעות שאינם ניידים, ועל אף שבסתם מכירת עיר הקרקעות שאינם ניידים כלולים במכירה, מכל מקום עבדים אינם כלולים, כיון שאין כוונתו לכלול אלא את הדברים הקבועים בעיר ונקראין על שם העיר, ולא את העבדים שיכולים לצאת מן העיר ואינם קבועים בה.

שנינו במשנה: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר** סתם, **מָכַר** עמה גם **אֶת הַפַּנְטֵר**. מבררת הגמרא: **מַאי פַּנְטֵר**. מבארת הגמרא: **הָכָא תַּרְגִּימוּ** – כאן בבבל ביארו, שהכוונה **לְבַר מַחְווֹנִיתָא** – עבדו של שר העיר הבקי בתחומי העיר וממונה להראות את תחומי השדות של כל אחד, ולפי שאי אפשר לעיר בלא עבד זה, הרי הוא כלול במכירה. **שִׁמְעוֹן בֶּן אַבְטוֹלְמוּס אוֹמֵר**, ׳סנטר׳ פירושו **בַּאנֵי** – שדות שמסביב לעיר. מבארת הגמרא את מחלוקתם: **מַאן דְּאָמַר** – בני בבל שפירשו ש׳סנטר׳ היינו **בַּר מַחְווֹנִיתָא** – עבד הבקי בתחומי העיר, ונמכר עם העיר על אף ניידותו, **כָּל שֶׁכֵּן בַּאנֵי** – שדות שמסביב לעיר נמכרות עמה כיון שקבועות במקומן, אבל **מַאן דְּאָמַר** – שמעון בן אבטולמוס שפירש ש׳סנטר׳ היינו **בַּאנֵי** – שדות שמסביב לעיר, סובר שדווקא שדות אלו נמכרות עם העיר כיון שקבועות במקומן, **אֲבָל בַּר מַחְווֹנִיתָא** – עבד הבקי בתחומי העיר **לָא מִיזְדַּבַּן** – אינו נמכר עם העיר מבלי שיפרש זאת המוכר, משום שהוא נייד ואינו קבוע.

הגמרא מקשה מתחילת משנתינו על מי שפירש ש׳סנטר׳ היינו ׳באגי׳: **תָּנַן** בתחילת משנתינו, שלדעת תנא קמא **בֵּית הַבַּדִּים וּבֵית הַשָּׁלְחִין** כלולים במכירת עיר סתם. מבארת הגמרא: **סַבְרוּהָ** – סברו בני הישיבה לפרש **מַאי שָׁלְחִין** – מה הם ׳שלחין׳, **בַּאנֵי** – שדות שמסביב לעיר, ונקראים ׳שלחין׳ על שם שנצרכים לגשמים ששייך בהם לשון זו, **דִּכְתִיב** (איוב ה י) ׳**הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת**׳. שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – המחלוקת במשנתינו מובנת רק **לְמַאן דְּאָמַר** – לבני בבל שפירשו ש׳סנטר׳

המשך בעמוד עו

בין בימות החמה — שהן מועטין, וסלקא דעתך אמינא ליבטלו גבי המרחץ. **ולא בית כנימת העצים** — גרסינן בתוספתא: לא מבר לא את הבית ולא את העצים. דכי היכי דעצים לאו תשמישין נינהו — גם הבית שעשוי לצרכו לא מיקרי תשמיש מרחץ כל כך. **וכל תשמישיו** — לטפויי אתא בריכות ואוצרות של עצים, דהוו תשמיש למרחץ פורתא. וכדמפרש לקמן: שכתב לו מצרים החיצונים, **והנם** בתוך המצר. **חנואתא** — חנויות למכור בו פת ויין. **שמחו בה שומשמי** — ליבשן, כדי לעשות מהן שמן בבית הבד זה, כדתנן (שבת כד, ב): בשמן שומשמין. אבל עיקר תשמישן למכור פת ויין הוא. הרי כולן מכורין — ואפילו אוצרות של עצים, והוא הדין לחנות זה. **אין כולן מכורין** — שהרי אין מיוחדין לבית הבד. הכי כתוב בפירושי רבינו חננאל וכן עיקר: אמר רב אשי: חזינן אי אמר ליה "בית הבד וכל תשמישיו ואלין מצרנוהי", והני בכלל הנהו מצרני — קנה להו, ואי לא — לא קנה. וסוגיא דשמעתא דאמר הכי טלקא, וקיימא לן כרב אשי דהוא בתרא. ושמעינן מינה: בזמן שאמר ליה "בית המרחץ וכל מה שבתוכו אני מוכר" אף על פי שמצר לו מצרים החיצונים — לא קנה בריכות של מים, ולא בית כינוס עצים, דקיימא לן מצרים הרחיב. אבל אם אמר ליה "מרחץ וכל תשמישיו" ומצר לו מצריו, והנם בתוך המצר — הרי הן מכורין, הואיל וחזו פורתא לתשמיש בית הבד. ואף על גב דאמרן לעיל בריש פירקין: מצרים הרחיב לו — הכא לא אמרינן הכי, דכיון דחזי להך בית קצת לתשמיש בית הבד, והוא בתוך המצר — ודאי מכרו לו, דלכך תיחם את המיצר חוצה לו. לשון אחר כתוב בספרים: אי אמר ליה "בית הבד וכל תשמישיו ואלין מצרנהא" — לא קני. דהשתא לא קאי "ואלין מצרנהא" אתשמישין, אלא אבית הבד קאי, הלכך לגבי תשמישין נאמר מצרים הרחיב לו. אבל אי אמר "אלין מצרני בית הבד וכל תשמישיו" — קני, דהשתא אתרוייהו קאי, וכמאן דאמר "אלו מצרני בית הבד ואלו מצרני כל תשמישיו" דמי. ולא נהירא, דלא שנא הכי ולא שנא הכי, אתרוייהו קאי. וראשון עיקר.

משנה מכר את הבתים — דבתים בכלל עיר. ומכר את החצרות לא איצטריך למיתני, דהיינו עיקר עיר, דעיר משמע אויר העיר. **בית השלחין** — שחוץ לעיר וסמוכין לעיר. ובגמרא מפרש מאי שלחין. **אבל לא את המטלטלין** — מאני תשמישתיה, כגון תנור וכירים וכל הנך מטלטלין דלעיל דאמרן בהו לא מכר, וכל שכן חיטי ושערי. **ואפילו היו בה כו'** — בגמרא מפרש מאי "אפילו", ממה חמורין יותר משאר מטלטלין לימכר בכלל העיר. **בהמה ועבדים** — אין נקראין מאני תשמישתיה, ומאחר שהן מכורין — כל שכן חיטי ושערי וכסף וזהב דהוו מטלטלי דלא ניידי, כדמוכח בגמרא. **הסנטר** — בגמרא מפרש. **גמרא שמע מינה** — ממתניתין דקתני ברישא: לא מכר את המטלטלין, וקאמר בסיפא: אבל אם אמר לו "כל מה שבתוכה" אז העבדים מכורין. מכלל דמעיקרא לא הוו מזדבני אגב מתא, משום דמטלטלי נינהו? בתמיה: ואנן מיבעיא לן בפרק "מי שמת" אי במטלטלי אי במקרקעי דמי כלומר, הא מיבעיא ליה אם לפי לשון בני אדם קרוי מטלטלי או מקרקעי. דמדאורייתא ודאי במקרקעי דמי לקנות בכסף בשטר ובחזקה, כדתנן בקידושין (כב, ב) משום דאיתקוש לקרקעות, דכתיב "והתנחלתם אותם". אבל לגבי לשון בני אדם, לגבי מאן דאמר "מטלטלי לפלניא" מיבעיא לן התם אי דעתו של אדם ליתן עבדו בלשון זה או לא. ולא איפשוט התם, ואמאי? הא איכא למפשטה ממתניתין דהכא, דלפי דעת בני אדם חשוב מטלטלי, שהרי המוכר את העיר סתמא דעתו אמקרקעי, ואפילו הכי לא מכר את העבדים **מאי אפילו** — דמשמע: אפילו עבדים, שאין להם דין מטלטלי **אלא מאי אית לך למימר** — אמאי קתני "אפילו" — משום דשאני מטלטלי דניידי, שיש בו רוח חיים ויכול להוליכו לעיר אחרת, ממטלטלי דלא ניידי. סלקא דעתך אמינא אפילו כי אמר "כל מה שבתוכה" ונמכרו מטלטלי דלא ניידי, אלו העבדים והבהמות אינן מכורין, דלא מבטלו אגב מתא — קא משמע לן דמכורין הן. ואפילו תימא נמי דעבדא לגבי שאר דיני במקרקעי דמו, ואמאי לא קני להו הכא גבי מקרקעי — משום דשאני כו', דאין דעתו של מוכר עיר אלא לדברים הקבועים בעיר, ונקראין על שם העיר, אבל זה שיכול לצאת מן העיר — אינו בכלל עיר. **בר מחווניתא** — עבד הממונה להגיד ולאחווי תחומי השדות של מי זה ושל מי זה, והוא עבד לשר העיר, ואי אפשר לעיר בלא אותו. ורבינו חננאל פירש: סנטר — הוא שומר העיר, לשון "נוטרה את הכרמים" (שיר השירים א). **שמעון בן אבטולמוס** — כפירוש רבינו חננאל. **באני** — שדות שסביב המדינה. **כל שכן באני** — דלא ניידי. **לא מזדבן** — משום דנייד. **דכתיב ושולח מים** — כלומר, להכי נקראין שלחין — שצריכין לגשמים. הכא לא גרסינן "אבל בר מחווניתא לא", אלא הכי גרסינן: ושולח מים וגו'. **בשלמא למאן דאמר בר מחווניתא בו'** — אלא למאן דאמר סנטר דרכי שמעון היינו באגי — מה בא להוסיף על תנא קמא? היינו שלחין דקאמר תנא קמא **גינונייתא** — גנות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר, דשייכי לעיר טפי מבאגי, שהרי גן ראוי לטייל בו כמו בבית. **שלחיך** — גנות, המשלחין פירות בכל שנה. **בשלמא למאן דאמר** — דסנטר היינו באגי — היינו דקאמר תנא קמא: גינונייתא, דהיינו שלחין — מזדבני, אבל באגי — לא. ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר: אפילו באגי מזדבני.

בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כִּינּוּס הָעֵצִים; וְאִם אָמַר לוֹ: "בֵּית הַמֶּרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ" - כּוּלָּן מְכוּרִין. הַהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: "בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ", הָוְיָא הֲנָאתָא אַבְרָאי דְּהָווּ שָׁטְחוּ בְּהוּ שׁוּמְשְׁמֵי, אֶתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אֲמַר לֵיהּ: תָּנֵינָא, אִם אָמַר: "בֵּית הַמֶּרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ" - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵין כּוּלָּן מְכוּרִין אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: תֵּיזִנֵּן, אִי אֲמַר לֵיהּ: "בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו וְאִלֵּין מַצְרָנְהָא" - קָנֵי, וְאִי לָא - לָא קָנֵי. **מִשְׁנָה הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, מֶרְחֲצָאוֹת וְשׁוֹבָכוֹת, בֵּית הַבַּדִּין וּבֵית הַשְּׁלָחִין, אֲבָל לֹא אֶת הַמִּטַּלְטְלִין; וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ", אֲפִילּוּ הָיוּ בָהּ בְּהֵמָה וַעֲבָדִים - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר אֶת הַפִּנְטָר. **גְּמָרָא** אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוְיָא לְרַב אַשִׁי, שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ: עַבְדָּא כְּמַטַּלְטְלָא דָּמֵי, דְּאִי כְּמְקַרְקַע דָּמֵי, נִיזְדַּבַּן אַגַּב מָתָא. - וְאֶלָּא מַאי? עַבְדָּא כְּמַטַּלְטְלָא דָּמֵי, מַאי "אֲפִילּוּ"? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר, שָׁאנֵי בֵּין מַטַּלְטְלָא דְּנָיֵיד מִמַּטַּלְטְלָא דְּלָא נָיֵיד? אֲפִילּוּ תֵּימָא: עַבְדָּא כְּמְקַרְקַע דָּמֵי, שָׁאנֵי בֵּין מְקַרְקַע דְּנָיֵיד לְמְקַרְקַע דְּלָא נָיֵיד. "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר אֶת הַפִּנְטָר". מַאי סַנְטָר? הָכָא תַּרְגִּימוּ: בַּר מַחֲוֹנְיָיתָא; שִׁמְעוֹן בֶּן אַבְטוֹלְמוֹס אוֹמֵר: בָּאנֵי. מַאן דְּאָמַר בַּר מַחֲוֹנְיָיתָא, כָּל שֶׁכֵּן בָּאנֵי; מַאן דְּאָמַר בָּאנֵי, אֲבָל בַּר מַחֲוֹנְיָיתָא לָא מִיזְדַּבַּן, וְאָתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: אֲפִילּוּ בָּאנֵי מִיזְדַּבַּנְיָא; סַבְרוּהּ מַאי "שְׁלָחִין"; בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בַּר מַחֲוֹנְיָיתָא, אֲמַר תַּנָּא קַמָּא: בָּאנֵי מִיזְדַּבְּנִי, בַּר מַחֲוֹנְיָיתָא לָא מִיזְדַּבַּן, וְאָתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: אֲפִילּוּ בָּאנֵי מִיזְדַּבְּנִי; סַבְרוּהּ מַאי "שְׁלָחִין" - גִּינּוֹנְיָיתָא; בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בָּאנֵי, אֲמַר תַּנָּא קַמָּא: גִּינּוֹנְיָיתָא מִיזְדַּבְּנִי, בָּאנֵי לָא מִיזְדַּבְּנִי, וְאָתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: אֲפִילּוּ בָּאנֵי מִיזְדַּבְּנִי;**

אֶלָּא מַאי עַבְדָּא כְּמַטַּלְטְלֵי דְּמֵי מַאי אֲפִילּוּ — לְאוֹ מִשּׁוּם דְּאֵי כְּמִקַּרְקְעֵי דְּמֵי אֲתֵי שְׁפִיר, דְּהָא מִכֹּל מָקוֹם מְבַהֲמָה אֵיכָא לְאַקְשׁוּיֵי: מַאי "אֲפִילּוּ". אֶלָּא לוֹמַר דְּלָא מִפְלַגִינַן בֵּין מְטַלְטְלֵי דְּנַיְידֵי לְמְטַלְטְלֵי דְּלָא נַיְידֵי פְּרִיךְ, וְהוּא הַדִּין דְּהוּי מְצֵי לְמִפְרַךְ: אִי כְּמְטַלְטְלֵי דְּמֵי — אֲפִילּוּ אַתָּא גַּבֵּי חֲצֵר יְהוּ מְכוּרִין. **מִי** סְבָרַת מַאי שְׁלָחִין כּוּ' — וְאִם תֹּאמַר: דִּבְכוּלֵי גְּמָרָא הָוֵי בֵּית הַשְּׁלָחִין — בְּאגֵי, שְׁדוֹת שֶׁמִּסְקִין אוֹתָן, וּמֵאִי שְׁנָא הָכָא דְּמַשְׁנִינַן לְהוּ מִכֹּל בֵּית הַשְּׁלָחִין שֶׁבְּגְּמָרָא? וְיֵשׁ לוֹמַר: דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לְגְּמָרָא דְּאֵין חִילּוּק בֵּין שָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין וְשָׂדֶה בֵּית הַבַּעַל לְעִנְיַן מְכַר, וְיֵשׁ חִילּוּק בֵּין בָּאגֵי לְגִינּוֹנִיתָא, לְכָךְ לֹא נִיחָא לְפָרֵשׁ שֶׁלְּחִין כְּמוֹ בְּעַלְמָא, דְּהָהוּ מַשְׁמַע דְּאַתָּא לְמֵעוּטֵי שָׂדֶה בֵּית הַבַּעַל.

שֶׁלְּחִיךְ פֻּרְדֵּס וְגוֹ' — עַל שֵׁם הָאִילָן שֶׁעוֹשֶׂה בְּדִים וְשׁוֹלֵחַ פְּאֵרוֹת, כְּדִכְתִיב "וְתִשְׁעֶ בְּדִים וְתִשְׁלַח פְּאֵרוֹת" וְגוֹ' (יְחֶזְקֵאל יז).

אָמַר תַּנָּא קַמָּא בְּאגֵי לָא [שִׁיְיךְ לְעֵילָּא בּ] מְזַדְּבְנִי וּמְהַדַּר לֵיהּ

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בַּר מְחַוְנְיָיתָא מְזַדְּבְנִי — וְאַף עַל גַּב דְּשָׁמְעִינַן מִקַּל וְחוֹמֶר דְּבַאגֵי מְזַדְּבְנִי, מִכֹּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּתָנָא קַמָּא אִית לֵיהּ דְּאֲפִילּוּ בְּאגֵי לָא מְזַדְּבְנִי — הוּה לֵיהּ לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְפָרוּשֵׁי שְׁפִיר, וְלִמֵּימַר דְּבַאגֵי וּבַר מְחַוְנְיָיתָא מְזַדְּבְנִי.

הכי

הכי גריס רבינו חננאל, וכן בתוספתא (פרק שלישי): תא שמע, רבי יהודה אומר: סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור. מאי לאו מדאנקולמוס גברא, סנטר נמי גברא. הא כדאיתא והא כדאיתא. הכי נמי מסתברא דקתני סיפא כו', מאי ביזלי פיסקי באגי, פיסקי באגי הוא דלא מזדבני, אבל באגי עצמם מזדבני. פירוש: ומדקאמר "אבל לא את שיריה", דהיינו פיסקי באגי — מכלל דאיירי לעיל בבאגי. וקאמר: מי סברת רבי יהודה כרבי שמעון סבירא ליה, וקאי כוותיה? והא לא מצית אמרת הכי, דהא פליג עליה בבנותיה, והוא הדין דפליג עליה בסנטר. אלמא דסנטר דרבן שמעון בן גמליאל בר מחוונייתא, ואם כן תרי גווני סנטר נינהו, דסנטר דרבן שמעון בן גמליאל גברא הוא, ודרבי יהודה באגי. דבלאו הכי צריכין אנו לומר דתרי גווני סנטר נינהו, כדאמרינן ב"הזורק" בגיטין (פ, ב): אפילו לא כתב לה אלא לשם סנטר שבעיר — הרי זו מגורשת. ובבראשית רבה (פרק טז): אתנסיבת לסנטירא יקירא. ובתוספתא דבבא מציעא: נברי שעשה לישראל אפוטרופוס או סנטר. משמע מכל הני דסנטר גברא, ודרבי יהודה הוי באגי.

ואת

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בַּר מַחֲוֹונִיתָא, אֲמַר תַּנָּא קַמָּא גִּינּוּנְיֵיתָא, וּמְהַדַּר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בַּר מַחֲוֹונִיתָא? - מִי סָבְרַתְּ מַאי "שָׁלְחָן" - גִּינּוּנְיֵיתָא? לָא, מַאי "שָׁלְחָן" - בָּגֵי, דִּכְתִיב: "וְשֻׁלַּח מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת", אֲבָל בַּר מַחֲוֹונִיתָא לָא מְזַדְּבַן, וְאָתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְאַקְפִּילוּ לְמֵימַר דַּאֲפִילּוּ בַּר מַחֲוֹונִיתָא נָמֵי מְזַדְּבַן. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סַנְטָר אֵינוֹ מָכוּר, אַנְקוֹלְמוּס מָכוּר; מַאי לָאו מִדְּאַנְקוֹלְמוּס גַּבְרָא, סַנְטָר נָמֵי גַּבְרָא - מִידֵּי אִירְיָא? הָא כִּדְאִיתָא וְהָא כִּדְאִיתָא. - וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא: אֲבָל לֹא שְׁיָרֶיהָ וְלֹא בְּנוֹתֶיהָ, וְלֹא חוֹרְשִׁין הַמּוּקְצִין לָהּ, וְלֹא בֵּיבְרִין שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וְשֶׁל דָּגִים; וְאָמְרִינַן, מַאי שְׁיָרֶיהָ? בֵּיזְלֵי, מַאי בֵּיזְלֵי? אֲמַר רַבִּי אַבָּא: פִּיסְקֵי בָּגֵי. פִּיסְקֵי בָּגֵי הוּא דְּלָא מְזַדְּבְנִי, הָא בָּגֵי עַצְמָן מְזַדְּבְנִי - אִיפּוֹךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סַנְטָר מָכוּר, אַנְקוֹלְמוּס אֵינוֹ מָכוּר. - וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ: רַבִּי יְהוּדָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לֵיהּ? וְהָא רַבִּי יְהוּדָה כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ דְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֲבָל לֹא שְׁיָרֶיהָ וְלֹא בְּנוֹתֶיהָ, וְאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָאָמַר: מָכַר אֶת הָעִיר - מָכַר בְּנוֹתֶיהָ, דְּתַנְיָא: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - לֹא מָכַר אֶת בְּנוֹתֶיהָ, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר בְּנוֹתֶיהָ - רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ בַּהֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּהֲדָא. "וְלֹא בֵּיבְרִין שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וְשֶׁל דָּגִים". וּרְמִינְהִי: הָיוּ לָהּ בָּנוֹת - אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; הָיָה לָהּ חֵלֶק אֶחָד בַּיָּם וְחֵלֶק אֶחָד בַּיַּבָּשָׁה, בֵּיבָרִים שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וְשֶׁל דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ נִמְכָּרִים עִמָּהּ - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּנָגְחַ קָאִיהִי לְגוֹ, וְהָא דְּנָגְחַ קָאִיהִי לְבַר. - וְהָא קָא תָנֵי: וְלֹא אֶת חוֹרְשִׁין הַמּוּקְצִין לָהּ - אֵימָא: הַמּוּקְצִין הַיְמֵנָּה. **משנה** הַמּוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁהֵם לְצָרְכָּהּ, וְאֶת הַקָּנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רוֹבַע, וְאֶת הַתְּבוּאָה שֶׁהִיא מְחוּפֶּרֶת לַקַּרְקַע, וְאֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רוֹבַע, וְאֶת הַשּׁוֹמֵרָה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט, וְאֶת הֶחָרוּב שֶׁאֵינוֹ מוּרְכָּב, וְאֶת בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה; אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן לְצָרְכָּהּ, וְלֹא אֶת הַקָּנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ שֶׁאֵינָן לְצָרְכָּהּ, וְלֹא אֶת הַתְּבוּאָה שֶׁהִיא תְלוּשָׁה מִן הַקַּרְקַע; בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ" - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין; בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, לֹא מָכַר לֹא אֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁהִיא בֵּית רוֹבַע, וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֵרָה שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה בְּטִיט, וְלֹא אֶת הֶחָרוּב הַמּוּרְכָּב, וְלֹא אֶת סַדַּן הַשִּׁקְמָה.

גמרא

אלא למאן דאמר — סנטר היינו בר מחוונייתא, מה ענין תוספת זו על דברי תנא קמא? דתנא קמא אמר גינונייתא מזדבני אבל באגי לא מזדבני, וקמהדר רבן שמעון בן גמליאל בר מחוונייתא נמי מזדבן? בתמיה. הכי הוה ליה למיתני: רבן שמעון בן גמליאל אומר המוכר את העיר מכר את הבאגי ואת הסנטר. אבל מדנקט סנטר לחוד — מכלל דשמעינהו לרבנן דבסנטר לחוד אמרי אינו מכור, ואתא אידהו למימר דמזדבן. ובעל כרחך כיון דשלחין גינונייתא — בבאגי הוא דאמור רבנן לא מזדבני, ואתא אידהו למימר דמזדבני.

הכי נרסינן: תא שמע רבי יהודה אומר סנטר אינו מכור אנקולמוס מכור — דהא לקמן מפכינן לה ואמרי: סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור, וכך היא שנויה בתוספתא (פרק ג) כדמפכינן לה בסמוך. ואית דגרסי הכא בתרוייהו אינו מכור, ולקמן לא גרסינן "איפוך", אלא הכי גרסינן: אימא רבי יהודה אומר סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור. **אנקולמוס** — הוא סופר המלך, לכתוב מספר השדות והבתים והאנשים, לתת מס של כל אחד לשר העיר.

מידי איריא כו' — בתמיה. אלא לעולם סנטר היינו באגי. **ומי מצית אמרת הכי** — דסנטר דרבי יהודה היינו באגי. **והתקתני סיפא** — דהך ברייתא, דפיסקי באגי לא מזדבני, דמשמע: הא באגי — מזדבני. **והיכי קתני רישא** סנטר אינו מכור, כלומר באגי לא מזדבני? אם כן קשיא רישא לסיפא. **שיריה** — ואית גרס: שיריה, ולקמן מפרש. **ולא בנותיה** — כפרים הסמוכים לה. ולא החורשים — יערים. כדכתיב "חרש מצל" (לא), "ביער" — מתרגמינן: בחורשא. **המוקצים לה** — הסמוכין לעיר ופתוחין לה. ולקמן מוקמינן לה בשאין פתוחין לעיר, ומתרצינן: המוקצין ממנה. המוקצין — מזומנין. הכי גרסינן בתוספתא: ולא ביבירן של חיה ושל עופות ושל דגים. ולקמיה מוקמינן לה בדגניח קאייהו לבר. **ביזלי פיסקי באני** — חתיכות בקעה הגדולה הסמוכה לעיר, אלא שמופלגת ממנה קצת, שיש הפסק צונמא בינתיים. ושיריה — לשון שיריים הוא. **פיסקי באני הוא דלא מזדבני** — שהרי רחוקין ומופלגים מן העיר, הא באגי עצמן, הסמוכין לעיר — מזדבני. **הכי נרסינן: איפוך רבי יהודה אומר סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור** — ולעולם סנטר — באגי. והיינו דקאמר סנטר מכור, דהיינו באגי, אבל שיריה, דהיינו פיסקי באגי — לא מזדבני. והשתא סבירא ליה לרבי יהודה בסנטר כרבן שמעון בן גמליאל. והיינו דקפריך: ומי מצית אמרת רבי יהודה כרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה? הקתני בסיפא דמילתיה דרבי יהודה: ואם אמר לו "כל מה שבתוכה" הרי כולן מכורין, בין כך ובין כך לא מכר לא את שיריה ולא את בנותיה. ואילו בו'. **ומשנינן: סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא** — רבי יהודה בסנטר סבר לה כרבן שמעון בן גמליאל, ובבנותיה פליג עליה. הכי נמי מסתברא — לא גרסינן בבולה סוגיא. **הכי נרסינן: ולא ביבירן של חיה ועופות ודגים** — כעין "אמר מר". **ורמינהי כו'** — בהך ברייתא גרסינן: הרי אלו נמכרין עמה. **הכי נרסינן: היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה וביבירן של חיה ועופות ודגים הרי אלו נמכרין עמה** — וחלק אחד בים נמי אעיר קאי. דכיון דקתני רישא: היו לה בנות אין נמכרות עמה, משמע: בנות הוא דלא מזדבנן, דמופלגין מן העיר ואינם מאותה העיר ממש, שהרי שם אחר יש להם. אבל אם יש לעיר חלק אחד בים, ונקרא בשם העיר — נמכר עמה, דהא עיר אחת היא בין הכל. אי נמי, חלק אחד ביבשה כמו שאר העיר, אלא שמופלג מן העיר, ומיהו על שם העיר נקרא. **דנגיח קיהו לגאו** — פתיחתן לצד העיר — נמכרין עמה. אבל הך קמייתא — בדגניח קייהו לבר. **והקתני** — בהך קמייתא: ולא את החורשין המוקצין לה, דמשמע דנגיח קייהו לגאו, ואפילו הכי לא מכר **אימא המוקצין הימנה** — ופתוחין לחוץ. **משנה האבנים שהן לצרכה** — בגמרא מפרש. ואף על גב דתשמישין המטלטלין הן, כיון דקביעי להאי תשמיש, ואין מזיזין אותה מהאי שדה לעולם — כמחובר חשיב להו. **את הקנים שבכרם שהן לצרכו** — בגמרא מפרש. וממילא שמעינן דהמוכר את השדה מכר את הכרם, שכל אילנות בכלל שדה, אחד גפנים ואחד כל האילן, חוץ מחרוב המורכב וסדן השקמה, כדמוכח במתניתין ובגמרא. דאמרינן בגמרא: אי אית ליה גופני — לבר מגופני. כלומר, אדם שאומר לחבירו "שדה אני מוכר לך חוץ מן האילנות", ויש בו גפנים — חוץ מן הגפנים אמר לו, מכלל דאילו שתק היו מכורין בכלל שדה. **חיצת הקנים** = טרו"ק בלעז, קנים הרבה גדילים בקלח אחד. **שהיא פחותה** — בטילה לגבי שדה. **שומירה** — סוכת נוצרים. **שאינה עשויה בטיט** — טוחה בטיט. **ואת החרוב שאינו מורכב** — דהיינו בבחרותו. אבל כשמוקין ומתגבר מרכיבין אותו, ויש לו שם בפני עצמו, ולא בטיל לגבי שדה. אבל כל שאר אילנות בכלל שדה. **בתולת השקמה** — בבחרותה, קודם שנחתכו שנפיה. אבל כשמוקין וגדל הרבה — קוצין הענפים, ובאים אחרים במקומן, ונקרא סדן השקמה = טרונ"ה בלעז. **לא את חיצת הקנים כו'** — שכל אלו חשובין שדה בפני עצמן, והרי הוא כמו שמוכר לחבירו שתי שדות ויש לו שדה אחרת בתוך השתים, ואם אמר לו "שתי השדות וכל מה שבתוכן אני מוכר לך" — דאין שדה השלישית שביניהן מכור. אף כאן, שדה אחת מכר לו ולא שתי שדות, וחיצת קנים וחרוב המורכב וסדן השקמה חשובין שדה בפני עצמן.

גמרא

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר – לבני בבל הסוברים ש'סנטר' פירושו בַּר מַחְוֹנִיתָא – עבד הממונה על השדות, היאך יתפרש מחלוקתם של תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל במשנה, וכי יתכן שאָמַר תַּנָּא קַמָּא שרק גִּינּוֹנֵיתָא – גינות נמכרות עמה ולא שדות, וּמַהֲדַּר לֵיהּ – והשיב לו רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שאף בַּר מַחְוֹנִיתָא נמכר עם העיר, ולא הזכיר שאף השדות עצמם נמכרות עם העיר, הרי היה על רבן שמעון בן גמליאל לפרש בתחילה שחולק הוא על דברי תנא קמא עצמם וסובר שהשדות כלולות במכירה, ולהוסיף על כך שגם הסנטר שהוא העבד כלול במכירה. אלא בהכרח שסנטר פירושו שדות, וזהו שהשיב רבן שמעון בן גמליאל, לא רק הגינות מכורות כדברי תנא קמא, אלא אף השדות מכורות.

דוחה הגמרא את הראיה ומיישבת: מִי סָבְרַתְּ – וכי סבור אתה לפרש מַאי שְׁלָחִין, גִּינּוֹנֵיתָא – גינות, ומתוך כך הוכחת ש'סנטר' פירושו שדות, לֹא – אין הפירוש כן, אלא מַאי שְׁלָחִין, בַּגֵּי – שדות, ונקראים 'שלחין' משום שצריכים לגשמים ששייך בו לשון זו, דִּכְתִיב (איוב ה י) 'וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת', וסובר תנא קמא שכיון שהשדות קבועות בעיר הרי הם נמכרות עמה, אֲבָל בַּר מַחְוֹנִיתָא – עבד הממונה על השדות לֹא מְזַדְּבַן – אינו נמכר עמה לפי שאינו קבוע במקומו בקרקע, וְעל זה אָתָא [–בא] רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לחלוק וּלְמֵימַר דַּאֲפִילּוּ בַּר מַחְוֹנִיתָא שאינו קבוע בקרקע נַמִּי מְזַדְּבַן – גם הוא נמכר עם העיר.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא ש'סנטר' הוא עבד הממונה על השדות: תָּא שְׁמַע, ממה שנינו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, המוכר את העיר סַנְטֵר אֵינוֹ מָכוּר עמה ואילו אַנְקוֹלְמוּס – סופר הלך הממונה לכתוב את מנין הבתים השדות והאנשים לצורך גביית מס, מָכוּר עמה, וסברה הגמרא לפרש מַאי לַאו – האם לא מסתבר מְהֵאַנְקוֹלְמוּס נַמְרָא – מזה ש'אנקולמוס' היינו אדם [סופר המלך], אף 'סַנְטֵר' השנוי בהמשך נַמִּי נַמְרָא – גם הוא אדם ולא שדה. ונמצא מוכח ש'סנטר' היינו 'בר מחווניתא'. דוחה הגמרא: מִידֵּי אִירְיָא – וכי ראיה היא זו, כלומר וכי זה ש'סנטר' ו'אנקולמוס' שנויים יחד בדברי רבי יהודה מחייב להשוותם, והרי אפשר דְּהָא כְּדַאֲיְתָא וְהָא כְּדַאֲיְתָא – שכל אחד מתפרש לעצמו, 'אנקולמוס' היינו אדם ו'סנטר' היינו שדות.

שואלת הגמרא: וּמִי מָצֵית אָמְרַת הָכִי – וכי יכול אתה לפרש ש'סנטר' השנוי בתוספתא פירושו שדות, ולגביהם אמר רבי יהודה שאינן מכורות עם העיר, וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא – הרי שנינו בסיפא של תוספתא זו, אֲבָל לֹא מכר עם השדה את שְׁיָירֶיהָ [יתבאר להלן בגמרא], וְלֹא את בְּנוֹתֶיהָ – כפרים הסמוכים לעיר, וְלֹא חוֹרְשִׁין הַמּוּקְצִין לָהּ – יערות הסמוכים לעיר ופתוחים לה, ומיוחדים לשימוש בני העיר, וְלֹא בִּיצָרִין – כלובים שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וְשֶׁל דָּגִים. וְאַמְרִינַן – וביארו בני הישיבה מַאי 'שְׁיָירֶיהָ' של העיר, בֵּיזְלֵי. וּמַאי 'בִּיזְלֵי', אָמַר רַבִּי אַבָּא, פִּיסְקֵי בַּגֵּי – חלקים מבקעה גדולה הסמוכה לעיר, שמופרדים ממנה מעט מחמת סלע שביניהם, ונמצא שהם מרוחקים מן העיר יותר משאר שדות. מדייקת הגמרא: משמע בתוספתא שרק פִּיסְקֵי בַּגֵּי – חלקי הבקעה הוּא דְּלֹא מְזַדְּבְנֵי – הם אלו שאינם כלולים במכירה לפי שמרוחקים מן העיר, הָא בַּגֵּי עָצְמָן מְזַדְּבְנֵי – אבל השדות הסמוכות לעיר מכורות עמה. ואיך אפשר לפרש שמה ששנו ברישא ש'סנטר' אינו מכור לדעת רבי יהודה הכוונה ל'באגי' [שדות]. מיישבת הגמרא: אֵיפּוֹךְ – הפוך את הגירסה בתחילת התוספתא ותשנה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סַנְטֵר מָכוּר וַאֲנְקוֹלְמוּס אֵינוֹ מָכוּר. ולפי זה אפשר לפרש ש'סנטר' היינו 'באגי' שהם שדות הקרובות לעיר ונמכרות עמה, ולכך שנינו בסיפא שרק 'שייריה' דהיינו 'פיסקי בגי' שרחוקות מן העיר אינן מכורות.

מאחר ולדעת הסוברים ש'סנטר' הוא 'באגי' הוצרכו להפוך את הגירסה בתוספתא, נמצא שרבי יהודה בתוספתא סובר כדעת רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו ש'סנטר' נמכר עם העיר. מקשה הגמרא: וּמִי מָצֵית אָמְרַת – וכי יכול אתה לומר שרַבִּי יְהוּדָה בָּרְבָנָן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לֵיהּ ש'סנטר' נמכר עם העיר, וְהָא – הרי מדברי רַבִּי יְהוּדָה בהמשך התוספתא מבואר דִּבְרִבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ – שסובר כרבנן החולקים על רבן שמעון בן גמליאל בענין מכירת עיר, דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא של התוספתא, שרבי יהודה סובר שאם אמר 'העיר' וכל מה שבתוכה מכורין' כלל את כל הדברים השנויים בתחילה, אֲבָל לֹא כלל את שְׁיָירֶיהָ וְלֹא את בְּנוֹתֶיהָ – כפרים שסביבות העיר. וְאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אינו סובר כן, שהרי הָאָמַר שאם מָכַר אֶת הָעִיר מָכַר גם את בְּנוֹתֶיהָ עמה, דְּתַנְיָא בברייתא, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר לֹא מָכַר אֶת בְּנוֹתֶיהָ עמה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר מָכַר את בְּנוֹתֶיהָ, ונמצא שרבי יהודה סובר כרבנן ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

מתרצת הגמרא: אמנם מוכח מן הסיפא שרבי יהודה חולק על רבן שמעון בן גמליאל לגבי 'בנותיה', אך אין מכך ראיה שחלוקים הם אף ברישא לגבי 'סנטר', אלא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ – כמותו בַּתְרָא – בדין אחד, דהיינו בדין הרישא שאף ה'סנטר' כלול במכירת העיר, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּתְרָא – וחלוק עליו בדין אחד, דהיינו בדין הסיפא לגבי 'בנותיה'.

שנינו בתוספתא שהובאה לעיל: וְלֹא כלל במכירת העיר את הבִּיצָרִין שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וְשֶׁל דָּגִים. מקשה הגמרא על כך סתירה מברייתא אחרת: וּרְמִינְהִי, שנינו בברייתא, חָיוּ לָהּ – לעיר בָּנוֹת – כפרים סמוכים לה, אֵין נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ, כיון שאינם מחוברין לעיר ואינם קרויים כשם העיר. אבל אם חָיָה לָהּ – לעיר עצמה חֵלֶק אֶחָד בַּיָּם – מקום יושוב בים המחובר עמה ושמו כשם העיר, וְחֵלֶק אֶחָד בַּיַּבָּשָׁה – או שהיה לעיר חלק אחד ממנה שאינו מחובר עמה ממש אך קרוי בשם העיר, או שהיו סמוך לעיר בִּיצָרִים – כלובים שֶׁל חַיָּה וְשֶׁל עוֹפוֹת וּבריכות שֶׁל דָּגִים, הֲרֵי אֵלּוּ נִמְכָּרִים עִמָּהּ. והיאך שנינו בתוספתא לעיל שביצרין אינם מכורים עם העיר. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה ששנינו בברייתא שאף הביצרין נמכרים עמה מדובר באופן דְּנָגְחֵי קָאִיהִי לְגוֹ – שפתחם של הביצרין פונה כלפי פנים, כלומר לצד העיר, ולכן נמכרים עמה, וְהָא – ואילו מה ששנינו בתוספתא שאינם מכורין עם העיר מדובר באופן דְּנָגְחֵי קָאִיהִי לְבַר – שפתחם של הביצרין פונה כלפי חוץ, ולכן אינם נמכרים עמה.

שואלת הגמרא: היאך אפשר ליישב את התוספתא שפתח הביצרין פונה כלפי חוץ ולא לצד העיר, ולכך אינם מכורין, וְהָא קָא תָנֵי – והרי באותה תוספתא שנינו, 'וְלֹא כלל במכירתו אֶת חוֹרְשִׁין הַמּוּקְצִין לָהּ' – היערות הסמוכים לעיר ופתוחים לצד העיר, ומבואר שאפילו באופן שפתוחים לצד העיר אינם מכורין.

מיישבת הגמרא: אֵימָא – תגרוס בתוספתא 'הַמּוּקְצִין הֵימֶנָּה' – ממנה, ולא 'המוקצין לה', והיינו שפתחי אותם יערות פונים ממנה כלפי חוץ, ולכן אינם נמכרים עם העיר.

משנה

המשנה מבארת מה כלול במכירת 'שדה' כאשר המוכר לא פירט אלו דברים כלול עמה במכירתו: הַמּוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה ולא פירש את מה כלל במכירתה, מָכַר עמה אֶת הָאֲבָנִים שבתוכה שֶׁהֵם מיוחדים לְצָרְכָּהּ – לצורך השימוש בשדה [בגמרא יתבאר למה הם משמשים], ועל אף שהם מטלטלין, מכל מקום כיון שקבועים לתשמיש שדה זו ואין מוזזים אותם מהשדה לעולם, הרי הם כמחוברים לקרקע. וְכן כלל במכירתה אֶת הַקָּנִים שֶׁגָּבְרוּ, שֶׁהֵם לְצָרְכּוֹ – שמיוחדים לצורך תשמיש הכרם [ויתבאר בגמרא]. וְכן אֶת הַתְּבוּאָה שֶׁהִיא מְחוּבֶּרֶת לַקַּרְקַע. וְאֶת חִיצַּת הַקָּנִים – הרבה קנים הגדלים בקלח אחד שֶׁמקום גידולם הִיא בקרקע הַפְּחוּתָה מִבֵּית רוֹבַע – שאפשר לזרוע בו פחות מרובע קב תבואה, שכיון שהיא קטנה בטילה היא לשדה. וְכן כלל אֶת הַשּׁוֹמֵרָה – סוכת השומר שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט, שכיון שאין בתליה טוחים בטיט, אינה חשובה, ובטילה היא לגבי השדה. וְכן אֶת עֵץ הֶחָרוּב שֶׁאֵינוֹ מוּרְכָּב – שעדיין צעיר ולא הרכיבו בו ענף ממין אחר. וְאֶת בְּתוּלַת הַשֶּׁקְמָה – עץ שקמה צעיר שעדיין לא קצצו ממנו את ענפיו, כיון שבעודם צעירים אינם חשובים ואין להם שם בפני עצמם,

המשך בעמוד לב

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור 'אבנים שהם לצרכה' השנויים במשנתינו. מבררת הגמרא: **מַאי 'אֲבָנִים שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ'** הכלולים במכירת השדה. מבארת הגמרא: **הָכָא תַּרְגִּימוּ** – בבבל פירשו שהם **אַבְנֵי דְּאַכְפָּא** – אבנים גדולות שמניחים על העומרים כדי שלא יתפזרו ברוח, וכיון שמיוחדות לשדה זו ואין מזיזים אותם ממנה לעולם, נחשבות כמחוברות לשדה. **עוּלָּא אָמַר**, הם **אֲבָנִים הַפְּדוּרוֹת** בשדה **לְגָדֵר** – לצורך בניית גדר לשדה. שואלת הגמרא: וכי רק אבנים ה'סדורות' בשדה הם בכלל המכירה, **וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, שמכר בכלל השדה **'אֲבָנִים 'צְבוּרוֹת' לְגָדֵר** – אבנים שנאספו לצורך בניית הגדר, אף על פי שאינם סדורות. מיישבת הגמרא: אין לגרוס 'צבורות', אלא **תָּנֵי** – תשנה בברייתא, **אבנים סְדוּרוֹת לגדר.**

שנינו בברייתא (לקמן עח:), שנחלקו רבי מאיר ורבנן מה כלול במכירת כרם, דעת רבנן שרק תשמישים הקבועים ומיוחדים לכרם כלולים במכירה, ורבי מאיר סובר שגם תשמישים שאינם קבועים כל כך הרי הם מכורים בכלל הכרם. וכן גבי מכירת שדה מחלוקתם קיימת. וכיון שבדין תשמישי השדה השנויים במשנתינו לא נחלקו רבי מאיר ורבנן, לכן תבאר הגמרא להלן כל תשמיש ותשמיש המובא במשנתינו, באיזה אופן הוא מכור לפי רבי מאיר ובאיזה אופן אף רבנן מודים שהוא כלול במכירה. עתה מבארת הגמרא באיזה אופן 'אבנים שהם לצרכה' כלולות במכירה לפי רבי מאיר ולפי רבנן: **הָכָא תַּרְגִּימוּ** – לפי מה שפירשו בבבל, שאבנים אלו הם **אַבְנֵי דְּאַכְפָּא** – אבנים שמניחים על העומרים, יש לפרש **שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר** מדובר באופן **דְּמִתַּקְּנָן** – שרק התקין וזימן אותם לצורך שימוש בשדה, **אַף עַל גַּב דְּלָא מַחְתָּן** – שעדיין לא הניחם בתוך השדה, שכיון שעשויות לשמש בשדה הרי הם מכורות בכללה. ואילו **לְרַבָּנָן** הסוברים שרק תשמישים הקבועים בשדה מכורים עמה, צריך לפרש שדין זה שהאבנים מכורות **הוּא** דווקא באופן **דְּמַחְתָּן** – שמונחות בתוך השדה, כיון שרק באופן זה הם נחשבות לתשמיש קבוע, אבל אם היו מתוקנות ועדיין לא היו מונחות בשדה, אינם מכורות בכלל השדה. **וְכֵן לְעוּלָּא דְּאָמַר** ש'אבנים שהם לצרכה' הם **אֲבָנִים הַפְּדוּרוֹת לְגָדֵר**, יש לפרש **שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר** מדובר באבנים **דְּמִתַּקְּנָן** – שהתקינם לצורך בניית הגדר, **אַף עַל גַּב דְּלָא סְדָרָן** זו על גב זו, שאף הם כלולות במכירה, ואילו **לְרַבָּנָן**, דין זה שהאבנים מכורות **הוּא** דווקא באופן **דְּסִדְּרָן** זו על גב זו בשדה לצורך בניית הגדר, שכיון שעשה בהם מעשה גדול, הרי הם נחשבות כתשמיש קבוע וחשוב.

שנינו במשנה: **וְכֵן כלל במכירה אֶת הַקָּנִים שֶׁבְּכֶרֶם שֶׁהֵן לְצָרְכּוֹ.** בתחילה סברה הגמרא שכוונת המשנה לקנים הגדלים בקרקע. שואלת הגמרא: **קָנִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** – לאיזה צורך משמשים קנים אלו בכרם. מיישבת הגמרא: **אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי** – בבית מדרשו של רבי ינאי, אין הכוונה לקנים הגדלים בכרם, אלא **לְקָנִים הַמְחוֹלְקִין** ומפוצלים בראשם **שֶׁמְּעַמְּדִים** אותם **תַּחַת הַגְּפָנִים**, כדי שיהיו ענפי הגפן זקופים ולא יגררו האשכולות על גבי הקרקע.

מבארת הגמרא באיזה אופן הקנים כלולים במכירה לפי רבי מאיר ולפי רבנן: **לְרַבִּי מֵאִיר** הקנים כלולים במכירה **בְּאוֹפַן דְּמִשַּׁפְּיָין** – שהוחלקו לצורך שימוש הכרם, **אַף עַל גַּב דְּלָא מוּקְמָן** – שאינם נעוצים ועומדים בקרקע, כיון שעשויים לשמש את השדה. ואילו **לְרַבָּנָן**, דין זה שהקנים מכורים **הוּא** דווקא **בְּאוֹפַן דְּמוּקְמָן** – שכבר נעוצים ועומדים בקרקע.

שנינו במשנה: **וְכֵן כלל במכירה אֶת הַתְּבוּאָה הַמְחוּבֶּרֶת לַקַּרְקַע וְכוּ'.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּמַטְאֵי לְמֵיחֲצַד** – שהגיע זמנה של התבואה ליקצר, ו'כל העומד ליקצר כקצור דמי', מכל מקום לגבי מכירה היא עדיין נחשבת כמחוברת לקרקע ונמכרת עם השדה.

שנינו במשנה: **וְכֵן כלל אֶת חִיצַּת הַקָּנִים** – הרבה קנים היוצאים מקלח אחד שֶׁגדלים בקרקע **הַפְּחוּתָה מִבֵּית רוֹבַע.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּאִילֵימֵי** – שהקנים היו גסים ועבים, אין אומרים שהם חשובים ולא יכללו במכירה, אלא כיון שגדלים בקרקע פחותה מבית רובע, הרי הם בטלים לגבי השדה ונמכרים עמה.

שנינו במשנה: **וְכֵן כלל אֶת הַשּׁוֹמֵרָה** – סוכת השומרים **שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט.** מבארת הגמרא: החידוש בדין זה **דְּאַף עַל גַּב דְּלָא קְבִיעָא בְּאַרְעָא** – שאינה מחוברת לארץ, כלולה במכירה, שכיון שהשומירה עצמה אינה עשויה בטיט, אינה חשובה בפני עצמה ובטלה לשדה.

שנינו במשנה: **וְכֵן כלל אֶת הֶחָרוּב שֶׁאֵינוֹ מוּרְכָּב וְאֶת פְּתוּלַת הַשָּׁקְמָה.** מבארת הגמרא: החידוש בדין זה **דְּאַף עַל גַּב דְּאַלִּימֵי** – שהחרוב ובתולת השקמה היו גסים ועבים, אינם חשובים ונמכרים עם השדה.

עתה מבארת הגמרא את הדברים שאינם כלולים במכירה שנשנו בסוף המשנה, אימתי אינם כלולים לפי רבי מאיר ואימתי לפי רבנן. שנינו במשנה: **אֲבָל לֹא מָבֵר עמה לֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן לְצָרְכָּהּ.** מבארת הגמרא: לשיטת בני בבל שהמשנה עוסקת באבנים שמניחים על העומרים, אם כן **לְרַבִּי מֵאִיר** הסובר שאף תשמישים שאינם קבועים כל כך כלולים במכירה, צריך לפרש שהכוונה כאן לאבנים **דְּלָא מְתַקְּנָן** – שאפילו לא הותקנו לצורך שימוש השדה, ולכן אינם מכורות עמה. ואילו **לְרַבָּנָן** הסוברים כאן אפילו לאבנים שהתקינו אותם לצורך השדה, אלא **דְּלָא מַחְתָּן** – שלא הניחום בשדה, ולכך אינם נחשבות כתשמיש קבוע וחשוב.

וְכֵן לְעוּלָּא דְּאָמַר לעיל שהמשנה עוסקת ב**אֲבָנִים הַפְּדוּרוֹת לְגָדֵר**, יש לפרש **שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר** הכוונה כאן לאבנים **דְּלָא מְתַקְּנָן**, שאפילו לא התקינו אותם לצורך בניית הגדר. ואילו **לְרַבָּנָן** אפשר לפרש שהכוונה לאבנים שכבר התקינם אלא **דְּעַדַיין לֹא סְדָרָן** זו על גב זו, שאף באופן זה אינם כלולות במכירה.

שנינו במשנה: **וְלֹא כלל במכירה אֶת הַקָּנִים שֶׁבְּכֶרֶם שֶׁאֵינָן לְצָרְכּוֹ.** מבארת הגמרא את אופן דין זה לפי רבי מאיר ולפי רבנן: **לְרַבִּי מֵאִיר** יש לפרש שהכוונה כאן לקנים **דְּלָא מְשַׁפְּיָין** – שאפילו לא החליקו אותם בשביל להעמידם תחת הגפנים, ולכך אינם כלולים במכירה. ואילו **לְרַבָּנָן** אפשר לפרש שהכוונה כאן לקנים משופים אלא **דְּעַדַיין לֹא מוּקְמָן** – אינם נעוצים בקרקע, שאף באופן זה אינם כלולים במכירה.

שנינו במשנה: **וְלֹא כלל במכירה אֶת הַתְּבוּאָה הַתְּלוּשָׁה מִן הַקַּרְקַע.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּצִרְיכָא לְאַרְעָא** – שהתבואה עדיין נצרכת לקרקע, כגון שצריך לשטוח את התבואה בקרקע בשביל שתתייבש, אינה נמכרת עם השדה כיון שאינה מחוברת לקרקע.

שנינו במשנה: **וְלֹא כלל במכירה אֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁהִיא** גדילה בקרקע **שֶׁשִּׁעוּרָהּ בֵּית רוֹבַע.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּקָטֵינֵי** – שהקנים דקים, מכל מקום כיון שגדלים בקרקע גדולה ששיעורה 'בית רובע', הרי הם חשובים ואינם נמכרים עם השדה.

מביאה הגמרא תוספת לדין זה: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא** על **חִיצַּת הַקָּנִים בִּלְבָד** שמחזקת 'בית רובע' אמרו במשנה שהיא חשובה ואינה נמכרת עם השדה, **אֶלָּא אֲפִילּוּ עֲרוּגָה קְטַנָּה שֶׁל בָּשָׂמִים** שאינה מחזקת 'בית רובע', **וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עִמָּהּ.** מבארת הגמרא אימתי יש לערוגה שם בפני עצמה: **אָמַר רַב פָּפָּא, וְהוּא דְּקָרוּ לָהּ** – לערוגה 'וורדא דפלניא' – ערוגת בשמים של פלוני.

שנינו במשנה: **וְלֹא כלל את הַשּׁוֹמֵרָה** – סוכת השומרים **הָעֲשׂוּיָה בְּטִיט.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּמַחְבְּרָא בְּאַרְעָא** – שהשומירה מחוברת בטיט לקרקע ואינה מיטלטלת, מכל מקום כיון שהיא עצמה עשויה בטיט, הרי היא חשובה בפני עצמה, ודינה כבית שאינו נמכר עם השדה.

(שנינו במשנה: **וְלֹא כלל לֹא אֶת חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְלֹא סְדַן הַשָּׁקְמָה.** מבארת הגמרא את החידוש בדין זה: **וְאַף עַל גַּב דְּקָטֵינֵי** – שהחרוב

המשך בעמוד עו

גמרא **אבני דאכפא** — לאחר שקצרו העומרים מניחין אותן לייבשן, ומניחין עליהם אבנים כדי שלא יפזרם הרוח. **הסדורות** — בתוך השדה, לעשות גדר לשדה. **צבורות** — ואף על גב דאינן סדורות חשיב להו תשמיש קבוע דשדה לימכר עמו. **הכא תרנימו אבני דאכפא** — כעין "אמר מר", הדר למילתיה לפרושי אליבא דרבי מאיר ואליבא דרבנן.

לרבי מאיר — דאמר פרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עח, ב): מכר כרם — מכר תשמישי כרם. ושמעינן דאתא לאיפלוגי אדרבנן, ולמימר דאפילו אותן תשמישין שאינן נמכרין לרבנן עם הכרם, דלא קביעי כל כך — לרבי מאיר מכורין הן. והלכך, בכל תשמישי כרם ושדה השנוין במשנתינו בעינן לפרושי היכי דמי דלרבי מאיר מכור ולרבנן אינו מכור. והלכך, לרבי מאיר הני אבני דאכפא מכורין הן בכלל שדה, כיון דמתוקנות ומזומנות לצורך העומרים. **ואף על גב דלא מחתן** — שאינן מונחות בתוך השדה אלא חוץ לשדה, דלהכי אהני מאי דאמר רבי מאיר מכר כל תשמישי כרם — לטפויי במכירת השדה אפילו הנהו תשמישין שאינן מונחין בתוכו, הואיל ולצורך השדה נתקנו. והא דאמרן לעיל (סה, ב): אפילו תימא רבי מאיר התם קביע כר׳ — הני אבני דאכפא דמיתקני קרי קביעי; אף על פי שאין מחוברין בקרקע הרי קבועין לתשמיש שדה זו, ואין דרך לטלטלן לשדה אחר, ולא להשאילן. **לרבנן** — דאמרי: לא מכר כל תשמישי כרם אלא המיוחדין הרבה לתשמיש — אין נמכרין אלא אם כן מחתן לתוך השדה. **ולעולא דאמר אבנים הסדורות לגדר** — ובעל כרחך סתמא כרבנן נקט למילתיה. דלרבי מאיר לא בעינן סדורות, אלא דמתקנן לצורך גדר שדה זו. **אף על גב דלא סידרם** — זו על גב זו, דבכלל כל תשמישי כרם הוא. לרבנן לא מזדבני עד דסידרן לכך, דהיינו מעשה גדול ותשמיש קבוע. **קנים מאי עבידתייהו** — מה צריכין לכרם קנים הגדילים בקרקע? דקנים סתמא משמע ליה במקום גידולן, כמו חיצת הקנים. **קנים המחולקין** — מפוצלין, שמעמידים תחת הגפנים כדי שיהו הגפנים זקופין, והאשכולות תולין באויר ולא יתקלקלו בקרקע, וקורין להו פאשיל"ש. **דמשפיין** — משופין ומתוקנין לכך. **אף על גב דלא מוקמן** — שאינן זקופין ונעוצים עדיין בקרקע. **ואף על גב דמטאי למיחצד** — הגיע זמן קיצירתה, וסלקא דעתך אמינא: כל העומד לקצור כקצור דמי — אפילו הכי, לגבי מכירה מכורים בכלל שדה. ובדלא מטאי לא איצטריך למיתני מכר, דפשיטא היא, שהרי השדה מוכר עכשיו לגמרי, ווה הלוקח לא יניח למוכר לבשל כאן פירותיו, וללקיטה השתא לא חזו, הלכך פשיטא דזדאי מכר. **אף על גב דאלימי** — דבתר תפיסת הקרקע אזלינן. ופרושי הוא דקמפרש גמרא למתניתין ואזיל. **דלא קביעא** — בקרקע. **לרבי מאיר דלא מתקנן** — דהשתא אינן תשמיש כלל. ולרבנן — דלא מחתן, דלא הוי תשמיש קבוע וחשוב. **דצריכא לארעא** — לשטחה בשדה לאחר קצירה, להנפח התבואה מריח הקרקע ולייבש. **דקטני** — קנים דקים. נראה בעיני לפי שטת המשנה דקתני: בין כך ובין כך לא מכר את חיצת הקנים שהיא בית רובע ולא את השומירה שהיא עשויה בטיט ולא את חרוב כו׳, ובסיפא דרישא לא תנינן להו במתניתין — שכן סדר שמועה זו, והכי גרסינן להו: ולא את התבואה התלושה מן הקרקע ואף על גב דצריכא לארעא, ולא את חיצת הקנים שהיא בית רובע ואף על גב דקביעא. בעי רבי אלעזר מלבנות של פתחים כו׳. בעי רבי זירא כו׳. בעי רבי ירמיה כו׳ עד היכא דלא מיטלטלי מאי תיקו. ולא את חרוב המורכב ולא את סדן השקמה אף על גב דקטני. מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא ויקם כו׳. ולפי שיש דברים קצרים בשמועה זו טעו הסופרים ונשתבשו הספרים, ולפי סדר שסדרתי אפרשנה. **לא את חיצת הקנים בלבד** — שהוא דבר חשוב ומחזיק בית רובע בקרקע, אמרו דאינו מוכר עם השדה. אלא אפילו ערוגה קטנה דלא הוי בית רובע. ואורחא דמילתא נקט של חביריו שדרך לקרות לה שם בפני עצמה, והוא הדין לכל דבר שיש לו שם בפני עצמו. ובחיצת קנים בלבד פירש לך שיעורא, דמילתא דפסיקא היא, דאי הוי בית רובע — יש לו שם בפני עצמו, ואי לא — לא. **אמר רב פפא והוא דקרו כו׳** — לפרושי אתא, דהיכי דמי "יש לה שם בפני עצמה" דקאמר רבי יוחנן. **ווודא דפלניא** — ערוגת בושם של פלוני. **אף על גב דקביעא** — השומירה בקרקע, כיון דטוחה בטיט — אינה מיטלטלת עוד, וחשיבא, ויש לה שם בפני עצמה. והרי הוא כמוכר את השדה שלא מכר את הבית, דאין בית בכלל שדה אלא בכלל חצר. **בעי רבי אלעזר כו׳** — משום מתניתין דקמיפלגא בשומירה בין עשויה בטיט לשאינה עשויה בטיט נקט לה הכא להך בעיא, דקמיפלגא נמי בין עשויה בטיט לנקיטי בסיכי. ובמובר את הבית לחבירו קבעי, אם מכר בכלל הבית מלבנות של פתחים אם לאו. והוא תיקון שערשן סביב המזוזות ומלמעלה ומלמטה, שהדלת שוקף עליהן. **דמחברי בטינא** — מחוברין בכותל אבנים בטיט. **דהא מחברי** — והוי מן הבית עצמו. **בסיכי** = יתידות, קבילי"ש, ונוח לפרקן. **מאי** — מי אמרינן אינן צריכין לפתח כל כך, ולא מכרן, או לא? תיקו. **בעי רבי זירא** — אם תמצי לומר מלבנות של פתחים דנקיטי בסיכי מכורין בכלל הבית — היינו משום דלחיזוק עבידן. אבל מלבנות של חלונות דנקיטי בסיכי מהו? לנוי עבידן ולא מזדבני, או דלמא כיון דמחברי בסיכי הא מיחברי, ונמכרין, כדאמרן גבי מלבנות פתחים? אבל מחברי בטיט — לא מיבעיא לן. כן נראה בעיני. **מלבנות של ברעי המטה** — חתיכות עץ היו נותנים תחת כרעי המטה כדי שלא ירקבו בקרקע. ואם תמצי לומר גבי פתחים וחלונות דמזדבני — היינו משום דמחברי מיהא בסיכי, אבל הכא בדלא מיחברי למטה כלל, כדמפרש ואזיל, קמיבעיא ליה אם הוא מכור עם המטה, או לא. **דמיטלטלי בהדה** — שמחוברין במסמרות או בסיכי.

מנהני

ואת השומירה — רשב"ם גריס ברישא "שאין עשויה בטיט", ובסיפא, גבי לא מכר, גריס "העשויה". ורבינו חננאל גריס איפכא.

והוא דמחתן — אין נראה לפרש לרבינו יצחק דמחתי על העומרים. דמה אנו צריכין שיהו מונחים על העומרים, הואיל והעומרים שהן תלושין אינן מכורין ונראה לרבינו יצחק דלא מחתן — היינו שמעולם לא הניחו על העומרים, ומחתן — היינו שכבר הונחו, ולאו דמחתי השתא.

מחולקין — בערוך פירש: שהסירו הקליפות כדי שלא יתליעו. **ולא** את חיצת הקנים כו׳. אף על גב דקטני — עוד יאריך לקמן על משנה זו, ובהדיא דשומירה וחרוב. אלא כן דרך הגמרא שמתחלה מפרש המשנה ואחר כך מאריך.

בעי רבי אלעזר מלבנות פתחים — לא כפירוש הקונטרס דאפתח הבית קאי, דהא לא איירי כלל במכר בית. אלא נראה לרבינו יצחק דאפתח שומירה קאי, ואשומירה דרישא קאי, דקתני דמכר את השומירה.

ארעא

גמרא מַאי אֲבָנִים שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ? הָכָא תַּרְגִּימוּ: אַבְנֵי דְּאַכְפָּא. עוּלָּא אָמַר: אֲבָנִים הַסְּדוּרוֹת לַגָּדֵר. וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֲבָנִים צְבוּרוֹת לַגָּדֵר - תְּנֵי: סְדוּרוֹת. הָכָא תַּרְגִּימוּ: אַבְנֵי דְּאַכְפָּא; לְרַבִּי מֵאִיר - דְּמִתַּקְּנָן אַף עַל גַּב דְּלָא מַחְתָּן, לְרַבָּנַן - הוּא דְּמַחְתָּן. וּלְעוּלָּא דְּאָמַר: אֲבָנִים הַסְּדוּרוֹת לַגָּדֵר; לְרַבִּי מֵאִיר - דְּמִתַּקְּנָן אַף עַל גַּב דְּלָא סָדְרָן, לְרַבָּנַן - הוּא דְּסָדְרָן. "וְאֶת הַקָּנִים שֶׁמַּכִּירֵם שֶׁהֵן לְצָרְכּוֹ". קָנִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: קָנִים הַמְחוּלָּקִין שֶׁמַּעֲמִידִים תַּחַת הַגְּפָנִים; לְרַבִּי מֵאִיר - דְּמִשַּׁפְּיָין אַף עַל גַּב דְּלָא מוֹקְמָן, לְרַבָּנַן - הוּא דְּמוֹקְמָן. "וְאֶת הַתְּבוּאָה הַמְחוּבֶּרֶת לַקַּרְקַע" וְכוּ'. וְאַף עַל גַּב דְּמָטֵאי לְמֵיחֲצַד "וְאֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁפִּחוּתָהּ מִבֵּית רוֹבַע". "וְאֶת הַשּׁוֹמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט". אַף עַל גַּב דְּלָא קְבִיעָא בְּאַרְעָא. "וְאֶת הֶחָרוּב שֶׁאֵינוֹ מוּרְכָּב, וְאֶת בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה". אַף עַל גַּב דְּאַלִּימֵי. "אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן לְצָרְכָּהּ". לְרַבִּי מֵאִיר - דְּלָא מִתַּקְּנָן, לְרַבָּנַן - דְּלָא מַחְתָּן. וּלְעוּלָּא דְּאָמַר: אֲבָנִים הַסְּדוּרוֹת לַגָּדֵר; לְרַבִּי מֵאִיר - דְּלָא מִתַּקְּנָן, לְרַבָּנַן - דְּלָא סָדְרָן. "וְלֹא אֶת הַקָּנִים שֶׁמַּכִּירֵם שֶׁאֵינָן לְצָרְכּוֹ". לְרַבִּי מֵאִיר - דְּלָא מְשַׁפְּיָין, לְרַבָּנַן - דְּלָא מוֹקְמָן. "וְלֹא אֶת הַתְּבוּאָה הַתְּלוּשָׁה מִן הַקַּרְקַע". וְאַף עַל גַּב דְּצָרִיכָא לְאַרְעָא. "וְלֹא אֶת חִיצַּת הַקָּנִים שֶׁהִיא בֵּית רוֹבַע". וְאַף עַל גַּב דְּקִטְנֵי. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא חִיצַּת הַקָּנִים בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֲרוּגָה קְטַנָּה שֶׁל בְּשָׂמִים וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עִמָּהּ. אֲמַר רַב פַּפָּא: וְהוּא דְּקָרוּ לָהּ וַוורְדָא דְּפְלָנְיָא. "וְלֹא הַשּׁוֹמֶרֶת הָעֲשׂוּיָה בְּטִיט". וְאַף עַל גַּב דְּמְחַבְּרָא בְּאַרְעָא. "וְלֹא אֶת חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְלֹא סַדַּן הַשִּׁקְמָה". וְאַף עַל גַּב דְּקִטְנֵי. בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר: מַלְבְּנוֹת שֶׁל פְּתָחִים, מַהוּ? הֵיכָא דְּמְחַבְּרֵי בְּטִינָא לָא תֵּיבָּעֵי לָךְ - דְּהָא מְחַבַּר, כִּי תֵּיבָּעֵי לָךְ - דִּנְקִיטֵי בְּסִיכֵי, מַאי? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: מַלְבְּנוֹת שֶׁל חַלּוֹנוֹת, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: לְנוֹי בְּעָלְמָא הוּא דַּעֲבִידִי, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּמְחַבְּרֵי - מְחַבְּרֵי? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מַלְבְּנוֹת שֶׁל בַּרְעֵי הַמִּטָּה, מַהוּ? כָּל הֵיכָא דְּמִטַּלְטְלֵי בַּהֲדָהּ לָא תֵּיבָּעֵי לָךְ - דְּהָא מִטַּלְטְלֵי, כִּי תֵּיבָּעֵי לָךְ - הֵיכָא דְּלָא מִטַּלְטְלֵי, מַאי? תֵּיקוּ. "וְלֹא אֶת חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְלֹא סַדַּן הַשִּׁקְמָה" וְכוּ'.

בבא בתרא. המוכר את הבית – פרק רביעי דף סט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

תוספות

מנהני מילי — דחרוב המורכב וסדן השקמה אין נמכרין בכלל שדה? וביון דמשכחינן דאינן בכלל שדה — ממילא ידעינן דאפילו אם אמר "כל מה שבתוכה" — אינן נמכרין, כדקתני מתניתין: בין כך ובין כך לא מכר כו'. ד"כל מה שבתוכה" לא מהני אלא לטפויי תשמישי דשדה שאינן קבועין כל כך, כגון קנים ואבנים שאינן מתוקנין לצרכה, ומיהו, להכי קיימי. אבל חרוב המורכב וסדן השקמה — אשמעינן קרא דחשיבי שדה בפני עצמן. ומי שיש לו שלש שדות ומכר שנים החיצונים, ואמר לו "כל מה שבתוכן אני מוכר לך" דלא מכר שדה השלישי שביניהן, אף כאן לא מכר חרוב המורכב וסדן השקמה. **דכתיב ויקם שדה עפרון** וגו' — עפרון מכר לו השדה לאברהם בסתמא, כדכתיב "נתתי כסף השדה" וגו', וקמהדר ליה עפרון "ארץ ארבע מאות" וגו', ואפילו הכי קנה אברהם כל האילנות, כדכתיב "ויקם שדה עפרון וגו' וכל העץ אשר בכל גבולו סביב", על ידי קניית השדה סתם קנה גם את כל האילנות. והאי "אשר בכל גבולו" קרא יתירא הוא, דמצי למיכתב "וכל העץ אשר בשדה" דהיינו בתוך גבולי השדה, ולמידרש אתא: מי שצריך לגבול — אותן אילנות קנה, שצריכין להיות להו גבול סביב, שלא יערער אדם עליהם לומר: בתוך שלי נטועים ושלי הם, דהיינו כגון אילנות דקין שאין להם שם, והדבר שכוח מי נטעם, לפיכך צריך לעשות להם גבול סביב. אבל כל חרוב המורכב וסדן השקמה — גדולים וחשובים, ואנושא מילתייהו, וידוע של מי הן ובקרקע מי הן נטועין, ואין צריכין גבול. הלכך, אינן בכלל השדה סביב. **אמר רב משרשיא מכאן למצרים** מן התורה — שהקונה את השדה קנה את המצרים עצמן, וכל האילנות הנטועין במצר, דמצרים בכלל שדה, דהכי משמע "סביב" — כל האילנות הנטועין בקרקע המצר שהוא סביב השדה קנה אברהם. כן נראה בעיני.

ארעא ודיקלי אי אית בה דיקלי כו' — אף על גב דאם לא אמר דיקלי — בסתמא היו כולן מכורין, מיהו השתא גרע, כדבעי למימר לקמן: "חוץ מחרוב פלוני" — דקני שאר חרובין, אף על גב דבסתמא לא קני. ד"דיקלי" משמע תרי. ולא שייך הכא שופרא דשטרא אלא דוקא כשכותב בשטר, אבל הכא דבעל פה — לא. ועוד, דהתם כתיב "דיקלין ותאלין" כו', והכא דלא קאמר אלא דיקלין — לא שייך למימר הכי.

חוץ

מָנָא הָנֵי מִילֵי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דִּכְתִיב "וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה" וְגוֹ', מִי שֶׁצָּרִיךְ לִגְבּוֹל סָבִיב, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין לִגְבּוֹל סָבִיב. אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: מִכָּאן לְמִצְרַיִם מִן הַתּוֹרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מַאן דְּמָזַבֵּן אַרְעָא לְחַבְרֵיהּ, צָרִיךְ לְמִכְתַּב לֵיהּ: "קָנֵי לָךְ דִּיקְלִין וְתָאלִין וְהוּצָן וְצִיצִין". וְאַף עַל גַּב דְּכִי לָא כָּתַב לֵיהּ הָכִי קָנֵי, אֲפִילּוּ הָכָא - שׁוּפְרָא דְּשִׁטְרָא הוּא. אָמַר לֵיהּ: "אַרְעָא וְדִיקְלֵי"; חָזְנַן, אִי אִית לֵיהּ דִּיקְלֵי - יָהֵיב לֵיהּ תְּרֵי דִּיקְלֵי, וְאִי לֵית לֵיהּ - זָבֵין לֵיהּ תְּרֵי דִּיקְלֵי, וְאִי מְשַׁעְבְּדִי - פָּרֵיק לֵיהּ תְּרֵי דִּיקְלֵי. "אַרְעָא בְּדִיקְלֵי" - חָזְנַן, אִי אִית בָּהּ דִּיקְלֵי - יָהֵיב לֵיהּ, וְאִי לָאו - מַקַּח טָעוּת הוּא. "אַרְעָא בֵּי דִּיקְלֵי" - לֵית לֵיהּ דִּיקְלֵי, דְּחַוְיָא לְדִיקְלֵי קָאָמַר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "לְבַר מִדִּיקְלָא פְּלָנְיָא" - חָזְנַן, אִי דִּיקְלָא טָבָא הוּא - שִׁיּוּרֵי שַׁיְירֵיהּ, אִי דִּיקְלָא בִּישָׁא הוּא - כָּל שֶׁכֵּן הָנָךְ. אָמַר לֵיהּ: "לְבַר מֵאִילָנֵי", אִי אִית לֵיהּ אִילָנֵי - לְבַר מֵאִילָנֵי, אִי אִית לֵיהּ דִּיקְלֵי - לְבַר מִדִּיקְלֵי, אִי אִית לֵיהּ גּוּפָנֵי - לְבַר מִגּוּפָנֵי, אִילָנֵי וְגוּפָנֵי - לְבַר מֵאִילָנֵי, אִילָנֵי וְדִיקְלֵי - לְבַר מֵאִילָנֵי, גּוּפָנֵי וְדִיקְלֵי - לְבַר מִגּוּפָנֵי. אָמַר רַב: כָּל שֶׁעוֹלִין לוֹ בְּחֶבֶל - הֲוֵי שִׁיּוּר, כָּל שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ בְּחֶבֶל - לָא הֲוֵי שִׁיּוּר;

ודייני

דיקלי — שגדלו כל צרכן. **תאלין** — שתילין, נטעים בחורים. **הוצין וציצין** — גם הם מיני דקלים, כדתנן (סוכה כט, ב): ציני הר הברזל כשרין. ויש מפרשים: שאין אלו טוענין פירות. **ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי קני** — כדתנן: המוכר את השדה סתם — מכר חרוב שאינו מורכב, ובתולת השקמה, וכל שכן שאר אילנות, דהא לא משייר במתניתין אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. **שופרא דשטרא** — ייפוי כח השטר. דאפילו אי אתו לפני בית דין טוען — יהיב ליה, שהרי מפורשין בתוך השטר. אמר ליה לבר מדיקלא פלניא כו' — הכא לא גרסינן, אלא לקמן בסמוך, אחר "דחזיא לדיקלי קאמר ליה". **קפסיק גמרא: אמר** ליה — מוכר ללוקח "ארעא ודיקלי מזבנינא לך" — שני מכירות הן: שדה זו אני מוכר לך, וקנה את השדה ואת הדקלים שבתוכו. ודיקלי נמי מזבנינא לך במקום אחר, דהא לא קאמר "ארעא בדיקלי" כדלקמן, דהוי משמע דקלים שבתוכה. **הכי גרסינן: אי אית ליה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי** — לבד אותן שבשדה, המכורין בכלל שדה. דמכירה אחרת היא זו, ומיעוט דיקלי שנים. ויש ספרים שכתוב בהן: אי אית ביה דיקלי — יהיב ליה תרי דיקלי. דמשמע דאם יש שם דקלים הרבה באותו שדה שמכר לו — יתן לו מהן שנים ולא יותר, והשאר יעבד לעצמו. ולא נהירא כלל, דאילו אמר ליה "האי ארעא מזבנינא לך" — קנה הכל, אפילו הדקלים, ובשהוסיף לפרש ארעא ודיקלי יפסיד הלוקח? כל שכן שייפה כוחו, כדאמרן לעיל: צריך למכתב ליה קני לך דיקלין ותאלין כו', דהוי שופרא דשטרא. ולא אמרינן שני דקלים מכר לו והשאר עיבב לעצמו ועוד, הכי איבעי ליה למימר: חזינן, אי אית ביה דיקלי — לא יהיב ליה אלא תרי דיקלי, שהרי כולן היו מכורין מסתמא, ואהני יתור לשון זה לשייר לעצמו. ומדלא קאמר הכי, אלא קאמר "יהב ליה תרי דיקלי" — שמע מינה דהכי קאמר: אם יש לו דיקלי, לבד אותן שמכר עם השדה, שהן בתוך השדה — יהיב ליה תרי דיקלי. **זבין ליה תרי דיקלי** — יקנה לצרכו של זה שני דקלים. שלא יהא מחוסר אמנה, שכך התנה לו: אני מוכר לך אילנות שאקנה לצרכך. או יחזיר לו מן המעות כנגד דמי שני דקלים. **ואי משעבדי** — למלוה. **ארעא בדיקלי** — שדה עם דקלים שבתוכו אני מוכר לך. הכי גרסינן: אי אית בה. **מקח טעות הוא** — ששיקר בו, והדרי מעות. ונהי דאין אונאה לקרקעות היכא דמוכר ביוקר, אפילו יותר משתות — מקח טעות מיהא הוי, דלדעת כן לא לקח, אלא היה סבור שיש בה דקלים כמו שאמר ליה. **ארעא ביה דיקלי** — מקום הראוי לדקלים — לית ליה ללוקח דיקלי. שאם אין דקלים בשדה — אין זה מקח טעות; מאי טעמא — דחזיא לדיקלי קאמר ליה, קרקע יפה לגדל דקלים. ומיהו, אי אית ביה דיקלי — הרי זה של לוקח, דכל שכן דהכי קאמר: ארעא דחזיא לדיקלי מזבנינא לך, כלומר שהדקלים שבה טוענין פירות הרבה. **אמר ליה** — מוכר: שדה אני מוכר לך, לבר מדיקלא פלניא. **חזינן אי דיקלא טבא הוא** — כלומר, מן הבינונים שטוענין פירות קצת — לחודיה שייריה, דדעתו ליהנות מפירות שדהו פורתא, וקנה הלוקח כל השאר בכלל השדה. **ואי דיקלא בישא הוא** — אף על פי שיש עדיין רעים ממנו, אלא דקרו ליה אינשי להאי "דיקלא בישא". כגון דלא טעין קבא, דאילו טעין קבא — לאו דיקלא בישא הוא, כדאמרינן בעלמא (בבא בתרא כו, א): דיקלא דטעין קבא — אסור למקצייה. **כל שכן הנך** — המוטבים ממנו, ששיירן לעצמו. דהכי קאמר: אפילו ההוא דיקלא בישא אני משייר לעצמי. ומיהו, אם יש בשדה דיקלי בישא טפי מהאי — אינהו מזדבני בכלל. דהא דאמרינן "כל שכן הנך" — אדיקלי דטבי טפי מהאי קאי. **הכי גרסינן: לבר מאילני אי אית ליה אילני לבר מאילני** — כלומר, אם אמר מוכר ללוקח: שדה אני מוכר לך לבר מאילני. חזינן אי אית בה שאר אילנות, כגון זיתים ותאנים ותפוחים וכל שאר אילנות, חוץ מדקלים וגפנים שאין נקראין אילני. **לבר מאילני** — מכר לו את השדה, אבל האילנות אינן מכורין, שהרי הוציאן מכלל שדה ושיירן לעצמו. והאי מילתא דפשיטא הוא, אבל משום דבעי למימר לקמן: אילני וגופני לבר מאילני, נקט לה. **אי אית ביה דיקלי** — בההוא שדה, ואין בו שאר אילנות, ואיהו אמר ליה "לבר מאילני" — ודאי לבר מאילני מכר השדה, והנהו דקלין שייר לעצמו. ואף על גב דאין סתמן קרוין אילנות, אלא רגילין היו לקרותן דקלין מתוך חשיבותן. ומתוך שהיו רוב אילנות שלהן דקלים, כיון דאין כאן שאר אילנות אלא דקלים, האי דקאמר "לבר מאילני" — אדקלים קאי. **אי אית ביה גופני** — בההוא שדה, והמוכר את השדה מכר את הגפנים, וכיון דאמר "לבר מאילני", ובשדה זו אין בו אלא גפנים — לבר מגופני קאמר. ואם יש בשדה אילני וגופני, ואיהו אמר "לבר מאילני" — הכל מכר, ואפילו הגפנים, לבר מאילני. דגפנים אין קורין להן אילנות, ועליה דמוכר רמיא לגלויי דגם הגפנים שייר לעצמו, הלכך יד הלוקח על העליונה. **אילני ודיקלי לבר מאילני** — הכל מכר לבר מאילני, שהדקלים אין קורין להם אילני. **לבר מגופני ודיקלי לבר מגופני** — אי אמר ליה "לבר מאילני" ואין בשדה אלא דקלים וגפנים — הדקלים מכר, והגפנים שייר. דגפנים לגבי דקלים נקראין אילני, ובכלל אילני הן טפי מדיקלי. כן נראה בעיני. ויש מפרשים: דאין זה וזה בכלל אילני, ואין זה נקרא אילן יותר מזה, והלכך המוטב דהיינו גפנים שייר לעצמו. ולא נהירא, דאם איתא דשניהן שוין, ואין זה נקרא אילן יותר מזה, ואיהו אמר "לבר מאילני" — הוה לן למימר דתרוייהו שייר לעצמו, שהרי גילה דעתו שהכל קרא אילני, מאחר שאין כאן שום אילן אחר שיקרא אילן אלא אלו. **הכי גרסינן: אמר רב כל שעולין כו'** — ולעיל קאי, היכא דאמר ליה "לבר מאילני". וקמפרש רב אלו הן אילנות ששייר, שאם קטנים הן הרבה — לא מיקרי אילני. ולא גרסינן: לבר מדיקלי, ואילני אמר רב כו'. ופירוש בעלמא הוא. **כל שעולין לו בחבל** — ללקט פירותיו — חשיב אילן. ובדקל מיירי, כדמפרש לקמיה, שגבוה הרבה ופירותיו בראשו.

דייני

מברר הגמרא: **מָנָא** הֲנֵי מִילֵּי – מנין למדים את דין זה שאף אם אמר 'היא וכל מה שבתוכה מכורין', לא כלל עמה את החרוב המורכב וסדן השקמה. מבארת הגמרא: **אָמַר** רַב יְהוּדָה **אָמַר** רַב, **דְּאָמַר** קְרָא – נאמר בפסוק גבי קניית שדה עפרון על ידי אברהם (בראשית כג יז) 'וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה וגו' אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב'. והיינו, שאף על פי שלא פירשו מה כלול במכירת השדה, שהרי אברהם אמר לעפרון בלשון סתם 'נָתַתִּי בֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי' (בראשית כג יג), ועפרון השיב לו בלשון סתם 'אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף' ולא הזכיר מה כלול במכירת הארץ, מכל מקום קנה עמה את 'כל העץ אשר בשדה'. אך עדיין בהמשך הפסוק 'אשר בכל גבולו' מיותר, שהרי מ'וכל העץ אשר בשדה' כבר למדים שהעצים הנמצאים בתוך גבולות השדה מכורין, לכן דורש רב שתיבות אלו באו ללמד איזה עצים מכורים בכלל השדה ואיזה אינם מכורים, וכך נדרש 'אשר בכל גבולו', אין נמכר בכלל השדה **אֶלָּא** מִי **שֶׁצָּרִיךְ לִגְבוּל סָבִיב**, כלומר, עצים שאין שם בעליהם עליהם כיון שאינם חשובים, וכדי שלא יערער אדם לומר שהם שלו ובקרקע שלו הם נטועים צריך בעל העץ לעשות גבול סביבם שידעו שהם נטועים בתוך שדהו, וכיון שאינם חשובים הרי הם בכלל השדה ונמכרים עמה, **אֲךָ** יָצְאוּ **אִילּוּ** – חרוב המורכב וסדן השקמה, **שֶׁאֵין צְרִיכִין לִגְבוּל** – שאין צריך לעשות גבול סביבם, שכיון שהם עצים חשובים שם בעליהם עליהם והכל יודעים מי נטעם והיכן נטעם, וכיון שהם חשובים הרי הם כשדה בפני עצמה ואינם כלולים במכירת השדה. ומאחר ולמדים מפסוק זה שחרוב המורכב וסדן השקמה נחשבות כשדה בפני עצמה, ממילא נדע שאף אם אמר 'היא וכל מה שבתוכה מכורין' אין החרוב והשקמה בכלל המכירה, כיון שאמירה זו מועלת רק לענין שיכללו במכירה אף תשמישי השדה שאינם קבועין כל כך בשדה, כגון אבנים וקנים שעדיין לא תיקנום לצורך השדה, אך אינה מועלת לכלול את החרוב והשקמה שנחשבים כשדה בפני עצמה.

הגמרא מוסיפה לדרוש את הפסוק: הרי עדיין היה די בכך שיכתב 'אשר בכל גבולו', ולשם מה נוספה תיבת 'סָבִיב'. **אָמַר** רַב **מְשַׁרְשִׁיָא, מִכָּאן** למדים **לְמְצָרִים מִן הַתּוֹרָה** – שהקונה את השדה קנה גם את המיצרים שסביב השדה ואת האילנות הנטועים בתוך המיצרים, שכן תיבת 'סביב' משמעה 'מיצרים' שמסביב לשדה.

הגמרא מבארת כיצד יש לכתוב את שטר מכירת השדה: **אָמַר** רַב יְהוּדָה, **הָאי מַאן דְּמַזְבֵּן אַרְעָא** לְחַבְרֵיהּ – אדם המוכר שדה לחבירו, **צָרִיךְ** לְמִכְתַּב לֵיהּ בשטר המכירה, **קָנֵי לָךְ** בכלל השדה **דֵּיקְלִין** – דקלים גדולים שגדלו כל צרכם, **וְתַאלִין** – שתילים שניטעו ועדיין לא גדלו, **וְהוּצִין וְציצִין** שהם מיני דקלים. וְאמנם **אַף עַל גַּב דְּכִי לָא כָתַב לֵיהּ הָכִי** – גם אם לא יכתוב לו כן בשטר **קָנֵי** – הרי הוא קונה את כל האילנות האלו [כמבואר במשנתינו], **אֲפִילּוּ הָכִי** יש לכתוב כן, משום ש**שׁוּפְרָא דִּשְׁטָרָא הוּא** – לשון זו מיפה את כחו של השטר, שאם יבוא הדבר לידי בית דין טועים, שאינם יודעים שגם במוכר שדה סתם האילנות כלולים במכירה, יזכו את הלוקח באילנות שהרי מפורש כן בשטר.

הגמרא מביאה כמה אופני אמירה במכירת שדה, ומבארת כיצד יש לפרשם. אופן ראשון: **אָמַר** לֵיהּ המוכר ללוקח, הריני מוכר לך **אַרְעָא** וְדֵיקְלֵי – קרקע ודקלים, הרי דבריו מתפרשים שיש כאן שני מכירות חלוקות, האחת מכירת השדה עם כל הדקלים שבה, וכן הוסיף ומכר לו דקלים שיש לו במקום אחר, ולכן חֲזִינָן – אנו רואים, **אִי אִית** לֵיהּ דִּיקְלֵי – אם יש לו דקלים מחוץ לשדה זו, **יָהֵיב** לֵיהּ **תְּרֵי דִּיקְלֵי** – יתן לו מהם שני דקלים שהקנה לו, שהרי אמר שמוכר לו דקלים ומיעוט רבים שנים. **וְאִי** לֵית לֵיהּ – אם אין לו דקלים נוספים מחוץ לשדה זו, ודאי כוונתו היתה למכור לו דקלים שיקנה לצרכו, ולכך **יָהֵב** לֵיהּ **תְּרֵי דִּיקְלֵי** – יקנה בשבילו שני דקלים ויתן לו, כדי שלא יהא 'מחוסר אמנה' שאינו עומד בדיבורו, ואם לא יעשה כן, חייב לנכות לו מהדמים ששילם את דמי שני הדקלים. **וְאִי מְשַׁעְבְּדֵי** – אם יש לו דקלים המשועבדים לבעל חובו, הרי קנה הלוקח שנים מן הדקלים המשועבדים, ולכן **פָּרִיק לֵיהּ תְּרֵי דִּיקְלֵי** – יפדה שני דקלים משעבוד בעל חובו ויתן לו. אופן שני: אמר ללוקח, הריני מוכר לך **אַרְעָא בְּדִיקְלֵי** – שדה עם הדקלים שבתוכה, **חֲזִינַן** – אנו רואים, **אִי אִית בָּהּ דִּיקְלֵי** – אם יש בשדה זו דקלים (**יהיב ליה**) [**זְבִינֵיהּ זְבִינֵי**] – הרי המקח קיים, **וְאִי לָאו** – אם אין בשדה דקלים, **מָקַח טָעוּת הוּא** והמקח בטל, שהרי הוא קנה את השדה על דעת שיש בו דקלים. אופן שלישי: אמר ללוקח, הריני מוכר לך **אַרְעָא בֵּי דִּיקְלֵי** – שדה הראויה לדקלים, **לֵית לֵיהּ דִּיקְלֵי** – אינו חייב ליתן ללוקח דקלים, ואף אם אין בשדה דקלים המקח קיים, שהרי לא אמר שמוכר לו שדה שיש בה דקלים, אלא **דְּחָזְיָא לְדִיקְלֵי קָאָמַר לֵיהּ** – שדה יפה הראויה לדקלים אמר לו. אופן רביעי: **אָמַר** לֵיהּ ללוקח, הריני מוכר לך את השדה **לְבַר מִדִּיקְלָא פְּלָנְיָא** – חוץ מדקל פלוני, **חֲזִינַן** – רואים, **אִי דִּיקְלָא** – הדקל ששייר **טָבָא הוּא** – הוא דקל טוב שמוציא קב תמרים, **שִׁיּוּרֵי שַׁיְּירֵיהּ** – רק את אותו הדקל שייר המוכר לעצמו, אך את שאר הדקלים מכר, שכן אנו אומרים שכוונתו לשייר לעצמו קצת מפירות שדהו ליהנות מהם, אבל **אִי דִּיקְלָא בִּישָׁא הוּא** – אם הדקל ששייר הוא גרוע שאינו מוציא אפילו קב תמרים, **כָּל שֶׁכֵּן הָנָךְ** – שגם את שאר הדקלים שהם טובים ממנו שייר לעצמו, שכן כוונתו לומר שאפילו דקל זה הגרוע משייר לעצמו וכל שכן את הטובים ממנו. אופן חמישי: **אָמַר** לֵיהּ ללוקח, השדה מכורה לך **לְבַר מֵאִילָנֵי** – חוץ מהאילנות שבה, אנו רואים, **אִי אִית** לֵיהּ **אִילָנֵי** – אם יש לו בשדה עצי פרי כגון זיתים תאנים ותפוחים, הרי היא מכורה **לְבַר מֵאִילָנֵי** – חוץ מאילנות אלו שבה, [אולם דקלים וגפנים שבה אינם משוירים למוכר כיון שבסתם אינם קרויים אילנות כפי שיתבאר להלן]. אך **אִי אִית** לֵיהּ בשדה רק **דִּיקְלֵי** – דקלים, הרי היא מכורה **לְבַר מִדִּיקְלֵי** – חוץ מדקלים שבה, ואף על פי שמשום חשיבות הדקלים אין רגילים לקרותם אילנות סתם, מכל מקום כיון שאין בשדה אילנות אחרים, ודאי כשאמר 'חוץ מאילנות' כוונתו היתה לשייר את הדקלים לעצמו. וכן **אִי אִית** לֵיהּ בשדה רק **גּוּפְנֵי** – גפנים, הרי היא מכורה **לְבַר מִגּוּפְנֵי** – חוץ מגפנים שבה, ואף על פי שגם גפנים אין רגילים לקרותם אילנות סתם משום חשיבותם, מכל מקום כיון שאין בשדה אילנות אחרים, ודאי כוונתו היתה לשייר את הגפנים לעצמו. אבל אם יש לו בשדה גם **אִילָנֵי** – עצי שאר מיני פירות **וְגַם גּוּפְנֵי** – גפנים, הכל מכור ואף הגפנים **לְבַר מֵאִילָנֵי** – חוץ מעצי שאר מיני פירות, כיון שבסתם אין הגפנים קרויים אילנות, ואינם בכלל השיור. ואם רוצה המוכר לשייר אף אותם לעצמו צריך לגלות דעתו בפירוש. וכן אם יש בשדה **אִילָנֵי** – מיני עצי פירות **וְדִיקְלֵי** – דקלים, הכל מכור ואף הדקלים **לְבַר מֵאִילָנֵי** – חוץ משאר מיני עצי פירות, כיון שבסתם אין הדקלים קרויים אילנות, ואינם בכלל השיור. אך אם אין לו בשדה שאר מיני עצי פירות אלא רק **גּוּפְנֵי וְדִיקְלֵי** – גפנים ודקלים, הכל מכור ואף הדקלים **לְבַר מִגּוּפְנֵי** – חוץ מהגפנים, שהרי הגפנים קרויים אילנות יותר מהדקלים, וכאשר אמר 'חוץ מאילנות' ודאי כוונתו היתה לשייר את הגפנים ולא את הדקלים.

מבואר לעיל שהמוכר שדה 'חוץ מהאילנות שבה' אין האילנות מכורים, ועתה מבארת הגמרא אלו אילנות כלולים בשיור, ואלו אינם כלולים בשיור זה ונמכרים עם השדה: **אָמַר** רַב, **כָּל שֶׁעוֹלִין לוֹ בְּחֶבֶל** – כלומר, כל שהאילן גבוה וצריך לעלות בחבל כדי ליטול את פירותיו, הרי זה קרוי אילן והֲוֵי בכלל **הַשִּׁיּוּר**, אך **כָּל שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ בְּחֶבֶל** – כל אילן שהוא נמוך ואין צריך לעלות בחבל כדי ליטול את פירותיו, אינו קרוי אילן, **וְלֹא** הֲוֵי **שִׁיּוּר** – אינו בכלל השיור.

העבודה לעשות מגשמיות רוחניות ואת הגשמי לעשות כלי לרוחניות – זוהי מטלה אישית. בזה מחוייב כל אחד ואחד בפרט.

היום יום כט אדר שני

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יח. אֵין מְבָרְכִים עַל נֵר שֶׁל מֵת כְּשֶׁמּוֹצִיאִים אוֹתוֹ לִקְבוּרָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אִם הוּא מֵת חָשׁוּב שֶׁאִלּוּ הָיוּ מְקַבְּרִים אוֹתוֹ בְּיוֹם הָיוּ גַּם כֵּן מוֹצִיאִים נֵר לְפָנָיו לִכְבוֹדוֹ שֶׁנִּמְצָא נֵר זֶה שֶׁמּוֹצִיאִים לְפָנָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵינוֹ עָשׂוּי בִּשְׁבִיל לְהָאִיר בִּלְבַד כֵּיוָן שֶׁאַף בַּיּוֹם הָיוּ מוֹצִיאִים לְפָנָיו אֲבָל מֵת שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ לְהוֹצִיא לְפָנָיו נֵר כְּשֶׁהָיוּ מְקַבְּרִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם מְבָרְכִים עַל הַנֵּר שֶׁהוֹצִיא לְפָנָיו בַּלַּיְלָה שֶׁהוּא עָשׂוּי בִּשְׁבִיל לְהָאִיר בִּלְבַד[מח]:

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה סעיף יח

ביאורי הלכה

מח] בלבד - משמע שנר העשוי גם לכבוד וגם להאיר - אין מברכים עליו[85].

ציונים והוספות

85) וכן משמע בסעיף יז, וראה שם שנר הנעשה לכבוד אלא שמשתמשים לאורו יוצאים בדיעבד, אמנם נר שנעשה לכבוד בלבד אין יוצאים אפילו בדיעבד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

כו אפילו מים שלנו אם נתחממו מעט עד שנעשו פושרין דהיינו כחמימות הרוק אין לשין בהם בין שהיו סמוך לאש ונתחממו מעט מחום האש בין שעמדו בחמה עד שנתחממו מעט בין שהכניסן לתוך כלי שהיה עומד על האש והורד ושהו בתוכו עד שנתחממו מעט כגון שהכניסן לתוך דוד גדול של נחושת או של חרס לאחר שהורידוהו מעל האש ומחמת שהשולים שלו עבה והוא עומד תמיד על האש הוא משמר את חומו ומחמם את המים הנשפכים לשוליו אף לאחר שהורידוהו מעל האש:

כז הפושרין שנצטננו מותר ללוש בהם אבל החמין שנצטננו יש אוסרין ללוש בהן אם נתחממו מחמת חום האש שאין צינון מועיל לחמי האור ויש חולקין ומתירין ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק או בהפסד מרובה, כגון שעבר ולש בהם מצות הרבה במזיד.

אבל אם לש בשוגג אפילו לש בחמין יש מתירין באכילה (רק שיזהר לעסוק בה בזריזות יתירה כמו שנתבאר למעלה) שלא קנסו על השוגג ויש אוסרין באכילה אפילו לש בשוגג בפושרין ולא משום קנס אלא משום חשש חימוץ שכשנילושה בפושרין היא ממהרת להחמיץ וכן עיקר (ומכל מקום בשעת הדחק יש לסמוך על סברא הראשונה להתיר באכילה אם לש בשוגג) אבל בהנאה או להשהות עד לאחר הפסח מותר לדברי הכל אפילו לש בחמין במזיד:

כח מים שלא לנו אפילו הן פושרין ואפילו הן חמין אם נתערבו ברוב מים שלנו צוננין מותר ללוש בהן לכתחלה אם אינן פושרין עכשיו.

ואפילו לכתחלה נוהגין היתר לערב מים שלא לנו ברוב מים שלנו ואין זה כמבטל איסור לכתחלה לפי שמה שמותר ללוש בהם לאחר שנתערבו אינו מחמת שהמים שלא לנו נתבטלו ברוב אלא מחמת שנצטננו ברוב מים שלנו שהן צוננין ואף לכתחלה מותר לצננן ואף שיש חולקין על זה ואוסרין לערב בידים, מכל־מקום אין למחות ביד המקילין כסברא הראשונה (אבל לעצמו טוב להחמיר ולחוש לדברי המחמירין אם אפשר בקל למצוא עוד מים שלנו או שאפשר בקל ללוש ביום אחר קודם הפסח במים שלנו):

כט נוהגין שלא ליתן מלח תוך עיסת המצה ונכון הדבר לפי שיש אומרים שהמלח מחמם את העיסה שהרי המליח הוא כרותח ועל ידי כן העיסה נוחה להחמיץ ועוד שיש אומרים שהמלח דינו כמי פירות שכשהם מעורבין בעיסה שנילושה במים היא ממהרת להחמיץ דהיינו שהעסק שעוסקין בה בידים אינו מציל אותה מידי חימוץ ולפיכך אין לה תקנה אלא לאפותה תיכף ומיד שנתערבו מי הפירות בתוכה כמ"ש בסי' תס"ב:

ל ואם עבר ונתן בה מעט מלח (ונילוש המלח בתוכה שאי אפשר להסירו ממנה) יאפנה מיד ואין חוששין שמא נתחממה העיסה מן המלח לפי שיש אומרים שמעט מלח אין לו כח לחמם העיסה שהרי המליח אינו כרותח אלא אם כן הוא מלוח הרבה עד שאינו נאכל מחמת מלחו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"א עיין שם.

ואם לא אפאה מיד יש להחמיר ולאסרה באכילה ואף שיש אומרים שהמלח אין לו דין מי פירות וכן עיקר כמו שיתבאר בסי' תס"ב מכל־מקום הרי יש אומרים שאף מעט מלח מחמם את העיסה ואוסרה:

לא ואם העיסה היא נילושה במי פירות בלבד אע"פ שלא אפאה מיד מותרת אפילו נתן בה מלח הרבה עד שאינה יכולה להאכל מחמת מלחה שאף אם נתחממה אינה

באה לידי חימוץ כיון שנילושה במי פירות אבל לכתחלה יש להחמיר כדברי האומרים שלא ליתן מלח בעיסה כלל אפילו מעט (ואפילו נילושה במי פירות לפי שהעיקר הוא שהמלח אין לו דין מי פירות אלא דין מים ועיסה שנילושה במי פירות אין לערב בה מים לכתחלה אפילו מעט אפילו רוצה לאפותה מיד כמו שיתבאר בסי' תס"ב:

לב וכן יזהר לכתחלה שלא ליתן שום תבלין בעיסה (שנילושה במים) לפי שהן חריפין קצת ומחממין קצת את העיסה ואם עבר ונתנן בתוכה מותרת אבל אם נתן בתוכה פלפלין אפילו קורט אחד פלפלין שנילוש בתוך העיסה יש להחמיר ולאוסרה כולה באכילה לפי שפלפל הוא חריף מאוד ומחמם את כל העיסה אבל זנגביל וכרכום ונעגליך דינם כשאר תבלין שאינם אוסרין בדיעבד אבל קצח ושומשמין וכיוצא בהם ממיני זרעים שאין בהם חריפות כלל אפילו לכתחלה מותר לערבם בתוך העיסה (אלא שלכתחלה יש לכותשם קודם שישימם בעיסה ואל ישימם בתוכה כשהם שלמים מטעם שיתבאר בסוף סי' ת"ס ע"ש):

לג ומכל־מקום המצה של מצוה שאדם יוצא בה ידי חובתו צריך שלא יהא בה רק קמח ומים בלבד אבל אם עירב בה קצח ושומשמין או מיני תבלין הרי זו מצה עשירה ואינו יוצא בה ולפיכך מותר לאכלה בערב פסח (עיין סי' תע"א) אבל אם עבר ונתן בה מלח אינה נקראת עשירה מחמת המלח שבה שהרי גם העני נותן מלח בעיסה לפיכך אסור לאכלה בערב פסח.

ויש אומרים שאף אם עירב בה מיני תבלין הרבה אינה נקראת מצה עשירה בשביל כך כיון שעיקר עשייתה דהיינו לישת הקמח אינו אלא במים בלבד ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה שהיא נקראת מצה עשירה ואף על פי כן אסור לאכלה בערב פסח שיש לחוש על סברא הב' שאינה נקראת מצה עשירה (כי כן נראה עיקר):

לד אם נפל מעט סיד בתוך העיסה ונילוש בתוכה יש להחמיר ולאוסרה באכילה שהסיד מחמם אותה וממהרת להחמיץ אבל אם נפל עליה ולא נילוש בתוכה יסירנו ממנה ומותרת וכן אם נפלו עליה פלפלין ולא נילושו בתוכה יסירם ממנה ומותרת.

ואף אם נילושו בה פלפלין וסיד או מלח הרבה אינה אסורה אלא באכילה אבל לא בהנאה וכן מותר להשהותם עד לאחר הפסח שהרי אפילו אם לשה בחמי האור אינה אסורה אלא באכילה בלבד כמו שנתבאר למעלה:

חלק ג סימן תנה דין מים שלשין בהם המצה:

א אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה דהיינו עשירית האיפה קמח לפי שכך שיערו חכמים שהעסק שהאדם מתעסק בידו בעיסה בלישה ועריכה אינו מצילה מידי חימוץ כשהיא גדולה יותר מעשרון שאין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה ואפילו אם רוצה להתעסק בה כל כך בזריזות עד שמתחילת הלישה עד האפיה לא יהיה שהות כדי הילוך מיל ונמצא שאף אם לא היה מתעסק בה כלל היתה מותרת שבפחות מכדי הילוך מיל אינה באה לידי חימוץ, מכל־מקום כיון שלכתחלה אסור להשהות העיסה אפילו רגע אחד בלא עסק כמו שיתבאר בסי' תנ"ט לפיכך אסור גם כן ללוש לכתחלה יותר מעשרון שהרי העסק שיתעסק בעיסה זו הרי הוא כאילו אינו כיון שאינו מועיל כלום להציל מחימוץ:

ב וכמה הוא עשרון כמו מ"ג ביצים וחומש ביצה מביצים הבינוניות של ביצת תרנגולת וכיצד ישערנו יקח כלי גדול וימלאנו מים על כל גדותיו ויערה ממנו המים לתוך כלי אחר ריקן ואחר כך יתן מ"ג ביצים בתוך הכלי שעירה ממנו המים ואח"כ יחזור ויערה לתוכו את המים עד שיהיה מלא על כל גדותיו כבראשונה והמים שנשארו הן הן כמו מ"ג ביצים ויוסיף עליהם עוד מעט מים כמו חומש ביצה ויקח כלי וימלאנו במים הללו וכלי זה הוא עשרון האמור בתורה.

וימלאנו קמח בפיזור כדרך המוכרים דהיינו שלא ידחוק הקמח בתוכו שאז הוא מחזיק יותר מעשרון קמח אלא יכניסנו לתוכו ברפוי ולא יגדוש הקמח על גבי הכלי אלא ימלאנו בשוה עם שפתו כדרך שמילא אותו במים הללו שלא היה בהם גודש:

ג וטוב לצמצם בעשרון זה שהוא מודד בה קמח לפסח ולא יעשנו אלא כמו מ"ג ביצים או פחות ואם מודד הקמח בעשרון המדוד לחלה שהוא מחזיק עשרון בריוח טוב שלא ימלאנו קצת.

במה דברים אמורים כשרוצה ללוש ב' עיסות או יותר שהוא יכול להפריש חלה כשיצרף אותן יחד על דרך שיתבאר בסימן תנ"ז אבל אם אינו רוצה ללוש אלא עיסה אחת ואם יצמצם בה העשרון לא יוכל להפריש ממנה חלה בברכה מחמת חשש ברכה לבטלה ואף אם יצמצם בה כל כך עד שבודאי לא יהיה בה עשרון ותהא פטורה מן החלה גם כן אינו נכון שאסור לאדם לעשות עיסתו פחות מעשרון במתכוין כדי לפטרה מן החלה כמו שנתבאר ביו"ד סימן שכ"ד לפיכך יש לו למדוד העשרון בריוח כדי שיוכל להפריש מעיסה זו בברכה בלי שום ספק ואין בה חשש חימוץ מחמת מעט קמח שמוסיף על העשרון כשמודדו בריוח:

ד יש ליזהר לכתחלה לאחר שנתן הקמח בתוך המדה או בתוך העריבה שלא ידחוק אותו בידים או בדבר אחר לפי שכשהקמח הוא דחוק ומקובץ אינו נילוש יפה שאין המים נכנסין לשם יפה ונשאר קצת קמח בתוך העיסה והוא בא לידי חימוץ כשיעשו תבשיל מהעיסה לאחר אפייתה:

ה טוב ליזהר שלא להניח היד על הקמח שלא לצורך שהיד מחממת קצת כמו שנתבאר בסי' תנ"ה:

ו כשנותן הקמח לתוך העריבה או לתוך המדה ללישת המצות של מצוה טוב שיאמר בפיו שעושה כן לשם מצה של מצוה וכן יאמר בשעת נתינת המים לקמח עיין בסי' תנ"ה:

ז יש אומרים שלא אסרו חכמים לעשות עיסה גדולה מעשרון אלא בזמניהם שהתנורים שלהם היו קטנים ובקל מצטננים ויש לחוש שמא יצטרכו המצות לשהות זמן ארוך בתוך התנור או חוץ לתנור ויבואו לידי חימוץ אבל בתנורים שלנו שהם גדולים אין לחוש לזה לפיכך מותר לנו ללוש עיסה גדולה מעשרון כפי מה שיש בני אדם העוזרים בתיקון המצות ועריכתם וטוב הוא ללוש כל כך כדי שיהיו כל העוזרים כולם וכל הכלים שבידיהם עוסקים בבצק תמיד ולא יחמיץ הבצק הדבוק בידיהם ובכלים שבידיהם:

ח ועל סברא זו סמכו העולם עכשיו שנהגו ללוש הרבה יותר מעשרון כפי שיש בני אדם העוזרים ואין בנו כח למחות בידם שיש להם על מה שיסמוכו.

אבל כל אדם יחמיר על עצמו כסברא הראשונה כי כן עיקר שאף אם יש לו הרבה עוזרים בתיקון המצות ועריכתם וגם יש לו הרבה תנורים גדולים ניסוקים סוף סוף בשעת לישת העיסה יש חשש חימוץ שהרי אשה אחת לשה עיסה אחת ואם העיסה גדולה מעשרון אין ידי האשה מספיקות להתעסק יפה בכולה שלא יצא חוץ לידה קצת.

ומכל־מקום אם עבר ולש עיסה גדולה מעשרון אפילו לש במזיד מותרת באכילה ואין לקנוס על שעבר על דברי חכמים כיון שיש מתירין אפילו לכתחלה ואין לחוש שמא נתחמצה בשעת הלישה כיון שמתחלת הלישה עד שיתחילו העוזרים לערוך המצות אין שם שהות כדי הילוך מיל ובפחות מכדי הילוך מיל אף אם לא היו מתעסקין בה כלל לא היתה באה לידי חימוץ אע"פ שהיא גדולה מעשרון אבל אם היה שם שהות כדי הילוך מיל טוב להחמיר לעצמו שלא לאכלה בפסח אם אפשר לו:

ט כשרוצה ללוש עיסה ביום טוב יש ליזהר לכתחלה למדוד הקמח בעשרון מערב יום טוב שביום טוב אסור למדוד אפילו לדבר מצוה כמו שיתבאר בסי' תק"ו ואם לא מדד מערב יום טוב יקח עשרון קמח באומד הדעת ולא ירבה על עשרון באומד דעתו מפני חשש חימוץ אבל מותר לו לפחות מעשרון מטעם שיתבאר בסי' תנ"ז.

ומכל־מקום יותר טוב ללוש העיסה בב' פעמים דהיינו שיקח יותר מחצי עשרון וילוש ממנו עיסה אחת ואחר כך יחזור ויקח יותר מחצי עשרון קמח וילוש ממנו עוד עיסה אחת ויצרף ב' העיסות יחד על דרך שיתבאר בסימן תנ"ז ויפריש מהן חלה וכשהוא עושה כן אף לכתחלה אין צריך למדוד הקמח מערב יום טוב:

חלק ג סימן תנו שיעור כמות לישת המצות:

א הואיל וצריך לצמצם בשיעור כל עיסה ועיסה שלא תהא גדולה משיעור חלה ואם כן יש לחוש שמא מקצת העיסות לא היה בהן שיעור חלה לפיכך טוב ליזהר שלא להפריש מן כל עיסה ועיסה בפני עצמה שהרי חלה זו שהפריש מהעיסות שלא היה בהן שיעור חלה אינה שוה כלום ואם כן כשיאפה מהן מצות יש לחוש שמא יניח הרבה מצות ממצות הללו בכלי אחד ואז יתחייבו בחלה אם יש בהן שיעור חלה כשנצטרפ[ו] יחד שהכלי מצרפן לשיעור חלה והוא לא ישים אל לבו להפריש חלה ממצות הללו שבתוך הכלי שיסמוך על החלה שהפריש מהעיסות ונמצא אוכל טבל:

ב אלא כיצד יעשה יפריש חלה אחת מכל שתי עיסות (או יותר) שיש להסתפק בהן שמא אין שיעור חלה בכל אחת ואחת בפני עצמו דהיינו שיקח שתי עיסות (או יותר) וידבק קצותם זו בזו עד שיהיו נושכות זו בזו דהיינו שיהיו כל כך דבוקות עד שאם ירצה להפרידן יתלש מעט עיסה מזו וידבק בחברתה ומעט עיסה מחברתה ידבק בה ועל ידי כן נחשבות כעיסה אחת ומצרפות לשיעור חלה ויפריש מאחד מהן חלה אחת ודי בכך כיון שהם נחשבות כעיסה אחת:

ג ואם העיסות הן קשות קצת ואינן נדבקין היטב זו בזו יניח קצה האחת על קצה השנית ויחתוך חלה אחת משתי קצות העיסה יחד ועל ידי דוחק החיתוך הן נדבקין היטב זו בזו:

ד ועכשיו שנהגו העולם ללוש עיסות גדולות משיעור חלה מטעם שנתבאר בסי' תנ"ו (עיי"ש שאין לנהוג כן) הן מפרישין חלה מכל עיסה ועיסה בפני עצמה.

ונהגו שמכל עיסה ועיסה מפרשת אשה אחרת ומברכת לעצמה אבל אם אדם אחד מפריש מכל העיסות די בברכה אחת לכולן אם אינו נמלך (עיין סימן קס"ט וקע"ז ור"ו) שאם בשעת ברכה היה בדעתו לפטור בברכה זו כל החלות שיפריש אע"פ שלא היה יודע אז כמה חלות יפריש אין זה נמלך אלא אם כן הפסיק בינתים בשיחה שאין בה צורך להפרשת חלה אבל אם השיח בדברים שיש בהן צורך להפרשת חלה שיפריש מן העיסות שילוש עוד כגון ששח מעניני לישת העיסות שילוש עוד אין שיחה זו מפסקת (עיין סי' קס"ז):

ה יש למחות בנשים שכופלין בעיסה בשעת הפרשת חלה כדי להפריש משתי קצותיה ויש ללמדן שיפרישו מקצה אחד ואחר יערוך במגלגלת בקצה הב' שלא תהא העיסה פנויה מעסק אפילו רגע אחד:

ו ואם המתעסקין בעיסה מתעסקין בה במהירות כל כך עד שאי אפשר להפריש חלה מהעיסה בעודן מתעסקין בה עד שיבטלו אותם ממהירותן אין צריך לבטלן אלא יפריש חלה לאחר אפייה מיד שיתן כל המצות לכלי אחד והכלי מצרפן לשיעור חלה אף אם לא היה בכל עיסה בפני עצמה כשיעור ומפריש חתיכה ממצה אחת על כל המצות שבכלי.

ואע"פ שלכתחלה מצוה מן המובחר להפריש חלה מן העיסה ולא מן הפת (פירוש בארץ ישראל מן הדין ובחוץ לארץ ממדת חסידות) כמו שיתבאר שנאמר ראשית עריסותיכם בעודה עיסה, מכל־מקום זה שנמנע להפריש מן העיסה כדי שלא לבטל העוסקין בה ממהירותן הרי זה עושה גם כן מצוה מן המובחר ונכון לכל אדם לעשות כן:

ז במה דברים אמורים שצריך צירוף כלי כשמפריש ממצות הנעשות מעיסות שיש להסתפק בהן שמא לא היה שיעור

חלה בכל עיסה בפני עצמה ונמצא שלא נתחייבו המצות
בחלה חיוב ברור אלא אם כן נצטרפו יחד לכן צריך צירוף
כלי אבל עיסה גדולה שיש בה שיעור חלה ושכח ולא
הפריש ממנה בעודה עיסה ונזכר לאחר שאפה ממנה מצות
אין צריך להפריש מכל מצה ומצה בפני עצמה וכן אין צריך
לצרף המצות בכלי ולהפריש מאחת על כולן אלא אע"פ
שלא נצטרפו יחד מפריש מאחת על כולן שהרי כבר נצטרפו
ונתחייבו בחלה בעודם עיסה:

חלק ג סימן תנז דיני הנהגת חלה בעיסת מצה:

'תורה' אור פרשת ויקרא – הפרשה החסידית

אָדָם כִּי יַקְרִיב

"אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם וגו'" (ויקרא א, ב):

לְהָבִין הֵחֵלּוֹ שֶׁלֹּא לְנוֹכַח: "אָדָם כִּי יַקְרִיב" – לְשׁוֹן נוֹכַח? נִסְתָּר, וְסֵיֵם (שם): "תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם" – לְשׁוֹן נוֹכַח?

וְגַם, דְּ"כִי יַקְרִיב" לְשׁוֹן יָחִיד, וְ"תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם" לְשׁוֹן רַבִּים?

וְגַם, דְּהַוָה לֵיהּ לְמֵימַר מִלַּת "מִכֶּם" קוֹדֶם "כִּי יַקְרִיב", הַיְינוּ: "אָדָם **מִכֶּם כִּי יַקְרִיב** כו'"?

אַךְ הִנֵּה נוֹדָע שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד* ב' נְפָשׁוֹת – נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית:

אֲשֶׁר נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית שָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת 'אָדָם' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, כז): "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת **הָאָדָם** בְּצַלְמוֹ". וּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה **אָדָם**"[1]. וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שָׁלְהּ לְמַטָּה הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "פְּנֵי אָדָם" (שם, י) שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה*.

וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, הִיא נִלְקָחָה מִשְּׁמָרֵי הָאוֹפַנִּים, וְשָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר" (שם). וְתַכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה, הוּא כְּדֵי לְבָרֵר נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, לְהָיוֹת בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַדְּכָא. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ, וּמִתְבּוֹנֶנֶת בַּ"ה' אֶחָד"[2] (דְּבָרִים ו, ד), בְּקְרִיאַת־שְׁמַע: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" (שם), וְעַל יְדֵי זֶה "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל לְבָבְךָ" (שם, ה) –"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כו'".

אַךְ קוֹדֶם קְרִיאַת־שְׁמַע תִּקְנוּ חֲכָמִים "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ", לְקִיּוּם הַקְרִיאַת־שְׁמַע. כִּי אִי אֶפְשָׁר לְהַכְנִיעַ וְלִכְבּוֹשׁ אֶת רוּחַ הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, כִּי אִם עַל יְדֵי שָׁרְשָׁהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, שֶׁמְּקוֹר חוּצְבָהּ הוּא מֵחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה – "פְּנֵי אַרְיֵה", "פְּנֵי שׁוֹר כו'", כִּי "אֵין הַדִּינִין נִמְתָּקִין אֶלָּא בְּשָׁרְשָׁן"[2].

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיָּיה גַּם לְנֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, * עַל דֶּרֶךְ "וְחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא"[3]. וְהִנֵּה, עַל יְדֵי הַעֲלָאַת מַ"ן וְאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא, נִמְשָׁךְ אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא. וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבָּנוֹת (וַיִּקְרָא א, ט): "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַהֹוָיָה"[4].

וְהִנֵּה בְּחִינָה זוֹ, זֶהוּ עִנְיָן מַה שֶּׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא. אַךְ יֵשׁ גַּם כֵּן אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא מִלְמַעְלָה, הַנִּמְשָׁךְ לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא. דְּהַיְינוּ, לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם לְהַקִּיצוֹ מִשְּׁנָתוֹ בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם.

דִּכְמוֹ שֶׁבְּתְחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיָה הַהַמְשָׁכָה בְּחֶסֶד חִנָּם – "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא" (מִיכָה ז, יח), וְאַחַר כַּךְ תּוֹלֶה בְּמַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, טו): "וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ". אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, עִם הֱיוֹת שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא דַּוְקָא, אֲבָל עִם כָּל זֶה נִמְשָׁךְ אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא[5].

וְיוּבָן זֶה בְּעֶבוֹדַת ה', דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ ב' מַדְרֵגוֹת בָּעֲבוֹדָה:

הָא': בְּחִינַת אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא – בִּיגִיעַת נֶפֶשׁ וְיגִיעַת בָּשָׂר, בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּהִתְבּוֹנְנוּת, וְ"לֵב נִשְׁבָּר" (תְּהִלִּים נא, יט), שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבֹא בְּנַפְשׁוֹ גִּילּוּי אוֹר קִרְבַת אֱלֹקִים. וְהַיְינוּ 'בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא'.

וּמַדְרֵגָה הַב': הַיְינוּ, שֶׁלִּפְעָמִים יוֹכַל לִהְיוֹת הִתְפַּעֲלוּת בְּנֶפֶשׁ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הֲכָנָה וְיגִיעָה כְּלָל. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים, שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שֶׁמִּתְעוֹרְרִים פִּתְאוֹם, וְיִתְלַהֵב לִבָּם וּמוֹחָם בִּתְפִלָּה מֻשָּׁךְ זְמַן מָה, בְּלִי נוֹדַע לָהֶם הַסִּבָּה מֵאַיִן בָּא אֲלֵיהֶם הִתְעוֹרְרוּת זֹאת, וּבְמַעַט זְמַן יִכְלֶה כֹּחַ הִתְעוֹרְרוּת זֹאת. וְהַיְינוּ, שֶׁהִיא בֶּאֱמֶת הָעָרָה מִלְמַעְלָה, רַק אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא[6].

---

1. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר - בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת כו'".

2. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלְכִים".

3. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ".

4. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִקְרִבְתֶּם עוֹלָה אִשֶּׁה".

5. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ". וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַאֲתַחֲנַן אֶל הֲוָיָה". וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן". וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי יְשֵׁנָה", בְּעִנְיָן "שְׂרֹאשִׁי נִמְלָא טָל".

6. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים", בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ (תְּהִלִּים קה, ג) "הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ".

וְהַנַּפְקוּתָא בֵּין מַה שֶּׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא, וּבֵין הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הַנִּמְשָׁךְ רַק מִצַּד אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא:

שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַמָּשׁ עַל יְדֵי יְגִיעַת נֶפֶשׁ, אֲזַי הוּא דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהִתְקַיֵּים לָעַד. שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא נִתְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא, וְהִיא הַמְאִירָה וּמְתַגְּלָה בַּנֶּפֶשׁ בִּבְחִינָה פְּנִימִית, כֵּיוָן שֶׁהֻכְיַן לִבּוֹ לָזֶה תְּחִלָּה, וְלָכֵן עַל יְדֵי זֶה יִתֵּן כֹּחַ וָעוֹז בְּנַפְשׁוֹ, לִהְיוֹת עוֹד אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאֵין יְגִיעַת נֶפֶשׁ וִיגִיעַת בָּשָׂר מִלְּמַטָּה, רַק מַה שֶּׁנִּתְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ עַל יְדֵי הַהֶעָרָה מִלְּמַעְלָה, וְלֹא הֻכַן לִבּוֹ לְעוֹרֵר אַחַר כָּךְ נַפְשׁוֹ, הִנֵּה יוּכַל לִהְיוֹת חוֹלֵף וְעוֹבֵר הַהִתְפַּעֲלוּת וְאֵין לָהּ קִיּוּם. כִּי בְּהִסְתַּלֵּק הֶאָרָה עֶלְיוֹנָה זוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה רַק בְּעֵת רָצוֹן, אֲזַי הָיָה כְּלֹא הָיָה[7] הַהִתְפַּעֲלוּת – מֵאַחַר שֶׁלֹּא הָיְתָה רַק בְּסִיבַּת הֶעָרָה וְהֶאָרָה עֶלְיוֹנָה, לָכֵן בְּהִסְתַּלֵּק הָאוֹר בְּטֵילָה הָאַהֲבָה שֶׁנִּסְתַּעֵף מִמֶּנָּה.

וְזֶהוּ עִנְיָן "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה" – וְ"נָשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת", וְתוּכַל לְהִתְפַּתּוֹת אַחַר הַתְּפִלָּה לְתַאֲוֹת הָעוֹלָם. אֲבָל אִם "אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה", לִהְיוֹת בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא, אֲזַי "יוֹלֶדֶת זָכָר" שֶׁהוּא דַּעַת חָזָק בְּעֲבוֹדָה כוּ'[8].

וְזֶהוּ הַסִּבָּה לְמַה שֶּׁקּוֹבְלִים אֶת עִצְּמָם בַּעֲלֵי הָעֲבוֹדָה, עַל הֱיוֹת בָּהֶם רוּחַ טָהֳרָה, וְהִתְעוֹרְרוּת לַעֲבוֹדַת ה' עַל כַּמָּה שָׁבוּעוֹת, וְאַחַר כָּךְ פּוֹסֶקֶת לְגַמְרֵי כוּ'. וְהַסִּבָּה לָזֶה הוּא, לְפִי שֶׁהִתְעוֹרְרוּת זוֹ הָיְתָה מִלְּמַעְלָה לְבַד, לָכֵן אַחַר הֶפְסֵק וְהִסְתַּלְּקוּת אוֹר הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא נִשְׁאַר עַל עָמְדּוֹ וְטִבְעוֹ[9]:

ב וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם":

כִּי הִנֵּה בְּחִינַת 'אָדָם' הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם". כִּי בֶּאֱמֶת "לָאו מִכָּל אֲלַיִן מְדוֹת אִיהוּ בְּלָל", אֶלָּא שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְנִקְרְאוּ "רַמ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא", כְּדֵי לְהָאִיר עַל יְדֵי זֶה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְכָל הָעוֹלָמוֹת, וַאֲזַי נִקְרָא "כְּמַרְאֵה אָדָם". וְזֶהוּ עִנְיָן "שִׁיעוּר קוֹמָה"[10].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אָדָם כִּי יַקְרִיב", הַיְינוּ הַמְשָׁכַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא מִבְּחִינַת 'אָדָם הָעֶלְיוֹן', לְהַקְרִיב לֵב הָאָדָם שֶׁלְּמַטָּה לַה'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי כז, יט): "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם"[11].

וְזֶהוּ "כִּי יַקְרִיב מִכֶּם" – "מִכֶּם" מַמָּשׁ, שֶׁיַּקְרִיב אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלְּמַטָּה לַה'. וְלָכֵן אָמַר תֵּיבַת "מִכֶּם" אַחַר אוֹמְרוֹ "כִּי יַקְרִיב", וְלֹא אָמַר "אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב", שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַפֵּירוּשׁ רַק כִּפְשׁוּטוֹ לְבַד – שֶׁאָדָם הַגַּשְׁמִי שֶׁלְּמַטָּה יַקְרִיב. אֲבָל בְּאוֹמְרוֹ "כִּי יַקְרִיב מִכֶּם" בָּא לְרַמֵּז אֶל עִנְיָן הַנַּ"ל.

וְלָכֵן נֶאֱמַר "כִּי יַקְרִיב" – לְשׁוֹן יָחִיד, דְּקָאֵי עַל 'אָדָם הָעֶלְיוֹן' שֶׁהוּא "אֶחָד". וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּרִבּוֹת (בְּרֵאשִׁית, פָּרָשָׁה כ"א) עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ג, כב) "הֵן הָאָדָם הָיָה **כְּאַחַד** מִמֶּנּוּ" - "כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם". דְּהַיְינוּ כְּמוֹ בְּחִינַת אָדָם־הָעֶלְיוֹן.

וְאַחַר כַּךְ נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא א, ב): "מִן הַבְּהֵמָה כוּ', **תַּקְרִיבוּ** אֶת קָרְבַּנְכֶם", וְזֶהוּ בְּחִינַת הַקָּרְבָּן שֶׁהָאָדָם שֶׁלְּמַטָּה יַקְרִיב, וְלָכֵן* נֶאֱמַר "תַּקְרִיבוּ" – לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי דְּקָאֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ עֵצָה טוֹבָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ: שֶׁמִּיָּד בְּעֵת־רָצוֹן זֶה, אֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה הִתְעוֹרְרוּת לְהָעִיר אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם, תֵּיכֶף וּמִיָּד תַּתְחִילוּ אַתֶּם גַּם כֵּן לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גַּם כֵּן. דְּהַיְינוּ לְאַכְפְּיָא וּלְאָתְכָּא אֶת מִדּוֹת נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית. וְהוּא עִנְיָן "תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם", שֶׁהוּא "מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר כוּ'", כְּדִלְקַמָּן.

וְזֶהוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד): "מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה" – פֵּירוּשׁ: כַּאֲשֶׁר תִּמְשְׁכֵנִי בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא, אֲזַי מִיָּד "אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה". אֲבָל אִם לֹא יִתְאַמֵּץ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתוֹ לְבָרֵר נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, אֲזַי אַף שֶׁנִּמְשָׁךְ אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא לְעוֹרֵר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, לֹא יִהְיֶה לָזֶה קִיּוּם וְהִתְמָדָה.

אֲבָל כַּאֲשֶׁר מִיָּד שֶׁאָדָם־הָעֶלְיוֹן "יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן", דְּהַיְינוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, אֲזַי תֵּיכֶף וּמִיָּד תַּתְחִילוּ גַּם אַתֶּם לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּנְכֶם "מִן הַבְּהֵמָה כוּ'", אֲזַי יִהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּים[12].

---

7. (עַל פִּי עוֹבַדְיָה א, טז: "וְהָיוּ כִּלּוֹא הָיוּ").

8. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה" - סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", גַּבֵּי "בַּת קוֹל מַכְרָזֶת". וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוֹשׁ תָּשִׂישׁ וְתָגֵל".

9. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים קכו, א) "הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים".

10. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צָאֶינָה וּרְאֶינָה", **בְּעִנְיַן "שִׁיעוּר קוֹמָה" – "חָסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא, וּגְבוּרָה דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא** כוּ'".

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", **בְּעִנְיַן "אָדָם - "אַדְמָה לְעֶלְיוֹן"** (יְשַׁעְיָהוּ יד, יד). וְעַיֵּן

---

* מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּאֲכִילְךָ אֶת הַמָּן".

11. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תֵצֵא".

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר **בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק** (דְּבָרִים יג, ה) "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ", בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ שֵׁ"כְּפָה עֲלֵיהֶם הַר", שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אַהֲבָה רַבָּה מִלְּמַעְלָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִמֵּילָא נִתְעוֹרְרוּ גַּם כֵּן בְּאַהֲבָה־רַבָּה. וְזֶהוּ עִנְיָן "כִּי יַקְרִיב מִכֶּם".

וְעַיֵּן בְּרִבּוֹת (סִדְרָה בַּמִּדְבָּר, פָּרָשָׁה ג') עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים סה, ה) "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב".

12. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר",

וְהִנֵּה, קָרְבָּן זֶה שֶׁתַּקְרִיבוּ **אַתֶּם** הוּא "מִן הַבְּהֵמָה כו'". מַה שֶּׁאֵין כֵּן "**אָדָם** כִּי יַקְרִיב", הִנֵּה הַקָּרְבָּן הוּא "**מִכֶּם**". וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁבְּכָל אֶחָד יֵשׁ בְּחִינַת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית:

וְהִנֵּה, בְּעִנְיַן "אָדָם כִּי יַקְרִיב", שֶׁהוּא הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָּא הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה לְעוֹרֵר וּלְהַקְרִיב נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלְּמַטָּה, הִנֵּה הֶעָרָה זוֹ מַגִּיעַ לַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית לְבָד, שֶׁהוּא "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמָּעַל" (אִיּוֹב לא, ב). וְנִקְרָא (מִשְׁלֵי כ, כז): "נֵר הָוָיָה נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁהִיא בְּחִינַת אָדָם (בְּרֵאשִׁית א, כו): "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ"[13]. וְיֵשׁ בָּהּ אַהֲבָה טִבְעִית מִצַּד שָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹר חוּצְבָה, רַק שֶׁהִיא מוּסְתֶּרֶת וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאָהּ מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי. עַל כֵּן, עַל יְדֵי הַגִּילּוּי וְהַאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָּא תֵּצֵא אַהֲבָה זוֹ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי, לִהְיוֹת בָּטֵל לַה' כְּנֵר בִּפְנֵי הָאֲבוּקָה.

אֲבָל הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית שֶׁכְּבָר יָרְדָה וּכְלוּלָה מִטּוֹב וָרָע, רוּבָהּ כְּכוּלָּהּ רַע כו', לֹא שַׁיָּיךְ בָּהּ לוֹמַר כֵּן. וְלָכֵן אַף אִם נִמְשָׁךְ אִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָּא אֵין זֶה שַׁיָּיכוּת לַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית וְהַגּוּף, כִּי הֶגֶם שֶׁ"רוּחַ [..] הָאָדָם הָעוֹלֶה הִיא לְמָעְלָה" (קֹהֶלֶת ג, כא), עִם כָּל זֶה, הִיא[14] בְּהֵמָה וְיוֹרֶדֶת לְמַטָּה.

אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עֲבוֹדַת הָאָדָם דַּוְקָא לְבָרֵר נַפְשׁוֹ־הַבְּהֵמִית. וְנִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹקִים" (מַלְאָכִי ג, יח) – כְּמוֹ 'עוֹרוֹת עִבּוּדִין'[15] – שֶׁמְּעַבֵּד אוֹתָן וּמְתַקְּנָן[16]. וּכְמַאֲמָר רַז"ל[17] בְּמַלְאַךְ הַמְמוּנֶּה עַל הַהֶרְיוֹן, שֶׁשּׁוֹאֵל: "טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ כו'"? וְאֵילּוּ "צַדִּיק אוֹ רָשָׁע לֹא קָאָמַר[18]".

וְזֶהוּ "כִּי יַקְרִיב מִכֶּם": בִּלְשׁוֹן "מִכֶּם" * הַיְינוּ הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית לְבָד. אֲבָל "קָרְבָּנְכֶם" הוּא "מִן הַבְּהֵמָה כו'", הַיְינוּ לְבָרֵר הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית לִהְיוֹת בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְכָא, עַל יְדֵי הַתְּהִבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת ה' כִּפִי אֲשֶׁר שִׂכְלוֹ יוֹבִל שֶׁאֵת, לְהוֹלִיד מִזֶּה אַהֲבָה עַזָּה גַּם* בַּנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית.

וּמִתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת אִתְכַּפְיָא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ: מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר, וּמַעֲשֶׂה בְּ"סוּר מֵרָע, וַעֲשֵׂה טוֹב" (תְּהִלִּים לד, טו); וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא לִבְחִינַת אִתְהַפְכָא.

גַּם פֵּירוּשׁ "מִן הַבְּהֵמָה", הַיְינוּ כַּמְבוֹאָר לְעֵיל, שֶׁכְּדֵי לְהַכְנִיעַ וּלְבָרֵר נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי שָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר" שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. וְזֶהוּ שֶׁמַּזְכִּירִים בְּ"שְׁתַּיִם שֶׁלְּפָנֶיהָ" דְּקְרִיאַת־שְׁמַע אֵיךְ שֶׁהַמַּלְאָכִים וְחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ מַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים כו' – שֶׁמִּזֶּה דַּוְקָא תִּתְפַּעֵל הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית. וְזֶהוּ "מִן הַבְּהֵמָה [..] תַּקְרִיבוּ", הַיְינוּ בְּחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר" שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה.

וּפֵירוּשׁ "מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן" (וַיִּקְרָא א, ב), הַיְינוּ שְׁנֵי מִדְרֵגוֹת חֻלּוּקוֹת, שֶׁיֵּשׁ ב' נְפָשׁוֹת הַבְּהֵמִיּוֹת:

יֵשׁ מִי שֶׁהוּא מִבְּחִינַת 'בָּקָר' – "כִּי שׁוֹר נֹגֵחַ הוּא"[19], בְּחִינַת 'גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת'. וְהַיְינוּ מִי שֶׁהוּא כַּעֲפָן בְּטִבְעוֹ, שֶׁמִּמְּדָּה רָעָה זוֹ הִיא בּוֹ בְּתִגְבּוֹרֶת יוֹתֵר, וְיכוֹנָה בְּשֵׁם 'בָּקָר' עַל שֵׁם הָרַתְחָנוּת כו'.

וְיֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ רַתְחָן בְּטִבְעוֹ, וְחֶלֶק הָרַע שֶׁבּוֹ, הוּא הֱיוֹתוֹ בַּעַל תַּאֲוָה. וְהוּא שֶׁנַּפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית הִיא מִבְּחִינַת 'צֹאן' שֶׁאֵינָן נִגָּחָנִים, אַדְרַבָּה קוֹלָם בְּרַחֲמָנוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם בַּעֲלֵי תַּאֲוֹת כו'.

הִנֵּה כָּל אֵלֶּה צָרִיךְ לְאַכְפְיָא, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם", כָּל אֶחָד לְפִי מַה דְּיָדַע בְּנַפְשׁוֹ – מַהוּתוֹ וְטִבְעוֹ, כָּךְ יִרְאֶה לְאַכְפְיָא מִדָּה זוֹ, וְאָז יִהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּים כו'.

וְזֶהוּ "מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד): "מָשְׁכֵנִי" לְשׁוֹן יְחִיד, הוּא אִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָּא לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית[20].

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית מְבֹרֶרֶת גַּם כֵּן הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ "**אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה**" – לְשׁוֹן רַבִּים, בִּשְׁנֵי* הָרְצוֹנוֹת – דְּנֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית. וְזֶהוּ "יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כִּתִרְצָה"[21] (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ד).

בְּעִנְיַן "וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ" (שְׁמוֹת יט, יט), שֶׁבְּחִינַת יְחוּדָא־תַּתָּאָה יַעֲנֶה לְהַמְשָׁכָה זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה – לִהְיוֹת מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה כְּמוֹ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבַן כָּאן: עִנְיַן "אָדָם כִּי יַקְרִיב" הוּא הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה – מִיְּחוּדָא־עִילָּאָה, ו"מִן הַבְּהֵמָה [. .] תַּקְרִיבוּ" הוּא כְּעִנְיַן "יַעֲנֶנּוּ כו'".

וְ"גָדוֹל הֶעוֹנֶה אָמֵן", כִּי 'יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִן הַחוֹשֶׁךְ' (עַל פִּי קֹהֶלֶת ב, יג), שֶׁעַל יְדֵי בֵּירוּר נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא", ו"כְּמַרְאֵה אָדָם" שֶׁעָלָיו לְבְחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא" (שְׁמוּאֵל א' טו, כט). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זְכוֹר וְשָׁמוֹר" הַנ"ל).

13. עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה מַסְעֵי".

14. [וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ (שָׁם)].

15. [לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בְּכוֹרוֹת ד, ז: "עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִין"].

16. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אֶחָד, בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב) "אֲנִי יְשֵׁנָה", בְּעִנְיַן "אֲחוֹתִי רַעְיָתִי".

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר כְּהַאי גַּוְונָא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כָּאן - בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר.

17. (נִדָּה טז, ב).

18. [ר' כְּדְרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם (שָׁם)].

19. (לְשׁוֹן הַכְּתוּב: שְׁמוֹת כא, לו).

20. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיַן מְשִׁיכָה גְּבֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, בְּפָרָשַׁת עֵקֶב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שַׂיְּכוּת בְּרִית וְתוֹרָה לִבְרָכַת הַמָּזוֹן".

21. עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הִנֵּךְ יָפָה רַעְיָתִי".

וְאַחַר כַּךְ נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד) "**הֲבִיאַנִי** הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" – לְשׁוֹן יָחִיד: כִּי "חֲדָרָיו" הַיְינוּ שִׁיתָא סִדְרֵי מִשְׁנָה, שֶׁהֵן בְּחִינַת חַג"ת – חֶסֶד דִּין רַחֲמִים, רָאשֵׁי־תֵּיבוֹת **חָדָר**, שֶׁמְּהֶם נִמְשָׁךְ כָּשֵׁר וּפָסוּל; טָמֵא וְטָהוֹר; חַיָּיב וְזַכַּאי.

וְ"הֲבִיאַנִי" – לְשׁוֹן עָבָר, דְּהַיְינוּ כְּמַאֲמָר רַז"ל: כְּשֶׁ"הַתִּינוֹק בְּבֶטֶן אִמּוֹ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ". דְּהַיְינוּ, בְּעוֹד הַנְּשָׁמָה בִּבְחִינַת עִיבּוּר* לְמַעְלָה[22]. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ אַחַר כַּךְ שֶׁיָּאִיר לוֹ אוֹר ה', וְכֹחַ הָאַהֲבָה וְיִרְאָה, לִהְיוֹת "מָשְׁכֵנִי", דְּהַיְינוּ לְפִי שֶׁמִּכְּבָר "הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו"[23].

וְהַנֵּה, לְהַמְשִׁיךְ אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָּא זוֹ דְּ"אָדָם כִּי יַקְרִיב", הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת 'אָדָם' – "רַמַ"ח פִּקּוּדִין – רַמַ"ח **אֵיבְרִין**, וְשַׁסַ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה – שַׁסַ"ה **גִּידִים**"[24]. וְלָכֵן עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "כִּי יַקְרִיב". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמה, יח): "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו, לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת", וְ"אֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"[25].

וְזֶהוּ שֶׁבְּעֵסֶק הַתּוֹרָה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָהוּ כו, ה): "אוֹ יַחֲזֵק בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי, שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי" – ב' פְּעָמִים שָׁלוֹם, וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נז, יט): "שָׁלוֹם שָׁלוֹם – לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב"[26]. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, נִמְשָׁךְ מִזֶּה גַּם כֵּן בְּחִינַת שָׁלוֹם דְּלָרָחוֹק' – שֶׁיִּהְיֶה נַעֲשֶׂה קָרוֹב. וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם".

וְזֶהוּ "**תִּשְׁמְרוּ** לְהַקְרִיב לִי" (בְּמִדְבַּר כח, ב): "שָׁמוֹר זוֹ מִשְׁנָה", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "לְהַקְרִיב לִי"[27].

וּבְרַבּוֹת, בְּקוֹהֶלֶת עַל פָּסוּק (ז, כח) "אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי" – "זֶה מִשֶּׁה שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר כו'. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תְּהִלִּים קה, ח): 'דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר'". וְעַל זֶה נֶאֱמַר גַּם כֵּן "אָדָם כִּי יַקְרִיב",

22. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן".

23. (וְעַיֵּן מַעֲנְיָן "**מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה**" בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי, דַּף נ"ט עַמּוּד א'. וּבְפָרָשַׁת וַיְחִי, דַּף רכ"ט, ב'.

וּמַעֲנְיָן "**חֲדָרָיו**": בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, דַּף ד', עַמּוּד א'. וּבְפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ, דַּף צ,* עַמּוּד א'.

וְעַיֵּן מַעֲנְיָן "**מָשְׁכֵנִי**" בִּגְמָרָא חֲגִיגָה, דַּף ט"ו, סוֹף עַמּוּד ב'. וּבְרַבּוֹת: וַיֵּשֶׁב, רֵישׁ פָּרָשָׁה פ"ו. בְּשַׁלַּח, סוֹף פָּרָשָׁה כ"ד. אֱמוֹר, פָּרָשָׁה כ"ז. **בְּנִדְשָׁם בְּסֵפֶר בֵּית אַהֲרֹן**).

24. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּאַכִילְךָ אֶת הַמָּן".

25. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְנִי וְשִׂמְחִי", גַּבֵּי "כִּי אַתָּה [. .] **נֵרִי**" (תְּהִלִּים יח, כט): א"ת הֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה כו'. וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַתָּה תְּצַוֶּה", גַּבֵּי "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

26. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת".

27. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי".

28. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן "מֹשֶׁה יָדַבֵּר" כו'. (וְעַיֵּן עוֹד מַעֲנְיָן "אָדָם כִּי יַקְרִיב" כו', בְּרֵבּוֹת: סֵדֶר בֹּא, פָּרָשָׁה י"ז. וַיִּקְרָא, פָּרָשָׁה ב'. וְרֵישׁ פָּרָשַׁת בָּלָק).

29. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר - בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת".

30. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", סוֹף פֶּרֶק ל"א.

31. וְעַיֵּן בְּרֵבּוֹת, פָּרָשָׁה וָאֶתְחַנַּן, עַל פָּסוּק (דְּבָרִים ד, ז) "אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרוֹבִים אֵלָיו".

דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה[28], וְזֶהוּ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אָדָם כִּי יַקְרִיב כו'".

וְעַל יְדֵי זֶה גַּם כֵּן אַחַר כָּךְ: "מִן הַבְּהֵמָה [..] תַּקְרִיבוּ", וְכַנַּ"ל, וְהוּא עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. שֶׁהַמִּצְוָה יֵשׁ לָהּ סְגוּלָּה פְּרָטִית לְהַעֲלוֹת אֶת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית וּלְקָשְׁרָהּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי "צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי"[29].

וְהַנֵּה, עַל פִּי כָּל הַנַּ"ל יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיַן פֶּסַח וּסְפִירַת הָעוֹמֶר:

כִּי בְּפֶסַח הוּא אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא. וְהַאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא הוּא לְעוֹרֵר הָרָצוֹא בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית. אֲבָל הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית לֹא נִתְהַפְּכָה עֲדַיִין. וְלָכֵן נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יד, ה): "כִּי בָרַח הָעָם"[30]. וְזֶהוּ כְּעִנְיָן "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ח): "קוֹל דּוֹדִי כו' מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים", שֶׁהוּא בְּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'הַר', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עב, ג): "יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם". כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

לָכֵן אַחַר כָּךְ תֵּיכֶף וּמִיָּד בְּיוֹם שֵׁנִי הוּא קָרְבַּן הָעוֹמֶר – שְׂעוֹרִים, שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה – לִהְיוֹת בֵּירוּר נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, וּסְפִירַת הָעוֹמֶר – "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם" (וַיִּקְרָא כג, טו), בְּחִינַת בֵּירוּר ז' מִדּוֹת דְּנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. וְהוּא כְּעִנְיָן "מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר כו' תַּקְרִיבוּ", דְּהַיְינוּ אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

וַאֲזַי עַל יְדֵי זֶה אַחַר כָּךְ בְּשָׁבוּעוֹת מַתַּן־תּוֹרָה – הוּא בְּחִינַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא שֶׁאַחַר אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא – הִתְגַּלּוּת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ לְמַטָּה.

כִּי הִנֵּה בְּחִינַת "כִּי יַקְרִיב" וְ"תַּקְרִיבוּ" זֶהוּ הַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, אֲבָל בְּמַתַּן־תּוֹרָה כְּתִיב (שְׁמוֹת יט, כ): "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי", לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה לְמַטָּה[31].

וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּחִינַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הָרָצוֹא, הָרָצוֹא וּבֵירוּר נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית נִמְשָׁךְ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה
דְּהַיְינוּ בְּחִינַת "אָדָם כִּי יַקְרִיב", לְבְחִינַת עֵסֶק הַתּוֹרָה מִבְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא", לְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם הַמְשָׁכָה
שֶׁאַחַר הָרָצוֹא וּבֵירוּר נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית – הַיְינוּ: שֶׁעַל יְדֵי זֶה חֲדָשָׁה בִּבְחִינַת אָדָם. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

נִתַּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַהֶרְוִשִׁים בְּתוֹרַה־אוֹר לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַחֲסִידִית
מְנֻקָּדִים, מְפֻסָּקִים וְעִם פְּרִיחַת רָאשֵׁי הַתֵּיבוֹת בַּפְּתוֹבָת: docs.com/LikutayTorah

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לו) **ולהבין** כ"ז בתוס' ביאור הנה ידוע שפי' האמיתי בענין הדביקות הוא כמו התדבקות גוף בגוף והיה לגוף אחד ממש כמו ותדבק נפשו כו' וכן ודבק באשתו והיו לבשר אחד שענינו ב' גופי' שנתדבקו באופן שא' בלא זולתו רק כחצי גוף כמו שאמרו אשתו כגופו דמיא מצד התולדה שמסתעף מאמצעות כח שניהם כידוע ועיקר ענינו הוא ב' דברים הא' הדיבוק באופן שנעשה גוף ומהות א' ממש בלי ניכר שהי' מעולם ב' דברים מחולקי' והוא מצד תכלית אמיתי' הדיבוק בכל חלקיו והב' מצד תמידות החיבור והיחוד להיותו עצמי כמו זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי ע"כ אמרו אשתו כגופו דמיא וענינו הוא בבחי' היחוד התמידי שלא נפרדו זה מזה לעולם ויש כאן ב' מעלות ולכך נק' דביקות כמו שקורין לדבר המדבק ב' דברים נפרדי' בשם דבק דהנה ידוע בתועלת זה הנק' דבק הוא ב' דברים הא' שבטבעו לדבק ב' דברים נפרדי' שיהיו מתאחדים ממש להיות כמו גוף א' ממש ולא יוכר כלל לב' גופי' מחולקי' והב' העיקר בתועלת הדבק הזה הוא להיות החיבור ואחדות זה תמידי דוקא שלא יפרדו זה מזה לעולם וזהו מעיקר מעלת הדבק שאם אינו דבק טוב אין מתקיים בנצחיות כ"כ ויוכלו להפרד במשך הזמן או מאיזה סיבה המפרדת וכו' וכ"ז דמיון להבין לבחי' דבק ברוחניות כמו דיבוק ב' נפשות שמתאחדים ממש שיש בזה ב' מעלות הנ"ל א' עצם הדיבוק שיהיו כמהות א' ממש כמו אהבת דוד ויהונתן דאהבת נפשו אהבו כו' והב' שלא יפרדו כמו שאול ויהונתן בחייהם ובמותם לא נפרדו כו' והא בהא תליא דאם עצם הדיבוק טוב לתכלית ההתאחדו' ממילא לא יפרדו לעולם כו' והדוגמא מזה יובן בדביקות דכנ"י בעצמות אלקות דכתיב כאשר ידבק איש אזור במתניו כן כו' ומלמט' למעלה בבחי' דביקות דכנ"י אמר ובו תדבקון שיש בזה ב' דברים הנ"ל לדיבוק למהות א' ושלא יפרדו לעולם והענין הוא בבחי' מס"נ דנפ"א דוקא במ"ש אליך ה' נפשי אשא שזהו אמיתית ההתכללות וההתבטלות בעצמות אלקות מבלי שיהי' במהות בפ"ע כלל רק במהות אלקות ממש (וכמ"ש במ"א בפי' יפה את רעיתי כתרצה כו' שאינו כמו בטל רצונך מפני רצונו שאין ההתקשרות רק ברצון ולא בעצם וגם זאת ב' דברים הן אלא שמבטל רצונו כו' משא"כ כתרצה שרצון א' להם ממש דמה שזה רוצה זה רוצה כאיש א' שרצונו א' ממש כו' והיינו לב א' לאביו שבשמים כו' וד"ל) והוא מצד עוצם חוזק ההתדבקות כמשל הדבק הטוב הנ"ל שמדבק בכי טוב עד שנעשה מהות א' כו' כנ"ל ואמנם עיקר הוראה על טוב הדבק הוא מה שמתקיים החיבור לעולם ולא יפרד מכל סיבה כו' וגם כאן בדביקות דכנ"י כמ"ש ובו תדבקון כנ"ל עיקר ההוראה והמופת על עצם הדיבוק הטוב כנ"ל הוא במה שיתקיים היחוד וחיבור בתמידי' ונצחי' בלי יפרדו לעולם מכל סיבה שבעולם כו' והענין הוא מה שאנו מוצאים שגם אם יתפלל במס"נ ותדבק נפש האדם באלקות בהתכללות אמיתי' לפרקים בכל עת מצוא יוכל להיות שבירידתו ונפילתו בהבלי עולם בהתקשרות עצמיות ג"כ בכל עצם הדיבוק בהיפוך מן הקדושה אז ממילא ינתק חבלי עבותות דביקותו באלקו' ויפרד מעט מעט כו' מצד הרצון הזר שנקשר בו ג"כ בתכלית הדיבוק כמו בהתקשרות כל נפשו בפרנסתו או כבוד וגדולה ושארי חמדת עוה"ז שנדבקה נפשו ממש בהן מפרידין אותו מעט מעט מעצם דביקות נפשו באלקות וזהו סימן גמור שלא היה דבק טוב בנפשו באלקו' שאם היה דבק טוב לא הי' מתפרד לעולם וראיה לזה ממה שמצינו שבדבק הטוב באלקות גם אם יעסוק במו"מ ובטרדות עמוקות בפיזור כל נפשו בקירוב ודיבוק גדול לחיצוני' לא יפרידוהו כלל וכלל מעצם דביקות נפשו באלקו' אפי' כמלא נימא מפני שמתדבק בכי טוב שלא יוכל להפרד לעולם מכל

סיבה המפריד וכמ"ש גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי והוא כמו בחי' יחידה שבנפש שע"ז אמר מיד כלב יחידתי דאע"ג דאזיל הכא והכא בהיכלות דנוג"ה כו' דיוקני אשתאר בך ממש בדבק עצמי כו' (וכמ"ש במ"א ביוסף שעשה מלאכתו בכתיבת חושבנא והיה מרכבה בבחי' האצי' ממש ולא היה נפרד כלל גם בעוסקו בתכלית עומק נפשו בכתיב' כו') משא"כ בדביקות דש"ע שאינו כל כך בבחי' התכללות אמיתות כנ"ל ע"כ בירידתו למטה אחר התפל' יפרד מעט מעט כו' וזהו יתרון מעלת בחי' נפילת אפים על ש"ע וק"ש שע"ז אמר ובו תדבקון בו ממש וד"ל:

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וכך הוא למעלה כשהקב"ה מחי' את כל העולם הוא רק בבחי' אור וזיו ולא עצמותו ומהותו וכמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים וזהו בחי' מל' שמו נקרא על כל המדינה, ושם ומל' הכל א', רק לזולתו היינו התפשטו' לזולתו על הנבראי', הגם שאין שייך למעלה זולתו כי אין לך דבר חוץ ממנו אבל אעפ"כ נק' זולתו שנראה לעינים מחמת הסתר והעלם שהוא זולתו, ומחי' רק בבחי' הארה והארה דהארה, וגם אין אנו משיגי' רק ידיעות המציאות ולא מהות וכידוע שנודע מציאותו ולא מהותו, זהו הפי' ואתה מחי' את כולם, אבל בג"ע הוא השגת המהות וכמו לע"ל שנא' [ואמר] ביום ההוא הנה אלקינו זה, כאו"א מראה באצבעו שזהו לנוכח השגת המהות כך הוא בג"ע השגת המהות ולא השגת המציאות, ולא כמו בעוה"ז שאנו משיגים רק השגת המציאות ולא מהות.

והגם שמלאכי' ג"כ משיגי' השגת אלקות ובוודאי מלאכי' משיגי' יותר משהנשמה בגוף בעוה"ז משיג מחמת שהמלאכי' הם רוחני' והגוף שלהם רוחני ממילא השגה שלהם יותר גבוה, אבל אעפ"כ יש הפרש גדול בין השגת הנשמות בג"ע ובין השגת המלאכים, וכמ"ש זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו וצדקתך הפי' הוא כמ"ש בזוהר צדק מלכותא קדישא שצדק נק' מלכות, ובחי' מלכות ידוע כמ"ש מלכותך מלכות כ"ע היינו שהתפשטות הארה וזיו כמו מלך ששמו נק' על המדינה וכמו שם האדם שהוא אינו צריך לו רק לזולתו שיקרא אותו, כך הוא למעלה מלכותך מלכות כ"ע שמחי' בבחי' הארה, וע"ש זה נק' צדק כמו צדקה שנותני' השפעה לזולתו כך בחי' מל' משפיע הארה לזולתו, אבל זכר רב טובך הוא בחי' טוב שהוא למעלה במדרגה, כי טוב הוא הטוב וחסד בעצם, ולמעלה הוא החילוק שבין טוב לצדקתך כי צדקתך הוא מ"ש מלא כל הארץ כבודו ותרגום זיו יקרי' שזהו נק' בחי' ממלא אבל טוב הוא בחי' את השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה א' שזהו בחי' סובב כ"ע, וזהו ר"ת את השמים ואת הארץ גימ' טוב, ונמצא המלאכי' בבחי' צדקתך ירננו שהוא השגה גמורה כמו שאנו רואי' למטה כשהוא משיג בכי טוב מהות הדבר אזי הוא מתפעל ומרנן, אבל בבחי' טוב הוא רק בבחי' זכר רק שהוא רוצה ליכלל בבחי' טוב, אבל הנשמות בג"ע משיגי' בחי' טוב מהות טוב (הגם שנק' זיו השכינה אבל הם משיגי' מהות הזיו שבבחי' סובב אבל מלאכים אינן משיגי' רק מהות הזיו שבבחי' ממלא).

ויחי יעקב

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין זה צ"ל תחלה ההפרש בין עיבור ולידה הנק' בשם גלות וגאולה. והענין דהנה אמרו דרש רבי שמלאי כו' הולד בבטן האם ראשו מונח בין ברכיו, וכן אמרו בזהר תלת כלילין גו תלת, ולהבין מהו הענין ברוחניות ראשו בין ברכיו. והענין דהנה עיקר מעלת האדם כשיש לו מוחין ומדות היינו כשיוציאו המוחין

לידי גילוי עד שיהי' מדה שבלב אהבה לאלקות, אלא דאדם בגימ' מ"ה דעיקר הכוונה שיבוא לביטול המדות כמ"ש לך הוי' הגדולה, אך א"א להיות ביטול המדה אם לא שיהי' מדה בתחלה, והוא ע"י התבוננות, וההתבוננות הוא ע"י שמע ישראל, ישראל דלעילא, וישראל עלו במחשבה, ישראל ישר אל, וא"כ גבהה מעלת הנשמה, והירידה הוא כדי לבוא למס"נ ע"י שיבין שה' אחד ז' רקיעים וארץ וד' רוחות בטלין כנגדו וכולא קמי' כלא חשיבי ועי"ז ואהבת כו' בכל לבבך בשני יצריך שגם היצה"ר ישוב לאהבה את הוי', ויש באהבה הרבה מדריגות בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ואז נק' אדם, אך כשהמוחין שלו אינם באים לידי גילוי שאינו מתבונן בהעמקת הדעת ואינו בא לאהבה כלל א"כ הרי הוא שוה לבהמה ממש שהרי בכל מדה יש ג' בחי', הנה"י מהמדה שהוא הטבעיות, ועצם המדה חג"ת, והמושכל ומורגש מהמדה שהוא החב"ד, דהטבעית ישנו בבהמה ג"כ שהרי היא מרחמת על וולדה אלא שהוא בלי דעת, וזהו הנקרא עיבור תלת כלילין גו תלת שאינו מאיר כ"א נה"י, וזהו ענין גלות השכינה בכלל, והנה בשר הלב הוא כלי לנה"י שהוא בחי' אחרונה כי בשר הלב הגשמי א"א להיות כלי כ"א לנה"י וזהו אודם שממנו בשר.

ויקרא משה גו' משכו וקחו

בס"ד. ש"ק פ' בא, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזה שכתוב[98]: **ששם עלו שבטים שבטי י־ה כו' עדות לישראל, ולכאורה מהו ענין העדות** אצל ישראל (בהמשך יבאר גם את הקשר לענין השבטים).

אך הענין דעדות הוא על דבר הנסתר ונעלם כי על דבר הנגלה ונראה לכל אין צריך עדות שהרי כולם רואים זאת **ולאו** (ולא) **דוקא על דבר הנגלה ממש כי־אם אפילו מילתא דעבידא לגלויי** (דבר העתיד להתגלות) **מיד אין צריך עדות גמור** אלא רק בירור, **כידוע** הכלל **בגמרא**[99] שבדבר העתיד להתגלות אנשים לא משקרים, **דלכך האמינו בעדות אשה** - בשביל להתיר לאשה עגונה להינשא, התירו לקבל עדות שמת בעלה אפילו **מעד אחד** בלבד, למרות שסתם כך ישנו הכלל ש"על פי שניים עדים . . יקום דבר"[100], וכן התירו לקבל את עדות **זו עד מפי עד כו'**, למרות שבמקרה רגיל לא יכול העד להעיד על דבר שלא ראה ורק שמע עליו מאדם שראה את הדבר, בעדות אשה הקלו בכך, והסיבה בכך, כיון שזה דבר העתיד להתגלות וממילא לא צריך עליו עדות ממש רק 'גילוי מילתא', היינו, בירור של הדבר ללא עדות, **רק על דבר הסתום ונעלם צריכים עדות כו'.**

והדוגמא מזה למעלה שכאשר נאמר "עדות לישראל", **הכוונה הוא בחינת אור־אין־סוף סתימא דכל סתימין** (סתום מכל הסתומים, נעלם מכל הנעלמים) **בחינת סובב כל עלמין שלמעלה מבחינת גילוי, על זה שייך עדות כו'**, שהרי על אור "הממלא כל עלמין" שהוא אור מוגבל השייך לגילוי ועתיד להתגלות, לא שייכת עדות. **והיינו שעל־ידי העדות נמשך גילוי בחינת ומדריגה זו כו'** כפי שעדות מגלה דבר הנסתר ונעלם, כך על־ידי העדות ברוחניות מתגלה אור ה'סובב כל עלמין' שלמעלה מגילוי בעולמות.

וזהו שהמצות נקראות עדות, וכמו שכתוב[101] **בדרך עדותיך ששתי, והיינו שעל־ידי המצוות** שהם העדות ברוחניות שהן **בחינת רצון העליון מאיר גילוי בחינת אור־אין־סוף סתימא דכל סתימין כו'.** כאשר יהודי מניח תפילין לדוגמא, הוא מעיד ומגלה את דרגת אור ה'סובב כל עלמין', האור שמצד עצמו הוא סתום ונעלם.

וכן הוא על־דרך־זה מה שכתוב[102] **ששם עלו שבטים כו' עדות לישראל,** היינו, שהשבטים גם נקראים עדות, **כי הי"ב שבטים הן מבחינת ו' קצוות דאצילות,** אף שידוע כי י"ב השבטים שייכים לעולם הבריאה, יש להם שורש בו' המידות בעולם האצילות[103], ומו' המידות נמשכים י"ב שבטים **כמו שכתוב**[104] בענין שמות השבטים החרוטים על אבני החושן: **ששה משמותם** על האבן האחת **כו' ואת שמות הששה הנותרים** על האבן השנית **כו',**

98. תהלים קכב, ד.
99. בכורות לו, א.
100. דברים יט, טו.
101. תהילים קיט, יד.
102. תהילים קכב, ד.
103. ראה תורה אור פ' וישב (כח, ג).
104. שמות כח, י.

והיינו ענין מה שכתוב בספר יצירה[105] י"ב גבולי אלכסון - ו' המידות שבאצילות מחולקים לו' קצוות (כציור קוביה) ארבע רוחות, מעלה ומטה, וכשם שבקוביה יש שנים עשר קוים המחברים בין כל הקצוות, כך יש שנים עשר אופנים של שילוב בין הספירות הנקראים "י"ב גבולי אלכסון", כלומר, שנים עשר אופנים של שילוב בין שני מידות, כאשר כל שבט הוא שילוב אחר של ב' מידות מתוך הו' מידות **בנודע**.

הגילוי של שילוב מידות אלו הוא בעולם הבריאה (שם היא דרגת השבטים), אך המקום שבו נעשה השילוב והחיבור ביניהם הוא בעולם האצילות.

שבת פרשת נצבים

105. פרק ה' משנה ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

ב' עיניים – חסד וגבורה, סדר השתלשלות. עין אחת – עינא דעתיקא, למעלה מהשתלשלות. ב' עיניים – שמות הוי' ואלקים, התורה – בשביל קיום המצוות, מ"ע – כלים אל אור התורה, מל"ת – לבער הרע ושיומשך האור. העבודה צ"ל בהרגש פנימי.

וְזֶהוּ עַיִן אַחַת שֶׁלְּמַעְלָה מִב' הָעֵינַיִם, דִּב' עֵינַיִם הֵן בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, דְּזֶהוּ סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהוּא בְּחִינַת צִיּוּר אָדָם הָעֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה", דְּאָדָם הוּא בְּחִינַת ב' קַוִּין חֶסֶד וּגְבוּרָה, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ ג' קַוִּין חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת, אָמְנָם קַו הָאֶמְצָעִי דְּתִפְאֶרֶת הוּא שֶׁכּוֹלֵל וּמְחַבֵּר ב' הַקַּוִּין דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה, וְהוּא בְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא", שֶׁמֵּאִיר בִּבְחִינַת אָדָם, וְעַל כֵּן הוּא מְחַבֵּר, אֲבָל עִקַּר צִיּוּר אָדָם הוּא ב' קַוִּין, וּכְמוֹ יָד יָמִין וְיָד שְׂמֹאל בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, וּכְמוֹ כֵּן עַיִן יָמִין וְעַיִן שְׂמֹאל גַּם כֵּן חֶסֶד וּגְבוּרָה, אֲבָל עַיִן אַחַת שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִב' הָעֵינַיִם הִיא בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא, דְּבֵיהּ אִיתְמַר[טז] "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וְלֹא יִישַׁן" תִּישַׁן" וְלִפְעָמִים נֶאֱמַר "לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן", וְאִיתָא בְּאַדְּרָא רַבָּה "כָּאן בִּזְעֵיר אַנְפִּין[יז] וְכָאן בְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא"[יח], וְהַיְנוּ דִּבְזְעֵיר אַנְפִּין שַׁיָּךְ בְּחִינַת הֶעְלֵם, וְכַנַּ"ל דְּמֵהַחָכְמָה וּלְמַטָּה הוּא עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲרֵי שַׁיָּךְ הֶעְלֵם וּגְלוּי, וְזֶהוּ "וּמַבִּיט עֲלֵיהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת", דְּפוֹתֵחַ אַחַת וְסוֹגֵר אַחַת, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵם וּגְלוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעַתִּיק אֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וּכְמַאֲמַר הַזֹּהַר "דְּלֵית גְּבִינִין דְּמִכְסְפִין עֲלֵיהוֹן"[יט]. וְזֶהוּ דִּכְתִיב "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹקִים עִמָּדִי", דִּב' הָעֵינַיִם הִנֵּה בְּשֶׁמּוֹת הֵן הַב' שֵׁמוֹת הֲוָיָ' וֵאלקים, וְנִתְבָּאֵר דִּב' עֵינַיִם הֵן צִיּוּר אָדָם, וּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם", דְּבַתּוֹרָה נֶאֱמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁהִיא הַהַבָּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו כַּנַּ"ל שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי, וְכָל עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים לָאוֹר הָעֶלְיוֹן הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים שֶׁבָּהֶם מִתְקַבֵּל וְנִשְׁמָר הָאוֹר עַצְמִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", דְּהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים רְחָבִים לְקַבֵּל מֵאוֹר הָעֶלְיוֹן, וּבַמִּצְוֹת יֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, דְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הֵן כֵּלִים אֶל הָאוֹר, וּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה הֵן לְבַעֵר הָרַע בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר, וּכְמוֹ דִּירַת הַמֶּלֶךְ שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת מְנֻקָּה מִכָּל לְכְלוּךְ וְאָז הִיא רְאוּיָה לְדִירַת הַמֶּלֶךְ, וּכְמוֹ כֵּן בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אֱלקוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה מְנֻקֶּה מִכָּל רַע, הֵן בְּסוּר מֵרַע בַּאֲבַק אִסּוּר, וְהֵן בִּכְבִישַׁת הַמִּדּוֹת רָעוֹת כְּמוֹ כַּעַס וְגַאֲוָה דְּאִין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִים לָדוּר, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּעוֹר הָרַע, וְאַחַר כָּךְ הוּא ה"וַיַּעַשׂ טוֹב", הַכַּוָּנָה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַיְנוּ דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּעִנְיַן לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא רַק לְדַעַת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא רַק הַקִּיּוּם בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כִּי אִם שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הֵינוּ בְּהֶרְגֵּשׁ וְחַיּוּת פְּנִימִי, וְזֶהוּ דְּ"הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ", שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַמִּצְוֹת, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם

טז. עין של עתיק יומין (דרגה גבוהה מאוד בהשפעת האור האלקי) שבו נאמר. יז. מדרגת ששת המדות. יח. בעתיק יומין הקדוש - מדריגת הכתר שלמעלה מהמדות. יט. שאין עפעפיים המכסים עליהם.

אַחַר בַּאֲרֻכָּה בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן עֲבוֹדָה שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן עוֹרוֹת עֲבוּדִין, דִּלְרַכֵּךְ דָּבָר הַקָּשֶׁה צְרִיכִים עֲבוֹדָה וִיגִיעָה, וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית בְּשִׁעְבּוּד הַמֹּחַ וְהַלֵּב. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַמִּצְוָה, דְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה הִנָּה מִלְּבַד הַקִּיּוּם בְּפֹעַל חֲרֵי צְרִיכָה לְפָעֳלֹ חֲקִיקָה טוֹבָה בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת וּבְהֶרְגֵּשׁ חַיּוּת פְּנִימִי הוּא הַשָּׁגַת אֱלֹקוּת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים[כ] פֶּרֶק ה מֵהַפְלָאַת הַיִּחוּד שֶׁבִּידִיעַת הַתּוֹרָה, אֲבָל לָזֶה צְרִיכִים מִצְוֹת, וְהַמִּצְוֹת הֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה דְּזֶהוּ חֶסֶד וּמִשְׁפָּט, דְּחֶסֶד — מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּמִשְׁפָּט הֵם מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְהַמִּצְוֹת צְרִיכִים לִהְיוֹת בַּעֲבוֹדָה דַּוְקָא כַּנַּ"ל שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַצְּדָקָה, וְכָל זֶה הִיא הַהַכָנָה בְּבֹ' עֵינַיִם, ה' אֱלֹקִים, שֶׁהֵם עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כַּנַּ"ל. אֲבָל בְּעַתִּיק — "אֵין אֱלֹקִים עִמָּדִי", דְּלֵית שְׁמָאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא[כא] שֶׁהִיא הַהַכָנָה בְּעֵין אַחַת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרְאִיָּה בְּבֹ' עֵינַיִם דְּ"עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים". וְזֶהוּ "עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו" שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא עֵינָא פְּקִיחָא דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא[כב].

שבת־קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים [ת]רצ"ד

כ. ספר התניא. כא. אין שמאל ב(מדריגת) עתיק זה, מדריגת הכתר. כב. עין פקוחה של (מדריגת) עתיק הקדוש.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

כ. משמונה עשר בניסן, ב' דחול המועד פסח, קבע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זמן בכל יום – גם ביום־טוב ושבת קודש – ללמוד אתי ספרי מוסר: שערי תשובה לרבנו יונה, חרדים, ארחות צדיקים, חובות הלבבות, ראשית חכמה ועוד.

אופן הלימוד היה, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מלקט איזה ענינים מהספרים הנ"ל שאלמד בהם, ובזמן קבוע הנני בא אליו והוא מסביר לי את הענין, ולעתים קרובות מספר לי איזה סיפורים בענינים ההם מהוד כ"ק אבותינו הקדושים ומזקני החסידים.

במשך כשני חדשים פעל בי הלימוד שינוי בארחות חיי, מה ששימח את לבב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ומו"ר הר' ניסן רוחו טובה עליו ומקרבני מאד.

כא. ביום השני של חג השבועות בסעודה, סיפר ש"ב הרה"ח ר' ברוך שניאור נ"ע[11] אודות כ"ק זקנו דודי זקני הרה"צ ר' ברוך שלום שהיה לב נשבר בטבעו[12].

כב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר, אשר הוא הכיר את כ"ק דו"ז הרב"ש, כי במשך כשתי שנים כשהיה בן שבע־שמונה, היה הולך אליו בכל שבת קודש לבקרו והיה מקרבו מאד ומספר לו סיפורים והנהגות מהוד כ"ק אדמו"ר הזקן שלמד עמו את טעמי הקריאה בתנ"ך ודקדוק במבטא והברה ברורה.

פעם – מספר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – אמר לי דודי הרב"ש: טלטולו של כ"ק אאזמו"ר, מחלתו והסתלקותו פעלו בי שברון לב תמידי.

כג. שבוע הראשון, אחרי חג השבועות, סידר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לימוד במעלת לב נשבר – אבי רשם מתכון של רפואה.

לימודי בליקוטים מענין לב נשבר נמשך כשלשה שבועות בערך. לשבת קודש פרשת שלח בא כ"ק דודי הרה"צ ר' נחום דובער נ"ע[13], ויאמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: דודך ר' נחום דובער הוא ענו ולב נשבר באמת לאמיתו.

כד. באחד מימי השבוע כשהלכתי, בשעה השניה, מן החדר לביתנו, לארוחת הצהרים, נכנסתי לבית הכנסת – ה"אולם הקטן" – ואשתומם על המראה: ר' דובער – אביו של המשרת ר' מענדל – עומד שעון על שולחן הקריאה ואומר תהלים ודודי הר' נחום דובער עומד בכותל דרום ופניו לצפון, מסתכל לצד ר' דובער הישוב'ניק ופניו מפיקים צער מהול בקנאה ועיניו זולגות דמעות. כשבאתי הביתה סיפרתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ויאמר: גיסי הר' נחום דובער בענותנותו מקנא לר' דובער הישוב'ניק, וזהו לב נשבר אמיתי.

כה. בשנה ההיא היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומד "תורה אור" ברבים בחורף, ובקיץ – "לקוטי תורה".

בשבוע פרשת חו"ב למד את המאמר על כן יאמרו המושלים, ויבאר: 'המושלים'[14] – המושלים ביצרם, שהיצר הרע הוא לגבם כמשל, שידעו ושתהיה להם מדות תקיפות ביראת שמים. איך מגיעים לכך – 'תבנה ותכונן' – שתהיה הבנה בענין

11) רב"ש – בן הרב לוי' יצחק נכדו של הצ"צ – שניאורסאהן, מחסידי אדמו"ר מוהר"ש ואח"כ אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

12) ראה שיחת חה"פ ה'תש"ג אות סג.

13) רנ"ד – בן כ"ק הר"ר יוסף יצחק בנו של הצ"צ.

14) במדבר כא, כח־כט.

אלקי על בסיס יסודי, ושתבוא בעבודה בפועל ממש, הרי זה על ידי 'עיר סיחון' – על ידי העבודה שבלב, שהיא עבודת התפלה. 'כי אש יצאה מחשבון' – אש בלי חשבון איננה אש אלקי, חשבון בלי אש – אינו חשבון אמיתי, האש של החשבון היא המרירות של תיקון חצות או התבוננות שלפני התפלה, ואז 'להבה מקרית סיחון' – אז בא להב־שלהבת מקרית הלב בתפלה הפועל על כל היום בכל הנהגותיו.

כו. ביום ה' י' תמוז – כפי ציווי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – קמתי בהשכמה, ובשעה אחת עשרה אחרי התפלה נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאהלי הקודש של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, ויקח אותי עמו.

זה היה הפעם הראשונה שלקח אותי עמו בשעת כניסתו לאהלי הקודש והראה לי היכן לעמוד ואיזה מזמורי תהלים לומר, ונתן לי פדיון נפש כתוב בכתב יד קדשו ואמר לי לקרוא אותו, ומה לעשות אתו לאחר הקריאה.

ביום ההוא – י' תמוז, בירך אותי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – בהנחת ידי קדשו על ראשי בעמדנו באהלי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים. וכשבאנו חזרה פקד עלי לגמור את התענית, ואשר איש – גם מורי ורבי הר' ניסן – לא ידע מזה.

כז. ביום ו' ערב שבת קודש – י"א תמוז – בשעה השביעית בוקר, קרא אותי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. כשבאתי אמר לי לסגור את הדלת. וכשהתקרבתי אליו פתח את תיבת שולחנו והוציא זוג תפילין קטנים, ואמר לי: התפילין הללו הם של כ"ק אאמו"ר שהיה מניחם בבוקר, שני זוגות רש"י ור"ת כאחד, ותפילין אלה הם של רש"י. וציווה לי להניחם בלי ברכה, ואמר לי להתפלל כל התפלה בחדרו.

ומיום א' י"ג תמוז, הנה בכל יום ויום הייתי בא אליו להניח תפילין בברכה בשם ומלכות בתפילין הללו, ואחרי כן הייתי הולך לבית הכנסת לתפלה בציבור (והייתי חוזר אז משניות בעל־פה).

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פקד עלי באזהרה גדולה אשר איש לא ידע מזה.

כח. בשבת פרשת חו"ב – י"ב תמוז – אחרי סעודת שבת, קרא הוד כ"ק אאמו"ר את החסידים ר' חנוך הענדל, ר' אבא, ר' שמואל ברוך ור' מאיר מרדכי צרנין והתוועדו יחדיו – התוועדות חסידית – ושלח את מענדל המשרת להודיע למורי ורבי ר' ניסן – שהיה מחזיק לו טובה בעד התמסרותו להדרכתי – אשר מתוועדים, ובא תיכף, ואחר כך באו ר' שלמה חיים שו"ב, ר' יעקב קאפל זליקסון והרב ר' דוד המו"צ. תפלת המנחה התפלל – הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – בניגוני שמחת תורה, וההתוועדות נמשכה עד שעה מאוחרת בלילה. כחצי שעה לפני השקיעה הפסיקו וברכו ברכה אחרונה והוד כ"ק אאמו"ר דיבר הרבה, והיה בשמחה גדולה, מה שהפליא את כולם, אבל איש מהם לא הרהיב עוז לשאול מאומה.

ש"פ חוקת. בסעודת היום

אגרות קודש

[יב טבת תרפ"ב]

ב"ה

מו"ה אברהם ברוך שי'

שלום וברכה.

במענה על מכתבך מפ' וישלח העבר נהניתי מאד מה שאתה מקיים כפי אשר העמסתי עליך, להיות משפיע ומרביץ תורה בעזרתו יתי' בעיר מינסק, לכנוס בעניני החיים הרוחניים של הלומדים ומנהלי החדרי' שיהיו כפי הרצון והכוונה האמיתית, אשר מפני רוב הטרדה בעתים הללו, עוזבים את העיקר, ומתעסקים בהטפל, אשר לא כן הורונו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע החפץ בהטוב לנו ולבנינו באמת, כי נשית אל האמת פנינו, והאמת קיים לעד, ואין עליו הסתרים כלל, וכאשר יש הסתרים אז צריכים לדעת כי הסיבה היא בנו, ולא בהזולת.

(והגם דישנו זולת כזה, שהוא בודאי לא כדבעי, ומכ"ש שאינו לפ"ע כלל הענין במה שהוא מנגד עליו, או גם מחזיק בו (אשר בעת האחרונה, כל אחד אומר דעה, זה בכה וזה בכה, זה חפץ וזה ממאן, אשר כללות ענין כזה לא הי' מעולם בגבולינו, להגיד דעות, חסידים היינו לשמוע ככל אשר ציוו עלינו, מבלי התחשב עם מהות עצמינו, אם הנני חפצי א"ל, וחסידים אנחנו להיות בטל ומבוטל, בלי שום תפיסת מקום כלל וכלל לגבי רצוה"ע ב"ה הנאמר ע"י עבדיו הקדושים כ"ק אבותינו רבותינו הקדושי'), כי מי הוא זה אשר ירהיב לומר, כי הוא רק הוא יודע דרך בלימוד והנהגה (ורק מי שאינו שייך להציור הפנימי כלל), אלא הכל יודעים כי צריכים ללמוד. ועוד

יותר וזה העיקר דמה שלומדי' צריכי' להביא בנסיון בפו"מ, וגם זה שלא ברעש והמולה, בבחי' ראומה, ושפלות של שקר, כי כל א' צריך לידע מהותו, ולהתחנן להאל הטוב כי יהי' בעזרי נפשו לתקן ככל אשר יוכל לזכך מדותיו, ומי שאינו עושה כן, הנה הוא יורד ר"ל מזמן לזמן, ואינו מרגיש בעצמו כלל אופן ירידתו ר"ל, ומ"מ ה"ה עוזב את שלו, היינו מלחשוב איך לתקן א"ע, ומדבר אודות הזולת. אשר לכאורה בחינה ומדרי' כזו, אין לשום לב על זה כלל, כלומר אין ליתן מקום מה שהוא מדבר, להיות שהוא מדבר לפי שהוא לא טוב. אמנם מפורש שמענו בזה, בשמח"ת תרס"ג, דהאדם כשיש לו מנגדים, הוא הלא טוב שלו (של עצמו) ורק שהזולת דוקא הוא מגלה זאת, ולכן הוא מנגד, וכן הוא במוחש. וא"כ כל ענין התנגדות הוא הסתר על האמת, הבא בסיבת ומקור הלא טוב שבעצמו, און ואיילע באיי זיך איז פראן לא טוב, זה נותן מקום שיהי' התנגדות ח"ו, אפילו בדקות, ודקה מן הדקה).

והעצה לזה כבר הורונו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שצריכים לעבוד בקבלת עול, לקיים כפי אשר נצטוינו, להעיר ולעורר על התורה ועל העבודה, בכל אחד ואחד, אשר אור לו בנקודת נפשו מההוא רוחא קדישא דטהירו עילאה, שנטעו בנו אבות העולם בתורתם, ולפקוח עינים על מדות חסידות בקירוב הדעת, ובהתועדות אנ"ש שי' בחול, בכ"א שהזמן גרמא, ובפרט בש"ק ומועד, ולהיות נמצא מוכן לכל אשר יחפוץ להתדבק בכל מדה טובה וישרה ולימוד התורה. וכאשר כה תעשה כפי אשר העמסתי עליך, יעזרך האלקים, וכולם יתענגו בענג נועם אמיתי.

מאד נהניתי מאשר שמעתי כי ר"מ שי' חוזר דא"ח. טוב הדבר במאד, כן ירבה וכן יוסיפו מרביצי התורה, מאגדי אגודות לשם ה' אלקינו יתברך ויתעלה, ומי הוא זה החפץ לדחות את מי מחזקתו ח"ו, רק צריכי' להוסיף אומץ בכל האפשרי, ולכו חזו מפעלות התמימים ד' עליהם יחיו בכמה וכמה עיירות, אשר תהלה לאל עליון אור במושבותם, יברכם האלקים.

ועתה השתדל והתחזק, והלוך בדרך ישרה וסלולה אשר ניתן לנו, ויתן לך האלקים חן וחסד בעיני כל הרואים אותך, ויהי' עם פיך. עבוד מאהבה, והרחק כל דבר הנמאס באמת (הוא הרכילות ולה"ר ופגיעה ח"ו בכבוד איש ואיש), ואל תתן מקום לשום מחלוקת ח"ו וח"ו, ותגער ביצרך אם יפתך על זה, ותמנע את כל העוזרים על ידך מלהתעסק בדברי רכילות והדומה ח"ו, כ"א תהי' לבבכם מסורה ונתונה על טהרתה של דבר, להרים קרן התורה, ואור החסידות בפועל ממש, ויהי' אלקים עמכם בגו"ר.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

ד – עצביהם כסף וזהב

הפירוש הפנימי ב"עצביהם כסף וזהב"

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[1] אודות אדמו"ר האמצעי שבילדותו היו זקני החסידים נוהגים להשתעשע עמו, פעם אחת ישבו אחדים מהם כשהם עצובים ופניהם נפולות ("שטארק אומעדיק און פאר'חמור'עט"), אמר להם אדמו"ר האמצעי שזהו הפירוש ב"עצביהם כסף וזהב": "**עצביהם**" – מלשון עצבות, באה מחיסרון ב"**כסף וזהב**" גשמיים, אבל אילו הי' להם "כסף וזהב" רוחניים, שהם אהבה ויראה[2], לא הי' שייך אצלם כלל עצבות, כי אהבה ויראה שוללים בתכלית עצבות[3].

1) שיחת חה"ש תרצ"ד סי"ט (לקו"ד ח"א קע, ב ואילך).
2) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.
3) משיחת יום ב' דחה"ש ה'תשט"ז.

פרשת ויקרא

א א וַיִּקְרָ֣א אֶל־מֹשֶׁ֗ה וַיְדַבֵּ֨ר יְהוָ֤ה אֵלָיו֙ מֵאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד לֵאמֹֽר׃ ב דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם אָדָ֕ם כִּֽי־יַקְרִ֥יב מִכֶּ֖ם קָרְבָּ֑ן לַיהוָ֗ה מִן־הַבְּהֵמָה֙ מִן־הַבָּקָ֣ר וּמִן־הַצֹּ֔אן תַּקְרִ֖יבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶֽם׃ ג אִם־עֹלָ֥ה קָרְבָּנ֖וֹ מִן־הַבָּקָ֑ר זָכָ֥ר תָּמִ֛ים יַקְרִיבֶ֥נּוּ אֶל־פֶּ֖תַח אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד לִרְצֹנ֖וֹ לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ ד וְסָמַ֤ךְ יָדוֹ֙ עַל־רֹ֣אשׁ הָעֹלָ֔ה וְנִרְצָ֥ה לוֹ֙ לְכַפֵּ֣ר עָלָ֔יו׃ (לוי) ה וְשָׁחַ֥ט אֶת־בֶּן־הַבָּקָ֖ר לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְהִקְרִ֨יבוּ בְנֵ֤י אַהֲרֹן֙ הַכֹּהֲנִ֔ים אֶת־הַדָּ֖ם וְזָרְק֣וּ אֶת־הַדָּ֗ם עַל־הַמִּזְבֵּ֛חַ סָּבִ֖יב אֲשֶׁר־פֶּ֣תַח אֹ֑הֶל מוֹעֵֽד׃ ו וְהִפְשִׁ֥יט אֶת־הָעֹלָ֖ה וְנִתַּ֥ח אֹתָ֖הּ לִנְתָחֶֽיהָ׃ ז וְנָתְנ֣וּ בְנֵי֩ אַהֲרֹ֨ן הַכֹּהֵ֜ן אֵ֗שׁ עַל־הַמִּזְבֵּ֛חַ וְעָרְכ֥וּ עֵצִ֖ים עַל־הָאֵ֑שׁ׃ ח וְעָרְכ֗וּ בְּנֵי֙ אַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֲנִ֔ים אֶת־הַנְּתָחִ֖ים אֶת־הָרֹ֣אשׁ וְאֶת־הַפָּ֑דֶר עַל־הָעֵצִ֗ים אֲשֶׁ֛ר עַל־הָאֵ֥שׁ אֲשֶׁ֖ר עַל־הַמִּזְבֵּֽחַ׃ ט וְקִרְבּ֥וֹ וּכְרָעָ֖יו יִרְחַ֣ץ בַּמָּ֑יִם וְהִקְטִ֨יר הַכֹּהֵ֜ן אֶת־הַכֹּ֗ל הַמִּזְבֵּ֛חָה עֹלָ֥ה אִשֵּׁ֖ה רֵ֣יחַ־נִיחֹ֑חַ לַיהוָֽה׃ ס (ישראל) י וְאִם־מִן־הַצֹּ֗אן קָרְבָּנוֹ֙ מִן־הַכְּשָׂבִ֣ים אוֹ֔ מִן־הָעִזִּ֖ים לְעֹלָ֣ה זָכָ֑ר תָּמִ֖ים יַקְרִיבֶֽנּוּ׃ יא וְשָׁחַ֗ט אֹתוֹ֙ עַל־יֶ֣רֶךְ הַמִּזְבֵּ֔חַ צָפֹ֖נָה לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְזָרְק֣וּ בְנֵי־אַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֲנִ֔ים אֶת־דָּמ֖וֹ עַל־הַמִּזְבֵּ֥חַ סָּבִֽיב׃ יב וְנִתַּ֣ח אֹת֔וֹ לִנְתָחָ֖יו וְאֶת־רֹאשׁ֑וֹ וְאֶת־פִּדְרֹ֗ו וְעָרַ֤ךְ הַכֹּהֵן֙ אֹתָ֔ם עַל־הָעֵצִ֗ים אֲשֶׁ֛ר עַל־הָאֵ֥שׁ אֲשֶׁ֖ר עַל־הַמִּזְבֵּֽחַ׃ יג וְהַקֶּ֤רֶב וְהַכְּרָעַ֙יִם֙ יִרְחַ֣ץ בַּמָּ֔יִם וְהִקְרִ֨יב הַכֹּהֵ֜ן אֶת־הַכֹּ֗ל וְהִקְטִ֛יר הַמִּזְבֵּ֥חָה עֹלָ֖ה הִ֣וא אִשֵּׁ֥ה רֵֽיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1306)

ה' פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן 'אוֹרָה', כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה . 'וַיִּקְרָא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב' - כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת (בראשית רבה פ"ג, ה)

הֶסְבֵּר לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא סֵפֶר 'וַיִּקְרָא' נֶאֱמַר בּוֹ 'טוֹב', לַמְרוֹת שֶׁגַּם סֵפֶר דְּבָרִים 'מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת'. הוּא עַל־פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר, שֶׁיְּגִיעָה וְעָמָל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה מְבִיאִים לִידֵי "כַּמָּה טָבִין", דְּהַיְנוּ שֶׁ'טּוֹב' נֶאֱמַר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ עַל־יְדֵי יְגִיעָה וְעָמָל. וְלָכֵן דַּוְקָא בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא נֶאֱמַר 'טוֹב', מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַקָּשֶׁה בַּהֲבָנָה מִבֵּין סִפְרֵי הַתּוֹרָה. כְּדִבְרֵי הַ'תּוֹסְפוֹת' בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת עַל סֵפֶר וַיִּקְרָא 'חָמוּר שֶׁבַּסְּפָרִים', שֶׁבּוֹ דְּרוּשָׁה יְגִיעָה רַבָּה בִּכְדֵי לְהָבִינוֹ.

שני ד וְאִם֙ מִן־הָעוֹף֙ עֹלָ֣ה קָרְבָּנ֔וֹ לַיהוָ֖ה וְהִקְרִ֣יב מִן־הַתֹּרִ֑ים אוֹ֖ מִן־בְּנֵ֥י הַיּוֹנָ֖ה אֶת־קָרְבָּנֽוֹ׃ ה וְהִקְרִיבוֹ֙ הַכֹּהֵ֣ן אֶל־הַמִּזְבֵּ֔חַ וּמָלַ֥ק אֶת־רֹאשׁ֖וֹ וְהִקְטִ֣יר הַמִּזְבֵּ֑חָה וְנִמְצָ֥ה דָמ֖וֹ עַל־קִ֥יר הַמִּזְבֵּֽחַ׃ ו וְהֵסִ֥יר אֶת־מְרָאָת֖וֹ בְּנֹצָתָ֑הּ וְהִשְׁלִ֥יךְ אֹתָ֛הּ אֵ֖צֶל הַמִּזְבֵּ֥חַ קֵ֖דְמָה אֶל־מְקֹ֥ום הַדֶּֽשֶׁן׃ ז וְשִׁסַּ֤ע אֹתוֹ֙ בִּכְנָפָ֔יו לֹ֥א יַבְדִּ֖יל וְהִקְטִ֣יר אֹתֹ֣ו הַכֹּהֵ֗ן הַמִּזְבֵּ֛חָה עַל־הָעֵצִ֥ים אֲשֶׁר־עַל־הָאֵ֖שׁ עֹלָ֣ה הִ֑וא אִשֵּׁ֥ה רֵֽיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃ ס **ב** א וְנֶ֣פֶשׁ כִּֽי־תַקְרִ֗יב מִנְחָה֙ לַיהוָ֔ה סֹ֖לֶת יִהְיֶ֣ה קָרְבָּנ֑וֹ וְיָצַ֥ק עָלֶ֖יהָ שֶׁ֥מֶן וְנָתַ֥ן עָלֶ֖יהָ לְבֹנָֽה׃ ב וֶהֱבִיאָ֗הּ אֶל־בְּנֵ֤י אַהֲרֹן֙ הַכֹּהֲנִ֔ים וְקָמַ֥ץ מִשָּׁ֖ם מְלֹ֣א קֻמְצֹ֑ו מִסָּלְתָּ֣הּ וּמִשַּׁמְנָ֗הּ עַל֙ כָּל־לְבֹנָתָ֔הּ וְהִקְטִ֥יר הַכֹּהֵ֖ן אֶת־אַזְכָּרָתָ֑הּ הַמִּזְבֵּ֛חָה אִשֵּׁ֥ה רֵֽיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃ ג וְהַנּוֹתֶ֣רֶת מִן־הַמִּנְחָ֗ה לְאַהֲרֹן֙ וּלְבָנָ֔יו קֹ֥דֶשׁ קָדָשִׁ֖ים מֵאִשֵּׁ֥י יְהוָֽה׃ ס ד וְכִי֩ תַקְרֵ֨ב קָרְבַּ֤ן מִנְחָה֙ מַאֲפֵ֣ה תַנּ֔וּר סֹ֖לֶת חַלֹּ֣ות מַצֹּ֑ת בְּלוּלֹ֥ת בַּשֶּׁ֖מֶן וּרְקִיקֵ֥י מַצֹּ֖ות מְשֻׁחִ֥ים בַּשָּֽׁמֶן׃ ס ה וְאִם־מִנְחָ֥ה עַל־הַמַּחֲבַ֖ת קָרְבָּנֶ֑ךָ סֹ֣לֶת בְּלוּלָ֔ה בַּשֶּׁ֖מֶן מַצָּ֥ה תִהְיֶֽה׃ ו פָּתֹ֥ת אֹתָ֖הּ פְּתִ֑ים וְיָצַ֥קְתָּ עָלֶ֖יהָ שָׁ֥מֶן מִנְחָ֖ה הִֽוא׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 488)

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו (א, א)

לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִבָּה (רש"י)

רַשִׁ"י מְדַיֵּק וּמֵבִיא שָׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת 'דִּבְּרוֹת', 'אֲמִירוֹת' וְ'צִוּוּיִים', כְּבָא לוֹמַר "לֹא זוֹ אַף זוֹ".

"דִּבְּרוֹת": מוּבָן שֶׁיְּקַדִּים לְשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁדִּבּוּר הוּא לְשׁוֹן קָשֶׁה, וּבִכְדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְהִיל אֶת הַשּׁוֹמֵעַ יְקַדִּים לָשׁוֹן רַךְ. "אֲמִירוֹת": יָכוֹלְנוּ לַחְשֹׁב שֶׁקֹּדֶם 'אֲמִירָה' אֵין צָרִיךְ

לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֲמִירָה הִיא לָשׁוֹן רַבָּה, מְחַדֵּשׁ רַשׁ״י שֶׁגַּם קֹדֶם ״אֲמִירוֹת״ נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה. ״צִוּוּיִים״: לְכְאוֹרָה בְּ׳צִוּוּיִים׳ הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁלְּשׁוֹן חִבָּה מַזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁצִּוּוּי הוּא אֲמִירָה מַחְלֶטֶת וְאֵיתָנָה, וּלְשׁוֹן חִבָּה יָכוֹל לְהַחְלִישׁ אֶת תֹּקֶף הַצִּוּוּי. מְחַדֵּשׁ רַשׁ״י חִדּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁגַּם קֹדֶם לַ״צִּוּוּיִים״ נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה.

שלישי ז וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה: ח וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: י וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: יא כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה: יב קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ: יג וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח: ס יד וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ: טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא: טז וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגְּרִשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי״ז ע׳ 9)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳ (א, ב)

בְּקָרְבָּנוֹת נְדָבָה דִּבֶּר הָעִנְיָן (רש״י)

הַהֶסְבֵּר מַדּוּעַ הַתּוֹרָה פּוֹתַחַת בְּדִינֵי קָרְבָּנוֹת יָחִיד דַּוְקָא, וְלֹא בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר, וּבְקָרְבָּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה קָרְבָּנוֹת נְדָבָה לְקָרְבָּנוֹת חוֹבָה - לַמְרוֹת שֶׁלְּכְאוֹרָה קָרְבָּנוֹת צִבּוּר וְחוֹבָה חֲשׁוּבִים יוֹתֵר - הוּא מִפְּנֵי שֶׁפָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ (וַיִּקְרָא וְצַו) נֶאֶמְרוּ קֹדֶם לַחֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ (שֶׁבְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי). וּמַטָּרַת פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הִיא לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹרָאָה מַעֲשִׂית לִקְרַאת חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן.

אֶת קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר אֵין צֹרֶךְ עֲדַיִן לְלַמֵּד, כִּי בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר, לָכֵן דִּינֵיהֶם לֹא מוֹפִיעִים כְּלָל בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּבְקָרְבָּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה הַתּוֹרָה קָרְבָּנוֹת נְדָבָה לְחוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּבְאוּ (בְּעִקָּר) בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, כִּי קָרְבְּנוֹת חוֹבָה מַגִּיעִים כְּכַפָּרָה עַל חֲטָאִים, וְלֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁבִּזְמַן כֹּה נִשְׂגָּב כַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן חָטְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. לָכֵן מַקְדִּימָה אוֹתָם הַתּוֹרָה לְקָרְבְּנוֹת חוֹבָה.

רביעי **ג** א וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה: ב וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ ו וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ז אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ח וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ט וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: י וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: יא וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ יב וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: יג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יד וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה

אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: י כַּאֲשֶׁר יוּרַם וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: יא וְחֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב
וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חט"ו נ' 23)

כָּל חֵלֶב לַה' (ג, טז)

הָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכוֹל יִצְרוֹ הָרַע, וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה הַמְּשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ . . וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח)

לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ הָרַמְבַּ"ם לְפָרֵשׁ "כָּל חֵלֶב לַה'", שֶׁעַל הָאָדָם לְהָבִיא מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּכָל הַמִּינִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, "כָּל חֵלֶב לַה'" הוּא בְּטוּי לְהַכָּרַת הָאָדָם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ - לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ - וְלָכֵן מַקְרִיב מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח. וְהֶיוֹת שֶׁבַּבְּרִיאָה כְּלוּלִים מִינִים שׁוֹנִים, חֶלְקָם יָפִים וּמְשֻׁבָּחִים וְחֶלְקָם פְּשׁוּטִים וּגְרוּעִים, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁ"כָּל חֵלֶב לַה'" מְדַבֵּר עַל הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכָל מִין וָמִין, הַמְשֻׁבָּח וְהַגָּרוּעַ, צָרִיךְ לְגַלּוֹת שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה.

חמישי **ד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה
מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה
מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ג אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא
לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת: ד וְהֵבִיא
אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
יְהוָה: ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא
אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ
בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ: ז וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם
עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת | כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ח וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב: ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: י כַּאֲשֶׁר יוּרַם
מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח
הָעֹלָה: יא וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־
רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ: יב וְהוֹצִיא
אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר
אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ
עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ יג וְאִם כָּל־עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ
אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
וְאָשֵׁמוּ: יד וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ
וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: טז וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת: יח וּמִן־הַדָּם יִתֵּן | עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יט וְאֶת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: כ וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן
וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר
הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ כב אֲשֶׁר נָשִׂיא
יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו
אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם: כג אוֹ־הוֹדַע
אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: כד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ

הַשָּׁעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־ הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא: כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה: כו וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֶלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ב ע' 5)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם (א, ב)

מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", דְּהַיְנוּ דַּוְקָא מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי לַהֲלָכָה גַּם נָכְרִים יְכוֹלִים לְהָבִיא קָרְבָּנוֹת נְדָבָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת נִכְתָּב מִסְפַּר פְּעָמִים שֶׁהַקָּרְבָּן "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לה'", וּמַסְבִּיר עַל כָּךְ רַשִׁ"י: "נַחַת־רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי". לָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב, "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", הַ'נַּחַת רוּחַ' שֶׁגְּרָמָת ע"י הַקָּרְבָּן, הִיא דַּוְקָא ע"י קָרְבְּנוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא קָרְבְּנוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ששי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־ תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם: כח אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: כט וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה: ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה: לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: לד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לה וְאֶת־ כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ ה א וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ב אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בִנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם: ג אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם: ד אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע | אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ה וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ו וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה: ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל: ט וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא: י וְאֶת־ הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חכ"ב ע' 1)

מִפְּנֵי מַה מַּתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְאֵין מַתְחִילִין בִּבְרֵאשִׁית? אֶלָּא שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבוֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בְּטָהוֹרִין (ויקרא רבה פ"ז, ג)

אוֹדוֹת הַקְּרֵבַת הַקָּרְבָּנוֹת אֲצֶל נֹחַ, מְצֻיֶּנֶת הַתּוֹרָה שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הָיוּ 'מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר' – לְמֵרוֹת שֶׁהַהֶבְדֵּל בֵּין קָרְבָּנוֹת טְהוֹרִים לְשֶׁאֵינָם טְהוֹרִים נִקְבָּע רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה, מִסִּפְּרַת הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁנִים קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה הַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, עַד כְּדֵי הַשְׁפָּעָה עַל הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל נֹחַ בְּהַקְרֵבַת הַקָּרְבָּנוֹת. לָכֵן מַתְחִילִים יַלְדֵי

יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד תּוֹרָה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, לְלַמְּדָם שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקְּרִבַת הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הֵשְׁפִּיעָה מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹוֹת, כָּךְ חַיֵּיהֶם שֶׁלָּהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת מֻשְׁפָּעִים מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹוֹת, לַמְרוֹת שֶׁעֲדַיִן אֵינָם חַיָּבִים בְּמִצְוֹוֹת – עַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁקָּדַם לְמַתַּן תּוֹרָה.

שביעי יא וְאִם־לֹא֙ תַּשִּׂ֣יג יָדוֹ֮ לְשִׁתֵּי֣ תֹרִים֒ אוֹ֙ לִשְׁנֵ֣י בְנֵי־יוֹנָ֔ה וְהֵבִ֣יא אֶת־קָרְבָּנ֔וֹ אֲשֶׁ֥ר חָטָ֖א עֲשִׂירִ֣ת הָאֵפָ֑ה סֹ֚לֶת לְחַטַּ֣את לֹא־יָשִׂ֣ים עָלֶ֔יהָ שֶׁ֖מֶן וְלֹא־יִתֵּ֣ן עָלֶ֑יהָ לְבֹנָ֖ה כִּ֥י חַטָּ֖את הִֽוא׃ יב וֶהֱבִיאָ֗הּ אֶל־הַכֹּהֵן֙ וְקָמַ֣ץ הַכֹּהֵ֔ן ׀ מְמֶּ֖נָּה מְלוֹא֙ קֻמְצ֔וֹ אֶת־אַזְכָּרָתָ֑הּ וְהִקְטִ֣יר הַמִּזְבֵּ֗חָה עַ֚ל אִשֵּׁ֣י יְהוָ֔ה חַטָּ֖את הִֽוא׃ יג וְכִפֶּ֤ר עָלָיו֙ הַכֹּהֵ֔ן עַל־חַטָּאת֖וֹ אֲשֶׁר־חָטָ֣א מֵאַחַ֑ת מֵאֵ֣לֶּה וְנִסְלַ֣ח לוֹ֮ וְהָיְתָ֣ה לַכֹּהֵן֒ כַּמִּנְחָ֔ה ס יד וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ טו נֶ֚פֶשׁ כִּֽי־תִמְעֹ֣ל מַ֔עַל וְחָטְאָ֥ה בִשְׁגָגָ֖ה מִקָּדְשֵׁ֣י יְהוָ֑ה וְהֵבִיא֙ אֶת־אֲשָׁמ֣וֹ לַיהוָ֔ה אַ֚יִל תָּמִ֣ים מִן־הַצֹּ֔אן בְּעֶרְכְּךָ֥ כֶּֽסֶף־שְׁקָלִ֖ים בְּשֶׁ֣קֶל־הַקֹּ֑דֶשׁ לְאָשָֽׁם׃ טז וְאֶת֙ אֲשֶׁ֣ר חָטָ֔א מִן־הַקֹּ֖דֶשׁ יְשַׁלֵּ֑ם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ֙ יוֹסֵ֣ף עָלָ֔יו וְנָתַ֥ן אֹת֖וֹ לַכֹּהֵ֑ן וְהַכֹּהֵ֞ן יְכַפֵּ֤ר עָלָיו֙ בְּאֵ֣יל הָאָשָׁ֔ם וְנִסְלַ֖ח לֽוֹ׃ פ יז וְאִם־נֶ֚פֶשׁ כִּ֣י תֶחֱטָ֔א וְעָשְׂתָ֗ה אַחַת֙ מִכָּל־מִצְוֹ֣ת יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֥ר לֹא֙ תֵּעָשֶׂ֔נָה וְלֹ֣א יָדַ֔ע וְאָשֵׁ֖ם וְנָשָׂ֥א עֲוֹנֽוֹ׃ יח וְהֵבִ֣יא אַ֤יִל תָּמִים֙ מִן־הַצֹּ֔אן בְּעֶרְכְּךָ֖ לְאָשָׁ֑ם וְכִפֶּ֤ר עָלָיו֙ הַכֹּהֵ֔ן עַל֙ שְׁגָגָת֔וֹ אֲשֶׁר־שָׁגֹ֥ג וְהוּא֙ לֹ֣א יָדַ֔ע וְנִסְלַ֖ח לֽוֹ׃ יט אָשָׁ֣ם הֽוּא֮ אָשֹׁם֒ אָשֹׁ֥ם לַיהוָֽה׃ פ כ וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ כא נֶ֚פֶשׁ כִּ֣י תֶחֱטָ֔א וּמָעֲלָ֥ה מַ֖עַל בַּיהוָ֑ה וְכִחֵ֣שׁ בַּעֲמִיתוֹ֗ בְּפִקָּד֤וֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת֙ יָ֔ד אוֹ֙ בְּגָזֵ֔ל אוֹ֙ עָשַׁ֣ק אֶת־עֲמִיתֽוֹ׃ כב אוֹ־מָצָ֥א אֲבֵדָ֖ה וְכִחַ֣שׁ בָּ֑הּ וְנִשְׁבַּ֤ע עַל־שֶׁ֙קֶר֙ עַל־אַחַ֣ת מִכֹּ֔ל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֥ה הָאָדָ֖ם לַחֲטֹ֣א בָהֶֽנָּה׃ כג וְהָיָה֙ כִּֽי־יֶחֱטָ֣א וְאָשֵׁ֔ם וְהֵשִׁ֗יב אֶת־הַגְּזֵלָה֙ אֲשֶׁ֣ר גָּזָ֔ל אוֹ֙ אֶת־הָעֹ֣שֶׁק אֲשֶׁ֔ר עָשָׁ֖ק אוֹ֙ אֶת־הַפִּקָּד֔וֹן אֲשֶׁ֥ר הָפְקַד־אִתּ֖וֹ אוֹ֙ אֶת־הָאֲבֵדָ֔ה אֲשֶׁ֥ר מָצָֽא׃ כד אוֹ֙ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַ֣ע עָלָ֔יו לַשָּׁ֑קֶר וְשִׁלַּ֣ם אֹת֗וֹ בְּרֹאשׁוֹ֙ וַחֲמִשְׁתָּ֣יו יֹסֵ֔ף עָלָ֖יו לַאֲשֶׁ֣ר הוּא֑ לוֹ֙ יִתְּנֶ֔נּוּ בְּי֖וֹם אַשְׁמָתֽוֹ׃ כה וְאֶת־אֲשָׁמ֞וֹ יָבִ֣יא לַיהוָ֗ה אַ֚יִל תָּמִ֣ים מִן־הַצֹּ֔אן בְּעֶרְכְּךָ֖ לְאָשָׁ֑ם אֶל־הַכֹּהֵֽן׃ כו וְכִפֶּ֤ר עָלָיו֙ הַכֹּהֵ֔ן לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה וְנִסְלַ֣ח לוֹ֮ עַל־אַחַ֣ת מִכֹּל֒ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֥ה לְאַשְׁמָ֖ה בָּהּ׃ פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 90)

עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ (ישעי' מג, כא)

הַשְׁתַּמְּשׁוּת הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה - 'זוּ', וְלֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר 'זֶה', יוּבָן עַ"פ תּוֹרַת הַחַסִידוּת: נְקֵבָה מוֹרָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת 'מְקַבֵּל', דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹ אֵין שְׁאִיפוֹת וּרְצוֹנוֹת מֵעַצְמוֹ, וְכָל כֻּלּוֹ הִתְבַּטְּלוּת לְדָבָר שֶׁמְּמֻנּוּ מְקַבֵּל. לָכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לוֹמַר, רַק אָדָם שֶׁנִּמְצָא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל - בְּטוּל, יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה. אַךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּהִתְבַּטְּלוּת בִּפְנֵי הַקָּבָ"ה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ, כִּי לִפְנֵי הַקָּבָ"ה אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּת עַצְמִית.

מפטיר כד אוֹ֙ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַ֣ע עָלָ֔יו לַשָּׁ֑קֶר וְשִׁלַּ֣ם אֹת֗וֹ בְּרֹאשׁוֹ֙ וַחֲמִשְׁתָּ֣יו יֹסֵ֔ף עָלָ֖יו לַאֲשֶׁ֣ר הוּא֑ לוֹ֙ יִתְּנֶ֔נּוּ בְּי֖וֹם אַשְׁמָתֽוֹ׃ כה וְאֶת־אֲשָׁמ֞וֹ יָבִ֣יא לַיהוָ֗ה אַ֚יִל תָּמִ֣ים מִן־הַצֹּ֔אן בְּעֶרְכְּךָ֖ לְאָשָׁ֑ם אֶל־הַכֹּהֵֽן׃ כו וְכִפֶּ֤ר עָלָיו֙ הַכֹּהֵ֔ן לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה וְנִסְלַ֣ח לוֹ֮ עַל־אַחַ֣ת מִכֹּל֒ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֥ה לְאַשְׁמָ֖ה בָּהּ׃ פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כא עִם־זֹו יָצָרְתִּי יְצִרְתִּים לִי לְעָם, לְמַעַן תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: **כב** מַדּוּעַ וְלֹא־אֹתִי קָרָאת יַעֲקֹב עַד עֹתָה, אֶלָּא פָּנִיתָ אַחֲרֵי עֲבוֹדָה־זָרָה כִּי בְאִילּוּ־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל חָיוּ עֲבוֹדָתִי וּמִצְוֹתַי עָלֶיךָ לְטוֹרַח, אֶשְׁאָלְךָ בַּמֶּה הוֹגַעְתִּיךָ, הֲלֹא: **כג** לֹא־הֵבֵיאתָ לִי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ כִּי־אִם לַעֲבוֹדָה־זָרָה וְזִבְחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ עֲבוֹדָה רַבָּה בְּמִנְחָה כִּי לֹא צִוִּיתִי לְהַקְטִיר רַק הַקּוֹמֶץ וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה כִּי לֹא צִוִּיתִי לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה: **כד** לֹא־קָנִיתָ לֹא הִצְרַכְתָּ לִקְנוֹת לִי בַּכֶּסֶף קָנֶה מִן בּוֹשֶׂם, לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ כִּי הָיְתָה גְּדֹלָה לְרוֹב בִּישׁוּלִים וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הֲרְוִיתָנִי כִּי לֹא צִוִּיתִי רַק עַל יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהָאַלְיָה אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּקָרְבָּן תְּמוּרַת בְּחַטֹּאתֶיךָ שֶׁאַתָּה מֵבִיא לִי לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם הוֹגַעְתַּנִי נִתְגַּעְתִּי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ שֶׁהֵם עֲנוֹת מְזִיד: **כה** אָנֹכִי אָנֹכִי

שי למורא

כא עִם זֹו יָצָרְתִּי לִי, הָעָם אֲשֶׁר יָצַרְתִּי לְחִיּוֹת לִי לְעָם. תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, לְמַעַן יְסַפְּרוּ תְּהִלָּתִי עַל הַנִּפִּים שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהֶם. **כב** וְלֹא אֹתִי קָרָאת יַעֲקֹב, אֲבָל אַתָּה יַעֲקֹב לֹא קָרָאתָ אוֹתִי, כִּי פָּנִיתָ אַחַר עֲבוֹדָה־זָרָה. כִּי יָגַעְתָּ בִּי, כִּי נַעֲשֵׂיתָ יָגֵעַ וְעָיֵף בַּעֲבוֹדָתִי וּבִטַּלְתָּ אֶת עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת. **כב)** **לֹא הֵבֵיאתָ לִי** וגו', זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁבִּטֵּל עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה** וגו', לֹא הִטַּלְתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹדָה קָשָׁה וְהוֹצָאָה מֻרְבָּה בַּהֲבָאַת הַמִּנְחָה, כִּי מִנְחָה מַקְטִירִים רַק קֹמֶץ מִמֶּנָּה. וְכֵן לֹא צִוִּיתִי לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה. **כד)** **קָנֶה**, הוּא קְנֵה־בֹשֶׂם **וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הֲרְוִיתָנִי**, כִּי לֹא הִקְרַבְתֶּם לְפָנַי. **אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ** וגו', אֲנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ, אֲבָל אַתָּה הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ, שֶׁהֵם הָיוּ עָלַי לְטוֹרַח. וְעִם כָּל זֶה סָבַלְתִּי מַשָּׂאָכֶם וְלֹא בִּלִּיתִי אֶתְכֶם. **כה)** **לְמַעֲנִי**, לֹא בִּצְדָקָתְךָ, אֶלָּא לְמַעֲנִי

הפטרה לפרשת ויקרא

בישעיה פרק מג

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: **כב** וְלֹא־אֹתִי קָרָאת יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל: **כג** לֹא־הֵבֵיאתָ לִי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וְזִבְחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה: **כד** לֹא־קָנִיתָ לִי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הֲרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ: **כה** אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה

שי למורא

שֶׁלֹּא יֵחָלֵל שְׁמִי בָּעַמִּים אִם אֲעֲשֶׂה עִמָּכֶם כָּלָה כַּחֲטַאֵיכֶם. כו) הַזְכִּירֵנִי, בְּאָדָם
הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַזְכִּיר אוֹתִי מַה גְּמוּל יֵשׁ לְךָ עָלַי. נִשְׁפְּטָה יָחַד, נְבָרֵר דְּבָרֵינוּ
לִרְאוֹת עִם מִי הַדִּין. סַפֵּר אַתָּה, סַפֵּר אַתָּה תְּחִלָּה. כְּלוֹמַר, אַף אִם תְּסַפֵּר אַתָּה
בְּתְחִלָּה, לֹא תִּהְיֶה צַדִּיק גָּמוּר. כז) אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא, אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא
בְּאָכְלוֹ מֵעֵץ הַדַּעַת, וְכָל־שֶׁכֵּן אַתֶּם שֶׁנּוֹלַדְתֶּם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה. וּמְלִיצֶיךָ,
אֲפִלּוּ הַמְלִיצִים שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם לְהַמְלִין טוֹב בַּעֲדָךְ, וְהֵם הַכְּשֵׁרִים
שֶׁבַּדּוֹר, הִנֵּה גַּם הֵם פָּשְׁעוּ בִּי. כח)
וָאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ, בְּשִׁבְיל עֲוֹנוֹתֵיכֶם
אֶעֱשֶׂה בְּחִלִּין אֶת הַשָּׂרִים הַקְּדוֹשִׁים
שֶׁבָּכֶם. וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם, וְאֶמְסֹר
לַאֲבַדּוֹן. לְגִדּוּפִים, לַחֲרָפוֹת וּלְבִזָּיוֹנוֹת.
א) וְעַתָּה שְׁמַע, שְׁמַע לְשׁוּב
לְתוֹרָתִי. ב) וְיֵשָׁרוּן, בֶּן קְרוּיִים
יִשְׂרָאֵל, עַל שֵׁם שֶׁהוּא הָעָם הַיָּשָׁר בֵּין
הָעַמִּים. ג) כִּי אֶצֹק מַיִם עַל צָמֵא
וגו', כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יוֹצֵק מַיִם עַל אֶרֶץ
צְמֵאָה. אֶצֹק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ, כֵּן
אֶצֹק רְצוֹנִי הַטּוֹב עַל זַרְעֶךָ. ד) וְצָמְחוּ
בְּבֵין חָצִיר, וְיִצְמְחוּ וְיִרְבּוּ בִּמְהִירוּת
כְּמוֹ הֶחָצִיר הַצּוֹמֵחַ בִּמְהֵרָה. כַּעֲרָבִים
עַל יִבְלֵי מָיִם, כְּעַרְבֵי נַחַל הַשְּׁתוּלִים
עַל פַּלְגֵי מַיִם שֶׁעוֹמְדִים בְּלַחוּתָם כָּל
הַיָּמִים. ה) זֶה יֹאמַר לַה' אֲנִי,
הַצַּדִּיקִים יֹאמְרוּ, אֲנִי מֵעוֹלָם לַה'
לְהַאֲמִין בּוֹ. וְזֶה יִקְרָא בְּשֵׁם יַעֲקֹב,
אֵלּוּ קְטַנִּים בְּנִים שֶׁל רְשָׁעִים, וְלֹא יִהְיוּ
נוֹטִים אַחַר דַּעַת אֲבִיהֶם הָרְשָׁעִים, אֶלָּא
יִקְרְאוּ אֶת עַצְמָם בְּשֵׁם יַעֲקֹב לִהְיוֹת
צַדִּיקִים כְּמוֹתוֹ. וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַה',
אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁיַּחְזִיבוּ אֶת עַצְמָם
לָשׁוּב לַה' כְּמוֹ הַמְּתַחֵיב בִּכְתַב יָדוֹ.
וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה, אֵלּוּ הַגֵּרִים. ו)
אֲנִי רִאשׁוֹן, קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם.
וַאֲנִי אַחֲרוֹן, לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם.
ז) וּמִי כָמוֹנִי יִקְרָא, וּמִי הוּא אֲשֶׁר
יִקְרָא לוֹמַר שֶׁהוּא כָּמוֹנִי. וְיַגִּידֶהָ
וְיַעַרְכֶהָ לִי, וְיגִיד וְיַעֲרֹךְ לְפָנַי.
מְשׂוּמִי עַם עוֹלָם, הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים
מֵעֵת שׂוּמִי עַם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, מֵעֵת שֶׁבָּרָאתִי אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֹתִיּוֹת,
וְדִבְרֵי מוֹפֵת. וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה, וְאֵת הָעֲתִידוֹת לָבוֹא. יַגִּידוּ לָמוֹ, וְכִי יוּכְלוּ
לְהַגִּיד אֶת כָּל אֵלֶּה. ח) אַל תִּפְחֲדוּ, אַל תִּפְחֲדוּ מֵאֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַל
תֵּרָהוּ, וְאַל תֵּחַתּוּ מֵהֶם (וְהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן פַּחַד). הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ

עטרת מרים

הוּא שֶׁמְּחִיתִי מֵאָז, וַאֲנִי מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ גַּם עַתָּה לְמַעֲנִי וְלֹא בְּצִדְקָתְךָ וְלֹא
בְּצִדְקַת אֲבוֹתֶיךָ וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר לְכָל יִשְׂאֵר רוֹשֶׁם בְּלִל: כו הַזְכִּירֵנִי
אִם יֵשׁ לְךָ אֵיזֶה זְכוּת וְטַעֲנָה כְּנֶגְדִּי לְתוֹעֲלְתֶךָ נִשְׁפְּטָה יָחַד נְדַבֵּר דְּבָרֵינוּ לִרְאוֹת
הַדִּין עִם מִי וְנִתְוַכְּחָה עֲלֵיהֶם אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרֶיךָ סַפֵּר אַתָּה תְּחִילָה לְמַעַן
תִּצְדָּק: כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן אֲבוֹתֶיךָ
הָרִאשׁוֹנִים - שֶׁהֵם הַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בְּזֹמֶן
הַבְּרִית חָטְאוּ לְגֶנְדִּי וּמְלִיצֶיךָ שֶׁהֵם
הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים פָּשְׁעוּ בִּי וְלִבֵּן :
כח וָאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ שֶׁהֵם
הַמְּלִיצִים שֶׁלְּךָ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
וְאֶתְּנָה אֶתְכֶם לַחֵרֶם וְשִׁמְּמוֹן יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים לְחֶרְפָּה, שֶׁגִּדְּפוּ
עַל תּוֹרָתָם וּקְדוּשָׁתָם: א וְעַתָּה
שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל
בָּחַרְתִּי בּוֹ אֶת הַטּוֹבָה הַמְיוּעֶדֶת
לְבוֹא: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ
וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָ מֵעֵת צֵאתְךָ
מִבֶּטֶן עֲזוֹר לְךָ אַל־תִּירָא עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְיִשֻׁרוּן יִשְׂרָאֵל הָעָם הַיָּשָׁר
בָּחַרְתִּי בּוֹ: ג כִּי כְמוֹ שֶׁאֲנִי אֶצֹק־מַיִם
עַל־צָמְא עַל אֶרֶץ צְמֵאָה וְנוֹזְלִים
עַל־יַבָּשָׁה כֵּן אֶצֹק רוּחִי רְצוֹנִי
הַטּוֹב עַל־זַרְעֶךָ הַבָּנִים הַגְּדוֹלִים
וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ הַיְלָדִים
הַקְּטַנִּים: ד וְצָמְחוּ יִצְמְחוּ וְיִרְבּוּ כְּאִילוּ
הָיוּ נְתוּנִים בְּבֵין הֶחָצִיר כַּעֲרָבִים
כְּעַרְבֵי נַחַל הַשְּׁתוּלִים עַל־יִבְלֵי
־מָיִם הַצּוֹמְחִים וּגְדֵלִים מַהֵר: ה זֶה
יֹאמַר לַיהוָה אֲנִי אֵלּוּ צַדִּיקִים
גְּמוּרִים וְזֶה הַקְּטַנִּים בְּנֵי רְשָׁעִים יִקְרָא
אֶת עַצְמוֹ בְּשֵׁם־יַעֲקֹב לִהְיוֹת צַדִּיקִים
כְּמוֹתוֹ וְזֶה הַבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה יִכְתֹּב יָדוֹ
מִתְחַיֵּב אֶת עַצְמוֹ לָשׁוּב לַיהוָה
וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה אֵלּוּ הַגֵּרִים
מֵהַגּוֹיִם: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי
רִאשׁוֹן קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם וַאֲנִי
אַחֲרוֹן לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם
וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי הוּא
אֲשֶׁר־כָּמוֹנִי יִקְרָא לוֹמַר שֶׁהוּא
כָּמוֹנִי וְיַגִּידֶהָ וְיַעַרְכֶהָ לִי וְיגִיד וְיַעֲרוֹךְ אֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה מֵעֵת מְשׂוּמִי
עַם־עוֹלָם מֵעֵת שָׂמְתִי כָּל הַנִּבְרָאִים וְעַד עַתָּה וְאֹתִיּוֹת דִּבְרֵי מוֹפֵת וַאֲשֶׁר
תָּבֹאנָה וְאֵת הָעֲתִידוֹת לָבוֹא יַגִּידוּ לָמוֹ לָהֶם: ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ
וְאַל תֵּחַתּוּ מִלְּהוֹדִיעַ אֶת שְׁמִי לְבֵין הַגּוֹיִם הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ מֵהַר סִינַי

עטרת מרים

וְהַגַּדְתִּי לָכֶם שָׁם שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאַתֶּם עֵדַי הַיֵּשׁ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל יָדָעְתִּי: ט יְצֹרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ כִּי מַעֲשֵׂיהֶם חומדים וְהַפְּסִילִים שֶׁהֵם חֹמְדִים וְאוֹהֲבִים בַּל־יוֹעִילוּ אֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת וְעֵדֵיהֶם הַמָּה הַפְּסִילִים בְּעַצְמָם הֵם עֵדִים שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ כִּי בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ מְאוּמָה וְהָיוּ עוֹבְדִים לָהֶם, לְמַעַן יֵבֹשׁוּ הַחומדים אוֹתָם: י מִי יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל לִבְלִי תוֹעֶלֶת: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לְעָבְדוֹ יֵבֹשׁוּ וְהֶחָרָשִׁים הָאוּמָנִים הָעוֹשִׂים אוֹתוֹ הֲלֹא הֵמָּה מֵאָדָם מִבְּנֵי אָדָם וְאִיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל, יִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם הָאוּמָנִים עִם עוֹבְדֵי הַפֶּסֶל יַעֲמֹדוּ לְהִשְׁפִּיל וְלִבְחֹן בַּדָּבָר יִפְחֲדוּ מַה' יֵבֹשׁוּ יָחַד בְּמַעֲשֵׂיהֶם: יב אִיךְ תַּחְשְׁבוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ בַּפֶּסֶל, הֲלֹא חָרַשׁ בַּרְזֶל הָאוּמָן שֶׁל בַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד כְּלִי לְחַתּוֹךְ בּוֹ הַבַּרְזֶל מִמַּחֲצַבְתּוֹ וּפָעַל בְּפַטִּישׁ יַתִּיךְ אוֹתוֹ עַל יְדֵי הָאֵשׁ וּבְמַקָּבוֹת יְצָרֲהוּ יַעֲשֶׂה בּוֹ נְקָבִים הַרְבֵּה כְּדֵי לָתֵת לוֹ צוּרָתוֹ, וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ כִּי הַפֶּסֶל אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ גַּם אִם הָאוּמָן רָעֵב וְאֵין לוֹ כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף לֹא יַעֲוֹב אֶת מְלַאכְתּוֹ מֵרוֹב חֶשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה הַהִיא: יג אִם בָּא לַעֲשׂוֹת הַפֶּסֶל מֵעֵץ, כְּדֵי דַּרְכּוֹ שֶׁל חָרַשׁ עֵצִים מִתְּחִילָּה נָטָה קָו לְשַׁעֵר כַּמָּה יַחְתּוֹךְ מִן הַפַּדָּן לְצוּרַת הַפֶּסֶל יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד מְיֻשָּׁר אוֹתוֹ בְּמַשּׁוֹר יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֹעוֹת מַחֲלִיקוֹ בְּאִזְמֵל, וּבַמְּחוּגָה יַעֲשֶׂה בּוֹ צִיּוּרִים עֲגוֹלִים יְתָאֲרֵהוּ יַיפֵּהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כִּתְפְאֶרֶת אָדָם כְּמִין אִישׁ לָשֶׁבֶת בַּיִת כִּי מְמֻקּוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ: יד יֵשׁ מִי אֲשֶׁר יַטְרִיחַ לְבוֹא בְּיַעַר לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ הַפֶּסֶל וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן עֵצִים יָפִים בְּיוֹתֵר אֲבָל אֵינָם חֲזָקִים כְּאֶרֶז וַיֶּאֱמַץ־לוֹ וּמְחַזֵּק אוֹתוֹ בַּעֲצֵי בְּמִסְמְרֵי עֵצִי יַעַר וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר נָטַע אֹרֶן וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדַּל וְגֶשֶׁם יֵרֵד וְהָאוֹרֶן יִגְדַּל כִּי עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג וַעֲתִידִים הֵם לְיִתֵּן אֶת הַחִיּוּן: טו מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ וְהָיָה מִקְצָתוֹ לְאָדָם לְבָעֵר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וּמֵהֶעֵצִים הֵהֵם יִקַּח מֵהֶם אַף־יְפַעֵל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ גַּם פֶּסֶל וַיִּסְגֹּד־לָמוֹ: טז חֶצְיוֹ מִקְצָתוֹ שָׂרַף

וְהַגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדַי הַיֵּשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי: ט יְצֹרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד: יב חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפַּטִּישׁ וּבַמַּקָּבוֹת יְצָרֲהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף: יג חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֹעוֹת וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כִּתְפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת: יד לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיְאַמֵּץ־לוֹ בְּעֲצֵי יַעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל: טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם אַף־יְחַם אַף־יִסְפֶּה לֶחֶם אַף־יְפַעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶּסֶל וַיִּסְגֹּד־לָמוֹ: טז חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר

שי למורא

וְהַגַּדְתִּי, הֲלֹא מֵאָז בְּמַעֲמַד הַר סִינַי הִשְׁמַעְתִּיךְ וְהִגַּדְתִּי שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי. וְאַתֶּם עֵדַי, כַּכָּתוּב "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וגו'" (דברים ד,לה). וְאֵין צוּר בַּל יָדָעְתִּי, אֵין חָזָק בָּעוֹלָם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּיו אֲנִי; וּכְאִלּוּ אָמַר, הֲלֹא אֲנִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ לְכָל הַחֲזָקִים. ט) וַחֲמוּדֵיהֶם, הַפְּסִילִים שֶׁהֵם חֲמוּדִים לָהֶם. וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה וגו', הַפְּסִילִים הֵם עֵדִים בְּעַצְמָם שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ, כִּי לֹא יִרְאוּ וְלֹא יֵדְעוּ מְאוּמָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ יוֹעִילוּ לְאֲחֵרִים. לְמַעַן יֵבֹשׁוּ, הָעֲבוֹדוֹת הַהִיא תּוֹעִיל לְמַעַן יֵבוֹשׁוּ הַחוֹמְדִים אוֹתָם. י) נָסָךְ, יָצוּק. מִלְּשׁוֹן "פֶּסֶל וּמַסֵּכָה" (דברים כז,טו). יא) חֲבֵרָיו, הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת פֶּסֶל יְצִירָתוֹ. וְהֶחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם, הָאֻמָּנִים הָעוֹשִׂים אֶת הַפֶּסֶל, הֲלֹא הֵם מִבְּנֵי אָדָם, וְאִיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל. יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד, יִפְחֲדוּ מַה' וְיֵבֹשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם. יב) חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד, הָאֻמָּן שֶׁל מְלֶאכֶת הַבַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד, הוּא כְּלִי מִכְּלֵי הָאֻמָּנִים. וּפָעַל בַּפַּטִּישׁ, עַל יְדֵי הַפַּטִּישׁ מַבְעִיר אֵשׁ חֲזָקָה לְרַכֵּךְ אֶת הַמַּחֲכֶת לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלֵי אֻמָּנוּת. גַּם רָעֵב וגו', הָאֻמָּן, מֵרֹב חִשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה וּבְשָׂכָר שֶׁיְּקַבֵּל עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּרְעַב לֹא יַעֲזֹב מְלַאכְתּוֹ, וְעוֹבֵד עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֶׁיִּצְטָא לֹא יִשְׁתֶּה מַיִם, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה עָיֵף וְנִגַּע. יג) חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו, וּכְשֶׁהִשְׁלִם מְלֶאכֶת הַמַּעֲצָד, אוֹ אֻמָּן הָעֵצִים נוֹטֶה קָו הַמִּדָּה עַל הַקּוֹרָה לְחָתְכָהּ בַּמַּעֲצָד לְפִי רָאיּוֹנוֹ. יְתָאֲרֵהוּ, יְיַפֵּהוּ. בַּשֶּׂרֶד, מִן מְמִינֵי הַצֶּבַע. פֵּרוּשׁ אַחֵר, סוּג שֶׁל מַסּוֹר. בַּמַּקְצֹעוֹת, כְּלִים שֶׁבָּהֶם מַחֲלִיקִים אֶת כְּלֵי הָעֵץ. וּבַמְּחוּגָה, כְּלִי לַחֲרִיטַת עֲגוּלִים, אוֹ לְצַיֵּר עֲגוּלִים. יד) לִכְרֹת לוֹ אֲרָזִים, עוֹד יֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח גַּם בִּכְרִיתַת הָעֵצִים מִן הַיַּעַר לְצֹרֶךְ עֲשִׂיַּת הַפֶּסֶל. תִּרְזָה וְאַלּוֹן, מִינֵי עֲצֵי פְּרִי. וַיֶּאֱמַץ לוֹ בְּעֲצֵי יָעַר, עוֹשֶׂה לַפֶּסֶל חִזּוּקִים מִשְּׁאָר עֲצֵי הַיַּעַר. נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל, וְיֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח עוֹד יוֹתֵר, שֶׁנּוֹטֵעַ מִתְּחִלָּה נְטִיעָה שֶׁל עֵץ אֹרֶן טוֹב לִמְלָאכָה, וּמַמְתִּין עַד שֶׁהַגֶּשֶׁם יְגַדֵּל וְיִהְיֶה רָאוּי לְפֶסֶל. טו) וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר, מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ יִהְיֶה מִקְצָתוֹ לְצָרְכֵי אָדָם לְהַבְעִיר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ. וַיָּחַם, חִמֵּם אֶת גּוּפוֹ בְּזִמְנֵי הַקֹּר. אַף יַשִּׁיק, יַסִּיק אֶת הַתַּנּוּר לְחַמְּמוֹ הֵימֶב. טז) הֶאָח, לְשׁוֹן שִׂמְחָה. חַמּוֹתִי, חִמַּמְתִּי אֶת גּוּפִי. רָאִיתִי אוּר, שֶׁלְּהֶבֶת

שי למורא

אֵשׁ מְאִירָה. יז) יִסְגָּד לוֹ, יִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ. יח) טַח מֵרָאוֹת, כְּאִלּוּ מָרוּחַ בְּטִיחַ וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת. יט) וַיִּתְרוֹ, וְאֶת הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ: לְתוֹעֲבָה אֶעֱשֶׂה, אֶעֱשֶׂה לְדָבָר שֶׁהוּא תּוֹעֲבַת ה'. כ) רוֹעֶה אֵפֶר, לֵב הוּתַל הַטָּהוֹר, לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל עַל יְדֵי הַיֵּצֶר הָרָע, הַטָּהוֹר לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר, שֶׁהוּא בּוֹל הָעֵץ אֲשֶׁר חָצִיוֹ נַעֲשָׂה אֵפֶר, וְגַם הַפֶּחָל יָשׁוּב אֶל הָאֵפֶר כְּשֶׁיִּשְׂרְפוּהוּ. וְלֹא יַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ וגו', הָאָמְן עוֹשֶׂה הַפֶּחָל הָיָה צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ בְּאָמְרוֹ "הֲלֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי". כא) יְצַרְתִּיךְ עֶבֶד לִי, בְּרָאתִיךָ לִהְיוֹת לִי עֶבֶד. לֹא תִנָּשֵׁנִי, לֹא תִהְיֶה שָׁכוּחַ מִיִּרְאָתִי. כב) מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וגו', בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר מָחִיתִי פְּשָׁעֶיךָ כָּעָב וּכְעָנָן, גַּם עַתָּה שׁוּבָה אֵלַי. כִּי גְאַלְתִּיךָ, כִּי אֲנִי הוּא הַגּוֹאֵל אוֹתְךָ. כג) רָנּוּ, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. רָנּוּ שָׁמַיִם, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּאִלּוּ כָּל הָעוֹלָם יִשְׂמַח בְּצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת. כִּי עָשָׂה ה', שֶׁעָשָׂה מַה שֶּׁהִבְטִיחַ לְגָאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל. הָרִיעוּ, בְּתִרוּעַת שִׂמְחָה. תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ, יְסוֹדוֹת הָאָרֶץ. פִּצְחוּ, פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל. וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר, עַל יְדֵי גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר בְּפִי כֹּל.

עטרת מרים

בְּמוֹ בְּתוֹךְ־אֵשׁ עַל־חֲצִיוֹ מְקֻצָּתוֹ בָּשָׂר יֹאכַל כִּי יְצֵלֶה צָלִי וְיֹאכַל וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם בְּשָׂרוֹ וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי הִנֵּה חַמְּתִי אֶת עֲצֵמִי רָאִיתִי אוֹר אַף נֶהֱנֵתִי לִהְיוֹת יוֹשֵׁב בְּאוֹר הָאֵשׁ: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ הַנִּשְׁאָר מֵהָעֵץ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגָּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְהִגְלִים וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ אֵין בְּהֶם דַּעַת וְלֹא יָבִינוּ אֵין בְּהֶם בִּינָה כִּי הַיֵּצֶר הָרַע טָח מֵרַח טִיחַ לִמְרוֹם מֵרָאוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁעֵינֵיהֶם לֹא יִרְאוּ כְּדֵי מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם לִבָּם לֹא יָבִינוּ: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן אֶל־לִבּוֹ לְבִחוֹן בְּדָבָר, וְאֵין בּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר הֲלֹא חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם וְאֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְאֵיךְ וְיִתְרוֹ הַנּוֹתָר לְתוֹעֲבָה אֶעֱשֶׂה לְפֶסֶל הַמְּתוּעָב בְּעֵינֵי ה', וְאֵיךְ לִבְוֹל עֵץ אֶסְגּוֹד אֶשְׁתַּחֲוֶה: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל הַטָּהוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר הַדְּמוּת שֶׁנִּשְׂרַף חֶצְיוֹ וְנַעֲשָׂה אֵפֶר, אַף הָאוּמָן הָעוֹשֶׂה הַפֶּסֶל וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא מַה שֶּׁעָשִׂיתִי הוּא שֶׁקֶר בִּימִינִי וְאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת כִּי מַעֲשֵׂה יְדֵי הוּא: כא אִם הַגּוֹיִם לֹא יְבִינוּ אֶת זֹאת זְכֹר־אֵלֶּה הַדְּבָרִים יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא תִתְפַּתֶּה אַחֲרֵיהֶם כִּי עַבְדִּי־אָתָּה וְלֹא עֶבֶד הֵאֵיל יְצַרְתִּיךָ בְּרֵאתִיךָ לִהְיוֹת עֶבֶד־לִי וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי תִּשְׁכַּח: כב מָעוֹלָם מָחִיתִי כָעָב הַמְכַפֵּר עַל יְדֵי הָרוּחַ בֵּן אֲמָחָה אֶת פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי בִּתְנַאי אִם תָּשׁוּב אֵלַי בִּתְשׁוּבָה כִּי עָתָה גְאַלְתִּיךָ אֲגָאָלְךָ מֵהַגָּלוּת: כג

יֹאכַל יְצֵלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוֹר: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגָּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְעָשִׂיתִי מִיֶּתֶר לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לִבְוֹל עֵץ אֶסְגּוֹד: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב הוּתַל הַטָּהוֹ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי: כא זְכֹר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי: כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

הוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וּמַנְהִיג אֶת הַמַּעֲרָכָה, הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ כִּי גַּם שָׁם יִתְרָאֶה כְּבוֹד ה' וְהַשְׁגָּחָתוֹ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ וּבְמֶה יַפִּירוּ הַשְׁגָּחָתוֹ? כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא

יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֶל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צַו אֶת־ אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ג וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־ הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (לוי) ד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־ מָקוֹם טָהוֹר: ה וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: ו אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס (ישראל) ז וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: י לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשַּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: יא כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ: פ

הקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, ויהודים צריכים לעשות מ"יש" ל"אין", מהגשמיות לעשות רוחניות.

לוח זמנים לשבת פרשת ויקרא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:37	06:30	09:06	09:01	09:40	09:35	10:44	10:40	18:56	19:00	19:22	19:26	18:40	19:36
חיפה (ק)	06:36	06:28	09:04	08:59	09:39	09:34	10:43	10:39	18:59	19:03	19:22	19:27	18:32	19:37
ירושלים (ק)	06:35	06:28	09:04	08:59	09:38	09:33	10:42	10:38	18:59	19:03	19:21	19:25	18:23	19:35
תל אביב (ק)	06:37	06:29	09:06	09:01	09:40	09:35	10:44	10:40	18:57	19:01	19:23	19:27	18:40	19:37
אוסטריה, וינה (ק)	06:45	06:33	09:06	08:58	09:51	09:44	10:55	10:50	19:16	19:25	19:50	19:59	19:05	20:12
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:28	06:34	08:49	08:50	09:25	09:27	10:27	10:27	18:24	18:15	18:51	18:42	17:58	18:53
אוקראינה, אודסה (ק)	06:48	06:37	09:10	09:03	09:54	09:47	10:58	10:53	19:18	19:26	19:50	19:59	19:07	20:12
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:20	06:07	08:40	08:32	09:25	09:18	10:30	10:24	18:50	18:59	19:24	19:33	18:39	19:46
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:30	06:18	08:51	08:43	09:36	09:29	10:41	10:35	19:02	19:10	19:35	19:44	18:51	19:58
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:55	06:42	09:14	09:05	10:01	09:54	11:06	11:00	19:28	19:38	20:03	20:13	19:18	20:27
אוקראינה, קייב (ק)	06:47	06:34	09:06	08:58	09:54	09:46	10:58	10:53	19:21	19:30	19:56	20:06	19:11	20:20
איטליה, מילאנו (ק)	07:15	07:04	09:38	09:30	10:20	10:14	11:25	11:20	19:46	19:54	20:15	20:23	19:34	20:36
אקוואדור, קיטו (ח)	06:16	06:15	08:48	08:46	09:16	09:14	10:18	10:17	18:23	18:21	18:45	18:43	18:03	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:02	07:06	09:24	09:25	09:58	10:00	11:00	11:00	18:57	18:49	19:23	19:15	18:32	19:25
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:55	08:01	10:12	10:15	10:51	10:53	11:52	11:53	19:46	19:36	20:15	20:05	19:20	20:17
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:00	06:50	09:26	09:20	10:04	09:58	11:08	11:04	19:25	19:31	19:53	19:59	19:12	20:11
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:49	06:39	09:14	09:08	09:53	09:47	10:57	10:53	19:14	19:21	19:44	19:50	19:02	20:02
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:49	06:39	09:15	09:08	09:54	09:48	10:58	10:53	19:15	19:21	19:44	19:51	19:02	20:03
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:25	07:14	09:49	09:43	10:29	10:23	11:34	11:29	19:52	19:58	20:22	20:29	19:39	20:41
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:18	07:10	09:47	09:42	10:20	10:16	11:24	11:20	19:38	19:41	20:02	20:06	19:23	20:16
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:47	06:39	09:15	09:10	09:50	09:45	10:54	10:50	19:08	19:13	19:35	19:40	18:54	19:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:18	07:12	09:48	09:44	10:20	10:16	11:24	11:20	19:35	19:38	20:00	20:02	19:20	20:12
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:45	06:34	09:10	09:03	09:49	09:43	10:53	10:49	19:11	19:17	19:40	19:47	18:58	19:59
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:13	07:03	09:39	09:32	10:17	10:12	11:22	11:17	19:39	19:45	20:08	20:14	19:26	20:26
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:43	06:33	09:08	09:01	09:48	09:42	10:52	10:47	19:10	19:16	19:40	19:46	18:57	19:58
בוליביה, לה-פס (ח)	06:37	06:38	09:06	09:06	09:36	09:35	10:38	10:37	18:38	18:34	19:01	18:57	18:17	19:06
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:31	07:18	09:49	09:41	10:38	10:30	11:43	11:37	20:06	20:16	20:41	20:52	19:56	21:06
בלגיה, בריסל (ק)	07:32	07:18	09:50	09:41	10:38	10:31	11:43	11:37	20:06	20:15	20:41	20:51	19:56	21:06
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:13	06:15	08:39	08:40	09:10	09:11	10:12	10:12	18:16	18:10	18:35	18:30	17:53	18:39
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:01	06:03	08:28	08:28	08:58	08:59	10:00	10:00	18:00	17:54	18:23	18:18	17:37	18:27
בריטניה, לונדון (ק)	06:49	06:36	09:07	08:58	09:56	09:48	11:01	10:55	19:25	19:35	20:00	20:10	19:19	20:25
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:57	06:42	09:12	09:03	10:04	09:56	11:09	11:03	19:34	19:45	20:11	20:23	19:28	20:38
גרמניה, ברלין (ק)	06:55	06:41	09:12	09:02	10:02	09:54	11:07	11:01	19:32	19:42	20:07	20:18	19:23	20:33
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:15	07:02	09:34	09:26	10:21	10:14	11:26	11:20	19:48	19:58	20:23	20:33	19:38	20:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:14	06:17	08:39	08:40	09:11	09:12	10:13	10:13	18:18	18:12	18:36	18:30	17:55	18:39
הודו, מומבאי (ח)	06:38	06:33	09:09	09:05	09:39	09:36	10:42	10:39	18:51	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
הודו, פונה (ח)	06:34	06:29	09:05	09:01	09:35	09:32	10:38	10:35	18:47	18:48	19:10	19:12	18:30	19:21
הונגריה, בודפשט (ק)	06:35	06:22	08:56	08:48	09:40	09:33	10:45	10:39	19:05	19:13	19:38	19:47	18:54	20:00
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:54	06:44	09:19	09:12	09:58	09:52	11:02	10:58	19:19	19:25	19:48	19:55	19:06	20:07
יוון, אתונה (ק)	07:19	07:10	09:46	09:40	10:23	10:18	11:27	11:23	19:43	19:48	20:11	20:16	19:29	20:28
מולדובה, קישינב (ק)	06:56	06:44	09:17	09:10	10:01	09:54	11:06	11:01	19:26	19:34	19:58	20:07	19:15	20:20

לוח זמנים לשבת פרשת ויקרא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:34	06:29	09:06	09:02	09:36	09:32	10:39	10:36	18:48	18:50	19:12	19:13	18:32	19:23
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:39	06:47	08:53	08:57	09:35	09:38	10:36	10:38	18:30	18:19	19:02	18:51	18:03	19:03
נפאל, קטמנדו (ח)	06:01	05:54	08:31	08:26	09:03	08:59	10:07	10:03	18:18	18:21	18:43	18:46	18:03	18:56
סינגפור, סינגפור (ח)	07:07	07:05	09:38	09:36	10:07	10:05	11:09	11:07	19:14	19:12	19:36	19:34	18:54	19:43
פולין, ורשא (ק)	06:25	06:11	08:41	08:32	09:31	09:23	10:36	10:30	19:00	19:10	19:36	19:47	18:50	20:02
פרו, לימה (ח)	06:12	06:13	08:42	08:41	09:11	09:10	10:13	10:12	18:15	18:11	18:37	18:34	17:54	18:43
צרפת, ליאון (ק)	07:32	07:21	09:55	09:47	10:37	10:31	11:42	11:37	20:01	20:09	20:33	20:41	19:50	20:54
צרפת, פריז (ק)	07:41	07:28	10:01	09:53	10:47	10:40	11:51	11:46	20:14	20:23	20:47	20:56	20:04	21:10
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:58	05:55	08:29	08:27	08:58	08:56	10:01	09:59	18:06	18:05	18:28	18:27	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	07:09	06:59	09:33	09:26	10:14	10:08	11:19	11:14	19:40	19:47	20:08	20:16	19:28	20:28
קנדה, מונטריאול (ק)	06:45	06:34	09:08	09:01	09:51	09:44	10:55	10:50	19:16	19:24	19:47	19:55	19:05	20:08
קפריסין, לרנקה (ק)	06:41	06:32	09:08	09:03	09:44	09:39	10:48	10:44	19:02	19:07	19:29	19:34	18:48	19:45
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:43	06:28	08:57	08:47	09:51	09:42	10:56	10:50	19:22	19:33	20:00	20:13	19:13	20:29
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:16	06:00	08:29	08:18	09:24	09:15	10:29	10:23	18:59	19:11	19:35	19:48	18:51	20:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:12	06:00	08:34	08:26	09:18	09:11	10:22	10:17	18:42	18:51	19:15	19:24	18:31	19:37
שוויץ, ציריך (ק)	07:17	07:05	09:38	09:30	10:22	10:15	11:27	11:22	19:51	20:00	20:20	20:29	19:40	20:42
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:18	06:14	08:50	08:47	09:19	09:16	10:22	10:20	18:30	18:30	18:52	18:53	18:12	19:02

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00571
26/03/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים